Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
36
17 B
18
FONDO EBORENSE
940
37.

Digitized by Google

44.

£ 2000

Alexandri Pollini.

36. 12. B. 18

ed. un [illegible]

PARADOXORVM MEDICINAE LIBRI TRES, IN QVIBVS SANE MVLta à nemine hactenus prodita, Arabum ætatisq; noſtræ medicorum errata non tantùm indicantur, ſed & probatiſsimorum autorum ſcriptis, firmiſsimiſque rationibus ac argumentis confutantur, D. Leonardo Fuchſio Marchionum Brandenburgenſium archiatro autore.

OBITER DENIQVE HIC SEbaſtiano Montuo medico Riuorienſi reſpondetur, eiúſque annotatiunculæ, velut omnium frigidiſſimæ, prorſus exploduntur.

36. 14. B. 18

PARISIIS,

Apud Carolam Guillard, ſub Sole aureo, uia ad diuum Iacobum.

1546.

36 · 17 · B 18

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO D. HVLDRICHO DVCI

Vuirtembergenſi & deckenſi, comiti
Montis Belgardorum, pietatis &
ſtudiorum Mecœnati, Leonardus Fuchſius S. D.

Quare errata recẽtiorũ medicorũ antea inuulgarit.

ANno abhinc quarto, Illuſtrißime Princeps, libellum quendam errata recentiorum Medicorum à me inſcriptum ædidi, nulla ſanè alia occaſione ut id facerem motus, niſi quod ſperabam hoc pacto fieri, ut multorum uelitatione ueritas ipſa hactenus craſſißimis ignorantiæ nebulis obducta, clarius tandem intueretur. Dum enim mecum reputarem quantum à priſca atque adeò recta medendi ratione noſtræ tempeſtatis Medici deſciuiſſent, quod quiſque fermè peculiarem quem imitaretur autorem, eúmque plerunque indoctiſſimum ſibi propoſuiſſet, quódque in uniuerſum omnes, herbarum penitus neglecta cognitione, remedia falſa pro ueris arripuiſſent, operæprecium me facturum exiſtimaui, ſi illos in uiam reducerem, atque ut in legendis medicinæ ſcriptoribus delectum aliquem adhiberẽt monerem. Proinde quò idipſum commodißime efficerem, non grauatus ſum errata aliquot Medicorum quæ antea Leonicenus, Briſſotus, Manardusq́ue, uiri longè doctißimi, memoriæ prodiderũt, quæq́ue ego ex aßidua ue-

terum ſcriptorum lectione animaduerteram, in unum librum redigere, formuliſque excudenda tradere. Quem quidem laborem eò gratiorem fore putaui, quod ſingula planius quàm cæteri explicuiſſem. Nã quæ illi interdum in tranſcurſu tantum attigere, ſuccinctéque annotarunt, ea nos copioſius, & quod dici ſolet, ἀμαθέστερον ϗ σαφέστερον explanauimus. Multa denique quæ illi ipſi nudis ſolummodo uerbis citra omnem confutationem produxerunt, ea nos affatim probatiſſimorum autorũ placitis exploſa ueritatis ſtudio flagrantibus exhibuimus. Atque adeò bona ſpes erat conatum hunc noſtrum à nullo non laudatũ iri, præſertim quum ea in ſtudiis diſſentio ac conflictatio Heſiodo, atque adeò Galeno noſtro, ut quæ mortalibus longe utiliſſima ſit, probetur.

Diſſenſio in ſtudiis veteribus probata.

In ea ſiquidem multo melior uicti quàm uincentis conditio exiſtit, uictus nanque ueritatis agnitionem, qua nihil prius neq; antiquius uiro bono eſſe debet, reportat. Quod ſi itaque quis uere ac candide reprehendit, tum ſubinde doctior diſcedit qui perſtringitur: ſin falſo, tum acuitur, extimulatur, expergeſit, redditur attentior, animatúrque magis ad ueri defenſionẽ. Atq; hinc eſt quod hi quibus noui ſubinde exoriuntur antagoniſtæ, nunquã nõ acrius ad propulſanda argumenta ſibi obiecta inſurgant. His ergo rationibus adductus, uigilias meas quas magnis laboribus confeceram, non ingratas medicis fore confiſus ſum, quod non paucis ut ad meliora aſpirarent calcaria addere poſſe ſperarem. Atqui ſpes illa me planè fefellit, neque enim tum conſtabat ea noſtra eſſe tempora, quæ correctricem manum prorſus reſpuerent: quapropter mox publicato libello inuenti ſunt, qui me nulla alia cauſa in hanc arenam deſcendiſſe dicerent, niſi ut bonis uiris

Tempora noſtra correctricem manũ reſpuere.

ris detrahendo, eorúmque errata detegendo negocium faceſſerem, mihíque nomẽ & famam apud poſteros cõciliarem, quum tamen ab eo animo ſemper fuerim alieniſſimus, ut qui alienæ laudis obtrectatione nunquam eruditior uideri uoluerim. Scio enim *quàm deteſtãdum, quàm inſolens ac ſtolidum hoc ſit hominum genus, quod alienis tantum inſectandis uitiis, omnes ſuæ eloquentiæ neruos intendit, neque ſubinde quicquam quod commodo eſſe poſſit ſtudioſis, præter mera conuicia ꝓfert.* Hi *enim utcunque maledicendi copia criſtas erigant, doctíque uideri cupiant, nunquam tamen id eſſe quod uolunt, mihi perſuadebunt.* Proinde *quum in taxandis medicorum quorundam erratis, ut docerem ac monerem potius quàm quod morderem ſtuduerim, non eſt cur illorum quenquam uoces moueant, qui me conuiciandi tãtum libidine exagitatum, prouinciam hanc obiiſſe temere ac mendaciter clamitant.* Non *defuerunt denique qui damnarent quod multa ex aliorum commentariis in meum librum tranſtulerim, atque adeò alienis plumis ueluti* Aeſopica *cornix ſuperbierim, quaſi ſummi olim autores idipſum non fecerint.* Nam *quale uaſtum hoc naturalis hiſtoriæ opus, quod ex uariis autoribus congeſſit* Plinius, *erit, ſi omnia quæ ille ex aliis decerpſit, inque ſuum uſum tranſtulit, eximas?* Quid Solino *reliquum erit, ſi ex eius* Polyhiſtore *quæ ex* Plinio *deſumpſit auferas?* Nónne *ut alios omittam,* Terentius *quoque inter* Comicos *facile princeps, ſe multa in* Andriam *ſuam ex* Menandri Perinthia *tranſtuliſſe, atque uſum eſſe pro ſuis fatetur, inque eo ſe magnorum autorum,* Næuii & Plauti, *exemplum ſecutum eſſe ait?* Sed *iſtos miſſos faciamus, atque* Medicos *potius quos*

Licet ex aliis autoribus non nulla in noſtrũ uſum trãſferre.

 idem

idem factitaſſe conſtat, producemus. Nónne inter Græcos Oribaſius *uolumen illud ſuum à ſeptuaginta libris quos continet* ἑβδομηκοντάβιβλον *appellatum, ex aliorum qui illum ætate præceſſerunt medicorum monumentis conſarcinauit?* Id *certe quod præter* Paulum Aegínetam, Græcum *etiam epigramma quod circunfertur abunde teſtatur, illum* ἄλλοθεν ἄλλα ἰητρῶν προτέρων ἄνθεα *decerpſiſſe dicens.* Et Paulus *etiam ipſe, ſingula fermè ex* Galeno & Oribaſio *mutuatus eſt, imò multa quidem ad uerbum ex illis tranſcripſit.* Cæterùm Arabes *in uniuerſum omnes, quos tamen aduerſarij mordicus tenent, & in optimorum etiam autorum cenſu eſſe iudicant, quid aliud conati ſunt, niſi quod ex aliorum,* Hippocratis, Galeni *ac* Pauli *potiſſimum, retextis ſertis nouas ſubinde corollas concinnarent?* Vix *enim pagina eſt, niſi ubi ſua aſſuunt ſomnia, quam non ex* Græcis *deſumpſerint.* Vtcunque *tamen referendis aliorum tantum ſententiis operam omnem impenderint, nemo tamem aduerſariorum hactenus repertus eſt, qui factum hoc illis uitio dederit.* Mirum *itaque cur in me reprehendant, quod in magnis autoribus* Græcis & Latinis *atque adeò* Arabibus *ipſis, neque alii neque ipſi reprehendere auſi ſunt.* Et *quid attinet factum hoc meum magnorum uirorum exemplo tueri, qui ingenue ſemper faſſus ſum, fateárque hodie, me* Leoniceni, Briſſoti, *ac* Manardi *laboribus non parum adiutum eſſe: neque unquam ex illorum monumentis quicquam in uſum meum tranſtuliſſe, ubi non ſimul eorundem honorificam mentionem fecerim?* Satis *enim conſtat, benignum & plenum ingenui pudoris eſſe, ut* Plinii *uerba uſurpem, fateri per quos profeceris.* Inſuper *fuerunt quibus libelli quoque in-*

Arabes Græcorũ tranſcriptores.

ſcriptio moleſta fuit, ut quæ recentiores medicos dedecorare, & erroris temere inſimulare uideretur, tam delicatæ ſunt medicorum noſtræ tempeſtatis aures, ut quæ nihil niſi ſolennes titulos, haud ſecus quàm hodie ματαιολόγοι quidam audire poſſunt, tantum abeſt ut leuiter ſaltem de errore etiam manifeſtiſsimo admoneri patiantur. Hinc ut omnibus omnium ſtudium hoc meum ſugillantium cauillationibus reſpondendi eſſet occaſio, utque æquum mihi lectorem facerem, ſimúlque ſuſpicione mala optimosquoſque liberarem, libellum à πρωτοπείρῳ tum inuulgatum denuò ſub incudem reuocaui, ut ſcilicet nemo non intelligeret nullo alio nomine me hoc ſcribendi munus ſuſcepiſſe, niſi ut frequenti hac uelitatione ueritas ipſa indies magis atque magis ex denſiſsimis tenebris emergat, in apertúmque prodeat. Idque ut facerem in primis errata innumera, typographi incuria admiſſa, ſuadebant, quæ certe neceſſe erat ut in altera iam æditione emendarem, ne quis noſtra culpa eadem eſſe commiſſa temere ſuſpicaretur. Ad hæc plura erant in prima æditione quæ nuda admodum, minúſque elaborata uidebantur, hæc locupletiora caſtigatioráque reddidi. Nam ut aperte & ingenue fatear, dum colligendis medicorum erroribus operam nauabam, multa à meipſo deſiderabantur, neque enim Græcus ad manum erat Galenus, neque in pleriſque operibus ſatis latine nobis hoc tempore loquebatur, adeò ut nihil mirum ſit, ſi ex deprauatiſsimis Latinis codicibus, quibus tum ſolis utendum erat, pleraque non ſatis Galeni mentem referentia citauerim. Quare ut paſsim genuinam autorum ſententiã haberent ueritatis ſtudio flagrãtes, nuſquam non in iis paradoxorũ libris Græca adferre curauimus. Ne-

Occaſio edendi paradoxa.

 que

Mõtui annotatiuncula.

que parum ad ſecundam hanc æditionem me Sebaſtiani Montui *medici* Riuorienſis *nuper æditæ annotatiunculæ, in quibus nonnulla à nobis in erratis medicorum affirmata, ſi diis placet, conatur euertere, inuitarunt.* Nam *cum pertenues admodũ eſſe uidiſſem, taleſque quas quiuis mediocriter ſaltem doctus diluere poſſet, peculiarem non uidebantur mereri apologiam.* Ne *tamen prorſus tãcẽdo rudibus & imperitis hominis iam octogenarii imponeret autoritas, conſultius uiſum eſt obiter in his paradoxorum libris ad earundem confutationem diuertere.* Etſi *autem paucis hominis argumenta confutauerimus, ita tamen expugnauimus, ut nemo non uideat illa fuiſſe omniũ frigidiſſima. Quapropter mirari ſatis nõ poſſum, cur* Symphorianus Champegius *ridiculas has nugas nõ ſolum impenſe commendare, atque adeo ſarcire & tegere, uerumetiam publicare uoluerit, quum tamen metipſe* Montuus, *probè nimirũ ſibi conſcius, ab illarum æditione abhorruerit.* Sed *quando eiuſmodi ineptis libellis unicè delectatur* Champegius, *per me ſibi licebit ut dignum ſit tali patina operculũ.* Optarem *autem quo ſibi à ſimilium libellorum æditione temperaret, ne* ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐξάγειν *uideretur.*

Symphorianus notatur.

Quod ad Montuũ *iam ſenẽ admodũ attinet; non eſt certe cur illũ in meã pertrahi poſſe ſententiam ſperem: difficile nanque eſt, ut diuus* Hieronymus *ait, ſenũ mutare linguã: tam enim præfracto animo ſunt, ut opinionẽ quã ſemel conceperũt, aut nunquã, aut omniũ ægerrime exuãt, háncque eò pertinacius defendunt, ne uulgò indoctiores habeantur, omniaque ſcire uideantur.* Præterea *ut opus quod incudi reddidimus delicatulis illis doctorculis paulò gratius quàm antea fieret, inſcriptionẽ quoque immutare*

tare uolui,ut ſi opus tractatione placere nõ poſſet,inſcri-
ptione ſaltem placeret. Nulla autẽ,mea quidem ſentẽtia,
commodiore inſcriptione quàm τῶν παραδόξων inſi- Inſcriptio
gniri potuit,ſingula nanq; quæ hic tractãtur,præter uul nis ratio.
gariũ medicorum ſententiã opinionémue dicta uidẽtur.
Et ut planè nouã faciem opus uniuerſum indueret,longe
alio quàm in priore uſi ſumus ordine, multa quoq; huic
æditioni adiecimus quæ in alia deſiderãtur,quæque ne-
mo aliorum adhuc attigit,ut ſit ſanè multo quàm prima
auctior. In nõnullis etiam,ne & id diſsimulem,à meipſo
diſſenſio, αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι
eſſe ſolent. Quid multa? ita omnia immutauimus,ut pla-
nè nouum iam,ac recens natũ opus eſſe appareat. Et ira-
tũ mihi habeã Apollinem ac Muſas omnes,ſi non præſen
tis operis inſtauratio multo maioribus uigiliis mihi con
ſtiterit,quã ſuperior erratorũ æditio. Hóc autẽ quicquid
eſt operis,Illuſtriſsime Princeps,cur Celſitudini tuæ nũ-
cupare non dubitauerim, in primis uetus ac ſummũ er-
ga C.T. ſtudium,amorque immenſus,qui etiam interim
dum quorundã improbis machinationibus,cõtra ius &
æquum è paterno regno pulſus eſſes, aduerſiſque mirum
in modum premereris, perſeueranter durauit, eo quod
neſcio quid magni de te animus mihi ſemper præſagie-
bat. Hinc neque temere,neque ſine magno dei conſilio in
has calamitates te intruſum eſſe mihi modis omnib. per-
ſuadebam,quod ſcirẽ Deum optimum maximũ ſuos non Deus ſuos
raro ideo affligere,& in id genus miſerias coniicere,ut cur in miſ
illum mortificatis affectibus penitius agnoſcant,utque ſerias cõii
tandem præter omniũ expectationem,ſubitò & maiori ciat.
cum gloria hoſipſos ex malis omnibus emergere faciat.
Neq; enim cõmittere poteſt ut ſuos deſtituat. Sic Dauidẽ

tot

tot undique malis preſſum, & mirifice à Saule, filióque proprio perſecutum, ſeruauit incolumem, utque in regem longe potentiſsimum euaderet, effecit, ut nimirũ dei gloriam paſsim prædicaret, eiusque uerum cultum promoueret. Atqui neque uanam animi mei de C.T. coniecturam fuiſſe uideo, quod & tu haud aliter quàm Dauid, præter aduerſariorum omnium ſpem, hodie patriæ ac ſubditis tuis reſtitutus ſis. Neque enim diutius te ditione tua exutum deus agere paſſus eſt, quod ſcilicet tu quoq; ex paucis Germaniæ noſtræ Principibus futurus eſſes, qui religionẽ ipſam ac ueram pietatem, atq; adeò recta ſtudia, eſſes inſtauraturus. Hinc ueluti uindex ac planè Hercules quidam ad id muneris gnauiter obeundum ſeruatus es. Et quũ in hoc te priſtinæ dignitati reſtitutum eſſe, ut pietatem ac literas, ſine quibus hæc conſeruari non poteſt, promoueas, perſpectum habeas, fit ut, quemadmodũ cordatum & uerè Chriſtianum Principem decet, Eccleſiis inſtaurandis hodie unicè intentus ſis. Conuenit enim ut imperij tui ac rerum agendarum initia à gloriæ dei propagatione capias, qua certe neglecta nihil reliquorum recte procedit. Prudenter uero facis quod ea in re peragenda non tuis tantum inniteris conſiliis, ſed uiros etiam pietate & eruditione claros, quibus cum de religione commenteris, in conſilium adhibes. Difficillimum nanque eſſe noſti hac tempeſtate, præſertim in tanta factionum multitudine ſeligere, qui domini uerbum candide & ſyncere doceant. Nã ut de reliquis taceam, quot ſunt hodie qui Anabaptiſtarum nominum peſtilentiſsimorum ueneno imbuti paſsim obambulant, errorémque pulchre diſsimulãt? λύκοι γάρ εἰσι ἅρπαγες ἐν προβάτων ἐνδύμασι, ut Chriſti

Gloria dei primũ propaganda.

uerbis

uerbis utar. In his itaque dignoſcendis quanta opus ſit prudentia, ipſe facile coniectare potes. Semel nanq; hos ubi temere admiſeris, dictu mirum, quantas breui turbas concitent, quod illorum conatus non huc tantum ut Chriſti gloriam diuinitatémque imminuant, ſed ut funditus quoque imperia euertant omnia, tendat. Laudo itaque C. T. in adſciſcendis Euangelij præconibus prouidentiam: neque enim uis ut huic officio præſint, niſi qui non tantum eruditione, uerumetiam pietate uitaq; integritate probati, adde qui nulla hæreſum labe aſperſi ſint. Hoc quoque nomine ne Papiſtis quidem, hominibus uentri tãtummodo deditis, concionandi locum eſſe permittis, quod unum hoc coneris efficere, ut apud tuos paſſim Chriſtus purè annuncietur. Non minori C. T. ſtudio flagrari audio, quo ſcholam tuam Tubingenſem, unde olim tot uiri eruditione inſignes prodiere, hodie uero pe nè collapſam, eruditorum hominum opera quamprimum erigas atque inſtaures. In quo nimirum inſtituto iterum prudentiæ tuæ ſplendor & imago elucet, quod ſcilicet intelligas nulla penitus imperia, imò ne religionem quidem ipſam, ſine literarum præſidio conſeruari poſſe. Probè enim tibi conſtat quàm mira ſit inter Principes & eruditos homines cõſenſio, ut alter ab altero fulciatur, & quaſi mutuum inter ſe auxilium præbeant. Niſi enim eruditi, prudentia ex uariis diſciplinis collecta, bene conſulant, fieri non poteſt ut ad tantarum rerum molẽ probe tractandam Principes ſufficere queãt. Rurſus autem eruditi ſuis præceptis nihil efficient, niſi itidem Principes edictis ac iuſſu ſuo acceſſerint. Proinde multo maiorem literarum profectum ac uim eſſe cẽſes, quàm uulgò Principes quidam exiſtimant, hi etenim ne tantillum

Schola Tubingenſis.

Principũ & eruditorum conſenſus.

tantillum quidem illas ad ſtabilienda imperia conferre putant, tu uero non ſolũ ciuilem rerũ ſtatum, ſed & religionẽ ipſam ab illis pẽdere perſuaſum habes. Quid enim hactenus ueræ religioni ita incõmodauit, atrociſsimámque cladem attulit, ac linguarum caſus, bonarúmque diſciplinarũ quæ illis traditæ ſunt, ignoratio? Quum enim ſuperioris ætatis theologi ob Hebraicæ, Græcæ, *imò* La*tinæ etiam linguæ imperitiam ſacræ ſcripturæ uolumina haud ſatis intelligere poſſent, factũ eſt ut relictis planéq; neglectis iis fontibus, unde ſalutis noſtræ rudimẽta, rectéq; uiuendi præcepta hauriẽda eſſent, ad ſpinoſas ſophiſticáſque & nullius momẽti quæſtiones deſciuerint.* Hinc *tot in ſententiarũ libros commentarij, quot theologorũ nomina fuerunt: neq;* Summul*ariorũ genuinã pietatem prorſus obſcurantium modus ullus aut numerus repertus eſt. Quid, deum immortalem, tãtam* Iuriſpru*dentiæ obſcuritatem peperit, niſi duarum linguarum, quibus* Ius *uniuerſum ſcriptum eſt, ruditas?* Hinc *enim numeroſa & immenſa, quæ ne per omnem quidem uitam uacat euoluere,* Iuris *commentaria uariarum opinionum labyrinthis referta, necnon quicquid à maioribus ac uere* Iuriſ*peritis bene traditũ præceptúmq; fuit confundentia, promanarunt. Si nanque legum uerba ſatis intellexiſſent, non ita paſsim ſtultiſsimis ſenſibus ac interpretationibus alieniſsimis leges deprauaſſent, neque temere tám multas quæſtiones mouiſſent. Quantum autem medicina ipſa linguarum imperitia corrupta ſit, nemo ferè eſt qui ignorare poſsit.* Niſi *enim linguarum inſcitia mundum irrepſiſſet, non tot hodie nomina partium corporis humani, herbarum, animantium, lapidũ, metallorum terræ, medicamentorum, ponderum, menſurarúmq;*

Linguarũ caſus religioni obfuit.

Iuriſprudentiæ obſcuritatẽ quid attulit.

Medicina linguarũ imperitia corrupta.

ſurarúmque ignoraremus. Et quid multis moror? niſi lin guarum artiúmque pacis, quæ de uitæ officiis ac commu nibus moribus præcipiunt, ſtudium frigere cœpiſſet, nũquam tot cladibus iam dictæ diſciplinæ affectæ fuiſſent. Quapropter ſi linguas literáſque bonas rebus humanis exemeris, exulare omnes honeſtas artes, uirtutéſque ipſas ſtatim continget. Et qui hoc hodie non animaduertunt Principes, ſunt hi ſanè qui non in hoc ſe à deo in ea imperij ſublimitate conſtitutos putant, ut religionem iſam promoueant, ſubditíſque ſuis eruditorum ope ac cõſiliis recte præſint, ſed ut totum uitæ tempus uenationibus, compotationibus, alea, ducendis choreis, aliíſque id genus pernicioſiſſimis uoluptatib. tranſigant, & ut ſummatim dicam, ut liceat quod lubet. Quum uero non ſine magnis ſumptibus memoratis iam uoluptatibus animũ explere queant, fit ut uectigalibus tantum exigendis, multíſque excogitandis exactionibus, ſeſe Principes eſſe teſtentur. Verum erit illis contrà feſtiuum hoc Hybreæ dictum, quod ad M. Antonium dixiſſe fertur, occinendum: εἰ δύνασαι δὶς λαβεῖν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ φόρον, δύνασαι καὶ δὶς ἡμῖν ποιῆσαι θέρος, καὶ δὶς ὀπώραν. *Proinde quũ tu te longe alia ratione à deo principem eſſe conſtitutum credas, recte facis, ueréque principis officium exerces, quod bonis literis ab interitu uindicandis animum adiungis. Et ut hoc inſtitutum tuum fœlicius procedat, in omni diſciplinarũ genere uiros eruditos, tradendi dexteritate præditos, ad C. T. adſciſcere curas. Neque ſumptibus ullis quo hos ipſos pro dignitate foueas parcis, tecúmque proculdubio cogitas, ſi olim in perditos Sophiſtas,* ἐτώσια ἄχθεα ἀρούρης, *tantum pecuniarum temere inſumptum eſt, cur non potius*

hodie

hodie ea ſtipendia in uiros pietate & eruditione inſignes conferam? Et recte quidem ſentis, neque enim melius nec honeſtius ulli ſumptus collocari poſſunt, quàm qui in bonos & doctos uiros conferuntur. Præter itaque ueterem ac ſummam in te obſeruantiam, non parum animum meum ſingularis tua in pietatem, literas, ac literatos uoluntas inflammauit, ut certe ob uirtutem illarum uere heroicarum admirationem cõmittere non potuerim, quin aliquo munere, eóque literario (nã qui thura non habent, ſalſa libant mola) ſtudium meum ac propenſum erga C. T. animum teſtarer. In quam etiam ſententiam eò facilius pertractus ſum, quod ita uidebã mihi oblatam iri occaſionem, ut C. T. adhortarer, quo in promouenda religione, ac literis inſtaurandis ſtrenue pergeres, nec ullis adulatorum blãditiis à tam præclaro inſtituto te auocari ſineres. Neq; enim defuturos ſcio, qui animum C. T. à ſaluberrimo hoc conſilio ſuis artibus, hoc eſt molliuſculis uerbis, deflectere conabuntur. Quum enim illi ipſi unum hoc conentur ut quamplurimum à principibus emungant, atque in ſuum loculũ conuerrant, eruditorum omnium oſores ſunt maximi, uerentur nanque ne ſi apud principes, & in aulis potiſſimum, aliquis ſit eruditorum reſpectus, illorum adulatio locum non habeat, atque adeò quæſtus eorundem planè intercidat. Videmus autem paucos hac tempeſtate principes, qui non adulatores potius quàm uiros doctos ac uitæ integritate probatos in deliciis habeant, ita ut nihil mirum ſit, illorum opes hodie aſſentationem magis quàm olim hoſtem euertere. Hinc non temere à Diogene Cynico dictũ eſt, κρεῖττον εἶναι εἰς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας, quod illi morticinia tantum conſectentur,

ſectentur, hi etiamnum uiuos laniare, ac prorſus deuorare ſoleant. Nec illepidè olim Niceſius adulatores regũ muſcas, quod ſcilicet muſcis omnibus plus ſugerent, eſſe dixit. Quod ſi ergo opibus & imperio tuo conſultum uelis, fac exitioſiſsimum hoc hominum genus procul abs te abigas, nec ullo tempore perniciosiſsimis eorundem conſiliis aures præbeas, quin potius perge ut cœpiſti, religionem ac uerum dei cultum, eiuſdemque munus longe pulcherrimum literas ipſas à ſitu uindicare. Sophiſtas autem acerrimos illarum hoſtes, ad Garamantes uſque, ac ultimas Gades ex Gymnaſio proſcribe, hi enim ipſi χερσίν τε ποσίν τε obluctabũtur, ne pietas honeſtáq; ſtudia radices profundius agere, atque adeò caput erigere commode queant. Proinde grunnientes illos gryllos, ac barbariei propugnatores primũ eradicato, ut pietatis literarúmque ſemina eò facilius emergere poſsint. Quod ſanè factum triumpho dignum erit, haud ſecus quàm ſi Turcam, aut alios quoſcunque infeſtiſsimos hoſtes in ditionis tuæ fines copiis maximis irrumpentes, ſinguláque depopulantes propulſaſſes, fudiſſes, ac penitus confeciſſes. Planè denique tibi perſuadeas, nullam unquam calamitatem, nullam temporis iniuriam tãtam fore, quæ huius facti tam præclari memoriam ſit abolitura, erítq; ut certatim te literati omnes uenerentur, colant, & ſuſpiciãt, noménque tuum ſummis laudibus ad cœlum extollãt. Et niſi hoc ipſum feceris, periculum eſt, ſi ſophiſtarum barbaries denuò admiſſa ſcholas irrepſerit, ne iterum religio peſſum eat, omniúmque honeſtarũ artium πανολεθρία inuehatur. Faxit Chriſtus ut pulcherrimi tui conatus fœliciſsimũ ſortiãtur exitũ. Accipe igitur Illuſtriſsime Princeps explicita frõte noſtros hos

Sophiſtæ.

paradoxorum

paradoxorum libros, eóſque à ſycophantarum, quorum hoc turbulentiſſ. ſæculo numerus omnium maximus eſt, morſibus defende. Neque enim *deerunt qui opuſculum hoc meum inceſſuri ſunt, tanta enim eſt liuoris malignitas, ut nihil reperias, utcunque etiam exactum fuerit, quod ille dentibus ſuis non configat.* Nihil *autem mirum inuidos illos maledictis deprimere, quod aſſequi nō poſſunt.* Tu *itaque ſtrenue illorum latratus compeſcito, & munuſculum hoc, exiguum licet, ab animo tamen* C. T. *deditiſſimo, tuíque amantiſſimo profectū, expaſſis ulnis ſuſcipito, ita enim nō me tātum, ſed & alios quamplurimos ad maiora ſcribēda inuitabis.* Vale *fœliciter.* Onoltzbachij, *pridie iduum* Nouembrium.

Anno M. D. XXXIIII.

LEONARDI

~~LEONARDI FVCHSII~~ IN LIBROS PARADOXORVM MEDICINAE, AD STVDIOSOS VERITATIS, PRAEFATIO.

NIHIL in vita humana periculoſius, nihil tam peſtilẽs, nihil denique magis deteſtãdum, quàm teneros iuueniléſque animos his imbui, quæ operæprecium fuerit aliquãdo dediſcere. Nam ita natura comparatum eſt vt aut nunquam, aut omnium certe difficillime eorum quæ à tenera ætate hauſimus, obliuiſcamur. Siquidem natura, Quintiliano teſte, tenaciſsimi ſumus eorum quæ rudibus annis percipimus, & hæc ipſa magis pertinaciter hærent, quæ deteriora ſunt. Perinde nãque vt ſapor quo noua imbuimus durat, lanarúmque colores quibus ſimplex ille candor mutatus eſt, elui nõ poſſunt, ita ægerrime ea quæ ab ineunte ætate, & à teneris, vt aiunt, vnguiculis auide didicimus, extirpãtur & funditus tollũtur. Hinc quũ in eluendis quæ ſemel inſederint vitiis, labor difficultáſque ſit, grauiúſque dedocendi quàm docendi onus exiſtat, haud imprudẽter Timotheum olim muſicum feciſſe cõſtat, quod à diſcipulis ab aliis prius parum apte inſtitutis, duplicẽ exegerit mer-

Iuueniles animi optimis imbuendi.

Lib. 1. cap. 1.

Timotheus clarus in arte tibiarum.

cedem, vnam equidem vt bona artis doceret, alteram vt dedoceret ineptias. Proinde quum & huic qui cum ipſo fermè nutricis lacte errores ſugit, ínq; prauæ doctrinæ ſecta educatus eſt, Galeno autore, geminum tempus neceſſarium ſit, vnum in quo errores prauáſque opiniones dediſcat, alterum in quo melioribus ſe exerceat, conſultò fecerint medicæ profeſsioni nomina daturi, ſi iis nõ aſſueuerint, quæ olim rurſus dediſcẽda erunt. Id quod eo magis conabuntur, quod Hippocrate teſte, vita breuis, ars verò medendi longa ſit. Quapropter minime committẽt vt temporis occaſionem, quæ præceps admodum exiſtit, in nullius momenti rebus, iiſdémque deterrimis, addiſcendis temere conterãt, ſed optima ſibi potius primum diſcenda proponant, ne olim in dediſcendo multo maiori quàm diſcẽdo opus habeant opera. Multò nanque cõſultius eſt primum ea quæ optima ſunt, etſi minima etiam videãtur, haurire, vt ſcilicet deinceps quũ peiora dediſcenda eſſent, animum maioribus applicare integrum ſit. Tum vero optimam diſcẽdi rationem ſibi propoſuerint, vbi à puriſsimis fontibus potius quàm cœnoſis riuulis, lacunísve putidis, præſtantiſsimæ artis medicæ rudimenta haurire voluerint. A fontibus autem haurient ſi ex Græcis, minime autem Arabibus, eius artis præcepta didicerint, quod in illis nihil non purum, nihil non eruditum, nihil porrò quod non ſummo

Lib. 7. ther. meth. cap. 3

1. Aph. 1.

Optima diſcendi ratio.

Medicinæ fontes.

iudicio

iudicio excultum depromptúmque ſit, inueniri queat, in his vero nihil fermè quod non rancidũ putidúmve ſit, offendi poſsit: quãuis præter inconditam ac planè ineptam, adde etiam obſcuram dicendi rationem, omnia penè quæ docent, quandoquidem plus quàm δὶς διὰ πασῶν à veritate diſsideant, Ariſtarchi virgula digna exiſtant. Quod ſi enim quicquã in iis eſt quod imitari mereatur, è Græcis certe ſumptũ eſſe putato: neque enim alios Arabes quàm reliquorum, Græcorum præſertim, tranſcriptores fuiſſe conſtat. Licet in Græcorũ referendis præceptis vim tractandi artíſque prudẽtiam neglexerint, omnia enim turbarunt, omnia peruerterunt, nullumq; ſibi docendi ſcopum propoſuerunt, verum modo hoc, modo illud attigerũt, adeò frigide, adeò leuiter & oſcitanter, vt reticuiſſe penitus ſatius fuiſſet. Quid multa? Arabes quotquot fuerunt, nihil aliud ſtuduerunt, quàm vt fucorum inſtar alieno labore partis fruerentur, ſeq; alienis atq; adeò furtiuis veſtirent plumis. Id quod ſanè tolerandum erat, ni ſuo fœdiſsimo contactu, harpyiæ ritu, omnia cõtaminaſſent. Itaq; meritò ab illorum lectiône rudes adhuc medicæ artis tirones auocandi ſunt, imò planè admonẽdi erunt, vt eoſipſos tãquam ipſiſsimas peſtes, vnde nihil niſi præſentiſsimum venenũ ſugere poſsint, deuitẽt. Niſi enim prorſus ab illorum lectione arceãtur, fieri nequit quin falſa pro veris ingurgitent,

eáque ita illorum animis infigant, vt nullis ſubinde modis euelli queant. Proinde vt olim tolerandos nõnihil fore Arabes duxi, ita hodie ex omnibus ſcholis, tanquam ſeductores peſsimos, adde carnifices etiam ipſiſsimos, funditus tollendos & proſcribendos conſulo, quod bona quę in iis ſunt minime perniciofis paria exiſtãt. Vnum enim hoc ſtuduerunt, vt librorum magnitudine ſe admirabiles redderẽt: ob id vniuſcuiuſque dicta, ſiue vera, ſiue falſa, ſeu vero ſimilia, aut etiã imaginaria fuerint, in ſuas cõgeſſere chartas. Et quid per deum immortalem attinet habere Arabes, quũ nihil in iis ſit veri, quod non apud Graecos fuſius clariúſque tractatũ ſit? Non tamen inficias ire poſſumus, pauca quaedam eſſe in illis quorum apud Grȩcos nulla planè mentio fiat: ea tamen talia ſunt, vt nec illi horum exactam cognitionẽ habuerint, tantum abeſt vt poſteris recte tradiderint. Quum itaque nobis errorũ monumenta reliquerint, praeſtat certe eadem altiſſima obrui terra, aut vt nunquam poſthac in lucem prodire queant, Vulcano conſecrari. Quare poſthabitis Arabibus, ad Graecorum, Hippocratis & Galeni praecipue, lectionem, animum conferant ſtudioſi, quod ii fermè vni ſint, qui in autorum cenſum aſciſci meriti ſint: id nãque quod recta ratione ducti inuenerunt, & in monumenta retulerunt, omnia poſtmodũ experientia comprobarunt. His itaque ducibus inſiſtentes, medicae

Hippocrates. *Galenus.*

dicæ artis rudimenta diſcant:nam ita miro quodam amore,vbi parum adoleuerint, ad ea quæ à clariſsimis veterum tradita ſunt diſcēda properabūt,eadémque iudicio paſsim adhibito explorare multa diligentia ſtudebunt. Ad quam certe diſcēdi rationem etiam Galenus inuitat, dum in hanc ſententiam ſcribit: χρὴ τὸν μέλλοντα γνώσεσθαί τι τῶν πολλῶν ἄμεινον, εὐθὺς μὲν ἐν τῇ φύσει ἐν τῇ πρώτῃ διδασκαλίᾳ πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκεῖν. ἐπειδὰν γένηται μειράκιον ἀληθείας τινὸς σχεῖν ἐρωτικὴν μανίαν, ὥσπερ ἐνθουσιῶντα, καὶ μήθ' ἡμέρας μήτε νυκτὸς διαλείπειν σπεύδοντά τε καὶ συντεταμένον ἐκμαθεῖν ὅσα τοῖς ἐνδοξοτάτοις εἴρηται τῶν παλαιῶν. ἐπειδὰν δ' ἐκμάθοι κρίνειν αὐτὰ βασανίζειν χρόνῳ παμπόλλῳ, καὶ σκοπεῖν πόσα μὲν ὁμολογεῖ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, πόσα καὶ δὲ διαφέρεται, καὶ οὕτως τὰ μὲν αἱρεῖσθαι, τὰ δ' ἀποστρέφεσθαι. Lib. 3. facul. natur. quod eſt, neque enim omnes græca capiunt: Qui noſſe quid aliis rectius debebit, ſtatim non natura modo, verumetiam primis doctrinæ rudimentis multum cæteris præſtet oportet. Idem vbi iam adoleuerit veritatis inſano quodā teneatur amore, veluti numine aliquo afflatus, tum ſine vllius diei noctíſque intermiſsione properare ac contēdere ea quæ à clariſsimis veterum tradita ſunt diſcere, eadémque vbi didicerit iudicare, multóque tempore explorare & cōſiderare quæ rebus ſenſui patentibus conſentiant, quæ ve diſſentiāt,

Recta diſcendi ratio hodie inuerſa.

atque illa quidem eligere, hæc vero repudiare. Atqui, prò dolor, videmus noſtra tempeſtate optimam hanc diſcendi rationem penitus inuerſam eſſe, quod nimirum peſsima tantum primo loco diſcamus, optima autem vel prorſus contemnimus, vel tenuiter ſaltem, necnon niſi in poſtremis attingimus. Quo fit, id quod Hippocrates quoque cõqueritur, vt *οἱ ἰητροὶ φήμῃ μὲν πολλοὶ, ἔργῳ δὲ πάγχυ βαιοί*. id eſt, medici fama quidem multi, opere autem pauci admodũ ſint. Et quî fieri poſſet vt medicinæ ſtudioſi hodie meliora ſectarentur, quum pauci, imò fere nulli ſint, qui in Germaniæ noſtræ gymnaſiis prælegunt, quibus probatiſsimi medicinæ ſcriptores, vel à limine tantum ſalutati ſint, tantum abeſt vt penitius cognitos habeãt, atque adeò reliquos docere poſsint? Linguarum nanque, ſine quarum cognitione omnium diſciplinarum manca ſit & cæca tractatio oportet, hoſtes omniũ ſunt acerrimi, nec tantillum quidem ad exactam eius artis notitiam conferre putant: ideóque cum illi optima ne primoribus quidem labiis deguſtarint, fieri minime poteſt, vt hæc ipſa alios docere queant. Proinde id vnum potiſsimum ſtudent, vt à recto tramite in deuia quædam perducant, ac ineptiſsimos quoſquę, eos nempe quos olim non didicere tantum, ſed & deuorarunt etiã, autores diſcendos proponant, quo ſibi ſimiles, hoc ęſt, inertiſsimos producant medicos. Neruis enim

enim & facultatibus omnibus contendunt, quò ab optimis autoribus ſuos auocent auditores, ne ſcilicet iiſdem nonnihil deguſtatis, quàm indoctis aſinis hactenus aures præbuerint animaduertere, & paulatim magis atque magis perſentiſcere queant. Hinc quum τυφλοὶ τυφλοῖς ὁδηγοὶ ſint, quid mirum ſi eorundẽ ſequaces nullo prorſus adhibito iudicio non ſecus atque illi temere in peſsimos irruant autores, quæque in his falſa ſunt, haud minori ſtudio quàm quæ vera deuorent? Tanta nanque ſuperſtitione ac religione ea quæ illi ipſi ſcribunt venerabuntur, vt piaculum putent vel latum vnguem ab his diſſentire, præſertim quum in eodem honore à ſuis illis ineptis ac barbaris præceptoribus habitos videant. Verum hoc potius veritatis ſtudioſis perſuaſum ſit, nihil eſſe pernicioſius quàm vulgarem hanc opinionem, qua maiorum placita abſque iudicio & delectu pro oraculis habẽtur. Multo enim literis cõducibilius eſt, de ſcriptis magnorũ etiã autorum iudicare, quàm ſola autoritate acquieſcere, & fide aliena quæuis accipere. Quamobrẽ Ariſtotelem, vniuerſæ philoſophiæ principem, ea in re ſequi ſecum conſtituant, qui aduerſus Socratẽ & Platonem, quos tamen vt præceptores ſummo in honore habuit, ſcripturus ita dixiſſe legitur: ἀμφοῖν ὄντων φίλοιν, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν· quod eſt, quũ ambo amici ſint, ſanctum tamẽ eſt iis veritatem præferre. Quibus ſiquidem verbis

Maiorum decreta cũ delectu legenda.

1. Eth. ca. 6.

verbis veritate ipſa viro bono nihil antiquius eſſe debere innuit. Et hinc ſanè tritum hoc in ſcholis philoſophorum dictum dimanare cœpit, Amicus Socrates, amicus Plato, magis tamē amica veritas. Quo nimirum ſignificare voluerunt, neminem, vtcũque etiam eruditũ, veritati anteponēdum eſſe. Hoc quod diuinus etiá ille Plato faciendum ſuadet, dum πρός γε τῆς ἀληθείας οὐ
10. de Repub. τιμητέον ἄνδρα εἶναι cenſet. Hinc vt Luciani verbis vtar, οὐδαμῶς ἔνθ' ἂν ἡμᾶς οἱ πόδες φέρωσιν ἐκεῖσε ἄπιμεν, ſed iudicium adhibentes ſingula diligentiſsime excutiamus, ſcientes nullius vel mortui, vel viuentis autoritati tantum, quantum rationi & veritati tribuendum eſſe. Quare in perlegendis medicorum libris, Arabum potiſsimum, ita ſtatuamus, non omnia quæ omnes autores dixerunt vera eſſe, ſed nonnunquam, imò ferè ſemper, inſigniter hallucinatos fuiſſe. Neque eſt quod miretur quiſpiam cur de Arabibus, quos velut numina quædam maxima hodie medicorum pars colit, tam audacter pronunciem, digni enim ſunt quos ita tractes, ob multos ſcilicet capitales, quos paſsim inculcāt, próque veris proponunt, errores. Et quum indies magis atque magis quam periculoſa illorum errata ſint intelligam, necnon quamplurimi exiſtant qui hoſipſos adhuc mordicus teneant, próque illorum tuendis placitis haud aliter quàm pro aris & focis digladientur, multo certe acerbius

bius quàm antea vnquam à me tractabuntur, vt nimirũ impudentib. illis impoſtoribus, ac grunnientibus gryllis ἀχάλινα ϛόματα obſtruãtur. Neque per me, modò deus diutius ſuperſtitẽ velit, licebit ἀμυσοτάζις illis nebulonibus, iuuentutem poſthac inanibus nugis circũducere. Proinde meritò quod antea parcius fecimus, nunc hortantibus viris eruditis, animúmque addentibus, vberius præſtitimus. Non eſt autem quod ideo me Arabibus, id quod Montuus facit, quis conuiciari arbitretur., quod ab iiſdem diſſentiam, aut lapſos eſſe indicem: quis enim neſcit eruditorum iudicia eſſe debere libera? adeóque præter conuiciandi ſuſpicionem non tantum ab Arabibus, nihil de re medica meritis, ſed etiam Græcis aliquot his multo doctioribus, & ea de arte bene meritis, modò liuor, præcipitatio, impudentia, & dicacitas ſcurrilis abſint, diſcedere licebit. Et quum veritate ipſa vir bonus nihil prius neque antiquius habeat, cur conuicium dici mereatur ſi quis veri tuendi ſtudio potius quàm lædendi libidine agitatus, illorum errata paulò acerbius inſectetur non video, modò non maledictis ſolis, verum & rationibus atque probatiſsimorũ autorũ autoritatibus, id quod ego facio, eadem demoliri tentet. Sed fac eſſe conuicia, num non præſtantius multo interdum conuiciis proſcindere errantes, quàm turpiter ad illorum errata conniuere, aut obſtinatè veritati, quemad-

Mõtuo reſpõdetur.

Conuiciorũ interdum locus exiſtit.

quemadmodum Montuus paſsim ſolet, oblučtari? Silendum certe minime, ne ſcilicet veritatem diffiteri videamur, prohibeamúſque ne ſimplices atque rudes animi pernicioſis ineptiſsimorũ hominum dogmatibus impune imbuantur. Hos igitur vt redimas, cõſtanter aſinis illis conuiciari licebit, vtcunque delicatuli illi ringãtur. Quis enim hos venia dignos putet, qui toties iam admoniti in erratis nõ leuiculis, ſed capitalibus obſtinate perſiſtunt, ac monitorem, cui gratiam debebant, vltro rident & inceſſunt? Proinde quo veritatem ex animo ſitientes, Arabum illóſque ſequentium quorundam neotericorum medicorum volumina infinitis referta eſſe erroribus clarius agnoſcerẽt, Paradoxa hęc noſtra, nihil quod non præter illorum dičtum ſit ſententiam complečtentia, in publicum prodire volui, vt ex his tanquam leonem ex vnguibus, reliqua quoq; illorum placita quanti momenti ſint æſtimare queant, ſibíque caueant ne temere in hos peſsimos autores incidant, horúmque decreta veluti Delphica quædam oracula rata ac firma habeãt. His qui totam iam ætatem in Arabibus contriuerunt, atque in illis tanquam ad Sirenios ſcopulos conſenuerunt, nihil ſcribimus: quid enim iuuat, vt Naſonis verbis vtar, ad ſurdas ſi cantet Phemius aures? Bœoticas igitur has aures nihil moramur, quando probè conſtet ſenem pſittacũ negligere ferulam, canéſque vetulos loris aſſuefacere

Paradoxa

facere

facere velle temerarium eſſe. Studioſis itaque ac veritatis amatoribus hæc noſtra legẽda damus, non obſtinatis illis veteris inſcitiæ propugnatoribus, quorũ aures ita obcalluiſſe ſcimus, vt nec noſtra nec aliorum admonitionibus molliri poſſint. Multa autem ſunt apud Auicennam præſertim & Meſuen errata, quæ dedita opera præteriuimus, quod ſciam futuros haud paucos, qui eadem maiori dignitate quàm ego queam, propalaturi ſint. Nam vt nuper ad me ex Ferraria ſcripſit Ioannes Sinapius, vir ſingulari facundia & eruditione præditus, ſtatim ex noua academia Florentina prodibunt dialogi ac opuſcula alia, in quibus Arabes, Auicẽna potiſsimum & Meſue, pulchre ſuis pingentur coloribus. In his itaq; nihil dubito quin bona etiam eorundem errorum pars erit, quos optimi illi viri in ſtudioſorum gratiam propalare conabuntur. Cæterùm quod ad operis diuiſionem attinet, vniuerſum in tres digeſsimus libros. In primo quæ ad medicam materiam ſpectant tractamus paradoxa. Decet enim vt is qui artem aliquam ratione quadam ſibi tradi poſtulat, omnis materiæ vires primum addiſcat. In altero quæ ad cauſas, morbos, eorundémque medendi rationem attinent paradoxa attingimus, vt ſcilicet hinc quantum à recta medendi methodo hodie deuient medici, intelligere poſsint ſtudioſi. In tertio perpauca quæ ad anatomẽ corporíſque humani ſectionem pertinent

Noua academia Florentina.

Operis diuiſio.

pertinent proponimus, vt inde citra huius peritiam omnem medendi rationem eſſe mancam diſcant. Indicem quoque duplicem præpoſuimus: primum, quid ſingulis opere toto capitibus contineatur explicātem: ſecundum, vocabula & quæ ſcitu digna viſa ſunt, cōplectentem.

INDEX

INDEX BREVIS EORVM QVAE CAPITIBVS SINGVLIS CONTINENTVR.

CAPITA LIBRI PRIMI.

Aloen per ſe ora venarũ non aperire, neque ſanguinem ciere, quemadmodum multi Serapionis Meſuéſque peruerſo dogmate ſeducti opinantur, ſed eadem potius occludere, atq; ſanguinem vndecunque fluentem ſiſtere cap. 1

Aloen melli commixtam non minus, imò plus purgare, contra Auicen. & Meſues erroneam ſententiã ca. 2

Aloen ventriculo & iocinori non nocere, vt falſo pleriſque Auicenna & Meſue perſuaſerunt cap. 3

Rhabarbarum noſtrum & vulgare in pleriſque à veterũ Rheobarbaro differre atq; adeò diuerſum eſſe ca. 4

Caſiam Arabum & recentiorum, à veterum atque Græcorum aliam & diuerſam eſſe cap. 5

Mannam Arabum ac noſtræ tempeſtatis medicorum, à manna Græcorum & veterum eſſe planè diuerſam ca. 6

Verum eupatorium nec Auicennã nec Meſuen cognouiſſe, quum tamen à vulgatiſſima & omnibus hodie notiſſima herba agrimonia appellata nihil differat cap. 7

Eupatorium nõ habere vim purgatoriam, veteres omnes vno ore contra Meſues ſententiã affirmare cap. 8

Arabum placita in deſcribendis herbis non eſſe ſectanda, vel vnam radicem quam hodie ſub turbit nomine officinæ vendunt argumento eſſe, hanc enim tã varie atq; ambigue pingere, vt impoſſibile ſit diuinare quid per illam intellexerint cap. 9

Prudenter facturos medicæ artis ſtudioſos, ſi Meſuen rheubarbaro, epithymo, ſcãmonio, polypodio, & euphorbio exhibitionis præſcribentẽ pondus haud ſecuti fuerint cap. 10

Cen-

Centauriū maius Meſuen, Auic. in hoc vt pleriſque aliis ſecutū præter antiquorū exemplū cū minore cōfundere, ac vires vtriuſq; indiſcriminatim cōmiſcere, minus quoque nō ſine magno errore maiori præferre cap. 11

Arabes fermè omnes non ſine magna inſcitiæ nota, armenium lapidem cum cyaneo, quem lazuli vulgo vocant, confundere cap. 12

In deſcribendis cicuta & napello herbis nō ſolum ancipitem fuiſſe, ſed & earundē vires miſcuiſſe Auic. ita vt veriſimile admodum ſit illum vtranque ignoraſſe cap. 13

Napellum letale homini in cibo aut potu venenum ad leucen, quā albarā nominat, abigendam, perperàm & nō ſine capitali errore ab Auic. propinatum eſſe cap. 14

Radicis pentaphylli ſuccū minime pernicioſum, quēadmodum Auicen. ſomniauit, ſed potius contra letalia venena admodum efficacem eſſe cap. 15

Harmel Arabibus non cicutam ſed rutam potius ſylueſtrem ſignificare, vtcunque Auicen. ac huius ſequaces reluctēt veterū omniū teſtimoniis euidētiſſimū eſſe ca. 16

Ladanum, vel vt barbari addita litera loquuntur laudanū, nō ex hedera perinde vt Auic. ſomniat, ſed ciſtho potius frutice, quem ladam aliàs nominant colligi cap. 17

Auicennam volubilis maioris facultates cum hederæ proprietatibus confundere, notius fermè eſſe quàm vt demonſtrari debeat cap. 18

Sucutum neque ſemperuiuum, neque mandragoræ ſpeciem eſſe, veluti Auicen. putat, ſed eam potius herbā quā veteres ſymphytum petræum appellant cap. 19

Ignoraſſe Populum arborem Auic. cum ex ambigua eius de illa ſententia, tum etiam quod calidam eſſe in ordine tertio ſtatuit, colligi cap. 20

Charabe quod Græci electrum, latini autem ſuccinum vocant, non eſſe Populi nigræ lachrymam, quemadmodum Auicen. & alii quidam fabuloſo ſeducti errore docent cap. 21

Haud recte Auicen. & Meſuen herbam mezereon, quæ à Græcis chamelæa dicitur, inter lactariorum genera cōnume-

numerare, ac cum thymelæa confundere: multa quoque quæ chamelæonti debētur, nominis vicinitate deceptos chamæleæ tribuere cap.22
Auicen.calamentum cum origano confundere, atque vtriuſque vires promiſcue docere cap.23
Auicen.thapſiæ tribuere,quæ ixiæ veneno conueniūt nulli ferè non in confeſſo eſſe,adeóque vtriuſque naturam non ſatis perſpectam habuiſſe cap.24
Herbas quatuor, alſinen videlicet,helxinen,anagalliden,& myoſotida, natura & figura plurimum diſtantes, Auicennam vno eodémque capite ſub auriculæ muris appellatione confudiſſe cap.25
Ignoraſſe Auic,Serapionē, Pandectariúmq; iſatim herbam,quam illi Nil & nilech appellant,variam & ancipitē eorundem de illa ſententiam ſatis indicare cap.26
Iuiubas & ſebeſten fructus, quos Græci pariter atque Latini, ſerica & mixas vocant, ad vſus medicos, contra Auicennam & vniuerſam Arabū ſcholam, planè inutiles eſſe cap.27
Noſtræ ætatis medicos herbā veteribus pedē coruinū appellatam,ob ambiguam de illa Auicennæ ſentētiam,à noſtra ſic vocata diuerſam eſſe, prſus ignorare cap.28
Sanguinem draconis vulgò dictum,non eſſe ſideritidis herbæ ſuccum,vt Serapion illúmque hodie ſequentes medici perperàm arbitrantur cap.29
Cenabrium vulgò vocatum,quum venenis connumeretur,à cinnabari veterum diuerſum eſſe cap.30
Myrtum ſylueſtrem non ferre fructum, quem Arabes cubebam nominant,vt impudenter admodum commentus eſt Serapion cap.31
Alibium non eſſe herbam eryngium,veluti Pandectarius putat, ſed eam quā Græci bubonion, Latini autē inguinariam appellant cap.32
Herbam vulgarem boraginem hodie dictam veterum exiſtere bugloſſum, adeóque hanc pro illo ad medicinæ vſum eſſe adhibendam cap.33
Sandaracā Arabum & hoſipſos ſequentiū à ſandaraca

Græcorum & Latinorum non forma tantum, ſed viribus etiam eſſe diuerſam cap.34
Saccharum antiquorum à vulgari hoc noſtro quod nũc voce parum deflexa, barbaro vocabulo zuccarum appellamus, diuerſum eſſe, & à ſale Indo, cõtra Gentilem & Herculanum, nihil differre cap.35
Memithe Arabum, neque eſſe chelidoniam, neque papauer cornutum, vt medici ſęculi noſtri exiſtimant, ſed id potius quod Dioſc. & alii veteres glauciũ nominãt ca.36
Herbam lichenen Græcis dictã, Platearium præter omnem rationem Hepaticam quaſi hepati conferat appellare, quando id nominis eupatorio potius veterum teſtimonio conueniat cap.37
Phaſelum à phaſiolo legumine, quod dolichum alio nomine vocant, diuerſum penitus eſſe cap.38
In cantharidum exhibitione alas, tanquam reliquis earundẽ partibus magis exitioſas, minime eſſe abiiciẽdas, ſed iuxta Galeni placita, totas potius ingerendas ca.39
Mumiam vocatam non eſſe humanorum cadauerum tabidã ſaniem, vt multi fabuloſiſſimo errore ſeducti credunt, ſed id quod piſſaſphalton Dioſ. nominat cap.40
Medicamentum purgans detrahendis humoribus eſſe ſimile, contra Meſuẽ illúmque ſequẽtes medicos ca.41
Theriacam, cuius vix hodie verum extat nomen, eos quos veteres pollicentur effectus noſtro ſæculo nõ præſtare, quod multa huius confectionẽ conſtituẽtia, nedum à pharmacopolis, ſed à medicis etiam ignorẽtur ca.42
Syrupum, vt vocant de eupatorio, eos quos Meſue pollicetur effectus præſtare non poſſe, quod multa huius cõpoſitionem ingrediantur medicamenta, quæ ſeplaſiariis ac medicis ipſis prorſus ignota ſint cap.43

CAPITA LIBRI SECVNDI.

Non eſſe niſi duo tantum cauſarum inſalubrium genera, externam ſcilicet & internam, vel vt hodie loquuntur, primitiuam & antecedentem, contra Auicennam totúmque iuniorum medicorum cœtum, coniunctam nanque in morbis Gal. ne ſomniaſſe quidem cap.1

Medicos

Medicos iuniores repletionis ſpecies confundere, neque quod turpe admodũ eſt, eaſdem recte definire ca.2

Vbicunque vtriſque auxiliis, & venæ ſcilicet ſectione, & purgatione opus erit, tum venam potius incidendã ante purgationem, quàm purgandum ante venæ ſectionem eſſe, contra omnium fermè hodie medicinam exercentium ſententiam cap.3

In internorum viſcerum inflammationibus tutius rectiúſque è directo, quàm in oppoſito latere, contra Arabum ac recentiorum ferè omnium ſententiam, venam ſecandam eſſe, idque non modo vacuandi, ſed & reuellendi gratia faciendum cap.4

Parcã ſeu diminuentẽ materiam euacuationẽm, minorationem hodie barbaro vocabulo nominant, concoctioni humorum niſi turgeant, non eſſe præmittendam, contra multorum hodie medicantium ſententiam cap.5

Non eſſe ætate etiam conſiſtentes tam ſanos quàm ægros, vt multi hodie medicorum facere conſueuerunt, immodicis medicamentis purgatoriis excarnificandos, multo minus infantes cap.6

Catapotia, pilulas noſtri vocant, non niſi ieiuno, & ei qui probè concoxit eſſe exhibenda, contra omnium fermè hac tempeſtate medicantium ſententiam cap.7

Præter omnem rationem noſtrates decocto piſorum poſt epota medicamenta purgantia abluendi abſtergendíve gratia vti cap.8

Febricitantes, tertiana præſertim exquiſita correptos febre, immodicis medicamentis purgatoriis non eſſe excarnificandos, vt plerique hodie faciunt, quum alternantibus vti interdum ſatis ſit cap.9

Quum veterũ omnium teſtimoniis ad febrium curationem balneo nihil vtilius ſit, inique facere hodie medicos quod febricitantibus illo interdicunt cap.10

Flauam bilem tenuéſque ſuccos vt facilius ex corpore educantur, nihil opus habere vt craſſiores reddãtur, quẽadmodum præter omnem rationẽ Auic. credidit ca.11

Capitale eſſe pleuriticis lenticulam ex aceto dare, id

quod tamen facere Auicen. contra omnium veterũ præſcriptum,conſtat cap.12
Omnium exitioſiſſimum eſſe,veterúmque placitis maxime aduerſum,dyſenteria affectos purgantibus excarnificari medicamentis cap.13
Colico cruciatu tentatos validis medicamentis purgãtibus,vt hodie multi faciunt,non eſſe purgãdos cap.14
Indocte admodum contráque veterum exemplum agere iuniores hodie medicos, qui neglectis omnibus penè aliis remediis, in medendo renum calculo,aſſidua tãtum clyſterium iniectione vtuntur cap.15
Elephãtiaſim & leprã morbos aliter apud Arab. aliter apud Græcos accipi cõtra plurimorũ hodie ſẽtẽtiã ca.16
Morbum quẽ vulgò Gallicum nominant,non eſſe eum quẽ Græci lichenen,Latini vero impetiginem appellant, ſed nouum potius & veteribus incognitum cap.17
Non eſſe diuerſa morborum genera,prunam ſeu ignẽ Perſicum,carbunculum atque anthracem,vt multi medicorum hodie putant,ſed vnum potius eundémque diuerſis his deſignari nominibus morbum cap.18
Auicennam eryſipelam,formicas,myrmeciam,ignémque Perſicum,morbos natura diſtantes,eorundémq; curationes turpiter admodum confundere cap.19
Auicen.perperàm omnibus bubonibus indiſcriminatim remedia reprimentia adhibere,quum iis tantum quæ ab humoribus malignis ortũ habeant cõueniant cap.20
Cœnam non in vniuerſum,vt ferè omnes noſtræ ætatis medici docent, prandio minorem eſſe debere , ſed vt plurimum pleniorem cap.21
Pultem ex auena confectam non ſine magno errore & ægri periculo,à noſtri ſæculi medicis febricitantibus ac aliis eiuſmodi morbis correptis exhiberi cap.22

CAPITA LIBRI TERTII.

Sex tantum numero eſſe inteſtina,ideóq; falſo à Cor. Cel. Auic.ac aliis quàm multis pyloron ſeu portonarium vulgò dictum,inter inteſtina connumerari cap.1
Bilioſam ſuperfluitatẽ non ad ieiunum inteſtinũ, quẽadmodum

admodum Auicen.putauit,neque ad pyloron,vt alii quidam opinantur,ſed ad duodenũ potius cõfluere cap.2

Meatum bilem ad inteſtina deferentẽ nõ in omnibus geminũ eſſe,vt Mũdinus ac alii quidam arbitrãtur,quũ pauciſſimis quibuſdã exceptis omnibus vnicus ſit. ca.3

Ieiunũ nõ eãdem quã rectũ inteſtinũ habere rectitudinem, quemadmodum Razes,Mundinus, ac alii quidam arbitrantur cap.4

Ad ileon ſine tenue inteſtinũ nõ plures quàm ad vllũ aliud inteſtinorum venas pertingere,id quod Mundinus præter veritatem aſſerit cap.5

Stercora ſeu alui excremẽta in vẽtriculo nõ generari, vt Auic. & nonnulli hũc ſequentes ſentire videt. cap.6

Meſẽteriũ perperã à quibuſdã inter inteſtina cõnumerari, quũ peculiare potius ab iis membrum ſit cap.7

Venas nullas per quas fœtus in vtero vrinam emittit in ſuminis ſeu abdominis extremam cutem terminari, quemadmodum præter omnem rationẽ & ſenſum Mundinus & Alex.Benedictus docent cap.8

Vterum non habere ſeptem ſinus ſiue cellulas,vt Mundinus præter omnem veritatem aſtruit,ſed duos tantum, idque in homine cap.9

Septum tranſuerſum, quod Græci diaphragma nominant,non prorſus carne carere, veluti Alex. Benedictus Plinium in hoc ſecutus ſentire videtur cap.10

Perperam Alexandrum Benedictum in trium ventriculorum cordis aſſertione Ariſtotelem defendere,quum vt plurimum duo tantum ſint cap.11

Gulam nullos habere muſculos motui deglutionis ſeruientes, quemadmodum Auicenna ac alii quidam exiſtimant,quãdo motus ille ſit planè naturalis, atque adeo muſculis minime opus habeat cap.12

Viã vocis,ac ſpiritus,tracheã arteriam dictam, nõ eſſe interiorem,neque cibi & potus,gulam nominatam, exteriorem,vt Alex. Benedict.aſſerere auſus fuit cap.13

Alexandrũ Benedict.præter veterum exemplum pharynga cum aſpera arteria confundere cap.14

Magno & impudenti errore Alexandrum bronchum Benedictum cum larynga confundere cap.15

Perperam Alex. Benedic. ligulæ, quã epiglottida Græci vocant, muſculos tribuere, qui proprie loquendo laryngi gutturíve potius tribuendi erant cap.16

Cerebrum naturam aduerſus cordis calorem non eſſe molitam, veluti Alex. Benedic. Ariſtot. in hoc ſecutus putat cap.17

INDEX VOCVM ET ALIARVM RERVM SCITV DIGNARVM, QVAE IN HIS Paradoxis continentur.

ACantha leuce 101.a
Aconitum. 32.b
Acori radix 94.b
Actio nõ à contrario 91.b
Aegiri tẽperamentũ 43.a
εὔγειρος 41.b.42.b
Agrimonia 16.b.102.a
Aldibic 53.a
Alhaliben 69.b
Aliben ibidem
Alibium 70.a
Allium ſylueſtre 96.b
Aloes facultates 2.b
Aloes & mellis commixtio 6.b
Aloes ſtomacho & iecinori amica 8.a
Alſine 55.a
Aluus quando deiicienda 113.a
Aluus non temere deiiciẽda 128.a
Aluus infantis mollienda 130.b
Amomum 95.a
Anagallis 55.b
Anatomes ſtudioſi 173.a
Anthrax 161.a
Ariſtotelis error 201.a
Armenius lapis 26.a
Armenii vſus 28.a
Armenii vires 26.a
Aſpalathus frutex 94.a
Aſter Atticus 70.a
Auenæ tẽperamẽtũ 172.a
Auenatum ibidem
Auricula muris 55.b
BEdeguar 101.a
Bilis flauæ purgatio 140.a
Bilioſus meatus duodeno implantatus 178.b

Biliof⁹ meat⁹ vnic⁹ 179 b
Bilioſæ ſuperfluitatis meatus 177.b
Bituminis vis 87.b
Borago 70.b.101.b
Bruſcus 68.b
Bubo 168.a
Bubonũ q̃ remedia ibi.b
Bubonium 70.a
Bugloſſus 70.b
Cacochymia qd 109.a
Calamus aromaticus 94.b
Calamentæ & origani diſcrimen 49.b
Calculoſi remedia 149.b
Cantharidũ vſus 84.a
Carabe 43.b
Cardus Mariæ 101.b
Carpeſium 69.a
Carpeſii vſus ibid.
Caſia Arabum & recentiorum 11.a
Caſia veterum ibid.b
Caſia lignea 95.a
Catapotia quando exhibẽda 131.b
Cauſæ primitiuæ 106.a
Cauſa coniuncta 104.b
Cauſæ antecedẽtes 106.a
Cauſarũ duo genera 105.b
Cẽtaurii ſpecies duæ 24.a
Cenabrium 67.a
Centaurium maius incognitum hodie 26.a
Centaurii vis 24.a
Cerago 73.b
Ceranthemos ibid.
Cerebri tẽperatura 216.b
Cerinthus 73.b
Ceruleus lapis 26.a
Chamelæa 46.b
Cicerum decoctũ 134.a
Cicuta 28.b.31.b.36.a
Cicutæ ingenium 30.a
Cinnabaris 66.b.67.b
Cinamomum 12.a
Cinamomum verum 95.a
Clyſterium vſus 149.a
Cnicum 90.b
Cnidium ibidem
Cœna ſit plenior 169.b
Colicos purgãdi rõ 147.b
Concoctio 125.a
Cordis calor vnde mitigetur 217.a
Coronopodis facultas 62.b
Cubebæ 68.a.69.a
Cyanii vis 27.a
Cyanii vſus ibid.b
Demalochohen 64.b
Dictamnus 97.a
Dolichus 82.b
Doloris incõmoda 107.b
Doloris prohibitio ibid.
Duodenum 176.b
Dyſenteriæ medendi ratio 146.b
Exídva 93.a
Electrum 43.b
Elephas 153.b
Elephantia 152.b
Endiuia 100.b

Eupatorium 101.b
Epithymi doſis 21.b
Erithace 73.b
Eryſipelas 165.b
Euacuationis ordo 125.a
Eupatorium 16.a
Euphorbii pondus 23.a
FEbricitantes quando lauandi 138.a
Febrib. balneũ vtile 137.a
Febricitãtes euacuandi ratio 136.a
Febricitantiũ balneũ 137.b
Febriẽtiũ medicatio 134.a
Fœtus porus ad lotium emittendum 191.a
Folium 102.a
Formica 166.a
GAlene 92.b
Gallic. morbus 157.b
Glaucium 77.b
Græci bibaciſſimi 122.a
HArmel ruta ſylueſtris 35.a
Harmelis vſus 36.a
Haurus Romana 43.b
Hederæ vſus 38.b
Hedychroũ magma 94.a
Helleborũ neglectũ 38.a
Helxine 39.a
Helxine vrceolaris 55.a
Hepatica 79.a
Herb. pictura fallax 17.b
Herpes 165.b
Humores crudi non mouẽdi 125.b
Humorũ motus 118.b
IEiuni qualis restitudo 183.a
Ieiuni ſitus 185.a
Ieiuno plura vaſa ibidem
Ignis Perſic⁹ 162.a.167.b
Impetigo 159.a
Indicum 57.b.59.a
Inguinaria 70.a
Inteſtina tenuia 175.b
Inteſtinorũ numer⁹ 174.b
Inteſtinorũ reuolutiões, 176.a
Intybus 100.b.
Iſatis 57.a
Iuiubarũ vſus inutilis 59.b
Iũci odorati flos 97.a
Ixias 53.a
LActuca ſylueſt. 100.b
Ladanum 37.a
Ladanũ ex ciſtho ibid.
Lanaria 59.a
Lazulus lapis 26.a
Lemnia rubrica 98.a.99.b
Lentes pleuriticis inutiles 144.a
Lenticula ex aceto ibi.b
Lepra 153.a.155.b
Leontiaſis ibid.
Lichen 78.b.158.b
Lichen hepatica cur dicta 80.b
Lobi 83.a
MAnna Arab. 12.b
Mãna Græcorũ ibi.
Mãnæ diſcrimen ibidem
Maraſſus 93.b
Marina ſpina 68.b
Marſi 93.b

Matri-

Matricis cellulæ 165.a
Medici ad artificē collatio 1.a
Medicamētū purgās 88.b
Medicamēti qualitates 91.a
Mel aerium 14.a
Mel roſcidum 15.a
Mellis vis 7.a
Memithe 77.b
Meſenterium 188.a
Mezereon 46.b
Minorationi nullus locus
Moly 35.a. (125.a
Morbi & cauſæ ſeparatio 107.a
Morbi ex indigentia 130.a
Mukeita 61.b
Mumia vera 86.a
Mumiæ veræ facultates
Myoſotis 55.a. (87.a
Myrrha 98.b
Myrtus ſylueſtris 68.a
Myxa 61.b
NApellus 32.b
Nardi ſpica 97.a
Naturæ motus 118.b
Nephreticorum remedia
Nil 57.b. (149.b
Nymphæa 15.b
OBolus 22.a
Ochri 81.a
Opobalſamum 96.a
PEntaphylli radicis vſus 34.a
Petroſelinū verū 97.b
Pes coruinus 62.b.63.b
Pharmacopolarum officinæ 87.a
Phaſeli 81.a
Phaſeolus 82.a
Phaſeoli rubei 83.a
Phaſioli ibidem.b
Phu 94.b
Picis vis 87.b
Piſorum decocti ſorbitio
Piſſaſphaltos 86.a. (133.b
Plenitudo duplex 109.a
πλῆθος 108.b
πλησμονή ibid.
Polypodii pondus 23.a
Populus alba 42.a
Populus nigra ibidem
Potandi certamen 122.a
Pruna 162.a
Pſeudocinamomi vſus 12.a
Pſora 156.a
Ptiſanæ ſorbitio 133.a
Puls auenacia 171.b
Pylorus extra numerum inteſtinorum 176.b
πυλωρόν 174.b
Quinquefolium 97.b
RAdicula 59.a
Renum doloris mitigatio 150.a
Repletio duplex 109.a
Rhabarbarum 147.a
Rhabarbarum veterū 9.a
Rhaponticum 95.b
Rheibarbari vires 9.b
Rheobarbarū vulgare ibi.a
Rheobarbari differentiæ 10.a
Rheobarbari nomina 9.a

Rhitace 73.b
Ruſcus 68.b
SAccharum antiquorum 74.a
Sacchari facultates 76.a
Sal Indus ibidem
Sandaraca 71.b
Sandyx 72.a
Sanguis draconis 64.b 66.b
Sanguinis reuellendi modus 116.b
Sãguinis detractio nephreticis vtilis 151.a
Saponaria 59.a
Satyriaſis 153.a
Satyriaſmus ibidem b
Scammonium Arabum & Græcorum idem 22.b
Scammoniæ doſis 21.b
Schœnos 97.a.100.b
Scordion 96.a
Sebeſten 61.b
Seplaſiariorum nota 1.a
Serica 59.b
Sideritis Achillea 65.a
Sigillum lemnium 98.a
Siliqua Aegyptia 11.b
Siliquæ 83.a
Similitudo ſubſtantiarum 90.b
Simpliciũ cognitio 102.b
Smilax hortenſis 83.b
Spica vera 102.a
Spina alba 101.a
Stercoris generatio 186.b
Sterc.receptacula 185.b
Struthion 59.a
Succinum 43.b
Succini ortus 44.b
Sucutum 39.b
Symphytum petræũ 40.b
Syrup.de Eupatorio 100.b
THeriaca 92.b
Terra lẽnia 98.a.99.b
Thlaſpi 99.b
Thirus 93.a
Thapſia 52.a
Tithymali ſpecies 20.a
Tormentilla 97.b
Toxicum 32.b
Turbit 19.a.20.b
Turgere 126.a
VEna quando & qua pte ſecanda 112.b 115.a
Venæ ſectio in pleuritide 124.a
Vernix 73.b
Vipera 93.a
Volubilis 39.a.55.b
Vrinæ fœt⁹ emiſſio 189.b
Vteri ſinus 195.a
Xylobalſamum 94.b
ZVccarum 75.a
Zuccarũ Cãdi ibi.
Zuccari coquẽdi modus ibidem
Zizipha 59.b

FINIS.

LEONARDI FVCHSII PARADOXORVM MEDICINAE LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

NEMO eſt qui neſciat eum minime bonum artificem eſſe poſſe, qui ſua inſtrumenta ignorauerit. Proinde haud conueniet fabrum lignarium, aut ſerram, aut aſciam ignorare: quemadmodũ nec ſutorem ſubulam, aut ſarctorem forficem. Quod ſi itaq; in manuariis illis artibus, omnes eum ridendum eſſe putãt artificem, qui artis eius, cuius ſe peritum eſſe iactat, materiam non ſatis perſpectam habuerit: quanto magis ridendi erunt hi qui hodie medicos ſeſe eſſe profitentur, quum tamen medicæ materiæ, quæ illis in perſanandis ægris inſtrumẽti uice eſſe debet, prorſus ignari ſint? Quî enim probe mederi poſſent, quibus auxiliorum materia penitus, uel magna ex parte, incognita exiſtit? Quomodo autem non incognita eſſet, quum fermè nemo medicorũ noſtra tempeſtate ſit, qui ſimplicium medicamentorum cognitionem Seplaſiariis illis, hominibus rudibus & ἀναλφαβήτοις penè, non committat? Indignum enim exiſtimant eſſe medico, eiuſmodi rebus operam nauare: quaſi cuiuſque ſimplicis medicaminis noſſe effigiem, non medicorum, ſed pharmacopolarum munus ſit. Ipſi interim in ſcholis magna pompa deſides manent, de lana caprina diſceptantes, & inanibus diſputatiunculis tempus temere terentes, nec uel ſemel tantum cogitant, quo

Boni artificis eſt, vt ſuæ artis inſtrumenta cognita habeat.

Noſtri tẽporis medici ſimpliciũ cognitionem Seplaſiariis cõmittunt.

pacto ueteres imitentur, qui haudquaquã aſpernati ſunt altiſsimos perreptare montes, denſiſsimas peragrare ſyluas, longinquas terræ regiones petere, ad intima etiã terræ uiſcera penetrare, quo exactam medicæ materiæ notitiã aſſequerentur. Sic Dioſcoridem, ut ipſemet in primi libri ſui prologo teſtatur, ob iuge ac indefeſſum materiæ medices cognoſcendæ à prima iuuenta ſtudium, per multos remotiſsimos mundi tractus peragraſſe conſtat. Ita & Galenũ ob unius terræ Lemniæ uerã cognitionem in Lemnum enauigare non piguit.

Dioſcoridis cognoſcẽdæ medicæ materiæ ſtudiũ

Noſtri itaq; tẽporis medici curam omnem & ſtudium lucri cauſa inſtituentes, atq; hunc tãtum ſibi rerum agendarum ſcopum proponẽtes, ut breui efficiantur diuites, laborem quã in materia medica exacte cognoſcenda ueteres adhibuerunt, planè inutilẽ eſſe cenſent, ut quibus abũde à Seplaſiariis remediorum copia ſuppetet, quum tamen uix una aut altera planta qua utuntur, genuina ſit, adeóq; de his nihil apud illos niſi nomen ſuperſit. Verum eſſe quod dicimus multæ hodie plantæ oſtendere poſſunt: potiſsimum autem Endiuia, Bedeguar, Eupatoriũ & aliæ quædã. Nam quiſque penè peculiarem habet herbã, quam ignaris medicis pro uera Endiuia, Spina alba, aut Eupatorio uendat. Neque mirum admodũ inter ſe diſſentire Seplaſiarios, ut qui nullam aliã herbarum notitiã, quàm eã quæ à ſtolidiſsimis mulierculis tradita eſt, habeãt: à quibus certe, utpote indoctis & deliris, boni nihil expectare poſſunt, ut quæ errorem potius errore cumulent. Quum itaq; uita hominũ hodie planè Seplaſiariorum manibus cõcredita ſit, nihil mirum eſt, ſi multo plus periculi ſit à medicamẽto, quàm à morbo. Vtcunque uero medicæ materiæ noſtri ſæculi medici ignari ſint, falſiſque & adulteratis pro ueris &

Seplaſiarii quam herbarum notitiãhabeant.

genuinis

genuinis utantur, adhuc tamen illis ſe, haud ſecus quàm olim Aeſculapius Tyndaridã, quamplurimos ad uitam reuocare, ſi diis placet, & regiã Plutonis, quod olim de Galeno dictum eſt, depopulari credunt. Quãtum autem fallantur, primus hic Paradoxorum liber ſatis monſtrabit, ut qui illorum in materia medica errata non tantum indicabit, ſed & optimorum autorum ſcriptis, adde etiã rationibus firmiſsimus, funditus exploder, ita & nihil ſit quod poſthac in erroris defenſionem prætexere queant. Proinde ueritatis amore flagrantes hortor, quo ſingula hæc noſtra candido animo expendãt, quando nihil ſit in iis quod nõ in horum cõmodum produxerimus, diſcántque ueterũ (oro) potius in exactè perſcrutãda medica materia ſectari ſtudium & diligentiam, quàm noſtræ ætatis medicorum inertiam, ut qui nullum planè ſibi cũ herbis, aliiſq; medicamentis ſimplicibus negociũ habendum eſſe cenſeant, ſed eò omnibus neruis tendunt, quo multis cõmeſſationib. aſſentationib. & id genus ſcurrilitatibus, familiares fiant, atque adeò plus pecuniarum emungere poſsint.

Aloen per ſe ora venarum non aperire, neque ſanguinem ciere, quemadmodum multi Serapionis, Meſuéſque peruerſo dogmate ſeducti opinantur: ſed eadem potius occludere, atque ſanguinem vndecunque fluentem ſiſtere.

CAP. I.

NE hæc paradoxorũ tractatio nulla uia ac ratione procedat, atque adeò confuſionem quandam pariat, ſemper hunc dicẽdi ordinem obſeruare conabimur. *Ordo tractandi Paradoxa.*

Primum uerba eorũ qui errandi occaſionem noſtræ ætatis medicis dederunt, bona fide, nihilq́ue illorũ immutatis uerbis recitabimus: idque ideo, ne quis data opera illa deprauaſſe, & ſecus quàm illi ſcripſerint retuliſſe nos dicere queat. Deinceps ueterũ, Hippocratis & Galeni potiſſimum, aliorúmque optimorum autorum ſcriptis, ac locorum collatione, horũ ſententiam falſam eſſe demonſtrabimus. Neque enim in medicina, omníq; alio diſciplinarum genere, aliunde certius quàm ex autorũ locorúmque collatione, ac diligenti illorum obſeruatione, ueritas indagari poteſt, quòd ita inter ſe paſſim collatis locis, non tantum quid uerè ſenſerint autores certò ſciatur, ſed etiam ſi perperam quædam ab Arabibus in libros ſuos digeſta ſint, ea ex Hippocratis, Galeni, Dioſcoridiſque collatione poſsint corrigi. Cum itaque ex accurata autorũ, locorúmque qui in iis ſunt collatione, ueritas optime rimetur: ſummo ſtudio & nos curauimus, ut id quod præter uulgi ac Arabum, eóſque ſequentium opinionem adſtruximus, multorum probatiſſimorũ ſcriptorũ collatione ratum ac firmum faceremus. Poſt hæc ratione quoque, ſi ita neceſſitas tulerit, addita, quod ſentimus roborabimus. Poſtremum ad Montui annotationes, ſi quas habet, obiter diluendas, ſermonem conuertemus. Quod itaque ad præſens hoc paradoxon attinet, animaduertendũ Serapionem palàm auſum fuiſſe docere Aloen ora uenarum aperire, etſi diuerſum omnes ueterum libri clament. Neque mirum herbarium illum rudem, qui ne tot quidem plantarum, quot ad modicã ſaltem cœnã ſatis eſſe poſſent, notitiam habuit, tam abſurda docere, quando haud ſecus de illis quàm, ut dici ſolet: cæcus de colore iudicet. Verba uero eius quibus falſam ſuam

Collatio locorum ad intelligendos probe autores mire vtilis

Serapion rudis atq; herbarum imperitus

ſuam inculcat ſententiam habentur in cap. 201. operis ſui de medicamentis ſimplicibus inſcripti, ubi ex Pauli Aeginetæ, ſi Diis placet, ſẽtẽtia ita ſcribit: Aloe aperit ora uenarum quæ in ano ſunt. Quàm enim iniurius fuerit Paulo, qui ne per ſomniũ quidem idipſum cogitauit, facile conſtat iis qui diligenter eius ſcripta excuſſerunt, quando euidentiſsimum ſit per totum illius librum nihil tale de Aloe ſcriptum eſſe. Vnde diſcant uelim ſtudioſi, Arabibus in citandis Græcis parum fidei adhibendum eſſe, quod nonnunquam illis tribuant, quæ ſcripſiſſe nuſquam comperimus. Id autem cur fecerint, hæc in primis ratio eſt, quod ſingula ex iis libris qui è Græca in Arabicam linguã tranſlati fuerunt, tranſcripſerint, quos certe genuinum autorum ſenſum, minime referre in confeſſo eſt, ut quibus multa præter Græcorũ mentem per interpretes adiecta, multa etiam omiſſa ſint. Verum quod aſſerimus eſſe deprehendet, qui uel unam ueterum librorum Galeni ad Glauconem uerſionem cum Græco & αὐθογράφῳ exemplari cõferre uoluerit. Proinde quũ Arabum uolumina è Græcis traducta multis additamẽtis referta ſint, nihil mirum hoc loci à Serapione, ut qui non ex proprio fonte aquas hauſit, ſed alienis paſtus eſt erroribus, Paulum perperam citatum. Cæterum Serapionem ſequitur Meſue, omnia enim ſua ex illo & Auicenna deſumpſit, ideóque iis ueluti ducibus paſsim utitur. Is enim cap. 1. ſui de ſimpl. med. libri inter cætera ſic ait: Aloe aperit orificia uenarum, apertione ſanguinem manare faciente. Et paulò pòſt: Nocet hæmorrhoidibus & ano. Falſos uero eſſe utroſque experietur, qui dogma hoc erroneum, cum ueterum ſententiis de ui aloes proditis, cõtulerit: hi namque uno omnes ore aloen cõtra-

Arabibus in citãdis Græcis parum fidendum.

Arabũ uolumina è Græcis traducta multis additamentis referta.

Meſue Serapione ueluti duce utitur.

Aloes uis.

riam potius uim, adſtringendi nimirum & hæmorrhoi-das ſiſtendi, habere affirmant. Dioſc. *ſiquidem lib.* 3. *ca.* 24. *ita de aloes facultatibus diſſerit:* ἀλόη δύναμιν ἔχει στυπτικήν, καὶ μεθ᾽ ὕδατος ψυχροῦ πινομένη αἵματος ἀναγωγὰς ἐπέχει. αἱμοῤῥαγίας τε ἵστησι τὰς ἐξ αἱμοῤῥοΐδων. *hoc eſt,* Aloe *uim habet adſtringẽdi, & cũ aqua frigida pota ſanguinis excreationes cohibet.* Gal. *quoq; lib.* 6. *de med. ſimpl. facul. haud aliter aloes uires depingit, inquiẽs:* ἀλόη ἐστὶ τὸ φάρμακον κόλπων κολλητικόν· ἰᾶται δὲ δυσεπούλωτα τῶν ἑλκῶν, καὶ μάλιστα τὰ καθ᾽ ἕδραν τε καὶ αἰδοῖον· *id eſt, aloe medicamen eſt quod ſinus glutinat: ſanat & ulcera quæ ægre ad cicatricem duci poſſunt, & maxime quæ in ano ſunt & pudendo.* Et *libro quinto ther. meth. cap.* 4. *ubi profluuii ſanguinis curationem ex profeſſo tractãs, uim miram in ſiſtendo ſanguine aloe ineſſe iis uerbis indicat:* ἄριστον ἁπάντων ὧν οἶδα φαρμάκων, ᾧ καὶ πρὸς τὰς ἐκ μηνίγγων αἱμοῤῥαγίας ἀσφαλέστερον χρῆσθαι, τὸ λεχθησόμενόν ἐστι. λιβανωτοῦ τὸ μέρος ἕν, ἀλόης ἡμίσει μεμίχθω μέρει. κἄπειτα τῆς χρείας ἐπιστάσης, ὠοῦ τῷ λευκῷ φυράσθω τοσούτῳ τὸ πλῆθος ὡς μελιτώδη σύστασιν ἔχειν. εἶτ᾽ ἀναλαμβανέσθω τοῖς λαγωοῦς θριξὶ ταῖς μαλακωτάταις, κἄπειτα τῷ ἀγγείῳ, καὶ τῷ ἕλκει παντὶ πλεῖστον ἐπιτιθέσθω· *hoc eſt:* Optimum *omnium quæ noui medicamẽtorum, quo etiam ad cerebri mẽbranarũ ſanguinis eruptiones tutiſſime uti licet, eſt quod nunc dicetur.* Thu*ris pars una aloes parti dimidiatæ miſceatur, & deinceps quum utẽdi tempus inſtat, tantũ huius cum oui cãdido ſubigatur, ut mellis craſſitudinẽ reddat, dehincque leporis molliſſimis pilis excipiatur, & tum uaſi ipſi, tum*

toti

toti ulceri imponatur. Quod ſanè medicamentum, ut obiter moneã, Auic. quoq; ipſe Fen. 17. Can. 3. cap. 9. in ſiſtẽdis hæmorrhoidibus probat. A iã dictis, quicquid nugetur Serapion, nõ diſſentit Paulus lib. 7. ita ſcribẽs: aloe inflammationẽ prohibet: ulcera quoq; quæ ægre ad cicatricẽ perducuntur, ſanat, præſertim quæ circa ſedem & pudenda ſunt. Inter latinos etiã omniũ euidentiſſime Arabum de aloe ſententiam explodit Plin. lib. 27. cap. 4. ita ſcribens: aloe ſanguinis excreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua: ſin minus, ex aceto pota ſedat. Vulnerum quoq; ſanguinẽ, & undecunq; fluentem ſiſtit per ſe, uel ex aceto. Aliàs etiã eſt uulneribus utiliſſima, ad cicatricẽ perducens. Eadẽ inſpergitur exulceratis genitalibus uirorũ, cõdylomatis, rimiſque ſedis, aliàs ex uino, aliàs ex paſſo, aliàs ſicca per ſe, ut exigit mitiganda curatio, aut coercenda. Hæmorrhoidũ quoque abundantiã leniter ſiſtit. Subſcribit prædictorũ autorũ de ui aloes ſententiæ inter Arabes Auic. ca. 67. Can. 2. dum inter alia ſic ſcribit. aloe quãdo ponitur cũ uino ſuper hæmorrhoidas & rimas ani, tunc ſanguinẽ ex eis manantẽ ſiſtit. Sanat quoq; ulcera ani & uirgæ cum uino illita: ita ut mirari ſatis non queã, qua impudentia auſus fuerit Montuus in Meſues ſententiam pertrahere Auicennam, quum illi ex diametro pugnent. Sed ſolet hoc hominum genus perditè autorum abuti teſtimoniis, quo fuco ſaltem aliquo ſuam inſcitiam occultant. Hinc eadem impudentia Moſen illum Aegyptium citat; quaſi ſuæ nonnihil faueat ſententiæ, quum tamẽ uigeſimoſecundo ſuorum aphoriſ. libro, ne uerbo quidẽ meminerit aloen ano officere poſſe, ſed contrarium potius, quod ſcilicet ſinus ueteres, potiſſimum qui in ano ſunt, ſanet, docuerit. Ne-

Mõtui in citãdis autoribus impudentia.

que Auenzoar, quod ſciam, hāc quam Serapion ac Meſue tradunt aloe facultatem ineſſe ſcribit. Quicquid tamen ſit, ex iam dictis ſole clarius fit, errare uehementer, ucte rúmque placitis reclamare in uniuerſum omnes, qui aloen per ſe ora uenarum aperire, anóque officere affirmant. Neq; obſtat quòd interdū aſſumpta aloe, ſedis uenas aperiri cernamus: id enim non per ſe, ſed ex accidenti, quia uidelicet acres humores, qui ſua acrimonia ani uenas aperiunt, facit: id quod & alia quædam medicamenta poſſunt, quemadmodum Gal. lib. 6 aphor. comm. 47. docet, ubi atra bile uexato homini ex acriū humorū purgatione ſedis uenas poſſe aperiri, his uerbis monſtrat: συμβαίνει γε τούτῳ διὰ τῆς καθάρσεως ἄμφω ταῦτα χρηστά, τότε καθαίρεσθαι τὰ περιττά, καὶ τῇ δριμύτητι τῶν ἐκκρινομένων ἀναστομωθεῖσαν ἐπὶ βραχὺ τὴν αἱμορροΐδα, συνεκκρίνειν τι καὶ αὐτὴν αἵματος μοχθηροῦ. *quod eſt: Homini huic ex purgatione ambo hæc optima eueniūt, quod ſcilicet ſuperuacua expurgantur, & quod ex acrimonia eorum quæ excernūtur paulatim aperitur os uenæ, quā hæmorrhoidam uocant, ut & ipſa ſanguinem uitioſum ſimul excernat. Proinde perperam aloes uiribus tribuūt Serap. & Meſue, quod acribus excrementis, idipſum ſua acrimonia agentibus, magis tribuendum erat. Sed obtrudet hic quiſpiam dogmatis Serap. aſſertor, Si huiuſmodi uis non magis Aloe adeſt quàm reliquis medicamentis acres humores purgantibus, quî factum eſt, ut Aloe potius quàm alia eiuſmodi medicamenta ſedis uenas aperire credita ſit? Reſpondeo cū Manardo noſtro, nulla alia cauſa hominum mentes occupaſſe hoc dogma, niſi quod frequentius Aloe quàm alio quouis purgatorio medicamento*

Aloe ex accidenti ut alia quædam medicamenta, ſedis venas aperit.

Cur aloe potius quā alia medicamenta ani venas aperire credita ſit

mento utantur. Plerunque enim omnes qui ſubducendæ alui, uel uentriculi expurgandi gratia medicamento purgatorio opus habent, ad catapotia ex Aloe confecta, tanquam ad ſacram anchoram confugiunt. Adeóque factum eſt, ut quod ab excrementis ab aloe motis fieri uiderunt, id genuina quadam ac natiua malitia illius, & per ſe factum eſſe crediderint. Parum autē erat hoc credere, niſi & erroneum hoc dogma mundo libris æditis patefacerent, ac pro uero obtruderent. Præterea neque obeſt noſtræ ſententiæ Iacobi de Partibus cauillatio, quam hodie multi tanquam aheneum quendam murum ad tuendam falſam illorum ſententiam arripiunt, qui adſtringendi uim quidem Aloen habere fatetur, quū extrorſum admota fuerit: aperiendi uero uenas, quum intrò in corpus ſumpta fuerit. Nam ſtatim à Dioſcoride & Plinio exploditur, quorū uterque in potu etiam ſumptam Aloen ſanguinem profluentem compeſcere tradūt. Et Plinius certe ut penitus aduerſariorū ora, ac elabendi paßim uias obſtrueret, undecunque profluentem ſanguinem ſiſtere poſſe dixit. Cæterùm iam ad Sebaſtiani Montui obiectiones diluendas accingamur: is enim errori Serapionis atque Meſues patrocinaturus, cæcam (ita enim uocat) proprietatem obiicit, quaſi Aloe occulta quadam eſſentiæ proprietate, & minime manifeſta qualitate ſedis uenas reſeraret, anóq; noceret, & hoc pacto ſeſe omnem reprehenſionem euitare poſſe arbitratur. Atqui fallitur, ἐν τῇ πάσῃ ὁδῷ ἀφαμαρτάνει, bonus ille ſenex: ſi enim Aloe inſita quadam totius ſubſtantiæ proprietate uenarum ora aperiret, tūc ſemper in catapotiis, aut alio quouis modo deuorata idipſum efficeret: id quod tamen nemo ſanæ mentis dicere poteſt, quum contrarium

Iacobi de Partibus cauillatio diluitur.

Ad Montui obiectiōes reſpōdetur.

Aloe proprietate cæca non aperit venas.

trarium quotidiana experientia monſtret. Quod uero ſemper quoties aſſumeretur ſedis uenas reſeraret, ita colligi poteſt. Quemadmodum enim medicamenta purgantia ſubſtantiæ proprietate perpetuò humores ſibi familiares attrahũt, ut in ſequẽtibus clarius docebimus, uerbi gratia Scammonium bilem, Cnicus pituitam: ita aloe nunquam non ob inſitam ſibi proprietatem uenarũ ora aperiret. Nam quum ipſius ſubſtantiæ aperire uenas inſitum ſit, ut Montuus delirare uidetur, fieri nequit, ut nõ perpetuò quoties ſumpta fuerit, hoc ipſum agat. Vel dicat diuerſitatis rationem Montuus, & in ſuam nos pertrahet ſententiam. Sed dicet fortaſſis aloen uenarum ora aperire poſſe, non quum intrò in corpus ſumpta, ſed quũ extrinſecus ſedis uenis illita fuerit, tum enim maxime idipſum cæca illa proprietate efficere poſſe. Quantum autem hoc ueritati, optimorúmque autorum ſententiis aduerſetur, ex ijs quæ paulò ante diximus, clarum eſſe poteſt. Pugnare uero non tantum rationi, uerumetiam experientiæ omnibus paulò eruditioribus in confeſſo eſt. Quî nanq; extrinſecus admota aloe uenas aperiret, quæ Auicenna etiam, qui Montuo & eius farinæ medicis numinis inſtar habetur, autore, citra eroſionem ualde exiccat? Quum itaque non erodat, & uehementer etiam exiccet atque adſtringat, quî per deum immortalem uenarum ora aperire poſſet? Inſuper quum à Galeno & Paulo inter ea medicamenta, quæ ulcera ea quæ ægre ad cicatricem ducuntur ſanant, aloe connumeretur, quomodo inter ea quæ erodẽdo aperiunt uenas collocari poteſt, quum omnia ἐπουλωτικὰ, hoc eſt quæ cicatricem inducunt, eodem Galeno lib. 5. de compoſitione medi. per genera autore, cum eo quod citra eroſionẽ adſtringunt,

Aloen etiam extrinſecus admotam ſedis venas non aperire.

Aloe eroſionis expers.

gunt, magis etiam exiccant? Nulla itaque nec ratione, *nec experientia, quæ tamen duo ſunt apud omnes homines inſtrumenta, teſte* Galeno *libro primo ther. metho. capite tertio quæ fidem his quæ recte inuenta ſunt faciunt, cæcam illam ſuam aperiendi ora uenarum in aloe proprietatem* Montuus *probare poteſt.* Iterum *inſtat* Mõtuus, *ac uelut inexpugnabile argumentum producens, ita colligit:* Idem *medicamentum perſæpe contrarias obtinet uires, aloe igitur & conſtringere & aperire ora uenarum poteſt.* Fatemur *quidem pleriſque medicamẽtis contrarias, tum qualitates, tũ facultates ineſſe, id quod luculenter* Galenus *libro tertio de ſimplicium medic. facultatibus cap.* 13. *oſtendit.* Ita *aloen adſtringendi ſiſtendíue poteſtate præditam eſſe concedimus, nihilominus tamẽ & per inferna bilem excernere, ac uentrem etiã ſubducere poſſe dicimus, quemadmodum* Galenus *libro iam citato, capite decimoquarto, in eum modum ſcribens teſtatur:* θαυμάζεται δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τῶν πολλῶν, καὶ νομίζουσιν ἄπορον ὑπάρχειν, εἰ στύφον τι σῶμα καθαίρειν πέφυκεν, οἷον ἀλόη. *id eſt:* Sanè *permultos huius rei admiratio detinet, remq́; rationis expertem abſurdamq́; exiſtimant, ſi corpus quodpiam adſtringens purgare queat, ueluti aloe.* Quibus *ſanè uerbis* Galenus *manifeſte innuit, aloen & adſtringere & purgare per inferna corpus poſſe, id quod & nos fatemur.* Ineſſe *uero huic uim quandã reſerandi & conſtrigẽdi uenarum ora, ut* Sebaſtianus Montuus *putat, id eſt quod conſtanter negamus, nec perpetuò, utcunq; ſeſe excruciet, probare poterit.* Et *ut finem tandem faciamus, ſi* Galenus, *quem omnia à* Dioſcoride *de ſimplicium medica-*

[Margin: Duo inſtrumenta quæ iis quæ recte inuẽta ſũt fidem faciunt.]

[Margin: Quibuſdam medicamentis contraria inſunt qualitates.]

[Margin: Gale. ea quæ à]

Dioſcorides prodita ſunt diligenter explorauit.

medicamentorũ facultatibus prodita diligentiſsime excuſsiſſe, ac per experientiam num uera eſſet comprobaſſe conſtat, uim talem quæ uenarum ora reſeraret in Aloe eſſe cognouiſſe, hanc certe ſilentio non præteriiſſet, id quod cum in Coriandro, prunis Damaſcenis, et pleriſq; alijs feciſſe notum eſt. Diuerſam autem quum in ea eſſe facultatem, nempe adſtringendi uenarum ora, experientia explorauerit, factũ eſt ut & illius conſtanter in ſuo de ſimplicibus medicamẽtis libro meminerit. Nõ eſt itaque cur quempiam Mõtui annotationes in diuerſum rapiant, leuioris enim momenti ſunt, quàm ut tot tantorúmque autorum quos produximus, teſtimonia, rationeſque quas hic oppoſuimus euertere queant.

Aloen melli commixtam non minus, imò plus purgare, contra Auicennæ & Meſues erroneam ſententiam.

CAPVT II.

Aduerſatur noſtræ ſentẽtiæ Auicenna ca. 67. Canone ſecundo, in hunc modum ſcribens: Permixtio ipſius cum melle, minuit uirtutem eius, adeò ut forſan nõ ſoluat attrahendo. Quem ueluti ducem ſequitur Meſue libri ſui de ſimplicibus medicamentis capite primo, ſic ſcribens: Aloe mixta cum melle eſt minoris ſolutionis. Verum quantum à ueritatis tramite aberrent utrique, nemo ſani cerebri eſt qui neſciat: non enim rationi tantum & experientiæ, ſed & ueterum autorũ ſententiæ planè, quod aſſerunt, contrarium eſt.

Mel aluũ ſubducit.

Quum enim melli ſuapte natura uis ſubducendi aluum inſit, quî fieri poſſet, ut non idem magis alteri quod ſimilem uim obtinet

obtinet additum efficeret? Mel autem ſe ſolo ſubducere aluum, in primis Hippocrates *libro de affectibus teſtatur, dicens:* Τὸ μέλι ξὺν μὲν ἑτέροις ἐσθιόμενον καὶ τρέφει καὶ εὐχροίαν παρέχει· αὐτὸ δὲ ἐφ' ἑωυτοῦ λεπτύνει μᾶλλον ἢ κομίζει. καὶ γὰρ διουρέεται καὶ διακαθαίρεται μᾶλλον τοῦ μετρίου. *hoc eſt: Mel cũ cæteris comeſtũ nutrit, coloremq́ue corporis bonũ reddit: ſolum uero potius attenuat quàm reficiat, lotium enim cit, ſupraq́ue modum purgat.* Dioſcorides *quoque lib. ſecundo cap. 73. in hunc modum ſcribens:* ἔστι μέλι τὸ ὠμὸν φυσῶδες, κοιλίας καὶ βηχὸς ἐρεθιστικόν. *quod eſt: Mel crudum inflat, aluum quoque ac tuſſim proritat.* Et Gal. *libr. 3. de alimentorum facultatibus iis uerbis:* μέλι δὲ λεπτομερὲς ὑπάρχον, ἐξ ἀνάγκης ἔχῃ τι καὶ δριμύ, διὸ πρὸς ἔκκρισιν ἐπεγείρῃ τὴν γαστέρα *id eſt: Quandoquidẽ mel tenuium partium eſt, neceſſariò etiam acre ſentitur, ideóque aluum ad excretionem proritat. Et paulò pòſt:* εἰ χωρὶς ὕδατος μίξεως ἐκλείχοι τις τὸ μέλι μόνον, ἧττον μὲν τρέφει, μᾶλλον δ' ὑπάγει τὰ κατὰ τὴν γαστέρα. *hoc eſt:* Si *citra aquæ admixtionem mel purum per ſe quis delingat, nutriet quidem minus, ſed alui excrementa magis deiiciet.* Paulus *quoque libro* 1. *cap.* 96. *Mel coctum, ait, magis alit quàm aluum ſubducat: crudum contrà. Id quod & lib. 7. repetit.* Vtitur *& cap.* 6. Libri *primi ſolo melle ad puerorum deiiciendã aluum, cum ita ſcribit: Porrò ſi pueri, infantíſue aluus adſtricta fuerit, mel cibo adiectum dabis. Alexander quoque* Aphrod. *ſectione* 2. *probl.* 66. *mel crudum abſtergere & purgare, coctum uero alere tantum poſſe docet.*

cet. Ex quibus omnibus abunde liquet, mel ſe ſolo quidē aluum deiicere poſſe, idq; adeò magis, ſi non coctum crudúmue fuerit. Quod uero aloe melli addita aluum plus
Aloe addi ſubducat, ſatis ex Dioſc. liquet, qui nulla alia cauſa mel
ta melli addere docet, niſi ut hoc pacto plus excrementorum de-
plus pur- iiciat. Verba Dioſc. quæ habētur lib. 3. ca. 24. hæc ſunt:
gat. μετὰ ῥητίνης δὲ καταπινομένη, ἢ ὕδατος, ἢ μέλιτος ἑφθοῦ ἀναληφθεῖσα κοιλίαν λύει quod eſt: Deuorata cum reſina, aut cum aqua uel melle cocta ſumpta, aluum ſoluit. Id quod & Pliniū feciſſe conſtat, qui lib. 27. cap. 4. de aloe ita tradit, Deuorātur pilulæ cum mellis decocto, aut terebinthina reſina ad purganda interiora. Hac ratione & Galenus lib. 7. ther. metho. ca. 11. hierā picrā, in cuius cōfectione centum aloes drachmæ ſunt, melle eſſe excipiēdam ſuadet, ut ſcilicet aluum magis deiiciat: id quod uerba eius de hac ipſa luculenter admodum demonſtrant: ἔνιοι δὲ ἀποτίθενται τὸ φάρμακον ἀναλαμβάνοντες ἀπηφρισμένῳ μέλιτι, καὶ γίνεται μὲν οὕτω μονιμώτερον, ἧττον δὲ ῥώννυσι τὴν κοιλίαν, καὶ μᾶλλον ὑπάγει. id eſt: Sunt qui reponunt medicamentum, id excipientes deſpumato, melle & fit ita quidem durabilius, ſed minus uentrem roborat, & magis ſubducit. Pſellius quoque lib. 1. de ratione uictus, cap. de iis que uentrem citant, Fœnogræco, Damaſcenis, itémque aliis ut aluum magis deiiciant, mel adiici præcipit. Inter cætera enim ita ait: Fœnigræci ius ex melle coctum, inde potum aluum ſubducit, ſecum agens in inteſtinis humores. Mel admixtum parum eſſe oportet, ne uellicet. Et paulò pòſt: Damaſcena quoque humida & arida melle confecta, madefacta ut plus teneant mellis,

manſáq;

manſaq; ſolitaria. Si bis mellis compoſitio abſorbeatur, plus ſubducit, quàm ſi dulce uinũ potites. Ita ut ſole iam clarius ſit tam Auicennam quàm Meſuen infantiliter la pſos eſſe, quod Aloen melli commixtam minus purgare docuerint, quum & ratio & ueterum autoritas diuerſum monſtret.

Aloen ſtomacho & iocinori non nocere, vt falſo pleriſque Auicenna & Meſue perſuaſerunt.

CAPVT III.

Avicenna alteram tantum ſententiæ noſtræ partem cap. 66. ſecundi Can. impugnat, dum ſic inquit: aloe obſtructiones hepatis aperit, ſed ipſum tamen lædit. Meſue autem utriſque contradicere non ueritus eſt: nã cap. 1. ſui de ſimp. med. libri ita ſcribit: aloe conturbat, dolorem uentris faciens, & nocet ſtomacho & hepati. Nemo tamen uſqueadeò lippis eſt oculis, qui utrunq; falli non uideat, quando ne unus quidem ex ueteribus claßicisq; ſcriptorib. ſit, qui nõ diuerſum docuerit. Dioſc. enim tã amicã ſtomacho aloen eſſe tradit, ut ſi mixta ſit aliis medicamẽtis quæ purgãdo ſũt, ea minus noxia ſtomacho reddat. Verba Dioſc. lib. 2. ca. 73. hæc ſunt: μιγὲν τοῖς ἄλλοις καθαρτικοῖς, ἧσσον κακοστόμαχα ποιεῖ· i. aloe aliis cõmixta medicamentis purgatoriis, præſtat ut minus ſtomachũ infeſtẽt. Aptius idipſũ Gal. li. 6. de ſim. med. facul. docet, in hunc de aloe ſcribẽs modum: καὶ γὰρ εὐστόμαχόν ἐστι τὸ φάρμακον, εἴπερ τι καὶ ἄλλο. hoc eſt. Nã et gratũ eſt ſtomacho medicamẽ, ut ſi qd aliud. Et Pau. li. 7. Eſt, ĩgt, aloe ſtomacho ualde grata, ut ſi quid aliud. Et li. eo. ca. 4. Quũ medicamenta

Aloe neque ſtomacho neque iecori nocet.

menta corpus purgantia omnia ſtomacho noxia ſint, ſola uentriculo amica & utilis eſt aloe Quibus ſubſcribit etiam Oribaſius in medicinæ Compendio, dicens: aloe uehemens quidem catharticum non eſt, ſtomacho autem aptiſſimum. Pſellius quoq; li. 1. de uictus ratione, aloen inter ea quæ ſtomachum confirmant recenſet iis uerbis: Maxime cōducibilia ſtomacho abſinthium & aloe. Nec diſſentit Plinius qui lib. 27. cap. 4. ſcribit: Confirmat ſtomachū aloe, adeò ut nulla uis contraria infeſtet. Grata autem eſt ſtomacho aloe haud aliter quàm abſinthiū, Galeno lib. 6. de ſimpl. med. facul. autore, quia aliqualem adſtrictionem continet. Quod autem iecur nō offendat, præter Gal. ad Paternianum, qui cum oxymelite datam aloen ſtomachicis & hepaticis magnum adiumētū afferre ſcribit, Paulus etiam lib. ſeptimo docet, quum Doſithei catapotia iecoraria aloes unciam unam accipere ait. Et cùm, Plinio teſte, loco iam citato, aloe in regio morbo, qui plerunque iocinoris uitio oritur, utiliter bibatur, fieri haud poteſt, ut iocinori nocere queat. Hinc mirum admodum eſt Auic. in eam deueniſſe opinionem, quum tamen & ipſe fateatur aloen iocinoris obſtructionibus & arquato morbo eſſe perutilē. Atqui perplures eiuſmodi contradictiones, ut ex ſequentibus perſpicuum fiet, in Auic. libris inueniuntur, ut certe hoc nomine tyronibus medicinæ nondum exacto iudicio præditis ualde ſuſpectus eſſe debeat, præſertim in 2. ſuo Canone.

Aloe iecur non offendit.

Auicennæ libri multis contradictionibus obnoxij.

Rhabarbarū noſtrū & vulgare in pleriſque à veterū Rheobarbaro differre, atq; adeò diuerſum eſſe. CAP. IIII.

Ambigua diſcutienda.

Qvum de rebus diſceptantibus id unice cauendum ſit, ne qua uox illis ambigua imponat: nam aliàs non

non raro fieri ſolet, ut alter alterũ non intelligẽs, acerrime inter ſe de lana caprina rixentur, & in immenſum temere ſermo progrediatur: animaduertẽdũ erit, ne nominum quempiam ignorantia fallat, Rheobarbarũ noſtrum ſeu uulgare eſſe id quo paßim nunc ad ſubducẽdã, nobilium præſertim, aluum medici utuntur. Veterum uero, quod Dioſcorides, Plinius, Galenus, & qui his etiã uetuſtiores ſunt, deſcribunt. Quemadmodum autem ueteres ſuum uariis nominibus uocant, Dioſcorides enim interdum Rheon, interdum Rhian, aliquando Rhaponticum, Galenus Rheum & Rha, Plin. Rhacoma, Celſus radicem ponticam appellat, ita Punici Rauedſeni, & uulgus medicorum Rheubarbarum nominãt. Rheobarbarum uero quo nunc paßim officinæ utuntur, differre ab eo quod ueteres depingunt, quicquid noſtræ tempeſtatis garriant medici, nullibi rectius niſi ex notis, quæ illi ab utriſque tribuuntur, colligitur. Veterum nimirum Rha, Dioſcoride lib. 3. ca. 3. teſte, γεννᾶται ἐν τοῖς ὑπὲρ βόσπορον τόποις, ὅθεν καὶ κομίζεται· ῥίζα μέλαινα, κενταυρίῳ τῷ μεγάλῳ ἐοικυῖα, μικροτέρα μέντοι καὶ ἐρυθροτέρα, ἄοσμος, χαύνη, ὑπόκουφος. id eſt, naſcitur in iis quæ ſupra Boſporum ſunt regionibus, unde etiã affertur: radix nigra, Centaurio magno ſimilis, ſed minor & magis rubẽs, ſine odore, laxa, & parum leuis. Nec diſſentit Galenus, uel quiſquis eius libri autor fuit, ca. 228. lib. de ſimp. med. ad Paternianũ, qui Rheon his uerbis deſcribit: Radix eſt magna & nigra, laxa, leuis, inodorata, guſtu calfaciens, & leniter adſtringens. Libro quoq; octauo de ſimp. med. facultatibus, Rha tum laxitatẽ, tum leuitatẽ in ſe habere ſcribit: Iam dictis ſubſcribit Pli. lib. 27. cã. 11. in hũc modũ loquens:

Rheobarbarũ vulgare.

Rhabarbarum veterum.

Nomina varia Rhebarbari.

Locus natiuus Rhabarbari veterum.

quens: Rhacoma affertur ex his quæ ſupra Pontum ſunt regionibus, radix Coſto nigro ſimilis, minor & ruffior paulò, ſine odore, calefaciẽs guſtu & adſtringens. Rheu barbarum autem à noſtris uocatum, & quod hodie in frequẽti medicorum uſu eſt, alios à priori natales habet, ex meridionalibus nanque regionibus ad nos fertur, nõ aquilonaribus, ubi Boſporus, & Rha fluuius, qui radici huic nomen dedit, exiſtunt. Nullum denique cum Coſto nigro, ut antiquorum, ſimilitudinem habet. Adde, quæ ſolo à ueterum Rheobarbaro diſcernere noſtrum ſufficiẽs nota eſt, uulgare & quo hodie utimur, habere odorem uehementem, ueterum autem planè ſine odore eſſe. Præterea grauitatem in uulgari commendat Meſue, ueteres contrà leuitatem. Accedit quod ueteres ſuo Rheobarbaro nullam purgãdi uim ineſſe ſcripſerint, in quem tamen uſum, ætatis noſtræ medici ſuum, & recte quidem, pluri mum ualere dicunt. Sed obtrudet quiſpiam, nihil mirum eſſe Rhabarbarũ iam ſiccum odorum eſſe, ueteres autem de uiridi ac recenti locutos eſſe, quod odore planè caret, haud aliter quàm alia quædam, quæ humiditate ſuperflua obtundente, donec ea reſoluatur, abſque odore perſeuerant. Obiectioni huic pulchre per hiſtoriam reſpondet reconditæ eruditionis uir IO. MANARDVS, *libro ſuarum epiſtolarum medicinalium ſexto, atque ſe à Sigiſmundi regis Sarmatarum medicis didiciſſe, in eo bello quod contra Moſchos ſtrenue geſſerat idem rex: Rheõ inuentum fuiſſe, quod etſi uulgari ſatis quidem ſimile eſſet, penitus tamen inodorum fuerat, in eóque omnes ueterum notæ deprehenſæ ſunt: fuítque proculdubio id Rheobarbarum quod ueteres pingunt. Cæterùm ueteres ſuum Rheobarbarũ non ad alui purgationẽ, ſed ad*

Natales noſtri Rheubarbari.

Rhabarbaronomẽ unde inditum.

Rhabarbarum ueterum purgandi facultate caret.

Obiectio.

Io. Manardus.

Veteres ſuum Rha

ad alios pleroſque uſus adhibuiſſe, manifeſtius eſt quàm ut probari debeat: neque enim Dioſc. neque Plinius, neque etiam Galenus, in uniuerſis ſuis operibus, quæ hodie extant, ad aluum ſubducendam Rheobarbaro uſi ſunt: ſed quum huic maximam & præcipuam adſtringendi uim adſcripſerint, in contrarium potius uſum adhibendum eſſe præceperunt, atque adeò ſanguinem expuentibus, cœliacis, & dyſentericis conferre dixerunt. Aetius quoque, qui ſub Conſtãtino Magno uixit, ſermone 9. cap. 47. inter ea quæ adſtringendo uentrem cohibent, rheon ponticum recenſet. Quinetiam conſtat nec Auicen. in cap. 585. ſecundi Can. Rheobarbaro purgandi poteſtatem tribuiſſe, ſed diuerſam potius: id quod & Fen. decimoſexto Cano. 3. Tract. 1. capite quarto ubi Rheubarbarũ inter medicamenta aluum cohibentia enumerat, & in pleriſque aliis locis facit. Et certe ueteres ſuo eſſe uſos ad cohibendam aluum teſtatur Abenrois Cordubenſis, qui lib. 5. Collect. Galenum & alios medicos Rheobarbarum uentrem conſtringere ſcripſiſſe ait, notans in hoc eoſdem, tanquam falſa dixiſſent. Sed ignorauit impia illa beſtia Galenum atque alios ueteres diuerſum à ſuo habuiſſe Rheobarbarum, ita ut non immeritò illi alios etiam effectus tribuerint. Ex iis itaque omnibus notum fit, noſtrum hodie Rheubarbarum ab antiquorum differre, quod hoc ad aluum deiiciendam, nunquam uſi fuerint. Atqui hic reclamat Montuus: atque Pauli autoritate, ueteres quoque Rhabarbaro ad uentris ſanorum purgationem uſos eſſe probare nititur. Pauli locus eſt in lib. 1. cap. 43. ubi ita ſcribit: Aluũ ſoluebant, iubentes iam dormituros reſinam terebinthinã, quæ oliuæ magnitudinẽ æquaret, deuorare.

barbarũ ad alui purgationem non adhibuerunt.

Montui annotatiũcula diluitur.

Quod ſi magis citare uoluerimus, paulum radicis ponticæ miſcebimus. Sed meminerit uelim, nos de antiquis, inter quos Paulus Aegineta, ut qui longo poſt Galenum & Plin. tempore uixerit, connumerari non poteſt, locutos eſſe. Neq; enim mirum Paulum, ut alios recentiores medicos, ad contrarios uſus Rhabarbarum adhibuiſſe, ut cuius tempore, Rheubarbarum quo hodie utimur, innoteſcere mundo cœperit: quum medicis qui ante illum fuerũt, quemadmodum in Corollario ſuo Hermolaus quoq; meminit: planè incognitum fuerit. Vixit autem Paulus poſt Oribaſium Iuliani archiatrum. Hinc deceptus Paulus, haud aliter quàm Abenrois ac multi alii hunc ſequẽtes medici, idem Rhabarbarum, quod ſuo tempore inuẽtum erat, cum ueterum eſſe putauit, atque adeò iam antiquorum inſtar reſtringendi facultatẽ, iam uero recẽtiorum modo, aluũ ſubducendi huic ineſſe exiſtimauit. Proinde factum, ut cap. 1. lib. 1. ad reprimendum prægnantium uomitum, & li. 7. ad dyſenteriæ curationem uſus ſit, cum tamen in utriſque affectibus purgatoria abhibere medicamenta, ut poſt dicemus, minus conſultum ſit. Pari modo ad ueterum Rheonbarbarum reſpexit libro eodem, cũ ex profeſſo Rhabarbari uires deſcribens, hoc ipſum ſanguinem expuentibus, cœliacis, & dyſentericis prodeſſe ſcribit. Fuiſſe autem notum Paulo Rheubarbarum noſtri temporis, ſatis ex tribus illis compoſitionibus, quibus lib. 7. cap. 11. ad podagram utitur, liquet. In illis enim rheubarbaricũ inſtar Arabum, aliàs autem Rha, & radicem ponticam nominauit. Primæ cõpoſitioni nomen Diacorallion eſt. Secundæ, Antidotus Agapeti. Tertiæ, Antidotus Atactos. Quarũ deſcriptiões qui ſcire cupit, à nobis iam citatum Pauli locũ petat.

Paulus Aegineta inter ueteres non cõnumerari debet.

Noſtrum Rheubarbarũ Paulo notum fuit.

Caſiam

Caſiam Arabum & recentiorum, à veterum atque Græcorum Caſia aliam ac diuerſam eſſe.

CAPVT. V.

NIſi Nicolaus Leonicenus,uir dignus cui medicinæ ſtudioſi multum tribuant, me monuiſſet, fuiſſe quoſdam ex medicis iunioribus tantæ inſcitiæ,ut cortice Caſiæ fiſtulæ arabicæ ad citãda menſtrua uterentur,quum Græcorum uti potius ex Dioſcoridis ac aliorum Græcorum medicorum ſentẽtia debuiſſent,nunquam in numero Paradoxorum hoc ipſum quod iam tractamus collocaſſem. Neque enim mihi perſuaſiſſem unquam, eſſe tam ſtupidi animi medicos, qui neſcirent Arabum à Græcorum Caſia eſſe diuerſam. Eſſe autem aliam Arabum à Caſia antiquorum,in primis utriuſque deſcriptio monſtrat:quas nondum ſatis rem agnoſcentes conferre poterunt, & quod dicimus ſole meridiano clarius deprehendent.Arabum nimirum partim in India, partim in Aegypto naſcitur, folio Iuglandis ,ſiliquas habet prælongas ac teretes utrinque faſtigiatas,duos ferè pedes proceras,carne intus nigra,guſtu prædulci,ſed planè medicato,ligneis diſtinguentibus membranis,& oßibus ſiliquarũ intercurſantibus.Græcorum uero,Galeno in libro de Theriaca ad Piſonẽ autore,rubeſcit,& roſam expirat,ſicut etiam dulcem guſtum præfert,fiſtulis plena, & uinum naribus obolens,& aromatum modo uehementer odorata. Differre eaſdem etiam uſus utriuſque manifeſtat.Arabum enim,& quæ hodie in officinis uenditur,ad leniendam aluum pulchre cõducit: id

Nicolaus Leonicenus.

Caſia Arabum.

quod Græcorum non facit: ea enim urinam atque mẽſes cit, aliaſq́; uires à priori diuerſas habet. Proinde quum ueteribus Græcis planè incognita fuerit ea de qua Arabes ſcribunt: neque enim Galenus, neque etiam Dioſcorides eius mentionẽ faciunt: conſultum erit ut ſi quando in libris Græcorum Caſiã fiſtulam legere contingat, ne pro ea alterã, de qua Arabes atq; recentiores agunt, capiamus. Prodeſſet itaque quo aliqua in ijs nominandis certa haberetur differentia, quo Arabum, ſiliquã Aegyptiam, aut Caſiã catharticen, Græcorum autem Caſiã fiſtulam aut odoratam appellaremus. Eſt enim, ut diximus, uehementer odorata. Vnde liquet Caſiã qua hodie paßim officinæ utuntur, ligneamq́ue nominant, non eſſe eam quam

Caſia lignea vera caremus. *Dioſcorides et Græci alii deſcribunt: illa enim tetra, inodora, & penitus nihil cum uera Caſia cõmune habet, quam Dioſcorides lib. 1. cap. 12. ait eſſe* ἐγκιῤῥον,

Caſia vera qualis. εὔχρουν, κοραλλίζουσαν, στενὴν λίαν, μακρὰν καὶ παχεῖαν, τοῖς συριγγίοις πλήρη, δηκτικὴν ἐν τῇ γεύσει, καὶ στύφουσαν μετὰ ποσῆς πυρώσεως, ἀρωματίζουσαν, οἰνίζουσαν τῇ ὀσμῇ. *id eſt, rubeſcentem, boni coloris, Coralio lapidi ſimilem, perquàm anguſtam, longam et craſſam, fiſtulis plenam, mordentem pungentémue in guſtu, et cum aliquanto feruore adſtringentem, aromatum modo odoratam, uiníque odorem referentem. In eundem modum eam deſcribit Galenus in libro de theriaca ad Piſonem dicens:* ἡ δὲ κασσία καλλίστη κιῤῥά τε καὶ ῥοδίζουσα, ὥσπερ καὶ ἡδὺ τὸ γευστικὸν ἐν τῇ γεύσει ποιουμένη, συριγγώδης τε οὖσα, καὶ οἰνίζουσα, καὶ πολὺ τὸ ἀρωματίζον ἔχουσα. *hoc eſt, Caſia laudatißima rubeſcit, & roſam ſpirat, ſicut etiam dulcem*

guſtum

guſtum inter guſtandum refert, fiſtulis plena, & uinum obolens, & aromatum modo uehementer odorata. O*ribaſius etiam libro ſecundo de ſimpl. facul. ſcribit, eligendam eſſe* Caſiam *quæ rubea ſit, boni coloris,* Cora*lio ſimilis, anguſta, nitida, ualde longa, & craſſa in fiſtulis, in guſtu erodens, cum feruore multo adſtringens, aromatum modo odorata.* N*eque diſſentit* Plinius *libro duodecimo capite decimonono ubi probandam tradit eam quæ recens maxime, & quæ ſit odoris molliſsimi, guſtúque quammaxime feruens, potius quàm lento tepore leniter mordens, colore etiam purpureo.* Hic *referre placet, quod dum hæc ſcriberem contigit.* Simpli*cium medicamentorum non imperitus,* Georgius Ellin*gerus pharmacopola* Nurnbergenſis Caſiam, *quam ipſe ueram eſſe putabat, oſtendit: at nihil minus erat: etſi enim rubeſcens, &* Cinamomo *noſtro per omnia ſimilis colore uidebatur, quia tamen nullum planè odorem præ ſe ferebat,* Caſiam *ueram fuiſſe non credo, ſed aliquam potius pſeudocinamomi ſpeciem.* Laudo *tamen uiri ardens in perquirendis ſimplicibus ſtudium, quod hodie omnes fermè reliqui* Germaniæ Seplaſiarij *contemnunt.* Quod *ſi homo ille literis ingenium excolere uoluiſſet, potuiſſet certe rem herbariam non parum iuuare. Cæterùm quum uera* Caſia *tenuitate corticis, odore, & guſtu* Cinamomo, *quod hodie hoc nomine paſſim uenditur, ſimile ſit, factum eſt ut quidam mentitum hoc* Cinamomum, Caſiam *ueram eſſe dixerint.* Quod *ſi uerum eſt, duplum eius ponderis,* Dioſcoride *&* Galeno *in ſuccidaneis teſtibus, pro uero* Cinamo*mo uti licebit.* Proinde *quum nihil in* Caſia *noſtra quod cum uera conuenire poſsit deprehendatur, haud*

Quidam pſeudocinamomũ noſtrum Caſiã veram eſſe putant.

immeritò quis pſeudocaſiā eſſe putabit, quod miræ cum illa ſit ſimilitudinis, neque enim guſtu acris, neque etiam odorata eſt. Minime uero mirum eſſe debet noſtris temporibus mentitam uendi Caſiam, quum itidem & Galeni ſæculo, quemadmodum ipſemet in libro de Theriaca ad Piſonem teſtatur, factum ſit.

Mannam Arabum atque noſtræ tempeſtatis medicorum, à Manna Græcorum & veterum, eſſe planè diuerſam.

CAPVT VI.

Manna Arabum.

N *E uocum confuſio ambiguitáſque nobis temere concertandi occaſio ſit, animaduertendum per Arabum ac modernorum Mannam, nos intelligere eam qua hodie ad principum aluum molliendam medici utuntur. Per Græcorum autem Mannam, quæ à Dioſcoride non ſimpliciter, ſed cum additione* μάννα λιβάνου *dicitur, accipiendam eſſe uolumus. Differre autem inter ſe, ex utriuſq; deſcriptione manifeſtum fit. Arabum enim, Meſue teſte, ros eſt ſuper arborum herbarúmque folia cadens. Græcorum uero nihil aliud eſt quàm mica thuris concuſſu eliſa, quam Latini ueteres non ſolum Mannam, ſed & pollinem thuris aliquando dixiſſe conſtat. autor Plinius, qui libro duodecimo capite decimoquarto ait: Micas thuris cõcuſſu eliſas Mãnam uocamus. Vniuerſa enim thuris ſubſtantia in antiqua medicina trifariam diuiſa fuit, in thus nimirum, corticẽ thuris, & eiuſdẽ Mannam ſiue pollinem: adeóque ueteres Græci & Latini uoce hac Mãna in thuris puluere*

Manna Græcorũ.

Subſtãtia thuris trifariã olim diuiſa.

tantum

Vires utriusque mannæ.

tantũ uſus eſſe conſtat. Porrò diuerſas eſſe inter ſe mãnas iam dictas, ex earundem quoque uiribus perſpicuũ fit. Arabum nanque molliẽdi poteſtatẽ habet, id quod diutina iam experientia cõprobatum eſſe nemo eſt qui neſciat. Græcorum contrariam potius uim habere in primis teſtatur Dioſcorides *lib. primo cap. 8. ita ſcribens:* μάννα λιβάνου δύναμιν ἔχει τὴν καὶ ὁ λιβανωτός. *quod eſt, Manna thuris uim eandem quam thus habet. Thus autem adſtringendi poteſtate, & cruenta glutinandi uulnera eſſe præditum, ex cap. 78. eiuſdem libri* Dioſcoridis *ſatis liquet. Mannam quoque adſtringere docet* Galenus *lib. 5. ther. cap. 4. ita ſcribẽs:* ἔστι στυπτικώτερον μὲν φάρμακον ἡ μάννη τοῦ λιβανωτοῦ. *hoc eſt, Manna medicamentum quidem eſt, quod magis quàm thus adſtringit. Et 13. the. meth.* Μάννη, *inquit,* „ἔστι ὑπόσεισμα λιβανωτοῦ, τὸ φάρμακον τοῦτο στύψεώς τε μετέχον ὀλίγης, καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ αὐτοῦ τοῦ λιβανωτοῦ πρὸς ἔνια βέλτιον. ἐκεῖνος γὰρ ἐκ τῆς πυκτικῆς δυνάμεώς ἐστι μόνης, ὡς ἂν μὴ μετέχων στύψεως. καὶ μᾶλλον ὁ λιπαρώτερος ἐν αὐτῷ, καὶ τῇ χροιᾷ λευκότερος· ὥσπερ γε ὁ τοῦ δὲ ξανθότερος ξηραντικώτερός ἐστι. τῇ δὲ μάννῃ καὶ φλοιὸς τοῦ λιβανωτοῦ μέμικται μικρὸν, ἀφ᾽ οὗ τὸ στῦφον ἔχει. *i. Mãna thuris concuſſio ſeu purgamentũ, medicamentum quidẽ eſt adſtrictione modica præditum, atq; hoc etiam nomine thure ipſo ad nonnulla utilius. Thus enim puris tantũ mouendi poteſtatem obtinet, utpote nullã adſtringendi uim habens. Magiſq; id facit, quod pinguius in eo eſt, & magis albicans: ſicuti etiam quod flauum ex eo magis eſt, ualidius ſiccat. Mannæ uero corticis thuris*

paululum

paululum etiam admixtum eſt, unde ſcilicet adſtringendi uim habet. Vtitur & aliàs non raro in glutinandis uulneribus manna Galenus. Vnde iam ſatis conſtat errare Meſuen, quod tribus in locis Galenũ de Manna tanquam medicamento aluum ſubducente citet. Vnus eſt in capite de Manna, ubi Galenum Mannam cum Scammonia permiſcuiſſe ſcribit. Alter in capite de Scammonio, ubi denuò Galenum Scammoniam cum ſextuplo Mannæ miſcuiſſe aſſeuerat. Tertius in Antidotario ſuo, ubi de medicinis purgatoriis agens, confectionem quandam de Manna ex Galeni inuentione deſcribit. Euidentiſſimum nanque eſt, Galeni temporibus medicamẽtum hoc ſub Mannæ nomine in uſu medicorum non fuiſſe. Hinc uehementer etiam aberrauit Petrus Crinitus libro uigeſimoquinto cap. ſeptimo de honeſta diſciplina, pertinaciter admodũ diuerſas has Mannas unam eſſe contendens, quemadmodum Ioannes Manardus noſter in primo epiſtolarum medicinalium libro luculenter oſtendit.

Meſue perperam Galenum de Manna citat.

Petri Criniti error.

Galeno Manna etiam Arabum cognita fuit.

Cæterùm hæc non ita accipiant ſtudioſi, quaſi Galeno rem illam Mannam Arabibus dictam, planè ignotã fuiſſe putem, ſed quod hoc nomine illi non appellatã eſſe uelim. Notiſſimam enim illi fuiſſe paulò pòſt mõſtrabimus, at non ſub uoce Mannæ, ſed ſub uoce mellis aerij. Hinc olim ita ſcripſimus: Si ulla eius apud Galenum antiquóſque mentio fuit, certe non ſub Mannæ uoce fuit, ſed potius ſub uoce mellis aerij. Cur autem ita ſcripſerim, in cauſa fuit Cordubenſis ille Abenrois, qui poſt tempora Galeni in uſum medicorum ueniſſe Mannam tradidit. Proinde cum ad manũ tum ſua lingua loquens Galenus non erat, ſatis eſſe duxerim utcunq; indicaſſe. Quare non

opus

opus erat Montuo ſua illa annotatione, qua mel aerium ab Arabum Manna nec forma, nec uiribus differre probare nititur: id enim nunquam negauimus: ſed quia tum ad manum non erat Galenus, hoc ipſum efficacibus argumentis oſtendere non potuimus. Inculpandus ſibi potius erat Auerrois ille impius, qui ut aliàs ferè ſemper, ita & hoc loco nugatus eſt. Neque ab errore uindicare poteſt Meſuen ſuum, quod ait, multa adhuc eſſe opera Galeni, quibus hodie careamus, quæ tamen Arabibus lecta ſint. Nã ut ſuprà quoque monuimus, quod ea nonnunquã citent Arabes, quæ in autoribus nuſquam inueniuntur, nulla alia cauſa eſt, niſi quod plura per interpretes adiecta ſint, quæ in Græcis exemplaribus minime habeãtur. Et quid multis moror? ſatis conſtat & in aliis citandis autoribus, quorum tamẽ integra extãt opera, parum fidum inueniri Meſuẽ, id quod ex annotationibus doctiſſimi uiri Io. Manardi quiſque diſcere poterit. Nõ paſſim etiã credendũ eſſe in ſuis aphoriſmis Aegyptio illo Moſi, in cõfeſſo eſt, quod ſua nõ ex græcis, ſed arabicis libris, in quibus notha ac ſpuria multa inſerta ſunt, deſumpſerit.

Mõtuo reſpondetur.

Arabes ea ex autoribus citant quæ nuſquã in illis inueniuntur.

Sed iã quod polliciti ſumus, nempe Mannã Arabum Galeno ſub mellis aerij nomine cognitam fuiſſe, oſtendere pergemus. Mel itaq; aerium ſeu roſcidũ, nec forma, nec uiribus ab Arabum differre Manna, collatis utriuſque deſcriptionibus euidentiſſimum erit. Proinde Arabum Manna, Meſue autore, eſt ros ſupra plantas & lapides cadens, cuius materia eſt uapor qui eleuatur, cui accidit digeſtio & maturatio in aere, quando eſt æqualis & ſecundus lætis aſpectibus. Diuerſificatur autẽ ſecundum diuerſitates rerum ſuper quas cadit. Et cadens ſuper plantas ſuſcipit de uirtute plantarum, & eſt cum

Mel aeriũ ab Arabũ manna nõ differt.

Arabum manna quid.

permixtione

permixtione particularum, foliorum, & florum. Educit quoque choleram cum facilitate. Hactenus Meſues uerba deprompſimus, quæ etſi barbara ſint, immutanda autẽ eſſe minime duximus, ne quis aliũ me ſenſum illis tribuiſſe per calumniam dicere poſſet. Mel uero aeriũ, Galeno libro tertio de alimentorum facultatibus teſte, γίνεται μὲν ἐπὶ τοῖς φύλλοις τῶν φυτῶν, ἔστι δὲ οὔτε χυλὸς αὐτῶν, οὔτε καρπὸς, οὔτε μόριον, ἀλλ᾽ ὁμογενὲς μὲν τοῖς δρόσοις, οὐ μὴν οὔτε συνεχῶς, οὔθ᾽ ὁμοίως ἐκείναις γίνεται δαψιλές. οἶδα δέ ποτε θέρους ὥρᾳ, πλεῖστον ὅσον ἐπὶ τοῖς τῶν δένδρων, καὶ θάμνων, καί τινων βοτανῶν φύλλοις εὑρεθὲν, ὡς ὑπὸ τῶν γεωργῶν λέγεσθαι παιζόντων, ὅτι Ζεὺς ἔβρεξε μέλι. προηγεῖτο δὲ νὺξ μὲν εὔψυχρος, ὡς ἐν θέρει. θέρους γὰρ ἦν ὥρα τηνικαῦτα. θερμὴ δὲ καὶ ξηρὰ κρᾶσις ἀέρος ἐπὶ τῆς προτεραίας. ἐδόκει τοίνυν τοῖς δεινοῖς περὶ φύσιν, ἐκ τῆς γῆς τε καὶ τῶν ὑδάτων ἀτμὸν ἀκριβῶς λεπτυνθέντα καὶ ἀναφερθέντα πρὸς τῆς ἡλιακῆς θερμότητος, ὑπὸ τῆς ἐπιγινομένης ἐπὶ τῆς νυκτὸς ψύξεως ἀθροισθῆναι πιληθέντα. παρ᾽ ἡμῖν μὲν οὖν σπανίως φαίνεται τοῦτο γινόμενον. ἐν δὲ τῷ ὄρει τῷ Λιβάνῳ καθ᾽ ἕκαστον ἔτος οὐκ ὀλίγον, ὥστε ἐκπεταννῦντες ἐπὶ γῆς δέρματα, καὶ σείοντες τὰ δένδρα δέχονται τὸ ἀπορρέον ἀπ᾽ αὐτῶν, καὶ χύτρας, καὶ κεράμια πληροῦσι τοῦ μέλιτος. ὀνομάζουσι δ᾽ αὐτὸ δροσόμελί τε καὶ ἀερόμελι. πρόδηλος μὲν οὖν ἡ ὕλη τῆς γενέσεως τοῦ μέλιτος, ὁμογενὴς τις οὖσα τοῖς δρόσοις. εἰς ἀρετὴν δὲ καὶ κακίαν αὐτῷ φαίνεταί τι προσέρχεσθαι παρὰ τῶν φυτῶν, ἐφ᾽ ὧν τοῖς φύλ-

Mel aereũ quid.

φύλλοις ἀθροίζεται. καὶ διὰ τοῦτο γίνεται κάλλιστον. ἔνθα πλεῖστοι θύμοι καί τινες ἄλλαι θερμαὶ καὶ ξηραὶ τῇ κράσει βοτάναι τε καὶ θάμνοι. λεπτομερέστερον τοιγαροῦν ἐστι μέλι, τὸ γεννώμενον ἐν τοῖς τοιούτοις φυτοῖς. λεπτομερὲς δ' ὑπάρχον ἐξ ἀνάγκης ἔχει τι καὶ δριμύ· διὸ πρὸς ἔκκρισιν ἐπεγείρει τὴν γαστέρα. quod eſt: Fit quidem in plantarum foliis, neque tamen ſuccus earum, neque fructus, neque pars eſt, ſed eiuſdem cum rore generis, non ita tamen aſſiduò, nec copioſe prouenit. Memini uero aliquando in æſtate ſuper arborum, fruticũ, herbarumque folia mellis quãplurimum repertum fuiſſe, ut ludentes ruſtici dicerent, Iupiter melle pluit. Præceſſerat autem mox, ut per æſtatem, ſatis frigida: nam tum anni æſtiuum tempus erat, pridieque calida & ſicca fuerat aeris conſtitutio. Quãobrem peritis naturæ interpretibus halitus è terra atq; aquis prodeuntes, ſolis calore exacte attenuati ac cocti, à frigore ſecutæ noctis in unum coacti & denſati uidebantur. Sed apud nos raro id accidit, in monte autem Libano quotannis perſæpe, adeò ut expanſis ſuper terram uelleribus, mel à concuſſis arboribus decidens excipientes, ollas ac fictilia plena referant, uocántque id roſcidũ mel, aut aeriũm. Proinde liquet materiam ex qua mel generatur, rori congenerem eſſe. Videtur autem & ex plantis, in quarũ foliis mel colligitur, boni malíue quidpiam poſſe acquirere. Ideóque laudatiſſimum in locis Thymo aliíſque herbis ac fruticibus ſicci temperamenti prædenſe conſitis inuenitur, quia tenuioribus partibus conſtet mel in huiuſmodi plantis collectũ. Quoniam autem tenuium partium eſt, neceſſariò etiam acre ſentitur, ideóque

ideóque aluum ad excretionem proritat. Hactenus *Galeni uerba recenſuimus, quæ ſi cum Meſues paulò ante adductis uerbis contuleris, ita certe quadrare uocatæ hodie Mannæ uidebis, ut committere, niſi omni iudició deſtitutus ſis, non queas, quin eandem rem eſſe fatearis. Hinc conſulto fecerint rei medices ſtudioſi, ut ſi quando apud Galenum mellis aerij mentio fiat, pro ea Mannam Arabum capiant, perinde atque ſi Mannæ uox apud eũdem reperiatur, pro ea thuris concuſſu eliſas micas ſumant.*

Verum Eupatorium nec Auicenam, nec Meſuen cognouiſſe, quum tamen à vulgatiſsima & omnibus hodie notiſsima herba Agrimonia appellata, nihil differat.

CAP. VII.

Gnoraſſe Eupatoriũ Arabes, Auicennã præſertim atque Meſuen, ex eorundem libris manifeſtiſſimum fit. Nam hanc ſi cognitam habuiſſent, nunquam in ea deſcribenda tam uarij fuiſſent. Auic. enim Eupatorium 2. Can. cap. 244. herbam eſſe aromaticam ſcribit haberéque folia Cãnabis, & florem Nenupharis. Meſue autem libro ſuo de ſimplicibus, Eupatorium foliis Centaureæ minoris, floribus ſubcitrinis longitudinis paucæ conſtare tradit. Erraſſe uero utroſque, cæteríſque errandi occaſionem præbuiſſe, tam manifeſtum eſt, ut probatione egere non uideatur. Et ut reliqua ſilentio tranſigam, quæ (oro) Centaurij minoris foliis cum Cannabinis ſimilitudo? aut quæ colori albo cum ſubluteo conuenientia? Conſtat enim, Dioſcoride teſte, Nymphæam, quam noſtri Nenuphar uocant, candidos

Auicennæ de Eupatorio ſententia.

Nymphæa.

I

dos habere flores. Et ut colorem negligamus, minime uerum eſt quod ait Auicenna, Eupatorij florem ſimilem eſſe Nenupharis floribus, quod tam exiguus ſit, ut uel Nenuphari uel huius floribus collatus, nullam planè ſimilitudinem habeat. Præterea qui rem ad unguem uſq; explorare cupit, antedictas Arabum deſcriptiones ueterum deſcriptionibus, Dioſcoridis maxime quam paulò poſt ſubiiciemus, conferat, & hallucinatos eſſe ſole clarius deprehendet. Cæterùm Eupatorium uerum, & quod ueteres depingunt, eſſe eam herbam quam hodie uulgus medicorum Agrimoniam barbaro uocabulo nominant, ex notis quas illi Dioſcorides ac alij Græci ac Latini tribuunt, euidenter conſtat. Quæ autem à Dioſcoride libro quarto capite 38. illi notæ adſcribuntur, hæ ſunt: Eupatoriũ verum.

ἐυπατώριον πόα ἐστὶ φρυγανώδης ῥάβδον ἀναφέρουσα μίαν, λεπτὴν, ξυλώδη, ὀρθὴν, μέλαιναν, ἔνδασυν, πηχυαίαν, ἢ καὶ μείζονα. φύλλα δὲ ἐκ διαστημάτων ἐσχισμένα μάλιστά πως εἰς έ μοίρας, ἢ καὶ πλείους, τοῖς τοῦ πενταφύλλου, ἢ καννάβεως μᾶλλον ἐοικότα, καὶ αὐτὰ δὲ ὑπομέλανα πρινοειδῶς ἐξ ἄκρων ἐντετμημένα· σπέρμα δὲ περιπέφυκεν ἀπὸ μέσου τοῦ καυλοῦ, ὑπόδασυ, κάτω νεῦον, ὡς καὶ τοῖς ἱματίοις ἐνίσχεσθαι ξηρανθέν. *id eſt:* Eupatorij deſcriptio. *Eupatoriũ herba eſt fruticoſa, unam efferens uirgam, tenuẽ, lignoſam, rectam, nigram, hirſutam, cubitalem, interdum maiorem: folia habet per interualla partibus diuiſa quinque, & aliquando pluribus, quinquefolij uel cãnabis potius foliis ſimilia, nigricantia, & ſerræ modo in extremitatib. inciſa. Semen à medio caule enaſcitur, piloſum, deorſum ſpectans, ut ſiccatum ueſtibus hæreat.*

Porrò

Porrò notæ huic à Plinio traditæ, prædictis ſimiles ſunt, quas libro 25. capite ſexto, eiuſmodi eſſe tradit: Eupatoria *regiam autoritatem habet, caulis lignoſi, nigricantis, hirſuti, cubitalis, aliquando & amplioris: foliis per interualla quinquefolij, aut cannabis, per ambitum inciſis quinquepartito, & ipſis plumoſis radice ſuperuacua. Nunc ueritatis ſtudioſus uiuam* Agrimoniæ *effigiē*

Agrimoniæ vocatæ effigies

his notis accommodet, & nulla erit quæ huic non competat. Eſt enim huic uirga tenuis, & ubi adoleuerit lignoſa, recta, plumoſa, nigra, folia per interualla pendentia, ſerræ modo inciſa: ſemen quoque piloſum & deorſum ſpectans, ueſtibus ſiccatum hærens. Hinc conſultò fecerint pharmacopolæ, ſi poſthac Eupatorio *uſuri, pro eo*

Seplaſiarii Agrimonia pro Eupatorio uero vtātur.

Agrimoniam *acceperint.* Pudet *profectò medicorū quorundam, qui adhuc hodie in clariſſima luce caligātibus oculis ueritatem intuentur, huícque præfracto animo contradicunt: in quorum certe numero* Montuus *eſt, qui*

Montui in dialecticis inſcitia.

ſuam temeritatem & in dialecticis inſcitiam, nunquam apertius quàm in annotatione ſeptima prodidit. Is *enim* Arabibus *ſuis patrocinaturus, infantiliter argumēta à ſimplicium medicamentorum deſcriptionibus, à* Dioſcoride *aliíſque ueteribus traditis ducta, inefficacia eſſe cōtendit, quod non ex genere & differentia eſſentiæ, ſed ex genere & accidentibus, quæ adeſſe abeſſeque præter ſubiecti corruptionem poſſint, conſtent.* Ignorat *autem*

Nō omnia accidentia adeſſe uel abeſſe præter ſubiecti corruptionē poſſunt.

Montuus, *quod non omnia accidentia adeſſe uel abeſſe poſſunt, ſed ſunt quædam quæ ſæpe ita hærent in ſubſtantiis, ut re ipſa nunquam ſeparentur, quæ à dialecticis natiua dicuntur, quod natura ſubiecto inſint, ut calor igni, durities lapidi, radicis, caulis, foliorum, florúmque formæ, herbis.* Et *cum huiuſmodi accidētia ſubſtantias alioqui*

Definiēdi forma ex genere & accidentibus plurimum momenti habet.

qui nobis ignotas euidenter admodum oſtendant, (per hæc enim res inter ſe omnes, ueluti maluam ab aſphodelo, cygnum à coruo diſcernimus) plurimum certe momenti habebit definiendi forma ex genere & accidentibus collecta. Modus nanque humanæ cognitionis fermè ex multis accidentibus unam quandam ſubſtantiæ imaginem colligit, quemadmodū Homerus fecit, ubi ſtrabis oculis, acuminato capite, gibboſis humeris, garrulitate ſcurrili Therſiten fuiſſe ſcribit. Denique cur argumenta ducta à definitione, ex genere & accidentibus, inefficacia eſſent, cum ferè ubique differentias rerū per accidentia circumloquamur? neque enim multa propria nomina differentiarum extant. Errat itaque toto cœlo Montuus, quod herbarum deſcriptiones à ueteribus traditas fallaces eſſe ait, cum nulla certior cognoſcendi herbas ratio tradi aut excogitari poßit, quàm ut ad ueterum, Dioſcoridis præſertim, qui reliquos omnes ſuperaſſe ab omnib. creditur, deſcriptiones confugiamus. Nam hac ratione agnoſcendi herbas ablata, nūquam ad exactā eorundem cognitionem perueniemus.

Differentias rerū per accidētia circumloquimur.

Præterea impudenter hallucinatur Montuus, iniuriamque Galeno facit, quod hunc ideo ſimplicium medicamentorum formas figuráſue non depinxiſſe aſſerit, quoniam fallaces admodum putauerit. Non enim hoc nomine earundem figuras perſcribere abſtinuiſſe ſe Galenus ipſe libro ſexto de ſimplicium medicamentorum facultatibus teſtatur, ſed quod poſt Dioſcoridem, qui, eodem etiam teſte, omnium perfectißime hoc præſtitit, denuò idipſum aggredi minime neceſſariū exiſtimauit. Verba eius habentur capite de abrotono, ubi ſic ſcribit: ταύτης δὲ πόας οὔτε τὴν ἰδέαν χρὴ γράφειν ἤδη τοσούτοις τε, καὶ τοιούτοις ἀνδράσιν. quod

Galen. ab iniuria vīdicatur.

eſt: Herbæ huius nec ſpeciē formáue ſcribere poſt tot tantóſque uiros oportet. Referendum autem ad ueteres materiæ medicæ ſcriptores, Dioſcoridem præcipue, quorum omnium capite præcedenti meminit. Et certe poſt Dioſcoridem iterum pingere herbas minime neceſſarium fuit, quod ita rem illam abſoluerit, ut nemo hactenus repertus ſit, qui deſcriptiones ſuas reprehēdere uoluerit. Præterea Plinium quoque in ſententiam ſuam pertrahere Montuus conatur, at fruſtra: neque enim is lib. 25. cap. ſecundo herbarum deſcriptiones fallaces eſſe inquit, ſed picturam ex coloribus tam numeroſis, præſertim in æmulatione naturæ, fallacem eſſe docet. Neque enim natura, utcunque quis numeroſos colores inter ſe miſceat, ſatis imitari aut exprimi poteſt. Proinde longe melius eſt ut uerbis herbarū formas, quàm pictura exprimamus, certius enim ſermone quàm pictura quod conamur aſſequemur: multum enim, ut Plinij uerbis utar, degenerat trāſcribentium ſors uaria. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Quibus ſanè uerbis Plinius nihil aliud indicare uoluit, quàm multo conſultius eſſe uerbis, quàm pictura tātum, quemadmodum quidam fecerunt, herbarum effigies exprimere. Atque adeò probe facimus, dum ad ueterum, Dioſcoridis maxime, qui unus hodie pro multis eſt, deſcriptiones, tanquam ad ſacram anchoram, in agnoſcendis herbis confugimus. Neq; obeſt quod propter ſoli diuerſitatem ſubinde mutentur: ea enim quum in quantitate tantum mutatio ſit, non tanta eſſe poteſt, ut ueterū notis adhibitis internoſci non queant. Caueant ergo ſtudioſi, ne Montui ineptiis ſeducantur, quando tales ſunt, quas quiſque paululum ſaltem iudicij nactus, non ſolum oppugnare, ſed etiam penitus interimere queat.

Dioſc. optimus herbarum pictor.

Locus Plinij explicatur.

Herbarū formas certius ſermone quàm pictura exprimi.

Soli mutatio internoſcendis herbis non admodum incommodat.

Eupatoriũ non habere vim purgatoriam, contra Meſues ſententiam, veteres omnes vno ore affirmare.

CAP. VIII.

Lvbens in Meſues erratis recenſendis uerſor, ut quẽ ſciam à quibuſdam, imò fermè omnib. noſtri ſæculi medicis, ita admirari, ut neminem de ſimplicium medicamentorũ facultatibus exactius ſcripſiſſe putent, atque adeò illius nomini ita ſe manciparũt, ut hunc non ſolum nocturna diurnáq; manu uerſandum ſed & prorſus ediſcẽdum eſſe clamitent: & quod æque deteſtandum eſt, illum, ut qui reliquos omnes, ſi diuis placet, in hoc ſcribendi genere uicerit, adhuc hodie in tanta bonorum autorum copia, in publicis ſcholis enarrandũ, ac ſuis deuorandum, tanquam omni errore uacuũ, proponunt: Id quod ſuperioribus annis Ingolſtadij factitaſſe μεγάστομον illum, magnum Thraſonem, & inſignẽ σπερμόλογον, compertum habemus, quem huic autori ita addictum eſſe cõſtat, ut citius Chriſtum ueritatem ipſiſſimam, quàm illum mendacij inſimularet, imò quod planè abominandum, citius Chriſto diuinitatem, quàm Meſue autoritatem ſuam detraheret. Sed ualeat Cyclops ille cum uniuerſa ſibi ſimiliũ turba, digni enim ſunt qui perpetuo cum Gryllo, inſtar ſuum ſterquilinio delectentur: nos Meſues uerba ex ſuo de ſimplicium medicamentorum libro, Eupatorio uim purgatoriã tribuẽtia, ſubiiciemus. Eupatorium, inquit, ſolutione educit cholerã & phlegma facile. Non autem habere eam uim Eupatoriũ, præter experientiam, omnes tam Græci quàm Arabes alij conſentiunt. Dioſcorides enim lib. quarto capite 38.

Meſues apud noſtræ ætatis medicos autoritas.

Megaſtomos.

Eupatoriũ non habet vim purgandi.

contrariam potius in eo uim prædicat iis uerbis : σπέρμα καὶ ἡ πόα μετ' οἴνου πινόμενα δυσεντερικοὺς καὶ ἑρπετοδήκτους ὠφελεῖ. quod eſt : Semen & herba cum uino pota, dyſentericis, & à ſerpentibus morſo opitulantur. Id quod & Galenus facit, lib. 6. de med. ſimpl. facult. in hunc modum ſcribens: μετέχει δὲ καὶ στύψεως βραχείας, δι' ἣν καὶ τόνον ἐντίθησι τῷ σπλάγχνῳ. hoc eſt : Ineſt itidem ei & adſtrictio quædam, per quam robur uiſceri addit. Et Paulus certe Aegineta lib. ſeptimo adſtrictoriã uim illi ineſſe quoque affirmat, perinde atque Oribaſius: quorum ſententiam Plinius libro uigeſimoquinto capite ſexto etiam confirmat, ita ſcribẽs: Semen Eupatorij dyſentericis in uino potum unicè auxiliatur. Et inter Arabes Auicenna cap. 244. Can. 2. illiniri ulceribus, quæ ægre cicatricem contrahunt, daríque in potu cum uino ad ſananda inteſtinorum ulcera, Eupatorium ſuadet. Cui Serapion capite 77. quoque ſubſcribit, adeò ut manifeſtiſsimum ſit, neminem uel ex Græcis uel Arabibus præter unum Meſuen fuiſſe, qui Eupatorio purgandi poteſtatem adſcriberet. Neque hodie eſt, qui experientia ſe comperiſſe talem in Eupatorio eſſe uim dicere auſit, ita ut meritò tot probatiſsimorum ſẽtẽtiis atque experientiæ etiam innixi, unius Meſues ſententiam tanquam erroneam damnemus.

Arabum placita in depingendis herbis non eſſe ſectanda, vel vnam radicem quam hodie ſub Turbit nomine officinę vendunt argumẽto eſſe: hãc enim tam varie atque ambigue depingere, vt impoſsibile ſit diuinare quid per illam intellexerint.

Cap.

CAP. IX.

Periti artis quam diſcẽdam nobis proponimus, autores legendi.

STudioſis ſumma diligentia obſeruãdum quo in bonos peritosque eius artis, quam diſcendam ſibi propoſuerunt, autores incidant. Nam Gal. lib. 1. de facul. natur. capite decimoquarto teſte, ὅτῳ ἂν ἕκαστος πρώτῳ περιτύχῃ διδασκάλῳ, τοιοῦτος ἐγένετο, μὴ περιμείνας μηδὲν ἔτι παρ' ἄλλου μαθεῖν. id eſt: Quali quiſque præceptori primum incidit, talis euaſit, nihil præſtolatus ab alio etiam didiciſſe, adeò ὡς οὐδὲν θαυμαστὸν ἐπίσης τοῖς ἀληθέσι τὰ ψευδῆ τετιμῆσθαι. hoc eſt, ut minus mirum ſit, ſi ab iis falſa cum ueris pari precio cẽnſeantur. Id certe conſiliũ ſi noſtræ ætatis medici ſequi uoluiſſent, non eſſet cur hodie in tanta errorum, maxime in iis quæ ad ſimplicium medicamentorum cognitionem attinent, caligine uerſarentur.

Arabum inter ſe diſſenſio.

Plerique enim omnes Arabes potius quàm Græcos ſequi uoluerunt, quum tamen nulli magis inter ſe diſſenſerint: ideóq; factum, ut & nos haud aliter quàm illi nobis non conſtemus, & clauſis, quod dicitur, oculis Andabatarum more pugnemus. Diſſenſiſſe uero inter ſe Arabes, radix Turbit uocata indicio eſt: aliter enim de ea Serap. aliter autem Meſue tradidit.

Serapiõis de Turbit ſententia.

Serapionis ſiquidem hæc de Turbit cap. 320. ſententia eſt: Turbit, inquit, eſt planta quæ naſcitur in littorib. maris, in locis ſcilicet quos mare cooperit quando creſcit, quando uero eſt quietum, non tãgit eos. Non enim naſcitur intra aquam maris, nec eſt multũ longe ab ea, & niſi quando mare turbatur, & creſcit, & non tangit eam: habet folia ſimilia foliis plantæ, quæ dicitur Araſatis (legendum autem Iſatis, ut paulò pòſt ex Dioſcoride patebit) niſi quia ſunt craſſiora eis, & habet

ſtipitẽ longũ, duobus palmis diuiſum in ſummitate. Et di*cũt quidã, quod flos eius mutat colorẽ ſuũ ter ĩ die, quia mane eſt albus, & in meridie declinat ad colorẽ purpureum, in ueſperis uero fit rubens.* Radix eius odorifera, *alba, quæ quando maſticatur, calefacit linguam.* Quæ ſi uera Serap. ſententia eſt, à Tripolio Turbit nihil differt: quicquid .n. Serapion Turbit, hoc itidem Tripolio Dioſc. tribuit, cuius hæc lib. 4. ca. 126. de Tripolio uerba ſunt

Turbit Serap. eſt Tripolium.

Tripolii deſcriptio.

Τριπόλιον φύεται ἐν παραθαλασσίοις τόποις, οὓς ἐπικλύζει ἡ θάλασσα καὶ ἀποχωρεῖ, οὔτε δὲ ἐν ξηρᾷ, οὔτε ἐν θαλάσσῃ. φύλλα δὲ ἔχει ἰσάτῃ παραπλήσια, παχύτερα μέντοι. καυλὸν σπιθαμιαῖον, ἄνωθεν ἐσχισμένον. τούτου ἱστορεῖται τὸ ἄνθος τρὶς τῆς ἡμέρας μεταβάλλειν τὸ χρῶμα, πρωῒ μὲν λευκόν, κατὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν πορφυρίζον, ὀψὲ δὲ φοινικοῦν. ῥίζα λευκή, εὐώδης, θερμαντικὴ γευομένῳ. *id eſt.* Tripolium in maritimis naſcitur locis, quæ allidit mare, recedensque dimittit, neque uero in arida, neq; in mari. Folia habet Iſatidi ſimilia, craſsiora tamẽ: caulem dodrantalem, in ſummo diuiſum. Flos eius fertur ter quotidie mutare colorem: mane enim candidus, meridie purpureus, ueſpere puniceus conſpicitur. Radix illi alba, odorata, guſtu calida. *Dioſcoridi ſubſcribit* Pli. *lib. uigeſimoſexto cap. 7. in hunc modũ ſcribens:* Tripolium in maritimis naſcitur ſaxis, ubi allidit unda, neque in mari, neque in ſicco, folio Iſatis craſsiore, palmo alto, in mucrone diuiſo, radice odorata, craſſa, calidi guſtus.

Plin. Tripolium cũ Polio confundit.

In hoc autem uehemẽter errat Plinius quod Tripolium eandem herbam cum Polio eſſe putat. Hinc eſt quod Polij foliis aſsignauerit miraculum, quod Tripolij florib. ueterum autoritate debetur. Sic enim libro uigeſimoprimo

cap.

cap.7. de Polio ſcribit: Folia eius mane candida, meridie purpurea, ſole occidente cærulea aſpiciuntur. Ex iam dictis etiam Pandectarij immẽſus error agnoſcitur,

Pãdectarii error.

qui in ſuis mendaciſsimis Pandectis duo facit capita, unum de Tripolio Dioſcoridis, alterũ uero de Turbit Serapionis, quaſi Turbit apud Serapionẽ aliud ſit à Dioſc. Tripolio: id enim falſum eſſe ex prædictis euidentiſsimũ eſt. Cæterùm Meſuen aliud à Serapionis Turbit deſcripſiſſe, ex eiuſdem uerbis innoteſcet: ita enim Turbit ſuũ depingit: *Turbit eſt radix herbæ, cuius folia ſunt ſicut folia Ferulæ, minora tamẽ: & eſt ex habentibus lac.*

Meſues de Turbit ſententia.

Quorum certe nihil in Serapionis Turbit cernere licet: folia enim hæc Iſatidis, quæ Plãtagini ſimilia ſunt, habet: illa autem Ferulæ, quæ Fœniculi foliis accedunt. Quod ſi uero Ferulæ folia habuerit Turbit, ex iis quæ lac habent, ut ait Meſue, eſſe nõ poteſt: nam ſi lac habet, tum uel aliqua ſpecierum Tithymalorum, uel radix Pityuſæ erit.

Septẽ ſpecies Tithymalorum.

Quum autem ſeptem ſint Tithymalorum ſpecies, Dioſcoride libro quarto cap. 155. autore, nulla tamen ex his Ferulæ ſimilia folia, qualia Turbit Meſues, habeat, fieri nõ poteſt, ut illarum aliqua Turbit eiuſdem eſſe queat. Nullam uero Tithymalorum ſpeciem Ferulæ foliis conſtare, Dioſcoridem diligenter excutienti patebit. Singularum enim ſpecierum deſcriptiones afferre ſuperuacaneũ eſſe duxi. Neque etiam Turbit à Meſue deſcriptum Pityuſæ radix eſſe poteſt, ſiquidem hæc non ferulæ, ſed pini folio conſtat, quemadmodum libro quarto cap. 156. teſtatur Dioſcorides, qui Pityuſam φυλλαρίοις ὀξέσι, λεπτοῖς κατειλημμένον, ἐμφερέσι τοῖς τῆς πίτυος· quod eſt, foliolis acutis, tenuibus, pini ſimilibus ueſtitam eſſe ſcribit. Quibus accedit, quod Pityuſa apud

Turbit Meſue nõ eſt Pityuſæ radix.

Pityuſa apud Serapionẽ Scebram dicitur.

 Serapionem

Serapionē non Turbit,ſed Scebram nuncupatur,id quod
palàm fiet,ſi quis utriuſque deſcriptiones contulerit. De-
nique Meſues Turbit non poteſt eſſe uel Lathyris uel Pe-
plion,utraque licet inter lactarias à Dioſcoride cōnume-
retur herbas, quod utriuſque radix à Dioſcoride inutilis
Lathyris quid. eſſe cenſeatur. Et certe Lathyris ea eſt herba, quæ hodie
Cataputia minor,barbaro uocabulo dicitur. Quî iam fie-
ri poſſet,ut quid eſſet Turbit, ex tam diuerſis ambiguíſq;
Arabum placitis, noſtræ ætatis medici ſcire poſſent?Non
Turbit noſtrum non eſt Serap. enim eſſe Serapionis Turbit, quo nunc paſſim officinæ u-
tuntur,uel ex eo manifeſtum fit,quo radix illa quam Se-
rapion depingit odorata eſt, ea autem qua nos utimur,
odore penitus caret, tantum abeſt ut Serapionis Turbit
Turbit noſtrum non eſt Meſues dici poſſit. Neque Meſues eſſe poterit Turbit, quoniam,
ut doctiſſimus Ioânes Manardus ex nonnullis fide dignis
ſe audiuiſſe ſcribit,ex planta accipitur,quæ Myrti folio,
& minime ferulæ,conſtat: ita ut nihil mirum ſit noſtræ
ætatis medicos ignorare, quid ſit radix, quam ſub Tur-
bit nomine officinæ uendunt,præſertim cum Græci, ad
quos tanquam ad ſacram anchoram in iis dubiis confu-
Turbit vnde. giendum erat,de ea radice ſub nomine Turbit nihil ſcri-
pſerint:barbara enim uox eſt, & à poſterioribus medi-
cis, ob uehementem fortè quam habet in mouenda aluo
turbationem,ſic appellata. Neque obſtat quod apud Dio-
ſcoridem capite de Pityuſa hæc uerba ἣν καλοῦσι τούρ-
πετ inſerta ſunt,nam ea ab aliis adiecta eſſe argumento
eſt,quod in nullis Græcis aut Latinis uox Turbit legitur
codicibus. Proinde ſi uerū eſt quod Ioannes Manardus ſe
audiuiſſe dicit, nimirū quod plāta eius radicis quā Tur-
bit nominamus,folium Myrti habeat,intérque lactarias
herbas refertur, certe ſecūda Tithymalorū ſpecies erit,
quam

quam fœminam uocant: hæc enim, Dioſcoride teſte, τὰ φύλλα ὅμοια ἔχει μυρσίνῃ. *Fatendum igitur apud Meſuen eſſe errorem in nomine ferulæ, cum nulla res ſit Turbit uocata, quæ ferulæ ſimilis exiſtat. Hinc ubi ueritatem certius rimari quis uoluerit, huic ſatagendum erit, ut à mercatoribus radicem hanc importãtibus foliũ uiride nanciſcatur, ita enim uter ex duobus uerius ſcripſerit, cõperiet. Nos in re nõ uiſa nihil certi cõſtituemus.*

Prudenter facturos medicæ artis ſtudioſos, ſi Meſuen Rheubarbaro, Epithymo, Scammonio, Polypodio, & Euphorbio exhibitionis præſcribentem pondus, haud ſectati fuerint.

CAPVT. X.

EX *multis aliis medicamentis, in quorum præſcribendis ponderibus Meſue aberraſſe uidetur, pauca hæc enumerãda delegimus, quod cætera ex Manardi margineis in hunc autorem annotationibus ſtudioſus quiſque uenari queat. Rheubarbari itaq; doſis à Meſue præſcripta eſt, ut potio eius infuſi ſeu macerati ſit à drachmis duabus & ſemis uſque ad drachmas decem, triti autem ad quatuor: quæ nimirum quantitas nimis excellit, nec eſt hodie ſanæ mentis medicus, qui tantam portionem exhibeat, adeò ut multa confutatione nihil opus ſit. Præterea pulueris Epithymi drachmas ſeptem exhiberi poſſe Meſue ſtatuit, cum tamen ueteres multo minorem quãtitatem præſcripſerint. Dioſcorides enim quatuor tantum drachmas concedit: cuius hæc libro 4. cap. 168. de Epithymo uerba ſunt:* πινόμενον δὲ σὺν μέλιτι, κάτω καθαίρει φλέγμα καὶ χολὴν μέλαι-

Rheubarbari pondus.

Epithymi doſis.

μέλαιναν, ἰδίως ἁρμόζον ἐστὶ μελαγχολικῶν καὶ ἐμπνευματουμένων ὀξυβάφου πλῆθος πρὸς ὁλκὴν ∠ δ' σὺν μέλιτι καὶ ἅλσι ὀλίγῳ ὄξει. quod eſt, Potũ cũ melle pituitam bilémq; nigrã per inferna purgat, priuatim melancholicis & inflatis accommodatum acetabuli menſura uſque ad drachmas quatuor, cũ melle ſaléque ex aceto modico. Oribaſius quoque in compendio ſuo uix drachmas tres tranſcendit, ita ſcribens: Dabis cum uino duplici penſo drachmas tres & adhuc amplius, & cum melle ſalis admiſcebis cochlearium medium. Paulus tamen Aegineta libro ſeptimo dandas eſſe drachmas quinq; Epithymi cum lactis hemina cõtritas permittit. Plinius lib. 26. cap. 8. ad ſex uſque drachmas progreditur, dum in eum ſcribit modum: Aluum ſoluit à quatuor drachmis ad ſex, cum mellis exiguo, ſalisq; & aceti. Auicenna autem capite 229. ſecundi Canonis, potionem Epithymi quatuor eſſe aureos præcipit, adeò ut nemo ſit præter unum Meſuen, qui ad ſeptẽ uſque drachmas progredi auſus ſit. Proinde conſultũ erit, ut quinque tantum, uel ſummum ſex, ídque in pauciſſimis, drachmas concedamus. Cæterùm in Scammonia doſim

Scammoniæ pondus. *eſſe à quinque granis ad duodecim ſcribit Meſue, cum tamen Dioſcorides dare integram drachmam, imò obolos quatuor non timeat: id quod uerba eiuſdẽ, quæ ſcribit libro quarto capite 165. liquidò monſtrabũt. δύναμιν δ' ἔχει, ait, ὁ ὀπὸς ληφθεὶς σὺν μελικράτῳ ἢ ὕδατι πλῆθος ∠ ἢ τριωβόλου καθαίρειν κάτω χολὴν καὶ φλέγμα. εἰς γὰρ λῦσαι τὴν κοιλίαν ἀρκέσουσιν ὀβολοὶ β'. hoc eſt, uim habet Scammonii liquor cum mulſa aut aqua pura drachmæ unius*

aut

aut obolorum quatuor pondere per inferna bilem & pituitam purgare. Ad ſoluendam uero aluum bini oboli ſatis ſunt. Animaduertendum autem binos obolos eſſe ſcrupulum unum, id quod præter alios in ſuo de põderibus & menſuris carmine, Rhemnius his uerſibus indicat: Obolus quid.

Semioboli duplũ eſt obolus, quem pondere duplo
Gramma vocant, ſcrupulum noſtri dixere priores.

Ita ut lapſus ſit Angelus Politianus, uir alioqui doctus, epiſtolarum ſuarum libro decimo dum ſcrupulum Latinis dictum, ὀβολὸν Græcis nominari contendit: ὀβολὸς enim dimidius tantum ſcrupulus eſt. Sed nihil opus in re manifeſta pluribus uerbis. Vt igitur ad inſtitutum redeamus, Paulus etiam Aegineta libro ſeptimo febre carentibus, & ſtomacho non imbecillis, Scammonij pondus obolorum quatuor cum zingibere exhibendum docet. Et in Compendio ſuo Oribaſius drachmam integram exhiberi poſſe aſſerit. Id quod non ideo dixerim, quod tantam hodie de Scammonio quantitatem exhiberi poſſe putem, atque adeò Scythicis illis medicis patrocinarer, ſed ut oſtenderem Scammoniam qua hodie utimur non eſſe genuinam: ni enim adulterina foret, tutò ea quantitas quæ à ueteribus præſcripta eſt, dari poſſet. Adulterinam autem eſſe quiuis experitur, qui illam cum notis uel à Dioſcoride, uel à Meſue traditis contulerit. Omnium autem uidetur eſſe deterrima, quam Syriacam & Iudaicam appellat Dioſcorides, quæ quoniam lacte tithymali uitiata eſt, fit ut genuina ſit multo in purgando uiolentior: nam

Politiani error.

Scammonia qua hodie utimur non eſt genuina.

Plinio

Plinio teſte, ſtrangulat ſumpta. Scio tamen quendam qui ſcrupulum integrum, & (ni fallor) plus etiam, ſine noxa hauſerit. Non eſt autem ut ideo diuerſum Græcorũ Scammonium ab Arabum eſſe credamus, quemadmodũ Symphorianus Campegius in horto ſuo Gallico, libello ex pluribus antea ab ipſo æditis congeſto, leuibus & nullius momenti argumentis perſuadere nititur. Quemadmodũ enim Dioſcorides cæteris quod ex Myſia Aſiæ deportatur, & Plinius Colophonium atque Prienẽſe præpoſuit, ita Meſue Antiochenum. Denique ut illi Iudaicum & Syriacum damnãt, ita hic Coraſcenum. Nemo autem eſt qui neſciat Colophonem, Prienen, Antiochiámque conterminas eſſe regiones: Colophon enim Ioniæ, Priene uero & Antiochia Cariæ ciuitates, Ptolemæo. li. 5 cap. 2. tab. 1. Aſiæ teſte, exiſtunt. Coraſceni autem quantum ex Serapione colligere licet, nihil aliud eſt quàm Syria, ita ut dubium non ſit tam Græcos quàm Arabes utrunque cognouiſſe Scammonium. Cõueniunt quoque in hoc utriquæ autores, quod plantæ unde Scammonium extrahitur, eadem folia aſsignant. Dioſcorides nanque hederacea & triangularia, Meſue uero ad modum ſagittæ alatæ. Quis eſt uero qui neſciat hederæ folia anguloſa eſſe, & ſagittæ eius cuius Meſue meminit formam habere? Sunt & alia multa quæ utriſque deſcriptionibus collatis, quadrare uidentur. Proinde nõ erat cur Manardum atque me ignorantiæ inſimularet Campegius: neque enim uerum eſt quod ſcribit, Scammoniam Arabum eſſe de genere lactariorum, & de ea Græcos nihil ſcripſiſſe, ſed tantum de ea quòd in Colophone naſcitur: nam, ut iam diximus, Scammoniam Syriacam, quæ lacte Tithymalorum adulteratur, tam Græci quàm Arabes cognouerunt:

Scammonium Græcorum ab Arabum Scammonio non eſſe diuerſũ cõtra Symphorianũ Cãpegiũ. Colophõ, Priene, Antiochia.

Manardus ab iniuria vindicatur.

uerunt: & ad hanc certe pondus Meſues referendum erit, nam Antiochena ſeu Aſiatica maiori quantitate deuorari poteſt. Errat ergo potius Campegius, quod optimum Scammonium in Colophone tantum naſci putat, cum in Myſia Aſiæ, Priene et Antiochia etiam naſcatur. Hactenus de Scammonio. Porrò Polypodij doſim ſcribit Meſue eſſe uſque ad aureos quatuor: at ſatis conſtat unciã integrã parum purgare, id quod multa confutatione nõ eget. De Euphorbi o uero, ex Dioſ. autoritate, ſcribit eiuſdẽ aureũ unũ ſumptũ interficere. Quo ſiquidẽ in loco, ut aliàs ſæpiſsime, in Meſue requiritur fides: neque enim uſquam hoc ipſum Dioſcoridem ſcripſiſſe legimus. Imò Paulus Aegineta lib. 7. cap. 4. Euphorbii drachmã unam cum melle decocto potam, pituitam quidem, impenſius uero aquas, educere docet. Serapion uero & Auicenna capite 236. ſecundi Can. non unum aureum, ſed drachmas tres interficere dicunt. Idem quoque Auicenna Fen. 1. capite tertio tract. 5. capite ſeptimo de curatione incubi, drachmæ uni Euphorbii, Scammonij drachmæ tertiam partem, & quartam colocynthidos addere præcipit. Quod non ideo dixiſſe putent ſtudioſi, quaſi tantam quantitatem exhibendam eſſe ſuadeam, ſed ut haberent ueritatis cultores, ſi quando neceſsitate ita urgente Meſues præſcriptum exceſſerint, quod impudentibus calumniatoribus obtruderent.

Campegij error. *Polypodii pondus.* *Euphorbii põdus.*

Centaurium maius Meſuen, Auicennam in hoc vt pleriſque aliis ſecutum, præter antiquorum exemplum cum minore confundere, ac vires vtriuſque indiſcriminatim commiſcere: minus quoque non ſine magno errore maiori præferre.

Cap.

CAPVT. XI.

Meſue de Cẽtauria ſententia.

MAius Centaurium confundere Meſuen cum minore, non aliunde certius niſi ex eiuſdem uerbis ſciri poteſt, quæ in libro ſuo ſimpliciũ medicamentorũ in hũc modũ ſcribit: Cẽtauria alia maior, alia minor, inter quas diſtinguuntur proprietates notæ. Minor melior eſt in omni re, cuius flores & crura habẽt colorẽ citrinũ palearẽ, & melior pars plantæ ſunt flores et ſemina ipſius. Et melius tempus collectionis eius eſt principium æſtatis. Calidæ complexionis & ſiccæ in ſecundo eſt, & eſt compoſita ex partibus terreis aduſtis, in parte dantibus ei amaritudinẽ, & ex non aduſtis cum permixtione aquoſitatis, à quibus ineſt ei ſtipticitas. Et eſt in ea de dulcedine aliquid à partibus aereis. Et in ipſa eſt ex acredine aliquid à partibus igneis. Et amaritudo in ea plus eſt ſtipticitate ipſius, et ſtipticitas plus dulcedine & acredine, & acredo in ipſo eſt remiſſa ſine mordicatione. Quare eſt ex maxime curantibus uulnera. Imò ipſa eſt abſterſiua, exiccatiua, conſumptiua ſuperfluitatum, et ſolutiua uentris. Et quando ſuperfluit purgatio, ex ea ſolutione educit ſanguinẽ: aperit enim orificia uenarum, apertione ſanguinẽ manare faciente. Hactenus Meſues uerba recẽſuimus, quæ ex cap. 102. ſecundi Can. Auic. eſſe deſumpta intelliget quiſquis caput hoc conferre uoluerit. Vtrunq; autem & Auicennam & Meſuen Centaurium maius cum minori confudiſſe, ex iam adductis uerbis monſtrabimus. Neque obſtat quod primo uterque idem in maius atque minus diuidit, mox enim obliti diuiſionis, utriuſque proprietates atque uires indiſcriminatim miſcent, horúmq; hiſtoriã cõfuſiſſime tractant,

ſtant,id quod ex ſequentibus euidentiſſimum erit. Nam *ut omnia ordine excutiamus,falſum eſt quod uterque minus Centaurium maiori prætulit: id enim præter antiquorum autorum exemplum feciſſe conſtat, qui cuique ſuas uires ſeorſim tribuerunt, nec unum alteri prætulerunt,alia enim in re utraque melior.In eo tamen minus à maiori uincitur,quod minoris radix* Dioſc.*&* Galeno *autoribus planè inutilis ſit,id quod apertis uerbis uterque monſtrauit.* Dioſc.*iis,*ῥίζα ἄχρηστος:Galenus *illis,* κενταυρίου τοῦ μικροῦ μὲν ἡ ῥίζα παντάπασιν ἀπρακτος. *hoc eſt:* Centaur*ij minoris radix planè ineſficax eſt.*Et Plin.*libro uigeſimoquinto,capite ſexto,Centaurium,inquit,minus radice tenui & ſuperuacanea.* Nec *diſſentit* Paulus,*qui lib.7.ita ſcribit:* Centaurii *minoris radix ignaua planè et inefficax eſt. Adeo ut inſigniter errēt,qui minoris radicem uſui medico hodie accōmodent.* Falſum *quoque eſt quod ait Meſue,flores* Centaurii *minoris habere colorem citrinum et palearem: ut enim res ipſa &* Dioſc. *teſtatur.flores eius colorem in puniceo purpureum referūt,taliſque planè flos eſt,qualis* Lychnidis.Denique *ueritate carere uidetur,quod uterque in principio æſtatis legendas eſſe herbas ſcribit, quum* Dioſc.*autore,minus Centaurium non niſi ſemine prægnans legendum ſit, quod certe in æſtatis principio fieri non poteſt.* Hinc *eſt quod* Plinius *in autumno colligi uelit.* Cæter*ùm confundunt deinceps utriuſque qualitates:nam quod ineſſe Centaurio amaritudinem et ſtipticitatem ſcribunt,hoc de minori intelligendum uenit.* Teſtis Galenus, *qui de eo, libro ſeptimo de ſimplicium medicamentorum facul. ita tradit:* κρατεῖ ἐν αὐτῷ ἡ πικρὴ ποιότης ὀλίγον τι καὶ στύψεως μετέχουσα.

Cētauriū minus maiori non præferendum.

Minoris Centaurii radix inutilis.

Quando colligendum Centaurium.

quod

quod eſt: Vincit in eo qualitas amara, paululum habens & adſtrictionis. Dioſcorides quoque radicem γευομένῳ ἐμποιεῖν πικρίαν *ait. Hinc eſt ut propter amaritudinem aliqui* Fel terræ *dixerint: quod indicat* Plinius *loco iam citato, inquiens:* Hoc Centaurium noſtri Fel terræ *uocant, propter amaritudinem ſummam.*

Fel terræ *Centaurium cur dictum.*

Quod uero paulò pòſt Meſue & Auicenna *ſcribunt, Cẽtaurio ineſſe dulcedinem cũ acredine, hoc ad maius tãtum referendum erit.* Teſtis *iterum* Galenus *ubi ſuprà, ita ſcribens:* κενταυρίου τοῦ μεγάλου ἡ ῥίζα κατὰ μὲν γεῦσιν δριμεῖά τε ἅμα καὶ στύφουσα φαίνεται μετά τινος βραχείας γλυκύτητος, *id eſt:* Centaurij *magni radix guſtu quidem acris ſimul abſtringensq́; apparet cum leuicula dulcedine.* Et Dioſc. *lib. 3. cap. 7. in hunc modum de* Centaurio *maiori loquens:* ῥίζα παχεῖα, στερρά, βαρεῖα, ἐπὶ πήχεις δύο, μεστὴ χυλοῦ, δριμεῖα μετὰ ποσῆς στύψεως καὶ γλυκύτητος. *hoc eſt:* Radix *illi denſa, ſolida, grauis, longitudine ad bina cubita, ſucco plena, acris cum adſtrictione aliqua & dulcedine.* Plinius *quoque loco antea citato,* Radix, *inquit, uaſta, rubeſcens, tenera, fragiliſque, ad bina cubita, madida ſucco, amara cum quadam dulcedine.* Porrò *quod ſequitur in cõtextu* Meſues, In *ea eſt acredo remiſſa ſine mordicatione, de minori intelligendum eſt: hoc enim,* Galeno *autore,* φάρμακον ἄνευ δήξεως. *id eſt, medicamẽtum expers mordicationis eſt.* Sed *cum ait, eſt ex maxime curantibus uulnera, id minori adaptandum erit* Centaurio. Hæc *enim herba,* Dioſcoride *referente,* κοπτομένη χλωρὰ καὶ καταπλασσομένη τραυμάτων ἐστὶ κολλητική, ἀνακαθαρτικὴ ἑλκῶν παλαιῶν

λαιῶν καὶ ἀπουλωτική. *quod eſt: Virens adhuc tuſa & illita uulnera conglutinat, uetera quoque ulcera & purgat, et cicatrice obducit. Et ad minus eſſe referēdum clarius indicat. Galenus, ita ſcribens:* τά τε μεγάλα ἑλκώματα κολλᾶται καταπλαττομένη τῆς πόας αὐτῆς ἔτι προσφάτου, καὶ τὰ παλαιὰ δὲ, καὶ δυσεπούλωτα τῶν ἑλκῶν ἐπουλοῦται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον χρωμένων. *id eſt: Vlcera magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur, et uetuſta, quæque ægre ad cicatricem perduci queunt, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Quod uero tandem ſubiicit Meſue, imò ipſa eſt abſterſiua, exiccatiua, cōſumptiua ſuperfluitatum, & ſolutiua uentris, iterum minori Centaurio ueteres tribuunt, nam de eo ita Dioſc. ſcribit.* ἀφεψηθεῖσα δὲ καὶ καταπινομένη ἄγει κατὰ κοιλίαν χολώδη καὶ παχέα *id eſt: Si decocta deuoretur, per aluum biliosa & craſſa ducit. Id quod & Galenus facit, inquiens:* τὸ δ' ἀφέψημα τῆς πόας ἐνιᾶσί τινες ἰσχιαδικοῖς, ὡς ἄγον χολώδη τε καὶ παχέα, καὶ τὰ καθαίρει τοιαῦτα. *hoc eſt: Decoctum herbæ quidam Iſchiadicis infundunt, ceu biliosa & craſſa ducens, nam & talia purgat. Paulus quoque lib. 7. Decoctum ait, herbæ iſchiadicis iniectum, biliosa quædam educit. Et in ca. 4. eiuſdem libri: Centaurium minus, inquit, quoniam bilem craſſaq; purgat, coxendice laborantibus peculiariter ſuccurrit. Sequitur in Meſue: Et quando ſuperfluit purgatio, ex ea ſolutione educit ſanguinem. Aperit enim orificia uenarum, apertione ſanguinem manare faciente. Quod ſanè itidem de minori Centaurio inaudiēdum crit, nā de eo ſic tradit Dioſ.* ἔγκλυσμά τε τὸ ἀφέψημα αὐτῆς ἐστι τῶν ἰσχιαδικῶν ἁρμόδιον, ἄγον αἷμα

Cētauriū minus ſanguinem educere poteſt.

αἷμα καὶ κουφίζον· quod eſt: Decoctum eius iſchiadicis conuenientiſsime infunditur, ſanguinem educens, dolorémque leuans. Et Galenus: καὶ μὲν δὴ ἔτι ὅταν ἐνεργήσῃ σφοδρῶς ὡς αἷμα τῷ δὴ κενοῦν, ὠφελεῖ μᾶλλον. hoc eſt: Quum adeò uehemẽter operabitur ut cruẽta euacuet, tunc plus proderit. Paulus quoque de eodem ita ſcribit: Nonnunquam uero tam uiolenter operatur, ut & ſanguinem euacuet, atque tum quidẽ magis proderit. Animaduertendum autem Centaurium ſanguinolẽta educere, nõ quia ex propria natura ſeu natiua quadam proprietate uenas aperiat, ſed ut quodlibet aliud facit, dum uiolentius operatur: acrimoniæ enim atq; mordacitatis, ut antea diximus, expers eſt, quam adeſſe oportet iis quæ uenas aperiunt. Vtinam uero Meſue tam oculatus in aloe quàm hic in Centaurio fuiſſet: nam etſi ille indiſcriminatim de maiore ac minore Cẽtaurio ſcribẽs, maioris acrimoniam in minus quoque transferre uideatur, nõ uſque adeo tamen in illo ſicut in aloe cæcutiuit, ut ſcilicet educere ſanguinẽ aut aperire uenas ſimpliciter, ſed cum ſuperfluè purgat, dicat. Quod ſi itaque hæc de aloe eius quoque fuiſſet ſententia, non erat cur à nobis reprehenderetur. Inſuper in recenſendis Centaurij uirib. mirum in modum utriuſq; facultates confundit Meſue, id quod ex iam dictis, & ex ueterum collatione quiuis deprehendet. Et ſi cui ingenium iſta conferendi deerit, is Manardi noſtri margineas in hunc autorem annotationes adeat, & quod aſſerimus, uerißimum eſſe cõperiet. Proinde nihil apertius, quàm Meſuen utriuſque Centaurij & hiſtoriam & facultates confudiſſe, ita tamen ut nemo, licet oculatiſsimus ſit, eas citra ueterum collationẽ diſcernere, et cuilibet ſuas adaptare queat. Horũ deniq; confuſio

Centaurium qua ratiõe ſanguinem educat.

cõfuſio effecit, ut hodie Centaurium maius omnibus incognitum ſit, atque adeò in officinis, ſolius minoris uſus exiſtat, ut hoc ſaltem nomine ſuſpecta nobis Arabum medicorum lectio eſſe debeat, quod horum inſcitia multarũ herbarum, maxime earum quæ in quotidiano medicorũ uſu ſunt, cognitio interciderit. Sed faxint ſuperi, ut uel tandem ſerò cum Phrygibus ſapiamus.

Centaurium maius hodie omnibus incognitum.

Arabes ferme omnes, nõ ſine magna inſcitiæ nota, Armenium lapidẽ cũ Cyaneo, quẽ Lazuli vulgò vocant, confundere.

CAPVT: XII.

QVem lapidem Plin. aliiq́; Latini Armeniũ, Gal. autem Armeniacum, hunc Arabes barbariq́; Armenum uocãt. Et quẽ hi lazulum, Græci cyanum, Theophraſtus cyaneũ, Latini cæruleum appellant. Hos autem cõfundere Arabes, eorundem de iis uerba ſatis monſtrabunt. Inter hos enim princeps Auic. ca. 57. ſecundi Can. ita de lapide lazuli ſcribit: Virtus eius eſt ſicut uirtus eius quo adhæret aurũ, debilior parũ eſt. Et Serapion: Virtus eius eſt ſimilis uirtuti glutinis auri, niſi quia ipſe eſt debilior eo, quæ tamen ueteres non de lazulo ſeu cyaneo lapide, ſed de armenio potius ſcribũt. Dioſcorides nanque lib. 5. cap. 59. ita de armenio dicto lapide tradit: τὰ αὐτὰ ποιεῖ τῇ χρυσοκόλλῃ, πολὺ τὴν δύναμιν μόνον λειπόμενον αὐτοῦ. *id eſt: Eadem quæ chryſocolla præſtat, uiribus tamen ea infirmior. Id quod & Pli. lib. trigeſimoquinto cap. ſexto facit, inquiens: Armenia mittit, quod eius nomine appellatur: lapis hic quoq; chryſocollæ modo operatur. Sequitur de lapide lazuli in Auic. Ineſt ei uirtus eradicatiua,*

Armenius lapis.

Cæruleus lapis.

Facultates Lazuli lapidis ex Arabũ ſententia.

putrefactiua, & abſterſio eius cum acuitate & ſtipticitate pauca. Quem imitatus Abenrois ait: Minuit humores calidos, eo quod abſtergit, & cum eadem habet ſtipticitatem. Et Meſue: In ipſo, inquit, eſt acuitas non uacuata ſtipticitate aliqua. Quæ itidem debentur armenio lapidi, Gal. lib. 9. de ſimp. med. fac. teſte, ubi ita ſcribit: ἀρμενιακὸν δύναμιν ἔχει ῥυπτικὴν ἅμα βραχείᾳ δριμύτητι, καὶ στύψει βραχυτάτῃ. *quod eſt: Armeniacum uim habet extergentem cum leuicula acrimonia, & leuiſſima adſtrictione. Cōfirmat idem Paulus lib. 7. ita ſcribens: Armeniacum abſtergendi uirtute cū leui acrimonia, & exigua adſtrictione præditū eſt. Pergit Auicenna in lazuli uiribus enarrandis, dicens: Bonos efficit pilos palpebrarum, & prolongat eos, & eſt ultimum ſicut dicitur in illo, propter proprietatem quæ eſt in ipſo, & dicitur propterea, quia ipſum euacuat humores malos, prohibentes oriri pilos. Meſue: Conſeruat & prolongat pilos, & generat eos in palpebris. Serapion: Facit naſci pilos in palpebris. Abenrois: Pulueriſatus ſuper palpebras, facit naſci pilos. Et iterum: Ideo facit oriri pilos, quia remouet humores calidos, et reducit membrum ad priſtinam complexionem. Quæ nimirū uis non lapidi lazuli ſeu cyaneo, ſed armenio à probatis ſcriptoribus tribuitur. Dioſc. nanque ita de illo ſcribit:* ἔστι δὲ καὶ τῶν ἐν βλεφάροις τριχῶν αὐξητικόν. *hoc eſt, facit ad pilos in palpebris alendos. Et Galenus ſubſcribit Dioſc. in hunc modum:* αὐτὸ δὲ καθ' αὑτὸ λειώσαντες καὶ χνοώδες ὀργαζόμενοι χρῶνται ξηρῷ πρὸς αὔξησιν τῶν ἐν τοῖς βλεφάροις τριχῶν, ὅταν ὑπὸ δριμύτητος χυμῶν τινες μὲν ἐκπίπτον-

τες

τες αὐτῶν, τινὲς δ' ἀναύξεῖς, καὶ ἄβροφοι γίγνονται.
τὰς γὰρ δριμύτητας ταύτας ἐπιδαπανῶσαν εἰς τὴν
κατὰ φύσιν εὐεξίαν ἐπανάγει τὸ μόριον· quod eſt:
Ipſo per ſeſe ad pollinis leuorem redacto utuntur ſicco
ad pilorum in palpebris incrementum, nempe ubi præ
humorum acrimonia partim excidunt, partim uero nec
creſcunt nec aluntur. Siquidem depaſtis his acrimoniis,
in bonũ naturæ habitum pars reducitur. Et Paulus in-
quiens: Prodeſt itidem ad pilorum in palpebris incremẽ
tum: Cæterùm quod Auicen. tandem lapidi lazuli ineſſe
uim eradicatiuam & putrefactiuam ſcribit, id cæteri
etiam Arabes eum ſequentes faciunt. Meſue enim adu-
ſtiuum, ulceratiuum, putrefactiuum, & inciſiuum lapi-
dem hunc eſſe ait. Serapio uero, habere uirtutem aduſti-
uam & putrefactiuam inquit. Et in hoc probe ſcribunt,
nam & ea facultas peculiaris eſt huic lapidi qui Arabi-
bus lazuli, Græcis uero cyaneus dicitur, ideóque ueteri-
bus etiam cognita. De eo enim Dioſcorides lib. 5. cap.
60. in hunc ſcribit modum: κυανὸς δύναμιν ἔχει
κατασταλτικήν, καὶ μετρίως σηπτικήν, ἐσχαρωτι-
κήν τε καὶ ἑλκωματικήν. Id eſt, cyanus uim habet
reprimentem, mediocriter putrefacientem, cruſtas gi-
gnentem, & exulcerantem. Vnde luce meridiana cla-
rius fit Auicennam & Arabes alios indiſcriminatim
de utroque ſcripſiſſe lapide, eorumque facultates mirum
in modum confudiſſe. Et niſi idipſum fateantur aduer-
ſarij, Auicennam Arabéſque cæteros in grandius erra-
tum incidiſſe conuincemus, nimirum quod in uno eo-
demque capite ſibi pugnantia ſcripſerint. Si nanque de
uno tantum lapide tractant, quomodo conueniunt, hunc
ſimul habere facultatem detrahendi et alendi piloſ? fa-

cultate enim detractrice nullo pacto alit & producit pi los, ſed eoſdem magis detrahit & radicitus extirpat. Præterea ut & hoc obiter moneam, ſi lapis lazulus ſeu cyanus uim putrefacientem & exulcerantem habet, quemadmodū uno ore omnes tam Græci quàm Arabes fatentur, quo pacto ab exitiali ſeſe rurſus errore tuebun tur Arabes, qui ad purgandam atram bilem hunc lapidem deuorandum eſſe docent? Et ſunt hodie non pauci, qui hos imitantes illum in catapotiis ſiue pilulis, ut à forma appellare ſolemus, quaſi quotidie deglutiendum præbeant. Nullius certe ueterum autoritate ſeſe tueri poſſunt, quãdo nemo ex Græcis autoribus lapidem cyaneum bilis atræ purgãdæ gratia deuorari docuerit. Neque Arabum ea in re ſufficere poteſt autoritas, quando ſole clarius ſit, hos duorum inter ſe lapidum proprietates miſcuiſſe. Sed nec rationem illis ſuffragantem habent, cum euidentiſſimum ſit medicamenta putrefacientem & exulcerantem uim habentia, qualem cyaneus lapis obtinet, ſine magno nocumento deuorari non poſſe. Id quod Galenus libro tertio de ſimplicium medicamentorum facultatibus, capite uigeſimo & ſequenti, multis oſtendit, docetq; medicamenta quæ erodendo & putrefaciendo nos necant, genere, non qualitate deleteria eſſe dicta: & quanto diutius in corpore morantur, tãto magis agere nata eſſe. Atqui dicet quiſpiam, fateor cyanum non lotum eroſione non uacare, quod ſi tamen bene abluatur multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. Huic iterum obtrudemus, fieri uix poſſe, ut per ablutionē uniuerſa malitia remoueatur. Gal. enim libro ſecundo capite decimoquinto teſte, ſi qua lapidoſa & dura abluas, mordacitatis expertia tantum euadēt. Quum uero

Immenſus Arabū error.

Lapis cyaneus in catapotiis ad purgãdam atrã bilem minime dandus.

Obiectio.

Reſpōſio. Ablutio lapidis cyanei non o-

uero putrefacientem ſimul uim cyaneus lapis obtineat, non eſt quod illam crebra lotione abigere queas. Perinde enim ut coruum ſæpius abluendo nunquam candidū reddes, ita nec cyaneo, etiam ſi bene abluatur, putrefaciendi uim eximes. Proinde conſultius erit ſi atræ bili expurgandæ armenium potius lapidem adhibuerint, nam is ſine omni moleſtia per inferna illam purgare poteſt. Teſtis eſt Alexander Trallianus libro primo capite uigeſimoſecundo in hunc modum ſcribens: Nobis ſanè helleborum album armenius lapis bonitate præcedere uidetur, ſi ex eo conficiatur ut debet potio. Quod utique præſidium noſtra ætate nuper admodum cōpertum eſt: quapropter à ueteribus medicis minus celebratum, ſed à nobis & aliis compluribus fœliciter uſurpatum, hellebori uſum propter diſcrimen antiquauit. Lapidem uero armenium qui uiribus, ſat ſcio, helleboro non cedit, quoniam omni uacat periculo & moleſtia caret, non iniuria prætulimus. Habet autem is non tam per inferna quàm per ſuperna uim purgandi minime uulgarem. Ad quem uſum etiam illotus adhiberi debet. Exhibendi autem ſunt iuſta doſi plus minus, pro robore quidē languentis, ſcrupuli terni aut quaterni. Hactenus Alexander. Itaque caueant poſthac ſtudioſi, ne Arabibus nimium fidant, néue lazulum lapidem utcunque etiam lotum, deuorandum exhibeant, cum aliàs ſatis magna medicamentorum meliorum atram bilem purgantium copia præſtò ſit.

mnē malitiam aufert.

Armenius lapis per inferna purgare atram bilē poteſt.

In deſcribendis Cicuta & Napello herbis non ſolum ancipitem fuiſſe, ſed & earūdem vires miſcuiſſe Auic. ita vt veriſimile admodum ſit illum vtranque ignoraſſe.

CAPVT XIII.

Auicenna minime medicinæ princeps.

HActenus Meſues recenſendis erratis occupati, iam ad Auicennæ, quem hodie, ſi diis placet, uniuerſæ medicinæ principē ſtatuunt, errores nonnullos indicandos ſtylum uertamus, ut ex iis ſaltem paucis quid in cæteris fidendum ſit homini intelligant, deprehendántque quantis in tenebris uerſentur, qui ſingula eius hominis ſcripta abſque omni delectu, quaſi ex ueritatis ſacrario pronunciata excipiunt. Nihil autem mirum illum tam frequenter lapſum eſſe, quum aliorũ tantum, ut omnes ferè Arabes, tranſcriptor fuerit, adde quod eorum quæ ſcripſit nullam habuerit experiẽtiam, regem enim fuiſſe conſtat, qui curandis ægrotis operam non dedit. Sed ut hominis in rebus medicis ignorantiam demonſtremus, ad inſtitutum redeuntes, quàm ambigue, quamq́; cõfuſe de cicuta et napello ſcripſerit, uideamus. Primum autẽ omnium ſciendum ſucarã Arabibus eam eſſe herbã, quam Latini cicutam, Græci uero κώνειον appellãt, id quod præter Sera. utriuſque deſcriptio pulchre monſtrat. Auic. nanque cap. 671. ſecundi Can. ſucaram ita depingit: Crus, inquit, huius plãtæ eſt ſicut crus ferulæ, & habet florem album, & ſemen ſicut aniſum. Dioſcorides autẽ libro quarto capite 73. in hunc modum: κώνειον καυλὸν ἀνίησι γονατώδη, ὡς μάραθρον μέγαν. φύλλα δὲ νάρθηκι ἐμφερῆ, στενώτερα δὲ καὶ βαρύοσμα, ἐπ' ἄκρων δὲ ἀποφύσεις καὶ σκιάδια. ἄνθος ὑπόλευκον, σπέρμα ἐμφερὲς ἀνίσῳ λευκότερον. id eſt: Cicuta caulem geniculatũ profert, fœniculi modo grandẽ: folia ferulæ ſimilia, angu-

Auicenna regulus fuit.

Sucaram quid.

ſtiora

ſtiora tamen & grauiter odorata: in cacuminibus adnaſcentes ramulos & umbellas habet. Florem ſubcandidum, ſemen aniſo ſimile, ſed candidius. Ex quibus ſanè deſcriptionibus collatis nemo non uidet ſucaram eandē cum cicuta herbam eſſe. Atqui Auicenna tanquā ſibi parum conſtans, mox in eodem cap. ſucaram folia cucumeris, aut mandragoræ habere tradit, diciq; à quibuſdam euphorbium inquit. Fen. quoque 6. Can. 4. tract. 1 ſum. tert. cap. 6. cicutam eſſe hyoſcyamum nigrum ait, id quod manifeſtum fiet, ſi ea ſigna quæ ab Auic. tribuūtur ei qui hyoſcyamum nigrum hauſit, cum iis quæ à Dioſc. adaptantur his qui cicutam biberunt, cōtulerimus. Neque remedia quæ in cicutæ potione laudat Dioſcorides, alia ſunt ab his quæ contra hyoſcyamum nigrum Auicenna tradit. Auicennæ uerba hæc ſunt: accidunt ex eo præfocatio & frigus extremitatum, & tenſio uehemens præfocans, & tenebroſitas uiſus, & forſitan non uidet aliquid, & deſtruit imaginationem, & infrigidat extrema, deinde conuellit & præfocat & interficit. Cura: Adminiſtra in primis clyſteres, & uomitum, & uentris ſolutionem, deinde da in potu de uino puro aliquid poſt aliquid, quoniam eſt magni iuuamenti cum eo quod bibit & abſinthiū, & detur in potu piper cū uino ſimiliter caſtoreum & ruta, &c. Quæ ſingula Dioſcor. lib. 6. cap. 11. cicutæ tribuit, in hunc modum ſcribens: κώνειον ποθὲν ἐπιφέρει σκοτώματα καὶ ἀχλὺν ὥστε μηδ᾽ ἐπ᾽ ὀλίγον βλέπειν. λυγμόν τε καὶ διανοίας παραφορὰν, καὶ ψύξιν ἄκρων· ἐπὶ τέλει δὲ ἀπόλλυνται πνιγόμενοι, στάσιν λαμβάνοντος τοῦ κατὰ τὴν ἀρτηρίαν πνεύματος· καταρχὰς μὲν οὖν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, διὰ τῶν ἐμέτων αὐτοὺς κομιούμεθα· ἔπειτα

ἔπειτα κενώμασι χρησάμενοι τὸ εἰς τὰ ἔντερα παρολισθηκὸς ἐκκρινοῦμεν, καὶ τότε ὡς ἐπὶ μέγιστον βοήθημα ἤδη τὴν ἀκρατοποσίαν παραγινόμεθα, διδόντες μεταξὺ διάστημα, ἐν οἷς πιεῖν διδόμενον βοηθεῖ γάλα ὄνειον ἢ ἀψίνθιον μετὰ πεπέρεως καὶ οἴνου καὶ καστορίου καὶ πηγάνου· *quod eſt: Cicuta pota uertigines, oculiſque caliginem affert, ita ut nec parũ etiam uidere liceat: ſingultum itidem, mentis alienatioeem, & extremarũ corporis partium refrigerationem; poſtremo conuulſi ſtrangulantur, ſuppreſſo in arteriis ſpiritu. Inter initia itaque, ut in reliquis, uomitionibus eam excutiemus: dehinc uacuatione uſi, quod ad inteſtina prolapſum eſt excernamus: tum ueluti ad efficaciſsimum remedium meracas uini potiones deueniemus, dantes per interualla, in quibus aſininum lac potui datum, aut abſinthium cum pipere, uino, caſtoreo, & ruta proderit. Quæ certe omnia ſatis indicant, quàm ambiguus in depingenda cicuta fuerit Auicenna. Sed non minus quàm cicutam ignoraſſe Auicennam Napellum, hinc colligere licet, quod hunc haud aliter quàm illam diuerſis non modo nominibus, ſed & deſcriptionibus notificauerit. Fen. enim ſexta, Can. quarti, tractatu primo, cap. 2. Napellum ſub Alfarfas nomine uenenũ eſſe ſcribit, quod interficit hominem, non autem interficiens turdos. Et capite 503. Canonis ſecundi, coturnices ex eo cibari, & minime mori ait. Quod certe Galeno li. 3. de ſimpl. med. facul. cap. 17. teſte, non Napello & Turdis, ſed Cicutæ & Sturnis adſcribendum erit. Verba Galeni quibus hoc ipſum docet hæc ſunt:* τὸ κώνειον ἀνθρώπου μὲν ἀναιρεῖ τῇ τε τῶν πόρων εὐρύτητι, καὶ τῷ πλήθει τῆς θερμότητος, καὶ τῇ ῥώμῃ τῆς τῶν ἀρτηριῶν ὁλκῆς ἰσχυ-

ρὸν

ῥὸν ἕλκει πρὸς τὴν καρδίαν ἀφικνούμενον. οὐκ ἀναιρεῖ δὲ τοὺς ψᾶρας ὡς ἂν τοῖς ἐναντίοις αἰτίοις ἐπεχόμενόν τε καὶ βραδύνον, καὶ φθάνον ἐν τῷ χρόνῳ προπέπτεσθαι καὶ προπαρασκευάζεσθαι καθάπερ ἑστίᾳ τινὶ τῇ καρδίᾳ προθερμαινόμενον ὥς ἔξω τὸ ξύλον· *quod eſt* : Hominem *quidem* Cicuta *necat, tũ ob meatuum amplitudinem, caloriſq; multitudinẽ, tum ob attractionis arteriarum robur ualidum etiamnũ ad cor pertingens* . *Sturnos uero ob cauſas contrarias haud interficit, utputa quum & retineatur & cunctetur, ac ſeſe temporis tractu concoqui præpararíq; à corde tanquã à foco incaleſcens ſinat, non ſecus ac ligna extrinſecus.* Idem *etiam teſtatur lib.*3*.de temper.dicens:* τὸ κώνειον τῷ ψαρὶ μὲν τροφὴ, φάρμακον δ' ἀνθρώπῳ.*i.* Cicuta *ſturno nutrimentũ eſt, homini uenenum.* Et Alex. Aphrodiſeus *ĩ proœmio ſuorũ problematũ ĩquiẽs:* Cicuta *ſturni ueſcuntur, quæ toxica hoĩbus eſſe certum eſt.* Vn*de manifeſtiſsimũ ſit ignoraſſe* Napellũ Auicẽnam, *quod id ſcilicet huic tribuat, qđ ueterũ autoritate* Cicutæ *poti⁹ debetur. Sed ut rẽ apertius uideãt aduerſarij, nõne* Aui. *loco antea citato ex* Galeni *ſentẽtia refert, quæ ibidẽ de* Napello *ſcribit?* Maxime *ſanè: ſed de* Cicuta *eſſe intelligẽdũ, iã ex* Galeni *uerbis demõſtrauimus, ita ut euidentiſſimũ ſit,* Napellũ Auicẽnæ *à cicuta* Galeni *nõ differre.* Id *uerũ eſſe, hiſtoria etiã illa quam de* Napello *ibidẽ narrat* Auicẽna, *pulchre indicat.* Fuit *quædam anus, inquit, ſuſcipiens in principio rei de* Napello *rem paruam, deinde non ceſſauit uti eo donec aſſuefacta eſt eo natura, & audacter uſa eſt eo, & nihil nocuit ei.* Hactenus *ex* Galeni *ſentẽtia* Auicenna: *eandẽ enim hiſtoriã refert* Gal. *lib.*3. *de ſimpl. med. facul. cap.* 17. *in hunc modum ſcribens:* κατὰ

Napellus Auicennæ à Cicuta non differt

κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον καὶ τὸ κώνειον ἄνθρωπον μὲν ἀναιρεῖ τῷ φθάνειν, ψᾶρας δὲ τρέφει τῷ βραδύνειν. ἀναιρήσει δ' οὐδὲ ἄνθρωπον ἂν ὀλίγον ληφθείη. καὶ τοῦτο καὶ ἡ ἀττικὴ γραῦς ἔδειξεν, ἧς ἅπαντες μνημονεύουσιν· ἀπ' ἐλαχίστου μὲν ἀρξαμένη κωνείου, προελθοῦσα δὲ ἀλύπως ἐπὶ πλῆθος ἱκανόμ. ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ ἐνικήθη τὸ βραχὺ δὶ αὐτὴμ τὴμ ὀλιγότητα, τῷ δ' ἐθισμῷ σύμφυτον ἐγένετο. id eſt: Ad eũdem arbitror modum Cicuta hominem quidem celeritate diſtributionis interficit, ſturnos autem tarditate ipſa nutrit. Quod ſi uero exiguum quiddam ſumatur, mortem homini nequaquam inferet: id quod anus Athen. experimento docuit, cuius apud omnes percelebris memoria eſt. Etenim ea ab exigua Cicutæ portione auſpicata, nullo detrimento ad permagnam progreſſa eſt copiã: principio enim paucum exiguitate ipſa deuictum eſt, at conſuetudo naturale reddidit. Vbi rurſus perſpicuum fit Napellum iuxta Auicennæ ſentẽtiam à cicuta diuerſum non eſſe. Sed mox alibi mutata ſententia Napellum eundem cũ toxico facit. Signa nanque quæ is Fen. 6. iam citati libri, Sum. ſecun. capite I. huic qui Napellum hauſit tribuit, eadem ſunt iis quæ à Dioſc. tradũtur de illis qui toxicum biberunt, quemadmodum collatis utriuſque uerbis dilucide patebit. Auicẽnæ de Napello uerba hæc: Napellus eſt ex deterioribus, & accidit potanti ipſum, ut apoſtementur labia ipſius & lingua eius, & frequentes fiunt ſuper ipſum uertigo & ſyncopis, & ex eo raro euadunt, ex eiusq́ue ſucco tinguntur ſagittæ. Dioſc. autem lib. 6. cap. 20. de toxico illa: τὸ δὲ τοξικὸμ δοκεῖ μὲν ὠνομάσθαι ἐκ τοῦ τὰ τόξα τῶν βαρβάρωμ ὑπ' αὐτοῦ χρίεσθαι.

Auicenna Napellum eũ dem cũ toxico facit.

παρακο-

παρακολουθεῖ δὲ τοῖς πεπωκόσι χειλέων καὶ γλώτ
της φλεγμονή, μανία τε ἀκατάσχετος, ποικίλας
ἐπιβάλλουσα φαντασίας, ὡς καὶ διὰ τοῦτο δυσιά-
τους εἶναι ἐν ταῖς θεραπείαις. σπανίως δὲ καὶ σώζε-
σθαί τινας τῶν πεπωκότων. *quod eſt*: Toxicum *ex eo nominari uidetur, quod* Barbarorum *ſagittæ eo illinicbantur*. Sequitur *potantes labiorum & linguæ inflammatio, furórque incoercitus, uarias inducẽs imagines, ita ut hoc nomine uix ſanari poßint, raróq; qui hauſerunt euadant*. Cæterùm *idem ueneni genus paulò pòſt, cap. nimirum uigeſimonono, corrupto uocabulo* Tuſom *pro* Toxicon *appellat, cuius ſe quoque naturam & curationem ignorare dicit, oblitus quod antea ſub* Napelli *nomine de eo ſcripſerit*. Et *mirum profectò eſt cum illi eoſdem tribuat effectus, quos paulò ſuprà* Napello *aßignarat, eum ueneni huius naturam latuiſſe*. Atqui *ſolet homo ille paßim obliuiſci eorum quæ antea ſcripſit, aut poſtea ſcripturus erat, adeò ut omni cerebro deſtitutum fuiſſe hunc ipſum meritò quis ſuſpicari queat: nam quî aliàs fieri potuiſſet, ut tam pugnantia nuſquam non ſcriberet?* Hic *adeſſe cupio medicos mordicus tenentes* Auic. *quo idolum illud ſuum, in quod ita iurarũt, ut ne latum quidem digitum ab illo diſcedendum putent, tueantur, uideántque quam concinno ordine uaſtum illum ſuum* Canonem *cõſuerit*. Certe *ſi pleraque diligentius excuſſerint, non ordinem & lucẽ, ſed potius confuſum chaos, ac tenebras planè* Cimmerias *inuenient*. Argumento *erunt* Napellum *& cicuta, quas nimirũ plantas, earúmque facultates ita confudit, ut neſcias quid per utraſque intellexerit*.

Anicenna corũ quæ ſcripſit parũ memor eſt.

Napellum

Napellum letale homini in cibo aut potu venenum ad leucen, quã albaram nominat, abigendam, perperam & non ſine capitali errore ab Auicenna propinatũ eſſe. CAP. XIIII.

Auicenna cap. 503. ſecũdi Can. uno eodemque loco, ut fere ſolet, ſibi pugnantia tradit. Primum enim Napellum eſſe uenenum pernicioſum ait, deſtruens bibentem ſe. At paulò poſt ueluti oblitus eius quod antea dixerat, ſubiũgit: Delet albaras linitum & bibitum. Non uero ſine magno errore docet Napellum, quod præſentiſſimum eſſe uenenum, ſuiipſius teſtimonio conſtat, in potu deuorandum Nam etſi quid per Napellũ intellexerit Auicenna, certò ſciri non poſſit, ut præcedenti paradoxo diximus: tamen euidentiſſimum eſt interdum per illum cicutam, interdum etiam toxicum intellexiſſe, id quod ſuprà abunde ſatis mõſtrauimus. Siue autem cicutam quis dixerit, ſiue toxicum, tamen non eſt ut in potu exhiberi tutò poſſit. Nã Dioſcoride lib. 4. ca. 73. teſte, κώνειόν ἐστι καὶ τῶν φθαρτικῶν κατὰ ψύξιν ἀναιροῦν. id eſt: Cicuta inter letalia connumeratur uenena, frigiditate enecans. Hinc eſt quod & illam in numero uenenorum lib 6. collocet. Plinius etiam lib. 25. cap. 13. hanc inter uenena letifera recenſet, dum inquit: Cicuta uenenũ eſt, publica Atheniẽſium pœna inuiſa. Quis uero eſt, qui neſciat toxicum eſſe tam letale uenenum, ut ſi quis ſub ea arbore unde colligitur dormiat, aut cibum accipiat, moriatur? Et ſanè qui id genus ueneni hauſerũt, ut ſuprà ex Dioſcor. autoritate diximus, raro euadunt: unde ſatis liquet, quod bibi non debeat. Sunt autem qui per Napellũ Auicennã Aconitũ Græcis & Latinis dictũ intelle-

Quid Auicen. per Napellum intellexerit.

intellexiſſe uelint: quod ſi uerũ eſt, certe fatẽdũ erit Auicennam de una eadémque re tanquã diuerſa duobus capitibus ſcripſiſſe. Fen. enim 6. Can. 4. Sum. 2. tract. 1. ca. 1. *de* Napello, *quod iuxta illorum ſententiam* Aconitum *eſt, agit: & pòſt cap. uigeſimotertio de ſtrãgulatore adip, id eſt, lupi, & ſtrangulatore leopardi, nihil ab* Aconito *differentibus, iterum tractat.* Nihil *autem differre, primum ex nomine liquet.* Vt *enim ille duplicem ſtrãgulatorem facit, unum lupi, alterum leopardi : ita* Græci *duplex* Aconitum, *unũ quod lupos interficiat* λυκόκτονον *alterum uero ab enecandis pardis* παρδαλιαγχὲς *uocatum.* Dein *utriuſque tam notæ quam curationes pulchre monſtrant, non eſſe diuerſum* Aconitum *à ſtrangulatore* Auicennæ. Nos *breuitati conſulentes, curationes tantum conferemus.* Auicenna *ubi ſuprà ita de curatione ſtrangulatoris ſcribit :* Oportet *ut tu properes ad faciendum ipſum uomere cum eis quæ ſcis.* Deinde *clyſteriza ipſum, & poſtea da in potu ſicut origanum montanum, & praſium, & rutam, & abſinthium, aut detur in potu olei balſami drachma una in uino : & melius uinum eſt illud, in quo extinctum eſt ferrum, & argentum, & aurum &c. nam reliqua quiſque conferre poterit.* Dioſcoridis *uero libro ſexto capite ſeptimo de* Aconiti *curatione hæc ſunt uerba:* δι᾽ ἐμέτων ἐκκομισθῆναι δεῖ τὸ φάρμακον, ἢ καὶ διὰ κλυστῆρος καθαρθῆναι τὴν κοιλίαν. χρησόμεθα προπτισμῷ ὀριγάνῳ, ἢ πηγάνῳ, ἢ πρασίῳ, ἢ ἀψινθίου ζέματι μετ᾽ οἴνου ἀψινθίτου. ἁρμόζει δ᾽ αὐτοῖς καὶ ὀποβαλσάμου ὁλκὴ < α σὺν μέλιτι, ἢ αὐτὸς ὁ σίδηρος, ἢ χρυσὸς, ἢ ἄργυρος διάπυρος ἐν οἴνῳ σβεσθέντα. *hoc eſt:* Venenum *uomitionibus*

Strangulator apud Auic. ab Aconito nihil differt

nibus educere, aut clyſtere per aluum deiicere oportet. Vtimur inter arcẽtes potus origano, ruta, marrubio, aut abſinthij decocto, cũ uino abſinthite. Prodeſt etiam opobalſami drachma cum melle. Item uinũ in quo ferrum, aurum, argentúmue cãdens extinctum fuerit. Quapropter illorum ſententiam, qui Napellum eundem cum Aconito eſſe uolunt, ut olim probauimus, ita hodie penitus refutamus, cum manifeſtum ſit per Napellum cicutam aut toxicum intellexiſſe Auicennam. Manardus etiam noſter in epiſtola tertia lib. octaui medicinalium epiſtolarum Napellum eſſe id quod toxicum uocant Græci, teſtatur. Sed fac Napellum eſſe Aconitum, adhuc tamen in potu non eſſe exhibendum conſtanter aſſerimus Dioſcoride nãque lib. 4. cap 71. teſte, primum Aconiti genus κτείνει παρδάλεις καὶ ὗς καὶ λύκους καὶ πᾶν θηρίον κρεασὶν ἐντιθέμενον καὶ παραβαλλόμενον· *quod eſt: Enecat pardos, ſues, lupos, feráſque omnes carnibus inſperſum, & illis obiectum. Alterius autem ad uenationes luporum uſum eſſe docet iis uerbis.* χρῶνται πρὸς τὰς τῶν λύκων θήρας, ἐντιθέντες κρέασιν ὠμοῖς, βρωθεῖσαι δὲ ἀπὸ τῶν λύκων ἀναιροῦσιν αὐτούς. *id eſt: Ad luporum uenationes utuntur radicibus, crudis eas inſerentes carnibus, quæ à lupis deuoratæ illos enecant. Si itaque lupos & pardos fortiſſimas feras interimunt, cur non multo magis hominẽ? Sed neutrum in potu eſſe ſumendum clarius Galenus libro ſexto de ſimpl. med. facult. indicat, ita de primo genere Aconiti ſcribẽs:* ἀκόνιτον ἢ παρδαλιαγχὲς σηπτικῆς καὶ δηλητηρίου δυνάμεώς ἐστι, ὅθεν αὐτὸ φυλακτέον ἐν ἐδέσμασι λαβεῖν ἢ πότῳ. πρὸς μέντοι τὸ ἀποσῆψαι τινὰ τῶν ἐν τοῦ στόματος ἢ καθέδρας ἐπιτήδειον

Napellus nõ eſt Aconitum.

Aconitum in potu nõ ſumendũ.

τήδειόν ἐστι. hoc eſt: Aconitum ſeu Pardalianches putrefaciẽtis & uenenoſæ facultatis eſt. Itaque in cibo potúque fugiendum: attamen ad putrefaciẽdum quædam extra os & ſedem aptum eſt. De altero ſic: ἀκόνιτον ἢ λυκόκτονον ἐστὶ μὲν παραπλησίας θατέρῳ δυνάμεως, ἰδιαίτερον λύκους ἀναιρεῖν πέφυκεν, ὥσπερ ἐκεῖνο παρδάλεις. *hoc eſt: Aconitũ ſiue Lycoctonũ ſimilis alteri facultatis eſt, ſed peculiariter lupos interficit, ſicut illud pardos. Galeno ſubſcribit Paulus lib. 7. dicens:* ἀκόνιτον τὸ μὲν παρδαλιαγχὲς σηπτικῆς καὶ δηλητηρίου δυνάμεώς ἐστιν, ὅθεν αὐτὸ οὐ ληπτέον. ἔξωθεν μέντοι ἐπὶ τῶν σαπῆναι δεομένων σαρκῶν χρηστέον αὐτῷ. τὸ δὲ λυκόκτονον, παρ' αὐτῆς ὂν τῷ προτέρῳ δυνάμεως, ἰδίως δὲ λύκους ἀναιρεῖ ὥσπερ ἐκεῖνο δὲ παρδάλεις. *id eſt: Aconitũ quod Pardalianches cognominatur, putrefacientem & letalem uim habet, quam ob cauſam intrò non aſſumendum, foris tamen in carnibus quas putrefacere oportet utẽdum eo. Quod uero Aconitum Lycoctonon uocatur, eandem cum priore uim habet: peculiariter autem lupos enecat, quẽadmodum illud pardos. Plinius quoque lib. 27. cap. 2. omnium uenenorũ ocyſſimum Aconitum eſſe ſcribit: nec eſt præter Auicennam, qui ad delendas albaras in potu propinandum Aconitum unquam dixerit. Atqui hic aduerſatur Montuus, Plinium obtrudens, qui loco iam citato ſcorpionum ictibus aduerſari Aconitum in uino calido datum inquit. Cui ita reſponſum uelim, me nõ ignorare Plinium iſta tradere, idque ex Theophraſti autoritate, qui li. 9. de hiſtoria plantarum cap. 19. de Aconito ſub Thelyphoni nomine ita ſcribit:* χρήσιμον δὲ πρὸς σκορπίου πληγὴν πινόμενον. *quod eſt: Potum contra*

Mõtui obiectio refellitur.

B *ſcorpionum*

ſcorpionum ictus prodeſt. Sed ob id Aconitum ad delen-das albaras ſeu leucen eſſe bibendum, adhuc conſtanter negamus. Nā ſi ea natura eſt Aconito ueluti Plinius ſcribit, ut hominem occidat: niſi inuenerit quod in homine perimat, quomodo in ea uitiliginis ſpecie quā leucen nominant, in qua certe ueneni nihil eſt, ad potandum propinari poteſt? In potu itaque datur Aconitū, at minime in uitiligine. ſed ubi in corpore uenenum eſt, cū quo ſolo, ut Plinij uerbis utar colluctatur, uelut pari intus inuēto. Sola hæc pugna eſt, cum uenenū in uiſceribus repererit. Mirumq́; exitialia per ſe ambo cum fuerint, duoque uenena in homine commoriantur, ut homo ſuperſit. Quare Auicennā ſuum Montuus tueri non poteſt, quod non ſine extremo ſumentis incommodo Napellus ad delendas albaras in potu dari queat. Potuiſſet itaque hāc ut alias omnes annotationes ſuas omiſiſſe, quando parum frugis, utpote frigidiſsimæ, attulerint.

Quando Aconitum intrò aſſumi poteſt.

Radicis Pētaphylli ſuccum minime pernicioſum, quemadmodum Auicēna ſomniauit, ſed potius contra letalia venena admodum efficacem eſſe.

CAP. XV.

V Erba Auicennæ, quibus radicis Pētaphylli ſuccum tanquam exitioſum damnat, habentur capite 554. ſecundi Can. ubi in hanc ſententiam ſcribit: Succus radicis eius eſt medicina pernicioſa. Errare autem toto cœlo Auicennam cuiuis conſtat, qui ueterum de hac planta ſcripta, diligentius excuſſerit. Nemo enim ex ueteribus Auicēnæ opinioni ſubſcribit, ſed huic uno ore omnes reclamant. Etenim Dioſcorides lib. quarto capite trigeſimonono ita de radice Pentaphylli tradit:

Pētaphylli radicis

χυλὸς

χυλὸς τῆς ῥίζης ἁπαλῆς ποιεῖ πρὸς τὰ ἐν ἥπατι καὶ πνεύμονι πάθη καὶ τὰ θανάσιμα. quod eſt: Radicis teneræ ſuccus contra iocinoris pulmoniſque affectus, & letalia uenena facit. Idem etiam libro ſexto capite uigeſimo radicem Pentaphylli contra toxica efficacē eſſe, his uerbis oſtendit: ἰδίως δ' ἐπ' αὐτῶν ἁρμόζει καὶ ἡ τῆς πενταφύλλου ῥίζα ὁμοίως λαμβανομένη. id eſt: Priuatim uero iis conuenit Pentaphylli radix ſimiliter ſumpta. Loquitur autem de illis qui toxicū hauſerunt. Cui Paulus libro quinto cap. 54. ſubſcribit, inquiens: Peculiariter autem contra toxicum ualet Pentaphylli radix eodem modo pota. Plin. quoque lib. uigeſimoquinto cap. 9. Pentaphylli ſeu quinquefolij radicē aduerſus uenena ualere teſtatur iis uerbis: Aduerſus ſerpentes bibitur eius radix, quæ ſparganion uocatur, ex uino albo. Quem etiam ſequitur Apuleius ille Madaurenſis capite ſecundo ſui libri, quem de herbarum uirtutibus conſcripſit, ad morſum ſerpentis quinquefolium potam & contritam, mire utilem eſſe tradens. Proinde nemo eſt, niſi Leberide cæcior ſit, qui non hallucinari Auicennam uideat. Id quod eo libentius ſtudioſis inculcamus, ut uel tandem ab Auicenna deſciſcant, diſcántque huius decreta non niſi exacto adhibito iudicio eſſe imitanda. Neque enim tantam eſſe Auicennæ autoritatem uolumus, ut radicem ſalutarem admodū & contra uenena potentem, faciat letalem. Quid ſi animaduertiſſent ſuperioris ſæculi medici, nunquam Pentaphylli radicem in uſu medico tanquam pernicioſam abhorruiſſent. Sauonarola enim celebris ſua ætate medicus, quemadmodum Leonicenus uir & de literis & de re medica optime meritus ſcribit, radicem Pentaphylli non alio

Succus non exitioſus.

Auicennæ placita nō temere imitanda.

Leoniceni laus.

nomine in quartana propinare non auſus fuit, niſi quod damnaretur à Principe. Iacobus quoque de Dondis, ut idem ſcribit, Auicennæ autoritate ſeductus, huius radicem inter uenena numerauit. Diſcant itaque ſtudioſi bonorum uirorum periculo in tempore ſapere, ut medicinam ex fontibus potius quàm ex lacunis hauriãt, nec eò demẽtiæ ducãtur, ut cum Auicenna errare malint, quàm cum eruditis ac bonis uiris recte ſentire.

Harmel Arabibus nõ cicutam, ſed rutam potius ſyluestrem ſignificare, vtcunque Auic. ac huius ſequaces reluctentur, veterum omnium teſtimoniis euidentiſſimum eſſe.

CAP. XVI.

V*erba Auicennæ quibus* Harmel *non eſſe rutam ſyluestrem aſſerit, habentur* Fen. 6. *Can.* 4. *tract.* 3. *cap.* 33. *ubi in hunc modum ſcribit :* Ruta *ſylueſtris non eſt* Harmel, *ut quidam exiſtimauerũt. Quæ utique uerba multis non ſolum medicis, ſed & pharmacopolis errandi occaſio fuerũt, ut paſſim* Harmel *pro* Cicuta *interpretati ſint.* Ita *interpres* Abenrois *quinto* Colliget. *non ſine maximo errore* Harmel *pro* Cicuta *interpretatus eſt : nec animaduertit, quod hoc loci* Abenrois, Harmel *calidam & ſiccam in tertio ordine eſſe dicat,* Cicuta *autem ueterum omnium teſtimonio, quemadmodum paradoxo* 14. *diximus, inter uenena frigiditate nimia enecãtia numeretur.* Fuerunt *etiã non pauci pharmacopolæ, qui falſa iſta interpretatione ſeducti, ſemper pro* Harmel Cicutam *in uſum medicum arripuerint.* Teſtatur *id uetuſtum admodũ* Antidotarium, *quo annis multis ad conficienda medicamenta uſus eſt pharmacopola*

macopola Onolt*zbachenſis, in quo paſſim* Harmel *pro* Cicut*æ ſemine interpretatũ erat, nec animaduertit erro rẽ, donec per me tãdẽ monitus fuit.* Acc*eſſit tandẽ multorum errorũ ſator* Matthæus Syluaticus, *quẽ* Pandect*ariũ alio nomine uocant, qui* Harmel *cum aſpiratione apud* Arabes *ſcriptum* Cicutam, *ſine uero aſpiratione rutam ſylueſtrem ſignificare ſcripſit.* Id *certe quod non ſolum non uerum & minime ocioſum, ut* Montuus *arbitratur, ſed omnium mẽdaciſsimum ac ocioſiſsimum eſt, quod ueterum ſententiæ, adde* Arabibus *etiam ipſis, ex diametro pugnet, nec ulla ex hac diſtinctione doctorum concordia fieri poſſit.* Nemo *enim eruditorum unquam* Harmel *cum aſpiratione pro* Cicuta *interpretatus eſt, ſed uno ore omnes rutam eſſe ſylueſtrem affirmarunt.* Teſtis *eſt* Dioſc. *qui lib. 3. cap. 49. ita ſcribit.* καλοῦσι δὲ τινὲς πήγανον ἄγριον ἅρμαλα *id eſt:* Vocant *autem nonnulli rutam ſylueſtrem* Harmala. Et Galen. *lib. 7. de ſimpl. med. facul. dicens.* Μῶλυ τινὲς τὸ πήγανον ἄγριον ὀνομάζουσιν· ἔνιοι δὲ ἅρμαλαν. *quod eſt:* Moly *quidam rutam ſylueſtrẽ uocant, nonnulli* Harmalan. E*ſſe autem idem* Moly *cũ ruta ſylueſtri, docet in octauo lib de ſimpl. med. facul.* Galen. *ita ſcribens:* ὃ δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις μῶλυ, καὶ βησασὸν ἐφαμὲν ὀνομάζεσθαι, εἴη ἂν καὶ αὐτὸ πήγανον ἄγριον. *hoc eſt:* Quod *ſuperius moly & beſanũ nominari diximus, & ipſum utiq; fuerit ruta ſylueſtris.* Non *eſt uero ut quiſpiam hic moly* Homericum *intelligat, quod ab eo quod alio nomine ruta ſylueſtris dicitur, planè diuerſum eſt, pingiturq́; ſeorſim à* Dioſ. Paulus *quoq;* Aegi. *lib. 7. rutam ſylueſtrẽ alio nomine uocari harmalã his uerbis oſtendit:* Moly *quod quidã rutam ſylueſtrem nominant,*

Pandectarius errorum ſeminator.

Montuus *refellitur.*

Harmel *ruta ſylueſtris.*

Moly *idẽ cum ruta ſylueſtri.*

Moly Homericum.

nõnulli uero harmalan, Syri beſanum. Inter Arabes denique Serapion cap. 275. harmel pro ruta ſylueſtri interpretatur, alióque nomine moly dici ait. Auic. quoque cap. 340. ſecundi Can. harmel eſſe rutam ſylueſtrẽ fatetur, id quod proprietates quas illi tribuit abunde monſtrant: eædem enim ſunt cum illis quas rutæ ſylueſtri ineſſe Dioſcor. Galenus, ac alij ueteres ſcribunt. Ait enim: Harmel eſt inciſiua & ſubtiliatiua, eſt bona dolori iuncturarum, & ſciaticæ cum deſuper illinitur: trita cum melle & uino & felle gallinarum & aqua fœniculi, eſt conueniens debilitati uiſus: prouocat urinam & menſtrua, & cõfert colicæ uentoſæ. Quas nimirum facultates omnes rutæ ſylueſtri ueteres etiam aſsignant. Dioſc. enim loco iam citato in hunc modum de illa ſcribit: πήγανον ἄγριον πινόμενον ὠφελεῖ ἰσχιαδικοῖς· κινεῖ δὲ καὶ καταμήνια. τὸ σπέρμα ἁρμόζον ἐστὶ πρὸς ἀμβλυωπίας μετὰ μέλιτος λειανόμενον καὶ οἴνου καὶ χολῆς ἀλεκτορίδων, κρόκου τε καὶ μαράθρου χυλοῦ. *hoc eſt: Ruta ſylueſtris coxendicum doloribus prodeſt, menſes mouet. Semen cum melle, uino, gallinaceo felle, croco, & fœniculi ſucco tritum, ad oculorum hebetudinem utile eſt. Galenus autem libro 7. ita:* ἡ δύναμις αὐτοῦ λεπτομερής ἐστιν καὶ θερμὴ κατὰ τὴν τρίτην ἀπόστασιν, ὅθεν καὶ τέμνει τοὺς παχεῖς χυμοὺς καὶ διαφορεῖ. καὶ ἐπ' οὔρησιν προτρέπει. *id eſt, uis eius tenuiũ eſt partium, & calida in tertio ordine, unde & craſſos humores diſſecat & digerit, & urinam mouet. Et libro octauo:* πήγανον δ' ἄγριον τέμνειν καὶ διαφορεῖν ἔχει τοὺς παχεῖς καὶ γλίσχρους χυμούς· διὰ δὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ δι' οὔρων κινεῖ. καὶ μὴν δὴ καὶ λεπτομερής ἐστι,

ἐστι, καὶ ἄφυσον, καὶ διὰ τοῦτο πρός τε τὰς ἐμπνευματώσεις ἁρμόττει. quod eſt: Ruta ſylueſtris incidere atque digerere craſſos lentoſq; humores poteſt, ob eandem uim & urinas mouet, quin & tenuium eſt partiũ, flatusque extinguit, quare ad inflationes competit. Galeno ſubſcribit Paulus iis uerbis: Ruta ſylueſtris tertiæ eſt claßis calfacientium cum partium tenuitate: unde craſſos & tenaces humores incìdit ac diſcutit, urinamq; mouet. Porrò harmel apud Abenroen deſcriptio ac proprietates in uniuerſum cum iam dictis conueniunt: inquit enim: Harmel calida & ſicca eſt in tertio ordine, incìdit humores craſſos, prouocat urinam & menſes, ualet dolori coxẽdicũ, pituitámq; purgat. Ita ut euidentiſsimum ſit utrorumq; tam Græcorum quàm Arabũ teſtimonio, harmel cũ aſpiratione, imo utcunq; ſcribatur, perpetuò ſignificare rutã ſylueſtrẽ. Præterea quum ruta ſylueſtris craſſos lentóſq; humores, ut iam oſtẽdimus, incidere & diſcutere poßit, manifeſtum eſt eam cõmodius ad catapotiorum fœtidorũ & de hermodactylis confectionem adhiberi quàm cicutam: non enim alio nomine deuorantur, niſi ut craſſos lentóſque humores educant: id certe quod cicuta nõ poteſt, cũ eoſdem ſua frigiditate & humiditate potius craßiores & magis lentos reddat, atq; ita membris & articulis impingat, ut nulla ui aut omnium difficillime eximi poßint. Atqui hoc loci Montuus obluctatur, non omnem cicutam frigidã & humidam adeóq; letalẽ eſſe dicens, ſed quandam utpote terreſtrem calidã & ſiccã exiſtere, quã etiam intra corpus ſalubriter adhiberi poſſe, recentiorum medicorũ, præſertim Conciliatoris autoritate ait. Mirum autem Montuum ita delirare, ut me tã nullius momenti argumẽtis à

Cicuta ad catapotiorum confectionẽ non debet adhiberi.

Mõtui annotatiũcu la reſpondetur.

concepta iam olim ſententia deturbari poſſe exiſtimet. Satis compertum habeo recentiores Cicutæ duo facere ſumma genera, unũ aquaticæ frigentis & humentis naturæ, alterũ terreſtris calidæ & ſiccæ. Sed quoniam qui hoc ſcribat, ſententiámque illorum confirmet, autorem nullum idoneum proferunt, quid eſt cur non hallucinatos eſſe, ut ferè ſolent, conſtanter dicamus? Nec enim Conciliator tãtus eſt, ut huic errori patrocinari poßit, quem conſtat in multis aliis ita turpiter erraſſe, ut conturbatoris potius nomen quam conciliatoris meruerit. Quid multis moror? quũ nemo ex ueteribus aut probatißimis ſcriptoribus Cicutam, quod frigida & humida ſit, intra corpus adhibendam cenſuerit, quid eſt quod recentiorum quorũdam temere excogitatis nugis in tantum moueamur, ut Cicutam calidam & ſiccam dicamus, cum tamẽ conſtet nulla alia ratione Gal. lib. quinto de ſimpl med. facult. cap. 18. Cicutam in potu damnaſſe, niſi quod frigida & humida ſit? Verba eius ſubiiciemus: ὅσα γε πλῆθος inquit, ὑγρότητος ἔχει ψυχρὰ ὥσπερ καὶ τὸ κώνειον, οὐκ ἀγαθὰ πινόμενα· quod eſt: Quæ frigida quum ſint, humiditatis item copiam obtinent, ceu cicuta, ea potu non ſunt utilia. Inſuper prædictis fidem faciunt, quod nec Dioſcorides, diligẽs herbarum ſcriptor, duplicem Cicutam, quemadmodum Cõciliator facit, ita ut ſole clarius ſit, recentiorum de duobus cicutæ generibus commentum, eſſe omnium frigidißimum.

Cicutæ nõ duo ſunt genera.

Conciliator conturbator potius dicendus.

Ladanum, vel vt Barbari addita litera loquũtur Laudanũ, non ex Hedera, perinde vt Auicenna ſomniat, ſed Ciſtho potius frutice, quẽ Ladam aliàs nominant, colligi.

CAPVT XVII.

AVicennæ uerba quibus Ladanum ex hedera prouenire ſtatuit, habentur capite 432. ſecundi Can. ubi in eũ ſcribit modum: Laudanum eſt humiditas pendens in pilis caprarũ paſcentium, & barbis earum eum paſcunt plantam quæ nominatur Cuſus. Et in ca. 173. eiuſdẽ Can. de Cuſo, ubi ita inquit: Vna quidem ſpecierum eius eſt, quæ nominatur laudanum, & cuſus quidem in radice eſt laudanum. Cuſum autem utrobique pro ciſſum corrupto uocabulo interpres dixit: κισσὸς uero Græcis, hedera Latinis uocatur. Sed ne quis Auicennæ patrocinari poſſit, ac dicere cuſum corrupte haud aliter quàm apud Serap. cap. 42. pro ciſtho poſitum, facit quod uterque aliàs cuſſum pro hedera ſeorſim deſcribit, & Auic. in capite de Cuſo, haud ſecus quàm in capite de Laudano utriuſque herbæ uires miſcuit, ita ut euidentiſſimum ſit Auicennam ciſthon herbam ladaniferam non ſatis compertam habuiſſe, nec illam à ciſſo, hoc eſt hedera, ſecernere potuiſſe, ſed nominis uicinitate deceptum, quæ ciſtho debentur, ad ciſſon tranſtuliſſe: id quod perſpicuum fiet caput de Cuſo apud Auicennam, cum capite de ciſtho apud Dioſc. conferenti. Quod uero pingue illud quod à lada herba, quæ κίσθος Græcis dicitur, ladanum appellatur, hircorum barbis adhæreſcens, non de ciſſo ſeu hedera, ſed de ciſtho colligatur, in primis Dioſc. lib. 1. ca. 119. teſtatur, ita ſcribens: ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος κίσθου, καλούμενον ὑπ' ἐνίων λῆδον, θάμνος κατὰ αὐτὰ τὰ φυόμενος τῷ κίσθῳ, μακρότερα δὲ τὰ φύλλα ἔχει καὶ μελάντερα, λιπαρίας τινὰς κατὰ τὸ ἔαρ ἐπισπώμενα, οὗ φύλλων ἡ δύναμις

Auicennæ Ciſthon herbã non ſatis compertã habuit.

Ladanũ De ciſtho colligitur.

μις συπλικὴ καθέστηκε, ποιοῦσα πρὸς ὅσα καὶ ὁ κίσθος. γίνεται δ' ἐξ αὐτοῦ τὸ λεγόμενον λάδανον. τὰ φύλλα γὰρ αὐτοῦ νεμόμεναι αἱ αἶγες καὶ οἱ τράγοι, τὴν λιπαρίαν ἀναλαμβάνουσι τῷ πώγωνι γνωρίμως, καὶ τοῖς μηροῖς προσπλαττομένην διὰ τὸ τυγχάνειν ἰξώδη, ἣν ἀφαιροῦντες ὑλίζουσι καὶ ἀποτίθενται ἀναπλάσσοντες μαγίδας. hoc eſt: Alterum quoque ciſthi genus eſt, ladon à nonnullis appellatum, frutex ſimiliter ciſtho naſcens, oblongiora tantum & nigriora folia habet, quæ uerno tempore quiddam contrahunt, foliorum eius uis adſtringens, omnibus quibus & ciſthus accommodata. Fit ex eo quod ladanum dicitur. Folia eius cum paſcuntur capræ, hircíque, pinguitudinem conſpicue barba carpunt, & ſuo lentore fæmoribus adhæreſcentem reportant, quam depectẽtes colant, coguntque in offas, & recondunt. Et Galenus li. 7. de ſimpl. med. facul. in hunc modum loquens: κίσθος ἢ λάδανον. ἐν μὲν τοῖς θερμοτέροις χωρίοις οὗτος ὁ κίσθος γεννώμενος, οὐχ ἕτερος ὢν τῷ γένει τοῦ παρ' ἡμῖν. τὸ δὲ καλούμενον λάδανον ἐξ αὐτοῦ γίγνεται. quod eſt: Ciſthus aut ladanum. In calidis regionibus hic ciſthus proueniens, nõ alius exiſtit genere, quàm qui apud nos naſcitur. Verum ladanum quod uocant, ex eo colligitur. Gal. ſubſcribit Paulus libro ſeptimo, inquiẽs: λάδανον ἀπὸ κίσθου τοῦ λάδανος λεγομένου γίνεται. ἔστι δὲ ἐν κύπρῳ. hoc eſt: Ladanum eſt ciſtho, quam ladana uocant, prouenit: eſt autem in Cypro. Dioſc. quoq; Cyprium Ladanum ueluti cæteris præſtantius laudat. Si itaque ladanũ optimum in Cypro naſcitur, fieri non poteſt ut ex hedera, quæ, ſi Theophraſto grauiſſimo autori

credimus,

credimus, in Cypro non naſcitur, proueniat: adeò ut toto cœlo erret Auicēna, qui hoc ipſum ex hedera colligi tradit. In hūc errorē, ut in alios multos, Pandectarius quoq; incidit, & ut Auicennam ſuum tueretur, hederæ nomē aliquanto q̄ reliqui fuſius accepit, omnemq́; herbam qua capræ libenter ueſcuntur, ab edendo hederam appellari poſſe ſtolidiſſime dixit. Neque Plinius ab hoc errore immunis fuit, ſed perinde atque Auicen. utriuſq; herbæ hiſtoriam confudit, quēadmodū Nicolaus Leonicenus, reconditæ eruditionis uir, in ſuo quem de Plinij erroribus conſcripſit libro, abunde ſatis indicauit.

Pandectarii error.

Plinii erratum.

Nicolaus Leōicenus

Auicennam Volubilis maioris facultates cū Hederæ proprietatibus confundere, notius fermè eſſe quàm vt demonſtrari debeat.

CAPVT XVIII.

Deſcriptio maioris Volubilis apud Auicennam habetur ca. 735. ſecundi Can. ubi in hanc ſententiā ſcribit: Lac Volubilis magnæ abradit pilos, & interficit pediculos. Folia funis pauperū recentia cōuenientia ſunt ulceribus magnis, & cōſolidāt ea decocta in uino, & ex eis emplaſtrū factum ſuperimpoſitum aduſtioni ignis, & proprie cum cerato. Diſtillatur ſuccus eius in aurem doloroſam, & confert ulceribus antiquis. Has autem facultates ab Auicenna Volubili maiori tributas, hederæ deberi in uniuerſum omnes teſtantur ueteres: in primis Dioſcorides libro ſecūdo ca. centeſimo 68. ita docēs: τὸ δὲ δάκρυον κιττοῦ ψιλοῖ τρίχας, κτείνει φθεῖρας ἐπαλειφόμενον. καταπλάσεται δὲ τὰ φύλλα πρὸς πᾶν ἕλκος ἑψηθέντα σὺν οἴνῳ.

καὶ

καὶ καταπλασσόμενα κατακαύματα κακοήθη θεραπεύει. ὁ δὲ χυλὸς τῶν φύλλων, καὶ τῶν κορύμβων ὠταλγίας καὶ πυοῤῥοοῦντα ὦτα σὺν ἐλαίῳ ἰᾶται. id eſt: *Hederæ lachryma depilat, illita pediculos enecat.* (Hic aduerte Auicennam ineptiſsime lac pro lachryma reddidiſſe.) *Folia in uino decocta omnium ulcerum generi illinuntur. Ambuſta quoque ſanant, etiam ſi malefica ſint, illita ſanant.* Foliorum uero & corymborum ſuccus dolentibus auribus & purulentis cum oleo medetur. Et Galenus lib. 7. de ſimp. med facul. in eum modum ſcribens: τὸ δάκρυον κισσοῦ φθεῖρας κτείνει, καὶ θρίχας ψιλοῖ. ὁ δὲ χλωρός, ἑψηθέντων τῶν φύλλων σὺν οἴνῳ, καὶ τῶν μεγάλων ἑλκῶν ἐστι κολλητικός, καὶ τῶν κακοηθευμένων ἰατικός. τὰ δ᾽ ἄνθη αὐτοῦ ἰσχυρότερα πώς ἐστιν, ὡς μετὰ κηρωτῆς λειούμενα τοῖς πυρικαύτοις ἁρμόττειν. ὁ δὲ χυλός ἐστι μὲν καὶ ἔῤῥινον φάρμακον, καὶ τὰ χρόνια δὲ τῶν ὤτων ἰᾶται ῥεύματα, καὶ τῶν ἑλκῶν τὰ παλαιὰ κατά τε τὰ ὦτα. quod eſt: *Lachryma hederæ pediculos interimit, pilis nudat. Viridis autem, foliis eius in uino decoctis, ulcera grandia conglutinat, quæque maligna ſunt ſanat. Flores uero quodãmodo ualẽtiores ſunt, ut ad læuorẽ redacta cum cerato ambuſtis proſint. Præterea ſuccus medicamentum eſt quod naribus infunditur, & uetuſtis aurium fluxionibus, & quæ in his ſunt ulceribus medetur.* Galeno in ſeptimo ſubſcribit Paulus his uerbis: *Lachryma hederæ pediculos interficit, & pilis nudat. Viridia eius folia in uino decocta ulcera conglutinant, ambuſtis conducunt. Succus medicamentũ eſt, quod naribus infuſum caput purgat, tũ uetuſtas aurium flu-*

fluxiones ſanat. Iam *dicta confirmant, quæ libro* 24. *ca.* 10. *in hunc modum ſcribit* Plinius: *Succus hederæ tædia narium graueolentiámque emendat. Infunditur etiã purulentis auribus aut dolentibus cum oleo. Illinitur decocta in uino omnium ulcerũ generi, etiamſi cocoethe ſint.* Lachryma *eius pſilothrũ eſt, phthiriaſimq́; tollit, & ambuſtis illinitur utiliter cum cera. Quare neminem eſſe puto, niſi lapide ſtupidior ſit, qui non aperte uideat* Auicennam *hederæ facultates, non ſine magno errore,* Volubili *maiori tribuiſſe: ita paßim herbarum inter ſe uires miſcet* Auicenna, *ut nihil certi ex hoc autore ſtudioſus decerpere poßit.* Proinde *animaduertendum* Volubilẽ *maiorem aliam eſſe ab' ea quæ ſimpliciter hedera uocatur, herbam, illam nimirum quã* Græci *helxinen aut ciſſampelon, hoc eſt, uitealem hederam nominãt.* Hæc *plurimo quidem lacte manat, et aluum haud ſecus quàm ſcammonia citat, quam* Diſc. *lib.* 4. *cap.* 42. *iis uerbis deſcribit:* ἑλξίνη ἡ καὶ κισσάμπελον, ἔχει φύλλα ὅμοια κισσῷ, ἐλάττονα δὲ, καὶ κλωνία μικρὰ περιπλεκόμενα ὅπου ἂν τύχοι. φύεται δὲ ἐν φραγμοῖς καὶ ἀμπελῶσι καὶ σίτῳ. δύναμιν δὲ ἔχει τῶν φύλλων ὁ χυλὸς πινόμενος λυτικὴν κοιλίας· *id eſt:* Helxine *quæ & ciſſampelos dicitur, folia hederæ ſimilia habet, minora tamen, ramuſculos quoque paruos amplectẽtes quicquid contigerint.* Naſcitur *uero in ſeptis, uineis & frumento.* Succus *foliorum potus uim habet aluum ſubducendi.* Et *mirũ admodum utrunque interpretem,* Ruellium *&* M. Virgilium, *hoc caput tanquam adulterinum in* Dioſ. *omiſiſſe, cum tamen conſtet antiquorum,* Galeni *præſertim et* Pauli *teſtimonijs duas eſſe helxinas dißimilis inter ſe naturæ: id quod &* Virg. *in ſuis fatetur*

Ex Auicẽna nihil certi decerpitur.

Tã Rue'lius quàm M. Virgilius caput de ciſſampelo præter rationẽ omiſerunt.

tur annotationibus unam quæ hodie parietaria, alterā quæ Volubilis maior appellatur.

Sucutū neq; ſemperuiuū, neque mādragoræ ſpeciem eſſe, quemadmodū Auicenna putat, ſed eam potius herbam quam veteres ſymphytum petræum nominant.

CAPVT XIX.

QVàm uariū ſe in ſucuti deſcriptione exhibuerit Auic. probe intelliget, qui eiuſdem de illo placita diligenter expenderit. In cap. nanq; 642. ſecundi Can. ita ſcribit: Sucutū quid eſt? Dicitur quod eſt ſemperuiua, & dicitur quod eſt ſpecies ſeminis mādragoræ, & dicitur aliud. Et rurſus Fen. 10. Can. 3. tract. 3. ca. 6. de ſputi ſanguinis curatione in hūc modum: Sucutum eſt ſemperuiua, & ſcripſit uir quidam in ſuis aggregationibus eſſe calamenti ſpeciem, naſcentem inter lapides. Quid, per Apollinem oro, certi ex his deſcriptionibus medicæ pfeſſionis ſtudioſi uenētur? Nihil equidem: nam quid cognitionis conferre queat Auic. qui metipſe ignorauit, quid ſucutum eſſet? Ignoraſſe autem tot de illo diuerſæ ſententiæ declarant: compertam enim ſucuti naturam ſi habuiſſet, in referendis aliorum ſententiis minime contentus fuiſſet, ſed tandem in re tam dubia pronūciaſſet, & ſuam etiam ſententiam interpoſuiſſet. Proinde reſipiſcerent uelim, qui adhuc hodie Auic. tanquam idolum aliquod exoſculantur, nec ullo pacto huic eſſe cōtradicendum putant, cum tot erratis eius libros, ſecundum præſertim, refertos eſſe conſtet, ut multo conſultius eſſet hunc penitus interiiſſe, quàm ut tot bonis uiris autoritate, qua plurimum ualere arbitrantur, imponeret.

Auicenna Sucuti naturam ignorauit.

Diſcant

Diſcant igitur ex hoc aliiſque erroribus, quàm uarius ſit, & Vertumno quouis inconſtantior Auic. ut uel tandem pudeat tam inconſtantis magiſtri eſſe diſcipulos. Sed ad inſtitutum reuertentes, ſucutum neque ſemperuinā, neque ſemen mandragoræ, neq; etiam calamenti eſſe ſpeciem, ſed eam potius herbam quàm Dioſc. & alii Græci ſymphytum petræum nominant, demonſtrabimus. Id quod facillimum erit, ſi utriuſque deſcriptiones contulerimus. Auic. ſiquidem in loco ſecūdi Can. antea citato hæc ſubiungit uerba: Sucutum eſt duarum ſpecierum, quarum una eſt petroſa, & alia non petroſa. In ipſa eſt humiditas calida temperata, & ſubtilitas & inciſio, & habet odorem ac dulcedinem quandam, & aqua eius attrahit ſputum, & aggregādo partes carnis in uaſe facit rem unā. Decoctio eius ſanat aſperitates pectoris & gutturis, & prohibet ſputum ſanguinis, & cum aqua mellis mundificat pulmonem, confert ulceribus inteſtinorum et abraſioni, & rupturæ inguinis, & doloribus renum, & retinet fluxum ſanguinis menſtrui. Quæ ſanè deſcriptio in uniuerſum cum deſcriptione ſymphyti petræi quadrat, quam tradit Dioſcorides lib. quarto ca. 10 dicens: Σύμφυτον πετραῖον φύεται ἐν πέτραις. τὸ δ' ὅλον ἐστὶ ξυλῶδες καὶ εὐῶδες, γλυκύ τε πρὸς τῇ γεύσει, καὶ πτύελον προκλητικόν. τοῦτο ἑψηθὲν σὺν μελικράτῳ καὶ ποθὲν, ἀνακαθαίρει τὰ ἐκ πνεύμονος. σὺν οἴνῳ δὲ ἑψηθὲν πίνεται πρὸς δυσεντερίαν, καὶ ῥοῦν γυναικεῖον ἐρυθρόν. καὶ νεφριτικοῖς σὺν ὕδατι δίδοται. ἁρμόζει καὶ ταῖς βρόγχου τραχύτησι. κολλᾷ καὶ νεότρωτα καὶ ἐντεροκήλας ἀποκρατεῖ καταπλασσόμενον. καὶ τὰ κρέα συμπέττει ἑψόμενα

Sucutum à Symphyto petræo nihil differt.

ἑψόμενα σὺν αὐτοῖς. hoc eſt: *Symphytum petræum naſcitur in petris, totum eſt lignoſum, odoratum, guſtu dulce, ſaliuámque ciens.* Decoctum *in aqua mulſa & potum, quæ ſunt in pulmone purgat, in uino uero decoctum ad dyſenteriam, rubráque fœminarum profluuia, & renum malis ex aqua datur, gutturis quoque aſperitati prodeſt, uulnera recentia conglutinat, inteſtinorúmque ramices illitum cohibet, carnes quoque cum quibus decoquitur coaleſcere facit.* Neque *diſconueniũt quæ de ſymphyto ſcribit* Galenus *lib.* 8. *de ſimpl. medicamentorum facultatibus, in hunc modum:* Σύμφυτον πετραῖον ἐξ ἐναντίων σύγκειται δυναμέων. ἔχει μὲν γάρ τι καὶ τμητικόν, ᾧ καὶ τὸ περιεχόμενον ἐν θώρακι καὶ πνεύμονι πύον ἐκκαθαίρειν πέφυκεν. ἔχει δέ τι καὶ συνακτικόν, ᾧ καὶ πρὸς τὰς τῶν αἱμάτων ἀναγωγὰς ἐπιβοηθεῖ. καὶ τρίτην ἐπ' αὐτοῖς ὑγρότητά τινα θερμὴν οὐκ ἀμέτρως, δι' ἣν καὶ γλυκὺ φαίνεται γευομένοις, καὶ ἡδὺ πρὸς τὴν ὄσφρησιν. τὰς ἐν ἀρτηρίᾳ τραχύτητας ἰᾶται. κατὰ δὲ τὴν ἐξ ἁπασῶν τῶν εἰρημένων δυναμέων μῖξιν ἅμα τε καὶ διαφορεῖν ἱκανόν ἐστιν καὶ συνάγειν καὶ σφίγγειν τὰ σώματα. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ταῖς ἐντεροκηλίαις ἐπιτίθεται. ὅσοι δ' αὐτὸ καὶ πρὸς δυσεντερίαν, καὶ ῥοῦν ἐρυθρὸν ἕψοντες ἐν οἴνῳ διδόασιν, ὡς ξηραίνοντί τε καὶ συνάγοντι χρῶνται. καὶ ὅσοι πρὸς νεφρῖτιν, ὡς ἐκκαθαίροντι καὶ τέμνοντι. id eſt: *Symphytum petræum ex contrariis conſtat uiribus: habet enim ſecandi uim quampiam, qua collectum in thorace et pulmone pus expurgare poteſt: habétque etiam quãdam contrahendi uim, qua eiectionibus ſanguinis auxiliatur:*

& tertia ad eas ineſt humiditas quædā nō immodice calida, per quam guſtantibus dulce apparet, & odoratu iucundum: arteriæ aſperitates ſanat. Porrò ſecundum omnium dictarum uirium miſtionē ſimul digerere abūde poteſt, ſimulque corpora contrahere conſtringereque: proinde inteſtinorum ramicibus imponitur. Qui ipſum in uino decoctum ad muliebre exhibent profluuium, utuntur tanquam deſiccante & cōtrahente. Qui uero ad nephritin, tanquā expurgāte & incidente. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, dicens: Symphytum petræum ex contrariis conſiſtit facultatibus. Habet nanque uim ſecandi, qua nimirum in thorace, pulmone & renibus pus expurgat. Quandā etiam contrahendi, qua ſanguinis excreationibus, rubris fœminarum fluxionibus, & enterocœlis medetur. Ad hæc omnia calidam quandam humiditatem habet, qua ſitim extinguit, et arteriæ aſperitates. Prædictis accedunt quæ ſcribit Plin. lib. 27. ca. 6. in hunc modum: Alum nos uocamus, Græci Symphyton petræum, naſcitur in petris, ideóque petræum cognominatum, utiliſſimum lateribus, renibus, torminibus pectoris, pulmonibus, ſanguinem reiicientibus, faucibus aſperis. Vulneribus ſanandis tanta præſtantia eſt, ut carnes quoque cum coquuntur cōglutinet addita, unde & Græci nomē impoſuere. Quæ ideo nobis ordine recenſenda fuerunt, ut ex iis luce meridiana clarius cernerēt ueritatis auidi ſectatores, ſucutum cum ſymphyto idem eſſe, id quod præter utriuſque deſcriptiones quæ in uniuerſum cōueniunt, nomen etiam ſatis indicat. Corrupto enim uocabulo ſymphytum ſucutum appellauit Auic. Proinde cum is error in quem lapſus eſt Auic. ex linguæ inſcitia ortus ſit, conſultum erit omnibus qui medicinæ

Medicinæ ſtudioſi græca lingua peritia præditi ſint.

operam daturi ſunt, ut illam non niſi linguarum, græcæ præſertim, peritia inſtructi accedant, nam ita multas errorum occaſiones ſubterfugere poterunt, in quas aliàs improuidi incident.

Ignoraſſe Populum arborem Auic. cum ex ambigua eius de illa ſentētia, tum etiam quod calidam eſſe in ordine tertio ſtatuit, colligi.

CAPVT XX.

Populus arbor Auicennæ incognita.

A *Vicennæ Populum arborem fuiſſe ignotam, indicio primum eſt, quod illam in ſecundo Can. diuerſis capitibus ſub aliis atque aliis nominibus tanquam rem diuerſam deſcribit: quod certe nunquam feciſſet, ſi huius formam atque naturam probe perſpectā habuiſſet. Ter enim de una hac arbore diuerſis locis tractat. Primum cap. 344. ſub hauri Romani nomine, ubi quid haurum romanū ſit quærens, nominatur achiroſa reſpondet: quam ſanè dictionem corruptam eſſe conſtat, ac pro ea* αἴγειρος *ſcribendū, quæ dictio Græcis nigrā populū ſignificat. Dein cap. 510. ſub nucis Romanæ nomine idem facit, id quod uerba illic ſcripta, quæ à prioribus in nullo differunt, niſi quod pro achiroſa hic aceufex habetur, ſatis monſtrant. Tertio in cap. 351. ſimpliciter ſub hauri nomine populum deſcribit arborem, ubi etiam ea quæ de alba & nigra populo à Dioſ. Gal. et aliis ueteribus diuerſis dicuntur capitibus, uno capite cōfundit, uiresq; harum non ſine magno errore miſcet. Nā cū ſcribit aureum ex fructu ipſius arboris cōferre ſciaticæ, & ſuccum foliorum eius tepefactum deſtillatum in aurem ſedare dolorem, item aureum ex fructu eius deſtillationi urinæ conferre, ex eius fructu cū melle fit alcohol, & eſt confortatiuum oculi, & aureum ex fructu eius*

Auicenna utriuſque Populi facultates cōfundit.

cum aceto poſt purgationem menſtruorũ, prohibere impręgnationem, omnia ad populum albã referenda ſunt. Has enim eius eſſe facultates in primis Dioſcorides lib. 1. *cap.* 100. *docet, ita ſcribens:* λεύκης τοῦ δένδρου ὁ φλοιὸς ποθεὶς ὅσον οὐγγία μία πλῆθος ἰσχιάδας ὠφελεῖ καὶ στραγγουρίας. ὠφελεῖ δὲ ὠταλγίας ὁ χυλὸς τῶν φύλλων χλιαρὸς ἐνσταζόμενος· τὰ δὲ κατὰ τὴν ἐκβλάστησιν τῶν φύλλων σφαιρία λεῖα μετὰ μέλιτος ἐγχριόμενα ἀμβλυωπίας θεραπεύει, καὶ τὰ φύλλα δὲ πινόμενα μετὰ κάθαρσιν σὺν οἴνῳ ἀτόκια εἶναι ἱστορεῖται. *id eſt:* Populi *albæ cortex potus unciæ unius pondere iſchiadicis ac urinæ ſtillicidio prodeſt.* Foliorum *quoque ſuccus tepens inſtillatus aurium dolores iuuat.* Pilulæ *in prima foliorũ germinatione tritæ & cum melle illitæ oculorum hebetudini medentur.* Folia *denique cum uino poſt purgationem pota ſterilitatem facere produntur.* Necnon Plinius *lib.* 24. *capite octauo dicens:* Cortex *potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt, foliorum ſuccus calidus aurium dolori.* Quod *uero in capite paulò ante citato ſcribit* Auicenna, *emplaſtrum factum ex foliis romanæ cum aceto conferre dolori podagræ, & fructum eius prodeſſe epilepſiæ, ad nigram referendum* Populum *erit: ita enim de ea* Dioſc. *lib.* 1. *cap.* 104. *tradit:* αἰγείρου τὰ φύλλα μετ᾽ ὄξους καταπλαττόμενα ποδαγρικὰς ὀδύνας ὠφελεῖ. ὁ καρπὸς δὲ μετὰ ὄξους πινόμενος ἐπιληπτικοὺς ὠφελεῖ. *q eſt:* Populi *nigræ folia cũ aceto illita podagricos dolores iuuant, ſemen uerò potum cum aceto, comitialibus utile eſt.* Et Plinius *loco iam citato,* Populus *nigra, inquit, efficaciſſima habetur, quæ in* Creta *naſcitur: comitialibus ſemẽ ex aceto utile,*

Populi albæ vires.

folia podagris in aceto decocta imponuntur. Vnde euidentiſsimum fit Auicennam contra ueterum ſententiam utriuſque Populi facultates indiſcriminatim miſcuiſſe, adeò ut hinc quoque diſcere liceat hunc ipſum ſua nullo penitus ordine utcunque ſeſe obtulerunt congeſsiſſe. Cæterùm ignoraſſe naturam Populi arboris Auicennam indeetiam colligi poteſt, quod hanc cap. 344. & 510. calidam in tertio ordine eſſe dicat, licet cap. 351. æqualem eſſe in caliditate, et ad paucam declinare ſiccititem ſcribit, id quod & in Carabe, de quo ſequenti paradoxo dicemus, facit: adeo nunquam non ſibi ſimilis, hoc eſt Proteo ipſo magis uarius, eſt Auic. Non eſſe autem calidam in tertio ordine Populum nigrā, teſtatur Galenus li. 6. de ſim. med. fac. ita ſcribēs: αἰγείρου τὰ μὲν ἄνθη θερμὰ τὴν δύναμίν ἐστιν ἐκ τῆς πρώτης ἀποστάσεως ἀπὸ τῶν εὐκράτων. ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ ξηραίνειν τε καὶ ὑγραίνειν διαφορᾷ βραχὺ τῶν εὐκράτων καὶ μέσων ἀποκεχώρηκεν ἐπὶ τὸ ξηρότερον, ἔστι δὲ καὶ λεπτομερὴς μᾶλλον, ἢ παχυμερής. καὶ τὰ φύλλα αὐτῆς ὅμοια μέν πως ἐστὶ τοῖς ἄνθεσιν, πλὴν εἰς ἅπαν ἀσθενέστερά τε, καὶ ἀπρακτότερα. καὶ ἡ ῥητίνη δὲ αὐτῆς ὁμοία τοῖς ἄνθεσιν δυνάμεώς ἐστι, καὶ θερμοτέρα ἔτι. τὸ δὲ σπέρμα λεπτομερέστερόν ἐστι καὶ ξηραντικώτερον τῆς ῥητίνης, καὶ τῶν ἀνθῶν, θερμὸν δὲ οὐ πάνυ τι. *id eſt: Aegiri flores calidi quidē ſunt in primo receſſu à temperatis, & in differentia quæ habetur in ſiccando et humectando, paulum quiddā à temperatis ac mediis ad ſiccius deflexerunt: ſed & ſubtiliorum potius quàm craſsiorum ſunt partium. Et folia quoque ipſius quodāmodo floribus ſimilia ſunt, niſi quod ad omnia*

Auicenna ſua ſine ordine cōgeſsit.

Populus nigra non in tertio ordine calida.

omnia imbecilliora, minuſq; efficacia. Sed et reſina eius floribus ſimilem facultatem obtinet, atque etiam calidiorem. Porrò ſemen tum reſina, tum floribus, & ſubtiliorum eſt partium, & exiccantius, non tamen admodum calidum. Quæ ideo longius à nobis repetita ſunt, ut hinc ſtudioſi uerũ Populi nigræ, omniumq; eius partiũ temperamentũ, quandoquidẽ Aui. nihil certi ea de re ſtatuat, agnoſcerent. Nec eſt quod nobis quiſquam ueterem Gal. traductionem, quæ calidam in tertio ordine aſſerit, obtrudat: nã cũ illa ex arabica lingua traducta ſit, id quod barbara & arabica capitibus paſſim præfixa nomina, adde multa etiam quæ in græco non habentur exemplari illi addita, abunde monſtrant, exigua huic fides adhibenda erit, maxime quod conſtet uerſionem illam nõ ſemel tantum, ſed ferè ſingulis capitibus multifariam depravatam eſſe, quemadmodum perſpicuum erit, ſi quis illam cum Græcis contulerit. Non eſſe autem legendum in tertio receſſu, ſed in primo potius, omniũ maxime fidem facit Paulus Aegin. Galenum paſſim ita referens, ut Simia eius dici cœperit, qui lib. 7. de Populo nigra ita ſcribit: Aegiros excalfacit in primo temperatorum ordine, ſiccat uero mediocriter, eſtq; partium tenuium. Verũ quæ ex ea ſtillat reſina, floribus paulò calidior eſt. Præterea natura ipſa arboris ad tantum caliditatis gradum illam non poſſe extolli, ſatis indicat. Qui enim ſapor, quis odor, quæ denique qualitas tam præcellentis hāc eſſe caliditatis indicio eſſe poteſt? neq; enim ualde odorata, neque eximio aliquo ſapore prædita eſt, ſed dum guſtatur, primum quidem modice adſtringit, poſtea amaritudinẽ quandam ſubobſcuram inuehit, olfacienti quid non inſuaue, uerum exiguũ id omnino repræſentat: quæ certe

Vetus Galeni trãſlatio qualis.

Paulus Galeni ſimia.

ſingula non excedere primum in calfaciendo ordinẽ argumento exiſtunt. Quod ſi quis etiam uia regia, quam in libris de ſimp. med. facul. Gal. *oſtendit, incedẽs, illam in corporibus & temperatis & ægris experiri uoluerit, non admodum calfacientem inueniet. Quum itaque ex iam dictis ſatis conſtet populum nigram primum caliditatis ordinem non excedere, quid obſtat, cur non intrepide Auicennam erraſſe pronunciemus?*

Carabe quod Græci electrũ, Latini autẽ ſuccinum vocant, non eſſe Populi nigræ lachrymã, veluti Auicenna & alii quidam fabuloſo ſeducti errore docent.

CAPVT XXI.

AVicenna *cap.* 351 *ſecundi* Can. Carabe *gummi arboris* Hauri *eſſe docet iis uerbis: Gummi quod ex hac arbore romana eſt,* Carabe *dicitur.* Et *rurſus ca.* 374. *ubi* Carabæ *hiſtoriam ex profeſſo tractat, idem facit, dum* Carabe *gummi arboris, quæ nux romana u-catur, eſſe inquit.* Manifeſtum *uero ex præcedentibus,* Haurum *romanum, ſeu nucem romanã, Arabis nihil aliud eſſe quàm* Populum *nigram.* Auicennam *ſequitur* Serapion, *qui ca.* 266. *ſui de ſimpl. med. temp.* Carabe Hauri *romani gummi eſſe ſcribit, idq́; ex* Galeni *ſententia, quem tamen conſtat nullam de electro ſuccinóue mentionem feciſſe: ita paſſim in citandis* Græcis, *illorum autoritate abutuntur* Arabes. Ea *autem de ſuccino ſententia, ex fabula quadam hominũ mentes irrepſit, qua* Heliades Phaetontis *ſorores fratrem mẽſibus quatuor fleuiſſe, ac tandem iuxta* Padum *in* Populos *arbores illius deſiderio cõuerſas, pro lachrymis molle ſuccinum*

Haurus Romana.

Fabula Heliadũ.

cinum iugiter ſtillare ferunt. Hanc certe Ouidius *lib. 2. metamorph. multis iiſdemq́; elegantiſsimis uerſibus deſcripſit, inter quos & illi leguntur.*

Mater tunc truncis auellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpit, at inde
Sanguineæ manant tanquam de uulnere guttæ.
Parce precor mater, quæcunque eſt ſaucia clamat.
Parce precor, noſtrum laceratur in arbore corpus,
Iámque uale, cortex in uerba nouiſsima uenit.
Inde fluunt lachrymæ, ſtillatáque ſole rigeſcunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda latinis.

Refertur & à Diodoro Siculo *lib. 6. de fabuloſis antiquorum geſtis, iis uerbis:* De *electro quidam ueteres fabulas ſcripſere haud dignas fide, & quæ à poſteris reprehenſæ ſint.* Nonnulli *enim tum poetæ, tum hiſtorici tradunt* Phaetontem *ſolis filium, quum puer eſſet petiiſſe à patre, ut unicum diem ſolis currum regeret.* Illo *aſſentiente, ſumpto curru, quum equorum frena regere nequiſſet, ab equis contempto puero, extra ſolitum curſum eſſe currum delatum, & primo cœlum equorum errore incenſum, circulumq́; qui* Galaſsia *dicitur exinde factũ, deinde magnam combuſtam orbis partem.* Quare *commotum* Iouẽ *fulmine* Phaetontem *tradunt peremiſſe, ſolémque in priſtinum redegiſſe curſum.* Phaetontem *in fontibus eius, qui nunc eſt* Padus, *olim* Eridanum *dicebant, decidiſſe.* Eius *mortem* Nymphas *fleuiſſe ſorores, doloríſq; magnitudine mutata in* Populos *fuiſſe uerſas: has annis ſingulis eodem tempore educere lachrymas, è quibus electrum fiat, reliquum ſplendore ſuperans.* Hactenus Diodorus. Fabuloſum *autem hunc errorem non*

tantum Arabes, ſed & ex Græcis plurimi, ut Ariſtoteles cap. 70. de admirandis in natura ſecuti ſunt, & inter medicos Paulus maxime Aegineta, qui lib. 7. ita ſcribit: Populi arboris lachryma eſt electrum, prope flumen Eridanum, *ut aiunt, ex ea deſtillans congelaſcit colorę auri.* Nihil *autem miri in tam uariis ſcriptorum de ſuccini prouentu ſententiis deceptum fuiſſe* Paulum, *qui in* Græcia *uiuens; ubi terrarum ſuccinum generaretur uidere non potuit, quapropter communem multis opinionem ſequi uoluit.* Plurimi *tamen fuere qui fabulam hãc damnauerunt, ueluti eſt* Diodorus Siculus *loco iam citato, &* Herodotus *libro tertio.* Nemo *autem ubi naſceretur ſuccinum certius quàm* Plinius, *fidiſsimus naturæ interpres, diſſeruit, qui lib. 37. cap. 2. uarias de illo cõmentitias explodens ſententias, in hunc modum ſcribit:* In *ſuccinis cauſam ne delitiæ quidem adhuc excogitauerunt.* Occaſio *eſt uanitas* Græcorum *diligentiæ.* Legentes *modò æque perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoque interſit uitæ, ſcire poſteros quicquid ille prodidere mirandum.* Phaetontis *fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores* Populos, *lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta* Eridanum *amnem, quem* Padum *uocamus: & electrum appellatum, quoniam ſol uocitatus ſit elector, plurimi poetæ dixere, primíque, ut arbitror,* Aeſchylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus: *quod eſſe falſum* Italiæ *teſtimonio patet.* Diligentiores *eorum* Electridas *inſulas in mari* Adriatico *eſſe dixerunt, ad quas dilaberetur* Padus. Qua *appellatione nullas unquã ibi fuiſſe certum eſt.* Nec *uero ullas ibi appoſitas, eſſe in quas quicquã curſu* Padi *deuehi poſsit.* Nã ꝙ *Aeſchylus in* Iberia, *hoc eſt, in* Hiſpania, Eridanum *eſſe dixit,*

Paulus Aegineta in ſuccino deceptus.

dixit, eundémque appellari Rhodanũ, Euripides rurſus & Apollonius in Adriatico littore confluere Rhodanũ & Padum, faciliorem ueniam facit ignorati ſuccini, in tãta orbis ignorãtia. Modeſtiores, ſed æque falſum prodidere, in extremis Adriatici ſinus rupibus inuiis arbores ſtare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi &c. nã uarias aliorum quamplurimorum de ſuccino ſententias recẽſet, quas ne lõgiores ſimus, miſſas facimus. Capite autem tertio, poſt falſas multorum opiniones, huius ortũ certius monſtrat, ſic dicens: Certũ eſt gigni in inſulis ſeptentrionalis oceani, & à Germanis appellari gleſſum, Gleſſaria. *itaq; & à noſtris unã inſularum ob id Gleſſariam appellatam, Germanico Cæſare ibi claßibus rem gerente Auſtrauiam à Barbaris dictã. Naſcitur autem defluẽte medulla pinei generis arboribus, ut gũmi in ceraſis, reſina pineis. Erumpit humoris abũdantia, denſatur rigore uel tepore autumnali. Cum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis, certe in littora expellitur, ita uolubile, ut pendere uideatur, atque conſidere in uado: quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinum appellantes. Pineæ autẽ arboris eſſe indicio eſt pineus in attritu odor, & quod accenſum tedæ modo ac nidore flagret. Affertur à Germanis in Pannoniam maxime prouinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos uocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticũ. Plinio ſubſcribit Solinus capite trigeſimotertio in hunc modum: Gleſſaria dat ſuccinũ, quod Germani gentiliter uocant gleſſum. Qualitas materiæ iſtius ſummatim antea, Germanico autem Cæſare omnes Germaniæ oras ſcrutante comperta eſt arbor pinei generis, cuius medulla autumni tempore ſuccino lachrymat. Suc-*

cum

cum eſſe arboris de nominis capeſſas qualitate. Pinum uero unde ſit genitũ, ſi uſſeris, odor indicabit. Precium operæ eſt ire longius, ne Padaneæ ſyluæ credantur lapidem fleuiſſe. Hanc ſpeciem in Illyricum Barbari intulerunt. Quæ cum per Pannonica commercia uſu ad tranſpadanos homines foret delata, quod ibi primum noſtri eam uiderant, ibi & natam putauerunt. Cornelius quoque Tacitus in libro de ſitu, moribus & populis Germaniæ, tradit Efluorum gentes mare ſcrutari, & ſolos omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum uocant, inter uada atque in ipſo littore legere. Gleſum autem olim appellarũt, quod inſtar uitri pelluceat, nam Germani uitrum Glas nominant. Sunt autem Efluí, uel ut Rhenanus legit Aeſtyi, qui hodie Pruteni ſeu Boruſſij uocantur, apud quos nunc ut olim ſuccinum colligitur, cuius nuper magnam copiam multiiugæ eruditionis uir Martinus Girbigus, Illuſtriſſimi Principis Alberti Marchionis Brandenburgenſis & Boruſſiæ ducis archiatros, pro amicitiæ noſtræ iure ad nos tranſmiſit. Abundare autẽ hanc oram Boruſſiæ ſuccino notius eſt quàm ut multa demonſtratione opus habeat: quũ enim uelut peninſula ſit, ob ſinuoſos maris flexus, terramque ſpacioſe in freta excurrentẽ, fit ut ui tempeſtatum in hanc ſuccinum aduehatur. De qua re multa quoque ſcribit Eraſmus Stella Libonothanus libro primo de Boruſſiæ antiquitatibus. Proinde aberrare omnes conſtat, qui ex populo arbore iuxta Eridanum fluuium ſuccinum colligi putant, quum Plinio & experientia ipſa docentibus, ex pino potius arbore, & in Boruſſia regione, à qua procul abeſt Eridanus, proueniat. Neque Dioſcoridi, ut obiter moneam, ea quæ tum ferebatur fama, ex populi reſina ſuccinum durari probatur, ex quo inquit,

Gleſum ſuccinum quare dictum.

Efluí ſiue Aeſtij qui.

Martinus Girbigus.

Boruſſia.

Dioſcoridi fabula de Succino nõ probatur.

inquit, ferri id & narrari, id quod etiam Marcellus Virgilius monuit. Dioſc. autẽ hæc ſunt uerba: ἱςορεῖται ἡ ὅτι τὸ ἐξ αὐτῶν δάκρυον κατὰ τὸν ἠριδανὸν ποταμὸν καταχεόμενον πήγνυται, καὶ γίνεται τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. quod eſt: Fertur lachrymam ex iis quæ in Padum amnem defluit, durari ac denſari, fierique quod electrum uocant. Eo nanque quod ait, fertur, inſinuat ſe id commentum non probare, quod uulgò dicebatur ſuccinum eſſe populi arboris lachrymam in Eridanum defluentem, illicque induratam. Cæterùm quàm incognitũ fuerit Carabe Auicennæ, facile diſcet qui pugnantes eius de huius temperamento ſententias expendere uelit. Capite enim 374. ſecundi Canonis, Carabe parumper eſſe calidum ſtatuit: id quod & in libello de uiribus cordis tract. ſecundo facit, calidum in primo, & ſiccum in ſecundo dicens. Mox uero pro ſua inconſtantia ſubdit, Opinio tamen eſt quod ſit frigidum. Capite uerò 344. eiuſdem Canonis, Carabe gummi calidiſſimũ eſſe docet, quod capite 510. iis confirmat uerbis: Eius gummi eſt ultimum in calefaciendo. Quod ideo diximus ut iterum Auicennæ inconſtantiam medicæ artis ſtudioſis indicaremus, quo ita ſibi facilius prouiderent ne in hunc autorem imparati inciderent, neque illum magno ſuo & aliorum periculo ſibi imitandum temere proponerent.

Carabe Auicẽnæ incognitum.

Haud recte Auicennam & Meſuen herbam Mezereon, quæ à Græcis Chamelæa dicitur, inter lactariorum genera cõnumerare, ac cum Thymelæa confundere: multa quoque quæ Chamelęonti debẽtur nominis vicinitate deceptos Chamelææ tribuere.

Cap.

CAP. XXII.

ERraſſe toto cœlo in Mezereō deſcriptione Auicennam, Arabesq́ue reliquos, eorundem uerba pulchre commonſtrant. Auicenna enim cap. 467. ſecundi canonis, Mezereon ita depingit: Mezereō eſt lacticinium magnum, quod eſt duorum odorum: unum eorum eſt magna habens folia & ſpiſſa, & hoc eſt deterius amborum: & quod nigrum eſt, pernicioſum exiſtit. Melius Mezereon eſt, in quo ſunt folia plurima, & ſimilia foliis oliuæ, & ſubtiliora: eſt acutum, excoriatiuum, & eius acrimonia eſt uehemens. Nec aliter Meſue in ſuo de ſimpl. med. libro illam deſcribit, dicens, Mezereon eſt planta uocata apud Perſas rapiens uitā, cuius ſtipes eleuatur ſuper terram circiter cubitos duos, & eius folia ſunt ſimilia foliis oliuæ, ſed maiora, & producit grana nigra in magnitudine fructus myrti. Eſt & planta lacticiniorū maiorū, cuius ſpecies ſunt plures. Eſt enim quædā magna habens folia & ſubtilia. Eſt & parua habens folia ſicut oliuæ folia, & ſpiſſa nimis: & eſt folia habēs criſpa & aſpera. & ex eis aliud eſt colorem habens uiridem, & aliud habens colorem ſubnigrum.

Mezereon Græcis eſt Chamelæa.

Hinc animaduertendū omnium primum, Mezereō eam eſſe herbā, quæ Græcis Chamelæa uocatur, id quod præter Serapionem, qui Mezereon Græcis Chamelæan dici ait, huius deſcriptio quoque aperte demōſtrat, hæc enim probe cum iis quæ iam ex Arabum ſententia retulimus quadrat. Chamelæā uero Dioſcorides li. 4. ca. 162. ita pingit: χαμελαία κλῶνας μὲν ἔχει σπιθαμιαίους. ὁ δὲ θάμνος φρυγανώδης· φύλλα ἔχει ἐλαίᾳ παραπλήσια, λεπτότερα δὲ, πυκνὰ καὶ πικρά, δάκνοντα

νοντα τὴν γεῦσιν, καὶ χαράττοντα τὴν ἀρτηρίαν. quod eſt, Chamelæa dodrãtales ramos habet, frutex ſurculoſus, folia oleæ ſimilia habet, tenuiora tamen, frequẽtia & amara, guſtum mordentia, & arteriã ſcarificantia. Quam ſanè deſcriptionem pulchre cum eo Mezereon quod melius ab Auicẽna, à Meſue autem minus dicitur, quadrare uidemus, adeò ut nemo dubitare poßit Mezereon Arabum, Græcorũ Chamelæam eſſe. Porrò hoc demonſtrato, nemo nõ uidet errare Arabes, quod inter lactarias herbas Mezereon cõnumerãt: nullus enim ex ueteribus Chamelæã, quæ nihil aliud eſt quàm Mezereõ ut diximus, inter herbas quæ lac habent collocauit, id quod patet Dioſcoridem, Galenũ, & alios eius farinæ autores diligenter excutienti. Etſi ex genere lactariorũ eſſet, aliqua certe Tithymalorũ ſpecies, aut alia quædã lactaria herba, à ueteribus, Dioſcoride præſertim, deſcripta eſſet, id tamen quod affirmare nemo poteſt, quod nulla illarũ deſcriptio Mezereon cõpetere queat. Quod autẽ Arabes, Meſue præcipue, Mezereon ſeu Chamelæam cũ Thymelæa confuderint, ex illorum uerbis quoque demonſtrabimus. Nam cum Meſue ait, eius ſtipes eleuatur ſuper terram circiter cubitos duos, & producit grana nigra in magnitudine fructus myrti, ad Thymelæam certe referendum erit, de qua lib. 4. cap. 163. ita ſcribit Dioſcorides: θυμελαία ῥάβδους ἀνίησι καλὰς καὶ πολλὰς ὅσον διπήχεις. φύλλα χαμελαίᾳ ὅμοια, ὧν μεταξὺ αὐτῶν ὁ καρπὸς, ὡς μύρτον μικρὸς στρόγγυλος. id eſt: Thymelæa ramos edit ſpecioſos & multos binûm cubitorũ. Folia Chamelææ ſimilia, inter quæ fructus paruus Myrti in modum rotundus. Sunt & alia quædam quæ Thymelææ debentur, ut in annotationibus

Mezereon inter lactarias herbas nõ connumeranda.

Arabes Chamelæam cum Thymelæa cõfundunt.

Manardi

Arabes Chamelææ quæ Chamelæonti debentur tribuerunt.

Manardi in Meſuen uidere licet. Inſuper multa Mezereō ſeu Chamelææ tribuiſſe Arabes quæ Chamelæonti cōueniant, rurſus ex iis quæ illi ſcribūt oſtendi poteſt. Nam quod eius plures faciunt ſpecies, unū album, alterū uero nigrū dicentes, hoc planè ad Mezereon non attinet, neq; enim album & nigrum Chamelææ ſunt differentiæ, ſed Chamelæontis diuerſæ omnino ab hac plantæ, cuius quidē duo eſſe genera, unū nigrum, alterum album Dioſcorides & omnes ueteres teſtantur. Chamelææ uero ſimplicē tantum ſpeciem faciunt, adeóq; omnes Chamelæonta albū & nigrum ſui generis herbas à Chamelæa diuerſas eſſe ſtatuūt. Cōfundit quoq; proprietates Chamelæontis nigri cū Mezereon ſeu Chamelææ facultatib. Auicēna, dū ita ſcribit: Omnes ſpecies adminiſtrantur ad morpheam, & Albaras, & ad lētigines linitæ exterius, & quandoq; admiſcetur ei ſulphur. Colluitur os cum decoctione eius, & proprie decoctionis nigri, & ſedatur dolor dentis. Has enim proprietates deberi Chamelæonti nigro, autor eſt Dioſc. lib. 3. cap. 10. in hunc modū de eo ſcribens: λιωθ᾽ ἡ ῥίζα λεία μιγέντος αὐτῇ χαλκάνθου ὀλίγου, καὶ κεδρίνου ἐλαίου, καὶ ὀξυγγίου ψώρας ἐξάγει. σμήχει δὲ καὶ λειχῆνας θεῖον καὶ ἄσφαλτον προσλαβοῦσα ἢ συνεψηθεῖσα ὄξει καταχριθεῖσα· διακλυζόμενον δὲ τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ ὀδονταλγίας παύει· hoc eſt: Radix trita addito exiguo atramēto ſutorio, cedrino oleo, & axungia, ſcabiem abigere poteſt. Abſtergit etiā impetigines cū ſibi ſulphur & bitumē aſciuit, & cocta in aceto illinitur. Decoctum eius ſi eo colluātur dentes, illorū dolorē mitigat. Et Gal. li. 8. de ſimpl. med. facul. dicens: χαμαιλέοντος ἡ ῥίζα τοῦ μὲν μέλανος ἔχει τι δηλητήριον, ὅθεν ἔξωθεν ἡ

χρῆσις

χρῆσις αὐτῆς πρὸς ψώρας, καὶ λειχῆνας, καὶ ἀλφοὺς, καὶ ὅλως ὅσα ῥύψεως δεῖται. i. Chamelæontis radix, nigri quidẽ, letale quiddam obtinet, unde foris uſus eius ad ſcabiẽ adhibetur, & impetigines, & uitiligines, & in ſumma quæ deterſionem poſtulãt. Quib. Plin. quoque lib. 22. cap. 18. ſubſcribit inquiẽs. Radicibus earũ lichones curantur, cũ ſulphure & bitumine unà coctis. Commanducatis uero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo ſcabiẽ etiam quadrupedũ ſanant. Paulus etiã Aegineta lib. 7. Chamelæonti nigro facultatẽ detergẽdi ea quæ in ſumma cutis ſuperficie ſunt tribuit. Quod uero ſubiungit Auicẽna, omnes ſpecies Mezereõ adminiſtrãtur cũ melle ad ſordida ulcera, & eradicãt cortices, uere de Chamelæa dictũ eſt, nã has illi ineſſe facultates Dioſcorides iis uerbis innuit: ἀναλαμβανόμενα λεῖα τὰ φύλλα μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρει τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη, καὶ ἐσχαρωμένα. quod eſt: repurgãt cũ melle trita folia ulcera ſordida, & quæ cruſtas contraxerũt. Nec diſſentit Gal. lib. 8. de ſimpl. med. facul. ita ſcribens: χαμελαία τὴν πικρὰν ἐπικρατοῦσαν ἔχει ποιότητα, διὸ καὶ τὰ ῥυπαρὰ λίαν ἕλκη, καὶ ὅσα μεγίστας ἐσχάρας ἔχει, μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρειν δύναται. id eſt: Chamelæa uincentem habet qualitatem amaram, quamobrem admodũ ſordida ulcera, & quæ maximas habent cruſtas, cum melle purgare poteſt. Et conſonat Paulus inquiens: Chamelæa detergendi facultate prædita eſt, quocirca ulcera ſordida, & quæ cruſtas habẽt, cum melle expurgat. Cæterùm quæ ſequuntur apud Auicennam in capite de Mezereon, ea Chamelæonti albo conueniunt, ueluti cum ait educere lumbricos & aſcarides in decoctione calamenti montani, item conferre

hydropiſi,

hydropiſi, & urinæ difficultati, cum aqua denique & oleo interficere mures, canes, & porcos. Id quod in primis teſtatur Dioſcorides, de Chamæleonte albo ita ſcribens: ἡ ῥίζα ποθεῖσα ὀξυβάφου πλῆθος, ἄγει ἕλμινθας πλατείας. λαμβάνεται δὲ σὺν οἴνῳ αὐστηρῷ μετὰ ὀριγάνου ἀποζέματος· καὶ ὑδρωπικοῖς δὲ ἐπιτηδείως δίδοται ὁλκὴ σὺν οἴνῳ, ἰσχναίνει γὰρ αὐτούς. ἔτι πρὸς δυσουρίαν τὸ ἀφέψημα αὐτῆς πίνεται· ἀποκτείνει καὶ κύνας ἔτι ὗς καὶ μύας σὺν ἀλφίτῳ πεφυραμένη, καὶ ὑδρελαίῳ δευθεῖσα. *quod eſt, Radix oxybaphi menſura pota, latos lumbricos pellit. Bibitur autem in uino auſtero cum Origani decocto. Hydropicis commode drachma cum uino datur, etenim extenuat eos. Decoctum eius contra urinæ difficultatẽ bibitur. Canes, ſues, & mures cum polenta ſubacta, uel aqua & oleo madefacta necat.* Et confirmat Galen. lib. octauo ſimplicium dicens: ἡ δὲ τοῦ λευκοῦ χαμαιλέοντος ῥίζα πρὸς ἕλμινθας πλατείας δίδοται, πλῆθος ὀξυβάφου. μετ᾽ οἴνου αὐστηροῦ προσφέρουσιν αὐτὴν καὶ τοῖς ὑδερικοῖς. *id eſt: Radix albi Chamæleontis potui datur menſura oxybaphi cõtra lumbricos latos. Exhibent etiam cum uino auſtero aqua intercutem laborantibus.* Eadem quoque poſt Galenum Paulus in ſeptimo tradit. Præterea pari errore Auicẽna Fen. ſexta Cano. quarti tract. 1. ſum. 2. cap. ſeptimo ad Mezereon, ſeu ut ibidem ipſemet interpretatur, Chamelæam transfert, quod Galenus, Paulus atque alij Chamelæonti nigro tribuunt. Nemo enim illorum Chamelæam inter uenena, Auicennæ inſtar, connumerat, ſed Chamelæontis nigri potius radicem, id quod Galeni uerba ſuprà citata

Chamelæa inter uenena cõnumerari non debet.

tata pulchre monſtrant. Omnium autem apertiſsime Pau lus, qui in hunc modum ſcribit: Intrò & in corpus ſumpta, uenenoſa & letalis creditur nigri Chamæleontis radix. Porrò haud aliter quàm Auicenna Chamelææ cum Thymelææ & Chamæleontis uiribus confundit Meſue, quemadmodum perſpicuum fiet huius placita cum ueterum ſcriptis conferenti. Nos tamen, cum id abunde Manardus noſter in ſuis in Meſuen annotationibus præſtiterit, ſuperuacaneum eſſe duximus iſta denuo ad exemplum præcedentium conferre. Hinc iterum diſcant ſtudioſi, quàm periculoſum ſit ex Arabib. autoribus plantarum diſcere uires, qui ita ſingulas confundunt, ut impoſſibile ſit non capitaliter errare, qui illos ſequi uoluerit. Præſtaret hoc nomine illorum decreta planè eſſe extincta, imò autores ipſos unà cum illis radicitus perditos. Ego ſanè Arabum autorum lectionem nunquam ita perniicioſam eſſe antea, ut hodie, credidi, indies enim magis atque magis quantum incommodare poſsint animaduerto, quapropter mitius quàm par erat etiã illos olim à me tractatos eſſe fateor. Iã multo acerbius tractandos arbitror, ut hoc pacto poſteris ſaltẽ cõſulatur, ne Arabica illa lupanaria incidant improuidi. Et certe me illorũ hoſtem futurum eſſe omniũ acerrimum publice omnibus denuncio, maiorique conatu quàm hactenus unquam cœpi, illorum caſtra oppugnare pergam, neque deſinam, modo uita dei benignitate ſuperſit, donec caſtris penitus exuero. Quis enim has peſtes in uitã humanam diutius graſſari pateretur? nemo ſanè, niſi qui homines, Chriſtianos præſertim, omnes ablatos iri cupiat. Ad fontes potius pergamus, illicque aquam purã nullis inquinamẽtis perturbatã hauriamus. Exemplo nobis ſit Mezereon, ſeu ut

Plantarũ facultates ex Arabibus diſcere periculoſum.

Græci uocant Chamelæa, cuius facultates ut confuſiſſime tradiderunt Arabes, ita breuiſſime ac omnium dilucide Græci. Quid enim breuius, quid denique magis perſpicuum quàm hæc Dioſcoridis uerba, quibus in hũc modum Chamelæã depingit? ταύτης τὰ φύλλα κάτω καθαίρει φλέγμα καὶ χολήν, μάλιστα ἐν καταποτίῳ λαμβανόμενα, μιγνυμένου διπλασίονος ἀψινθίου πρὸς ἓν μέρος τῆς χαμελαίας. ἀναλαμβανέσθω δὲ ὕδατι ἢ μέλιτι εἰς καταπότιον. ἔστι δὲ ἀδιήκτα, διαχωρεῖται τε ὡς λαμβάνεται. ἀναλαμβανόμενα λεῖα τὰ φύλλα μετὰ μέλιτος ἀνακαθαίρει τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη καὶ ἐσχαρωμένα. *hoc eſt: Eius folia pituitam bilémque per inferna purgant, maxime in catapotio deuorata, uni Chamelææ parti, duabus Abſinthij mixtis. Conformentur autem aqua aut melle in pilulas. Hæc uero in uentre non conficiuntur, ſed qualia ſumpta fuerunt excernuntur. Reliqua quæ ſequuntur, ſupra à nobis interpretata ſunt.*

Auicennam Calamentum cum Origano confundere, atque vtriuſque vires promiſcue docere.

CAP. XXIII.

CAlamentum Auicennam confundere cũ Origano teſtantur ea quæ ſcribit cap. 158. ſecundi Canonis, in hunc modum: Calamentum aliud eſt fluuiale, & aliud montanum, ſimile Hyſſopo in ſapore, & ſimiliter folia eius ſunt ei ſimilia. Et eſt alia ſpecies eius quæ nominatur Albauium. Et eſt quædã ſpecies eius quæ uocatur Calamentum hirci, & uirtus eius eſt ſicut uirtus aliorum acris, & montanum eſt fortius fluuiali.

fluuiali. Quibus ſanè ex uerbis euidentiſsimũ fit cuiuis ſaniore mente prædito, Auicennã toto cœlo errare, imò uix uerbum unum proferre quod non ueritati repugnet. Verũ quidem eſt, Calamentum aliud eſſe fluuiale, aliud uero montanũ: in hoc enim Nicandrum *ſequi uidetur, qui in theriacis ſuis duo tantum Calaminthes genera, aquaticum alterum, montanum uero alterũ facit. Falſum autẽ quod montanum* Hyſſopo *ſimilia folia habere dicit, nã id,* Dioſcoride *autore,* Ocymi *potius folia habet. Proinde genera Calamenti rectè conſtituiſſe certum eſt, perperam autem illis* Hyſſopi *folia, quæ* Origano *debẽtur, adaptauit, quemadmodum* Dioſcorides *docet lib. 3. cap. 30. origanum ita depingẽs:* ὀρίγανος ἡρακλεωτικὴ φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ· σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδές, ἀλλ' ὥσπερ διῃρημένον· καὶ ἐπ' ἄκρον τῶν ῥάβδων τὸ σπέρμα οὐ πυκνόν. ἡ δὲ ὀνῖτις καλουμένη λευκοτέρα τοῖς φύλλοις ἐστί, καὶ μᾶλλον ἐοικυῖα ὑσσώπῳ. τραγορίγανος θαμνίσκος ἐστίν, ὀριγάνῳ ἢ ἑρπύλλῳ ἀγρίῳ ὅμοιος τὰ φύλλα καὶ τὰ κλωνία. *id eſt:* Origanum Heracleoticum *folium habet* Hyſſopo *non diſsimile, non tamen umbellam in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam ac diuiſam. Semen illi in ſummis uirgis haudquaquam denſum. Quæ uero* Onitis *appellatur candidioribus eſt foliis, & Hyſſopo magis ſimilis.* Tragoriganum *frutex eſt exiguus,* Origano *aut ſerpillo ſylueſtri foliis & ramulis ſimilis. Ex quibus utique uerbis* Auicennæ, *error liquidò ſeſe prodit, quod ſcilicet* Calaminthan *cum* Origano *ita miſcuerit, ut niſi quis oculatiſsimus ſit, hæc genera diſcernere non poßit. Manifeſte tamen hallucinatur cum* Calamentum *hirci tertiam facit ſpeciem, cum nemo ueterum*

G ij Tragocalá-

a · p ·

Tragocalamintham, ſed potius Tragoriganum deſcripſerit, nec inter Calaminthes, ſed Origani ſpecies cõnumerarit. Id quod Plinius quoq; facit lib. 20. cap. 17. poſt Heracleoticum & Onitin, Tragoriganum ſylueſtri ſerpyllo ſimilem, inter Origani ſpecies recenſens. Quod uero deinceps ait, uirtus eius eſt ſicut uirtus aliorũ acris, iterũ, ad Calaminthæ reſpexit ſpecies, harũ enim omniũ folia guſtu feruentia & acria ſunt, Dioſcoride teſte, cuius hæc de Calaminthes ſpecicbus uerba ſunt: πασῶν τὰ φύλλα γευομένῳ πυρωτικὰ ἰσχυρῶς ἐστι δριμέα.

Auicenna Origani et Calaminthæ vires confundit.

Non ſolum autem formas Origani & Calaminthæ confundit Auicenna, ſed & illarũ uires promiſcue atq; indiſcriminatim docet, id certe quod uno atque altero exẽplo monſtrabimus, neque enim ſingula referre opus erit, ſed poterit ſtudioſus ſuo Marte illorũ inſtar reliqua conferre, ac iudicare. Inter cætera de Calaminthæ uiribus ſic ſcribit Auicenna: Fit Balneatio ex decoctione montani ad pruritum & ſcabiẽ, & quandoque ſeparatur icteritia, & cõfert hydropiſi, quando comeditur cũ ficubus. Et ſolutione educit choleram nigrã, & cõfert ulceribus oris, & extrahit ſuperfluitates ex utriſq; naribus. Quæ ſingula Dioſcorides Origano, & minime Calaminthæ tribuit, ita ſcribẽs: ὀρίγανός ἐστι θερμαντική, ἁρμόζει πρὸς τὰ σπάσματα καὶ ῥήγματα καὶ ὕδρωπας μετὰ σύκου βιβρωσκομένη. ξηρὰ δὲ ποθεῖσα ὀξυβάφου πλῆθος σὺν μελικράτῳ μέλανα κατὰ κοιλίαν ἄγει. κνησμοὺς δὲ καὶ ψώρας καὶ ἴκτερον τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ ἐν λουτρῷ ὠφελεῖ. ὁ δὲ χυλὸς αὐτοῦ χλωρᾶς οὔσης καὶ παρίσθμια καὶ κιονίδας καὶ ἄφθας θεραπεύει. καὶ διὰ ῥινός ἄγει σὺν ἐλαίῳ ἰρίνῳ ἐγχυματιζόμενος. hoc eſt: Origanũ calefacit.

Ruptis,

Ruptis, conuulſis & hydropicis cum ficu comeſtū prodeſt. Aridū acetabuli menſura potū in aqua mulſa, atros humores per aluum ducit. Ad prurigines, ſcabies, morbū regium, decoctū eius in balneo confert. Succus etiam uirentis tonſillas, columellā, & oris ulcera ſanat. Et per nares trahit cum Irino oleo infuſus. Idē facit Pli. lib. 20. ca. 17. dicēs: Ruptis cōuulſis medetur origanū cū panacis radice. Hydropicis cum fico, aut cū hyſſopo, acetabuli menſuris decoctum ad ſextam. Item ſcabiem, pruriginē, in deſcenſione balnearū. Succus naribus infunditur. Tonſillis quoque & uuis medetur, oris ulceribus. Aluū mollit acetabuli menſura. Præter has facultates ſunt & aliæ quas Auicēna Calamentho adſcribit, quæ tamen Tragoriano conueniunt, quales ſunt ſedare nauſeam, extenuare lienem, conferre ſtomachi doloribus & conturbationi: teſtis eſt Dioſcorides, qui de Tragorigano ita ſcribit: εὔθετος σπληνικοῖς πινομένη μετ᾽ ὄξους. τοῖς ἀσώδεσι καὶ κακοστομάχοις καὶ ὀξυρεγμιῶσι δίδοται. καὶ ἐφ᾽ ὧν ἀλυσμὸς καὶ ναυτία καὶ θέρμη ὑποχονδρίων παρακολουθεῖ. quod eſt: Lienoſis cum aceto bibere confert. Cibum faſtidientibus, ſtomacho male affectis, & acida ructantibus datur. Item quibus maritima iactatio, nauſea, & præcordiorum æſtus accidit. Sūt & non paucæ apud Auicennam capite citato proprietates, quæ ueræ Calaminthæ, quam Nepetam Romani uocant, conueniunt, quales ſunt illæ: Quando bibitur, aut ex eo fit emplaſtrum, confert puncturæ uermium uenenoſorum: eius decoctio prouocat urinam, & confert ſpaſmo, & dilatationi anhelitus, dolori pungitiuo uentris, & cholericæ paſſioni & rigori. Et quando præmittitur & bibitur cum uino, expellit uenena mortalia, interfi-

Auic. Calaminthæ tribuit, quæ Tragorigano debentur.

Nepeta.

cit uermes: & quando comeditur & bibitur poſt ipſum aqua caſei diebus continuis, cõfert elephantiæ. Has enim ad Calamintham attinere Dioſcorides lib. 3. cap. 36. his uerbis docet: πινομένη δὲ καλαμίνθη καὶ καταπλασσομένη ἀρήγει ἑρπετοδήκτοις. ἄγει δὲ καὶ οὖρα τὸ ἀφέψημα πινόμενον. βοηθεῖ δὲ καὶ ῥήγμασι, σπάσμασιν, ὀρθοπνοίαις, στρόφοις, χολέρᾳ, καὶ ῥίγει. καὶ πρὸς τὰ θανάσιμα προπινομένη ποιεῖ σὺν οἴνῳ, καὶ ἴκτερον ἀποκαθαίρει. ἕλμινθάς τε κτείνει σὺν ἁλσὶ καὶ μέλιτι πινομένη. ἑφθή τε καὶ ὠμὴ τετριμμένη· ὠφελεῖ καὶ ἐλεφαντιῶντας βρωθεῖσα, ἐπιπινομένου ὀῤῥοῦ γάλακτος. quod eſt: Calamintha pota & illita demorſis à ſerpẽtib. opitulatur. Decoctum eius potũ urinam pellit. Ruptis quoque, cõuulſis, & nõ niſi recta ceruice ſpirãtibus, torminibus, choleræ, rigoribuſque auxiliatur. Præpota in uino contra uenena facit, regiumq; morbũ expurgat. Lũbricos uentris tineas uocatos, cum ſale & melle pota enecat. Haud ſecus elixa crudáque ſi teratur. Elephanticos comeſta iuuat, ſi ſerum lactis ſuperbibatur. Dioſcoridi etiã ſubſcribit Galenus, cuius ſententiam quia nimis prolixa, adferre nolui: nec longiore etiam demonſtratione opus fuit, cum ex iam dictis euidentiſſimum ſit Auicennam cum Origano confudiſſe Calamintham. Demonſtratum enim abunde eſt non de ſola Calamintha hoc capite ſcripſiſſe Auicẽnam, quod illic multa ſint quæ Origano etiam conueniant, neq; interpretis incuria atq; inſcitia factum eſt ut pro Origano Calamintham tranſpoſuerit, quod ibidem haud pauca ſint quæ ex Dioſcoridis autoritate Calaminthæ ueræ tribuũtur. Proinde cum tanta ſit apud Auicennam ac reliquos Arabes in depingendis herbis earúmque facultatibus

Arabũ de herbarum

tibus

tibus inconſtantia, conſultiſsimum erit ſtudioſis, ut quicquid illi de ea re ſcripſerunt, tanquam mendacia pernicioſiſsima ſuſpecta habeant, nec unquam attingant: præter enim nugas & ipſiſsimam confuſionem nihil inde reportabunt. facultatibus placita mera mẽdacia.

Auicennã Thapſiæ tribuere quę Ixiæ veneno conueniũt, nulli ferè nõ in cõfeſſo eſſe, adeóq; vtriuſq; naturam nõ ſatis perſpectã habuiſſe. CAP. XXIIII.

NE cui uocabulorũ imponat ambiguitas, animaduertẽdum omnium primum Auicennam Teſiſia ſeu Teſific corrupta uoce eſſe uſum pro Thapſia, id quod ex utriuſque deſcriptione ac uiribus ſatis innoteſcet. Auicenna nanque ita de ſuo Teſific capite 710. ſecundi Can. ſcribit: Eſt mundificatiua, ſolutiua, & maturatiua. Et eſt ex eis quæ attrahunt uehementer & uiolenter ex profundo corporis. Facit naſci pilos, & confert alopitiæ ualde. Prodeſt occultationi ſanguinis, ſed non dimittitur ſuper ipſam præter horam. Similiter confert ueſtigiis, panno, & albaras. Inungitur cum compreſsione ſuper mollificationem neruorum, & ſuper podagram, & ſuper iuncturas frigidas. Confert ſputo ſaniei, & difficultati anhelitus, dolori amborum laterum, & proprie dolori ipſorum, uel cum oleo antiquo linita, & ut emplaſtrum ſuperpoſita. Adiuuat ad expuendas ſuperfluitates linita. Dioſcorides uero haud aliter de Thapſia libro quarto cap. 147. ſcribit: inquiens: δύναμιν δ' ἔχει καθαρτικὴν ὅ,τε φλοιὸς τῆς ῥίζης καὶ ὁ χυλός· κέκτηται δὲ καὶ μετασυγκριτικὴν δύναμιν ὅ,τε ὀπὸς καὶ ἡ ῥίζα, πάντων μάλιστα τῶν ἰσοδυνα- Teſific apud Auic. quid.

ἰσοδυναμούντων, ὅπου δεῖ ἐκ βάθους ἑλκύσαι. ὅθεν ἀλωπεκίας καταχριόμενος ὁ χυλός, ἢ ἡ ῥίζα χλωρὰ προστριβομένη δασυνει, ὑπώπιά τε αἴρει καὶ πελιώματα λεῖα ἡ ῥίζα ἢ ὁ χυλὸς σὺν λιβάνῳ τῷ καὶ κηρῷ ἴσοις. δεῖ δὲ μὴ πλέον δυοῖν ὡρῶν ἐᾶν. αἴρει δὲ καὶ ἔφηλιν σὺν μέλιτι καταχρισθείς, καὶ λέπρας ἀφίστησι, φύματά τε ῥίπτει μετὰ θείου καταχριόμενος ὁ χυλός. χρησίμως δὲ καταχρίεται καὶ ἐπὶ τῶν χρονίας ἐχόντων διαθέσεις περὶ πλευρὸν ἢ πνεύμονα, ἢ πόδας, ἢ ἄρθρον. ἁρμόζει δὲ ἡ δι' αὐτοῦ κάθαρσις πάθεσιν ἀσθματικοῖς, πλευρῶν ἀλγήμασι χρονίοις καὶ ἀναγωγαῖς. quod eſt: Tam cortex radicis, quam ſuccus, purgãdi uim habent. Succus denique pariter & radix facultatẽ poſſident tranſcõcretiuam, omnium maxime quæ pares cũ eis uires adepta ſunt, ubi ex imo quidpiam trahendũ eſt. Vnde ſuccus illitus, aut radix recens confricata, alopecias explet. Radix aũt ſuccus cũ æquis thuris cæræq; portionibus, ſuggillata, liuoresque tollit. Oportet autem non plus binis horis dimittantur. Vitia cutis in facie cũ melle illitus emẽdat. Lepras pellit. Tubercula quoq; diſiicit cũ ſulphure perunctus ſuccus. Vtiliter in diuturnis laterũ, pulmonum, pedum, articulorúmque affectibus illinitur. Eius purgatio cõuenit ſuſpirioſis, diuturnis laterum doloribus, reiectionibúſq;. Gal. etiam lib. 6. de ſimp. med. fac. Thapſiã inter ea medicamẽta quæ ex alto uehemẽter trahũt recẽſet. Eius uerba hæc ſunt: Θαψία δριμείας ἐστὶ καὶ ἰσχυρῶς θερμαντικῆς δυνάμεως σὺν ὑγρότητι. ἕλκεται γοῦν ἐκ βάθους βιαίως, καὶ αὐτὸ διαφορεῖ τὸ ἑλχθέν. quod eſt: Thapſia acrẽ ac ualẽter excalfaciẽtẽ facultatem,

Thapſia vehementer ex alto trahit.

facultatem, cum humiditate coniunctam habet, quam ob rem ex alto uiolenter trahit, & quod traxit diſcutit. Id quod & Paulus in ſeptimo facit, ita ut euidentiſſimũ ſit Thapſiam eandem cum Theſiſia Auicennæ eſſe. Cæterùm quod Græcis Ixias eſt, id Auicennæ Aldibic dicitur, quemadmodum ex eorum quæ utrique de iis ſcribũt, collatione patet. De Aldibic enim Auicenna Fen. 6. Cano. 4. tract. 1. ſum. 2. cap. 33. ita ſcribit: Si quis bibit Aldibic, accidunt illi rugitus in uentre et punctura abſque fluxu uentris & uertigo. Cura: Oportet ut in potu dentur aqua & mel, & euomat ea, et clyſterizetur clyſteri leui, & confert ei ſumere in potu abſinthium cum melle, & ſyrupum acetoſum. Et illud quod appropriatur cum decoctione rutæ. De Ixia uero Dioſcorides lib. 6. cap. 21. ita: ἰξίας ἐν τῷ πίνεσθαι βορβορυγμούς τε καὶ ψόφους μετὰ λειποθυμίας ἐπιφέρει δίχα τοῦ προχωρεῖν τι. βοηθεῖ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξεμέσαι τὸ πλεῖον, ἢ μετὰ τὸ τὴν κοιλίαν λυθῆναι πινόμενον ἀψινθίου ἀπόβρεγμα σὺν οἴνῳ πολλῷ, ἢ ὀξυμέλιτι. πηγάνου τε ἀγρίου σπέρμα. id eſt. Ixias inter potandum inteſtinorum ſtrepitus & tumultum affert, nec quicquam tamen ſecedit. Poſt uomitionem multam, aluumque ſolutam, auxiliatur aqua in qua abſinthium maduerit, cum uino copioſo, aut aceto mulſo pota, rutæque ſylueſtris ſemen. Vnde iterum conſtat Aldibic Auic. nihil eſſe aliud quàm Ixiam Græcorũ: Animaduertendum tamen multa eſſe in Auicenna hoc loci, ut paſſim aliàs, deprauata, ut dum erucæ pro rutæ legitur, uaporetur pro potetur, ut abunde patebit ea quæ Dioſc. ſcribit diligenter expendenti, ita ut hodie non extet Auicenna autor pernicioſior, quando uix paginam in illo offendere liceat,

Aldibic Ixias eſt Græcorum.

Auicenna vix autor alius pernicioſior.

liceat, in qua non inſignis error committatur. His itaque *ſic habentibus, manifeſtum erit* Auicennam Thapſiam *cum* Ixia *confundere, quod illi tribuat quæ huic conueniat.* Vniuerſi *nanque effectus quos ille* Fen. 6. Can. 4. *tract.* 1 *ſum.* 2. *capite decimotertio* Theſiſiæ *adſcribit, pares ſunt iis quæ* Dioſc. Ixiæ *aßignat.* Verba Auicennæ *ſubiiciamus:* Theſiſia *eſt gummi rutæ montanæ, & quandoque ſentitur in ſapore eius ſicut ſapor albedarungi. Accidit illi qui bibit eam retentio eorum omniũ quæ currunt ex utriſque uiis, & apoſtematur lingua, & accidũt ſtrepitus & inflatio, & aduſtio in gutture. Cura eſt ut properet & euomat & ſumat in potu ſirupũ acetoſum, & infuſionem abſinthij, & ex eis quæ nota ſunt apud eos ſicut bezahar. Quibus ſanè uerbis nemo nõ uidet* Auicẽnã Thapſiæ *tribuere, quod* Aldibic, *quæ* Ixias *eſt, ex eiuſdem autoritate conuenit. Cuius rei* Dioſcorides *etiam teſtis eſt, qui loco antea citato ita ſcribit:* ἰξίας δὲ ὃς καὶ οὐλόφωνος καλεῖται ἐν τῷ πίνεσθαι, ὄζον τι ὠκύμῳ κατὰ τὴν ὀσμὴν καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφαίνει. ἐπιφέρει δὲ γλώσσης φλεγμονὴν ἰσχυρὰν, καὶ τὰς ἐκκρίσεις ἐπέχει πάσας, βορβορυγμούς τε καὶ ψόφους μετὰ λειποθυμίας ἐπιφέρει διὰ τὸ προχωρεῖν τι. βοηθεῖ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξεμέσαι τὸ πλεῖον, ἢ μετὰ τὸ τὴν κοιλίαν λυθῆναι πινόμενον ἀψινθίου ἀπόβρεγμα σὺν οἴνῳ πολλῷ, ἢ ὀξύμελι. *Hæc uerba paulò ante interpretati ſumus, ideo ut denuò iterentur nihil opus habent.* Paulus *certe* Aegineta *lib.* 5. *cap.* 47. *haud aliter quàm* Dioſcorides Ixiæ *aßignat, quod* Thapſiæ Auicenna, *dũ ait:* Ixias, *quæ ulophonon quoque uocatur, inter potandum ocymo quiddam ſimile guſtu & odore refert.* Valentem

lentem linguæ inflammationem facit, omnia etiã excrementa ſupprimit, & cum animi deliquio inteſtinorum ſtrepitum & tumultum excitat, nec quicquam tamen excernitur. Opem adfert poſt uomitionem, aut alui deiectionem, cũ largiore uino, aut oxymelite, aqua in qua abſinthium maduerit pota, ita ut nihil clarius ſit quàm Auic. cũ Ixia cõfudiſſe Thapſiã, atq; adeò utriuſq; uires ac naturã ignoraſſe. Si enim Thapſiæ naturã ſatis perſpectã habuiſſet, nunquã certe illã eſſe ſylueſtris rutæ gũmi ſcripſiſſet, id tamẽ quod non ſolum uno in loco, ſed uarijs facit, præſertim ca. 710. ſecundi Can. & Fen. 6. Can. 4. toties iam citati. Minime autẽ Thapſia alio nomine ruta ſylueſtris, ſed ferula potius ſylueſtris, aut ferulago dicitur. Teſtis Dioſ. qui ita ſcribit: Θαψία ῥωμαῖοι φερουλάγω, οἱ δὲ φέρουλαμ συλβέστρις, ὅτι τῇ ὅλῃ φύσει ἔοικεν νάρθηκι· quod eſt: Thapſiam Romani ferulaginem, alij ferulam ſylueſtrem, quod tota natura ferulæ ſimilis ſit, appellãt. Porrò ignoraſſe Thapſiam Auicennam inde etiam colligi poteſt, quod ſibiipſi in Theſiſia contradicit. In ſecundo enim Can. docet, quod in radice eius, & corticibus ipſius, & lachryma eius, eſt ſolutio, id quod & Dioſcoridem, ut ſuprà annotauimus, feciſſe conſtat. Fen. uero 6. Can. quarti contrarium planè tradit, nempe quod accidat ei qui Theſiſiam bibit retentio eorum omnium quæ currunt ex utriſque uiis. Quis autem tam ſtupidi eſt animi qui retentionẽ et deiectionem excrementorum contrarios eſſe effectus non intelligat? Sed quid multis moror? ſi Auicenna Thapſiam ab Ixia ueneno ſecernere potuiſſet, nunquam ſibi tam pugnantia docuiſſet. Hic rurſus monitos eſſe uolo medicinæ ſolidioris ſtudioſos, quo ſibi uel hinc etiam cauere diſcant,

Thapſia non eſt ſylueſtris rutæ gũmi.

Thapſia alio nomine ferula ſylueſtris dicitur.

Auicenna ſibiipſi in Theſiſia contradicit.

diſcant, ne Auicennæ decreta, tanquam Delphica *quæ-
dam oracula ſuſpiciant, id quod magna hodie inerudi-
torum medicorum pars facit, quod uniuerſa ferè illius
ambigua, & inter ſe mire pugnãtia ſint.* Neque *eſt cur
de illo mirentur: tranſcriptor enim cum aliorum tãtum-
modo fuerit, ſingula uera, falſa, ſine iudicio & nullo ha
bito delectu, utcunque ſeſe obtulerunt corraſit, nec aliud
ſtuduit, niſi ut* Canonem *ſuum ad iuſti uoluminis magni
tudinem deduceret, non animaduertens qualiter teme-
re conſarcinati centones ſibi reſponderent, perinde ac ſi
cæcis ea quæ collegerat, eſſet obtruſurus.*

Auicennæ uniuerſa ferè decreta ambigua et inter ſe pugnantia.

Herbas quatuor, Alſinen videlicet, Helxinen, Anagalliden, & Myoſotida, natura & figura plurimũ diſtantes, Auicen. vno eodémq; capi te ſub Auriculæ muris appellatiõe cõfudiſſe.

CAPVT XXV.

A*Vicennam iam dictas quatuor herbas cõ
fundere, ex eiuſdem uerbis, quæ cap.* 18.
ſecundi Canonis *ſcribit, monſtrabimus.*
Auricula*, inquit, muris eſt herba cuius
uirtus ſecũdum* Galenum *propinqua eſt
uirtuti herbæ, qua uitrum abſtergitur.* Quibus *ſanè uer-
bis* Auicenna *herbã* Alſinen *dicta depingit, quæ helxini
uitrea extergẽti uaſa, ſimiles uires obtinet.* Teſtis *eſt* Ga
lenus, *qui lib.* 6 *.de ſimpl.med.fac.* Alſinen *ita deſcribit:*
ἀλσίνη ὁμοίαν ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν δύναμιν τῇ ἑλ-
ξίνῃ, ψύχουσάν τε καὶ ὑγραίνουσαν· *quod eſt:* Alſine *i-
pſa facultatem helxines habet, nempe refrigerantẽ &
humectantem.* Dioſc *.quoque qui libro* 2. *capite* 172.
ita tradit: ἀλσίνη καθόλου δύναται τὰ αὐτὰ τῇ
ἑλξίνῃ,

ἐλξίνη. *id eſt: Alſine in uniuerſum eadem quæ* Helxine *poteſt. Quibus ſubſcribit* Paulus *in ſeptimo dicẽs: Alſine uires omnino æquales habet ei quæ dicta eſt* Helxine. Et Plinius *lib.27.cap.4.inquit: Alſine emendat omnia quæ* Helxine, *ſed infirmius.* Per *herbam uero qua uitrum abſtergitur, Auicennam intellexiſſe* Helxinen, *notius eſt quàm ut demõſtrari debeat: illam enim in extergendis uitris eſſe ualentem omnes teſtantur ueteres, in primis* Galenus, *qui li.6.de ſimp.med.facul.de* Helxine *in hũc modum ſcribit:* τοῦ ῥύπτειν ἐναργῆ πεῖραν παρέχεται καὶ ἐπὶ τῶν ὑαλίνων σκευῶν. *quod eſt:* Euidens *extergendi experimentũ præbet & in uaſis uitreis.* Nec *aliũde certe* Vrceolaris, *ſeu ut uulgò nominatur* Vitriola, *dici cœpit, niſi quod extergendis urceolis, uaſiſque uitreis, experimento eſſe efficax inuenta ſit. Cæterùm poſt iam citata uerba Auicenna ita inquit:* Et hoc nomen cõceſſum eſt duabus herbis, quarũ una eſt quam nominat Galenus. *Quæ quidem uerba uera ſunt: interdum enim tot mendaciis ueritatem etiam inſerere uoluit: nam Auriculæ muris nomen Alſini quoque herbæ ab autoribus tribuitur, quod folia muriũ auribus ſimilia habeat.* Ita Dioſcorides: ἀλσίνη, οἱ δὲ μυὸς ὦτα. *id eſt, Alſinen nonnulli Auriculam muris uocant.* Et Galenus: ἀλσίνη ἢ μυὸς ὦτα. *hoc eſt, Alſine, aut Auricula muris.* Paulus *denique: Alſine, quam aliqui Græcorum Auriculam muris nominant.* Plinius *quoque: Alſine, quã quidã* Myoſoton *appellant.* Licet *autem Auriculæ muris nomen Alſini cum ea herba quæ proprie* Myoſotis *dicitur commune ſit, tamen differunt adhuc natura & figura, quando conſtet illam refrigerare, hanc uero calfacere.* Sequitur *apud Auicennam:* Et *altera quàm nominauit Dioſcorides,*

Helxine vitra abſtergit.

Vitriola.

des, & exiſtimauit quod ſit ſimilis Volubili, *niſi quia habet minora folia. Quæ uerba neque de* Myoſotide, *neque de* Alſine *nuncupata intelligi poſſunt, quod neutra illarum* Volubili, *neque in foliis, neque in flore ſimilis ſit. Quare ut ad aliam quandam herbã ab iis diuerſam referatur, neceſſe eſt. Ad nullam uero aliam rectius quàm ad eam quæ* Helxine *aut* Ciſſampelos *Græcis,* Latinis Conuoluulus, *noſtris* Volubilis maior, *ut paradoxo 18. diximus, uocatur, referri poterit: huius enim folia* Hederæ, *quam hic per* Volubilem *intelligit, ſimilia ſunt, minora tamen: id quod teſtatur* Diſcorides *lib. 4. cap. 42. dicens:* ἐλξίνη ἡ καὶ κισσάμπελος, ἔχει φύλλα ὅμοια κισσῷ, ἐλάττονα δέ. *quæ uerba ſuprà per nos interpretata ſunt. Quare ſecũdam quoque herbam,* Helxinen *ſcilicet, ab* Auicenna *eſſe deſcriptam hoc capite de* Auricula muris *monſtrauimus. Sed ut & tertiam illic depictam eſſe oſtendamus, age quæ in* Auicenna *ſubſequuntur excutiamus. Ait autem:* Et eſt herba expanſa ſuper faciem terræ, paruos habens ſtipites, & azulinos flores, cuius ſemen ſemini Coriandri ſimilatur, & eſt calida. *Quibus utique uerbis non* Auriculam muris *proprie nominatam, ſed* Anagallidis *alteram potius ſpeciem, quæ cæruleum florem habet, deſcribit. Duo enim eſſe* Anagallidis *genera, flore tantum diſtantia,* Dioſcorides *lib. 2. cap. 167. in hunc modum ſcribens teſtatur:* τῆς ἀναγαλλίδος διττὸν εἶδός ἐστι διαφέρον τῷ ἄνθει. ἡ μὲν γὰρ κυάνεον ἔχουσα τὸ ἄνθος, θήλεια λέγεται. ἡ δὲ τὸ φοινικοῦν, ἄῤῥεν. θαμνία δέ ἐστι κεχυμένα ἐπὶ γῆς, φύλλα ἔχοντα ἐπὶ τετραγώνων καυλίων μικρὰ, ὑποστρόγγυλα, πρὸς τὰ τῆς ἐλξίνης. καρπὸν περιφερῆ. *id eſt.* Duo *ſunt* Anagallidis

Ciſſampelos.

Duo Anagallidis genera.

dis genera,quæ flore tantum diſtant. Nam quæ cæruleo flore eſt, fœmina dicitur: quæ uero puniceo, mas. Frutices ſunt in terra iacentes, foliis in quadrangulo caule paruis,ſubrotundis, ad Helxines folia accedentibus: ſemine rotundo. Plinius quoq; li.25.ca. 13. duo eius genera facit,ita ſcribens: Duo genera Anagallidis. Mas flore phœniceo, fœmina cæruleo, non altiores palmo, frutice tenero,foliis puſillis,rotūdis,in terra iacentibus. Naſcūtur in hortis & aquoſis. Ex quibus liquidò apparet Auicennam alteram etiam Anagallidis ſpeciem ſub hoc capite Auriculæ muris deſcripſiſſe. Quod uero deinceps ait Auicenna: Inquit Muſaihach, iuuamentum eius eſt iuuamentum Abſinthij, non ad Anagallidas, ſed ad eā herbam quæ proprie Auricula muris nominatur, referendum erit: huic enim perinde atque Abſinthio uis enecandi lumbricos ineſt,id quod Paulus etiam Aegineta li. 4. ca. 57. docet,ubi inter alia etiā præſidia lumbricos enecantia, Auriculæ muris herbæ decoctum quoque enumerat: ita ut euidentiſſimum ſit Auicennam uno eodemq; capite quatuor herbas,natura & figura plurimum differentes, miſcuiſſe: primum enim,ut retulimus, quæ Alſini, dein quæ Helxini,tertio quæ alteri Anagallidis ſpeciei & poſtremum quæ Myoſotidi conueniunt, narrauit. Differre autem non tantum natura, ſed & figura prædictas herbas teſtātur uno ore ueteres, Dioſcorides, Galenus, Paulus, Plinius atque alii, qui ſeorſim & formas & facultates illarum pingūt atque exprimunt, id certe quod minime feciſſent, ſi eaſdem & natura & forma diuerſas non eſſe agnouiſſent. Quinetiam Auicenna ipſe ca.33.ſecūdi Canonis,oblitus quod antea eius proprietates in Auricula muris tractauerat,ſeorſim de

Anagallide

Auriculæ muris nomen quatuor herbis inditum.

Anagallide tanquam ab illa diuerſa egit. Cur uero in hunc errorem inciderit Auicenna, nullo alio nomine factum eſt, niſi quod nomen Auriculæ muris omnibus his quatuor herbis à quibuſdam ob foliorum ſimilitudinem inditum ſit, nam et Helxine ſeu cõuoluulus, ut in Myoſotide tradit Dioſcorides, à nonnullis Auricula muris dicta eſt, id quod & Angallidi accidit, ſunt enim qui adhuc hodie eandem hoc nomine appellent. Cum itaque uideret uno omnes appellari nomine, putauit, ut erat rerũ medicarũ planè ignarus, eaſdem nec natura nec forma inter ſe diſtare. Porrò iam dictarum herbarum etiam facultates confundit, Helxini enim tribuit quod Anagallidi debetur, id quod ita collige. Capite de Auricula muris inter cætera ſic ſcribit: illa quam nominauit Dioſcorides, extrahit ſpinas & ſurculos. Antea demonſtrauimus eam herbã quam paulò ante etiam nominaſſe Dioſcoridem, et Volubili ſimilem eſſe dixerat, eſſe Helxinen ſeu Ciſſampelon, cui certe ea facultas extrahendi ſurculos minime conuenit, ſed Anagallidi potius, quemadmodum in capite proprio de Anagallide metipſe docet Auicenna. Nec diſſentit Dioſcorides, qui loco paulò ſuprà citato de Anagallide ita ſcribit: ἀμφότεραι σκολόπων ἐπισπαστικαί. id eſt: Vtræque ſurculos aculeóſue extrahunt. Et Galenus lib. 6. de ſimpl. med. facul. in hunc modum ſcribens: ἔχουσι τι καὶ ὑπόθερμον, ἑλκυστικόν, ὥστε καὶ σκόλοπας ἐπισπᾶσθαι. quod eſt: Habent nonnihil caloris, & quandam trahendi facultatẽ, adeò ut infixa corpori extrahant. Paulus quoque in ſeptimo iam dicta confirmat iis uerbis: Anagallis utraque admodum abſtergendi uim obtinet, caloris uero nonnihil continet, et trahendi potentiam, adeò quidẽ ut ſurculos

Anagallis extrahendi ſurculos facultatem obtinet.

los corpori inhærentes euellat. Talem ſeſe paſsim medicinæ magiſtrum exhibet Auicenna, ut conſultiſsimum ſit eius ſcripta ex omnibus ſcholis eſſe exploſa.

Ignoraſſe Auicennam, Serapionem, Pandectariúmque Iſatim herbam, quam illi Nil & Nilech appellãt, variam & ancipitem eorundem de illa ſententiam ſatis indicare.

CAPVT XXVI.

HErbam Iſatim, quam noſtra ætas Guadũ nominat, eſſe eam quam Arabes Nil, ſiue Nilech, et Indicum uocãt, utriuſque deſcriptiones collatæ pulchre monſtrant. Serapion nanque capite 47. Nil ſiue Indicum ita pingit: Eſt de ipſo domeſticus & ſylueſtris. Et domeſticus eſt ille, quo tinctores utuntur, cuius folium eſt ſimile folio Plantaginis, niſi quia eſt magis uiſcoſum, & fortioris nigredinis, & habet ſtipitem lõgitudinem brachij unius habentem. Sed agreſtis aſsimilatur domeſtico, niſi quia folium eius eſt maius, ſimile folio lactucæ: habet ramos longos, plures, graciles, cum multis ramulis, color quorum tendit ad rubedinem, & in ſummitatibus ramorum ſunt uaginulæ multæ ſimiles linguis, et eſt in eis ſemen, & habet florem paucum, ſubtilem. Dioſcorides uero li. 2 cap. 74. Iſatim iis deſcribit uerbis: ἰσάτις ἥμερος ᾗ οἱ βαφεῖς χρῶνται, φύλλον ἔχει ἀρνογλώσσῳ ἐμφερές, λιπαρώτερον δὲ καὶ μελάντερον· καυλὸν δὲ ὑπὲρ διπήχυν. ἰσάτις δ' ἀγρία παραπλησία οὖσα τῇ πρὸ αὐτῆς, φύλλα ἔχει μείζονα πρὸς τὰ τοῦ θρίδακος, καυλοὺς δὲ λεπτοτέρους, πολυσχιδεῖς, ὑπερύθρους, ἔχοντας ἐξ ἄκρου ὥσπερ

Iſatis hẽrba.

θυλάκια γλωσσοειδῆ πολλὰ, ἀπηωρημένα, ἐν οἷς τὸ σπέρμα. ἄνθος μήλινον, λεπτόν. quod eſt: Iſatis domeſtica qua lanarum tinctores utuntur, folium habet Plantagini ſimile, uerum pinguius, nigriusq́. Caulem autem duobus cubitis altiorẽ. Iſatis uero ſylueſtris ſatiuæ ſimilis exiſtit. Folia habet maiora ad lactucæ folia accedẽtia, caules tenuiores, multifidos, rubentes, in cacumine folliculos linguarum quandam effigiem referentes, multos, pendulóſque habentes, in quibus ſemen. Florem luteum, tenuem. Quæ ſanè deſcriptiones ita quadrant, ut nemo non, niſi talpa cæcior ſit, uideat, Nil ſiue Indicum eandẽ eſſe cum Iſatide herbam, id certe quod ex facultatibus etiam quàs ſuo Nil aut Indico tribuunt Arabes, abunde colligi poteſt: planè enim cum iis quæ Græci Iſatidi aſſignant conueniunt. Auicenna nanque cap. 516. ſecundi Canonis, hos effectus Nil aſcribit: Eſt, inquit, ſtypticum, & prohibet fluxum ſanguinis, & quod eſt domeſticum exiccat fortiter ſine mordicatione, & detumeſcere facit apoſtemata, & confert exituris malis in membris duris. Conuenit Eryſipilæ, & ulceribus putridis. Confert ſpleni, & proprie ſylueſtre. Et Auerrois de Indico, quod idem eſt, in hunc modum tradit: operationes ſuæ ſunt ut conſolidet uulnera, quæ ſunt in membris duris, etiam ſi ſint in extremitatibus muſculorum, & abſcindit fluxum ſanguinis, & ualet multum uulneribus fiſtulatis. Sed ſylueſtre ualet multum contra oppilationem ſplenis. Eoſdem uero effectus Iſatidi ſuæ tribuit Gal. libro ſexto de ſimpl. med. fac. in hunc ſcribens modum: ἰσάτις ἡ μὲν ἥμερος ᾗ οἱ βαφεῖς χρῶνται ξηραντικῆς ἰσχυρῶς ἐστι δυνάμεως, οὐδέπω δακνούσης· ἔστι γὰρ πικρά τε ἅμα καὶ στυπτική.

πτική. ταῦτά τοι καὶ τὰ μεγάλα τραύματα τῶν σκληρῶν σωμάτων κολλᾶ, κἂν ἐν ταῖς τῶν μυῶν ἢ κεφαλαῖς. καὶ κατὰ τῶν αἱμοῤῥαγούντων ὠφελίμως ἐπιπλάττεται, καὶ τοὺς οἰδηματώδεις ὄγκους θαυμαστῶς διαφορεῖ τε, ἅμα καὶ προστέλλει, καὶ πρὸς πάντα τὰ κακοήθη ἕλκη θαυμαστῶς ἀνθίσταται, κἂν σήπεται, κἂν διαβιβρώσκηται· ἡ δὲ ἀγρία ἰσάτις καὶ τοῖς σπληνικοῖς ὑπάρχει χρήσιμος. *id eſt: Iſatis domeſtica quidem. qua utuntur tinctores, facultatis eſt ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara & adſtringens.* Proinde *magna uulnera corporũ durorũ glutinat, etiã ſi in capitibus muſculorũ fuerint: & ſanguinis profluuio laborantibus partibus utiliter illinitur, tumores œdematodeis mirifice digerit ſimulac reprimit, & aduerſus omnia ulcera maligna mirabiliter reſiſtit, etiãſi putreſcant, etiamſi exedãtur.* At Iſatis *ſylueſtris lienoſis quoque utilis exiſtit.* Galeno *ſubſcribit* Paulus *in ſeptimo,* et Dio*ſcorides loco antè citato dicens:* δύναται τὰ φύλλα καταπλασσόμενα πᾶν οἴδημα διαφορεῖν, καὶ φύματα καὶ ἔναιμα τραύματα κολλᾶν. αἱμοῤῥαγίας τε στέλλειν, καὶ φαγεδαινικὰ, καὶ ἕρπητας ἐρυσιπέλατά τε σηπεδόνας θεραπεύειν. *hoc eſt:* Folia *illita, tumores omnes diſcutere poſſunt, & tubercula, cruenta uulnera conglutinare ſanguinis eruptiones ſiſtere, exedentia, ignes ſacros, & putreſcentia ulcera ſanare.* Ita *ut euidentiſſimum ſit ex iam annotatis,* Nil Arabum *nihil eſſe aliud q̃* Iſatim Græcorum. *Cæterùm ignoraſſe* Auicẽnam, Serapionem, Pandectariumq́; Nil *ipſum, utcunque ex Græcorum ſententia illud deſcripſerint, indicio eſt quod tam ancipites in illo depingendo* *Auicenna & Serapion Nil ignorarunt.*

gendo fuerunt. Serapion nanque paulò ante adducta notificatione non contentus, aliorum etiam de eo ſentẽtias affert, quas certe improbare debuiſſet, ſi herbam Nil dictam probe cognitam habuiſſet. Verba autem Serapionis hæc ſunt: Et eſt arbuſtum puluerulentum, eleuatur cum ſtipite ſuo longitudine unius brachii, & habet germina ramorum, & in ſummitate ſua eſt flos ſicut flos Coriandri. Et rurſus ex Iſaac ſententia: Et eſt planta habens folium longum, coloris quaſi azutrini, plus quàm foliũ Salicis, et aſsimilatur folio Phaſeoli, ſed eſt maius eo. Quis itaque ex tot diuerſis deſcriptionibus nõ putet ignoraſſe Nil Serapionem? Ignoraſſe autem & Auicennam Nil, ex eo etiam colligitur. Primum, quod etſi illud haud aliter quàm Dioſcorides loco citato deſcripſerit, nihilominus tamen cap 297. iterum idem depingit, ac tingere capillos ait, quem tamen effectum Iſatidi nemo ex ueteribus tribuit. Vt itaque reprehenſione non caret bis temere de una eodem herba uerba feciſſe, ita etiam ſuſpicionem auget ut credamus Auicennam Iſatim non agnouiſſe, maxime cũ illi peregrinas facultates adaptet, quæ neque Galenus, neque etiá Dioſcorides, Pliniusque illi ineſſe teſtentur. Præterea haud cognouiſſe Iſatim Pandectarium abunde eius uerba monſtrant, dum in hunc modũ ſcribit: Nilech Arabice dictum, à Græcis Veſme, à Latinis autem Indicum. Nam utcunque uerum ſit ab Arab. Nilech dici, falſum tamen eſt à Græcis Veſme appellari, cum ea dictio perinde atque prior arabica uel plane barbara ſit. Deniq; Iſatim ab Abenroe uocari Indicũ cõcedimus, uerum ab eo diuerſum eſt non tantum Græcorum, ſed & Latinorum Indicum. Dioſcorides enim lib. 5. ca. 61. Indicum inter lapides cõnumerans ita de eo tradit:

Iſatim Pandectarius ignorauit.

Græcorũ & Latinorũ Indicum ab

τοῦ δὲ λεγομένου ἰνδικοῦ λίθου, τὸ μὲν αὐτομάτως γί- arabico
νεται, οἱονεὶ ἔκβρασμα ὂν τῶν ἰνδικῶν καλάμων. diuerſum
τὸ δὲ βαφικόν ἐστιν ἐπάνθισμος πορφυροῦς ἐπαιω-
ρούμενος τοῖς χαλκείοις, ὃν ἀποσύροντες ξηραίνου-
σιν οἱ τεχνῖται. quod eſt: Indici nominati lapidis, unũ genus quidem ſua ſponte naſcitur, tanquam ſpuma Indicis harundinibus exiens. Alterum infectiuum dictũ, eſt ueluti flos purpuræ innatans cortinis, quem detrahẽtes artifices ſiccãt. Inter Latinos autem Plinius lib. 33. c. 6. de Indico haud aliter quàm Dioſcorides ſcribit, dicẽs: Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India uenit harũdinum ſpuma adhæreſcente limo, cũ teritur nigrum. At in diluendo mixturam purpuræ cæruleique mirabilem reddit. Alterum genus eius in purpurariis officinis innatans cortinis. Ita ut nemo non uideat Latinorum etiã Indicũ à Nil ſeu Iſatide eſſe ualde diuerſum. Denique nõ perſpectã habuiſſe Pandectariũ Iſatim herbam uel hinc etiam ſciri poteſt, quod is Oſatidẽ (nam ita corrupte pro Iſatidem dixit) & Borith Græce, Arabice Agiſdo. Latine autem Saponariam, uel herbam fullonum, eandẽ herbam faciat: quando in confeſſo ſit Saponariam herbam ab Iſatide eſſe aliam, nimirum eam quam Græci Struthion, Latini uero radiculam ſeu Lanariam, eo quod illa fullones in purgandis lanis utuntur, nominant. Quid multa? omnibus perſpicuum eſt Iſatim Arabibus non ſatis cognitam fuiſſe, id quod & ante nos indicauit Nicolaus Leonicenus, uir multa eruditione, & exquiſito iudicio præditus, quem eo magis laudãdum exiſtimamus, quod primus fuerit qui medicorum errata inceſſere, ac mundo prodere tentauerit.

Saponaria ab Iſatide diuerſa.

Iuiubas & Sebeſten fructus, quos Græci pariter atque Latini Serica & Myxas vocant, ad vſus medicos, cõtra Auicennam & vniuerſam Arabum ſcholam inutiles eſſe.

CAPVT XXVII.

Iuiubæ Græcis Serica & Zizipha dicuntur.

IViubas eſſe fructus quos Græci Serica, & Latini Ziziphæ nominant, notius eſt quàm ut demonſtratione opus habeat. Vnus enim Serapion idipſum abũde docet, qui cap. 87. illas Zufaizef, corrupto ſanè uocabulo pro Zizipha, uocari ait, Galenúmq; in li. de alimentis de iis ſcribentem citat, quod pauci ſint nutrimenti, & digeſtionis duræ: id quod facit lib. ſecundo de Sericis agens, ut paulò pòſt uidebimus. Cæterùm Iuiubas ad uarios uſus in uniuerſum Arabes omnes accommodant, quemadmodum liquet ex cap. 371. ſecundi Canonis Auicennæ, ubi ita de iis ſcribit: Conferunt acuitati ſanguinis calidi, pectori et pulmoni. Et exiſtimãt quidam quod conferunt dolori renum & ueſicæ. Auicennæ ſubſcribunt Abenrois & Razes: is tamen parum etiam clarificare ſanguinem, id quod & uno omnes ore hodie fatentur medici, addit. Falſos autem eſſe Arabes in primis teſtatur Galenus libro ſecundo de alimentorũ facultatibus, in hanc ſententiam de Sericis ſcribẽs: οὐδὲ τούτοις ἔχω τι μαρτυρῆσαι πρὸς ὑγείας φυλακήν, ἢ νόσων ἴασιν. ἔδεσμα γάρ ἐστι γυναικῶν τε καὶ παιδίων ἀκαθέκτων ὀλιγότροφόν τε καὶ δύσπεπτον ὑπάρχον, ἅμα τῷ μηδ' εὐστόμαχον εἶναι. τροφὴν δηλονότι καὶ αὐτὰ δίδωσιν ὀλίγην τῷ σώματι. *id eſt: Ne his quidem quid ad tuendam ſanitatẽ morbóſue profligandos ualeant, teſtis eſſe poſſum.*

Iuiubæ fructus eſſe penitus inutiles.

Nam

Nam ab inſolentibus & effrenatis pueris ac mulierculis cibo duntaxat appetuntur. Imbecilliter nutriunt, & difficulter concoquuntur, cúmque hoc ſtomacho inutilia ſunt. Sed ipſa ſcilicet exiguum etiam corporibus dant alimentum. Quibus utique uerbis in uniuerſum Arabum de Iuiubis placita damnat, quod neque ad tuendam ſanitatem, neque morbos profligandos, ullum eorum eſſe poſſe uſum expertus ſit, adeò ut Arabum poſt Galenum medica tractãtium experimentum nobis obiici nõ queat. Si enim Galenus, diligentiſſimus omnium medicæ materiæ facultatis explorator, nihil in iis quod uel ad ſanitatem tuendam, aut morbos curãdos conduceret, explorari potuit, non eſt cur credamus Arabes idipſum inueniſſe, qui ne umbrã quidem Galeni, quantum ad eruditionis & ingenij acrimoniam atque perſpicacitatem attinet, aſſecuti ſunt. Galeno ſubſcribit Plinius, non ille naturalis hiſtoriæ ſcriptor, ſed huic poſterior, Valerianus medicus uocatus, libro 4. de re med. cap. 46. de Ziziphis dicens: *Zizipha modicum cibum corpori præſtant, licet illis ſaporis nonnulla gratia lenocinetur. Habent tamen plurima incommoda, ægre cõcoquuntur, ſitim accendunt, prægrauant ſtomachum, difficillimum reddunt officium uentris.* Quinetiam Auicenna ipſe capite iam citato Galeni ſententiam probat, & ſuam acerrime dãnat, ſuóq; ſeſe iugulat gladio, inquiẽs: *Sermo quidem in eis bonus eſt ille quẽ dixit Galenus: non reperi Iuiubas in conſeruanda ſanitate, & remouenda ægritudine aliquid operantes, ſed reperi eas difficilis digeſtionis, & pauci nutrimenti.* Præterea ex iam dictis perſpicuũ fit inſigniter falli iuniores medicos, Razim imitantes, Iuiubas ad purificãdũ ſanguinẽ, ſeu ut illi loquũtur,

Montui obiectio exploditur.

Arabes Galeno ingenii acrimonia impares.

Plinius medicus.

Iuiubæ ſanguinē non purificant.

ad ſanguinis mundificationem, paſsim adhibentes, cum tamen fieri non poſſet, quandoquidem uentriculo inutiles ſint, difficultérque concoquantur, ut ſanguinem purificent: craſsiorem certe multo quàm antea fuerint reddunt, tantum abeſt ut puriorem facere poſsint. Id quod *uerum eſſe Auicennæ etiam illorum Principis teſtimonio conuincemus, qui ita in capite de Iuiubis inquit: Ingroſſant ſanguinem, & ipſum uiſcoſum faciunt. Et illorum exiſtimatio, qui putant quod ipſæ clarificent ſanguinem & lauent eum, eſt exiſtimatio corrupta, ad quā ego non declino, & nutrimentum earum & digeſtio ſunt difficilia. Quid per ſuperos oro his uerbis apertius? ita ut mirari ſatis non poſsim, quî factum ſit ut conniuentibus oculis hunc locum pertranſierint, cum tamen aſſidue Auicennam, præ illo omnibus aliis contemptis autoribus, in manibus habuerint.* Manifeſtiſsimum itaque *eſt errare in uniuerſum Arabes quod Iuiubæ fructui aliquem eſſe in medicinis uſum docent, quem tamen conſtat neque in bona neque aduerſa ualetudine quicquam conducere poſſe.* Facultates autem *nonnullæ quas illi fructui tribuunt, foliis, radici & cortici potius eius arboris Iuiubas ferentis conueniunt, ut eſt mitigare tuſſim, & ad ueſicæ dolores prodeſſe.* Teſtis eius rei Plinius *ille Valerianus eſt, dū libro paulò ante citato in hūc modū ſcribit: Folia tamen ipſa contrita & impoſita ſpleneticos et hydropicos adiuuare certiſsimū eſt. Radicis & corticis eadē uirtus habetur, quorū ſuccus ex melle coctus tuſsī mitigat, cū mero mixtus iecori medetur, ueſicā leuat urina largiori. Verū hic nobis aduerſatur Montuus, ac ſuā temeritatē pulchre pdit, telluris ratione ſimpliciū med. commoditates effectusq; commutari dicens,*

Nonnulla quæ foliis, radici & cortici tribuenda erant, Arabes perperam ad fructum referunt.

Montui ridendum ſomnium refellitur.

ut liquet de Perſica planta in Aegyptum tranſlata: atqueadeò in Galeni patria Iuiubas ſeu Zizipha uſui medico inutilia fuiſſe fatetur, noſtras autem hodie ſalutares. Quomodo enim in Pergamo tãtum inutiles fuiſſe Iuiubas aſſerere poteſt Montuus, quaſi illic ſolum & nuſquam alibi medicinam profeſſus ſit Galenus, quum tamẽ conſtet illum uaria perluſtraſſe loca, & in Italia etiam, Roma nimirum ciuitate omnium tum maxima, ægrotis curandis operam dediſſe? Quare eaſdem quas Montuus, ipſe etiam agnouit Iuiubas, illaſque iuſte, utpote inutiles expertus, damnauit. Et ne id tranſeamus, meritò accidit Mõtuo ut dum Arabes ſuos ab errore uindicare nititur, ipſe in errorem alium incideret, ut rectè ſibi illud occini poßit: τὴν χάρυβδιν ἐκφυγὼν, τῇ σκύλλῃ περιέπεσε. *neque enim Perſica planta, ut ille putat, in Aegyptum tranſlata priſtinas interficiendi uires amiſit, ſed Perſea potius, quæ à Perſica arbore diuerſa eſt. Teſtis eſt Dioſcorides, qui ſeorſim de utraque ſcibit, id quod Gale. etiam facit. Libro enim ſeptimo de ſimpl. medic. facult. de Perſica agit, in octauo autem de Perſea: & in libro 2. de alimentorum facultatibus iterum ſeorſim de utraque tractat. Quod uero Perſea fuerit quæ in Aegyptum trãſlata uires amiſerit, teſtantur quæ ſcribit Dioſcorides libro 1. cap. 155.* περὶ περσέας, *in hunc modum:* τοῦτο δ' ἱστόρηνταί τινες ἐν περσίδι ἀναιρετικὸν εἶναι, μετατεθὲν δ' εἰς αἴγυπτον ἀλλοιωθῆναι καὶ ἐδώδιμον γενέσθαι. *quod eſt: Prodiderunt quidam hanc arborem in Perſide letalem eſſe, tranſlatamque in Aegyptum mutata natura edendo factam eſſe. Et Gale. lib. 2. de ali. fac. dicẽs:* εἶδον καὶ τοῦτο τὸ φυτὸν ἐν ἀλεξανδρείᾳ, τῶν μεγάλων ὂν ἓν αὐτὸ δένδρων. ἱστοροῦσι δὲ τὸν καρπόν.

Perſica differt à Perſea.

Perſea in Aegyptũ translata vires interficiendi amiſit.

τὸν αὐτοῦ μοχθηρὸν οὕτως ὑπάρχειν ἐν Πέρσαις, ὡς ἀναιρεῖν τοὺς φαγόντας. εἰς Αἴγυπτον δὲ κομισθέντα ἐδώδιμόν τε γενέσθαι παραπλησίως ἐσθιόμενον ἀπίοις καὶ μήλοις, ὧν καὶ κατὰ τὸ μέγεθός ἐστι. *id eſt: Hanc quoque plantam in Alexādria uidimus, quæ ipſa etiam magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt huius apud Perſas fructum tantæ perniciei eſſe, ut edentes interimat. In Aegyptum uero tranſlatum in eſculentum miteſcere, & pirorum malorúmque modo, cū quibus & magnitudine conuenit, eſitari. Ita ut nemo nō uideat impudenter hoc loco hallucinatum eſſe Montuum.*

Sebeſten Græcis Myxa. *Sed ad Sebeſten fructum ſermonem uertamus, quem certum eſt Myxam Græcis & Latinis dictam eſſe: id enim in primis Auicenna docet, qui Sebeſten alio nomine Mulzeita dici cap. 646. ſecundi Canonis ſcribit: quam ſanè dictionem corruptam eſſe ac barbaram manifeſtum eſt, ac pro illa Myxa potius legendum. Myxam uero fructum eſſe arboris, teſtatur Paulus libro ſeptimo de eo ita ſcribens: Myxa arboris cuiuſdam fructus eſt, prunis quidem longe minor. Et cum omnibus in confeſſo ſit Sebeſten à Myxa non differre, mihi tempus in eius rei probatione cōterendum non eſſe cenſeo: ad huius itaque uires explicandas deſcendamus. Huic autem eas Auicenna loco citato adſcribit: Sunt, inquit, quaſi temperatæ, ſunt lenitiuæ, leniunt enim pectus & guttur, ſedant ſitim, leniunt uentrem.* *Sebeſtē nō temperati.* *In quibus uerbis primo falſum eſt quod ſcribit eſſe temperatas, cum tamen Abenrois calidū hunc fructum in primo ordine, & in ſecundo humidum eſſe ſtatuat, pariter ut ille errans, eſt enim potius frigidus & ſiccus.* *Sebeſten uētrē adſtringunt.* *Falſum denique quod uentrem lenire ait, eundem enim adſtringunt ucrius quàm ſubducunt. Cu-*

ius

ius rei grauis & minime contemnendus teſtis eſt Pli*nius ille Medicus, qui libro quarto cap. 57. de Myxa in eam ſentẽtiam ſcribit* Hoc *genus manifeſte ſtypticæ uirtutis apparet & frigidæ, quamuis plurima illi de frigore ſiccitas decoquat.* Verum *& ardores febricitantium extinguit, ore compreſſum, & ſitim mitigat, & in cibo ſumptũ ſtomachum erigit, ſolutioni uẽtris obſiſtit.* Quin*etiam* Razes *huic non alias tribuit facultates, niſi quod guttur ac pectus leniat.* Proinde *uideant* Medici *noſtri ſæculi qua ratione ſe defendant, quod ecligma, ſiue ut illi loquuntur, electuarium de* Sebeſten *ad aluum ſubducendam exhibere audent, quando ex* Plinij *ſententia uentris ſubductioni potius obſiſtant.* Hic *ſuam ac aliorum quorundam nobis experientiam obtrudit* Montuus, *quos uſu & quotidiana experientia comprobaſſe dicit* Sebe*ſten uentrem lenire.* Sed *miror qua fronte nobis experientiam obiicere queat, cum nullus illorum ſit qui* Sebe*ſten ſolas expertus ſit.* Nemo *enim neſcit ut in* Pharma*corum ſynthetis multas uariarum medicinarum myriadas, imò* Indiam *aliquando totam,* Aethiopiam, Arabiã, *& illos extreme* Garamantas *coniungatis, adeò ut neſciatis penitus cui præ altera facultas illa quam optatis debeatur.* Hinc *nõ eſt ut de experientia gloriari poſsitis, tot inter ſe coniunctis ſimplicibus, ut utri hæc uel alia facultas tribuenda ſit ignoretis, atque adeò ne ſemel quidem quicquã probe experti ſitis.* Alia *certe eſt medicamentorum facultates inueniendi ratio à* Galeno *nobis tradita, quam ipſi nunquam attentaſtis: proinde non eſt cur poſthac uobis temere illam arrogetis.* Nullo *enim planè iudicio adhibito, quod quiſque ſcribit, utcunque etiã à uero aberret, ſequimini, et mordicus etiã arripitis.*

Ecligma de Sebeſtẽ

Montuus experientiam obiicit.

Deſinite

Deſinite ergo qui ætatem iactatis, necdum tamen ueram experientiam aſſecuti eſtis, elato ſupercilio uobis arrogare id, à quo tantum abeſtis quàm qui longiſſime.

Noſtræ ætatis medicos herbam veteribus Pedem coruinum appellatam, ob ambiguam de illa Auicennæ ſententiã, à noſtra ſic hodie vocata eſſe diuerſam prorſus ignorare.

CAP. XXVIII.

VT *ignoraſſe Auicēnam Pedē coruinum, aliiſque errandi occaſionem præbuiſſe dicamus, ambigua eius de hac herba ſententia facit.* Ambigua Auicennæ de Pede coruino ſẽtentia. *Capite ſiquidem 567. ſecundi Canonis, de Pede coruino in hunc modum diſſerit: Radix huius herbæ cum decoquitur confert ſolutioni antiquæ. Et dixerunt Paulus & alij quod confert colicæ, & efficit operationem Hermodactylorum abſque nocumento. Et Fen. 22. Canonis 3. tract. 2. capite octauo in podagræ curatione iterum ex Pauli ſententia ita ſcribit: Et dixerunt quidam quod Pedi coruino ineſt operatio Hermodactylorum, & non eſt eius nocere ſtomacho In quibus utique uerbis uerum eſt quod radicem Pedis coruini decoctam ſolutioni antiquæ conferre docet, eam enim facultatem ueteres uno omnes ore ſuo Coronopodi, hoc eſt, Pedi cornicis, ineſſe teſtantur.* Coronopodis facultas. *Primum autẽ omnium Dioſcorides lib. ſecũdo cap. 117. Coronopoda hoc pacto deſcribens:* κορωνόπους πρόμηκες βοτάνιον κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐστρωμένον, κατεσχισμένον τὰ φύλλα· λαχανεύεται δὲ καὶ ἑφθόν· ῥίζαν λεπτὴν ἔχον, στυπτικήν, ἐσθιομένην πρὸς κοιλιακοὺς ποιοῦσαν. *hoc eſt: Coronopus oblonga herbula eſt per terram ſtrata, fiſſis foliis. Idonea*

eſt

eſt eſui olerum modo cocta. Radicem habet tenuem, adſtringentem, manſam cœliacis conferentem. Gal. quoque libro ſeptimo de ſimpl. medic. facul. idem tradit, dicens: κορωνόποδος ἡ ῥίζα πεπίστευται κοιλιακοὺς ὠφελεῖν ἐσθιομένη. quod eſt: Coronopodis radix cœliacis prodeſſe creditur manducata. Cui Paulus quoque lib. 7. ſubſcribit, & Plinius lib. 22. cap. 19. iis uerbis: Coronopus oblonga herba eſt cum fiſſuris. Seritur interim, quoniam radix præclare facit cœliacis in cinere toſta. Cæterùm falſum eſt quod Auicenna ex Pauli ſententia Pedem coruinũ colicæ conferre ſcribit, nuſquam enim id dixiſſe Paulus, quod ſciam, offenditur. Error autem iſte ex deprauato codice ortus eſſe poteſt, qualẽ Albanus Torinus etiam & Ioannes Guinterius habuiſſe uidentur, dum Coronopoda ad colicos dolores conducere apud Paulum tranſtulit, cum ex Galeni uerbis paulò ante citatis euidentiſſimum ſit, non colicis ſed cœliacis prodeſſe Coropoda. Falſiſſimum præterea eſt quod Coruinũ pedem efficere operationem Hermodactylorum ſine nocumento ait Auicenna: cum enim Hermodactylorum radici mira in cienda aluo uis ſit, Pes autem cornicis adſtringentem potius facultatem, ut iam oſtendimus, habeat, fieri non poteſt ut eaſdem operationes efficere queant. Hermodactylos uero in cienda aluo eſſe efficaces teſtatur libro ſeptimo Paulus, in eam ſententiam ſcribens: Hermodactyli radix purgandi ui prædita eſt, tum per ſeipſam, tum decoctum eius. Aeque falſum eſt quod ex Pauli ſententia affert Auicenna, Pedem coruinum hermodactylorum habere operationem, & non nocere ſtomacho: nullibi enim hoc dixiſſe Paulum certum eſt. Errat itaque toto cœlo Auicenna, quod Pedi coruino herbæ tribuit, quod

Pes cornicis colico dolori non confert.

Pes cornicis non habet operationẽ Hermodactylorum.

Auicenna perperam

Coronopodi tribuit quod Diacoronopodij confectioni tribuendum erat. quod confectioni διὰ κορωνόποδος, id eſt, ex pede cornino, dicta Pauli autoritate tribuẽdum erat. Is enim lib. tertio cap. 78. ita inquit: Sed ex Coronopode confectionẽ utiliorem aſſeruit Alexander, quàm eam quæ fit ex Hermodactylo, ut quæ eandem euacuationem efficiat, & æque dolorem mitiget, cum hoc quod nihil obeſt ſtomacho. Vtriuſque autem confectionis deſcriptiones ſcire ſi deſideras, Paulum illas tradentem in ſeptimo conſulito. Ex his igitur omnibus probatum ſatis arbitror Auicennam herbam Coronopoda, hoc eſt, Cornicis pedem ueteribus nominatam ignoraſſe: niſi enim ignoraſſet, nunquam tam ambigua, imò pugnantia etiam de huius uiribus tradidiſſet. Ambigua autem eius deſcriptione factũ eſt, ut nec hodie Coruini pedis rectam notitiam habeant medici. Herba enim illa quã noſtri temporis medici Pedem coruinum appellant, longe alia eſt ab ea quam ueteres eodem nomine uocarunt: id quod non intelligentes quidam, mirum in modum decepti ſunt. Haud enim aliter quàm Paulus herbam olim Pedem cornicis uocatam ad podagrica medicamenta adhibuit, ita & illi hodie ſic appellatam admiſcere non ueriti ſunt. Hinc Leonicenus exquiſiti iudicij uir, medicum ſe quendam nouiſſe tradit, qui ex radice Pedis coruini, nonnullis aliis additis, pillulas conficere ſolitus erat, eáſque podagra affectis deuorandas, non ſine maximo eorum qui accepere periculo, propinabat. Nec à tam periculoſo medicamento medicus ille abſtinuit, donec per Leonicenum de errore conuictus fuit. Herba autem quæ hodie ab officinis & herbariis Pes coruinus appellatur, ea eſſe uidetur quæ olim Græcis βατράχιον, Latinis uero Ranunculus, quod inter eius frutices frequentes inueniantur ranæ,

Pes coruinus noſtri temporis.

Leonicenus.

Pes coruinus Ranũculus eſt herba.

næ, nominabatur. Perinde enim ut ſolo tactu Pedis coruini noſtris uocatæ puſtulæ attolluntur in manibus, ita & Ranũculi appoſitione corpora humana exulcerãtur. Teſtis eius rei eſt Dioſcor. qui libro 2. cap. 163. omnibus quatuor Ranunculi ſpeciebus uim exulcerandi, & cruſtas gignendi habere ſcribit iis uerbis: δύναμιν δὲ ἔχει τὰ φύλλα καὶ οἱ καυλοὶ ἁπαλοὶ καταπλασσόμενοι ἑλκωτικὴν καὶ ἐσχαρωτικὴν μετὰ πόνου. *quod eſt: Folia & caules teneri illiti exulcerandi & cruſtas cum dolore excitandi uim habẽt. Galenus quoque libro ſexto de ſimpl. medic. facult. ita ſcribens:* βατράχιον τέσσαρας μὲν ἔχει τὰς κατ' εἶδος διαφοράς. πάντα δὲ δριμείας ἰσχυρῶς ἐστι δυνάμεως, ὡς ἑλκοῦν μετὰ πόνου. ἀλωπεκίας ὠφελεῖ πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐπιτιθέντα· χρονιζόντων γὰρ οὐκ ἐκδέρεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐσχαροῦται τὸ δέρμα. ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα τῶν καυλῶν, καὶ τῶν φύλλων ἔργα χλωρῶν καταπλαττομένων. *id eſt: Batrachion ſeu Ranunculus quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia uero uehementer acrem poßident qualitatẽ, adeò ut cum dolore exulcerent. Alopecias iuuant pauco tempore admota. Nam ſi diutius inhæreant, non excoriatur ſolum ipſa cutis, ſed & in cruſtam uritur. Atque hæc omnia caulis & foliorum ſunt opera, ſi imponas uirentia. Subſcribũt Galeno Paulus, & Plinius lib. 26. cap. 13. inquiens: Ranũculum nocamus quem Græci Batrachion: genera eius quatuor, omnibus uis cauſtica, ſi cruda folia imponãtur, puſtuláſque ut ignis faciunt. Proinde cum ſub uno nomine Pedis coruini ueteres & iuniores hodie medici duas uiribus diuerſas herbas innuant, conſultißimum erit ne*

quid

quid detrimenti ex duarum eiuſdem appellationis herbarum diuerſitate non animaduerſa accidat, ut poſthac pedem coruinum, quæ Ranunculus eſt, exulcerandíque uim habet, in catapotiis deuorandam non exhibeāt. Cur uero Paulus ac alij quidam ſuam olim Coronopoda medicamentis podagricis admiſcuerint, nullo alio nomine factum eſſe arbitror, niſi ut humorum ad articulos defluxum, adſtringendi ſiquidem facultate prædita eſt, compeſceret.

Coronopoda cur Paulus podagricis medicamētis miſcuerit.

Sanguinē draconis vulgò dictum non eſſe Sideritidis herbę ſuccum, vt Serapion, illumq́ue hodie ſequentes medici perperam arbitrātur.

CAP. XXIX.

Serapionis de ſanguine Draconis ſententia.

SErapion cap. 331. ſui de ſimplicibus medicamētis libri, de ſanguine draconis ita tradit: Demalochohen, id eſt, ſanguis draconis. Dioſcorides: Quidam hanc plantam Sidrichis & Egilos nominant, & eſt planta habens uirgas longas unius palmi, aut plus, ſimiles fuſis quibus filatur, ſuper quas ſunt folia parua, ſimilia foliis Coriandri, quorum color uergit ad rubedinem, & habet uiſcoſitatem & odorem fortem, non tamen malum, ſed propè odorem medicinarū, & in ſummitatibus ramorum ſunt coronæ rotundæ, & flores albi in principio natiuitatis eorum, in fine uero fiunt aurei, & naſcitur in terra bona culta. Et paulò poſt ex Conſtantini autoritate: Succus, inquit, huius plantæ dicitur ſanguis draconis. Ex quibus uerbis dilucidum fit, Serapionem ſanguinē draconis nihil aliud eſſe putaſſe, quàm eius herbæ ſuccum quæ Græcis à ferro, quoniam glutinandis uulneribus apta, præcipuum in bello haberet uſum,

uſum, Sideritis Achillea dicta eſt: ita ut planè corrupta ſint duo hæc in Serapione Sidrichis & Egilos uocabula, atque pro illis legendũ ſit Sideritis & Achilleos, id quod omniũ maxime eius herbæ quæ lib. 4. cap. 32. apud Dioſcoridem habetur deſcriptio mõſtrat, quæ ita cum Serapionis notificatione quadrat, ut ne uerbo quidem uariare uideatur. Ea autem ſic habet: ἀχίλλειος, καλοῦσι δέ τινες καὶ τὴν ἀχίλλειον σιδηρῖτιν. φέρει δὲ ῥαβδία σπιθαμιαῖα ἢ καὶ μείζω, ἀτρακτοειδῆ, καὶ περὶ αὐτὰ φυλλάρια λεπτά, ἐκ πλαγίων ἐντομὰς ἔχοντα πυκνάς, προσεμφερῆ κορίῳ, ὑπόπυρρα, γλίσχρα, πολύοσμα, οὐκ ἀηδῆ, φαρμακώδη δὲ τὴν ὀσμήν. σκιάδιον ἐπ᾽ ἄκρου περιφερές. ἄνθη λευκὰ καὶ χρυσίζοντα. φύεται ἐν εὐγείοις τόποις. *quod eſt: Achilleos, aliqui Achilleon Sideritin nominant. Dodrantales uirgas aut maiores fuſorum figura fert, & circa has tenuia foliola in lateribus crebras inciſiones habentia, Coriandro ſimilia, ſubruffa, tenacia, multum odorata, non inſuauia, medicamentoſa uero in odore. Vmbella in cacumine rotunda. Flores candidi, & aurum æmulantes. Naſcitur fœcundo ſolo. Hactenus Dioſcorides. Serapionem ſequuntur omnes fermè noſtræ ætatis medici, ac uno omnes ore ſtatuunt ſanguinem draconis uulgò dictum Sideritidis herbæ ſuccum eſſe. At cum nemo ex ueteribus ex ea herba ſuccum talem exprimi aut deſtillare ſcribat, certum eſt in uniuerſum & Serapionẽ & reliquos hunc imitatos, falſos eſſe. Neque enim Dioſcorides uel uerbo eius rei meminit, neq; etiam Galenus, qui in octauo de medic. ſimpl. facult. libro hanc herbam deſcribit, ſuccum eiuſmodi ineſſe tradit, nunquam certe ſilentio prætermituri, ſi uerum eſſe deprehendiſſent, quod temere*

Sideritis Achillea.

Noſtræ tẽpeſtatis medicorũ de ſanguine draconũ opinio.

Montui in dialecticis ignorātia oſtenditur

Argumentum ab autoritate negatiue ductū interdum ualere, maxime in ſacris.

aſſerere Serapion uoluit. Sed obgannit hic Montuus, ac more ſuo pueriliter admodum obluctatur, argumentum ab autoritate Dioſcoridis negatiue ductum inualidū eſſe dicens, pulchre ſuam in dialecticis ignorantiam interim prodens. Quis enim eſt qui neſciat argumentum ab autoritate etiam negatiue ductum ualere interdum? ueluti cum in ſacris diſputamus, ubi omnia à ſcripturæ autoritate pendent. Vt quum hodie cum impiis Sophiſtis nobis incumbit digladiatio de iuſtificatione, mox ad ſcripturæ autoritatem nobis confugiendū erit, ac ſtrenue pronunciandum ſola nos fide iuſtificari, hoc eſt, ſolius miſericordiæ propter Chriſtum fiducia nos iuſtos coram deo reputari, & minime propter noſtra opera, aut noſtras uirtutes. Cuius rei locuples teſtis eſt diuus Paulus, in epiſtola ad Romanos cap. 3. ita ſcribens: Iuſtitia uero dei per fidē Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes eos qui credūt. Et paulò poſt: Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem abſque operibus legis. Hinc cum ſcriptura iuſtificationē fidei acceptam fert, probe argumentū ab autoritate eiuſdem negatiue ductum ualebit, ſi in hunc modum quis colligat: Sacra ſcriptura iuſtificationē operibus non tribuit, ergo opera non iuſtificant. Pari ratione & in aliis quibuſdam diſciplinis argumentum ab autoritate negatiue ductum non ſemper irritum exiſtit. Verbi gratia, hoc loci ſi ita colligas: Dioſcorides, qui Galeno lib. 6. de ſimpl. medic. facul. teſte, omnium perfectiſsime tractatū de materia medicamentorum confecit, ex Sideritide Achillea non colligi ſuccum, qui ſanguis Draconis hodie dicitur, tradit: ergo Serapiō non tanta herbarū quanta ille præditus cognitione, diuerſum tradēs errat. Hinc ubi tanta alicuius ſcriptoris fuerit autoritas ut multis aliis opponi

ni poßit, qualis certe in materia medica omnium teſtimonio Dioſcoridis eſt, licebit haud aliter quàm in ſacris ab huius autoritate negatiue etiam ducere argumẽta, quandoquidem ad huius ſcripta, reliquorum omnium placita, tanquam ad Lydium lapidem, probanda erunt. Non itaque irritũ argumentũ erit, ut Montuo os planè obſtruamus, ſi ſic colligas: Eupatoriũ Dioſcoridis eas notas quas herba hodie Eupatorium dicta habet, minime obtinet: ergo noſtri ſæculi Eupatorium non eſt uerum ac genuinum Eupatorium. Cæterùm ſi Sideritis herba à Dioſcoride nõ deſcripta fuiſſet, & huic planè incognita manſiſſet, tum certe argumentum negatiue ab illius autoritate ductum inualidum penitus eſſet. Vt non ualet argumentum, Dioſcorides non meminit Sideritidis, nullas igitur uires habet. Aut ita: Dioſcorides Sideritin herbam non depingit, minime igitur ex eo ſuccus, quem ſanguinem Draconis appellant, colligitur. Sed quid multis moror? Fateatur oportet Montuus, utcunque ringatur, me neque hic neque alibi ſolius Dioſcoridis autoritate, quamuis ut iam demonſtrauimus ad probationem ſufficere poſſet, uſum eſſe, ſed ſimul Galeni, Pauli, Plinij, ac aliorum probatißimorum medicorum adiunxiſſe teſtimonia, ita ut rectius fermè huiuſmodi argumenta à teſtibus, quàm unius autoritate ducta eſſe uideantur. Proinde quicquid garriat bonus ille ſenex, probare tamen nunquam poterit, ſanguinem Draconis herbæ Sideritidis eſſe ſuccum. Quinetiam nec Auicenna ipſe ſanguinem Draconis ſecundo Canone ex profeſſo tractans, eius herbæ aut alterius ſuccum eſſe docet, ſed rubeum eſſe ſuccum ſimpliciter ſcribit. Neque ego in uniuerſum reluctor ut ſuccum eſſe non credam. Vt credam enim fermè perſuaſit Aloiſius

Quando ab autoritate negatiue liceat argumenta ducere.

Aloiſius

Cadamuſtus. Cadamuſtus Venetus Patricius, qui capite quarto ſuæ nauigationis, Sanguinem draconis lachrymam arboris tradit. Nam ſtato, inquit, anni tempore arbores ferro ſauciant, quæ ubi ſunt inciſæ, anno ſequenti gummam emittunt per inciſiones. Gumma uero ahenis decocta & defæcata, ſanguis efficitur, quem appellant Draconis. Eius arbor producit fructum ceraſi inſtar menſe Martio, guſtu eximium, coloris ueneti. Hinc etſi ſuccum eſſe arboris demus Sanguinem draconis, ſuccus tamen Sideritidis nõ erit: neque enim hæc herba fructum inſtar ceraſi producit, ut liquet etiam Serapionem legenti. Cum autem duplex eſſe genus eius quod Sanguinem draconis appellant in officinis quibuſdam uideatur, alterum rubens ut Sandaraca uel minium. Hoc quia ſyncerum eſt nec adulteratum, Cinnabarim ueram eſſe cum Leoniceno puto, nam tam pictores quàm medici ipſi, haud aliter quàm olim Cinnabari, illo utũtur, quod in picturis proprie ſanguinem reddat, & antidotis, medicamentíſque utiliſſimum ſit. Præterea hoc non minus carè quàm apud ueteres Cinnabrium uenditur. Alterum atrum in orbem quaſi circumactum, compreſſum tamen, & in globum non aſſurgens, quod lachrymam eſſe arboris de qua Aloiſius ſcribit eſſe arbitror. Indicium eſt minius lẽtor: uidentur enim in ea gummi quædam quaſi micæ adeſſe. Sentit nobiſcum reconditæ eruditionis & exquiſiti iudicij uir Georgius Agricola, in ſuo de re metallica pereleganti dialogo.

Duplex ſanguinis draconis genus.

Georgius Agricola.

Cenabrium vulgò vocatum, quum venenis connumeretur, à Cinnabari veterum diuerſum eſſe.

Cap.

CAP. XXX.

C*Enabrium uulgò hodie dictum inter uenena recenſeri, notius eſt quàm ut demõſtratione opus habeat. Inter uenena enim Antonius ille Guainerius collocat, adeò ut inter ea medicamenta quæ intra corpus adſumuntur, ob ueneni quod habet maleficiũ referri non queat. Factitium nãque eſt, & à Chymiſtis ex argento uiuo & ſulphure cõficitur. Argentum autẽ uiuũ à Dioſcoride ac aliis ueteribus inter uenena cõnumerari nemo eſt qui neſciat. Vera autem Cinnabaris & de qua ueteres ſcribunt neq; factitia eſt, neque uenenis etiã cõnumeratur, nihilq; aliud eſt quàm primũ illud genus ſyncerum ſanguinis draconis, de quo capite ſuperiori diximus, quod ea Medici pariter atque pictores utantur, & ingens quoque eius precium ſit. Dioſcoride ſiquidẽ libro 5. cap. 100. teſte,* τὸ κιννάβαρι κομίζεται ἀπὸ Λιβύης· πιπράσκεται δὲ πολλοῦ, καὶ τοσοῦτόν ἐστιν ὡς μόλις ἐξαρκεῖν τοῖς ζωγράφοις εἰς τὴν ἐν ταῖς γραμμαῖς ποικιλίαν. ἔστι δὲ καὶ βαρύχρουν, ἢ βαθύχρουν, ὅθεν ἐνόμισάν τινες αὐτὸ εἶναι αἷμα δράκοντος. *id eſt: Cinnabaris ex Africa defertur, magno uenditur, tamq́ue exiguum eſt ut uix uariandis pictorũ lineis ſufficiat. Dẽſum, nec dilutum colorem reddit, unde quidam ſanguinem eſſe draconis illam exiſtimauerunt. In quibus utique uerbis præter illa quæ iam retulimus, Dioſcorides uulgarem quorundam etiam opinionem, quam Plinius etiam lib. 33. capite ſeptimo ſecutus eſt, dãnat, Cinnabarim ueram ſaniem draconis eliſi, elephantorum in pugna commoriẽtium pondere, permixto utriuſque animalis ſanguine, eſſe dicentium. Manſit autem id nominis*

Cenabriũ noſtrũ venenum eſt

Cinnabaris antiquorũ, eſt alterũ Sãguinis draconis genus.

Plinij erronea ſententia.

ex commento Cinnabari olim inditũ, uſque ad hodierna etiam, quẽadmodum paulò ante diximus, tẽpora. Quãuis uero Dioſcorides ipſe quid non ſit Cinnabaris dicat, quid autem ſit, tãquam fortè non ſatis cognitum, taceat, quia tamen eius ab illo, & Galeno, quoque inter metalla mentio fit, ſuſpicio oritur ut metallicum quiddã eſſe credamus. Quinetiam Abenrois quinto Colliget. cap. 43. ſub nomine ſanguinis draconis inter metalla Cinnabarim collocat. Adeóq; in re cuius natalem locum non uidimus, nec certi aliquid accepimus, Dioſcoridem, Galenum, & alios doctos ſequemur, donec poſteri certius quid de illa compertũ habuerint. Quæ uero medica Cinnabaris uis ſit, Dioſcorides loco ſuprà citato indicat iis uerbis: δύναμιν δὲ ἔχει τὸ κιννάβαρι τὴν αὐτὴν τῷ αἱματίτῃ, ἁρμόζον εἰς ὀφθαλμικά, πλὴν ἐπιτεταμένως, μᾶλλον τί στύφον ἐστὶ καὶ ἴσχαιμον, ἐπὶ πυρίκαυτα καὶ ἐξανθήματα ἀναληφθὲν κηρωτῇ θεραπεύει. *quod eſt: Vim habet Cinnabaris Hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerũ efficaciore ui. Magis enim adſtringit, et ſanguinẽ cohibet. Ambuſtis & papularũ eruptionib. cerato excepta medetur. Vnde ſatis etiam dilucidum fit Cenabrium hodie nominatum, cum longe alias uires habeat, à Cinnabari uera & ueterum, quam Sanguinem draconis noſtra tempeſtate appellant, plane diuerſum eſſe. Proinde caueant medici ſi quando in antiquorum compoſitionibus Cinnabarim ſcriptam offenderint, ne pro illa, nominis ſimilitudine decepti, noſtrum Cenabrium, quod uenenum eſſe monſtrauimus, adhibeant, ſed potius alterum Sanguinis draconis genus Sandaracæ modo rubens, pro illa accipiant.*

Vis Cinnabaris.

Myrtum ſylueſtrem non ferre fructum quem Arabes Cubebam vocant, vt impudenter admodum commentus eſt Serapion.

CAP. XXXI.

Serapion cap.278 ſui de ſimplicibus medicamentis libri, ita de cubebis ſtatuit: Cubebe eſt myrta agria, id eſt, myrtus ſylueſtris: eſt planta habens folia ſimilia foliis myrti domeſticæ, niſi quia ſunt latiora eis, & ſummitates eorum ſunt acutæ ſicut ſummitas lanceæ, & habet fructum rotundum aliquantulum depreſſum, & latum, inter folia eius repertũ, qui quando maturauerit uergit ad rubedinẽ, & intra ipſum eſt granum triangulatum, & habet ramulos ſimiles ramis plantæ dictæ Laros, egredientes ab una radice, difficile frangibiles, longos circa brachium unum, foliis plenos. Radix eius eſt ſimilis radici quæ dicitur gramen. Iuxta quam utiq; Serapionis deſcriptionem, cubebæ nihil aliud ſunt quàm fructus eius plantæ quam Græci μυρσίνην ἀγρίαν, id eſt, Myrtum ſylueſtrem, & ὀξυμυρσίνην, hoc eſt, Acuminatam myrtũ nominant, quod eius apud Dioſcoridem deſcriptio planè cum illa quam hic affert Serapion, cõueniat. Dioſcorides ſiquidem lib.4. cap.137. Myrtum ſylueſtrem ita pingit: τὸ μὲν φύλλον μυρσίνῃ ἔχει ὅμοιον, πλατύτερον δὲ, λογχοειδὲς, ὀξὺ ἐπ' ἄκρου. τὸν δὲ καρπὸν στρόγγυλον, ἐν μέσῳ δὲ τῷ πετάλῳ προσφυῆ, ἐρυθρὸν ἐν τῷ πεπαίνεσθαι, ἔχοντα δ' ἐντὸς ὀστῶδες· κλωνία λυγοειδῆ, πολλὰ ἐκ τῆς ῥίζης αὐτῆς διύθρυσα, ὅσον πήχεως, φύλλων μεστά. ῥίζαν παραπλησίαν ἀγρώστει, γευομένῳ στρυφνὴν, ὑπόπικρον. *quod eſt: Folium myrto*

Serapionis de Cubebis ſententia.

Myrti ſylueſtris deſcriptio.

to ſimile habet, latius tamen, lãceæ figura, in ſummo acutum. Fructum fert rotundum, in medio folio dependentem, cum maturuit rubeſcentem, oſſeo intus nucleo. Ramulos uitilium modo lentos, numeroſos à radice exeuntes, fractum cõtumaces, cubitales, foliis plenos. Radicem Gramini ſimilem, guſtu acerbam & ſubamaram. Proinde luce clarius eſt Serapionem non ſine pudendo errore docuiſſe, Cubebas Myrti ſylueſtris eſſe fructus. Myrtus enim ſylueſtris longe alia ab ea quæ Cubebas fert planta exiſtit, nimirum illa quam Plinius lib. 23. cap. 9. & Latini alij Ruſcum nominant. Noſtræ ætatis medici corrupto uocabulo Bruſcum dicunt: eius quoque ſeminis ſub hoc nomine frequens hodie in officinis uſus exiſtit. Myrtum autem ſylueſtrem eſſe eandem cum Ruſco teſtatur etiam Dioſcorides, qui περὶ μυρσίνης ἀγρίας in hũc modum ſcribit, ῥωμαῖοι ῥοῦσκουμ καλοῦσι· id eſt, Romani Ruſcum uocant. In aliquibus locis, ut ſcribit Marcellus Florentinus, ſcopæ ad purganda pauimẽta ex hoc frutice fiunt. Pueri quoque rubentes baccas ex foliis eius decerpentes, ceu coraliis per ludum ſe illis ornãt. Ruſtica etiam plebs in carnario ſuſpendit, tuetúrque eo à muriũ iniuriis pernas, & caſei ſui fiſcellas: neque enim acuminata in cuſpidem foliorum eius cacumina, penetrare animalia illa audẽt: quã ob cauſam, μυάκανθα, id eſt, Murinã ſpinam dictã fuiſſe apparet. Sed quid multa? Cubebas nõ eſſe fructus Oxymyrſines, argumentum euidẽtiſſimũ eſt, quod Cubeba ſemen odoratũ ſit, fœtent autem ſylueſtris Myrti baccæ, dum recẽtes ſunt. Præterea oſſea in iis duritia, in Cubebis uero nihil tale. Cæterũ quãuis Dioſcorides nuſquam Cubebarum, quod ſciam, mentionẽ faciat, uerum quantum ex iis quæ in Serapione iã dicta

Ruſcus plãta, quã Bruſcũ hodie literæ vnius adiectione vocant.

Murinã ſpina.

ſequuntur,

ſequuntur, & ab Auicenna ſecundo ſcribũtur Canone, *apparet, Galenus ipſe id quod Cubebas uocant Arabes, Carpeſium appellauit. De Cubebis enim ex autoritate Galeni Serapion ſic tradit: Eſt medicina ſimilis Phu in ſapore ſuo & uirtute, niſi quia eſt ſubtilior multum. Et propter hanc cauſam fit aperitiua oppilationũ quæ ſunt in corpore toto, & prouocat urinam, & mundificat renes à lapide qui generatur in eis. De Carpeſio uero Galenus lib. 7. de ſimp. medic. facul. in hũc modum:* καρπήσιον ὅμοιον μὲν ὑπάρχει τῷ καλουμένῳ φοῦ, κατά τε τὴν γεῦσιν, καὶ τὴν δύναμιν, ἐπὶ πλέον δ' ἐστὶ λεπτομερές. διὸ καὶ μᾶλλον ἐκείνου ῥύπτει τὰς τῶν σπλάγχνων ἐμφράξεις, καὶ οὖρα κινεῖ, καὶ νεφροὺς ἐκκαθαίρει λιθιῶντας. *quod eſt: Carpeſium ſimile eſt uocato Phu, guſtu & facultate, ſed plus habet tenuitatis. Proinde magis eo etiã uiſcerum obſtructiones extergit, & urinam mouet, renéſque calculis degrauatos expurgat. Et Paulus in ſeptimo quoque hoc pacto: Carpeſium odoratum aromaticúmue eſt, & tenuium partium. Extergit igitur uiſcerum obſtructiones, & urinas cit, renes etiam calculis prægrauatos expurgat. Ex quibus omnibus ſatis dilucidum eſt, Cubebas apud Arabes aliud nihil eſſe, quàm apud Galenum atque Paulum Carpeſium: id quod declarant etiam ea quæ cap. 138. ſecundi Canonis, Auicenna ſcribit dicens: Cubebe quid eſt? Eius uirtus eſt ſimilis Phu (ubi perperàm interpres rubeæ tranſtulit.) Eſt aperitiua, ſubtilis, ad acuitatem decliuis, neque peruenit ad hoc ut loco cinamoni ponatur. Quando tenetur in ore clarificat uocem. Eſt fortis in aperiendis oppilationibus. Mundificat uias urinæ et prouocat arenulas, & extrahit lapidem renum & ueſicæ.* Nam

Galenus Cubebas Carpeſia uidetur appellare.

Galeni de Carpeſio ſententia.

Nã ut aliqua prius non dicta excutiamus, Carpeſiũ non eatenus eſſe tenuiũ partium, ut liceat loco cinamomi, ſi non ad manũ ſit, uſurpare, ſicut Quintus faciebat, iis uerbis Gal. teſtatur: οὐμὴν εἰς τοσοῦτόν γε λεπτομερές ἐστιν, ὡς ἀντὶ κιναμώμου χρῆσθαι μὴ παρόντες, ὥσπερ ὁ κόϊντος ἔπραττεν. *Carpeſium autẽ ſi ore teneatur clarã uocẽ facere poſſe, exẽplo Bernardi Iuſtiniani, in Corollario teſtatur Hermolaus, adeò ut clarũ ſit Carpeſia à Cubebis nihil differre. Neque obſtat quod Leonicenus ſcribit ex Gal. in lib. de theriaca ad Piſonẽ autoritate, Carpeſia eſſe feſtucas quaſdã tenues, aromaticas, ſimiles in guſtu Phu, & minime grana minuta: nã cũ uniuerſum hunc librum perluſtrarim, nihil tale dixiſſe Galenũ cõperi. Apparet autẽ locũ ex alio quodã libro Galeno perperàm adſcripto deſumptum eſſe et deprauatum, qui tamen ex iam dictis facile corrigi queat.*

Alibium non eſſe herbam Eryngium, vt Pandectarius putat, ſed eam quam Græci Bubonion Latini autem Inguinariam nominant.

CAPVT XXXII.

Pandectarii liber erroribus ſcatet.

Satis ſit hoc loco ex multis Pandectarij erroribus uel unum hũc attigiſſe, nã ſi ſingula eius hominis errata proſequi uellem, iuſtum certe uolumen cõficere opus foret, quando uix pagina ſit quæ nõ immenſum erratum habeat, ita ut monitos cupiã omnes ueritatem ex animo ſitientes, ne temere mendaciſſimi hominis nugis fidem adhibeant. Verum ut rem paucis expediam, animaduertendum Arabibus Aliben uel Albaliben

liben nihil aliud eſſe q̃ Inguẽ,aut abſceſſum qui in inguinibus,Græci Bubonẽ uocant, fit. Hinc Alibium ea herba quam Græci Boniũ,Latini autẽ Inguinariã nominãt, quod inguinibus,quæ Bubones illi appellant,proſit,dicitur. Id quod teſtatur Gal.lib.6. de ſimpl.med.facul. ſic ſcribens: βουβώνιον, ἢ ἀστὴρ ἀττικὸς ὠνόμασται ἐκ τοῦ πεπιστεῦσθαι βουβῶνας ἰᾶσθαι καταπλαττόμενόν τε καὶ περιαπτόμενον· hoc eſt: Bubonium,aut Aſter atticus,nuncupatũ eſt ita,quia creditũ eſt bubonas ſanare tum illitũ,tum inguini adalligatũ. Et Paulus Aegineta in ſeptimo dicens: ὁ δὲ ἀστὴρ ἀττικὸς ἣ πία ἣν καὶ βουβώνιον διὰ τοῦτο καλοῦσιν,ὅτι οὐ μόνον καταπλαττόμενον, ἀλλὰ καὶ περιαπτόμενον ὠφελεῖν βουβῶνας πεπίστευται. id eſt: Aſter Atticus,alij Bubonion uocant,non ob id tantum quod illitum, ſed etiam quod ſuſpẽſum Bubonibus opitulari creditur. Idẽtidem Plin. lib. 27. cap. 5. docet iis uerbis: Aſter ab aliquibus Bubonion appellatur, quoniam inguinum præſentaneum remedium eſt. Ex quibus omnibus probatum ſatis arbitror Alibium Arabum à Bubonio Græcorum, & Latinorum Inguinaria non eſſe diuerſum, quicquid nugator inſignis Pandectarius garriat. Deſcriptionẽ Bubonii uidere licet apud Dioſcoridem libro iam citato,nihil enim neceſſe eſt deſcriptione ad eam rem quam conamur oſtẽdere,cum nomen utriuſque ſatis indicet herbas inter ſe eſſe haud diſsimiles.

Aliben quid.

Alibium.

Herbam vulgarem Boraginẽ hodie dictam, veterum exiſtere Bugloſſum, adeóque hanc pro illo ad medicinæ vſum eſſe adhibendam.

Cap.

CAPVT XXXIII.

Boraginem herbam noſtræ ætatis herbariis appellatã, ueterum eſſe Bugloſſum, multi ante nos uiri eruditi docuerũt: uerum cum adhuc paucos eſſe uideam qui idipſum credãt, aut ab inueterato errore recedere uelint, operæ precium me facturum exiſtimaui, ſi quod illi dixerunt hic denuò repeterẽ, ut uel tãdem iterum atque iterum moniti reſipiſcant. Boraginem autem noſtrã non differre ab antiquorum Bugloſſo, primum omnium deſcriptio eius, quam tradit Dioſcorides lib. 4. cap. 119. monſtrat, quæ ita noſtræ Boragini quadrat, ut in nullo ab illa diſcrepare uideatur. Ea autem ſic habet: βούγλωσσον ἔοικε ῇ φλόμῳ. φύλλον χαμαιπετὲς, τραχύ τε καὶ μελάντερον, ὅμοιον βοὸς γλώσσῃ. id eſt: Bugloſſum Verbaſco ſimile eſt. Foliũ in terram depreſſum, aſperum, nigrius, linguæ Bubulæ ſimile. Quis uero tam lippis eſt oculis, qui non noſtram hic Boraginem, & minime Bugloſſam deſcribi cernat? Folia enim Boraginis Verbaſco ſimilia ſunt, atque multo quàm Bugloſſæ noſtræ, quæ longiora exiſtunt, latiora. Hinc eſt quod M. Cato cap. 40. ſui de re ruſtica operis, ramorum inſitionẽ ex profeſſo tractans, ſurculum Lingua bubula, ſeu Bugloſſo obtegere ſi pluat, docet, ne aqua in librum permeet: uoluítque in operiendo inſitæ ſtirpis rotunda ſectione, rotundiore atque latiore potius folio, quale Boraginis eſt, quàm longiore & anguſtiore, quale Bugloſſa habet, uti. Præterea Boraginis folia humi depreſſa fermè iacent, & in terram inclinantur, Bugloſſæ uero ſurgunt, & in altum tendunt. Adde quod Boraginis folia aſpera ſint, Bugloſſæ contrà modice hirſuta & mollia.

Borago noſtra ab antiquorum Bugloſſo non differt.

mollia. Albicant denique Buglοſſæ folia, Boraginis autē nigricant, ita ut ſingula Dioſ. iam numerata indicia Boragini in uniuerſum cōueniant, et minime Buglοſſæ. Porrò herbā Boraginē à noſtræ ætatis medicis eſſe antiquorum Bugloſſum, uſus etiam quem hodie in medicinis habet ſatis declarat. Omnes enim medici, uulgus quoq; ipſum, Boraginē in uinum proiectam, aut potui datam, lætitiā generare dicūt, id quod ex æquo ueteres ſuo etiam Bugloſſo tribuunt: ita enim de illo Dioſcorid. tradit: βούγλωσσον καθιέμενον εἰς τὸν οἶνον εὐφρόσυνον δοκεῖ εἶναι. *quod eſt: Bugloſſum in uinum deiectum lætitiam animi facere creditur. Cui ſubſcribit Gal. lib 6. de fac. ſimp. med. in hunc modum:* βούγλωσσον ὑγρὸν καὶ θερμόν ἐστι τὴν κρᾶσιν. ὅθεν καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον εἶναι πεπίστευται. *hoc eſt: Bugloſſum humidæ calidæque temperiei eſt: itaque uinis iniectū, lætitiæ ſeu hilaritatis cauſa eſſe creditum eſt. Et Paulus in ſeptimo iis uerbis:* βούγλωσσον ὑγρόν τε καὶ θερμόν ἐστι τῇ κράσει· ὅθεν τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνην ποιεῖν λέγεται. *quod eſt: Bugloſſum humidum & calidum eſt tēperamento, quāobrē uino immiſſum lætitiam ac animi uoluptatē efficere dicitur. Nec diſſentit Pli. lib. 25. ca. 8. dum ſic ſcribit: Iūgitur huic Bugloſſus Boū linguæ ſimilis, cui præcipuū quod in uinū deiecta animi uoluptates auget, & uocatur euphroſynon. Errorē hunc medicorū agnouit etiam Franciſcus Marius Grapaldus, in ſuo Lexico ita ſcribēs: Bugloſſus & ſatiua eſt, quam Boraginē triuiales uocāt, & ſylueſtris. Latini ab aſperitate linguā bubulā utrāq; appellauere. Calida eſt et humida: cardiacis auxiliatur in cibo ſumpta, ſanguinē purgat, & hilaritatē inducit.*

Boraginis in medicina vſus.

Flores eius in conditura & medicina peculiarem grã-tiam habent. Ipſa uero in uino deiecta animi uoluptates auget. Hinc εὐφρόσυνον *Græci dixere, quaſi lætificantem: nam* εὐφραίνειν *eſt lætari,* εὐφροσύνη *lætitia, &* εὐφροσία *exultatio. Error uero ille medicorum quod Pſeudobugloſſo pro genuino utuntur, peruetuſtus admodum eſt, quando Auicennæ tẽporibus etiam graſſari cœperit. Proinde cap. 438. ſecundi Cano. ſuæ ætatis medicos notat, quod non uero Bugloſſo uterentur, ſed alio, quod non eaſdem cum illo facultates & commoditates haberet. Cum itaque ex iam dictis euidenter demonſtratum ſit Boraginem noſtram ueterum eſſe Bugloſſum, prudenter admodum facient medici, ſicubi Bugloſſum ueterum in uſum medicum adhibuerint, ut pro illo Boraginẽ noſtram potius quàm illam quæ uulgò Bugloſſa appellatur acceperint. Id quod ſi fecerint, ſentient & ſecuturas quas illi adſcribunt antiqui facultates.*

Sandaracã Arabum & hos ipſos ſequentiũ, à Sãdaraca Græcorũ & Latinorũ nõ ſolũ forma, ſed viribus etiã eſſe diuerſam.

CAPVT XXXIIII.

Arabum medicorum ſchola Sandaracam gummi quoddam eſſe credit. Teſtis eſt Serapion, qui cap. 57. ſui de ſimp. medicamentis libri de illa ſic tradit: Sandarax eſt uernix gummi. Et paulò pòſt ex autoritate Iſaac: Eſt gummi, inquit, citrini coloris, ſimile lzarabe, ſed non eſt ita durum ſicut lzarabe, & eſt in eo parum amaritudinis, & affertur à terra Chriſtianorũ. Arabes uulgus medicorum ſequitur, ac Sandaracam haud aliter quàm illi gummi, quod Vernix dicitur, eſſe putãt.

Sandaraca quid ſecundum Arabes.

Contrà

Contrà Græci & Latini autores ſuam Sandaracã inter metallica recenſent, duplicemq́; faciunt: unam foßilem, quæ in aurariis & argentariis metallis reperitur. Hãc teſte Dioſcoride lib.5.cap.77.conuenit eſſe κατακορῆ πυῤῥὰν, εὔθρυϛον, εὐλέαυτόν τε καὶ καθαρὰν, κινναβαρίζουσαν τὴν χρόαν, ἔτι δὲ θειώδη ἀποφορὰν ἔχουσαν· quod eſt, affatim ruffam, friabilem, planã, puram, Cinnabaris colore, ſulphuriſque uirus redolẽtem. Quod Plinius etiam lib.34:cap.18.confirmat, ſic de Sandaraca ſcribens: inuenitur in aurarijs & argentarijs metallis: melior quo magis ruffa, quóque magis ſulphuris uirus redolens, ac pura, friabiliſque. Alteram fictitiam & adulterinam, quæ ex Cerußa in fictile cõiecta, ac ſuper carbonibus quo ad colorem rubrum ducta fuerit crematur. Teſtis Vitruuius li.7. ſuæ architecturæ libro dicẽs: Ceruſſa cũ in fornace coquitur, mutato colore ad ignem incendii Sãdaraca fit. Hãc ipſam Galenus lib. 9. de ſimpl. medic. facul. Sandycem appellari teſtatur, ita ſcribens: καιόμενον δὲ ψιμύθιον εἰς τὴν καλουμένην σάνδυκα μεταβάλλει· in eſt, Ceruſſa aduſta in Sandyca quã uocant tranſit. Plin. tamen lib.35.cap.6. Sandycem aliter fieri uult, utpote ſi hæc ipſa torreatur, æqua parte rubrica admixta. Differre itaq; forma inter ſe Arabũ & Græcorum Sandaracã ex iã dictis probatũ ſatis arbitror, quod hæc metallis, illa uero gũmi annumeretur. Viribus autẽ inter ſe quoq; differre quis eſt qui dubitet? quum enim diuerſæ res ſint, fieri nõ poteſt ut in uniuerſum æquales facultates habeant. Vix enim unquam res duas forma & ſubſtãtia differentes inuenias, quarũ uires non aliquo modo diſcrepẽt. Verũ cũ Arabes Sandaracæ quam illi depingunt, omnia fermè tribuant, quæ

Sandaraca Græcorum.

Sandaraca alio nomine Sandyx dicitur.

Sandaraca veterũ viribus etiã à Sãdaraca Arabum diſcrepat.

Græci ſuæ etiam adſcribunt, uidentur omnium euiden-
tiſsime eſſe lapſi, quod gummi acceptum ferunt, quæ me-
tallo potius, ueterum omnium teſtimonio, debentur. Et
ut rem apertius cognoſcant ſtudioſi, ecce uires ab utriſ-
que illi autoribus aſsignatas conferemus. Inter Græcos
Sandaracæ vires. certe Dioſcorides de uiribus Sandaracæ ita tradit: δύ-
ναμιν ἔχει καὶ ὄπτησιν τὴν αὐτὴν τῷ ἀρσενικῷ. θε-
ραπεύει δὲ καὶ ἀλωπεκίας ἀναληφθεῖσα ῥητίνῃ, καὶ
λεπροὺς ὄνυχας σὺν πίσσῃ ἀφίστησι, καὶ πρὸς φθει-
ριάσεις σὺν ἐλαίῳ ποιεῖ, φύματά τε σὺν στέατι
διαφορεῖ· ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς τὰ ἐν ῥισὶ καὶ στόμα-
σιν ἕλκη, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ ἐξανθήματα σὺν
ῥοδίνῳ, καὶ πρὸς κονδυλώματα. δίδοται καὶ ἐμ-
πυικοῖς σὺν οἰνομέλιτι, καὶ ἀποθυμιᾶται σὺν
ῥητίνῃ καὶ πρὸς παλαιὰν βῆχα διὰ σίφωνος ἑλ-
κομένου τοῦ ἀτμοῦ τῷ στόματι. φωνήν τε ἀποκαθαί-
ρει ἐκλειχομένη σὺν μέλιτι, καὶ ἀσθματικοῖς σὺν
ῥητίνῃ καταπότιον δίδοται. id eſt: Vim uſtionémq;
eandem Auripigmento habet. Reſina excepta alopecias
ſanat. Cum pice ſcabros ungues eximit. Contra phthi-
riaſin cum oleo prodeſt. Tubercula cũ adipe diſcutit. Ad
narium oriſq; ulcera efficax eſt, & cum roſaceo ad cæ-
teras papularum eruptiones, et condylomata. Datur ex
mulſo purulenta excreantibus. Suffitur quoque cum re-
ſina aduerſus ueterem tuſsim, per fiſtulam uapore eius in
os attracto. Vocem expurgat cum melle delincta. Suſpi-
rioſis cum reſina in pilula datur. Galenus paucis uires e-
iuſdem complexus ita inquit: Σανδαράχη καυστικῆς
ἐστι δυνάμεως ὥσπερ τὸ ἀρσενικὸν ὀνομαζόμενον.
hoc eſt: Sandarace urentis eſt facultatis, ceu Arſenicum
quod

quod uocant. Eadem Paulus quoque in ſeptimo ſcribit. Nec inter Latinos diſſentit Plinius, in hāc ſententiā ſcribēs: Valet purgare, ſiſtere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos ſeptica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle ſumpta. Vocem lympidam & canoram facit. Suſpiriosis tuſſientibúſque iucunde medetur, cum reſina terebinthina in cibo ſumpta. Eaſdem profectò facultates Sādaracæ ſuæ tribuit Auicenna cap. 627. ſecūdi canonis; ubi ſic ſcribit: In ipſa eſt ſtypticitas & proprietas retinendi ſanguinem, et luctatores ipſa utuntur ut leues & fortes fiant, & non incurrant difficultatem anhelitus. Deſiccat fiſtulas quando cum ea ſuffumigatur. Eius fumus prohibet catarrhos. Fluxum denique ſanguinis & aſthma humidū ſuâ exiccatione arcet. Id quod & Serapion facit, ut patet ſua legēti. Nemo autem miretur quod Arabes in pleriſque aſſignandis Sādaracæ facultatibus à Græcis Latiniſque diſcordent: nam cum uariæ res ueteribus uno Sandaracæ uocabulo deſignentur, illi unam eſſe putantes, iam huius, iam alterius, ſecundū diuerſos autores ex quibus ſua deſumpſerūt, facultates huic tribuere: atque adeò factum ut iam Sandaracæ tanquā metalli, nunc uero ut gummi proprietates promiſcue & cōfuſim deſcripſerint. Immēſæ autē inſcitiæ nota eſt quod Arabes ſuā Sandaracam gummi eſſe ſtatuunt, neque tamen cuius arboris ſit interim explicant. Noſtri certe ſeculi doctorculi Iuniperi arboris gummi eſſe aſſerunt, id ſi uerum eſt, qua fronte ad uſum medicum adhibere audent, cum Iuniperi gummi, Plinio lib. 13. cap. 11. autore, ad nihil utile ſit? Cur non tandem reſipiſcitis ſtolidiſſimi aſini?num ita perpetuò uobis in hominum uitam impunè

Sandaracæ nomine variæ res veteribus deſignantur.

Iuniperi gummi ad nihil vtile.

pũne graſſari licebit? Sed quid fruſtra moneo? adeò enim indocti, imò præfracti animi ac peruicaces ſunt illi, ut malint patriam prodere, quàm aliquid quod etiam cum maximo periculo inoleuit mutare, ac errorem fateri.

Vernigo quid. *Ridiculum autem eſt, & erroneum planè, quod gummi illud Iuniperi Vernicem nominant, cum Vernix, ſeu, ut rectius dicam, Vernigo, quæ alio nomine ſandaraca etiam, & ab Ariſtotele in ſeptimo de hiſtoria animaliũ, capite 22. ἐριϑάκη uocatur, lõge alia res ſit. Teſtis eius rei Plinius exiſtit, qui lib. 11. cap. 7. in hunc modum ſcribit:* Erithace ſeu Sandaraca. *Præter hæc conuehitur erithace quam alii ſandaracam, alii cerinthum uocant. Hic erit apum dum operantur cibus, qui ſæpe inuenitur in fauorũ inanitatibus ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis ſed plenus humoris cibus. Gignitur autem rore uerno, & arborum ſucco, gummi modo. In quibus ſanè uerbis Plin. & nomina & formã* Erithace quid. *Erithaces pulchre expreſsit. Nomẽ autem Erithace Græcis idem eſt quod Latinis uernigo. Vtrunque autem nominis ſortita eſt ſandaraca illa, quam Ceraginem Theodorus appellat, à uere, in quo, ut ex Plinio docuimus, naſcitur, ἔαρ nanque uer Græcis dicitur. Verum eſſe quod aſſerimus docent ea quoque quæ in Corollarij ſui capite 115. ſcribit non contemnendæ autoritatis uir Hermolaus, ſic dicens: Cerinthus & Rhitacen, ſiue ut Ariſtoteles Erithacen ſignificat, quæ & ſandaraca appellatur, & à Dioſcoride Ceranthemos, ex arborum ſucco, gũmi modo genita, & uerno rore: unde uernigini quoque uulgò nomen. Erithacen deſcribit Marcus Varro. li. 3. rei ruſticæ, cap. 16. iis uerbis: Etiam paucæ extra oſtium aluei obturant omnia, quà uenit inter fauos ſpiritus, quam, ἐριϑάκην appellant Græci. Et paulò pòſt: Erithacen*

thacēn uocant quo fauos extremos inter ſe conglutināt, quod eſt aliud melius propoli. Ex quibus omnibus ſatis monſtratū eſt Arabū ſandaracā, utpote gummi, à Græcorum, quod metallū eſt, plurimū differre. Deniq; neſcire noſtræ ætatis medicos, quid ſit hoc genus medicaminis quo hodie pro ſandaraca utuntur. Si etenim Iuniperi gūmi eſt, nullas, utpote inutile, in medicina uires habebit. Sin uernigo, quā Erithacē Græci nominānt, erit, eas certe uires quas illi uel Græci uel Arabes tribuūt, minime obtinebit. Suo itaq; errori renuncient, uel ſaltem à ſandaraca abſtineant, donec uera & metallica reperta fuerit, id quod Georgij Agricolæ opera mox futurum ſperamus.

Saccharū antiquorum à vulgari hoc noſtro, quod nunc voce parum deflexa barbaro vocabulo Zuccarum appellamus, eſſe diuerſum, & à Sale Indo, contra Gētilem & Herculanum, nihil differre. CAPVT XXXV.

NE alicui nominum cōfuſio imponat, animaduertendū per ſaccharū antiquorum nos intelligere rem illā quæ ſub hoc nomine à Dioſc. Galeno, Plinio, ac aliis eiuſdē ætatis ſcriptoribus deſcripta eſt, quæ certe nihil aliud eſt niſi mellis ſpecies, quamobrē fit ut & inter mella de hac ipſa loquātur. Dioſ. ſiquidē lib. 2. ca. 73. ita de ſaccharo ſcribit: καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον εἶδος ὂν μέλιτος ἐν ἰνδίᾳ πεπηγότος καὶ τῇ εὐδαίμονι ἀραβίᾳ. εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει ἁλσί, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ οἱ ἅλες. *hoc eſt: Vocatur & quoddā ſaccharū mellis genus exiſtēs in India et Fœlici Ara. cōcreti. Inuenitur in arūdinib. ſali cōcretiōe ſua ſimile,* (*Saccharū antiquorum.*)

dentibus ſalis inſtar fragile. Cui *conſentit* Galenus *li.7. de ſimp.med fac.ſic dicens:* καὶ τὸ σάκχαρ ὃ καλούμενον, ὅπερ ἐξ ἰνδίας τε καὶ τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας κομίζεται, περιπήγνυται μὲν ὥς φασὶ καλάμοις· ἔστι δέ καὶ αὐτὸ μέλιτος εἶδος. *q. eſt: Sed &* Sacchar, *ut uocant, quod ex* India *atque* Fœlici Arabia *conuehitur, in calamis, ut aiunt, concreſcit. Eſt uero & ipſum mellis ſpecies.* Hunc Paulus *etiam ſequitur, et mel eſſe* Sacchar *è* Felici Arabia *portatum ait.* Plinius *quoq; lib.12. cap.8. à iam dictis nihil uariat, in hunc modum ſcribens:* Saccharon *et* Arabia *fert, ſed laudatius* India. *Eſt autem mel in harundinibus collectum, gummiũ modo candidum, dentibus fragile. Ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tãtum uſum. Quibus ſubſcribit etiam* Alexander Aphrodiſieus *lib.2. proble. 74. in eam ſententiam ſcribens:* Quod Sacchar Indi *appellant, mellis coagulum eſt, ſole cogente rores, cõuertenteq; ad mellis dulcedinem, quod idem in monte etiam* Libano *fieri certum eſt.* Fit Sacchar *id proximum ſalis glebulis candidum, fragile: uim quoque tergendi & purgãdi melli ſimilem habet.* Ex *quibus ſanè uerbis euidentiſſimum fit,* Saccharũ *antiquorũ nihil aliud eſſe quàm mellis ſpeciem, adeóq, eadem ſanè eſt materia mellis apum,* Mannæ, *et* Sacchari, *ita ut parum admodum, aut nihil, quemadmodum ex* Alex. Aphrodiſiei *dictis colligitur, à nunc uocata* Arabum Manna *differat* Saccharum. Si *uero differunt, in hoc planè differre uidentur, quod* Manna *ſupra alias plantas, & aliquando ſupra petras, uariis in regionibus reperitur.* Saccharum *autem in* Felici *tantũ* Arabia *&* India *in arundinibus, maioribus fruſtis, maioríque duritia, ob uehementiores illic ſolis radios,*

*dios, aptioráque ad id tolerandum arundinum folia, coagulatur.*Hinc *ſit quod non perinde ut* Manna *aluum leniat, quando & inter uocatas hodie* Mannas, *hæ magis ſubducere aluum uidentur, quæ ſunt liquabiliores.* Ceterùm *diuerſum eſſe* Saccharum *antiquorum ab eo quod hodie zuccarum appellant, ſatis patebit, ubi quid zuccarum ſit explicauerimus.* Eſt *itaque zuccarum noſtrum quo hoc tempore utimur, ſuccus à proprij generis planta bene contrita expreſſus, calore ignis plus minúſue excoctus, coactus, & defæcatus.* In *zuccarũ uero tãto candidius ac durius euadit, quanto plus concoctionis defæcationíſque ſuſtinuerit.* Proinde *primum plantam arundini ſimilem excoquunt, deinde flaua pars ſecernitur, & zuccarum exiſtit.* Hoc *iterum coqui poteſt, atque ita candidius fit & concretius.* Quod *ſi tertio coquatur, maxima in eo & candoris & denſitatis fit acceſsio.* Quartum *& quintum quoque concoqui ſolet, donec ſpecie aluminis ſciſsilis ferè transluceat, hócque genus* Candidum, *ſeu ut hodie loquuntur,* Candum *atque* Taberzeth *barbaris uocabulis, nominant.* Proinde *ut olim* Saccharum *quod ex* India *&* Fœlici Arabia *deferebatur, ſuápte natura, quia ſic nimia ſolis excandeſcentia obduruerat, candidum erat, & dicebatur: ita noſtrum zuccarum* Cãdi *res factitia eſt, ex zuccaro quater uel quinquies excocto, maioris quæſtus faciendi gratia per ſeplaſiarios* Venetos *confecta.* Hi *harundines etiam immittunt, ut ſupra has uideri poſsit conglobatum.* Goſipio *denique inuoluunt, ut naui ex orientalibus regionibus aduectum putetur.* Eſſe *autem plantam quandam unde zuccarũ exprimatur, abunde teſtãtur ea quæ ſcribit* Manardus *noſter, immenſæ & eruditionis et experientiæ*

Saccharũ antiquorũ à Zuccaro hodie uocato differt.

Zuccarũ quid.

Zuccarũ cãdidum.

Zuccarũ candi res factitia.

Manardus.

perientiæ uir, libro ſuarum Epiſtolarum medicinalium ſecundo, ſe ſcilicet à Luſitanis & Siculis cognouiſſe plātam à qua Zuccarū exprimitur, humectis locis proprio ſemine ſeri, exteriore quidem ſpecie arundini magnæ ſimilem, interiore ſubſtantia ualde diſsimilem. Pulpoſam enim eſſe, grauem, mollem, & ſucci plenam, quum arundo ſit econtrario leuis, dura, & uacua. Ex quibus omnibus apertius fit, quàm ut iterū in dubiū uocari debeat, antiquorū ſaccharū à Zuccaro noſtro eſſe omnino diuerſum. Antiqui enim ſacchari materia mel ac ros exiſtit, noui autem Zuccari plantæ ſuccus: quæ certe ita diſtant, ut planta ab aqua. Accedit quod forma utrorunque etiā diuerſa ſit. Dioſcorides enim ac alij ueteres ſuū ſaccharum quoad conſiſtentiam ac concretionē ſalis modo dentibus fragile dicunt. Plinius gummi inſtar candidum eſſe etiam ſcribit. Noſtrum contra priuſquam excoquatur, colore potius nigricans & ſubflauum, quàm candidum exiſtit: nec dentibus perfringitur, ſed per ſuctum deglutitur. Efficiens quoque noſtri primum eſt forma ipſa plantæ, ſecundum artifex calore ignis coquens & defæcans, & demum in hanc quam uidemus metæ formam in ligneis quibuſdam uaſculis deducens. Veterum uero ſaccharum noctis primo frigus agglutinat, dehinc ſuperueniens ſolis calor obdurat. Noſtrum inſuper Zuccarum plantæ pulpa, in Siciliæ & Canariæ inſulis, continet, effigie tantum arundini ſimilis. Hinc Cadamuſtus Venetus capite ſexto ſuæ nauigationis, ſaccharea harundineta in Medera inſula Canariæ proxima eſſe ſcribit, nō quod arundines ſint, ſed quod illarum ſpeciem effigiémue præ ſe ferant. Verba eius hæc ſunt: Quoniam uero hæc inſula frequētioribus irrigatur fluminibus,

Cadamuſtus Venetus.

minibus memoratus princeps ſaccharcũ harundinetum ibi plãtari iuſſit, ex quo ſacchari quamplurimum legit. Inde ueniunt ſcitiſsima Sacchara toto orbe præcipua, primæ decoctionis, necnon mixta, & quantum ex aliorum relatu colligere potui, indies meliora Sacchara ſperant, quoniam ea inſula temperie cœli meliore Saccharũ ſuapte natura gignit: nam ea qualitas eſt plagæ illius quæ Cypri & Siciliæ. Animaduertendum autem quod dicat Sacchara primæ decoctionis, quibus uerbis iterum innuit Zuccarum hoc quod ex Medera affertur non eſſe tale, niſi per decoctionem. Antiquorum uero in India et Arabia tantum Fœlici in arundinibus, & illarum folijs gignitur. Hoc ad medicinæ tantum uſum, ut ex Plinio diximus, accommodabatur: noſtrũ autem ad dapes ſuauiſsimas faciendas adaptatur, adeò ut nullum magnificum iam ſit epulum quod non multo ſic Zuccaro condìtum. Nam qui hoc tempore Principum ac potentiorum ſunt ἀρχιμάγειροι uel coqui, iuxta prouerbium, nullum ferculũ corrumpi Zuccaro exiſtimãt. Porrò utriuſque etiã uires illa inter ſe differre declarant. Antiquorũ nanque Dioſc. teſte, ἔστι εὐκοίλιον, εὐστόμαχον, διεθὲν ὕδατι καὶ ποθέν. id eſt: aluo idoneum eſt, & ſtomacho utile: noſtrum pectori potius quàm uẽtriculo accõmodum experimur. Antiquorum denique Galeno & Paulo teſtibus, οὐ διψῶδες, hoc eſt, ſitim non afferens: noſtrum autem non minorem ſitim, quàm mel ipſum excitat. Cum itaque antiquorum & noſtrum ſaccharum non ſolum materia, ſed & forma, efficiente, loco, uiribuſq; uariẽt, quis tã præfractè cõtentioſus erit, ut poſthac nõ differre dicat? Inſuper ſaccharũ antiquorũ à ſale Indo, ut Auicennæ enarratores ſomniarũt, nõ differre, oſten-

Sacchari Antiquorum facultates cum Zuccari uiribus conferuntur.

Saccharũ à Sale Indo nihil diſtat.

oſtendit in primis antiquiſsimus medicinæ ſcriptor Archigenes, id Salem Indicum, & harundineum mel uocans. Paulus quoque Aegineta lib. 2. cap. 54. ex Archigenis autoritate Salem Indicum nõ diuerſum eſſe à Saccharo innuit, dum ad aſperam linguam plurimum conferre ſcribit, id quod omnium maxime deſcriptio eius indicat quã illic ponit, ita dicẽs: ἅλς ὁ ἰνδικὸς χροιᾷ μὲν καὶ συστάσει ὅμοιος τῷ κοινῷ ἁλὶ, γεύσει δὲ μελιττώδης. *id eſt: Sal Indicus colore quidem & concretione communi ſali nihil diſsidet, guſtu autem melleus. Quibus utique uerbis euidenter admodum oſtendit, Salem Indum, quandoquidem mellis inſtar guſtanti dulce appareat, à Saccharo antiquorum, quod et ſubſtantia & guſtu huic ſimile eſt, nihil diſtare. Paulum ſequitur Auicenna Fen. I. Can. 4. tract. 2. cap. 23. de aſperitate linguæ febricitantium, ubi inter cætera ſic ſcribit: Aut teneat in ore ſuo ſalem qui aſportatur de India, & eſt in colore ſalis, & dulcedine mellis. Et ſumat de eo ſecundum quod dixit Archigenes, quantitatem fabæ unius. Quid multis opus eſt uerbis? manifeſtum eſt ueteres, Græcos potiſsimum, Saccharum appellaſſe Salem Indum, quod ſcilicet ſua concretione ſali ſimile eſſet, cãdorémque ac friabilem in eo ſiccitatem, & cum dilueretur humore aliquo liquefactionem, inſtar ſalis, oſtenderet. Plura in ſuis epiſtolis ea de re Manardus noſter habet.*

Memithe Arabũ neq; eſſe Chelidonium, neque Papauer cornutum, vt medici noſtri ſęculi putant, ſed id potius quod Dioſcorides & alii veteres Glaucium appellant.

CAP. XXXVI.

VAria de Memithe noſtræ ætatis medicorũ eſt ſentẽtia. Quidam enim ſunt qui Chelidonium eſſe interpretantur, in quorum albo Gerardus Cremonenſis, & alij quidam exiſtunt. Sunt nonnulli qui Papauer cornutum, Græci μήκωνα κερατίδα uocant, eſſe contendant. Hoc modo quoties nobis olim Razem prælegerat, Vuolphgangus Peiſſerus, magni tum nominis medicus, interpretatus eſt. Verùm ex æquo omnes deceptos fuiſſe notius penè eſſe puto quàm ut demonſtratione egeat. Primæ enim ſectæ medicos Chelidonium eſſe exiſtimantes falſos fuiſſe inde ſatis liquet, quod in confeſſo ſit apud omnes Arabes, Memithen temperamẽto ſuo eſſe frigidam. Ita Auicenna cap. 381. Cano. 2. Memithes naturam frigidam & ſiccam in primo ordine eſſe ſtatuit. Serapion quoque haud aliter quàm Auicenna cap. 224 ſui libri de temperamentis ſimpliciũ, ex Galeni autoritate Memithen frigidam eſſe aſſerit. Quem & Aben rois ſequitur, illam in primo caliditatis ordine collocãs. Razes quoque in libro ſuo de ſimpl. med. frigidam eſſe dicens. Si itaque uerum eſt, ut eſt ſanè, Memithen eſſe frigidam, fieri non poteſt ut ſit Chelidonium, quod calidæ facultatis, teſte Galeno libro octauo de ſimplic. medic. facu. exiſtit. Is enim de illo ita ſcribit: χελιδόνιον ῥυπτικῆς ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ θερμῆς δυνάμεως. quod eſt: Chelidonium extergentis uehementer & calidæ facultatis eſt. Galeno ſubſcribit Paulus in ſeptimo, calidum eſſe ſecundum tertium à medio exceſſum dicens. Inter Arabes Razes quoque calidum eſſe docet. Proinde erraſſe Gerardum & eius ſequaces ſatis liquet. Seducti autem ſunt nominum Memite ac Memire uicinitate, quorum hoc Arabis

Varia de Memithe noſtri ſæculi medicorum ſententia.

Memithe nõ eſt Chelidonium.

bis Chelidoniũ, illud uero Glaucium ſignificat. Vel quia deſcriptio Memithe apud Auicennam & Serapionem in pleriſque cũ Chelidonÿ maioris deſcriptione conueniat, ueluti eſt ſuccus crocei coloris, cum amaritudine aliqua, & odoris grauitate, hæc nanque ſingula Chelidonÿ ſucco inſunt. Alterius ſectæ aſſeclas Memithen Papauer cornutum eſſe aſſerentium, lapſos eſſe abunde innoteſcet, ubi primum quæ Græcis & Latinis herba ſit quam Arabes Memithen appellant, demonſtrauerimus. Eſt autem Græcis Memithe nihil aliud quàm Glaucium, id quod utriuſque deſcriptio ſatis indicat. Serapion loco antea citato Memithen iis uerbis depingit: Memithe eſt ſuccus herbæ eiuſdem nominis, quæ eſt ſimilis in foliis ſuis herbæ ſpeciei papaueris dicti ceratidis, id eſt, cornuti, niſi quia eſt in ea humiditas adhærẽs manui, & eſt propinqua terræ, & habet grauem odorem, & habet multum ſuccũ, & color ſucci eius eſt ſimilis colori croci. Quæ ſanè deſcriptio per omnia cũ notificatione Glaucÿ, quæ eſt apud Dioſcoridem libro tertio cap. 92. conuenit. Ea autem talis eſt: Γλαύκιον χυλός ἐστι βοτάνης κατὰ ἱεράπολιν τῆς συρίας γεννωμένης. ἔοικε δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα τῷ κερατίτιδος μήκωνος, λιπαρώτερα δὲ καὶ χαμαίζηλα, καὶ βαρύοσμα καὶ πικρότερα ἐν τῇ γεύσει. χυλὸν δὲ ἔχει πολὺν κροκίζοντα. *quod eſt: Glaucium ſuccus eſt herbæ quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur. Folia eius Cornuto papaueri ſimilia ſunt, pinguiora tamen, & in terram depreſſa, odoris tetri, & guſtu amariora. Præterea deſcriptio Memithes apud Auicennam etiam ſatis indicat, Glaucium nihil à Memithe differre. Nam quæ de Memithe Auicenna ſcribit, ea quoque de Glaucio Galenus tradit. Auicennæ ſiquidem hæc*

Memithe non eſt papauer cornutum.

Memithe Græcis & Latinis Glaucium dicitur.

de Memithe ſententia eſt: In ipſa eſt amaritudo & ſubſtantia aquea & terrea, & non eſt uehemens, ſed ſicut lacunarum. Stypticitatem habet multam, & ſanat eryſipelam non fortem. Galeni autem libro ſexto ſimplic. de Glaucio illa: ἡ κρᾶσις αὐτοῦ συνθέτος ἐξ ὑδατώδους καὶ γεώδους οὐσίας, ψυχρῶν μὲν ἀμφοῖν, οὐ μὴν ἄκρως, ἀλλ' οὕτως ὡς ὕδωρ κρηναῖον· στύφει μετά τινος ἀηδίας· ἀλλὰ καὶ ψύχει σαφῶς οὕτως ὥστε θεραπεύειν μόνον ἐρυσιπέλατα πολλάκις ὅσα γε μὴ ἰσχυρά. *id eſt: Miſtura eius compoſita eſt ex aquea terreáque ſubſtantia, utraque ſanè frigida, uerum non ſummè, ſed ceu aqua fontana. Adſtringit cum quodam faſtidio: tum adeò manifeſte refrigerat, ut ſolum ſæpe eryſipelata, utique ſi ualentia non fuerint, curet. Quid multis opus? Quæ in Serapione paulò ſupra dicta, ex Galeni & Dioſcoridis ſententia ſequuntur, euidentiſſime docent Memithen cum Glaucio eandem eſſe, ita ut nemo planè ſit, niſi ſenſu communi deſtitutus fuerit, qui non uideat uerũ eſſe quod dicimus. Cæterùm ſi Memithe Glaucium eſt, fieri non poteſt, ut Papauer cornutum, quæ diuerſa à Glaucio herba eſt, exiſtat. Et mirum certe hactenus nihil profeciſſe Dioſcoridem, qui libro 4. cap. 60. errorem hunc, utpote ſæculo etiam ſuo multorum animis inſedentem, exploſum cupiens, de Papauere cornuto ſic ſcribit:* ἔνιοι δὲ ἐπλανήθησαν νομίζοντες ἐκ ταύτης τὸ γλαύκιον γίνεσθαι διὰ τὴν τῶν φύλλων ἐμφέρειαν. *hoc eſt: Falſi ſunt nonnulli foliorum ſimilitudine, Glaucium ex hoc Papaueris genere fieri exiſtimantes. Plinius quoque errorem hunc libro uigeſimo cap. 19. indicauit, dum poſt cornuti Papaueris notificationem*

ita inquit: Quidam hoc genus Glaucium uocant. Et poſt eum Hermolaus in ſuo Corollario cap. 99. ita ſcribens: Hinc temperatur collyrium, quod medici Diaglaucium uocant, in quod recentiores Papauere cornuto utuntur, aut etiam Chelidonio maiore, ut nihil profecerit Dioſcoridis atteſtatio in mentione Papaueris illius, cum alioquin magno periculo hac parte hallucinentur, quod Chelidonij & Papaueris eius natura erodendo ſit, Glaucij multo mitior, & refrigerando ferè. Propterea collyrium ex illo iumentorum oculis adhiberi ſolet, ex Glaucio humanis. Proinde ſicubi poſthac in Arabis Memithes mentio incidat, medici non Chelidonium maius, aut cornutũ Papauer, ſed Glaucium potius intelligant.

Herbã Lichenen Græcis dictam, Platearium præter omnem rationem Hepaticã, quaſi hepati conferat, nominare, quando id nominis Eupatorio potius veterũ teſtimonio cõueniat

CAP. XXXVII.

Platearii de Hepatica ſententia.

Platearius herbam Hepaticã ita pingit: Hepatica eſt herba creſcẽs in aquoſis & lapidoſis, habet folia minuta, terræ lapidibúſque adhærentia. Et dicitur Hepatica, quia præcipue eſt hepatis iuuatiua. Platearium ſecutus eſt Pandectarius & alij quidam, qui hanc herbam contra lienis hepatíſque ualere obſtructiones, eiusq; morbos omnes dixerunt. Quantum uero ea in re decepti ſunt, pulchre monſtrabimus, ubi primum herbam Hepaticã Serapioni, Plateario, & aliis dictam, ab ea quam Dioſcorides, Galenus, Plinius, atque alij Lichenen nominant, diuerſam non eſſe oſtenderimus. Minime autem differre inter ſe Lichenen & Hepaticam utriuſque

Hepatica Græcis Li

que

quæ deſcriptio ſatis probat: quæcunque enim Serapion de Hepatica ſcribit, eadem omnia Galenus de Lichene quoque tradit. Serapion nanque de Hepatica ita: Hepatica, inquit, naſcitur in lapidibus humectis, & cadit ſuper cam ros, & eſt ſimilis lenticulæ aquæ. Et uirtus eius prima infrigidat infrigidatione pauca, & deſiccat. Et ſecunda abſtergit, quoniam ipſa acquirit abſterſionē & deſiccationem à lapide, & infrigidationem ab aqua. Et tertia prohibet impetiginē, & apoſtemata calida. Gale. autem lib. 7. de ſimpl. med. fac. de Lichene in hūc modū: λειχὴν ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν, ἔστι μὲν οἷον βρύον τι, τοῦ γένους δ' ἂν ὀρθῶς ὀνομάζοιτο τῶν φυτῶν. ὀνομάσθη δ' οὕτω δοκεῖ διὰ τὸ λειχῆνας θεραπεύειν. ἔστι δὲ ῥυπτικῆς τε ἅμα καὶ μετρίως ψυχούσης δυνάμεως, ξηραντικῆς μέντοι κατ' ἄμφω. τὸ μὲν δὴ ῥυπτικόν τε καὶ ξηραντικὸν ἀπὸ τῆς πέτρας ἴσχει. τὸ δὲ ψυκτικὸν ἀπὸ τοῦ ὑδατώδους. ἐπὶ γὰρ ταῖς ὑγραῖς καὶ δυσώδεσι πέτραις φύεται. τὸ δ' ἐκ τῶν τοιούτων οὐσιῶν συγκείμενον, ἀφλέγμαντον ὑπάρχειν οὐδὲν θαύμαστον. quod eſt: Lichen qui in petris naſcitur, eſt uelut muſcus quidem, ſed recte ex plantarum genere cenſeri poteſt. Porrò ita nominatus uidetur, quod lichenas curet. Extergentem habet ac modice refrigerantem facultatem, utranque uero reſiccātem. Atq; abſtergentem quidem atque exiccantem à petra obtinet, refrigerantem uero ab humore aqueo: naſcitur enim in humidis & grauiter olentibus ſaxis. Porrò quod ex talibus componitur ſubſtantiis, aduerſum eſſe phlegmonæ nihil mirum eſt. Imò quæ apud Serapionem ex Dioſcoridis autoritate de Hepatica ſcribuntur, manifeſte indicant

Lichen dicitur.

cant hanc eſſe Lichenen. Serapion nanque ita ait: Quando fit emplaſtrum cum ea, abſcindit hæmorrhagiam, & ſedat apoſtemata calida, & curat impetiginem, & conficitur cum melle, & confert icteritiæ, & ſedat apoſtemata linguæ. Quæ certe ex Dioſcoride eſſe deſumpta nemo non uidet, qui libro quarto capite 50. in hunc modum Lichenen depingit: λειχὴν ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν. οἱ δὲ βρύον καλοῦσι. βρύον ἐστὶ προσεχόμενον ταῖς ἐνδρόσοις πέτραις. τοῦτο καταπλασθὲν αἱμορραγίας ἵστησι, καὶ φλεγμονὰς παραιτεῖται, καὶ λειχῆνας θεραπεύει. ὠφελεῖ δὲ καὶ ἰκτερικοὺς μετὰ μέλιτος διαχριόμενον· στόματος δὲ καὶ τῆς γλώσσης ῥευματισμοὺς παραιτεῖται. hoc eſt: Lichen qui in ſaxis, aliquibus Muſcus appellatur. Muſcus eſt roſcidis petris adhærens. Hic illitus ſanguinis profluuia ſiſtit. Inflammationes arcet, & impetigines ſanat. Iuuat regio morbo correptos cum melle inunctus. Oris & linguæ defluxiones inhibet. Ex iis deſcriptionibus omnibus inter ſe collatis euidentiſsimum fit, Hepaticam non eſſe aliā herbam præter eam quæ à Græcis Latinisque Lichen dicitur. Quod ſi uerum eſt, ut eſt utique, ſatis dilucidum eſt, Hepaticam id nominis non aſſecutam quod hepati proſit, quēadmodū Platearius ſomniat, quod is effectus neq; à Dioſcoride, neque à Galeno, aut aliquo alio ueterum, adde neque etiam Serapione ipſo, Licheni tribuatur. Lege Paulum Aeginetam & Plinium ipſum lib. uigeſimoſexto capite quarto ubi Lichenen deſcribit, & nuſquam Licheni eam facultatem illorum teſtimonio ineſſe comperies. Quod ſi uero quis Lichenen herbam iecinori prodeſſe ea ratione quod morbo regio, qui hepatis uitio prouenit, affectis conferat, contenderit, huic ita reſponſum

Lichen iecori non prodeſt.

nolo:

nolo: Lichenen herbam non intrò ſumptam ad tollẽdum regium morbum, ſed extrinſecus potius adhibitam efficacem eſſe, idque non alia ratione, niſi quia extergendi facultate prædita ſit, qua ut impetigines, ita & cutis fœditatem in regio morbo obortam auferre poteſt. Proinde ſi qua herba propter inſignem iuuandi iecur facultatem hoc nomine inſigniri meretur, ea certe Eupatorium *erit, quæ* Hepatorium *&* Hepatitis Dioſcoride *etiam teſte dicta eſt, quod hepati non parum proſit: ita enim* Dioſcorides *de eadem lib. 4. cap. 38. ſcribit:* τὸ δὲ σπέρμα καὶ ἡ πόα μετ' οἴνου πινόμενα ἡπατικοὺς ὠφελεῖ. *id eſt: Semen aut herba in uino pota, iocinoroſis confert.* Et Galenus *libro 6. de ſimpl. med. facult. in eam ſententiam:* τὰς καθ' ἧπαρ ἐμφράξεις ἐκκαθαίρει. μετέχει δὲ καὶ στύψεως βραχείας, δι' ἣν καὶ τόνον ἐντίθησι τῷ σπλάγχνῳ. *id eſt: Obſtructiones iecoris expurgat. Ineſt ei itidem & adſtrictio quædam, per quam robur addit uiſceri. Quare quod* Eupatorio *debetur,* Licheni, *quam* Hepaticam *uocant, non tribuendum erit. Sed hic nobis reclamat* Montuus, *ac ſuis ficulnis copiis nobiſcum congredi audet, dicẽs, aliquot ſimplicium medicamentorum effectus, & permulta alia quæ priſcos latuerunt, poſteriores reperiſſe. Fatemur quidem multa eſſe hodie in medicorum frequenti uſu, quæ ueteribus incognita fuerunt, ut eſt* Caſia Arabum, *& alia nonnulla, nec ea eſſe inutilia ob id dicimus quod priſcis ignorata ſint, quis enim eò ſtultitiæ progrediatur? Negamus autem conſtanter quod illarum herbarum quæ ueteribus cognitæ fuerunt, nouos hodie, ac ab illis ignoratos, inuenerint effectus. Nam, ut ſuprà quoque diximus, tantam experientiam noſtri ſæculi medici nondum*

Eupatoriũ Hepatorium quare dictum

Mõtui annotatio cõfutatur.

Multa hodie in frequẽti ſunt medicorũ uſu ueteribus incognita.

nondum conſecuti ſunt, ut gloriari poſsint ſe quicquam iis medicamentis quæ Galeno ac ueteribus aliis cognita fuerunt, addidiſſe, inueniſſeque in iiſdem quod uiris illis ignotum fuerit. Non eſt itaque par argumentatio, ueluti Montuus dialecticæ rationis non ſatis peritus putat, ſi quis ita colligat: Arabũ Caſia Galeno incognita fuit, ad leniendã igitur aluum inutilis. ac ſi quis in hunc modum argumentetur: Hepatica à Dioſcoride ac aliјs ueteribus probe cognita, ac ſub Lichenes nomine deſcripta, nullas iiſdem autoribus iuuandi iecur facultates habere inuenitur, iecori igitur minime confert. Prima ſiquidem colligendi ratio plane inutilis eſt & inualida, quod argumentum ab eius autoritate qui rem illam de qua teſtari debeat ignorauit deductum inefficax ſit, quemadmodum ſuprà etiã multis docuimus. Altera uero argumentandi ratio ualida admodum exiſtit, quod ab eius autoritate deductum ſit, qui rem de qua teſtatur abſolutiſsime agnouerit & perſecerit. Nec tantum ab unius Dioſcoridis, ſed multorum aliorum recta cognitione herbarum præditorum autoritate deductum eſt, adeò ut hoc genus argumenti à teſtium numero quoque ductũ uideri poſſit. Quare cum ſuis ineptiſsimis argumentis Montuus ſeſe in angulum aliquem tutum recipiat, nã talia ſunt quæ in planitie ac in aperto conſiſtere non poſſunt. Et ut id ſilentio non tranſeamus, nemo inficias ibit herbam Lichenen, Hepaticam ideo dici poſſe, quod iecoris fibræ ſimilis ſit, & idcirco ita nominatam primum ab herbariis arbitror, donec Platearius & aliј quidam ſuccedentes, aliam quandam & erroneam eius nominis cauſam conſinxerint.

Quando argumentum ab autoritate ductũ valeat, & quãdo minus.

Lichẽ cur Hepatica primũ dicta.

Phaſelum

Phaſelum à phaſiolo legumine, quod Dolichũ alio nomine vocant, diuerſum penitus eſſe.

CAP. XXXVIII.

Multi noſtræ ætatis raræ eruditionis uiri, Phaſelum cum Phaſiolo, non ſine magno errore cõfundunt. Inter quos certe Marcellus Florẽtinus, Dioſcoridis interpres, extitit, qui 98. lib. 2. eius autoris caput περὶ φασιόλου, *de phaſeolo quidẽ recte inſcribit,* φασίολος *nanque Dioſcoridis, Phaſelus ſeu Ochros eſt Galeni & Pauli; ut pòſt oſtendemus: errat tamẽ quod in cõmentariis Dolichon eſſe eundem ſuſpicatur, cum Smilax eiuſdem hortenſis ſit, ut ex ſequentibus patebit. Nullam denique inter Phaſelum & Phaſiolum diuerſitatem faciũt Copus, & Albanus Torinus, Pauli Aeginetæ interpretes, cap. 79. libri primi, ubi tamen idem autor manifeſte Phaſelos à Phaſiolis diſtinguit, hos dolichos alio nomine, illos autem phaſelos tantum uocans. Proinde diligenter admodum animaduertendum quid autorésGræci Phaſelum, quidq́; Phaſiolum nominauerint. E nullo autem idipſum rectius diſcemus, quàm è Galeno, qui libro primo de alimentorum facultatibus eorundem leguminũ cognitionem exacte tradit, docens illa nõ nomine tantum, ſed & natura diuerſa eſſe. De Phaſelis autẽ ſeu Ochris ita ſcribit:* ϗ ταῦτα τὰ σπέρματα καθάπερ ϗ τὴν τῆλιν ὕδατι προδιαβρέχοντες οἱ ἄνθρωποι, μέχρι τοῦ φῦσαι ῥίζαν, ἐσθίουσιν πρὸ τῆς ἄλλης τροφῆς, ὑπαγωγῆς ἕνεκα γαστρὸς ἐναποβάπτοντες γάρῳ. βρώσιμον δ' ἔχει τὸν χυμὸν ὅταν ἀνεδόθη, πεφθέντα μᾶλλον τήλεως. καί τινα νεανίσκον οἶδα κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἰατρικὴν

Marcelli Florentini error.

Phaſeli aliàs Ochri.

τέχνην ἐξασκοῦντα, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὄψῳ χρώμενον ἐτῶν τεττάρων μόνοις τούτοις, πλὴν λέγω καὶ φασήλοις, καὶ ὤχροις, καὶ θέρμοις, ἥψετο δέ ποτε καὶ τῶν ἐκ τῆς μέμφιδος ἐλαιῶν, καὶ λαχάνων, καὶ καρπῶν ὀλίγων, ὅσοι χωρὶς ἑψήσεως ἐσθίονται. προὔκειτο γὰρ αὐτῷ μηδὲ πῦρ ἀνάπτειν. ὑγιαίνετο δ' οὖν ἐν ἅπασιν ἐκείνοις τοῖς ἔτεσι, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν κατ' οὐδὲν τι χείρονα τῆς ἐξ ἀρχῆς ἔχεν. νυνὶ δὲ περὶ τῶν ὤχρων τε καὶ φασήλων οἷς εἶπον ἔτι καὶ τόδε προσκείσθω. μέσως πώς ἐστιν ἐδέσματα ταῦτα εὐχύμων τε καὶ κακοχύμων, εὐπέπτων τε καὶ δυσπέπτων, βραδυπόρων καὶ ταχυπόρων, φυσωδῶν τε καὶ ἀφύσων, ὀλιγοτρόφων τε καὶ πολυτρόφων. *id eſt: Hæc ſemina donec radix pullulet, non ſecus ac Fœnumgræcum homines exonerandi uentris gratia ante alios cibos eſitãt, in aqua præmacerantes, garo pòſt intingentes. Succum habent alibilem quum in corpus digeritur, & facilioris quàm fœnumgræcum concoctionis. In Alexandria iuuenem quendam noui artis medicinæ exercitio deditum, qui per quatuor annos ſingulis diebus his duntaxat fructibus, phaſelis, fœnogræco, ochris, & lupinis pro obſonio utebatur, deguſtans interdum & oliuas ex Memphide, & oluſcula quædam, fructusque paucos, quos citra decoctionem eſſe licet. Nam decretum illi erat ne foco quidem uti. Omnibus ergo illis annis ſanus permanſit, nec ulla ex parte habitu corporis deteriore tum, quàm ab initio, eſſe uiſus eſt. Nunc iis quæ de Ochris ac Phaſelis dicta ſunt iſta quoque addantur. Hæc edulia, inter ea quæ bonum ſuccum, & ea quæ prauum gignunt,*

gnunt, inter concoctu facilia & difficilia, tarde citóque tranſeuntia, flatulenta, & flatum leuantia, parum alentia & multum, medium quodammodo locum obtinuerũt. Quibus uerbis Galenus Phaſelorũ naturam pulchre expreſsit, *nimirũ aliquo modo ad aluum ſubducendam conferre dicens, & maiorem quoq; quàm fœnogræcum alẽdi facultatem habere.* Id quod etiam teſtatur Paulus Aegineta lib.1.cap.79. in hunc modum ſcribẽs: *Phaſeli ſi macerentur donec radices proueniant, atque ex garo ante cibũ ſumantur, uentrem ſubducũt, atq; magis quàm fœnumgræcum alũt.* Et multo clarius Pſellus lib. ſecũdo de ratione uictus ita ſcribens: *Phaſelos & Ochros aqua aſpergunt quoad radicem germenq; ediderint, & ante reliquũ cibũ manducãt ad citandam aluũ. Garo immerſa nutriunt, ſuccumque hæc generant, cum bene concoquuntur. Meliora fœnogræco, mediáque ſunt inter bonum & malum ſuccum, ſiue concoquantur ſiue minus, & inter tarda & celeria meatu, multum nutrientia & parum.* Neque multum diſſentit Dioſcorides libro ſecundo capite 98. ſic ſcribens: φασίολος φυσώδης, πνευμάτων κινητικός, δυσέκπεπτος. ἑψηθεὶς δὲ χλωρὸς καὶ ἐσθιόμενος κοιλίας μαλακτικός, πρὸς δὲ ἐμέτους εὔθετος· quod eſt: *Phaſelus (nã ita uertendum, quod Phaſiolus Dioſcor. Phaſelus ſit Galeni ut diximus) inflat, ſpiritus cit, ægre concoquitur. Viridis coctus in cibo ſumptus aluũ emollit, & ad uomitiones utilis.* Cæterũ Galen. poſt Phaſeli naturã, dolichorũ quoq; facultatẽ iis uerbis explicat, τὸ τῶν δολιχῶν ὄνομα γέγραπται μὲν ἐν τῷ παρὰ τῷ Διοκλεῖ μετὰ τῶν ἄλλων ὅσα τῶν τρεφόντων ἡμᾶς σπερμάτων εἰσὶν ὀνόματα· γέγραπται δὲ κἂν τῷ περὶ διαίτης Ἱπποκράτους. ἡγοῦμαι δ' Phaſeoli ſeu Dolichi.

αὐτοὺς οὕτως ὀνομάζειν τὸ σπέρμα τοῦ κηπευομένου φυτοῦ, καλουμένου δὲ νῦν ὑπὸ τῶν πολλῶν κατὰ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν διττῶς. ἔνιοι μὲν γὰρ λοβοὺς, ἔνιοι δὲ φασιόλους ὀνομάζουσιν αὐτοὺς διὰ τεττάρων συλλαβῶν τὴν φωνὴν προφερόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ποιοῦντες ἕτερον ὄνομα τοῦ διὰ τριῶν συλλαβῶν λεγομένου φασήλου. id eſt: Dolichorum nomẽ à Diocle poſt aliorum quoque ſeminum nos alentiũ nomina recenſentur. Inuenitur etiam ſcriptũ in libro Hippocratis de ratione uictus. Opinor autem ſatiuæ plantæ ſemen ſic eos nominare, quod nunc à multis plurali numero dupliciter appellatur. Quidam enim lobos, id eſt ſiliquas, quidam phaſiolos quatuor ſyllabis proferentes uocant, atque ita aliud nomen à Phaſelo faciunt, quod tribus ſyllabis pronunciatur. Ex quibus ſane uerbis dilucidũ fit & olim inter Phaſelum & phaſiolum, tanquã legumina diuerſa, magnam fuiſſe differentiam, Phaſiolóſque alio nomine Dolichos dictos fuiſſe. Quale autẽ genus leguminis ſit Phaſeolus, ex iis ſatis liquet quæ paulò pòſt ex Theophraſti ſententia, quam refert lib. 8. cap. 3. ſcribit, ſic dicens: ὁ δολιχὸς ἐὰν παρακαταπήξῃ τις ξύλα μακρὰ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται κάρπιμος, εἰ δὲ μὴ, φαῦλος καὶ ἐρημώδης. ἐκ δὲ τοῦ παρακαταπηγνύναι κελεύειν ξύλα μακρὰ, καὶ μὴ γενομένου τούτου, φάσκειν ἐρημώδεις αὐτοὺς ἀποτελεῖσθαι, τεκμήρετ' ἄν τις τὸν λόγον αὐτοῦ περὶ τῶν νῦν καλουμένων φασιόλων τε καὶ λοβῶν. αὐτοὺς δὲ λοβοὺς ὀνομάζει τὰ περιέχοντα τὸ σπέρμα τῶν τοιούτων ὀσπρίων, ὁποῖόν ἐστι φάκος, καὶ ὄροβος, πισὸς καὶ κύαμος, καὶ θέρμος· ὥσπερ καὶ τὰ σιτηρὰ σπέρματα περιέχουσιν

σιν οἱ ἀστάχυες, οὕτω τὰ νῦν εἰρημένα οἱ λοβοί, καὶ τούς γε δολίχους καὶ αὐτοὶ οἱ λοβοὶ περιέχουσι. καὶ κατὰ τοῦτο δοκῶ μοι τὸν ὅλον καρπὸν ὑπὸ τῶν νῦν ἀνθρώπων ὀνομάζεσθαι λοβούς, ὥσπερ ἀστάχυας ὅλους σιτηροὺς καρπούς. id eſt: Dolichus adacto longo palo cõſurgit, & fructum gerit: ſin hoc adminiculo careat, uitioſus fit, & rubigine tentatur. Quoniam enim ligna oblonga affigi iubet, níque id fiat, æruginoſum euadere ait, coniectura ſumi poteſt, de nunc uocatis phaſiolis & lobis ſermonem eũ facere. Lobi autẽ ab eo appellantur ea quibus ſemen huiuſcemodi leguminum, qualia ſunt lens, eruum, piſum, faba, lupinus, concluditur. Quemadmodum enim frumentacea ſemina ſuis ſpicis, ita iam dicta lobis, id eſt ſiliquis continentur, qui ipſi lobi dolichos quoq; cõtinẽt: atque ex eo totũ fructũ à noſtræ tempeſtatis hominibus lobos appellari crediderim, ueluti ſpicas integros frumẽtaceos fructus. E quibus clarum fit Dolichos ea eſſe legumina quæ à Serapione & adhuc hodie Phaſeoli rubẽtes uulgò dicuntur, nam non aliter & illi creſcũt, in altúmque ſurgunt, quàm dolichi ipſi. Ratio deniq; nominis cur Lobi dicãtur à Galeno, illic explicata eſt. Varia enim eſſa nomina phaſeolorum ſatis conſtat. Dolichi enim dicuntur, teſte Paulo loco antea citato, qui ait: οἱ δὲ φασίολοι καὶ δόλιχοι καλούμενοι. quod eſt, Phaſeoli qui & Dolichi nominantur. Vocantur etiam Græcis lobi, & Latinis ſiliquæ. Præterea cum Phaſiolos Dioſcoridis, à Phaſelis Galeni nihil differre, ab eiuſdem uero Phaſiolis multum abeſſe demonſtrauerimus, neceſſarium erit hos ſub alio quodã nomine ab illo eſſe deſcriptos, neque enim legumen tam uulgare prætermiſiſſe credibile eſt. Quapropter animaduertendum Phaſiolos Galeni & Serapionis Dioſco-

Phaſeoli rubei.

Varia Phaſeolorum nomina.

Phaſiolos

L iij

Dioſcorides ſub Smilacis hortenſis nomine deſcripſit.

Dioſcoridem ſub Smilacis hortenſis nomine deſcripſiſſe, id quod ex utriuſque deſcriptione tam manifeſtum erit ut nemo, niſi talpa cæcior ſit, negare poſſit. Lobia, quæ corrupte Lubia uocat. ſeu Phaſeolos, Serapion ca. 81. ita depingit: Habent folia ſimilia plātæ quæ dicitur cuſſus, niſi quia ſunt maiora, & ramuli eius ſunt ſubtiliores, ſimiles foliis adhærentes herbis quibus approximantur, & elōgantur multum, donec fit umbraculum ſub eis, & habēt uaginas ſimiles uaginis Fœnogræci, niſi quia ſunt longiores eis, & pinguiores, & interius uidentur quaſi uacuæ diuerſi coloris, quia quædam trahunt ad albedinem, & quædam ad ruborem. Et comeditur huiuſmodi fructus elixus, ſicut comeduntur aſparagi, & prouocant urinam, & faciunt ſomnia mala. Smilacem autem hortenſem Dioſcorides libro ſecundo cap. 132. in hunc modum:

Smilacis hortenſis deſcriptio.

Σμίλαξ κηπαία, ἧς ὁ καρπὸς λόβια. φύλλα ἔχει κισσῷ ὅμοια, μαλακώτερα μέντοι. καυλοὺς δὲ λεπτοὺς καὶ ἕλικας περιπεπλεγμένους τοῖς παρακειμένοις θαμνίοις. αὐξανομένας τε ἐφ᾽ ἱκανὸν ὥστε καὶ σκηνοποιεῖσθαι. καρπὸν δὲ φέρει ὅμοιον τήλει, μακρότερον δὲ καὶ ἐπισημότερον, ἐν οἷς σπέρματα ὅμοια νεφροῖς, οὐκ ἰσόχροα, ἐκ μέρους δὲ ὑποπυρίζοντα. λαχανεύεται δὲ εἰς βρῶσιν ὁ καρπὸς ἑψόμενος σὺν τῷ σπέρματι ὡς ἀσπάραγος. οὐρητικὸς ὢν καὶ δυσόνειρος. quod eſt: Smilax hortēſis, cuius ſemē Lobia, id eſt, Silicula, à nonnullis uocatur, folia habet Hederæ, molliora tamē, caules tenues, & capreolos uicinis fruticibus circumuolutos, qui tantum adoleſcunt ut tentoria effingant. Fructum Fœnogræco ſimilem profert, longiorem tamen, & corpulentum,

in

in quo ſemina renibus ſimilia, nec colore æquali, uerùm ex quadam parte leniter ruffeſcentia. Fructus cum ſemine inſtar olerum coctus, aſparagi modo manditur. Vrinã cit, & grauia ſomnia facit. Quam certe deſcriptionem ſi cum Serapionis deſcriptione contuleris, uidebis planè in nullo diſcordare, ita ut euidentiſſimum ſit Phaſiolum eſſe Smilacem hortenſem. Et ut finem tandem faciam, iam ſatis oſtenſum eſt phaſelos non tantũ nomine, ſed & natura uiribúſque à phaſiolis differre: phaſeli nanq; aluũ ducunt, phaſioli uero urinam mouent, ac tumultuoſa ſomnia faciunt, id quod Auicenna quoque cap. 253. confirmat, phaſiolorum humorem pituitoſum eſſe, & grauia parere ſomnia dicens, ita ut nemo poſthac medicorũ phaſiolos à phaſelis differre non uideat.

In Cantharidum exhibitione alas, tãquam reliquis earundem partibus magis exitioſas, minime eſſe abiiciendas, ſed iuxta Galeni placita totas potius ingerendas.

CAP. XXXIX.

NEmo eſt qui neſciat noſtræ tẽpeſtatis medicos in uniuerſum omnes præcipere, in Cantharidũ uſu caput atque alas proiiciendas eſſe, ídque Arabum conſilio factum, qui paſſim in exhibendis Cantharidibus caput & alas abiicere docent. Ita Razes li. 9. ad Almanſorem, capite de mingendi difficultate, cantharides quarum alæ & capita abſciſſa fuerunt, admiſcere præcipit. Auicenna quoque Fen. 19. Cano. 3. tract. 2. cap. 8. cantharidum corpora abſciſſis alis & capitibus ad urinam mouendam cõferre ait. Sed erraſſe illos eorúmq; ſequaces in primis Dioſcorides docet, qui libro ſecundo,

Alæ cãtharidum nō abiiciēdæ.

cap. 53. alas Cantharidum maleficio earundem aduerſari inquit. Verba eius hæc ſunt: οἱ δὲ τὰ πτερὰ αὐτῶν καὶ πόδας τοῖς πιοῦσιν αὐτὰς ἀντιφάρμακον ἀνέγραψαν· id eſt: Quidam pennas pedéſque contra potarum ueneficia remedio eſſe tradiderunt. Apertius autē eorundem errorem explodit Plinius lib. 19. cap 4. ſic ſcribens: Ipſarum cantharidum uenenum in qua parte ſit, non conſtat inter autores. Alij in pedibus & capite exiſtimāt eſſe, alij negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in quacunque parte ſit uenenum. Hinc cum euidentiſſimum ſit alas ueneficio Cantharidum remedio eſſe, ſcripſimus olim pedes potius quàm alas proiiciendos eſſe, quod autoribus de pedibus nondum, quemadmodum de alis, conueniat. Non eſt itaque quod Montuus doceat, non ſemper pedes eſſe proiiciendos, cum id nunquam dixerim, ſed tantum hoc aſſerere uoluerim, conſultius eſſe in Cantharidum uſu pedes quàm alas proiicere, id quod iam multis probauimus. Cæterùm totas potius eſſe ingerendas, quàm citra alas, teſtatur grauiſſimus autor Galenus, qui libro 11. de ſimpl med. facult. ita de Cantharidibus ſcribit: εἷς δέ τις τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ἐνέβαλεν αὐτῶν ὀλίγον εἰς οὐρητικὸν φάρμακον. ἔνιοι δὲ μόνα τὰ πτερὰ καὶ τοὺς πόδας ἐμβάλλουσιν, ἃ δὴ καὶ ἀλεξιτήρια φασὶν εἶναι τοῖς τὰ σώματα πιοῦσιν αὐτῶν. ἔνιοι δὲ ἔμπαλιν. ἡμεῖς δὲ ὅλας ἐμβάλλομεν. quod eſt: Quidam præceptorum meorum earum paulum quiddam in medicamenta urinam mouentia ſolet iniicere. At quidā ſolas alas & pedes iniiciunt, quæ aiunt eſſe remedia iis qui corpora ipſorum bibiſſent. Id quod & in cōmentario centeſimodecimoquarto libri quarti de uict. ratione in morb. acu. facit,

Mõtui annotatio refellitur.

Cantharides totas ingerēdas eſſe Galeni teſtimonio.

facit, ubi inſcitiam medici cuiuſdam Hippocratem non recte intelligentis notat, qui corpora potius Cantharidũ quàm caput, pedes & alas exhibere non ſine ſummo ægrotantis exitio uoluit. Verba Galeni hæc: ταύτην τις ἀναγνοὺς τὴν ῥῆσιν ἰατρὸς τολμηρός, ἀφελὼν τὰ προειρημένα μόρια τῶν κανθαρίδων ἔδωκεν ὑδρωπιῶντι, καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἀπόστημά τι σχὼν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν γαστροκνημίαν, εἶτα μετὰ τρεῖς ἄλλας, τμηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πλεῖστον ἐκκενώσας ὕδατος, ἔδοξε τεθεραπεῦσθαι, προσεστάλη γὰρ ἐν τούτῳ παραυτίκα τὸ πλεῖστον τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου, ἀλλ' ὅμως ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας. ἐπετίμησεν οὖν τις τῷ ἰατρῷ κακῶς φάσκων δεδόσθαι τὰ σώματα τῶν κανθαρίδων, ἔχρην γὰρ ἀφελόντα τὰ σώματα δοῦναι πιεῖν τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ πτερά, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κατὰ τὸ βιβλίον εἰρημένον. οὐκ ὀκνήσας οὖν ὁ εὔτολμος ἰατρός, ἐπ' ἄλλου πάλιν δέδωκεν οὕτως, εἶτ' ἀποστήματος ὁμοίως κατὰ τὸν μηρὸν γενομένου καὶ τμηθέντος αὐτοῦ μετὰ πολλὰς ἡμέρας, ἀποθανεῖν συνέβη καὶ τοῦτον. *hoc eſt: Quidam dictionem haudquaquam intelligẽs audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditque hydropico, cui quum à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaque copioſa aqua, curatus eſſe uiſus eſt, quod plurima pars tumoris præter naturam ſtatim ad moderationem redacta ſit: ueruntamen non multis pòſt diebus obiit. Quam ob cauſam medicum quidam increpauit, perperã data eſſe Cantharidum corpora inquiens, etenim propinanda ablatis corporibus tum caput,*

put,tum pedes,tum alas, idque eſſe quod in dictione libri diceretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, alteri ita propinauit,móxque facto ſimiliter in fœmore abſceſſu,ſectóque multis poſt diebus,hominem mori contigit. Ex quibus iterum ſatis liquet corpora Cantharidum ſola,citra alas præſertim,pedes,& capita,non eſſe exhibenda: ita ut uehementer errent qui dictas partes abiiciũt:nihilque mirum ſi uſus earundem male ceſſerit. Præterea cum uis illarum,teſte Dioſcoride libro iam dicto,ſit erodere,ulcerare,caloremque elicere, curandum ut iis tantum medicamentis miſceantur quæ pſoras, lepras,ac ſepta quædam ſanãt. In interiore autem uſu planè ſuſpectæ ſint, nam iis qui hauſerunt Cantharides, Dioſcoride libro ſexto cap.1.teſte,ab ore ad ueſicam cuncta eroduntur,ac cum lotio ſubinde ſanguinem emittũt. Proinde cum multa alia ſint medicamenta quibus urinã ciere datum ſit ſine noxa,caueãt hortor à tam periculoſo medicamento medici,ne infœlicem quorundam audaciam ſecuti, multos neci tradant.

Cur vſus cantharidũ medicis noſtræ tempeſtatis male ceſſerit. Cãtharides in vſu interiore ſuſpectæ.

Mumiam vocatam non eſſe humanorũ cadauerum tabidam ſaniem, vt multi fabuloſiſſimo errore ſeducti crediderũt,ſed id quod Piſſaſphalton Dioſcorides nominat.

CAPVT XL.

NEmo hodie fermè eſt medicorum qui non pertinaciter credat Mumiam humanorũ cadauerum ſaniem,aloe & myrrha cõmixtam & è ſepulchris effluentem eſſe: idque ut crederent effecit in ſuis ſynonymis

mis Razes, qui de Mumia ita tradit: Mumia res eſt quæ inuenitur in terris ubi mortuorum corpora aloe cõdiuntur, à quibus humor mortui cũ aloe mixtim reſoluitur. Razim ſecutus eſt interpres Serapionis ca.283. præter tamẽ huius, ut paulò pòſt mõſtrabimus, mentẽ, ita ſcribens: Mumia ſepulchrorũ cum aloe & myrrha, & quod admiſcetur eis ex humiditate corporis humani. Hos duces tandem uniuerſus & medicorum & pharmacopolarum chorus ſequi cœpit, Mumiámque tanquam rẽ precioſam admirati, in uſum medicum adhibuere, cum tamen uera, iuxta etiam illorum ſententiam, haberi uix poßit, timórque ſit ne impoſtores quidam æmulam illius, accepta ſcilicet è patibulo, aut rota tortrice cadauerum ſanie, coruorum ſtercoribus pro aloe & myrrha cõmaculata, conficiant, ac aliis pro uera uendant. Et eouſq; etiam proceßit pharmacopolarum ſtoliditas, ut non ſaniem tantum cadauerum uenalem exponant, ſed tota etiam corpora in uulgi admirationem, tanquam aliquod ex ſeptem illis orbis ſpectaculis, oſtentent. Sed uanum eſſe hoc Razis ac aliorum de tabo humano cõmentũ neque Mumiam aliud quàm Piſſaſphalton eſſe, iam Serapionis, & Auicennæ, quos ut idola hodie ſuſpiciunt, & cõtra quos ne mutire quidẽ audent, autoritate demonſtrabimus. Serapion ſiquidem cap.283. ſui de ſimplicium temperamentis libri, Mumiam iis uerbis ex Dioſcoridis ſententia deſcribit: Eſt in terris quæ dicũtur Acoloniæ, (Apolloniæ legendum) deſcendit nanque ex montibus qui ducunt flumina cum aqua, & eiicit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, (gleba ſcribendum) & habet odorem picis & aſphalti mixtorũ. Quibus utique uerbis Serapion ita euidenter Dioſcoridis

Razis de Mumia ſententia.

Pharmacopolarũ mira ſtoliditas.

Mumia Piſſaſphaltos eſt.

Piſſaſphalton

Piſſaſphaltō innuit, ut nemo, niſi talpa cæcior ſit, hoc ipſum non uideat Verba enim Dioſcoridis lib. I. cap. 93. quibus Piſſaſphalton depingit, hæc ſunt: καλεῖται δέ τις καὶ πιττάσφαλτος· γινωμένη ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ πρὸς Ἐπιδάμνῳ· ἥ τις ἐκ τῶν Κεραυνίων ὀρῶν συγκαταφέρεται τῇ τοῦ ποταμοῦ ῥύμῃ. καὶ ἐκβράσσεται κατὰ τὰς ἠϊόνας, βωλοειδῶς συμπεπηγυῖα, ὄζουσα πίσσης μεμιγμένης ἀσφάλτῳ· quod eſt: Vocatur & quoddā bituminis genus Piſſaſphaltus: naſcitur ad Apolloniam circa Epidamnū. Id ex Ceraunijs montibus fluminis impetu rapitur, & in littora eructatur glebarum modo coactum, miſtam bitumini picē redolens. Ex quibus uerbis quiſq; Serapionis Mumiam nihil aliud quàm Dioſcoridis Piſſaſphaltō eſſe intelligit. Meminit & Piſſaſphalti. Gal. lib. 11. de ſimpl. med. fac. quod in Apollonia Epiri, & per alia id genus loca multa, aquis ſpōte naſcentibus ceu ſpumam quandam innatantem reperiri ait, & molle quidem eſſe dum innatat, poſtea uero reſiccatum pice ſicca durius effici. Neque alia eſt Mumia quam ſecundo Canone, cap. 478. deſcribit Auicenna iis uerbis: Mumia quid eſt? Ipſa eſt in uirtute picis et aſphalti commixtorum, & naturis utrorumq;. Adeò ut ſatis mirari non queam, quo pacto acciderit ut tam aßidui Auicennæ lectores iamdudum errorem hūc non deprehenderint. Atqui tam ſtupida eſt medicorum noſtri ſæculi credulitas, ut ab eo quod ſemel ſibi perſuaſerunt, recedere non poßint, ideóque factum ut uanißimū hoc de Mumia commentum per tot annos animaduertere non quiuerint. Velim autem iam tandem reſiperent, atque ab errore inueterato ad ueritatem ipſam reſpirarent, ne tandem uulgus officinas noſtras, in quibus ſanies

nies cadauerum pro medicamento uenditur, tanquã ipſiſsimas carnificinas, ac uulturum potius quàm hominum tabernas, abhorreat, fugiat, & miſeris modis execretur. Quis enim, niſi ex anthropophagorum ſit albo, remedium id non faſtidiat? Abſtineant itaque ab horrẽdo hoc & modis omnibus execrando medicamento hortor, quando indubitatum etiam ſit, eas facultates quas illi hodie tribuunt, minime habere. Sed cum Arabibus, Razi præſertim, addicti medici, uix permittent ut uſitatam hactenus Mumiam ex officinis noſtris, & planè è medio tollamus, niſi aliam, adeóque ueram pro illa demonſtremus, age noſtram ea de re quoque ſententiam paucis aperiemus. Georgius Tãſtetter Collimitius, uariæ & reconditæ eruditionis uir, nuper ad nos portionem aliquã ueræ Mumiæ miſit, quàm tribus ferè miliaribus ab Inſprulz inueniri, & germanicè Tirſchenblut uocari ſcribit. Cur autem eam ueram eſſe Mumiam credam, facit quod omnes in ſe notas habeat quas illi Serapion, Auicenna, & Dioſcorides tribuunt. Vt enim Mumia ſeu Piſſaſphaltos ex Cerauniis mõtibus fluminis impetu defertur, & in littora glebarum modo coacta eructatur, ita illa quam Collimitius tranſmiſit à flumine quodam maxima copia defertur, ac glebæ cuiuſdam atræ coactæ effigiem habet. Vt denique illa miſtam bitumini picem redolet, ita & hæc ipſa, præſertim igni admota, nãdum accenditur planè odorem hunc refert. Cæterùm ut & quam facultatem uera Mumia obtineat medici perſpectum habeant, ſciant illam nullas alias, niſi picis & bituminis habere uires, nam ut illorum nomina, ſic & facultates poſsidet. Teſtis eſt Dioſcor. qui capite 92. primi libri ita ſcribit: ἡ δὲ πιττάσφαλτος δύναται

ὅσα

Officinæ pharmacopolarum, vulturum potius tabernæ.

Georgius Tanſtetter.

Quæ hodie vera Mumia.

Facultates veræ Mumiæ.

ὅσα πίσσα καὶ ἄσφαλτος μιγέντα. *hoc eſt: Piſſaſphaltos omnia, quæ pix & bitumen mixta ſimul, poteſt. Id quod confirmat etiam Auicenna, qui loco paulò ante citato, Mumiam picis & bituminis uires naturámq; habere dicit. Pix uero, arida præſertim, Dioſcoride libro* 1. *ca.* 88. *teſte, calefactoriam uim habet, emollit, pus mouet, tubercula & furunculos diſcutit, ulcera replet. Vulnerariis præterea medicamentis commode miſcetur. Galenus lib.* 8. *ſimplicium leproſos ungues eximere cum cera miſtam, lichenéſque detergere, duros & crudos tumores omnes concoquere poſſe ait. Ad eáque omnia humidã ualentiorem eſſe: aridam uero picem, tametſi ad hæc quidem deterior ſit, glutinandis tamen uulneribus magis congruere. Bitumen autem, Dioſcoride lib.* 1. *cap.* 92. *autore, inflammationes arcere poteſt, glutinat quoque, emollit & diſcutit. Vuluarum procidentiis, ſtrangulationibúſque appoſitum, olfactũ & ſuffitum prodeſt. Comitiales morbos ſuffitu, Gagatis lapidis inſtar, deprehendit. Menſes cum uino & caſtorio potum cit. Prodeſt diutinæ tuſsi, anhelantibus, & ſuſpirioſis, ſerpentium morſibus, coxendicum & laterum doloribus. Datur deuorandum cœliacis. Cum aceto potum ſanguinem concretum diſſoluit. Dyſentericis cum ptiſana liquefactum infunditur. Deſtillationes ſuffitu ſanat. Dentium dolores oblitum mitigat. Calfactum cum farina hordeacea, cera, & nitro illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicíſque confert. Et ut ſummatim Gale. libro.* 11. *de ſimpl. med. facul. inquit: Bitumine utimur & ad glutinationes uulnerũ cruẽtorũ, & ad alia omnia quæ exiccari debent cum modica calfactione. Plinius li.* 24. *ca.* 7. *breuibus Piſſaſphalton depingit ſic ſcribens: Eſt & Piſsaſphaltos,*

Picis vis.

Bituminis facultas.

phaltos,mixta bitumini pice,naturaliter ex Apolloniata rum agro. Quidem autem ipſi miſcent præcipuum ad ſca biem pecorum remedium,aut ſi fœtus mammas læſerit. Has itaq; facultates iam dictas uera mumia, quæ Piſſaſ phaltos eſt,ueterum teſtimonio habere dicitur: alias autem quas illi Arabes tribuunt, ſuſpectas tanquam adulterinas habeto: quidam enim illorum Mumiam non ſine magno errore cum ſucco Cyrenaico, qui ex Silphio, quod Romani Laſerpitium uocant, colligitur, confundunt, ut uidere licet apud Serapionem, ubi Aben Meſuah Galenum Mumiam inter oculares medicinas referentē his uerbis citat: Galenus memorauit eam in Almayemur quando locutus eſt de ſoda in libro quarto, & dixit quod ex medicinis oculorum ſunt quadam calidæ acutæ,ſicut mumia, & aſa, & ſerapinum, & euphorbiū, & uniuerſaliter omnis medicina quæ calefacit fortiter,abſq; eo quod faciat in oculo aſperitatē. Euidētiſſimum autē eſt Galenum hoc loco nullam Mumiæ mentionem feciſſe,id quod eius uerba abunde demonſtrāt, quæ ſic habent: περὶ τῶν δριμέων. ἐναντιωτάτη δὲ τῇ τούτων ὕλῃ κατὰ γένος ἐστὶν ἡ τῶν δριμέων ὀπῶν, οἷον τοῦ τε κυρηναΐου, καὶ μηδικοῦ, καὶ σαγαπηνοῦ, καὶ εὐφορβίου, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἡ τῶν θερμαινόντων σφοδρῶς ἄνευ τοῦ τραχύνειν: *quod eſt: Contrariiſſima autem genere exiſtit prædictorum materiæ, ea quæ acrium eſt ſuccorum, ueluti Cyrenaici, Medici, Sagapeni, euphorbii, & ut ſummatim dicam, eorum qui ualenter ſine exaſperatione calefaciunt. Ex quibus uerbis ſatis clarum eſt Meſuah* κυρηναΐου *dictionem perperam pro Mumia uertiſſe. Proinde cum Arabes ſuæ Mumiæ multas facultates quæ Cyrenaicō debentur*

Arabes Mumiam cum Cyre naico ſucco confundunt.

debentur aſsignauerint, prouidos eſſe cupio medicos, nè illas Mumiæ ueræ ineſſe credant. Hic iterum expendant ſtudioſi quantum Arabum inſcitia, illóſq; mordicos tenētium moroſa imitatio, priſtinæ ac ueræ medicinæ incommodarit: utinam illorum nugas nunquam introſpexiſſent maiores noſtri, nā ita minus hodie errorum haberet medicina.

Arabum inſcitia priſtinæ medicinæ multum incommodauit.

Medicamentum purgans detrahendis humoribus eſſe ſimile, contra Meſuen, illumq́ue ſequentes medicos.

CAPVT XLI.

Meſue erronea de medicamēto purgante ſententia.

M*Vltis hactenus Meſue errandi occaſio fuit, eo quod libro primo Canonum uniuerſalium ca. I. intentionis primæ medicamentum purgans attrahēdis humoribus minime ſimile eſſe ſcripſiſſet. Verba eius ſubiiciemus: Medicina, inquit, laxatiua non eſt ſic quia ſimile attractiuum huius, uel eradicatiuum, ſed quia tale. Sed quantum à ueritate deuiet, monſtrant ea quæ ſcribunt ueteres, in primis Hippocrates, qui in libro de natura humana in hunc modum ſcribit:* τὸ γὰρ φάρμακον ὁκόταν εἰσέλθῃ ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει ὃ ἂν αὐτέῳ κατὰ φύσιν μάλιστα ᾖ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει. *hoc eſt: Pharmacum cum corpus intrauerit, primo id quod omnium maxime ſibi ſecundum naturam cognatum atque ſimile eſt, in corpore agit, exinde reliqua trahit & purgat. Probat autem idipſum eleganti comparatione dicens:* ὡς γὰρ τὰ σπειρόμενά τε καὶ φυόμενα, ὅταν εἰς τὴν γῆν εἰσέλθοι, ἕλκει ἕκαστον τὸ κατὰ φύσιν ἑωυτῷ ἐὸν ἐν τῇ γῇ, ἔνι δὲ καὶ ὀ-

Medicamentum purgans attrahendis humoribus ſimile.

ξὺ

ξὺ καὶ γλυκὺ καὶ πικρὸν καὶ ἁλμυρὸν καὶ παντοῖον. πρῶτον μὲν ὅσω καὶ πλεῖστον εἵλκυσεν εἰς ἑωυτὸ ὅτι ἂν ᾖ αὐτῷ κατὰ φύσιν μάλιστα, ἔπειτα δὲ ἕλκει καὶ τὰ ἄλλα. τοιοῦτον δή τι καὶ τὰ φάρμακα ποιέει ἐν τῷ σώματι. id eſt: *Quemadmodum enim ſemina & ſtirpes terrã ingreſſæ, ſibi quæque quod in terra idoneum ac naturale eſt trahunt, uel acre, uel dulce, uel amarum, uel ſalſum, uel quodcunque. Primum igitur & plurimum quod ipſis maxime ſecũdum naturam ſit trahunt, poſt alia quoque trahunt. Tale quid & medicamẽta in corpore faciunt. Quibus uerbis aperte docet* Hippocrates *medicamenta haud aliter quàm plantas ac ſemina ſimilem atque proprium humorem trahere, quemadmodum multis etiam* Galenus *in commentarijs ſuper* Hippocratem *de natura humana, ſectione prima, libri ſecundi de elementis, ubi ſententiam hanc* Hippocratis *enarrat, oſtendit. Id quod etiam facit libro de naturalibus facultatibus primo, ubi theorema hoc, quanque animantis particulam familiare nutrimentum attrahere, ex profeſſo tractat, pluribusq́; contra* Aſclepiadem *diſputans argumẽtis probat, medicamentum omne humorem ſibi cõuenientem ac ſimilem trahere. Idem agit per totum fermè librum quem de medicamentorum facultate inſcripſit,* Aſclepiadarum Eraſiſtratiorúmque *argumenta graphicè diluens. In libro quoque de* Theriaca *ad* Piſonem *obiter, ualde tamen perſpicue, idem hoc docere conatur.* Nuſquam *uero clarius medicamentũ purgans attrahendis humoribus eſſe ſimile docet, quàm lib. de ſimpl. med. facul. tertio, capite uigeſimotertio ubi in hanc ſcribit ſententiam :* δέδεικται ἡμῖν ἐν τοῖς τῶν

φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν, ὡς οἰκειότη-
τι τῶν ἐν ταῖς οὐσίαις ποιοτήτων αἱ ὁλκαὶ συντε-
λοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο ἔνια τῶν καθαρτικῶν φαρ-
μάκων ὅταν ἀποτύχῃ καθαίροντα, τὰ μὲν πρὸς
τῷ μηδὲν βλάπτειν τὸ σῶμα, καὶ τροφὴ γίνεται
τοῦ ζώου, τὰ δὲ εἰς τὸ φθαρτικόν τε καὶ δηλητήριον
ἐκτρέπεται· πάντως μὲν ἡ ὁμοιότητά τινα ἔχει τὸ
καθαῖρον φάρμακον ἑνί γε τῶν ἐν ἡμῖν χυμῶν, οὐκ
ἐξ ἅπαντος δὲ ἐπιμέμικταί τις αὐτῷ δηλητήριος
δύναμις. ὥστ' οὐδ' ἐξ ἅπαντος ἀδικήσει μὴ κα-
θαρθὲν, ἀλλὰ πεφθήσεταί τε καὶ γεννήσει τοιοῦ-
τον χυμὸν, οἷον περ ἦν ἑλκτικόν. *quod eſt: Oſten-
ſum eſt nobis in commentariis de naturalibus facultati-
bus, quod qualitatum quæ in ſubſtantiis ſunt proprieta-
te attractiones perficiantur.* Idcirco *purgantium medi-
camentorum, ubi fortè purgatione fruſtratur, quædam
extra quàm quod noxam corpori nullam afferunt, etiam
alimentum homini præbēt. Alia uero in corruptionem,
ac uenenum uertuntur.* Prorſum *enim medicamentum
purgans uel cum uno ſaltem humorū, qui in corpore ſunt
noſtro, ſimilitudinem obtinet.* Non *autē perpetuò permi
ſta eſt uis uenenoſa: quamobrem nec perpetuò, licet non
purget, incommodabit, uerum coctionem accipiet, talém
que producet humorem, qualem trahere natum erat.* Et
rurſus capite ſequenti ſubiicit: ἔστι τοι δὲ τῷ δό-
γματι τούτῳ, καὶ τὰ καθαίροντα φάρμακα τοῖς
μὲν ἑλκομένοις χυμοῖς ὑπάρχειν οἰκεῖα, δρα-
στικώτερα δὲ πως εἶναι τὰ ἕλκοντα, καθάπερ
καὶ ἡ μαγνῆτις λίθος τοῦ σιδήρου. σιδηρίζει
μὲν γὰρ καὶ αὐτὴ, κἂν τοῖς τοῦ σιδήρου μετάλ-

λοις

λοις εὑρίσκεται, καὶ δεινῶς αὐτῷ προσέοικεν τὴν ἰδέαν· ἀλλ' ἰσχυροτέρα πως ἐστὶν, ὡς ἕλκειν μᾶλλον ἢ ἕλκεσθαι. καὶ μὲν δὴ ἐπὶ τοῦ κνίκου οὐκ ἀπελπιστέον εἶναι φλεγματώδη, ὡς ἐν τῇ χρόᾳ δείκνυσιν, ἀλλ' ὑπὸ θερμότητος ἰσχυρότερος φλέγματος, ὡς ἕλκειν μᾶλλον ἢ ἕλκεσθαι. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ κνίδειος κόκκος, ἀλλ' ἐάν ποτε νικηθείη ὑπὸ τοῦ σώματος ἡμῶν (συμβαίνει δὲ κνίκῳ μὲν συνεχῶς τοῦτο, τῷ δὲ κόκκῳ δ' οὐ πάνυ τοι, διὰ τὴν ἰσχὺν) ἀντὶ τοῦ καθαίρειν γίνεται τροφή· καθάπερ ὁ ἐλλέβορος ὀρτύγων ἀεί. *quod eſt: Ad quod dogma ſequitur purgantia medicamēta detrahendis humoribus eſſe familiaria, uerū quæ attrahūt, quodammodo eſſe efficaciora ualentioráque, ſicuti Magnes lapis ferro; quippe qui ad ferri naturam accedat, ínque ferri metallis reperiatur, eíque magnopere ſpecie perſimilis ſit, uerū fortior eſt quodammodo, ut attrahere ſit aptior, quàm attrahi. Quin nec Cnicū quoque à pituitæ natura alienum eſſe diffidendum eſt, uti colore ſuo præ ſe fert: ſed tamen calore ipſo quàm pituita ualentior eſt, ut trahere q̃ trahi magis par ſit. Ad eundem modū granū Cnidium, ſi quando forte à corpore noſtro uincatur (id quod aſſidue Cnico uſu uenit, rarius autē grano Cnidio, nimirum ob robur) uice purgationis alimentū efficitur, uelut ueratrum ſemper Coturnicibus. Quibus uerbis argumentum etiam quod ſubobſcure innuere uidetur Meſue diluitur, quod eiuſmodi eſt: Si ſimilitudo in cauſa eſſet cur medicamentum humorem attraheret, tūc perinde humor traheret medicamentū, quemadmodum hocipſum humorem. Quamobrem nanque humor medi-*

Quare humor, quandoquidem ſimilis medicamentum non trahat.

dicamentum non trahit, cauſam eſſe Galenus ait, quia medicamenta humoribus efficaciora ſunt, adeóque trahunt, & non attrahuntur. Quid multis opus? firma ſtat ueterum ſententia, quod medicamenta purgantia attrahendis humoribus ſimilia ſint: diſsimilia enim ſi eſſent, tum eoſdem potius repellerent, atque à ſeipſis quàm lõgiſsime fugarent, quã ad ſe traherent: cuius tamen contrarium quotidiana nos, rerum magiſtra, experiẽtia docet.

Montui argumenta confutantur.

Sed hic iterum obluctatur Montuus, *atque pro ſua in rebus* Dialecticis *acrimonia ita ratiocinatur: Si ſimilitudo cauſa eſſet quare purgatorium medicamẽtum humorem traheret, ferrum, ut inquit* Auicenna 4. *primi, certe ferrum attraheret, quando illi dominaretur, & aurum itidem aurum traheret, ubi ſua quantitate illi præualeret.* Cui *obiectioni non eſt cur reſpondeamus, quandoquidem* Galenus *loco iam citato illam funditus explodat, ſic ſcribens:*

Similitudinem nõ identitatẽ ſubſtãtiis ineſſe oportere.

ἀλλ᾽ ἐπεὶ δὴ καὶ τὰς ὁλκὰς ταῖς τῶν οὐσιῶν ὁμοιότησιν ἐδείξαμεν γίγνεσθαι (δέδεικται γὰρ πολλάκις ὡς ἐν ταῖς καθάρσεσιν ὁλκὴ τῶν οἰκείων τοῖς καθαίρουσι φαρμάκοις ἐστίν, οὐ πάντων ὁμοῦ τῶν χυμῶν ἀλλοίωσις) ἀναγκαῖον ὁμοιότητά τινα ταῖς οὐσίαις ὑπάρχειν ἀμφοτέραις, τῇ τε τοῦ καθαίροντος, καὶ τῇ τοῦ καθαιρομένου· ἐπεὶ τοίνυν τὸ καθαιρόμενόν ἐστι φλέγμα, πάντως δή που καὶ τὸ ἕλκον ἀνάγκη φλεγματῶδες ὑπάρχειν. φλεγματῶδες δ᾽ εἶπον χρῆναι ὑπάρχειν τὸ ἕλκον, οὐκ ἄντικρυς αὐτὸ φλέγμα. καὶ γὰρ ὁμοιότητα ταῖς οὐσίαις ὑπάρχειν ἔφαμεν, οὐ ταυτότητα, τοὐναντίον γ᾽ ἅπαν, οὔτε σίδηρος σίδηρον, οὔτε σὰρξ ἕλκει

σά

σάρκα. ἀλλ' ἤμεν σιδηρῖτις λίθος τὸν σίδηρον, ἡ δὲ σὰρξ τὸ αἷμα. διαφέρει γὰρ οἶμαι τὸ ταυτὸ καὶ τὸ ὅμοιον. φλέγμα μὲν γὰρ φλέγματι ταυτὸν, καὶ κνίκος κνίκῳ, φλέγματι δὲ ὅμοιον κνίκος, οὐ-μὴν ταυτόν γε. *id eſt: Poſteaquã attractiones ſubſtãtiarum fieri ſimilitudine oſtendimus (demonſtratũ enim ſubinde eſt, in purgationibus attractionẽ eſſe eorum quæ purgantibus medicamentis ſimilia, haud uero omnium ſimul ſuccorum alterationem) ſimilitudinem ineſſe quandam utriſque ſubſtantiis, et eius uidelicet quod purgat, & eius quod purgatur, neceſſe eſt. Porrò quũ quod purgatur pituita eſt, quod trahit, pituitoſum ſit oportet. Pituitoſum autem eſſe oportere quod trahit diximus, non autẽ planè pituitam. Etenim ſimilitudinem ineſſe ſubſtãtiis diximus, non identitatem: contrarium enim in uniuerſum. Nam neque ferrum attrahit ferrum, neque caro carnem, ſed lapis ſideritis ferrũ, caro ſanguinem. Differunt enim, mea quidem ſententia, idem & ſimile. Quippe pituitæ pituita eadem eſt, & cnicus cnico: ſimilis autẽ pituitæ cnicus, non tamen idem. Proinde ad Montui rationem nõ ſequitur, quod ferrum traheret ferrum, quia ferrum non tantum ſimile, ſed & idem ferro eſt. Quod uero deinceps ait Montuus mendicamentũ purgans non attrahere humorem, quod huic ſecũdum manifeſtã qualitatem ſimile ſit, planè ridiculum eſt: quis enim eſt qui neſciat idipſum de manifeſtis qualitatibus non eſſe intelligendũ? quî enim ita fieret ut Cnici ſemẽ, quod tertii eſt ordinis calefacientium, pituitã quæ frigida exiſtit, attraheret? Quare non opus erat cur Paulum Aeginetã in teſtem aſciſceret. Mentitur uero inſigniter, quod Meſuen Hippocrati & Gal. non diſſentire ait, cũ conſtet Meſuen*

Medicamentum purgans non per manifeſtas qualitates attrahit.

ſimpliciter negare, nullo habito ad occultas aut manifeſtas qualitates reſpectu, medicamentum purgans humoribus attrahēdis eſſe ſimile. Atqui bonus ſenex inſtar ſui magiſtri Auicennæ, à quo medicinam edoctus eſt, ſimul calidum & frigidum ſpirare ſolet: iam enim ſimiles humores medicamentis purgantibus, iam autem diſsimiles eſſe fatetur. Hinc poſt multa quibus præter neceſsitatem occultam proprietatem oſtēdere conatur: ita colligit: Omnis actio fit à contrario, ut declarat Ariſtoteles primo de generatione & corruptione: Humoris autē attractio à ſolutiua medicina actio eſt, igitur attractio illorum à contrario, ac conſequenter à diſsimili fit. Quæ argumentandi ratio q̃ pulchre procedat, quiſque mediocriter ſaltem eruditus intelligere poteſt. Nam hac ratione colligere licebit, nullam inter id quod nutritur & alimentum ipſum, eſſe ſimilitudinem: quod omnium falſiſsimum eſt, quemadmodum ex libro tertio de temperamentis Galeni liquet, ubi in hunc modum ſcribit: τῶν ζώων ἕκαστον οἰκείαις τρέφεται τροφαῖς, οἰκεία δ' ἐστὶν ἑκάστῳ τροφὴ πᾶν ὅτι ἂν ἐξομοιωθῆναι δύναται τῷ τρεφομένῳ σώματι. χρὴ εἶναι ὅλην τῆς οὐσίας τοῦ τρέφοντος, ὅλῃ τῇ τοῦ τρεφομένου φύσει κοινωνίαν τέ τινα καὶ ὁμοιότητα κεκτῆσθαι. quod eſt: Omne animal cōueniēte ſibi nutritur alimento, cōueniens autem cuique alimētū eſt, quicquid aſsimilari corpori quod nutritur, poteſt. Oporret igitur toti nutrientis ſubſtantiæ, cum tota nutriti natura communio aliqua, ſimilitudóq; ſit. Proinde ſic colligamus: Omnis actio fit à contrario: alimenti autē in nutritione attractio eſt actio: igitur alimentorum attractio fit à contrario. quod omniū falſiſsimum eſt, attractio enim alimētorū non à cōtrario, ſed ſimili fit: eſt enim, ut

Non omnis actio fit à cōtrario.

Attractio alimentorum à ſimili.

diximus,

diximus,inter alimentũ, & id quod alitur, alimentũq; ad ſe trahit,ſimilitudo quædam, ueluti ſuprà etiam ex Hippocratis cõparatione de ſeminibus & plantis monſtrauimus. Quid itaque ad Ariſtotelis,quo Montuus utitur,dictum reſpondeamus? hoc nimirùm, Montuum hoc loci abuſum eſſe tanti philoſophi teſtimonio,neque enim ille unquam dixiſſe offenditur, etiamſi totum illũ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς librum perluſtres,omnẽ actionẽ à contrario fieri. Et ut rem penitus habeant ſtudioſi, in ca.7.eius libri Ariſtot. duas ueterũ recenſet ſententias, quarũ prima dicit,ὡς τὸ μὲν ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πᾶν ἀπαθές ἐστι ,hoc eſt,ꝙ nullũ ſimile à ſimili quicquã patitur. Altera Democriti exiſtens contrariũ planè ſtatuit,nẽpe ὅμοιον εἶναι τό τε ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον. id eſt,tũ agens tũ patiẽs ſimilia eſſe,atqueadeò una ſecta actionẽ à cõtrario,altera autẽ à ſimili fieri dixit. Vtraſq; autẽ improbat Ariſtot. tanquã ueritati non ſatis conſonas,cum ea quæ agunt & patiuntur talia exiſtere oporteat,ut quodãmodo ſimilia,& quodãmodo diſsimilia et contraria ſint. Ita Cnicus agit in pituitã, hãc ſcilicet attrahens,quod huic partim ſimilis,partim diſsimilis exiſtat. Similis quippe ſecundũ ſubſtantiam,quia pituitoſus eſt: diſsimilis autem ſecũdum qualitatem,eo quod pituita frigida,Cnicus autẽ calidus ſit. Errat itaque Mõtuus quod ſimpliciter omnem actionẽ à contrario fieri putat, cum hanc ſententiã Ariſtoteles ut à ueritate alienã penitus impugnet. Proinde ipſe fallitur,Ariſtot. nõ ꝓbe intelligẽs potius, ꝗ̃ Manardus aut ego,qui ita Ga. dei benignitate callemus,ut Mõtuo in hoc ꝓbe tractando præceptores eſſe non detrectaremus. Reliqua quæ producit, οὐδὲν πρὸς Διόνυσον, ob id nihil neceſſe eſt, ut illa diluamus. Nos hic ſimplicium medicamentorũ paradoxis

Ariſtotelis dictũ ut intelligendum.

colophonem imponemus, quod alibi fortè de iis multa di ſturiſimus, & quod facile quiſque ad illorũ exemplum reliqua etiã ſuo Marte ſcrutari poßit, atque cõpoſita aliquot, in quibus à uulgi ſentẽtia diſſentimus, attingemus.

Theriacam, cuius vix hodie verum extat nomen, eos quos veteres pollicentur effectus noſtro ſæculo nõ præſtare, quod multa huius cõ fectionẽ cõſtituentia, nedũ à pharmacopolis, ſed à medicis etiam ignorentur.

CAPVT XLII.

Theriaca vnde dicta.

NEmo eſt qui neſciat hodie nobilißimã illam Andromachi antidotum, corrupto paßim nomine Thiriacã, à Thiro nimirum ſerpente Arabibus nominato dici, cũ Theriaca rectius diceretur, ita enim ueteres nominandam eſſe uoluerunt, Galeno in libro de Theriaca ad Piſonẽ teſte: οὐχ ὅτι πρὸς τὰ ἀπ' αὐτῶν δήγματα ἁρμόζει καλῶς, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ θηρία λοιπὸν ἐν τῇ σκευασίᾳ μιγνύμενα ἔχει. *id eſt, non ſolum quod ferarum morſibus probe conueniat, ſed etiam quod feræ ipſæ deinceps in cõfectura miſceãtur. Cuius certe miri à ueteribus tradũtur effectus, ut uidere licet apud Galenum in libris de Theriaca ad Piſonem & Pamphilianum, ita ut uix morbus fuerit cui non commode adaptari potuerit. Atque hinc factum ut* γαλήνη *etiam Græcis dicta ſit, non ſanè à Galeno medico, ut Nicolaus nugatur, ſed à tranquillitate quam ægrotis afferre ſolet. Teſtis Andromachus qui ita ſcribit:*

Miri apud veteres Theriacæ effectus.

Theriaca cur Galene dicta.

ἱλαρήν μιν ἐπικλείουσι γαλήνην,
εὔδιον, ἢ κυανῶν οὐκ ὄθι του λιμένων. *id eſt:*
Dicitur hæc Grais hilare, ſimul Eudios, atq; Galene.

Qua

Quæ uerba Gal. explicat deinceps, in eam ſententiã ſcribẽs: γαλήνην οὖν αὐτὴν ἐν τοῖς προκειμένοις ἔπεσιν ὁ Ἀνδρόμαχος διὰ τοῦτο οἶμαι κέκληκεν, ἐπειδὴ ὥσπερ ἔκ τινος τοῦ κατὰ τὰ πάθη χειμῶνος, καθάπερ τινὰ γαλήνην τὴν ὑγείαν τοῖς σώμασιν ἐργάζεται. *quod eſt: Galenen itaque ipſam in propoſitis uerſibus Andromachus arbitror ideo uocauit, quoniã ceu ex quadã affectuũ tempeſtate tranquillitatem quandam, ipſam nempe ſanitatem corporibus conciliat. Amiſiſſe autem noſtra tempeſtate priſtinos effectus iam dictã antidotum nihil mirum, multa enim ſunt ad compoſitionem eius neceſſaria medicamenta, quæ penitus ad nos nõ afferuntur, uel ſi afferũtur aut adulterina, aut planè nedum medicis, ſed & ſeplaſiariis ipſis incognita ſunt. Nã ut à uipera initium ſumamus, quis eſt Arabum ac iuniorum decretis hodie addictus, qui illam agnoſcat? tam uaria enim imò inconſtantia de hac ipſa produnt, ut nemo ſit qui certi quidpiam ex illis uenari queat, quemadmodum uidere licet apud Leonicenum in libro de Dipſade & aliis ſerpentibus. Item in libro de Thiro ſeu Vipera.*

Theriaca hodie priſtinos effectus amiſit.

Viperam Arabes nõ ſatis cognitã habuere.

Eſt itaque Vipera ſerpẽtis genus quod Græcis, ἔχιδνα, *Arabibus Thirus, nominatur. Arabes autem nomen generis ſpeciei tribuerũt: cum enim uipera* θηρός, *hoc eſt, feræ ſpecies ſit, illi tamẽ pro Therio, corrupto & ex Græcorum lingua detorto uocabulo, Thirum dixerũt. Quod uero Thirus Arabum ab Echidna Græcorũ Latinorúmque uipera nihil differat, unus Serapion docet: quæcunque enim is cap. 448. ſui de ſimplicium temperamentis libri de Thiri carne ex Galeni & Dioſcor. ſententia ſcribit, hæc omnia de Vipera dicta eſſe utrorumque ſcripta conferens manifeſte comperiet. Proinde uehementer errant*

Vipera quid.

Thirus à vipera nõ differt.

rant qui Thirum aliud à Vipera animal eſſe credunt, cũ in nomine tãtum, nulla autem re ipſa ſit diuerſitas. Hinc Trochiſci ſiue paſtilli è Thiro à Trochiſcis è uipera nihil differunt. Eſt autem uiperarum in Italia magna copia, uulgóque dicitur Maraſſus, nomenclatura nec barbara, nec citra rationem excogitata. Quippe à Marſorũ populis nomine ducto, qui id genus ſerpentis olim maxime conſectabantur, circumferebántque. Teſtis eius rei, ne quis nullo autore confictum putet, Aulus Gellius libro noct. atti. 16. cap. 11. in hunc modũ ſcribens: Gens in Italia Marſorum orta fertur à Circes filio Marſo: propterea Marſis hominibus, quorum dũtaxat familiæ cum externis cognationibus nõdum etiam permiſtæ corruptæq; ſunt, ui quidam genitali datum, ut ſerpentium uirulentorum domitores ſint, & incantationibus herbarúmque ſuccis faciãt medelarum miracula. Gellio ſubſcribit Plinius libro ſeptimo capite ſecundo Marſos itidem à Circes filio ortos eſſe, & naturalem illis uim quandam contra ſerpentes ineſſe dicens. Et Virgilius libro Aeneid. 7. ſic ſcribens:

Viperarũ in Italia magna copia.

Quin & Marrubia uenit de gente ſacerdos,
Fronde ſuper galeam, & fœlici comptus oliua,
Archippi regis iuſſu fortiſſimus Vmbro,
Vipereo generi & grauiter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos, cantúque manúq; ſolebat,
Mulcebatq; iras, & morſus arte leuabat.

Syllius quoq; Italicus li. 8. eadẽ de Marſis cãtat, ita dicẽs:

Hæ bellare acres norant, ac Marſica pubes,
Et bellare manu, & Chelydris cantare ſoporem,
Vipereumq; herbis hebetare & carmine dentem.

Idem denique teſtatur Galenus libro 11. de ſimplic. med.

facult.

facult. qui ſe Marſos Romæ uiperas uenãtes interrogaſſe ſcribit, nũ quid haberẽt ſigni quo genus dipſadum & uiperarum diſcernerent. Marſos autem interrogauit, tãquam eius rei peritos, ac quotidie manibus uiperas tractantes. Inde diſcere poſſunt noſtræ ætatis medici, quanto hactenus fuerint in errore uerſati, qui Thirum ſeu Viperam ex terris admodum calentibus aridíſque, ex Aegypto nimirum & Arabia petierunt, quum tamen in Italia hunc haberent ſerpentem, multo peregrinis & Memphiticis meliorem. Hinc niſi ad Theriacorum orbiculorum ſeu paſtillorum cõfectionem ueram illam & genuinam uiperam adhibuerint, id quod hactenus factum eſſe uix crediderim, non eſt cur priſtinos illos effectus ſperare debeant. Sed fac ueram adhibitam eſſe uiperam, quot adhuc in Hedychroo magmate, quod ſic à coloris iucunditate ac hilaritate dictum eſt, ſunt medicamẽta ſimplicia, quæ à nemine fermè hodie agnoſcuntur? qualia ſunt Aſpalathus, Calamus aromaticus, Xylobalſamum, Phu, Cinamomum, Amomum, Caſia, Rhaponticum, Myrrha, & alia quædam, ita ut nec illorum ratione genuini effectus ſperari queant. Aſpalathum enim fruticem quotuſquiſque eſt qui agnoſcat? Hunc certe Auicenna in deſcriptione Trochiſcorum Alindaracon, ita enim Hedychroõ appellat, Darſiſahan nominat, quemadmodum & Serapion capite 26. de ſimplicium med. temperamentis facit, ut patebit conferenti caput hoc de Darſiſahan, cum capite Dioſcoridis de Aſpalatho. Nicolaus autẽ, apud quem ſumma atque præcipua noſtra tempeſtate in componendis medicaminibus, ſi Diis placet, fides eſt, trochiſcos Alindaracon, uocat trochiſcos diacoralli, magno nimirũ errore pro Aſpalatho Corallos ponens, cum nemo ſit qui

Hedychroon vnde dictum.

Aſpalath⁹ frutex hodie ignotus.

Nicolai error.

Trochiſci Alindaracon.

neſciat

neſciat Aſpalathum longe à Corallis diuerſum eſſe. Variant & in plerisq; aliis ab Hedychroi confectione prædicti Nicolai trochiſci, adeò ut ueræ Theriacæ adaptari non mereātur. Sunt qui Darſiſaham ſeu Aſphalatum, ex quorum numero Serapionis interpres exiſtit, arborē granati ſylueſtris eſſe putarint, ita ut nihil mirum ſit in tanta Arabum autorum, eorundémque interpretum diuerſitate, non fuiſſe qui quid eſſet Aſpalathus intelligerent. Aſpalathus uero Dioſcoride, lib. I. cap. 19. teſte, nihil aliud eſt quàm frutex lignoſus, multis ſpinis horrens, qui naſcitur in Iſtro, Niſyro, Syria, & Rhodo. Cæterùm Ca-

Calamus aromatic⁹ officinarū non uidetur eſſe genuinus.

lamus aromaticus quem paßim officinæ uenalem habēt, non uidetur eſſe is quem Dioſcorides ac alij ueteres deſcribunt, nam ille radix potius quàm calamus eſſe apparet, ita ut cum Manardo credam Acori radicem eſſe. Huc accedit, quod notæ quas Dioſcorides illi tribuit, noſtro non conueniant: eſt enim, ut libro I. cap. 18 ait, κιῤῥός, πυκνογόνατος, καὶ εἰς πολλοὺς σκινδαλμοὺς θραυόμενος, γέμων ἀραχνίων τὴν σύριγγα, ὑπόλευκος, ἐν δὲ τῇ διαμασήσει γλίσχρος, στυπτικός, ὑπόδριμυς. *hoc eſt, ruffus, geniculatus, & in multas aſſulas fractus, fiſtulis aranearum plenus, albicans, in mandendo glutinoſus, adſtringens, & ſubacer: cū noſter in multis diſcrepet.*

Calami veri notæ.

Xylobalſamum hodie uerum in officinis nō proſtat

Nec Xylobalſamum quod in officinis proſtat, uerum eſt Xylobalſamum, quod Dioſcoride autore fuluum, odoratum, opobalſamum ſpirans exiſtit, cum noſtrum planè inodorum ſit. Phu denique quæ herba ſit hodie ignoratur, neque enim Valerianæ noſtræ per omnia apud Dioſcoridem Phu hiſtoria reſpondet. Phu nanque caulis quemadmodum Dioſcorides ſcribit, λεῖος καὶ ξυφερός, *id eſt, læuis & tener molliſue exiſtit. Flores etiā*

Phu nō videtur eſſe valeriana

Narciſſi

Narciſsi floribus ſimiles. Valerianæ contrà caulis angu-loſus, ac duritiem nonnullam præ ſe ferens, neque flores Narciſſo ſimiles. Cinamomum uerum ad nos non adferri, ante nos indicauit Manardus noſter libro ſuarũ epiſtolarum medicinalium ſexto, idipſum ex Galeni de Antidotis libris probans. Et Dioſcoridem expendenti facile animum ſubit ſuſpicio ex tot generibus Cinamomi non optimum ad nos inuehi. Neque mirum hodie Germanis hoc modo imponi, quum conſtet Galeni temporibus idipſum quoque factum eſſe, quemadmodum ipſe in libro de Theriaca ad Piſonẽ indicat. Quid multis opus eſt? ſi quis noſtrum Cinamomum cum eo quod bonitate alia omnia antecedit commiſerit, facile quod aſſerimus uerùm eſſe comperiet. Eſt autem præſtantiſsimum omnium Cinamomũ, Galeno loco iam citato teſte, τεφρῶδες τῇ χροιᾷ, πάνυ τῇ ὀσμῇ κάλλιστόν τε καὶ ἥδιστον, καὶ τῇ γεύσει δριμὺ, καὶ δηκτικὸν λίαν, καὶ διαμασώμενον πηγανίζειν δοκεῖ· *quod eſt. Cinerium colore, odore longe optimum ſuauiſsimúmque, & guſtu acre, & admodum mordax, manſúmque rutam præ ſe ferre uidetur. Quæ quomodo noſtro Cinamomo quadrare in uniuerſum poſſint non uideo, nihil enim minus quàm rutæ odorem cõmãducatum refert. Amomũ quod in officinis uẽditur, nõ arbitror eſſe quod Dioſcorid. deſcribit lib. I. cap. 14. hoc enim* λευκὸν, ἢ ὑπέρυθρον, βοτρυῶδες, βαρὺ, σφόδρα εὐῶδες, δίχα εὐρῶτος, καὶ δριμὺ, δάκνον τὴν γεῦσιν, ἁπλοῦν τὴν χρόαν, καὶ οὐ ποικίλον· *id eſt, candidum, uel ſubrubrum, racemoſum, graue, odoratum uehementer ſine carie, acre, guſtu mordens, ſimplici colore & minime uario. Noſtrũ è regione nec odoris argumento, nec alia ratione huic reſpondet. Caſiam uero*

Cinamomũ uerum ad nos non affertur.

Cinamomũ quod præſtantiſſimum.

Amomum noſtrũ non videtur eſſe genuinũ.

Caſia lignea eſt

qua nunc officinæ utuntur non eſſe ueram quam Dioſcorides *ac alij eius farinæ ſcriptores deſcribunt, diximus paradoxo quinto*. Monet uero Galenus *in libro de* Theriaca *ad* Piſonē,*ut in hac diiudicanda ſoliciti ſimus:quod inexpertis frequenter imponere ſoleat,eſſe enim pſeudocaſiam,mirum quàm germanæ ſimilem, ſed odore minus grato coarguitur.* Rhaponticum *ueterum ab eo quod hodie in uſu habetur fuiſſe diuerſum,paradoxo quarto oſtendimus.* Myrrha *quam paßim obtrudunt ſeplaſiarij,non eſt uera & optima illa* Myrrha, *quæ ut* Dioſcorides *refert libro* 1. *ca.*75.*eſſe debet* ψαθυρὰ, κούφη, ὁμόχροος πανταχόθεν, καὶ ἡ ἐν τῷ θλᾶσθαι, ἔνδοθεν, λευκὰς, ὀνυχοειδεῖς, ἔχουσα διαφύσεις λείας, μικρόβωλός τε πικρὰ, εὐώδης, δριμεῖα. *hoc eſt,fragilis,leuis,undique concolor; & quæ confracta internas quaſi ungues candidas & læues diuiſiones oſtendat,minutis glebis,amara,odorata,& acris. Quibus notis ut noſtra reſpondeat,uideant qui adulterinam eſſe nondum perſuaſum habēt.* Hactenus *ſimplicia medicamenta* Hedychroi *cōfectionem ingredientia, quorum hodie exactā cognitionem non eſſe demonſtrauimus,obiter attigimus, iam alia quædam, quæ ſcilicet* Theriaces *compoſitionem conſtituūt,proſequamur, quorum itidem ut prædictorum noſtra ætate certa notitia nondum habetur.* Ea *ſunt* Piper longum,Opobalſamum,Scordion,Nardus,Iunci odorati flos,Dictamnus,Petroſelinum macedonicum, Quinquefolij *radix,* Rubrica Lemnia, Thlaſpis, *& alia multa quæ breuitatis gratia omittere placuit. Quod ad piper enim attinet longum, uix credibile eſt uerum ad nos aſportari, quod in illo dolos fieri certum ſit. Teſtis eius rei* Galenus *eſt, qui ad* Piſonem *ita ſcribit:*

Rhabarbarum noſtrum à ueterum diuerſum.

Myrrha Seplaſiariorum nō genuina.

Piper longum uerū ad nos nō aſportatur.

εἰκὸς

εἰκὸς δέ σε καὶ τὴν ἐπὶ τὸ μακρὸν πέπερι γιγνομένην πανουργίαν μὴ ἀγνοεῖν· ἀναπλάσσοντες γὰρ τινες αὐτὸ ἴσον τῷ ἀληθεῖ ἔχον τὸ μῆκος, καὶ ἐνθέντες αὐτῷ τοῦ πυρέθρου, ἢ τοῦ νάπυος ὀλίγον οὕτω τῷ δηκτικῷ τῆς γεύσεως πλανῶσι τὸν γευόμενον. quod eſt: In pipere oblongo dolos fieri te ignorare haud eſt uerisimile. Siquidem nonnulli adulterantes ipſum æqualem cum germano longitudinem habens, pyrethri uel ſinapi modico indito, ita guſtus mordacitate guſtantem fallunt. Quod ſi utique Galeni temporibus ſic adulterari piper longum contigit, quid mirum ſi hodie in tanta mercatorum copia, ac inſatiabili auri ſimiliter accidat? Opobalſamum certe ad nos non affertur, uel ſi affertur, ſyncerum non eſt, multis enim modis Dioſcoride teſte adulteratur. Argumēto eſt quod is qui ad nos aſportatur, colore, odore, & ſubſtantia longe à uero diſtat, qui πρόσφατος, τῇ ὀσμῇ εὔτονος, καὶ εἰλικρινής, καὶ μὴ παροξίζων, εὐδιάλυτος, λεῖος, στύφων καὶ δάκνων μετρίως τὴν γλῶσσαν. id eſt: Recens eſt, odore firmo & ſyncero, non ad acorem uergens, citiſsime penetrans, læuis, adſtringens, & modice linguam mordens. Quid multa? ſi opobalſamum germanum Theriaces confectioni adhiberetur, certe totius antidoti precium præuerteret. Duodecim enim drachmas, præter id quod in Hedychroi confectionem inditur, tota Andromachi compoſitio recipit. Scordion qui agnoſcat neminem eſſe hodie credo: neque enim eſt allium ſylueſtre, ut quidam non ſine magno errore exiſtimant. Habet autem is error inde originem. Σκόροδον Græcis Allium ſignificat, hinc σκόρδιον allium ſylueſtre eſſe putabāt, idque non modo in

Opobalſamum ad nos non affertur.

Scordion nemo hodie agnoſcit.

in Theriacam, ſed in plures quoque alias compoſitiones adhibebant. Inde factum ut non ſolum herbã ipſam Scordion dictam amiſerint, ſed & uocis ipſius ſignificatum, huius loco allium ſylueſtre nominis ſimilitudine decepti accipientes, cum tamen Allium ſylueſtre, quod alio nomine ὀφιόσκορδον, hoc eſt, Anguinum allium uocatur, à Scordio herba planè diuerſum ſit. Et mirum certe eſt cum Scordion folio Trixaginis ſeu Chamædryos, nõ Allij deſcriptum legerint, cur in eum errorem imprudẽtes ceciderint. Scordion nanque hunc in modum Dioſcorides libro 3. cap. 117. deſcribit: σκόρδιον φύεται ἐν ὀρεινοῖς τόποις καὶ ἑλώδεσι, φύλλα ἔχον ἐοικότα χαμαίδρυϊ, μείζονα δὲ καὶ οὐκ οὕτως ἐντετμημένα τὴν περιφέρειαν, ποσῶς τῇ ὀσμῇ σκορδίζοντα, στυπτικὰ δὲ, καὶ ἔμπικρα κατὰ τὴν γεῦσιν. καυλία δὲ καὶ τετράγωνα, ἀφ' ὧν ἄνθος ὑπέρυθρον· hoc eſt: Scordiõ in montanis locis & paluſtribus naſcitur, folia Chamædryos ſeu Trixaginis habens, maiora tamẽ, nec ſic in ambitu diuiſa, Allium aliquo modo redolentia, adſtringentia, & guſtu amara. Caules quadrangulos, in quibus flos ſubrubeſcens. Mira autem huius contra uenena uis eſt, ſordidáque uulnera purgat, ita ut Galeno libro primo de antidotis teſte, γέγραπται ὑπό τινων ἀνδρῶν ἀξιολόγων πολέμῳ νεκρῶν ἀτάφων ἡμέραις πλείοσι γενομένων, ὅσα τῶν σωμάτων ἐπὶ σκορδίου κατὰ τύχην ἔκειτο, πολὺ τῶν ἄλλων ἀσηπτότερα διαμεῖναι, καὶ μάλιστα αὐτῶν ἐκεῖνα τὰ μόρια τοῦ σώματος ὅσα τῆς πόας ἔψαυε τοῦ σκορδίου. id eſt: à fide dignis autoribus proditum ſit corpora eorũ, qui in prælio ceciderant, diúque inſepulti iacebant, quæcunque

Allium ſylueſtre à Scordio differt.

Scordij deſcriptio.

tunque fors tulit ut ſupra Scordion decumberent, diutius incorrupta putredinique minus obnoxia manſiſſe, ſecundum eas præſertim partes quæ herbam ipſam attigerant. Nardi ſpica nos carere manifeſtiſſimum exiſtit, nam quam paſſim hodie officinæ habent, ea inodora eſt, cum uera perquam odorata ſit, & Cyperum redoleat. Proinde quum ea quæ ad nos uehitur ſit odoris ualde ingrati, fieri non poteſt, ut uera ſpica eſſe queat. Ita & Iunci odorati nos flore deſtitutos eſſe quis nõ uidet, qui Squinantum, ſic enim barbari Schœnum nominant, in officinis uenale propius contempletur? feſtucas potius quàm flores dixerit, nulla penitus odoris ſuauitate præditas, ita ut nomen ſaltem odorati iunci ſatis indicet rem diuerſam eſſe quod officinæ Squinantũ appellant. Dictamno porrò uera nos hactenus caruiſſe uel inde ſatis liquet, quod ea herba quæ noſtra ætate hoc nomine inſignita fuit, & flores & ſemen producat, cum germana Dictamnus his planè careat. Teſtis eſt Dioſcorides, qui lib. 3. cap. 33. de ea ita ſcribit: δίκταμνος πόα ἐστὶ κρητική, δριμεῖα, λεία, ὁμοία γλήχωνι, μείζω δὲ καὶ γναφαλοειδῆ τὰ φύλλα ἔχει, καὶ ἐρυώδη τινὰ ἐπίφυσιν. οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸν φέρει. quod eſt: Dictamnus Cretenſis herba eſt, acris, læuis, Pulegio ſimilis, maioribus tamen foliis, tomẽtoſis, & lanugine quadam obductis. Neque florem, neque ſemen profert. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius lib. 25. cap. 8. in hunc modum ſcribens: Dictamnum oſtendere, ut indicauimus, uulneratæ eo ſtatim decidentibus telis. Non eſt alibi quàm in Creta, ramis prætenue, pulegio ſimile, feruens & acre guſtu: foliis tantum utuntur. Flos nullus ei eſt, aut ſemen, aut caulis: radix tenuis & ſuperuacua. Denique Dictamnum in

Nardi ſpica caremus.

Iunci odorati flore deſtituti ſumus.

Dictamno uera caruimus.

Dictãnum

In Creta tātum naſcitur.

Creta tantum naſci præter Plinium Vergilius quoq; 12. Aeneid. ita canens indicat:

> *Tum Venus indigno nati concuſſa dolore,*
> *Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,*
> *Puberibus caulem foliis, & flore comantem*
> *Purpureo: non illa feris incognita capris*
> *Gramina, cum tergo uolucres hæſere ſagittæ.*

Dictānus vera flore & ſemine caret.

Cum itaque ex ueterum teſtimoniis uera dictamnus tam flore quàm ſemine careat, noſtra hæc uulgaris pſeudodictamnus ſit, utpote iſtis maxime abundans, oportet. Et cū in Creta tantum naſcatur, fieri non poteſt ut paßim in Germania producatur. Veram tamē Dictamnum me uidiſſe apud pharmacopolam Georgium Ellingerum puto, cuius equidem folia multa lanugine obducta erant. Præterea Petroſelini ſemen quod miſcendum Theriacæ iußit Andromachus, non eſt id quod paßim in hortis naſcitur, & nuſquam non uenale habetur, ſed quod in Macedonia præruptis locis prouenit, quod Dioſcoride teſte lib. 3. cap. 71. σπέρμα ἔχει ἐοικὸς ἄμμι, εὐωδέστερον δὲ καὶ δριμὺ, καὶ ἀρωματίζον. *hoc eſt: Semen habet ammi ſimile, odoratius tamen, acre, & aroma olens. Quinquefolij radicē nemo eſt qui hodie certo ſeſe ſcire dicere poſſit: nam quæ paßim apud nos in uiis & ſtratis naſcitur foliis quinque, non eſt Pentaphyllon uerum: etſi enim folia reſpōdeant deſcriptioni ueterum, cætera tamē omnia repugnant. Quare ſi Tormentilla hodie dicta nō fuerit, quæ ſit ſcire non poſſum. Lemnia rubrica, quam hodie terram ſigillatam uocant, quæ in officinis iam habetur, nec facie nec uiribus germanæ æqualis exiſtit: illa enim alba quædam terra eſſe apparet, cum hæc rubra ſit, quod ex colle in Lēno, Galeno teſte, qui totus colore fuluo eſt, accipiatur,*

Petroſelinum verū non habemus.

cipiatur, unde & Lemnia rubrica appellata eſt. Lemnia ſiquidem quod ex Lemno inſula comportetur, dici cœpit. Animaduertendum uero rubricam Lemniam alio nomine etiam dici terram Lemniam, aut ſigillum Lemnium, id quod nono de ſimpl. medic. facul. libro Gal. iis uerbis docet: τοιοῦτον γάρ τι καὶ κατὰ τὴν λημνίαν γίνεται γῆν, ἣν μίλτον ὀνομάζουσιν ἔνιοι λημνίαν, καί τινες ἄλλοι σφραγῖδα λημνίαν, διὰ τὴν ἐπιβαλλομένην αὐτῇ σφραγῖδα τῆς ἀρτέμιδος ἱερᾶν· *quod eſt: Tale quiddam & in Lemnia terra fit, quam cognominant quidam rubricã Lemniam, & alij quidam ſigillum Lemnium, ob impreſſum uidelicet illi ſigillum Dianæ ſacrũ. Adeò ut commentitium planè ſit quod ſcribit Dioſcorides libro quinto capite 67. Lemniam terrã caprino ſanguini permiſtam incolas cogi in paſtillos, & imagine capræ ſignare. Quem errorem etiam Galenus cum aliarum rerum ad medicinæ uſum neceſſariarum, tum huius præſertim terræ diligentiſſimus ueſtigator, libro iam citato iis uerbis explodit: Cæterùm quum & apud Dioſcoridem & alios quoſdam ſcriptum legiſſem, Lemniæ terræ hircinum miſceri ſanguinem, atque ex luto quod ea miſtione conficiebatur, ſacerdotem Lemnia ſigillatũ conformare, tum conſignare, cupiebam profectò, & ipſe miſtionis modum inſpicere atque ſymmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram uidendorum quæ in ea ſunt metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæſtinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inſpiciendorum cauſa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum ſanguinis terræ admiſceretur conſpicerem. Nam quum iterum Romam pedeſtri peterem itinere per Thraciam & Macedoniã,*

Lẽnia rubrica non eſt germana.

Sigillũ Lemnium.

Dioſcoridis in terra Lemniã erratum.

prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem quæ ad Theſſalonicam curſum deſtinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in curſu Lemno appelleret. Et ſanè ille præſtitit, ſed non ad eam ciuitatem ad quam oportebat. Antea enim neſciuerã duas eſſe in inſula ciuitates, ſed credebam, ut Samus, Chius, Cωs, Andrus, Tenus, & omnes adeò quæ in Aegæo ſunt mari, unam duntaxat ciuitatẽ habent toti inſulæ cognominem, ita & Lemnum nominis ſui unam habere ciuitatem. Porrò ut ex naui deſcenderã, intellexi ciuitati nomen eſſe Myrinæ: nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum eſſe, aut ſacrum Neptuni collem, ſed in altera quæ uocaretur Hephæſtias: nec ciuitatẽ eam Myrinæ eſſe propinquam. Quúmque me nauclerus expectare non poſſet, diſtuli, ut quum Roma in Aſiam redirem, tũc Hephæſtiada uiſerẽ: id quod feci prout ſperauerã et propoſuerã. Nã ubi ex Italia in Macedoniã traiecissem, eámq; penè totã pedeſtri itinere pertranſiiſſem, perueniſſemque Philippos, quæ ciuitas eſt finitima Thraciæ, inde ad mare deſcendi, quod proximum aberat centum uiginti ſtadiis: primúmque Thaſon tranſmiſi, diſtantem plus minus ducentis ſtadiis: atque illinc in Lemnum ſeptingentis, ac rurſum fermè ſeptingẽtis in Alexãdræam Troada traieci. Ac proinde ſanè ex induſtria tum de nauigatione, tum de ſtadiis adſcripſi, ut ſi quem eadem quæ me caperet Hephæſtiada uiſendi cupiditas, cognito eius ſitu, ſic nauigationem inſtitueret. In tota nanque inſula Lemno orientem ſpectat Hephæſtias, occidentẽ uero Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano eſt, qui Græce dicitur ἥφαιστος, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occaſionem ſumpſiſſe fabulæ crediderim. Apparet

enim

enim combuſto ſimillimus tum colore ipſo, tũ etiam quia nihil in eo naſcitur. In hunc itaque collem ſacerdos quo tempore ego ad inſulam acceſſeram, egreſſa, certo quodã tritici hordeíque numero in terram coniecto, aliiſq; quibuſdam pro religione patria perpetratis, plauſtrum totum terra impleuit, atque ubi in urbem conuexiſſet, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias ſphragidas præparabat. Viſum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum ſanguinem huic miſceri ſolitũ memoriæ proditum accepiſſent. Quo audito omnes in riſum ſoluti ſunt, nec ij ſanè quiuis ex uulgo, ſed uiri oppido quàm eruditi cum in aliis, tũ præcipue in uniuerſa patriæ hiſtoria. Hactenus Galeni uerba recẽſuimus, quæ ideo prolixius tractanda duxi, ut inde noſtræ ætatis medici, Galeni in iis rebus quæ ad medicum neceſſaria erant uſum exquiſitam diligentiã agnoſcerent, quo & ipſi in iis rebus ueſtigandis, pari opera ac ſtudio uti uelint, nec perpetuò, ut hactenus fecerunt, illas ipſas negligere, & Andabatarum more clauſis oculis pugnare. Confectionem porrò terræ Lemniæ Galenus hoc modo fieri tradit. Terram hanc ſacerdos cum patrio quodam honore ſumens, haud mactatis animalibus, ſed tritico atque hordeo piamenti gratia terræ redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulúmque inde quieſcere ſiuit, aquam quæ ſupernatat aufert, & mox quod ſub ea eſt lutum tollit, ac reliquũ duntaxat quod ad imum ſubſedit, lapidoſum ſcilicet & arenoſum, relinquit ut inutile ac ſuperuacaneum. Porrò lutum illud pingue uſque eò deſiccat, dum mollis ceræ conſiſtentiam accipiat, huiúſque acceptis exiguis particulis, Confectio terræ Lemniæ. Morbus.

N iij ſacrum

ſacrum Dianæ ſignum imprimit, ac poſtea rurſum in umbra ſiccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiátque illud medicis omnibus cognitũ medicamen Lemnium ſigillum. Sic enim quidam illam cognominant ob impreſſum illi ſigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam rubricam appellitant. Non prætereũdum eſt & hoc quod libro primo de antidotis ſcribit Galenus: καλεῖν αὐτὴν ἄμεινον οὐ μίλτον, ἀλλὰ γῆν. ἔστι γάρ τις λημνία μίλτος ἐν τῇ μίλτῳ γεννωμένη πρὸς ἄλλας χρείας ἐπιτήδειος, οὐ μὴν εἰς ἃς ἡ καλουμένη λημνία σφραγίς. hoc eſt: Præſtat ipſam uocare nõ rubricam, ſed terram: eſt enim Lemnia quædam rubrica in Milto nata, ad alios uſus, quàm ad quos Lemnium ſigillum, accommodata. Rubricam hanc Dioſcorides μίλτον σινωπικὴν uocat, à Lemnia ſiquidẽ, quæ terra potius dicitur, hoc modo diſtinguens. Thlaſpin poſtremo noſtro æuo penitus ignorari puto, quamuis Manardus noſter libro ſuarum epiſtolarum medicinaliũ ſexto, apud Ioannem Auguſtum Laurienſem Epiſcopum à ſe uiſam herbam illam ſcribat, notis quas illi Dioſcorides lib. 2. cap. 142. tribuit pulchre reſpondẽntem. Hæ autem, ut & alij obſeruare hanc plantam poßint, eiuſmodi ſunt: βοτάνιον ἐστι στενὸν τοῖς φύλλοις ὡς δακτύλου μῆκος, πεπτωκόσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκροσχιδέσιν, ὑπολιπάροις. καυλὸν δὲ λεπτὸν ἀνίησι, διπιθαμιαῖον, ἀποφυάδας ὀλίγας ἔχοντα, καὶ περὶ ὅλον αὐτὸν καρπὸς ὑπόπλατυς ἐξ ἄκρου, ἐν τῷ σπερμάτιον ἐμφερὲς καρδάμῳ δισκοειδές, οἱονεὶ ἐντεθλασμένον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔσχηκεν. ἄνθος δὲ ὑπόλευκον. ἐν ὁδοῖς καὶ τοίχων καὶ ἐπὶ θριγκῶν φυόμενον.

Terra potius quàm rubrica Lemnia dicẽda.

Thlaſpi hodie penitus ignoratur.

φυόμενον· σπέρμα δριμύ. *quod eſt. Herbula eſt anguſtis foliis, ad di giti longitudinem, ſuper terram iacentibus, in ſummo ſciſsis, ſubpinguibus. Caulem tenuẽ, duorum palmorum emittit, adnaſcentias paucas habentem, & circa ipſam totam fructus in ſummo modice latus, in quo ſemen exiguum Naſturtio ſimile, diſci figura, ueluti conquaſſatum, unde & nomen inuenit. Florem ſubalbũ. Naſcitur in uiis, ſepulchris, ſepibúſque. Semen acre. Eodem modo deſcribit Thlaſpin Plinius lib. uigeſimoſexto capite decimotertio, cuius uerba in priore æditione citauimus, hic autem breuitatis ratione habita omittemus. Porrò non tacendum Auicennã in deſcriptione Theriaces Andromachi, non ſine pudendo errore pro Thlaſpeos nomine, Siſeleos poſuiſſe.* Auicenna error. *Hactenus monſtrauimus multa eſſe medicamenta ſimplicia ad Theriaces germanæ compoſitionem neceſſaria, quorum hodie exacta cognitio planè perierit: non quod omnia quæ ignorentur recenſuerimus, multa enim ſtudio prætermiſimus, paucis tantum oſtenſis, ut ex illis ſaltem intelligeremus Theriacam noſtra tempeſtate priſtinos effectus præſtare non poſſe. Si etenim* ἡ ἑνός τινος κακία πολλάκις διαφθείρει τὰ πάντα, *hoc eſt, unius cuiuſdam medicamenti uitium omnia ſubinde corrumpit, ut in libro de Theriaca ad Piſonem ait Galenus, quî nobis ſpes eſſet tot hodie ſimplicia medicamenta ſeplaſiariis ignorantibus, ut confectio illa recte pararetur? Vtinam autem ad Barbarorum, Arabúmque lupanaria non deflexiſſemus, ſed à Græcis potius fontibus medicamina hauſiſſemus, ita enim Theriaca optima hodie non careremus. Sed ſatis ea de re.*

Sirupum, vt vocant, de Eupatorio, eos quos Meſue pollicetur effectus præſtare non poſſe, quod multa huius compoſitionem ingrediantur medicamenta, quæ Seplaſiariis prorſus ignota ſint. CAP. XLIII.

Confectio Sirupi de Eupatorio

COmpoſitio Sirupi de Eupatorio apud Meſuen hæc eſt: Radicum apij, Fœniculi, Endiuiæ, ſingulorum uncias 2. Glycyrizæ, Schœni, Cuſcutæ, Abſinthij, Roſarum, ſingulorum drachmas 6. Capillorum Veneris, Bedeguar, Florum Bugloſſæ, Aniſi, Eupatorij. ſingulorum drachmas 5. Rauedſeni, Maſticis, ſingulor. drachmas tres. Spicæ, Aſari, folij, ſingulorum drachmas duas. Coque in aquæ libris 8. donec tertia eius pars conſumatur, & cum libris 4. Sacchari, & ſucci apij & endiuiæ idonea quantitate. fiat Sirupus. Quis uero eſt tã caligantibus oculis, qui non uideat multa hic à Meſue recenſeri, quorum hodie nulla apud Pharmacopolas eſt exacta cognitio? Et ut aliqua ex iis attingamus, quis eſt qui Endi-

Endiuia vera incognita.

uiam, quæ intybi ſpecies eſt, hac tempeſtate agnoſcat? Alia enim eſt qua in Italia, alia qua in Germania utuntur nunc Pharmacopolæ, & uix eſt hodie Pharmacopola, qui non propriam oſtendat. Et quod mirum admodũ eſt, ſcio qui pro Endiuia herbam accipiant quæ hodie Car-

Endiuia nõ eſt Carduus Mariæ

dus Mariæ nominatur, idque execrando errore. Paſſim tamen iã pro Endiuia lactuca ſylueſtri utuntur, id quod lactis liquor qui in ea eſt, ſatis indicat. Schœno denique, hoc eſt, odorato iunco, ſeu ut noſtri nominant Squinanto, nos carere paradoxo præcedenti monſtrauimus. Sed quid de Bedeguar dicam herba, in qua Pharmaco-

Bedeguar qualis herba.

polæ noſtri magis uarij quàm hydra exiſtunt, neque

quiſquam

quiſquam illorũ quid Bedeguar ſit certo agnoſcit? Vnus eſſe Chamæleontem album, alter Chamæleontem nigrũ, hic Cardopaciam uulgò dictam, ille aliam quandam ſpinam eſſe ait, neque eſt qui nõ peculiarem afferat. Prò cæcitatem noſtram, qui in tam manifeſtis cæcutimus. Quis enim eſt qui non uideat Bedeguar Arabum nihil aliud eſſe quàm eam herbam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν, *Latini uero Spinam albam uocant? nemo ſanè niſi* Spina alba. *qui talpa cæcior ſit. Nam ita bedeguar deſcriptio apud Serapionem cum deſcriptione Spinæ albæ apud Dioſcoridem conuenit, ut eandem herbam eſſe euidentiſſimũ ſit.* Bedeguar deſcriptio *Deſcriptio autem Bedeguar apud Serapionem cap. 99. hæc eſt: Bedeguar nominatur Acanthis leuce, & eſt in Græco ſpina alba. Naſcitur in montibus, & habet folia ſimilia Chamæleonti albo, niſi quia ſunt ſtrictiora et albiora, & ſuper ea eſt ſimile borræ, & ſunt ſpincſa, & habet ſtipitem longum duobus brachiis, in craſſitudine digiti pollicis, uel plus, color eius eſt uergens ad albedinem, & ſuper ſummitates eius ſunt capitella ſpinoſa ſimilia ericio marino, niſi quia ſunt minora & oblonga, & flos eius eſt coloris purpurei, & ſemen eius eſt ſimile grano cartami, niſi quia eſt rotundius eo. Spinæ uero albæ lib. 3. cap. 19. apud Dioſcoridem illa:* ἄκανθα λευκὴ φύεται ἐν ὄρεσι καὶ ὑλώδεσι τόποις. φύλλα ἔχουσα χαμαιλέοντι λευκῷ ἐμφερῆ, στενώτερα δὲ καὶ λευκότερα, ὑποδάσεα, ἀκανθώδη· καυλὸν ὑπὲρ δύο πήχεις, δακτύλου τοῦ μεγάλου ἢ καὶ μείζονος πάχος, ὑπόλευκον, κενὸν ἔνδοθεν. ἐπ' ἄκρου δὲ αὐτοῦ κεφαλὴ πρόσεστιν ἀκανθώδης, ἐχίνῳ θαλασσίῳ ἐμφερής, πλὴν ἐλάσσων καὶ ὑπομήκης· ἄνθη πορφυρᾶ, ἐν οἷς τὸ σπέρμα ὡς κνίκος, *Spinæ albæ notificatio.*

κνίκος, ϛρογγυλώτερον δέ. quod eſt: Spina alba naſcitur in mõtibus & ſyluoſis locis, folia albo Chamæleonti ſimilia, anguſtiora tamẽ & candidiora, aliquantum hiſpida, & aculeata. Caulem ſupra bina cubita altum, digiti magni aut pollicis craſsitudine, ſubalbum, intus cauum. In cacumine eius caput adeſt ſpinoſum, Echino marino ſimile, attamen minus & oblongum. Flores purpurei, in quibus ſemen ceu Cnicus, ſed rotundius. Ex his itaque deſcriptionibus ſole clarius fit Bedeguar à ſpina alba nõ differre: id quod ſi uerũ eſt, ut eſt ſanè, neque Chamæleon albus, neque niger eſſe poteſt, quod diuerſæ à ſpina alba herbæ ſint, ſeorſimque à Dioſcoride diuerſis capitibus deſcriptæ. Vt autem qualis herba ſit hodie ſpina alba ſtudioſi intelligant, ecce noſtrũ ea de re iudicium apponemus. Mea ſiquidem ſententia ea eſt herba quæ hodie Cardus Mariæ, germanicè Vehdiſtel, appellatur, nã huius folia albo Chamæleonti ſimilia, & cãdidis ſiue lacteis maculis inſperſa, unde & nomen tam græcũ quàm latinum, adde etiam germanum, Vueiſdiſtel enim quidã nominant, pulchre quadrãt. Aculeata etiam ſunt, atque ob id ſi tanguntur immodicè pungũt. Caulis præterea ad bina cubita altus, cauusq́. exiſtit. Capitulum ſpinoſum, flores purpurei, ſemen Cnico ſimile, rotundius tamen, et ut paucis dicam, nihil non reſpondet. Sed fac coniecturas has noſtras in uniuerſum eſſe falſas, nihilominus tamen pro Bedeguar Cardus Mariæ in Syrupi de Eupatorio confectionem accipi debet, quod huius uires planè cũ uiribus ſpinæ albæ à Dioſcoride aßignatis conueniãt, ut patet utraſque conferenti. Cæterùm pro Bugloſſa niſi quis Boraginem ſumpſerit, uitioſa confectio erit. Qualiter in Eupatorio herba paßim omnes hallucinentur medici,

Bedeguar eſt ſpina alba.

Spina alba eſt Cardus Mariæ.

Pro Bugloſſo accipiẽda Borago.

dici, in paradoxo ſeptimo diximus: omnes enim herbam eſſe putant quæ uulgò Kunigundis herba dicitur, cum potius ſit ea, quæ Agrimonia *uocatur. Si itaque præcipuum quod huius* Syrupi *compoſitionem ingreditur, & unde illi nomen inditum eſt ignoratur, quid de eius facultatibus ſperare poſſent ægrotantes? Accedit quod ueram etiã* Spicam, *quæ hic quoque requiritur, non ſatis cognitam, ut diximus, habeamus.* Folium *præterea quod* Græcis *pariter et* Romanis *Malobathrum appellatur, hodie ignotum eſt, nec eo propter precij immenſitatem uti licet. Eſt autem hoc* Dioſcoride *lib. 1. cap. 11. teſte, cum nigredine quadam candicans, non facile fragile, odore ſenſum feriens, & odoris ſuauitate diutius permanens, &* Nardum *guſtu referens. Eas certe notas noſtrum* Folium *non habet, adulterinum enim eſt, neque mirum quod germanũ ex* India *afferri debeat. Scribit &* Manardus *ſe toto uitæ ſuæ tempore uix unicũ uidere* Foliũ *potuiſſe. Proinde ſi tot medicamentorum ſyrupi de* Eupatorio *compoſitionem cõſtituentiũ cognitio nos latet, quî eos quos* Meſue *pollicetur effectus præſtare poſſet? Quare germanum* Eupatorium *adhibeant, aliáque in eorum locum quæ haberi non poſſunt ſuccidanea accipiant, ubi hoc genere ſyrupi poſthac uti uoluerint. Hic libro primo colophonẽ imponemus, quod ſuperuacaneum eſſe putamus plurium medicamentorum compoſitorum confectiones, in quibus hodie multa deſiderantur, indicare, quando quiuis ad priorum exemplum, agnitis tantum ſimplicibus illa cognoſcere, atque adeò tandem has etiam emendare poßit. Et hic certe unicus eſt modus quo hodie* Pharmacopolarum *ignauiæ mederi licebit, ut ſcilicet noſtratium herbarum uiribus probe agnitis, peregrina &*

Eupatorium eſt Agrimonia noſtra.

Spica vera incognita.

Foliũ hodie ignotum.

Pharmacopolarũ ignauiæ vt medendum.

& exotica medicamenta, ea maxime quæ nobis ſuſpecta & non exactè cognita ſunt, abiiciamus, & in illorum locum, alia quæ indies oculis conſpicere datum eſt, ſubſtituamus. Nã quot hodie neglectæ iacent herbæ, uno hoc nomine quod omnibus cognitæ ſunt, & pedibus ferè calcantur, quarũ tamen mira uis medica exiſtit? Has itaque ambabus manibus arripiamus, & exotica prorſus, uel ſi non licet omnia, ſaltem nonnulla remoueamus. Sed ea de re aliàs fortè multa.

LIBRI PRIMI FINIS.

LEONARDI FVCHSII PARADOXORVM MEDICINAE LIBER SECVNDVS.

PROOEMIVM.

Simpliciũ medicamentorũ cognitio ad rectã medendi rationem vtilis.

Qvum ad rectam medendi rationem perdiſcendam non parum momenti ſimplicium medicamẽtorum cognitio afferat, quemadmodum Galenus in libro quem de medendi ratione inſcripſit multis in locis teſtatur, primo ſiquidem libro paradoxa quædam, quæ quantum in materia medica exacte cognoſcẽda Arabes olim, ac nunc noſtri ſæculi medici aberrarint demonſtrarunt, produximus, ut hac ſcilicet ratione ſolidæ medicinæ ſtudioſis uiam quandam præſtrueremus, qua ad ſimplicium medicamentorum ueram cognitionẽ peruenirent, atque adeò expeditius medendi methodũ aggredi

gredi poſſent. Secũdus autẽ hic quem auſpicamur liber, paradoxa nonnulla habebit, quæ ad cauſas morborum, eorundémque curandi ueram rationem attinent, in quibus à frequentiſsimis illis uulgarium medicorum opinionibus recedimus, ita ut ex his ipſis iterum diſcere queãt ueritatis ſtudioſi quantum à priſca & germana medendi ratione noſtræ tẽpeſtatis deſciuerint medici, ubi quiſque ſibi peculiarem in medendo magiſtrum ac ducẽ imitandum proponit, citra omnem methodum quicquid ille præſcripſerit adhibens. Nemo enim ſanæ mentis neſcit maximam hodie medicorum partem non antea curãdis ægrotis manus admouere, niſi ubi prius remedia ab iis quos practicos nominant, ſine omni delectu & iudicio emendicarĩt: ſatis enim eſſe arbitrantur, ubi remediorum magnum aceruum miſeris obtulerint ægris, magníque uſus medicos ſe eſſe cenſent, quoties ſemper aliquid noui moliri uidentur, neſcientes alterum alteri impedimento eſſe, et hoc pacto non raro in longius tempus protractum iri morbum. Longo itaque conſultius eſſet, ſi methodo curare uellent, morborum in primis naturam eorúmque cauſas inquirerent, è quibus tandem curationis indicationes, haud aliter quàm Galenus in ſuis de medẽdi methodo libris docuit, eruendæ eſſent, quæ deinceps pulchre remediorum inueniẽdorum rationem, ſine prædictorum autorũ ope & ſubſidio, oſtenderent. Cæcis ſanè perſimiles ſunt eiuſmodi doctorculi, quibus niſi dux quiſpiam qui iter commonſtret, contigerit, nuſquam progredi poſſunt. Et accidit plerunque ut cæcis illis cæcus dux obtingat, atque adeò utrique foueam incidant. Hos certe medicos ab aliorum præſcripto ne latum quidem unguem recedentes, Manardus noſter appoſite medicos

Quæ in ſecundo hoc libro tractabũtur.

Noſtri medici à priſca ac germana medendi ratione deſciuerunt.

Morborũ cauſæ primum inquirendæ.

Medici noſtri ſæculi cæcis ſimiles.

Medici ex commentario. *dicos ex cõmentario dixit, quod ſcilicet non in pectore et mente, ſed in chartis & membranis ſua remedia ac curandi rationem ſepoſitam habeant: neque enim mederi morbo ſciunt, niſi nomine prius habito, proprio eius capite à libris remedia requirant. Nemo autem me hæc dicere putet quaſi ad libros planè nõ eſſe recurrendũ exiſtimen, atque adeò in totum reijciendos medendi rationem præſcribentes autores uelim, id quod ſuperioribus annis Morophraſtus quidã (ab Theophraſtus dicere uolui) docere auſus fuit: abſit enim ut in eam dementiã deducar: ſed ut monerẽ ne ſe, tanquam cæci eſſent, à nudis nominibus illuc duci patiantur ueluti ad iudices, & ut ea quæ apud illos legunt ad examen rationis uocent, nec illorum placitis tanquam Delphicis oraculis paßim obtẽperent, ſed illa potius ad ſuas indicationes proſequendas exigant. Neque enim adeò nos ſcriptorum, Arabum potißimum, nominibus mancipare conuenit, ut poſthabita ratione, ſolis eorum autoritatibus innitamur. Id autem quàm neceſſarium, quámq; utile fuerit, probe paradoxa noſtra quæ hoc libro tractamus monſtrabunt: euidenter enim noſtræ ætatis medicos, Arabum ac iuniorũ decreta in medendi ratione ſectãtes, toto cœlo errare docent. Quare ea diligenter expendãt, ut ad illorum exemplum reliqua quoq; medicorum placita quæ hic non attingimus examinare poßint: neque enim omnia quæ in dubiũ uocari poſſunt proſequi animus eſt, ſed pauca ſaltem, atque ea ſanè quæ quotidie ferè inter medendum accidunt.*

Theophraſtus Paracelſus.

Non eſſe niſi duo tãtum cauſarum inſalubriũ genera, externam ſcilicet & internam, vel vt hodie loquuntur, primitiuam & antecedentem,

tem, contra Auicennam, totúmque iuniorum medicorum cœtum, cõiunctam enim in morbis Galenum ne ſomniaſſe quidem.

CAPVT I.

AVicenna Fen. 2. Canonis primi, Summa 1. doct. 2. cap. 1. tria eſſe cauſarũ morbificarum genera his uerbis innuit: *Cauſæ diſpoſitionum corporis ſunt tres, primitiuæ, antecedentes, & cõiunctæ.* Exemplum coniũctæ cauſæ putredinem in febribus eſſe inquit. Auic. in ſua Iſagoge ſequitur Ioannitius monachus ita de cauſis ſcribens: *Modi occaſionum infirmitatem facientium ſunt tres. Nã aliæ ſunt quæ uocatur primitiuæ, quæ exterius accidunt corpori, ut calor & frigus. Sunt & antecedentes, quæ admouentur intrinſecus in corpore, ut repletio & inanitio. Sunt et aliæ quæ uocantur cõiunctæ, quæ cum adſunt, adeſt infirmitas, & abeũtibus his infirmitas abeſt, ut putredo in febribus.* Ioãnitiũ deinceps imitati ſunt omnes in uniuerſum medici recentiores, eaſdẽ in ſuis libris cuiuis morbo aſſignãtes. Errare autẽ illos uehementer ſtudioſi uidebũt, ubi definitionem quã illi cauſæ cõiũctæ adſcribũt, falſam & mẽdacẽ eſſe demonſtrauerimus. Neq; enim Putredo, ut Ioãnitius & Auic. qui ſe falſò Gal. gloriatur eſſe interpretẽ, ſentiũt, febris cauſa coniũcta exiſtit, ſi enim eſſet, tũc putredine amota calor quoque febrilis amoueretur: quod nõ fit, nã ſi fieret tunc infrigidatio, ultima nimirum in curatione febris medici operatio, eſſet ſuperuacanea, quam tamen Galenus ut neceſſariam ualde poſt deuictam putredinem adhibendam

Auicẽna & illum ſequentiũ erronea de cauſarum generibus ſententia.

Putredo nõ eſt cauſa coniuncta febris.

adhibendam eſſe paßim admonet. Præſertim uero cap. 89. artis paruæ ubi ita ſcribit: Eadem ratione in aliis tribus intemperaturis, unum commune præceptum obſeruabimus, ut unam quamq; prius quæ efficit cauſam reſcindamus, deinde ita ad illam quæ ab eadem cauſa facta eſt, ægritudinem accedamus. Quibus utique uerbis generatim Galenus ſemper cauſam morbum facientem primum reſcindendam eſſe docet, ab ea uero & ægritudinem à cauſa factam: ita ut euidentißimum ſit cauſam morbi immediatam, quam coniunctam noſtri appellant, auferri poſſe morbo adhuc remanente, quod tamen definitioni eius repugnat. Sic poſt reſciſſam putredinẽ, quæ febris putridæ cauſa efficiens eſt, remanet calor febrilis accenſus in corde, & per arterias ac uenas in totum corpus diffuſus, qui tandem quamprimum per refrigerãtia extingui debet. Hunc ſanè ordinẽ in curãda febre putrida Gale. etiam lib. II. ther. met. cap. 4. obſeruat, ita ſcribẽs: Fieri non poteſt ut febris ſanetur niſi inhibita prius putredo ſit. Quare ſummouenda putredo ipſa primum, mox febris ſanari debebit. Et lib. 8. cap. I. ſic dicens: Itaque ſi iam præſens febris eſt, ſed cauſa quæ eam excitauit iã deſiit, huc tantũ ſanandæ eius cõſilium dirigetur, ut refrigeretur. Et rurſus li. II. ca. IO. Hoc uero tẽpore, inquit, etiam uires roborare, quo & putredinẽ ſuperẽt, & ſuccos cõcoquant, ſtudebimus. Quod uero febris ipſius iam accenſum eſt id refrigerabimus. In auxiliorum enim inueniendorum ordine, ultima eſt quæ ab hac ſumitur indicatio: quamuis alia ratione ſit prima, quippe cũ à febri cœperit inueniendorum præſidiorum nunc methodus. Quibus utique uerbis Galenus manifeſte docet, quod in ordine præſidiorũ ultima indicatio ſit remouere

Cauſa coniuncta poteſt amoueri adhuc remanente morbo.

febrem

febrem perrefrigerantia, poſt amotam putredinē. Euidentiſſimum itaque eſt ſi febris putrida putredinem haberet cauſam coniunctam, tūc ea amota, id enim definitio urget, ſubmoueretur & morbus, & minime neceſſarium eſſet, iuxta Galeni conſilium, ad iam factæ febris curationem uenire. Proinde errāt Auicenna ac Ioannitius illosq́ue imitantes medici, putredinem cauſam cōiunctam febris ſtatuentes, cum iuxta Galeni dogma, nec febris putrida, nec alij morbi cauſam coniunctam habeant, ſed ipſimet læſarū actionum cauſæ coniunctæ ſint. Et cum illa cauſa quam cōiunctam uocant ſæpius amoueatur, morbo adhuc remanente, quemadmodum de putredine demōſtrauimus, falſam eſſe definitionem quam illi afferunt oportet, dicentem cauſa coniuncta ſemota, amoueri & morbum. Quod uero crediderint Galenū in morbis ſtatuiſſe cauſam cōiunctam, nulla alia ratione factum eſt, niſi quod librum de definitionibus, & eum qui introductio ſeu medicus appellatur, Galeni eſſe exiſtimauerunt, in quibus ſanè cauſæ coniunctæ mentio fit. Sed eos libros eſſe ſpurios nemo hodie neſcit, idq́ue aliàs non raro in noſtris lucubrationibus teſtati ſumus, quod in ijs multa ſint, quæ cum Galeni placitis ex diametro pugnēt. Et certe in Græco exemplari uterque liber inter νόθα, & Galeno falſò adſcripta, enumeratur. Non eſſe autem Galeni legitimum librum Introductorium euidentiſſimum fiet, ſi quis definitionem qua illic cauſam coniunctam notificare ſtuduit, intimius expenderit. Sed uerba autoris quiſquis ille fuerit ſubiecimus. συνεκτικὸν, inquit, αἴτιόν ἐστιν, οὗ παρόντος, πάρεστι καὶ τὸ νόσημα, καὶ ἐξαιρουμένου, λύεται, ὡς σκώλοψ, καὶ βέλος· quod eſt: Cauſa coniuncta ſiue conti-

Morbi cauſa coniuncta caret.

Liber de definitionibus & Introductorius ſpurii.

nẽs eſt, quæ cum præſens eſt, eius quoque morbus adeſt, quum uero tollitur, etiam morbus euaneſcit, ut ſpina & telum. Quæ quidem notificatio nulli grauioris autoritatis medico, tantum abeſt ut Ga. medicorum κορυφαίῳ adſcribi queat, cõgruit, quod in ꝑpatulo falſum ſit, quod hic in exẽplo profertur. Quis enim neſcit euulſo telo infixum uulnus adhuc remanere? Vulnus autem eſſe morbũ actionémque uitiare omnibus in confeſſo eſt, continuitatis enim ſolutio exiſtit.

Euulſo telo morbus remanet.

Iiſdẽ penè uerbis autor libri definitionum cauſam deſcribit cõiunctã, dicens: συνεκτικὸν αἴτιον, ὃ παρὸν μὲν παροῦσαν φυλάττει τὴν νόσον, αἰρούμενον δὲ συναναιρεῖ, ὡς ὁ ἐν κύστει λίθος. *id eſt: Cauſa coniuncta eſt quæ quum præſens eſt, præſentem quoque morbum cuſtodit, quum uero tollitur, morbum quoque ſimul tollit, ut lapis in ueſica. Quam itidem definitionẽ haud aliter quàm priorem piaculum ſit in Galenum autorem referre, quod manifeſte falſum ſit lapidem in ueſica in cauſarum numero collocari poſſe, quũ morbus ſit, actionem enim lædit. Quicquid enim primo actionem uitiat, morbus ſit oportet. Et Hippocrates quidem inter morbos puerorum. 3. aph. 26. lapidem ueſicæ recenſet. Ita planè in apertiſſimis cæcutimus: neque mirum, quod nullus nobis conſtitutus ac proprius loquẽdi de rebus medicis modus ſit, qualem ueteres obſeruaſſe uidemus.*

Lapis in veſica morbus, nõ autem cauſa exiſtit.

Hi nanque duo tantum cauſarum morbificarum genera eſſe ſtatuunt, extremam uidelicet & internam, ſiue ut nunc loquuntur, primitiuam & antecedentem. Idipſum feciſſe Galenũ legimus lib. 1. ther. metho. cap. 8. dum in eam ſententiam ſcribit: τέταρτον δ' ἐπὶ τοῖσδε γένος τιθέσθω, τὸ τῶν νοσωδῶν αἰτιῶν· ἐκ τούτων τὰ μὲν ἐν αὐτῷ τοῦ ζώου τῷ σώματι συνιστάμενα, προηγούμενα καλείσθω· τὰ δ' ἔξωθεν προσπί-

Duo tãtũ cauſarum genera.

προσπίπτοντα προκατάρχοντα· *hoc eſt: Quartũ uero ab iis genus ſtatuito, quod ſit morbificarum cauſarum. Atque harũ quæ quidẽ in ipſo animalis corpore cõſiſtunt, antecedentes nominet: quæ uero extrinſecus accidunt, primitiuas.* Et in li. de morborũ cauſis ita ſcribens. πάλιν οὖν ἐπανελθόντες ἐχώμεθα τῶν προκειμένων, ἣν δ' οἶμαι προσήκειν ἑκάστου τῶν ἁπλῶν νοσημάτων εἰπεῖν τὰς προηγουμένας αἰτίας, ἄρχει καὶ τῶν προκαταρκτικῶν. οὐδὲν γὰρ χεῖρον τοῖς οὕτω διαστελλομένοις τὰς προσηγορίας τῆς σαφοῦς ἕνεκα ἀκολουθῆσαι. τὰς μὲν δὴ κατ' αὐτὸ τὸ ζῶον, εἴτ' οὖν διαθέσεις, εἴτε καὶ κινήσεις παρὰ φύσιν, αἰτίας ὀνομάζουσι προηγουμένας νοσημάτων. τὰ δ' ἔξωθεν προσπίπτοντα, καὶ ἀλλοιοῦντα καὶ μεταβάλλοντα μεγάλως τὸ σῶμα, προκατάρχοντά τε καὶ προκαταρκτικὰ καλοῦσιν αἴτια. *q. eſt: Redeamus igitur ad id quod propoſitũ nobis erat, nempe ut ſingulorum ſimplicium morborũ explicemus, tum antecedentes, tum primitiuas cauſas: neque enim fuerit abſurdum, dilucidioris doctrinæ gratia, eas huiuſmodi nominibus diſtinguere. Eas ſiquidem quæ in animali ipſo conſiſtunt, ſiue affectas, ſiue motiones præter naturam, cauſas nominant morbos antecedentes. Quæ uero extrinſecus adueniunt, & uehementer alterant, immutántque corpus, eas primitiuas appellant. Ex quibus omnibus luce clarius fit Galenum inter morbificas cauſas, coniunctam nõ numeraſſe. Et quod ea penitus fuerit eius ſẽtẽtia, en adamãtino hoc ipſũ argumẽto euicemus. In arte medicinali cap. ſeptuageſimo octauo ita ſcribit:* τὴν ἤδη γεγενημένην τε καὶ οὖσαν νόσον ἰᾶσθαι

Cauſæ antecedẽtes.

Cauſæ primitiuæ.

χρή. τὴν δ' οὔπω μὲν οὖσαν, ἐσομένην δὲ, ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαθέσεως κολύσαι γενέσθαι. τῆς γινομένης δὲ τὸ μὲν ἤδη γέγονος ἰᾶσθαι. τὸ γενησόμενον δὲ, κωλύσαι γενέσθαι. κωλυθήσεται τῆς διαθέσεως, ἐφ' ᾗ γίνεσθαι πέφυκεν, ἀναιρεθείσης. ὀνομάζεται δὲ ἡ τοιαύτη διάθεσις αἰτία προηγουμένη. γεγονυῖα δὲ νόσος ἤδη, θεραπευθήσεται τῆς διαθέσεως, ὑφ' ἧς πρώτης ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια βλάπτεται, λυθείσης. ἥνπερ δὴ καὶ φαμὲν αὐτὴν εἶναι τῆς νόσου οὐσίαν. id eſt: Morbum iam factum atque exiſtentem curare oportet: ſed qui nondum quidem adeſt, futurus autem, is ne ab eo qui in corpore eſt affectu fiat, prohibēdus. Eius uero qui adhuc fit, quod quidem iam factum eſt curare oportet: quod autem futurum, prohibere ne fiat. Prohibebitur autē ſublato eo affectu, à quo fieri natura aptus eſt. Nominatur uero talis affectus cauſa antecedens. Morbus autem iam factus curabitur, poſtquam affectus is, à quo primum quæ ſecundum naturam eſt actio læditur, ſolutus fuerit, quem quidem & ipſum morbi eſſentiam eſſe dicimus. In quibus uerbis ita euidenter ſuam de cauſa antecedente & morbo ipſo ſententiam declarat, ut nihil clarius dici potuerit. Primum enim affectum illum à quo morbus fit, cauſam antecedentem appellat. Affectum autem qui actionem uitiat, morbum nominat: ita paßim ſibi ſimilis eſt Gal. Alibi enim, præſertim lib. 1. & 2. ther. method. & libro de ſymptomatū differ. cauſam & morbum ipſum, non ſecus quàm hoc loco diſtinguit, ſic dicens: ἐπειδὴ τὸ νόσημα διάθεσίς τις ἦν παρὰ φύσιν τὴν ἐνέργειαν βλάπτουσα, τῆς νόσου δ' αὐτοῦ ἐνδέχεταί

τινα

ἵνα προηγεῖσθαι διάθεσιν ἑτέραν παρὰ φύσιν μὲν καὶ ταύτην, οὐ μὴν κατά γε τὸν ἑαυτοῦ λόγον βλάπτουσα τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ νοσήματος τὴν τοιαύτην διάθεσιν οὐ νόσημα καλέσομεν, ἀλλ' αἰτίαν προηγουμένην· hoc eſt: Quum morbus affectus quidã ſit præter naturam, lædens actionẽ, fieriq; poſſit ut morbum ipſum alter præcedat affectus, qui & ipſe quidem ſit præter naturã, neq; tamen ſuapte ratione, neque per ſe, ſed interueniente morbo lædat actionem, hunc affectum non morbum, ſed cauſam quæ morbum antecedit, uocabimus. Si itaque affectus is qui morbum facit cauſa antecedens dicitur, qui iam cauſæ coniunctæ locus ſit nõ uideo, niſi is affectus ſit, qui actionem uitiat: at ita à morbo nihil differet, quod dictu abſurdiſſimũ eſt, idem enim eiuſdẽ reſpectu & morbus & cauſa eſſe nõ poteſt. Veriſſimum igitur eſt quod dicimus Galenum cauſam coniunctam in morbis ne ſomniaſſe quidem, quod ſecundum huius ſententiam affectus actionẽ impediens morbus ſit, & minime cauſa morbi. Proinde non immeritò à nobis taxatur Auicenna, quemadmodum Montuus putat, qui hoc loci iterum ineptire, ac ſua contra nos ſomnia producere non ueretur: hic enim cum Galeni ſe interpretem faciat, debuit ab eo quem interpretatus eſt non tam leuiter, & præter omnẽ rationẽ diſſentire, maximè cũ Fen. 2. Can. I. doct. I. cap. 2. morbum haud ſecus quàm ille deſcripſerit, affectum eſſe actiones impedientem dicens. Cæterum iniuriam mihi à Montuo fieri, quod librũ Introductorij et definitionum me inter Galeni commentarios numeraſſe ait, nemo eſt, modò lucubrationes meas obiter ſaltẽ legerit, qui ignoret, ita ut apertum mendacium multa confutatione non

Idem eiuſdem reſpectu & morbus et cauſa eſſe nõ poteſt.

Cauſa coniuncta à morbo nihil differt.

opus habeat. Verum cum Montuus ex cauſæ coniunctæ deſcriptione ſequi non uideat illam à morbo nihil differre, atque adeò eſſe affectum actionem lædentem, etſi hoc ipſum antea demonſtrauerimus, en denuò quod uidere non poteſt plenius oſtendemus. Si cauſa cõiuncta eſt, quæ cum adeſt, ſimul adeſt & morbus, & quæ ſi abeſt, morbus quoque abeſt, tunc nihil differt ab affectu, à quo primum ea quæ ſecundum naturam eſt actio læditur, nam ut ex Galeni uerbis paulò antè ex arte medicinali citatis liquet, morbus iam factus aufertur, ubi affectus ille, qui certe nihil aliud eſt niſi ipſa morbi eſſentia, uel morbus ipſe, tollitur. Adeóque ſequitur affectum illum qui morbum ſeu affectũ illum à quo actio impeditur creat, non dici cauſam coniunctam, ſed antecedentem, & is etiam remanente adhuc morbo tolli poteſt, ut ſuprà de putredine monſtratum eſt. Quare uel cauſam coniunctam Auicenna & ſui ſequaces abnegent, uel uitiatam actionem, quod Galenus improbat, morbum eſſe ſtatuãt oportet. Animaduertant hic oro ſtudioſi, quàm parum ſibi

Montuus ſibi nõ cõſtat.

conſtet Montuus, dum alibi negaſſe, alibi ſtatuiſſe Galenum cauſam coniunctam impudenter mentiens oſtendere conatur, cum tamen conſtet nullibi locorum cauſam coniunctam in morbis ſtatuiſſe Galenum. Et prò pudor, quæ dementia eſt aſſerere humorem putreſcentem febris cauſam eſſe mediatam, calorem autem in corde ſuccenſum continentem ſeu immediatam, quum utrunque falſiſſimum ſit? Putredo enim immediata cauſa febris eſt.

Putredo cauſa febris immediata.

Ex putredine enim, ut ait Galenus de morborum cauſis, caleſiunt tum corpora reliqua omnia, tum maxime ſemina, & ſtercora. Calor autem ille immodicus nõ cauſa immediata eſt, ſed ipſe morbus, qui ſcilicet actionem

impedit:

impedit. Pudet in tam puerilibus refellendis occupatum eſſe debere, præſertim cum ſexagenarius illa deblateret ſenex. Porrò nullam eſſe in morbis cauſam coniunctā latenter innuit Montuus,*cum morbum rem permanētem facit, id quod ita monſtramus :* Rerum permanentium *non ſunt cauſæ coniunctæ, morbi ſunt res permanentes, non habent igitur cauſas coniunctas.* Non *eſſe autem rerum permanentium cauſas coniunctas inde ſatis liquet, quod non poſſunt ſimul cum ſuis cauſis auferri. Morbos autem eſſe res permanentes, fatetur* Mōtuus *ipſe & docet etiam* Galenus. *Morbi enim affectus ſunt. Affectus autem, ut ait* Galenus *lib. de ſymptom. differ. cōſtans & permanens eſt. Morbus autem qui adhuc fit, non dicitur morbus iuxta* Galenum, *ſed pathos, ut uidere licet loco iam citato, & lib. 2. ther. methodi.* Falſum *præterea eſt quod* Montuus *cauſam coniunctam* Galenum *lib. 1. de ſympto. cauſis ſtatuere ait, neque enim ullibi eius meminit. Septimo uero aphoriſmorum com. 30. cauſæ quidem coniunctæ mentionem facit, at non ut morbificæ, ſed tantum ut ſpumoſæ pituitæ. Sic & in libro de pulſibus cauſæ coniunctæ mentio fit, quod pulſus habere cauſas coniunctas indubitatū ſit.* Proinde *parum quid dicatur hoc loco animaduertit* Montuus, *nobis enim de morbificis, huic uero de quarumuis rerum cauſis ſermo eſt.* Stat *itaque firma adhuc ſententia* Galeni, *nullam planè in morbis eſſe cauſam coniunctam, quicquid* Arabes *ac barbariſsimi illorum ſectatores nugentur.* Fatemur *autem iuxta definitionem morbum actionis læſæ cauſam coniunctā dici poſſe.* Perinde *enim ut morbo poſito, actio quoq; læſa ponitur, ita illo remoto, & hæc etiam remouetur.* Atqui *morbi ipſius planè nullam eſſe cauſam cōiunctam conſtanter affirmamus.*

Rerū permanentiū non ſunt cauſæ coniunctæ.

Medicos iuniores repletionis ſpecies confundere, neque quod turpe admodum eſt, eaſdem recte definire.

.CAPVT II.

Noſtræ tẽpeſtatis medicorũ. repletionis diuiſio erronea.

NOſtræ ætatis medici duplicem faciunt repletionem, unam quidem ad uaſa, alteram uero ad uirtutem nominãtes. Quæ ad uaſa fit, alio nomine repletionem in quantitate appellant: eam uero quæ ad uirtutem, in qualitate repletionem uocant. Quæ in quantitate fit Plectoriam, ita enim loquuntur, alio nomine dicunt, quemadmodum eam quæ in qualitate fit Cacochymiam. Plectoriam ſeu repletionem in quantitate deſcribunt eſſe, ubi omnes ſimul humores ſua quantitate excedũt, aut unus tantũ. Cacochymiã autẽ ubi humores ſua qualitate tantũ, puta caliditate uel frigiditate, humiditate aut ſiccitate exuperãt. Hæc quidẽ iuniorũ de repletione ſententia eſt, quæ quàm erronea ſit ſatis conſtabit,

Repletio quid.

ubi primum quid repletionis nomine intelligendũ ſit explanauerimus. Repletionẽ hoc loco magis generatĩ inaudire oportet, quàm ut cũ plenitudine coincidere poßit,

πλῆθος.

quàm Galenus πλῆθος καὶ πληθώραν nominat, ut

πλησμονή.

ſit potius idem cum eo quod πλησμονὴ Hippocrati, & Galeno πλεονεξία dicitur. Id quod ideo monendum eſſe duxi, ne ſcilicet quis temere me poſtea cacochymiam inter ſpecies repletionis enumerantẽ ignorantiæ arguere, ac planè obtrudere Galenum queat, hanc neque plenitudinem, neque plethoram uocari poſſe in libro de plenitudine aſſerentem. Longe enim alia nobis ratione hoc loco de repletione ſermo fit, quàm Ga. illic de plenitudine, quam duplicem tantum facit, quemadmodum in libro

de

de curãdi ratione per ſanguinis miſsionem, & commen. 17. ſecũdi aphor. tomi. Neq; enim ſimpliciter de eo quod redũdat in eo libro agit, ſed tantum de plenitudine, quæ eſt humorum in animantis corpore abundantia, uel uaſa extendens, uel uires grauans. Adeóque repletio generalius multo quàm plenitudo uocabulum eſt, quod hoc ad plethoran, & ad uires, multitudinem tantum, illa uero ultra iam dicta, ad cacochymiam quoque genus ſit. Quare repletionẽ hoc loco de omni eo quod in corpore redundat dictum eſſe, genusq́ue ad plenitudinem exiſtere, & minime cũ illa in ſignificato coincidere intelligamus, atque ex ueterum ſententia eam ita diuidamus: Repletio *duplex eſt, una in quantitate, altera in qualitate. Repletio in qualitate, ubi ſanguis, aut alius quiſpiam humor, uel calidus, uel frigidus, uel craſſus, uel tenuis plus iuſto eſt effectus. In quãtitate uero cum unus uel omnes ſimul plus iuſto aucti ſunt. Ita definit prædictas repletiones Galenus libro undecimo ther. meth. cap. 12. dum ſic inquit:* ἐλλείπει καὶ πλεονάζει τὰ μὲν κατὰ τὸ ποσὸν δηλονότι, τὰ μὲν κατὰ τὸ ποιόν· κατὰ μὲν τὸ ποσὸν, ὅταν αἷμα πλέον ἢ τοῦ δέοντος, ἢ πάλιν ἔλαττον γένηται. κατὰ δὲ τὸ ποιὸν, ὅταν ἤτοι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ παχύτερον, ἢ λεπτότερον. Repletio *uero in quantitate iterum diſſecari poteſt in eam quæ cacochymia dicitur, & eam quæ plenitudo.* Plenitudo *rurſus duplex, una ad uaſa, altera ad uires.* Et *hæc ſanè optima eſt repletionis diuiſio, nihil à* Galeni *ac aliorum ueterũ dogmate uariãs.* Cacochymia *autem, quæ* Græcis *nihil aliud ſonat quàm ſuccorum uitium, à* Galeno *lib. 13. the. meth. cap. 3. iis uerbis deſcribitur:* ὅταν ἤδη ξανθῆς χολῆς, ἢ μελαίνης, ἢ φλέγματος, ἢ τῶν ὀῤῥωδῶν ὑ-

Repletio duplex.

Plenitudo duplex.

Cacochymia quid.

γρῶν

χρῶν μεστὸν γένηται τὸ σῶμα, κακοχυμίαν οὐ πληθώραν καλοῦσι τὴν τοιαύτην διάθεσιν· quod eſt: Vbi uel flaua bili, uel nigra, uel pituita, uel ſeroſis humoribus refertum eſt corpus, eum habitum cacochymiã, & non plethoran nominant. Plenitudinẽ uero ita definit. ὅταν μὲν ὁμοτίμως ἀλλήλοις αὐξηθῶσιν οἱ χυμοί, πλῆθος τοῦτο καὶ πληθώραν ὀνομάζουσι. id eſt: Quando æquabiliter inter ſe ſucci adaucti ſunt, id & plenitudinem, & plethoran, ſeu ſuccorũ redundantiam uocant. Si itaque ſucci ita æquabiliter adaucti fuerint, ut lata uaſorũ ſpatia diſtendant, tum plenitudo ſeu multitudo ad uaſa dicitur. Vbi autem illorum exuberantia tanta eſt ut uires grauare poſſit, tunc multitudo ſeu plenitudo ad uires appellatur. Adeóque altera plenitudo locum continentẽ reſpicit, altera uero uires. Eius quæ locũ continentem reſpicit, tanta oportet copia ſit, ut omnino ferri nequeat: eius autem quæ uires, tanta ut grauet. Proinde quẽadmodum qui onus geſtat, nõ protinus ubi grauatur ac fatigatur iam cecidit, & uictus ab eo eſt, ad eundem modũ ſi uirtus à plenitudine grauatur, fieri poteſt ut nõdum ægrotet. Haud aliter in libro de plenitudine iam dictas repletionis ſpecies deſcribit Galenus, dũ ita ſcribit: μόνη εἴποτε πλεονάσειεν ἡ ὠχρά, καὶ ξανθὴ προσαγορευομένη χολή, καθάπερ ἐν ἰκτερικοῖς, οὐκ ἔτι πλῆθος, οὐδὲ πληθωρικὴ διάθεσις, ἀλλὰ κακοχυμίας τοῦ τοιούτου πάθημά ἐστιν· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μελαίνης χολῆς καὶ τοῦ φλέγματος. ὅταν δὲ, ὡς εἴρηται πρόσθεν, ἢ βάρος, ἢ ὄγκος ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν ᾖ, πληθωρικὴ μὲν ἡ τοιαύτη διάθεσις εἴρηται. hoc eſt: Si ſola pallida bilis, quam & flauã nominant,

Plenitudo ſeu multitudo quid.

Ad vaſa.

Ad vires.

nominant, aliquando ſuperauerit, ut in regio morbo laborantibus, non adhuc plenitudo, neque plethorica diſpoſitio, ſed cacochymia huiuſmodi affectus eſt. Hoc pacto in atra bile & pituita dicendum. Vbi uero, ut antea dictũ eſt, uel grauitas, uel tumor ſupra naturam ſit, plethorica quidem talis diſpoſitio dicetur. Ex quibus omnibus conſtat multifariam in repletionũ nominibus aberraſſe iuniores. Primum enim repletionem cũ plenitudine confuderunt, quod minime faciendũ erat, quum hæc ſpecies, illa uero genus ſit. Deinceps quod cacochymiã inter plenitudinis ſpecies collocarint, quam tamen plethorã, ut antea oſtendimus, nõ eſſe liquet. Hallucinantur quoq; quod plethoran eſſe definiunt, ubi unus humor abundat, cũ ex iam dictis manifeſtum ſit, plethorã ſeu plenitudinem fieri ubi æquabiliter ſucci adaucti ſint, quod non ita intelligendũ erit, quaſi eo pacto adauctos eſſe oporteat, ut unus alium proportione non excedat, nam idipſum raro admodum accidere ſolet: ſed quod increuiſſe omnes neceſſe ſit, ſi plethoræ nomen mereri debeant. Proinde nihil obſtat, ſi unus ex illis proportione exceſſerit reliquos, modo omnes adaucti ſint: & id ſanè ὁμοτίμως dictio, quæ æquabiliter interpretatur, hoc loco ſignificat. Teſtis huius rei Gal. eſt, qui in lib. de plenitudine ſic ſcribit: πλεονεξία δ' ἐστι τοῦ πλήθους τοῦ καθ' ὅλον τοῦ σώματος τοῦ ζώου χυμῶν. οὔτ' οὖν τῶν κατὰ μέρος ὄγκων, οὔτε κακοχυμίας ἀκούειν χρὴ προθεῖν ἐν τῷ λόγῳ τῷδε τὰς ἰδέας, ἀλλ' ὅταν ἤτοι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀναλογίαν αὐξηθῶσιν ἅπαντες, ἢ ἵνα βραχεῖαν ὑπεροχὴν ἐξ αὐτῶν εἷς λάβοι. τὸ μὲν οὖν αἷμα παμπόλλην ὑπεροχὴν δύναται λαβεῖν, ἐν ταῖς πληθωρικαῖς διαθέσεσι, τῶν δὲ ἄλλων χυμῶν οὐδείς. *id eſt:*

Iuniores in repletionum nominibus multifariã errauerunt.

ὁμοτίμως.

ſcripta eſt. Sed hoc loco poſſet quiſpiam in hunc modum iam dictis obſtare. Fateor quidem neque ſolam pituitam, neque utranque bilem ſolas, plenitudinem dici poſſe: ſolus autem ſanguis uehementer adauctus, ita ut uenæ amplius diſtendi non poſſint, plethora dicẽda eſt. Cui ita reſponſum uolo. Licet tantũ ſanguinis incrementum, ut teſtatur Gal. in lib. de plenitudine, ut uenæ diſtẽdi amplius non poſſint, exacte loquendo, plethora dicenda non ſit, ſed πολυαιμία, πληθώρα γὰρ πλεονεξία χυμῶν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι συνισταμένη· *id eſt: Plethora enim humorum in toto corpore redundantia eſt, ut idem ait: atque adeo ſi humorum eſt abundantia, non unius erit: cõtingit tamen interdum, ut in ſanguine ſolo plethoræ generatio ſtatuatur, ídque dum fit, ſanguinis copiam per excellentiam dictam eſſe putandum erit, non ſegregando, ut diximus, réliquos humores, qui ſimul cum illo in uenis continentur, cúmque eo pariter abundant. Nunquam enim ſyncerus in uenis ſanguis continetur. Proinde idem eſt dicere humores, & ſanguinem abũdare. Teſtis eſt Galenus qui libro iam ſæpius nominato ita inquit:* ἀδύνατον οὕτως ἀκριβὲς αἷμα ποτὲ περιέχεσθαι κατὰ τὰς φλέβας, ὡς μηδὲν αὐτῷ μήτε χολῆς ἐμφέρεσθαι, μήτε φλέγματος, μήτε ὀῤῥώδους ἰχῶρος. ὅθεν ἐγὼ κἀν τοῖς ἔμπροσθεν ἠξίουν ὡσαύτως ἀκούειν, εἴτε τοὺς χυμοὺς πλεονάζειν, εἴθ' αἷμα φήσαιμι. τὸ γὰρ ἀμικτον καὶ καθαρὸν τῶν ἄλλων ὑγρῶν αἵματος οὐδέποτε ἐν ταῖς φλεψὶ περιεχομένου. *quod eſt: Fieri non poteſt tam exacte ſanguinem unquam in uenis contineri, ut nihil uel bilis, uel pituitæ, uel ſeroſæ ſanici inferatur. Vnde & ego in ſupe-*

πολυαιμία quid.

Nunquam ſyncerus ſanguis in venis continetur.

rioribus

rioribus idem intelligi uolo, ſiue humores, ſiue ſanguinẽ abundare dixerim: quippe immixtus, & ab aliis humoribus ſyncerus ſanguis nunquam in uenis detinetur.

Mõtui obiectiones diluuntur

Ex iam dictis & Montui deliramẽtis occurri poteſt, dum in plethora humorum omnium non ex æquo ſemper abũdantiam eſſe contendit, quod in ea ſanguis uehementer præcellere poſſit, Galeno teſte, aliorum humorum nullus. Nã nihil obſtat quin plethora dici poſſit, etiamſi unus humor reliquis antecellat, ut antea abunde demonſtrauimus: ſatis enim eſt ut omnes ex æquo, hoc eſt ſimul, & non unus tantum auctus ſit.

Sãguis reliquis humorib. largior.

Cur autem ſanguis in omnibus plethoricis ſtatibus præcellat, nulla alia ratio eſt, niſi quod is ſemper reliquis humoribus, ut recte in problematis Aphrodiſeus aſſerit, largior ſit. Hinc cum omnes increſcunt humores, quid mirum ſi ſanguis, utpote copia ſua cæteros uincens, in plethora uehementer præcellat? Proportio enim eius ad reliquos humores nunquam non maior exiſtit. Quid multis opus eſt? in plethora non ita ex æquo ſe habent humores, ut omnium æqualis ſit copia, ſemper enim ſanguis largior, dein pituita, tertio bilis flaua; & poſtremo atra, ſed quod ſecundum iam dictam proportionem omnes ſimul augeri & increſcere contingat. Vnus enim tantum ſi redundauerit, tũ non plethora, ſed cacochymia uocatur. Ita nemo non uidet nihil planè illorum quæ diximus intellexiſſe Montuum, minimeq; falſum eſſe, ut ille impudenter contendit, in plethora ex æquo ſeu ſimul omnium humorũ abundantiam eſſe. Porrò errant iuniores medici quod in cacochymia humores tãtum ſua qualitate moleſtare putant, cum ſatis cõſtet eoſdem etiam ſua quantitate nocere, ut de flaua bile in morbo regio affectis liquet. Alia utiq; eſt repletio in qualita-

te

te ab ea quæ cacochymia dicitur, ueluti ex ſuprà dictis ſatis manifeſtum eſt. Nec minus errant, dum cacochymiam repletionem ad uirtutem nominant, quando antea oſtenſum ſit cacochymiam non poſſe ſimpliciter dici plenitudinem, multo minus ad uirtutem, ita ut planè ab illa differat. Hactenus itaque ex Galeni ac ueterũ ſententia repletionum nomina, quæ à nullo hactenus ita explicata eſſe cõſtat, enarrauimus, ídque non abre, quod iis ipſis exactè cognitis, cuiq; etiã ſua curatio facile adhiberi queat. Redundantia enim in qualitate, alteratione tantum, manente adhuc ſubſtantia, curatur. Cacochymia uero purgatione quæ cuique ſuperanti ſucco ſit accommoda. Plenitudo ſeu plethora tum ſanguinis miſsione, tum frequẽti balneo, & aliis quibuſdam quæ à Galeno lib 13. ther. meth. cap. 3. enumerantur, ſanatur. Vnde iterum abunde dilucidum fit cacochymiam à repletione in qualitate, & ab ea quæ ad uirtutem dicitur differre, diuerſas nanque curationes habent. Vnius autem & eiuſdem morbi diuerſa curatio eſſe non poteſt. Sed ea de re ſatis. *Repletionum curationes.*

Quandocunq; vtriſque auxiliis, & venæ ſcilicet ſectione, & purgatione opus erit, tũ venã potius incidẽdam ante purgationẽ, quàm purgãdum ante venæ ſectionẽ eſſe, contra omniũ fermè hodie medicinã exercentiũ ſentẽtiam.

CAP. III.

NEmo ferè noſtra tempeſtate medicorum eſt, qui nõ tam in iis quos à morbis præſeruare, quàm in illis quos à iã correptis curare ſtudet, uenam ante purgationem incidendam eſſe confidenter conſulat. Et eouſq; aíos uulgi etiã hoc irrepſit dogma, ut nullus hodie

ſit

ſit qui non idipſum ſequi tutò poſſe ſibi perſuaſerit: tantum inueterata, etiamſi peßima ſit, conſuetudo poteſt. Quantum autem ea in re aberrent, probe nouit quiſquis ueterum ſcripta paulò intimius ſcrutatus eſt: neq; enim illos uenam poſt purgationem incidiſſe ſed planè contrà, purgationem poſt uenæ ſectionē adhibuiſſe, modo utriſque opus fuerat, legimus. Ita Hippoc. li. 4. de rat. uict. in mor. acu. aphor. 18. ubi morborum qui primum ſanguinis egent mißione, deinde ab ea purgari expoſtulant, catalogum recenſet, feciſſe conſtat. Nam illic ſic ſcribit: οὐ δύνανται λύεσθαι ἢν τις πρότερον ἐπιχειρέῃ φαρμακεύειν, ἀλλὰ φλεβοτομίῃ τῶν τοιῶνδε ἡγεμονικόν ἐστιν. ἔπειτα δὲ ἐπὶ κλυσμῶν ἢν μὴ μέγα καὶ ἰσχυρὸν τὸ νόσημα ᾖ. εἰ δὲ μὴ, καὶ ὕστερον φαρμακείης δεῖ, δέεται δὲ καὶ ἀσφαλείης καὶ μετριότητος μετὰ φλεβοτομίην φαρμακείης. id eſt: Solui nō poſſunt ſi quis primum purgāti medicamento uti aggreſſus fuerit, nam uenæ ſectio in his præferenda uenit. Deinde ad clyſterem procedendum, ſi magnus & uehemēs fuerit morbus. Si uero nō, et poſtea medicamēto opus ſit, ſanè id poſt ſanguinis mißionem ſecurè & mediocriter adhibendum. Mox autem rationem ſubiungit, dicens: ὁκόσοι δὲ τὰ φλεγμαίνοντα ἐν ἀρχῇ τῶν νούσων εὐθέως ἐπιχειρέουσι λύειν φαρμακείῃ, τοῦ μὲν ξυντεταμένου καὶ φλεγμαίνοντος οὐδὲν ἀφέρουσιν, οὐ γὰρ διδοῖ ὠμὸν ἐὸν τὸ πάθος. τὰ δὲ ἀντέχοντα τῷ νοσήματι καὶ ὑγιεινὰ συντήκουσιν. ἀσθενέος δὲ τοῦ σώματος γιγνομένου, τὸ νόσημα ἐπικρατέει. ὁκόταν δὲ τὸ νόσημα ἐπικρατήσει τοῦ σώματος, τὸ τοιόνδε ἀνιήτως ἔχει. hoc eſt: Quicunq; ea quæ inflammantur

Secanda uena ante purgationem.

Inflāmantur ſtatim inter morborum initia medicamento ſoluere conantur, ij ab diſtenta inflammatáque parte nihil auferunt, non enim affectus, utpote crudus, remittitur diſsipatúrue, ac ea quæ morbo aduerſa & ſana ſunt colliqueſcunt, ductóque ad imbecillitatem corpore, morbus ſuperior euadit, qui ubi corpus uicerit, remediū non habet. Præterea nunquam non Galenus, ubi & uenæ ſectione & purganti medicamento opus fuit, ad ſanguinis miſsionem ante medicamentū peruenit, id quod luce clarius uidebit qui quartum eiuſdem de tuenda ualetudine librum diligenter perluſtrabit. Hic enim laßitudinis ſpecies curare docens, non ſemel, ſed iterum atque iterum à ſanguinis detractione auſpicatur, dein quoque aluū medicamento deiicit. Sed ne quis à nobis excogitatum putet, ecce uerba Galeni ſubiiciemus: ἂν μὲν ὀλίγον ὑπάρχῃ τὸ χρηστὸν αἷμα, πλεῖστος δ' ἄλλος τις χυμὸς, ἀφίσταται τῆς φλεβοτομίας. ἂν δ' οὗτος μὲν ὀλίγος ᾖ, δαψιλὲς δ' ὑπάρχῃ τὸ αἷμα, θαῤῥούντως χρῆσθαι ταῖς φλεβοτομίαις. εἶθ' οὕτως ὡς εἴρηται πρόσθεν ὑπάγειν γαστέρα, πρός τε τὸ πλῆθος ἀφορῶντα, καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ. *quod eſt: Si quidē bonus ſanguis exiguus ſit, reliquus uero ſuccus plurimus, utique in his à detractione ſanguinis abſtinendum eſt. Sin is quidem exiguus fuerit, ſanguis uero copioſus, audacter incidenda uena eſt. Dein aluum, ut dictum eſt, deiicere oportet, ratione habita de abundantis ſucci copia, pariter & ſpecie. Eſt paulo pòſt:* μάλιστα μὲν οὖν ὡς εἴρηται ἐχρῆν τοῦ αἵματος ἀφελόντα, καθαίρειν αὐτίκα ἐκεῖνον τὸν χυμὸν, ὃς ἂν ἐπικρατεῖν φαίνηται· μὴ προσιεμένου δὲ τὴν τοῦ αἵματος

ὴς ἀφαίρεσιν, αὐξῆσαι τὴν κάθαρσιν· *id eſt: Maxime ergo, ut dictum eſt, detrahere primo de ſanguine oportet, dein ſuccum illum educere qui ſuperare uidetur: Non ſuſtinente autem homine ſanguinem ſibi detrahi, augere deiectionem.* Idem quoque *faciendum docet in ſuis commentariis quos in ſextum* Hippocratis Epidemiôn *librum ædidit, in his enim commẽt. quinto de uenæ ſectione & purgatione loquens ita ſcribit:* εἰ δ' ἀμφοῖν αὐτὸς ἄνθρωπος δέοιτο τῶν βοηθημάτων, εὔδηλόν ἐστιν ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας ἀρκτέον ἐστί· *hoc eſt: si homo utriſque auxiliis opus habuerit, tum manifeſtum eſt quod à uenæ ſectione auſpicandũ ſit. Quid oro iis uerbis apertius? quid denique receptum iam dogma magis impugnat, atque explodit? Verum ut & ratione noſtram ſententiam firmemus, uideant quid ea de re autor eius libri, qui de renum affectuum dignotione & medicatione inſcribitur, ſtatuat. Is enim etſi Galenus non fuerit, apparet tamen fuiſſe uir apprime doctus, ueterúmque,* Hippocratis *præſertim, diligens imitator. Scribit uero in hunc modum:* εἰ δὲ οἱ τέσσαρες χυμοὶ πλεονάζουσι, πρότερον φλέβα τέμνειν πρὸ τῆς καθάρσεως, ἢ καθαίρειν πρὸ τῆς φλεβοτομίας· *quod eſt: Si quatuor humores iuxtà abũdauerint, potius uena incidenda ante purgationem eſt, quàm purgandum ante uenæ ſectionem. Et ſubiungit mox rationem dicẽs:* ἐπειδὴ εἰ προκενώσομεν διὰ φλεβοτομίας τὸ σῶμα τὸ καθάρσιον διδόμενον εὑρίσκει τὰς φλέβας, καὶ τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰς κενὰς χώρας μὴ πεπληρωμένας, καὶ διέρχεται ἀκωλύτως ἐπὶ ὅλον τὸ σῶμα, καὶ ἕλκει τοὺς χυμοὺς, καὶ ῥάστη γίνεται ἡ κέ-

ἡ κένωσις αὐτῶν διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἀγγείων καὶ τὴν χύσιν καὶ λεπτότητα τῶν χυμῶν. εἰ δὲ πεπλήρωται ἀπὸ τοῦ αἵματος τὰ ἀγγεῖα, καὶ δώσεις καθάρσιον, οὐ δύναται διελθεῖν διὰ τὴν πλήρωσιν, ἀλλ' ἵσταται, καὶ οὐδὲν ποιεῖ, ἢ κακῶς ποιεῖ ὃ ποιεῖ· quod eſt: Quandoquidem quum ſanguinis miſſione corpus primò uacuatum eſt, medicamentum purgans exhibitum, uenas & arterias, inanéſque corporis regiones inuenit minime oppletas, quo fit ut abſque ullo impedimento in totum corpus dimanet, ſuccóſque attrahat: facillima quoque fit eorundem per uaſorum latitudinem ſeu ſpatia, fuſionem, & tenuitatem ſuccorum, euacuatio. Nam ſi uaſa ſanguine repleta ſint, & purgatorium dederis medicamentum, non poterit propter plenitudinem in corpus differri, ſed ſubſtat, & nihil efficit, aut id quod efficit, male efficit. Hac ſiquidem ratione nihil efficacius eſſe poteſt, nam ita aduerſariorum ſententiam expugnat, ut nullus planè ſit qui contrà mutire audeat, aut queat, etiam ſi uelit. Et mirum certe admodum eſt, cur non Anicennæ ca in re conſilium ſecuti fuerint, quem tamen in aliis tanquam ducem optimum ſequūtur, qui Fen. 1. Canon. 3. tract. 1. capite uigeſimonono de canonibus uniuerſalibus idem etiam docuit, quod ueteres iam docuiſſe monſtrauimus. Inter reliqua enim ſic inquit: Etſi alij etiam dominentur humores, tamen ab ea incipimus, quoniam phlebotomia eſt communis humorum euacuatio. Cogitent itaque noſtri ſæculi medici, quanto hactenus in errore uerſati ſint, dum paſſim omnibus, maxime iis quos ab imminenti morbo præſeruare ſtuduerunt, purgationem ante uenæ ſectionem adhibendam eſſe docuerunt,

cuerunt, & reſipiſcant tandem, iuxtáque ueterum præſcriptum ac ueram medendi rationem, ſanguinis miſſione primum uti diſcant.

In internorum viſcerũ inflammationibus tutius rectiúſque è directo, quàm in oppoſito latere, contra Arabum ac recentiorum fermè omnium ſententiam, venam ſecandam eſſe, ídque non modo euacuãdi, ſed & reuellendi gratia faciendum.

CAP. IIII.

A*Vicenna loco præcedenti, capite citato, communiſſimi eius erroris, quem omnes ferè hodie medicinam exercentes ſequũtur, autor fuiſſe uidetur, dũ uenæ ſectionem in contraria doloris parte fieri debere ſuadet. Hũc & alij Arabes ueluti ducem imitati ſunt, illosq́; ſuperioris ætatis medici ex æquo omnes, licet nonnihil diuerſi inter ſe fuerint, id quod horum ſcripta abũde teſtantur. Quantum autẽ à uera medẽdi ratione aberrarint, conſpicuum fiet ubi ueterum ea de re ſententiam producemus, rationibúſque Arabum tandem opinionem explodemus. Breuiores autem erimus, quod fuſius, imò ita abunde ut nihil deſiderari poßit, in apologia noſtra contra Hieremiam Thriuerum Brachelium illam confutauerimus. Peruerſam itaq; hanc Arabum, recentiorúmque ſententiam, in internorum uiſcerum inflammationibus uenam ex oppoſito latere ſecãdam eſſe, in primis explodunt ea quæ de curatione pleuritidis & peripneumoniæ ſcribit Hippoc. lib. quarto de rat. uict. in morb. acu. aphor. 67. dicens:* ἢν μὲν ὀδύνη ἄνω φαίνηται πρὸς κληΐδα, ἢ περὶ μαζὸν καὶ βραχίονα, τέμνειν χρὴ

Apologia cõtra Brachelium.

τὴν

τὴν ἐν τῷ βραχίονι φλέβα τὴν ἔσω, ἐφ' ὁκότερον ἂν ᾖ τῶν μερῶν κατὰ τόδε. id eſt: Si dolor ſurſum penetrauerit ad clauiculã, mamillam, uel brachium, internã brachij uenam ſecare oportet, ab ea uidelicet parte quæ dolore fuerit affecta. Et in li. 1. de morbis, ubi itidem de iam dictis affectibus agit, in eum modũ ſcribens: ξυμφέρει τὴν φλέβα ἀποσχάσαι τὴν ἐν τῇ χειρὶ, τὴν σπληνίτιν καλεομένην, ἢ τὴν ἡπατῖτιν, καθ' ὁπότερον ἂν ᾖ τὸ νόσημα, καὶ οὕτως ἡ ὀδύνη μαλακωτέρη γίνεται. τοῦ πλευροῦ τε καὶ τῶν ἄλλων· id eſt: Lienarẽ uocatam uenam, uel iocinoralem in manu ſecare confert, qua morbus fuerit, ſicq; dolor lateris & aliorũ lenitur. Quod autẽ his locis in pleuritide & peripneumonia faciendum ſuadet, hoc in ſexto epidemiôn, aphor. 7. in omnibus doloribus ſimpliciter eſſe tentandũ docet, nimirum ex proximis loco dolẽti uenis ſanguinem detrahendum fore. Verba eius hæc ſunt: ὀδυνέων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν, αἵματος δὲ κοιλίην διαιρεῖν. hoc eſt: Dolorum proximum uentrem purga, ſanguinis uero uentrem ſeca. Quare autem non ex diſtantioribus uenis, ut quidam temere docent, ſanguinem mittendum docuerit, nulla alia ratio eſt, niſi ea quam Galen. in lib de artis conſtitutione affert, ita dicens: ἡ γὰρ τῶν ἐγγυτάτων τε καὶ κοινῶν τοῦ πεπονθότος μορίου φλεβῶν κένωσις ἀρίστη τε καὶ ῥάστη. quod eſt: Quoniam ex proximioribus & communibus affectæ partis uenis, euacuatio optima & facillima. Atqui ne quis hic dicere queat, uerum eſſe euacuationis ratione ex proximioribus uenis ſanguinem detrahendum eſſe, reuulſionis autem gratia ex diſtantioribus, aut ſaltem parti affectæ

 oppoſitæ:

oppoſita: age demõſtremus & eam uenæ ſectionem, quæ reuellendi etiam cauſa fit, è directo loci affecti faciẽdam eſſe. Galenus ſiquidem libro 2. ad Glauconem cap. 7. euidentiſsime utrunque euacuationis genus per communes fieri debere uenas præcipit, dum ſic ſcribit: τῶν μὲν ἔτι ἐπιῤῥεόντων ἡ ἀντίσπασις, οὕτω γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει, τῶν δ' ἤδη κατειληφότων τὸ μόριον ῥευμάτων ἡ παροχέτευσις ἴαμα. ἄμφω δὲ τὰ εἴδη τῆς κενώσεως διὰ τῶν κοινῶν ποιεῖσθαι κελεύει φλεβῶν· οἷον, τὰς μὲν μήτρων ἀντισπάσεις, εἰ τὴν ἐν ἀγκῶνι τέμνοις φλέβα, ἢ παρὰ τοῖς τιτθοῖς σικύας προσβάλλοις, ἢ εἰ τὰς χεῖρας θερμαίνοις τε καὶ ἀνατρίψαις καὶ διαδήσαις. παροχετεύσεις δὲ τὰς ἐν ἰγνύαις ἢ σφυροῖς διαιρῶν, καὶ σικύας μηροῖς προσβάλλων, καὶ θερμαίνων, καὶ ἀνατρίβων καὶ διαδήσων τὰ σκέλη. καὶ εἰ μὲν δεξιὰ μήτρα πεπόνθοι, ἐκ δεξιᾶς χειρὸς καὶ σκέλους ἀπάγων τὸ αἷμα. τῆς δ' ἀριστερᾶς πεπονθυίας ἐκ τῶν ἐκείνης κατ' εὐθὺ κώλων. τὸ γὰρ κατ' ἴξιν ὑπ' αὐτοῦ Ἱπποκράτους λεγόμενον αὐτὸ τοῦτ' ἐστι τὸ κατ' ἰσότητα. τέμνειν δὲ τὰς ἔνδον φλέβας, αὗται γὰρ ἐγγυτέραι τε τῶν πεπονθότων μορίων, καὶ μᾶλλον κατ' εὐθύ. id eſt: Fluetium humorum reuulſio, ſic enim Hippoc. nominat, eorũ autem qui iam membrũ obſederunt, deriuatio medela eſt. Vtrunq; uero euacuationis genus, per cõmunes uenas fieri præcipit. Veluti in utero in contrariũ trahes, ſi eam quæ in cubito eſt uenam ſecueris, aut mãmillis cucurbitas appoſueris, uel manus concalfeceris, fricueris, & ligaueris. Deriuabis ſi eas quæ in poplitibus aut talis uenas diuiſeris, & cucurbitas coxis applicueris, & cru-

ra calefeceris, fricueris & ligaueris. Et *ſi quidẽ dextra uteri pars affecta fuerit, ex dextra manu, aut crure ſanguinem detrahes* Si *uero ſiniſtra, à membris quæ illi è directo ſunt*. Quod *enim ab ipſo* Hippocrate κατ᾽ ἴξιν *dicitur, hoc ipſum eſt ſecundũ rectitudinem*. Interiores *autem uenas incidere oportet, hæ enim uic iniores magiſq; è directo ſunt affectis membris*. Ex *quibus* Gal. *uerbis luce clarius fit tam in deriuando quàm in reuellendo eas quæ è directo ſunt uenas ſecandas eſſe*. Et *in lib. de curatione per uenæ ſectionem, in pleuritide reuulſionem è directo factam ei quæ ex oppoſito fit multis nominibus anteponit, dum ita ſcribit*: καὶ μέν γε κἀπὶ τῶν πλευριτικῶν ἡ κατ᾽ εὐθὺ τοῦ πάσχοντος πλευροῦ φλεβοτομία, τὸ ὠφέλιμον ἐναργεστάτην ἐπεδείξατο πολλάκις. ἡ δὲ ἐκ τῆς ἀντικειμένης χειρὸς, ἢ πάντως ἀμυδρὰν, ἢ μετὰ χρόνον. ὀδύνας τε πολλάκις ὀφθαλμῶν ἰσχυροτάτας εἰς ὥρας μιᾶς ἔπαυσεν ἡ κατ᾽ εὐθὺ φλεβοτομία τῆς ὠμιαίας καλουμένης φλεβὸς τεμνομένης. *quod eſt*: Quin & *in pleuriticis quæ è directo laborantis lateris ſanguinis miſsio, efficaciſsimam ſæpe utilitatem attulit*. Ex *oppoſita autem manu, aut omnino obſcuram, aut poſt tẽporis interuallũ*. Ad *hæc oculorum perſæpe grauiſsimos è directo uenæ, quam humeralem nominant, ſectio intra horæ unius ſpacium cõpeſcuit*. Quæ *utiq;* Galeni *uerba ita noſtri ſæculi medicorũ proſternunt ſententiam, ut nihil ſit quod obiicere queat*. Experientia *nanq;, qua* Galenus *omnes reliquos uicit medicos, quod in urbe hominum multitudine refertiſsima, artẽ ipſam exercuerit, docet, eã quæ è directo fit uenæ ſectionẽ multo maiorẽ, q̃ eam quæ ex oppoſita*

Maior ex vena quæ è directo eſt ſectione quàm oppoſita vtilitas.

ſit manu, utilitatem adferre. Hinc libro iã citato ita poſt uerba iam dicta inquit: οὕτω ἐναργῆ διὰ ταχέων ἐνίοτε τὴν ὠφέλειαν αἱ κατ' εὐθὺ τῶν πασχόντων μορίων φλεβοτομίαι φέρουσιν, ὥστε καὶ τοὺς πάσχοντας αὐτοὺς, καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῶν ἐκπλήττεσθαι πολλάκις. quod eſt: *Sic efficax interdũ celeréque remedium, quæ è directo affectis partibus uenæ ſecantur afferunt, ut & qui patiuntur, & familiares ipſorum ſæpenumero obſtupeſcant.* Idem quoque Galenus li. 13. the. cap. 8. *ubi plegmones in iocinore curationem ex profeſſo tractat, è directo ſanguinem mittendum docet.* Sed *præſtat uerba eius ſubſcribere, quæ talia ſunt:* ἀντισπαστέον οὖν ἅμα καὶ κενωτέον τὸ φερόμενον ἐπὶ τὸ ἧπαρ αἷμα τῇ φλεβοτομίᾳ κατὰ τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα, τὴν ἔνδον φλέβα τέμνοντες, ἐπεὶ κατ' εὐθὺ καὶ διὰ εὐρείας ὁδοῦ τῇ κοίλῃ καλουμένῃ κοινωνεῖ· quod eſt: *Igitur tum reuellendus pariter atque euacuãdus qui ad iecur fluit ſanguis eſt, interna in dextro cubito inciſa uena, propterea quod & è regione, & ampla uia cum uena quæ caua dicitur ſocietatem habet.* Et *paulò poſt, ubi uenæ ſectionis pro partium ratione electionem tradit, ita inquit:* ἄμεινον οὖν ἐπὶ τὴν ῥῖνα παροχετεύειν ἀρχομένων τῶν κατὰ τὸ στόμα μορίων φλεγμαίνειν· οὕτω δὲ καὶ φλέβα τέμνειν εἰ μὲν ταῦτα ἐπεπόνθοι τὴν ὠμιαίαν ἐν χειρί. καὶ ταύτης μὴ φαινομένης τὴν μέσην. εἰ δ' ἧπαρ ἢ θώραξ ἢ πνεύμων, ἢ καρδία τὴν ἔνδον· ἐπὶ δὲ συνάγχης πρώτας μὲν τὰς ἐν χερσὶ, δευτέρας δὲ τὰς ὑπὸ τὴν γλῶτταν. τῶν δὲ κατ' ἰνίον πασχόντων καὶ τὴν ἐν ἀγκῶνι μὲν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ μετώπῳ. ἐπὶ δὲ νεφρῶν καὶ

κύστεως

κύστεως ἕδρας τε καὶ μήτρας τὰς ἐν τοῖς σκέλεσι. μάλιστα μὲν τὰς κατὰ τὴν ἰγνύην. εἰ δὲ μὴ τὰς παρὰ σφυρῶν. ἀεὶ δ' ἐπὶ πάντων τὰς κατ' εὐθύ. τοῦ μὲν ἥπατος ἀρχομένου φλεγμαίνειν, τὰς ἐν τῇ δεξιᾷ χειρί. τοῦ δὲ σπληνός, ἔμπαλιν. *hoc eſt: Satius igitur ubi partes quæ in ore ſunt inflammatione corripi cœperint, deriuare ad nares. Pari modo uenam quoque ubi hæ partes ſic affectæ fuerint, incidere humeralem in manu. Et ſi ea non cernitur, mediam. Vbi uero iecur, pectus, pulmo aut cor ita laborat, internam. In angina autem primas in manibus, ſecundas eas quæ ſub lingua. At iis quæ in occipite ſunt ſic afflictis, etiam eã quæ circa cubitũ eſt, necnon eam quæ habetur in fronte. Renibus uero & ueſica, pudendo & utero ſic habẽtibus, eas quæ in cruribus ſunt, potiſsimum autem quæ circa poplitem. Sin minus, eas quæ iuxta malleolos. Perpetuò uero in omnibus quæ è directo eſt: ubi iecur inflammatione laborare inceperit, quæ in dextra ſunt manu: ubi liẽ, contrà. E quibus uerbis iterum dilucidum fit errare eos qui in principio inflammationum uenam quæ è directo eſt incidendam eſſe negant, cum aperte hoc loco bis Galenus principii inflammationis meminerit, in eóque uenam eiuſdem lateris incidendam eſſe docuerit. Galeno accedit Alex. Tral. lib. 1. cap. 41. ſic ſcribens: Noli reuellendi cauſa, aliam quàm in affecta parte uenam incidere. Verum ſi parte dextra dolor magis excruciat, eodem ſtatim latere uena ter quatérue, ut dixi, non copioſe ſoluenda eſt. His itaque teſtimoniis iuniorum ſententiam ſatis ſupérque improbatam putamus: neque eſt ex Græcis autoribus quiſpiã, quod ſciã, præter Aetium, qui illorum ſententiæ accedat. Nihil autẽ mirum hominẽ Syrũ Arabico*

In principio inflammationũ è directo mittẽdus ſanguis.

bico errore fuiſſe infectum, maxime cum aliquot annis poſt Galeni tempora uixerit. Sunt enim qui ſub Conſtantino magno, qui etiam ſub Iuliano uixiſſe putant. Id ſi uerum eſt, contemporaneus Oribaſii fuit, qui eius Cæſaris archiatros fuit, quemadmodum epigramma hoc, quod in quarto lib. habetur epigrammatôn, teſtatur:

Oribaſius Iuliani archiatros.

Ἰητὴρ μέγας οὗτος Ἰουλιανοῦ βασιλῆος
Ἄξιος εὐσεβίης δῖος Ὀρειβάσιος,
Εἶχε γὰρ οἷα μέλισσα σοφὸν νόον, ἄλλοθεν ἄλλα
Ἰητρῶν προτέρων ἄνθεα δρεψάμενος. *id eſt:*

Magnus Iuliani medicus qui Cæſaris olim,
Diuino cultu dignus Oribaſius,
Hic animo ſapiens apis inſtar carpere flores
Nouit, quos medicus priſcus ubique tenet.

Reliquũ eſt ut & ratione ſententiã noſtram firmemus, q̃ tamẽ aduerſarii planè nullã, aut omniũ frigidißimã habẽt. Incidẽdã itaq; in internorũ uiſcerũ inflãmationibus uenã eſſe q̃ é directo eſt, & minime eã q̃ in diſtãtißimis, aut oppoſita pte doloris, hac ratione oſtẽdi poteſt. Quũ in omni medẽdi ratione medico ad id quod magis urget reſpiciendũ ſit, ut ſcilicet idipſum q̃primũ fieri poteſt tollat, debet certe in omnibus internorũ uiſcerũ inflãmationibus omniũ maxime animũ aduertere, quod humorum defluxum, impetumq́;, dolorẽ ac tenſionẽ immenſam in parte ægra facientes, amoueat: nam niſi id ipſum fecerit, dolor ſemper auctior fiat neceſſe eſt, eóque aucto maior quoque humorum copia confluat oportet. Nam Galeno ca. 95. artis medicæ teſte, ὀδύνη πᾶσα παροξύνει τὰ ῥεύματα. *quod eſt. Dolor omnis fluxiones irritat. Et lib. ther. meth. 3. ca. 4.* τὸ ὀδυνώμενον ἐρεθίζει εἰς πλέον ἐπιῤῥεῖν. *hoc eſt: Quod dolet plus ut affluat efficit.*

Medico ad id quod magis vrget reſpiciendũ.

Dolor fluxiones irritat.

ficit. Tum autem humorum defluxum dolorem ac tenſionem in parte ægra procreare prohibebit, ubi non ſolum humorum impetum in cõtrarium auertet, ſed etiam plurimum, & celeriter à phegmone ſeu inflammatione euacuabit. Id uero faciet, ſi uenam quæ parti affectæ è directo eſt, quæque cum ea communitatem habet, pertulerit. Ita in pleuritide internam uenam quæ è directo eſt Galenus ſecandam monet, quod hæc partem eam quæ inflammatione laborat non ſolum plurimum & celeriter uacuet, uerumetiam ab ea reuellat. Verba eius lib. ſecundo de uict. rat. in morb. acut. comment. 10. hæc ſunt: ἄνω μὲν οὖν τῆς συμπαθείας διασημαινούσης, φλέβα χρὴ τέμνειν ἐν ἀγκῶνι τὴν μᾶλλόν τε καὶ θᾶττον ἀπὸ τοῦ πεπονθότος μορίου δυναμένην ἀντισπάσαι τε καὶ κενῶσαι τὸ αἷμα. *id eſt: Cum igitur ſuperiorum partium condolentia ſignum fecerit, uenã in cubito ſecare eã oportet, quæ ſanguinem ab affecta parte & magis & uelocius tum reuellere, tum uacuare poſſit. Et paulò pòſt:* γινώσκων τὰς κενώσεις ὅθεν ἂν γένωνται ἀναδιδομένας μὲν εἰς τὸ σῶμα τῶν ζώων ὅλον, οὐ μὴν οὔτε ταχέως, οὐθ' ὁμοίως ἐξ ἁπάσης φλεβός· ἡμεῖς δὲ καὶ ταχέως καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορίων κενῶσαι βουλόμενοι τὸ φλεγμαῖνον, καὶ μάλιστ' ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων. ὅπερ ἡ ἔσω φλὲψ ἡ ἐν ἀγκῶνι ποιεῖ, καὶ πολὺ μᾶλλον, ὅταν τὴν ῥοπὴν ἄνω τὸ πλησιάζον αἷμα φαίνηται ποιούμενον, ἢ καὶ τὰ τοῦ θώρακος ἐστὶν ὑψηλὰ πεπονθότα. *id eſt: Vacuationes quidẽ undecũq; fiant ab uniuerſo animaliũ corpore euacuare noſti, quãquã neq; celeriter, neq; ſimiliter ex omni uena. Nos uero partẽ eã que inflãmatione obſidetur, tũ celeriter,*

Quo pacto ne fiat dolor prohibebit medicus.

celeriter, tum quàm cæteras partes plus, præſertim in acutis morbis, uacuare contendimus. Quod ſanè interna cubiti uena facit, multóque magis ubi ſanguinis redundātia ad ſuperiora uergere uideatur, aut ſuperiores thoracis partes affectæ ſint. Quid multa? in omnibus internis inflammationibus quoniam multum & celeriter à parte affecta uacuandum eſt, ideò uena quæ è directo eſt, & cum ea parte communitatem habet, inter initia etiam ſecanda, quod illa non tantum celerrime euacuet, ſed & in contrarium defluxus impetum uertat. Cæterùm cum in inflammationibus humorum impetus ferè nunquam non ſecundum rectitudinem fiat, ueluti parte 2. *ſexti epid.* 7. Hippoc. *demonſtrat, dicens:* κατ' ἴξιν πλευρέων ὀδύνη, καὶ ξυντάσιες ὑποχονδρίων, καὶ σπληνὸς ἐπάρσιες, καὶ ἐκ ῥινῶν ῥήξιες, καίτοι καὶ τὰ συναγχικὰ ἐρυθήματα. *id eſt:* Secundum *rectitudinem fiunt laterum dolores, præcordiorum diſtētiones, lienis tumores, ſanguinis ex naribus eruptiones, & anginæ rubores.* Conuenit *maxime medico motum hunc naturæ obſeruare, ut ſcilicet ſciat, promptius per id latus humores inflammationem procreātes, & reuelli & euacuari poſſe.* Proinde *uena potius quæ è directo loci affecti eſt quàm oppoſita incidenda uenit.* Per *illam enim ſanguis qui nuper defluxit, neque adhuc uehementer adhæſit affixúsue eſt, remeabit in ea loca à quibus in partem ægram delatus eſt, eóque ablato calor quidem & tenſio, atque adeò dolor ipſe, ut diximus, mitigabitur, quod ita ſcilicet ſanguis cōfluens celeriter admodum & uacuetur, & in contrarium reuellatur, id certe quod oppoſita uena nō poteſt: hæc enim etſi totam humorum molē in ſe conuertere ualeat, imbecilliter ta-*

Humorū impetus in inflammationibus ſecundum rectitudinē fit.

Medicus naturæ motū obſeruet.

men

men & non niſi tardiſſime hocipſum facit. Quoniam autē in inflāmationibus internis plus à loco affecto quàm à reliquis partibus uacuandum erit, & quàm fieri poteſt celerrime, fit ut uenam quæ è directo eſt præ ea quæ ex oppoſito deligamus. Aduerſi enim lateris uena ſecta, nulla nec euacuatio nec retractio à loco affecto fieri poteſt niſi tardiſſima, quam certe medicus non ſine magno ægrotantis periculo expectabit. Præterea *ſi in inflammationibus humorum motus ſecundum rectitudinem fit, certum eſt in oppoſita aut diſtātiſſima parte ſanguinem non niſi optimum uacuari, in cuius locum uitioſus qui in affecto eſt latere paulatim ſurrogatur, periculúmque eſt ne reliquum quoque qui nondum uitiatus eſt inficiat.* Et *mirum certe admodum eſt, cur in peſtilentibus bubonibus ne idipſum accideret, cauerint, unanimíſque ſuffragiis uenam quæ è directo eſt ſecandā conſtituerint, et non itidem in internis inflammationibus contingere timuerint, quum haud aliter quàm illic uenenum ab affecto loco in illæſam partem trahatur, ita hic ſanguis uitioſus.* Sed *cæci ſunt ac cæcorum duces, ut nihil mirum ſit, cur utrique in foueam cadant.* Porrò *laudat* Galenus *libro* 3. *de criſibus cap.* 4. *ſanguinem in lienis & hepatis inflammationibus per directum ex naribus profluentem, tanquam eo qui ex oppoſito ſit longe meliorem, ita enim ait:* λύουσι δ᾽ ἱκανῶς καὶ τὰς τοῦ ἥπατος, καὶ τὰς τοῦ σπληνὸς φλεγμονὰς αἱμοῤῥαγίαι διὰ ῥινῶν, ἐπειδὰν ἅμα πυρετοῖς ὀξέσι φλεγμαίνῃ τὰ σπλάγχνα. καὶ πάσας δὲ τὰς καθ᾽ ὑποχόνδρια φλεγμονὰς τὰς θερμὰς καὶ ὀξείας ἡ διὰ ῥινῶν αἱμοῤῥαγία κρίνει. χρὴ δὲ καὶ κατ᾽ εὐθυωρίαν αἱμοῤῥαγεῖν, ἐκ δεξιοῦ μὲν μυκτῆρος ἐφ᾽ ἥπατί τε, καὶ τοῖς κατὰ τὸ

δεξιὸν

In inflāmationibus celerrime à loco affecto vacuādū.

In oppoſita parte ſecta vena bonum tatum ſanguinē vacuat.

δεξιὸν ὑποχόνδριον. ἐξ ἀριστερῶν δ' ἐπί τε σπλη-
νὶ καὶ τοῖς ταύτῃ μορίοις. *hoc eſt: Soluit autem ſufficiēter lienis & iocinoris inflammationes ſanguinis è naribus profluuium, quum hæc uiſcera unà cum acutis febribus habent inflammationes.* Et *omnes quæ ſub præcordiis fiunt calidæ & acutæ inflammationes, fluxu ſanguinis narium finiuntur iudicantúrue.* Oportet *autem per directum ſanguinem fluere, ex dextra quidem nare, iocinore affecto, & locis quæ ſub dextro præcordio poſitis.* Ex *ſiniſtra uero nare, liene & quæ illic partes ſunt affectis.* Quod *ſi itaque in naturæ iudicationibus, atque ſuperuacuorum expulſionibus ad latus oppoſitum fluere ſanguinem non eſt bonum, ſecundum uero directum bonum, ueluti* Galenus, Hippocrates, *& experientia etiam ipſa docet.* Quare *non medicus, qui certe naturæ miniſter eſt, ut cap. 86. artis medicæ teſtatur* Galenus, *in ſuis reuulſionibus & euacuationibus naturam imitetur, quæ certe in ſuis expulſionibus optimam ſemper per directum facit uacuationem?* Hinc Galenus *quoque in libro de ratione curandi per ſanguinis miſsionem ab exemplo naturæ reuulſionem atque euacuationem per uenæ ſectionem quæ è directo fit, ea quæ ex oppoſito eſt multo commodiorem eſſe docet, cum in hunc modum ſcribit:*

Medicus naturæ miniſter.

ὅσα κατ' ἴξιν αἱμοῤῥαγεῖ, μεγίστην ὠφέλειαν ἐπι-
φέρει τοῖς νοσοῦσιν. τὸ δὲ κατ' ἴξιν ὅτι κατ' εὐθὺ
λέγεται, πᾶσι ὡμολόγηται, σαφῶς αὐτοῦ κεχρημένου
πολλάκις ἐπὶ τοῦδε τοῦ σημαινομένου τῇ κατ' ἴξιν
φωνῇ. τὰ δὲ ἀνάπαλιν αἱμοῤῥαγοῦντα μηδὲν ὠφε-
λεῖν, ἢ καὶ βλάπτειν ἐνίοτε, τῷ καταλῦσαι τὴν δύ-
ναμιν ἄνευ τοῦ τὸ πάθος κουφίσαι. οὔτε γὰρ ἐπὶ σπληνὶ
μεγάλῳ μυκτὴρ δεξιὸς αἱμοῤῥαγήσας, οὔτε ἀριστε-
ρὸς

ῥὸς ἐφ' ἥπατι φέρει τινὰ ὠφέλειαν· * ἐν τάχει δείκνυει, ὥσπερ γε τοῖς ἀνάπαλιν, οὐκέτι. δεξιοῦ μὲν ὄντος αἱμοῤῥαγοῦντος μυκτῆρος, ἡ κατὰ τὸ ὑποχόνδριον τὸ δεξιὸν ἐρειδομένη σικύα ταχέως ἵστησιν ἐν τάχει τὴν αἱμοῤῥαγίαν, ὥσπερ καὶ ἡ κατὰ τὸ ἀριστερὸν αἱμοῤῥαγοῦντος ἀριστεροῦ. καὶ φλεβοτομίας δὲ χάριν ἀντισπάσεως, ἐπὶ μὲν ταῖς κατ' εὐθεῖαν αἱμοῤῥαγίαις, ἐν τάχει θεάσῃ ταχεῖαν τὴν ὠφέλειαν· quod eſt: Quibuſcunque eruptio ſanguinis ſecundum rectitudinem accidit, ſummum commodum ægrotantibus adfert. Quod autem κατ' ἴξιν pro eo quod eſt ſecundum rectũ dicit, omnibus in confeſſo eſt, cum aperte hac uoce utatur ſæpenumero in hoc ſignificato. Quibus uero contrà ſanguis erumpit, nihil iuuat, aut etiam interdum nocet, quod ſcilicet uires citra morbi leuamen deiiciat atque exoluat. Non enim in liene tumente ex dextra nare erumpens ſanguis, nec in iecore ex ſiniſtra, aliquam fert utilitatem: ſed reuulſio in directum adhibita, euidentem utilitatem celeriter oſtendit, quæ autem contrà, nequaquam. Dextra igitur nare ſanguinem erumpentem, ad dextrum præcordium fixa cucurbitula clare celeritérque ſiſtit, ſicut ad ſiniſtrum, ex ſiniſtra erumpentem. Porrò reuulſionis cauſa, ſi uenam ſeces in iis quæ è directo fiunt ſanguinis eruptionibus, uelociter conſpicuam uidebis utilitatem. Quibus utique uerbis Galenus euidẽtiſſime monſtrat medicum in ſuis euacuationibus & reuulſionibus, naturæ motum, atque in eiuſdem expulſionibus impetum ſequi debere, qui ſi bonus eſt, ſemper in directum fit. Hac ratione & uenæ ſectio quæ è directo fit loci affecti commendatur, quod celeriter & reuellat et euacuet: dãnatur autẽ quæ ex oppoſito fit, quod

*Hic nemo non videt quaedam in cõtextu deeſſe, ea ſcilicet quæ antiquus latinus interpres habet: ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' εὐθὺ ἀντίσπασις τὴν ὠφέλειαν ἐνεργῆ.

ſcilicet

ſcilicet uires, bonum euacuans ſanguinem, citra morbi leuamen, ab eo enim nihil aufert, deiiciat. Hunc *ſanè locum eo libĕtius hic tractauimus, quod illum* Brachelius *in ſua contra nos diſceptatione deprauare nititur, cui quādoquidem tum cum reſponderemus, ad manum non erat exemplar græcum, non in uniuerſum fortè ſatisfactum eſt.* Ob *id hoc loco genuinam planè lectionem ſubſcribere placuit, ut inde ſtudioſi quantū à ueritate aberret* Brachelius *agnoſcere poßint.* Ita *enim ut hic legitur, eſſe legendum, antiquus certe interpres aperte mōſtrat.* Deeſſe *autem aliqua, uerba* ἐν τάχει δεινύει, *& quæ ſequuntur, ſatis indicant: nam niſi aliqua præmiſeris, penitus ſuperuacanea & nullū ſenſum præ ſe ferentia manebunt.* Minime *igitur tota ea pars, ſed reuulſio quibus in directum adhibetur euidentem utilitatem, adſcititia eſt, ut putat* Brachelius, *ſed tā neceſſaria ut omitti citra totius contextus deprauationem non queat.* De *duplici enim reuulſione eo loci* Galenus *loquitur: una eſt quæ fit per cucurbitas, altera per uenæ ſectionem: ad quarum primam pulchre quadrat illatio illa:* Dextra *igitur nare ſanguinē erumpentē &c.* Hæ *quidē rationes impræſentiarum ſufficiant, nam plures aliæ adduci poſſent, quas conſulto prætermittimus, quod hic locus à multis eruditis uiris ante nos etiam tractatus ſit diligentißime.* A *nullo autem diligĕtius quàm à* Petro Brißoto *homine ad miraculum erudito, quem utinā deus nobis diutius eſſe ſuperſtitem uoluiſſet.* Scripſit *poſt nos ea de re quoque lectu digna* Hubertus Barlandus, *quem & ipſe conſulere poteris, ubi hæc noſtra tibi nō omni ex parte ſatisfecerint.* Porrò *hic copias ſuas producit* Montuus, *atque pulchre ſuam in rebus medicis inſcitiam prodit, dum neſcio qualiter*

Locus Galeni explanatur.

liter detortis Hippocratis uerbis Arabum placita ac recentiorum opinionē roborare nititur. In primis autem locum Hippoc. in libro de natura humana obtrudit ubi ita ſcribit: ἐπιτηδεύειν δὲ χρὴ τὰς τομὰς ὡς προσωτάτω τέμνειν ἀπὸ τῶν χωρίων ἔνθα ἂν αἱ ὀδύναι μεμαθήκασιν γίνεσθαι, καὶ τὸ αἷμα συλλέγεσθαι. οὕτω γὰρ ἂν ἥκιστα ἥτε μεταβολὴ γίγνοιτο μεγάλη ἐξαπίνης, καὶ τὸ ἔθος μεταστήσαις ἂν ὥστε μηκέτι ἐς τὸ αὐτὸ χωρίον συλλέγεσθαι. *hoc eſt: Danda opera eſt ut quamlōgiſſime à locis ubi dolor eſſe & ſanguis cogi didicit, uenarum inciſiones fiant, ſic enim haud magna repente mutatio fiet, & conſuetudinem mutaueris, ne amplius eo loci ſanguis coeat. Hanc etiam ſententiam in libro de oſſium natura iiſdem planè uerbis repetit, tā tum abeſt ut Hippocratis eſſe negemus. Mirum autem tā delirum eſſe Montuū, ut mihi nudis iis Hippocratis uerbis ſatisfactū eſſe putet, cum ne ſyllaba ſit quæ mihi aduerſetur. Cum enim nobis contentio ſit, in internorum uiſcerum inflammationibus è directo uenam ſecandam eſſe, quod illic non ſolum reuellendi, uerumetiam euacuandi neceſſitas ſit, ipſe Hippocratem affert longe alia de re loquentem, nempe de præſeruatione à doloribus, morbisque aliis nondum præſentibus, ſed futuris adhuc, in quibus certe cum reuellendi tantum intentio eſt, nihil prohibet, imò commodiſſimum eſt, quamlongiſſime à locis dolori obnoxiis inciſionem fieri. Loqui autem Hippocratem de præſeruatione à morbis & doloribus, euidenter uerbā hæc, ſic enim conſuetudinem mutaueris, ne amplius eo loci ſanguis coeat, demōſtrant. Et Gal. in expoſitione eius ſentētiæ, ubi ſic ſcribit:* ὅτι μὲν τομὰς εἴρηκε τῶν φλεβῶν ἃς ἐν συνήθει προσηγορίᾳ φλε-

βοτομίας ὀνομάζομεν, ὀρθῶς ἤκουσαν οἱ ἐξηγηταί, καὶ γὰρ ὁμολογοῦσι πάντες τοῦτο. ὅτι δὲ οὐ διωρίσατο πότερον ὀδυνωμένων ἤδη τῶν μορίων ἀξιοῖ πόρρω τὴν ἀντίσπασιν γίνεσθαι τῶν ἐπιρρεόντων χυμῶν, ἢ κατὰ τὸν τῆς ὑγείας χρόνον, ἐν τούτῳ μέμψαιτ' ἄν τις αὐτῷ. ἐμοὶ δ' οὖν δοκεῖ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὑγιαινόντων εἰρῆσθαι, βουλομένου τοῦ γράψαντος ταῦτα, προσεθίζειν εἰς ἄλλα μόρια φέρεσθαι τοὺς πλεονάζοντας χυμούς· quod eſt: *Quod quidem inciſiones uenarum dixit, quas conſueto nomine phlebotomias nominamus, recte interpretes intellexerunt, in hoc enim uniuerſi conſentiunt. Quoniam autem utrum à iam dolentibus membris exiſtimet procul fieri reuulſionem humorum confluentium, an in tempore bonæ ualetudinis, non definiuit, in hoc utique ab aliquo accuſabitur.* Mihi autem uidetur de his qui adhuc recte ualent potius dixiſſe, quod ita qui hæc ſcripſit uoluerit redundantes humores, ut ad alias corporis deferantur partes aſſuefacere. Proinde cum nobis ſermo ſit de iis qui iam ægrotant, & minime de illis qui adhuc ualent, nihil adductæ per Montuum ſententiæ nobis obeſſe poſſunt. Denique iniuriam facit Montuus, quod ſolo autoritatum numero me contra Arabum ſententiam contendere nugatur, cum conſtet non ſolum numero autoritatum, ſed & rationibus firmiſsimis nos eſſe ſuperiores. Vanum quoque eſt quod olim homines non ſic, ut hodie, in uictu deliquiſſe exiſtimat, ob idque plethoricis diſpoſitionibus minus tentatos, ut hoc nomine recte uenam quæ è directo loci affecti eſt ſecandam præceperint. Nam utcunque

que Hippocratis tempore uerum ſit, Galeni tamen ſæculo, qui idem in omnibus libris docet, uerum eſſe non poteſt: cuius tempore quanta fuerit cõpotandi conſuetudo, nemo non niſi qui libros eius nõ deguſtauit, ignorare poteſt. Nónne *in primo ther. meth. libro conqueritur nemi nem eſſe qui præ inexplebilibus uoluptatum deliciis ueritatis ſtudio ac inquiſitioni deditus ſit?* Non *exiguum enim numerum eſſe inquit eorum, qui ueſperi omnes ad ſympoſia colliguntur: ubi poſtquam uino ſe implerunt, non lyra cytharáue, aut aliud muſicum inſtrumentum circunfertur, ſed nec ſermones ulli habentur; quales in ſympoſiis agitari ſolere ueteres prodiderunt, nec aliud honeſtum quicquam, imò inuicem ſibi propinant, & de magnitudine poculorum certant, utpote inter quos optimus cenſetur, non qui plurimis inſtrumentis muſicis, aut etiam ſermone philoſophico uti nouit, ſed qui multos eóſque maximos calices exiccauit.* In *comment. quoque* 28. *ſexti aphoriſmorum, propter immodicum ſui ſæculi ocium, & uictum intemperantem, eunuchos podagra laboraſſe fatetur. Quid multa? ſatis ex* Athenæo *perſpicuum ſit* Græcos *fuiſſe bibaciſſimos.* Hinc *quod ueteres eam quæ è directo eſt in pleuritide & aliis inflammationibus internis uenam ſecandã docuerint, non ideo factum eſt, ut* Montuus *putat, quod eorum ſæculo homines in uictus ratione non deliquerint: quî enim aliàs* Galenus, *cujus tamen tempore haud ſecus quàm hodie intemperãtiſſimo uictu uſi ſunt, hoc dogma inculcare ſine inſcitiæ nota potuiſſet?* Quare *lõge alia ſubſit ratio oportet, q̃* Montuus *ſomniauit, ea ſcilicet quod* Galenus *ac alii ueteres ad id quod magis urget reſpexerit, atque adeo nõ tãtũ reuellere, ſed & euacuare à loco affecto uoluerint.*

Galeni ſæculo compotandi mos inoleuit.

Græci bibaciſſimi.

rint. Hic *præterire non poſſum,quin ad* Ioannis Agrico*læ,amici optimi,in Galenum annotata nonnihil reſpondeam:is enim lib.13.ca.2.ther.meth.etſi manifeſte nihil ſtatuat, latenter tamen ſeſe in aduerſariorum ſententia adhuc eſſe,uel ſaltem hærere,ne noſtram penitus amplecti queat,indicat.* Nec *puto ægreferet ſi eius coniecturas confutauero, quandoquidem nec ego ægretulerim* Brachelii *contra me iudicium attuliſſe, cui tamen apologia quadam per me reſponſum eſſe non ignorabat.* Vellē *tamen penitus ſiluiſſe* Agricolam,*ita enim pleriſque errādi occaſio non fuiſſet,neque mihi ab illo diſſentiendi anſam præbuiſſet.* Boni *itaque pro candore ſuo ſat ſcio conſulet, quandoquidem ueritate uiro bono nihil eſſe antiquius compertum habeat, ſi & noſtram de iis argumētis quæ producit ſententiā attulerimus,ut ſcilicet hac lege multis qui eiuſmodi argumentis in contrariā duci ſententiam potuiſſent, conſulatur.* Locus *igitur* Gale. *quem adfert* Agricola,*quemq; contra me in ſua diſceptatione affert* Brachelius, *quod manu laborante ſcarificāda crura ſint, & altero crurum male habente,reliquum, nihil nobis aduerſatur,ut multis in apologia noſtra comprobauimus.* Nobis *enim de uenæ ſectione,*Galeno *de ſcarificatione ſermo exiſtit.* Nobis *de internorum uiſcerū inflammationibus contentio eſt,*Galenus *autē de externis, manuum nempe & crurum, loquitur.* Inflammatio *interna magnus adeoq; acutus morbus eſt, externā cōtrā parvus,ac periculo uacās.* Aliter *autem tractandos eſſe morbos magnos,aliter exiguos quis eſt qui neſciat?* Hinc *cum medici ſtudium in internis inflammationibus in hoc uno ſitum ſit,ut celeriter & plurimum non ſolum ā loco affecto reuellat,ſed & euācuet: fit ut ad uenam quæ ē directe*

Obiectio Brachelii & Agricolæ diluitur.

Aliter magnos aliter exiguos eſſe tractādos morbos.

recto eſt ſecandam ſibi feſtinandum ſit. In externis contrà humores in partem ægram decumbentes, ex una parte in aliam traducere æque ignobilem, reprimētia quoque medicamēta adhibere, ac digerētia quæ ſuppurationem prohibere poſſunt, quamuis neque ex ſuppuratione, etiamſi ſuperuenerit, aliquod periculū ratione dignum imminet, licebit. Cum itaque tum quouis modo humorū impetum ad affectam partem ſiſtere liceat, loco affecto neglecto, ſatíſque ſit utcunque ab affecta particula reuellere, poſthabita euacuatione, poteſt medicus à diſtantioribus etiam, & ex oppoſito, ſanguinē detrahere. Neque Manardi ratio, quam adfert Agricola, ad firmandam aduerſariorum ſententiā ſatis ponderis habet. Ignoſcat autem uelim Manardus, ut ſibi Galeni manes ignoſcere precatur: quamuis hodie in ea ſententia perſeuerare illum non putem, neque enim ut metipſe ſcribit, ullius commentaria in ea materia ſibi uidere dum hæc ſcriberet cōtigit, quæ fortè hunc aliter & ſentire & ſcribere coegiſſent. Nemo itaque eſt qui ſimultaneam ſanguinis uacuationem non eſſe cauēdam doceat, ubi æger illam ſufferre non poterit: rariſſimum autem eſt ut tantum ſanguinis auferatur, ut inde uirtus deiiciatur, maxime ubi inter initia inflammationis adhibita fuerit, nanque tum multa copia ſanguinis adhuc nō confluxit. Sed fac tantū eſſe ſanguinis qui in phlegmone cōtinetur, ac extra duci debet, ut non ſemel citra ægri periculum educi queat, an non tum contraria patiēti lateri uena reuulſionis potius gratia quàm euacuationis ſanguinis in tumore contenti, ſecanda? Minime: nam ad id primū quod maxime urget reſpiciendum erit: plus autem urget ſanguis qui in partē affectam præter naturā confluit, atque huic iā affixus

eſt, quàm qui in oppoſito eſt latere. Ob id igitur quàm ocyßime fieri poteſt ſanguis is qui in affecto eſt latere & reuellendus & euacuandus erit per uenam quæ è directo eſt. Sed dices, immodicam hanc euacuationem æger ferre non poteſt, ideóque cauenda. Fateor quidem. Ergo ex oppoſito latere ſanguis eſt detrahendus? Nullo pacto. Quid igitur faciendũ? Præſtat tum non ſemel quãtum conuenit extrahere, ſed in uices partiri. Ita enim docet Galenus libro de ratione curandi per ſang. mißionem, ſic ſcribens: ὠφελεῖ ἱκανῶς σπλῆνα κακοπραγοῦντα κένωσις αἵματος ἐξ ἀριστερᾶς χειρός. ἄμεινον δὲ μὴ ἅπαξ ἐκκενοῦν τὸ σύμμετρον, ἀλλ᾽ εἰς δύο μερίζοντας ἡμέρας. *id eſt: Multum iuuat lienem afflictum ſanguinis ex ſiniſtra manu detractio. Præſtat autem non ſemel quantũ conuenit extraxiſſe, ſed in duos id partiri dies ſatius eſt. Et iterum eodem libro:* ἄμεινόν ἐστιν ἐὰν μηδὲν ἐπείγῃ τὴν προτέραν ἀφαίρεσιν ἐλλιπεστέραν ποιησάμενον, ἐπαφαιρεῖν αὖθις, εἰ δὲ βούλοιο καὶ τρίτον. ἐφ᾽ ὧν οὖν ἐστι κενώσεως μὲν χρεία πολλῆς, οὐκ ἰσχυρὰ δὲ ἡ δύναμις, ἐπὶ τούτων προσήκει ταμιεύεσθαι τὴν κένωσιν. *hoc eſt: Præſtat, niſi quid urgeat, priori mißione minus detrahere, iterúmque eam repetere, imò ſi lubet & tertiò. Vbi ergo multa uacuatione opus eſt, uerùm uires ſunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit. Porrò in pleuritide peſtilentiali, hoc eſt, uagante & perniciosa, ſanguinem magis per tali quàm alterius uenæ ſectionem lõgiſſime à mẽbris principalibus poſſe diſtrahi conſtanter negamus, nam tũ bonus ſanguis potius quàm uitioſus detrahitur, atque adeo uires unà euacuantur, inque locum optimi ſanguinis paulatim deſcendit atque ſurrogatur malignus,*

Præſtat interdum euacuationem partiri.

malignus, imò ad iecur in corpore principatum habens deducitur. Præterea mulieri cui menſtrua purgatio defecit, aut uiro cui conſueta ſanguinis per ani uenas ceſſauerit uacuatio, nihil prohibemus uenam in cruribus ſecare, modò à loco affecto prius quod influxit per uenã quæ è directo eſt reuulſum fuerit atque uacuatum. Quod autẽ Gal. in utroq; caſu, Vere crurũ uenas ſecuit, id cautelæ gratia, ut ait Manardus, hoc eſt, ut ab imminẽti morbo præſeruaret hominẽ, factũ eſſe fatemur. Ita & comitiali & uertiginoſo morbo laborantibus uenas crurus ſecare ſuadet, nõ quidẽ ut à loco affecto euacuet, ſed ut ab illo reuellat, atqueadeo ab imminẽti morbo tueatur. Et cũ hæc ſit reuulſio, ut ita dicã, præſeruatiua, licet tũ à diſtãtiſsimis ꝑtibus ſanguinẽ detrahere, ut diximus antea, et in noſtra apologia ad nauſeã uſque inculcauimus. Nobis autẽ non de præſeruatione ab inflãmationibus internis diſceptatio eſt, ſed de illarũ iam præſentium curatione. Quomodo deniq; Gal. ex cõtrario latere in pleuritide uenæ ſectionẽ non uituperat, cum illam parum, uel non niſi poſt tẽpus iuuare dicat? Quis tã ſine mente eſſet, ut collatis duobus aureis, ſi dicat alterum, parum uel nihil ualere, non meliorem eligat? Pari ratione cum ex brachio quod è directo eſt uenæ ſectio ſemper euidentem utilitatem afferat, quis eſt qui illã non præ ea q̃ ex oppoſito fit, quæ parum & raro admodum conducit, eligat? Cæterùm cur cruris uena per rectum ſita nõ ſit ſecanda, ratio nulla alia eſt, niſi quod nõ multũ & celeriter, quod ſumme neceſſarium in internis inflãmationib. exiſtit, à loco laborãte reuellit et euacuat, quemadmodũ paulò ante etiam dictũ eſt. De manu patiente inter initia confutationis abunde diximus. Non ceſſat hoc æuo Hippocratis ac

Galenus venæ oppoſita ſectionem in pleuritide vituperat.

Galeni euacuandi intentio: nam dato corpora eſſe imbecilliora, ut eas uacuationes ſemel ferre non queat, tamen licebit partiri in his, ut antea docuimus, euacuationem, donec ſuperuacuũ uniuerſum extraxerimus. Porrò *quomodo nõ negligenda utilitas alterius brachii uenã ſectã ſequetur, cum obſcuram admodũ & non niſi poſt temporis interuallum apparentem dicat* Galenus? Neq; *etiam ea uenæ ſectione quæ ab eodẽ fit latere ſecurior eſt, quod ſcilicet timor ſit ne uitioſus ſanguis de affecto latere in alterũ traducatur.* Et *quî ſecurior eſſe poßit, cum id quod uehementius urget hoc pacto negligatur, & plus ad affectum locum dolore remanẽte confluat?* Sed *hæc ad* Manardi *argumenta confutanda ſufficiãt, quæ certe hodie à ſeipſo confutata eſſe nihil dubito.* Brachelii *obiectiones quas* Agricola *produxit non opus habent ut refellãtur, quãdo in noſtra aduerſus hunc apologia idipſum abunde præſtiterimus.*

Partem ſeu diminuentem materiam, euacuationem, minorationem hodie barbaro uocabulo nominant, concoctioni humorum, niſi turgeant non eſſe præmittendam, contra multorum hodie medicinam exercentium ſententiam.

CAPVT V.

OMnibus in confeſſo eſt qui noſtra tempeſtate ſcribentium medicorum libros medendi rationem præſcribẽtes legerunt, in locis quamplurimis, imò nunquam non ubi euacuationis mentio fit, de mineratione in principio morborũ adhibẽda ab illis

uerba fieri, putantibus hanc in quouis morbo euacuatione indigente commode adhiberi poſſe. Quantum autem decepti ſint, quiſque facile deprehendet, qui ueterũ, Hippocratis præſertim, ſcripta paulò diligentius excuſſerit. Nã is unus errorẽ hunc uulgò receptũ ſatis explodit, dũ 1. aphor. 22. ita ſcribit: πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ, τὰ δὲ πολλὰ οὐκ ὀργᾷ. quod eſt: Concocta medicari & mouere, non cruda oportet, neque in principiis, modo non turgeant, plurima uero non turgent. Si igitur humores crudi, qui in aliqua corporis parte firmati ſunt, nullo penitus pacto mouendi ſunt, conſequitur nec eoſdem parca illa uacuatione educi licere, neque enim citra motum eorundẽ minoratio fieri poteſt. Manifeſtiſsimũ itaq; minorationi ante cõcoctionẽ non eſſe locũ. Teſtis eius rei exiſtit Gal. lib. 4. de tuenda ualetudine, in hunc modũ ſcribens: εἰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχῃ αὐτῷ κοπώδει σώματι, τὸ μὲν αἷμα τὸ χρηστὸν ὀλίγον, οἱ δ' ὠμοὶ χυμοὶ πάμπολλοι, μήτε φλεβοτομεῖν, μήτε καθαίρειν, μήτε γυμνάζειν, ἀλλὰ μηδὲ κινεῖν ὅλως, μηδὲ λούειν· αἱ μὲν γὰρ φλεβοτομίαι τὸ μὲν χρηστὸν ἐκκενοῦσι, τὸ δὲ μοχθηρὸν ὅπερ ἐν ταῖς πρώταις μάλιστα φλεψὶ ταῖς καθ' ἧπάρ τε καὶ μεσάραιον ἀθροίζεται, πρὸς ὅλον ἐπισπῶνται τὸ σῶμα. κάθαρσις δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων στρόφους τε καὶ δήξεις ἐργάζεται καὶ λειποψυχίας σὺν τῷ μὴ κενοῦν ἀξιολόγως· οἱ γὰρ ὠμοὶ χυμοὶ πάντες ἀργοὶ καὶ δυσκίνητοι διὰ τὸ πάχος τε καὶ τὴν ψυχρότητα. προσεμφράττουσιν οὖν ἁπάσας τὰς στενὰς ὁδοὺς, δι' ὧν χρὴ τὸ κενούμενον ἐν ταῖς καθάρσεσιν ἰέναι

Minoratio ante cõcoctionem locũ nõ habet.

τὴν γαστέρα παραγίνεσθαι, ἔτι δὲ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, οὔτ' αὐτοὶ κενοῦνται, καὶ τοὺς ἄλλους ἐμποδίζουσι. τοῦτο γοῦν ἐφ' Ἱπποκράτους διὰ βραχυτάτου παρῄνηται ῥήματος εἰπόντος. πέπονα φαρμακεύειν μὴ ὠμά. *id eſt: Si in eodem homine, in laſſo corpore ſanguis bonus exiguus ſit, crudi humores plurimi, huic nec ſanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendũ. Quippe inciſa uena bonum ſanguinem emittit, malũ uero qui in primis maxime uenis circa iecur, & quod meſenterium uocãt colligitur, in totum attrahit corpus.* Deiectio *autem in talibus tormina & roſiones creat, animiq; deliquia, cum eo quod nec notatu quippiam dignum educit, quando crudi omnes ſucci, pigri, atq; ad motũ inepti, propter craßitiem & frigiditatem ſint. Quo fit ut omnes anguſtas uias obſtruant, per quas id quod medicamẽtum uacuat, ferri ad aluum debeat, acciditque hac ratione ut neque ipſi educantur, & aliis ſint impedimento.* Id quod *ſanè* Hippocrates *breuißima illa ſententia admonuit, dicens:* Concocta *medicamento tentanda eſſe, non cruda.* Hinc *eſt quod &* libro De iis *quos oportet purgare, &*

Crudi humores non mouendi.

qualibus medicamentis purgantibus, & quando, humores crudos ante coctionem nullo pacto mouendos eſſe doceat iis uerbis: τοὺς καθ' ἕν τι μόριον ἐστηριγμένους, οὔτ' ἄλλῳ τινὶ βοηθήματι χρὴ κινεῖν, οὔτε φαρμακεύειν πρὶν πεφθῆναι. τηνικαῦτα γὰρ καὶ τὴν φύσιν ἕξομεν βοηθοῦσαν τῇ κενώσει. φαίνεται δὲ αὕτη μετὰ τὰς πέψεις, διακρίνουσά τε τοὺς χυμούς, ἀρχομένη τε τοῦ ἀπολυτροῦν, ἐν ᾧ δὴ καιρῷ καὶ κρίσεις γίνονται. *hoc eſt: Qui in parte certa corporis fixi ſunt*

ſunt ſucci, hos antea quàm concoquãtur, nullo alio auxilio mouere, neque medicamentis tentari oportet: tunc enim naturam ipſam habemus euacuationi adminiculantem: uidetur ſiquidem & ipſa poſt coctiones humores ſecernere, & ſuperuacua expellere, quo in tempore fiunt iudicationes. His *accedit, quod medicamentum materiã diminuens imbecille admodum ſit, atque adeo crudis humoribus ac copioſis exiſtentibus præualere non poßit, aliàs enim à debiliori in fortius fieret actio, quod naturæ impoßibile eſt, ideóque illos tãtum mouet, nec educit, ita ut neceſſariò magna totius corporis turbatio ſequatur.* Proinde *conſultiſsimum eſt iuxta* Hippocratis *ac* Galeni *conſilium, non ſolum non diminuere crudos adhuc humores exiſtentes, ſed ne mouere quidem. Quod ſi tamen turgeant humores, licet illos quidem circa principia euacuare, nondum etiam concoctis:* ὀργᾷν δὲ χυμοὶ λέγονται, *teſte* Galeno *libro iã citato,* ὅταν ἐν κινήσει σφοδροτέρᾳ γενόμενοι, καὶ μεταῤῥέοντες ἀπὸ μορίων εἰς μόρια, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νοσήματος ὀχλῶσι τὸν ἄνθρωπον ἀλγοῦντες καὶ γαργαρίζοντες καὶ ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέποντες. *quod eſt:* Turgere *autem humores dicuntur, dum motu uehementiore correpti, ab una parte in aliam transfluunt, infeſtántque ac dolore afficiunt ſtatim ad morbi initia hominem, turbántque ac quieſcere non permittunt.* Verbum *autẽ, turget,* Hippocrates *ab animalibus quæ ad coitũ properant, tranſtulit, quum naturali concupiſcentia moueantur ad ſeminis genitalis excretionem. Quando igitur in toto corpore ſimilis huic fuerit naturæ impetus ad excretionem ſuperfluitatum, uel ſi non in toto corpore, ſaltem in partibus principalioribus, tale quid conſueuit* Hippocrates

per uerbũ turgere ſignificare. Tales itaque humores ſtatim euacuare, quum mouentur, transfluuntque, non expectata aliqua concoctione, expedit. Proinde ut in longis morbis, Galeno teſte comment. 24. primi aphor. ſemper oportet expectare coctionem, ita in acutis, cum turgent, etiam ab initio poſſumus uti medicamentis purgantibus. Hinc Hippocrates ait: ἐν τοῖσι ὀξέσι πάθεσιν ὀλιγάκις, καὶ ἐν ἀρχῇσι, τῇσι φαρμακίῃσι χρέεσθαι. *id eſt: In acutis morbis raro, & in principiis, medicinis purgãtibus uti oportet. Ob id quũ humorum de una parte in aliam transfluxus non niſi raro accidat, plerunque autem hi per uniuerſum morbi tempus uno tantiſper loco quoad concocti tandem ſoluantur reſideant, præſtat illos non tantum non minuere, ſed ne mouere quidem donec coquantur. Sed obluctatur hoc loco Montuus, atque euacuationem quæ morbi materiam minuit, non turgentibus etiam humoribus ante concoctionem ex Hippocratis & Galeni ſententia adhiberi poſſe probare nititur. Primum autem ad id euincendum, aphoriſmũ 29. ſecundæ ſectionis producit, ubi Hippocrates ita inquit: Quum morbi inchoant, ſi quid mouendum uidetur, moue. Qua ſanè ſententia quid oſtendere uelit Montuus non uideo, neque enim quicquam noſtræ aduerſatur ſententiæ: fatemur enim aperte circa morborum initia mouendũ eſſe, ſi quid mouendum uidetur. Tum autem mouere licet ante concoctionem, quum morbi inchoant, quúmque humores turgent. Proinde iis uerbis, Si quid mouendum uidetur, dilucide Hippocrates inſinuat, non in quouis morbo circa principia eſſe euacuandum, ſed tunc quando humores inſtabiles ſunt, & de una parte in aliam tranſfluunt. Et niſi hanc particulam adieciſſet, & ſimpliciter*

Montui argumenta refellũtur

Hippocratis locus expẽditur

pronunciaſſet, morbis inchoãtibus mouendos eſſe humores, ſibi ipſi pugnantia ſcripſiſſet, quandoquidem paulò ante cruda non eſſe mouenda dixerat. Galenum deinde affert, qui in iam citati aphoriſmi enarratione ita inter cætera ſcribit: Circa initia illorum morborum, in quibus ſperatur ægrotum conualiturum, tentandum maiora afferre remedia: de quibus Hippocrates dixit: Si quid uidetur mouendum, moue. Sunt autem hæc maxime, uenæ ſectio, nonnunquam uero & purgatio, quorũ nihil oportet morbo iam conſiſtente adhibere: ut enim in libro de criſibus manifeſtauimus, coctiones tunc maxime fiunt. Vt igitur hæ citius eueniant, melius eſt circa principia euacuare, quo minorem iam factã materiam, facilius poſſit natura concoquere. *Quibus utique Galeni uerbis probare conatur, licere ante coctionem materiam morbi minorem facere, quaſi nos ſimpliciter negaremus nunquam ante coctionem diminuẽte materiam euacuatione uti licere, quũ tamen fateamur interdum licere, quando ſcilicet morbus ualde acutus fuerit, ac humores turgẽt. Nam ut 4. aphor. 10. ait Hippocrates,* φαρμακεύειν ἐν τῇσι λίην ὀξέσιν, ἢν ὀργᾷ, αὐθήμερον, χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιουτέοισι, κακόν. *quod eſt:* Medicari in ualde acutis, ſi materia turget, eadem die oportet. Tardare enim in talibus malũ eſt. *Statim itaque in iis faciẽda euacuatio, antequã uidelicet robur corporis diſſoluatur, uel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale, hi qui per corpus uagantur humores decumbant. Quid multa? Galenum non de iis morbis in quibus crudi admodum humores, inque loco fixi ſunt, locutum eſſe, inde colligi poteſt, quod uenæ ſectionis & purgationis meminit, quorum remediorum neutrum, ut ſuprà etiam ex*

Galeni

Galeni in libro de tuenda ualetudine ſententia diximus, morbis prædictis adhiberi poteſt. Locutus itaque eſt de acutis morbis, quibus uenæ ſectio peculiare eſt remediũ, ut quarto de uictus ratione in morbis acutis 16. teſtatur Hippocrates, dicens: τὰ δὲ ὀξέα πάθεα φλεβοτομήσεις, ἢν ἰσχυρὸν φαίνηται τὸ νόσημα, καὶ οἱ ἔχοντες ἀκμάζωσι τῇ ἡλικίῃ, καὶ ῥώμη παρῇ αὐτέοισι: id eſt: In acutis affectibus ſanguinem detrahe, ſi uehemens uideatur morbus, & ægrotus ætate floreat, robúrque illi aderit. De acutis autem locutum eſſe morbis inde etiam manifeſtum fit quod ait, Nonnunquam uero & purgatio: neque enim ſemper purgatio accommodum in morbis acutis remedium eſt, ut Hippocrates etiam in aphoriſmis indicat, dicens: In acutis affectibus raro, & in principiis medicinis purgantibus uti oportet, & hoc cum præmeditatione faciendum. Cum igitur fateamur, diminuente materiam uacuatione in acutis morbis, in quibus humores turgent, uti poſſe medicum, nihil planè iam dicta Galeni ſentẽtia nobis aduerſari poteſt. Vacuationem autem diminuentem materiam eam intelligas, quæ tantam humorum molem educere poteſt, ut humores poſthac turgere deſinant. Quod ſi enim talis fuerit quæ parum aut nihil planè educat, quum maiorem in humoribus turbationem excitet, conſultius erit penitus illam negligere, quàm magno ægri detrimento adhibere. Reliqua quæ producit nihil opus habent ut confutentur, nihil enim nobis pugnant. Optaſſem igitur ualidiora attuliſſe Montuum argumenta, quibus ſuam roborare opinionem ac ſtabilem facere putauit.

Non

Non eſſe ætate etiam conſiſtentes tam ſanos quàm ægros, vt multi hodie medicorum facere conſueuerunt, immodicis medicamẽtis purgatoriis excarnificandos, multo minus infantes.

CAP. VI.

NEmo eſt qui neſciat, medicorũ hodie quorundam tantam eſſe inſcitiam, ut in quouis morbo deiectoria medicamenta commode & citra noxã exhiberi poſſe exiſtiment. Quinetiam eouſque illorum proceſsit temeritas, ut ſi quiſpiam bona adhuc etiam ualetudine utens, uel leuiſsime ſaltem in uictu deliquerit, mox huic deuorãdum pharmacum adhibeant. Neque quouis *tempore aliud in ore habent illi, carnifices uerius quàm medici, niſi hoc unum, purgatione opus habes, quaſi unico hoc remedio quibuſlibet morbis ſuccurri queat, non animaduertentes quanta ſit noxa, quæ ex crebra medicamenti ſumptione ſubſequi ſolet. Quare diligenter admodum cauẽdum ne integra adhuc ualetudine præditis temere pharmaca exhibeamus.* Hippócrate *enim 2. aphor. 36. teſte,* οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα ἐν τῇσι φαρμακείῃσι καθαιρόμενοι ἐκλύονται ταχέως· *id eſt. Qui ſalubritatem corporis habent, per medicamenta purgati citò exoluuntur.* Et *mox ſequenti,* οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες. *quod eſt: Qui bene ſe habent corpore, difficulter ferunt medicationes. Quum enim medicamentum purgans, proprium quidem attrahere humorem appetat, uel flauam ſcilicet bilem, uel atram, aut pituitam, aut aquoſam ſuperfluitatem, illis uero non præſentibus,*

ſanguinem

ſanguinem colliquet, ac carnes, ut ex ipſis proprium attrahat humorem neceſſe eſt. Sed obiiciet hic ſciolus quiſpiam, dicens: Fateor quidē bene habentes non facile medicamentis eſſe purgandos, uerum cum indies in corpore multa ſuperuacaneorum fiat generatio, expedit crebra alui ſubductione illa euacuare, ne ſi plus æquo redundauerint morbum procreent. Cui ita reſponſum uolo: Nō opus eſſe ob eam quæ quotidie in corpore aceruatur ſuperfluitatem crebra purgatione, ſed ſufficit ut ſingulis diebus collectam, exercitiis expurgemus, interdū etiam per balneas, alióſque euacuationis modos educamus. Teſtis eſt grauiſſimus autor Gal. qui 3. apho. 15. ī hūc modū ſcribit. ἐν μὲν τοῖς αὐχμοῖς διαφορεῖται τὰ περιττὰ ὑγρά. κατὰ δὲ τὰς ἐπομβρίας ἔνδον τοῦ σώματος ἀθροιζόμενα σήπεται, πλὴν εἴ τις αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀθροιζόμενα ἐκκαθαίρει τοῖς γυμνασίοις. οὐ μεγάλη γὰρ ἡ διὰ τῶν βαλανείων κένωσις, καὶ μόνον σχεδὸν ἥ τι τὸ κατὰ τὸ δέρμα. τὰ δ' ἐν τῷ βάθει κατεσπαρμένα τῇ τε σαρκὶ καὶ τοῖς στερεωτέροις ὀργάνοις, οὐκ αὐτάρκως ἐκκενοῦται διὰ τῶν βαλανείων. οὐ μὴν οὐδὲ διὰ τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ἡ κένωσίς γε τῶν περιττῶν ἐπιτήδειος. μεγάλως τε γὰρ δεομένοις χρήσιμος καὶ διὰ χρόνων μακρῶν. αἱ δὲ τῶν ὁσημέραι γεννωμένων ἐν τῷ σώματι περιττωμάτων κενώσεις, ἐλάττους εἰσὶν ἢ κατὰ φαρμάκου καθαίροντος ἐνέργειαν. εἰ δὲ καὶ βουληθείη τις αὐταῖς χρῆσθαι δὶς τοῦ μηνός, ἢ πάντως γε ἅπαξ, εὐλαβούμενος ἀθροισθῆναι πολλὰ τῶν περιττωμάτων, κακώσει τὸ σῶμα μετὰ καὶ τοῦ μοχθηροῦ περιβάλλειν ἔθει.

hoc

hoc eſt: In ſiccitatibus ſuperuacaneæ humiditates diſcutiuntur. Per imbres autem intra corpus collectæ putreſiunt, niſi quis ſingulis diebus congregatas exercitiis expurget. Quæ enim fit per balneas euacuatio modica eſt, & ſolũ ea fermè quæ circa cutem ſunt euacuat. Quæ autem in profundo per carnem, & partes ſolidiores diſperſæ ſunt ſuperfluitates, haud ſufficienter per balnea euacuantur. Neque tamen ea quæ fit per purgantia medicamenta ſuperuacaneorum uacuatio, idonea eſt, nam ualde indigentibus, & ex longis interuallis utilis eſt. Eorũ uero quæ quotidie generãtur in corpore ſuperuacaneorum euacuatio, minor eſt quàm ut exigat purgãtis medicamẽti operationem. Quod ſi uero quiſpiam uoluerit bis menſe, aut ſemel ſaltem ea uti, ueritus ne ſuperuacaneorum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam conſuetudinem trahit. Quid (oro) his uerbis apertius eſt? ita enim hodie medicantium peruerſam medendi rationem damnant, ut nemo ſit qui illos non toto cœlo aberrare uideat. Neque enim, ut ſolent, quibuſuis temere, & quocunque tempore purgantia medicamenta eſſe exhibenda monent, ſed indigentibus tantum, & ex longis interuallis. Qua ergo ratione ſe tuebuntur qui leuiculam ob cauſam, quam uel uictus recta ratione uincere queas, mox deuorandum medicamentum propinant? Quo denique pacto ab errore ſe uindicabunt, qui non ſemel aut bis, quod tamen Galenus reprehendit, ſed quauis hebdomoda catapotia deglutienda iis qui integra adhuc fruuntur ualetudine exhibent? Multo itaque conſultius erit ut hoc potius conentur, quo uitioſorum humorum, ſuperuacaneorúmq; multorum generationem recta uictus ratione aliíſque modis prohibeant, quàm ut ſemper tot

Neque bis neque ſemel menſe purgatione uti licet.

Errãt qui ſæpius catapotia deglutienda præbẽt

*immodicis purgationibus ſanos iuxtà ac ægros excru-
cient.* Id quod Galenus *etiam probat lib* 2. *de natural.fa
cul.cap.*8.*ubi contra* Eraſiſtratum *diſputans ita ſcribit:*
ταῦτ' οὐκ ἐχρῆν ἀγνοεῖν τὸν Ἐρασίστρατον, εἴπερ
κἂν κατ' ὄναρ ποτὲ τοῖς ἐκ τοῦ περιπάτου συνέ-
τυχεν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὰ περὶ τῆς γενέσεως τῶν χυ
μῶν· ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι
τοῦ μετρίως πιθανόν, οἴεται παρακρούεσθαι, σκηπτό
μενος ὡς οὐδὲ χρήσιμος ὅλως ἐστὶν ἡ τῶν τοιούτων ἐ-
πίσκεψις· εἶτα ὦ πρὸς Διός, ὅπως μὲν τὰ σιτία κα
τὰ τὴν γαστέρα πέττεται χρήσιμον ἐπίστασθαι, πῶς
δ' ἐν ταῖς φλεψὶν ἡ χολὴ γίνεται περιττόν, καὶ περὶ
κενώσεως ἄρα φροντιστέον αὐτῆς μόνης, ἀμελη-
τέον δὲ περὶ γενέσεως; ὥσπερ οὐκ ἄμεινον ὑπάρχον
μακρῷ τὸ κωλύειν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γεννᾶσθαι πλεί
ονα, τοῦ πράγματα ἔχειν ἐκκενοῦντας. *id eſt:* Hæc
minime ignoraſſet Eraſiſtratus,*ſi uel per ſomniũ aliquan
do cũ peripateticis fuiſſet uerſatus, æque ut ea neq; quæ
ad generationẽ ſuccorũ pertinent.* De quib. *quũ quod di
ceret nihil haberet, ne quod mediocriter quidẽ probabi-
le eſſet, fallere ſe putat, dũ inutilẽ prorſus eſſe id genus cõ
templationẽ prætendit.* Sed *nũquid per* Ioue *quæſo quẽ-
admodũ cibi cõcoquãtur in uẽtriculo ſciſſe eſt utile, quẽ-
admodũ autem in uenis bilis fiat eſt ſuperuacuũ, ac ſolius
uacuationis eius habenda eſt ratio, generationis eius nul
la cura? ceu non lõge ſatius ſit prohibere ab initio, ne mul
ta gignatur, quàm ſolicitos eſſe & occupatos de uacuan
da.* Proinde *oportet & noſtræ ætatis medicos, ſi nõ* Era-
ſiſtratij magis quàm Galeniani *eſſe gaudent, de nõ gene-
randis prauis humorib. potius ſolicitos eſſe, quàm de cre-*

bra

bra illorum per medicamenta purgãtia uacuatione, quibus nonnunquã ægrotantes miſerè enecant. Huc accedit, quod cum haud modica morborũ pars ex indigentia ſeu inanitione oriatur, nõ decet certe quouis momẽto ad exhibenda medicamenta purgantia tam procliues eſſe medicos, quãdo hos ipſos repletione potius quàm uacuatione curare conueniat, id quod Hippocrates *quoque faciendum eſſe monet, dum 2. aph. 22. ita inquit:* ἀπὸ πλησμονῆς ὁκόσα ἂν νοσήματα γένηται, κένωσις ἰῆται· καὶ ὁκόσα ἀπὸ κενώσεως, πλησμονὴ, καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις· *hoc eſt: Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio, & quicunq; ex euacuatione, repletio, & aliorũ contrarietas.* Deniq; *cum* Hippocrate *autore in libro de flatibus:* ἰητρική ἐστι πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, *quod eſt, medicina ſit appoſitio et detractio, diligenter curãdum ut medicus iis apponat quæ deficiunt, auferat autẽ ab illis tantummodo quæ redundãt, neq; temere uni tantũ, ut fermè hodie fit, intẽtus ſit.* Sed *quid dicã? ſcio eſſe hodie qui nedũ immodica exhibendo medicamenta delinqunt, uerũ in eam etiam ſæuitiam prorumpunt, ut ne infantes quidẽ ab hac carnificina immunes eſſe permittant. Scythæ profectò aut carnifices uerius quàm medici, quod contra omnium tum ueterũ tum recentiorum decretum in adhibendis medicamentis purgatoriis ætatem non animaduertunt.* Neq; *enim fruſtra eſt quod* 1. *aphor.* 16. *magnus ille* Hippocrates *in purgationib. admonet:* ἐπιβλέπειν δεῖν καὶ χώρην, καὶ ὥρην καὶ ἡλικίην, καὶ νούσους, ἐν ᾗσι δεῖ ἢ μή. *hoc eſt inſpicere oportere & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniant aut non.* Nullo *autem pacto eſſe purgandos pueros, multo minus infantes, in*

Haud modica morborũ pars ex indigẽtia.

Pueri non purgandi.

hunc modum ſcribens lib.9.cap.16.ther.meth. Galenus *oſtendit:* ἡ τῶν παιδίων οὐσία ῥᾷστα διαφορεῖται καὶ σκεδάννυται, διότι πασῶν μὲν ἐστὶν ὑγροτάτη, ψυχροτάτη δὲ οὐδὲ μιᾶς. ὥστε οὐ χρήζει καὶ ἀλλοίου βοηθήματος, ἐξ αὐτοῦ ἔχουσα τὸ κενοῦσθαι σύμφυτον· *quod eſt:* Puerorum *ſubſtantia omnium facillime digeritur ac diſsipatur, propterea quod eſt omnium humidiſsima, nulla uero frigidior, ita ut uacuãte remedio aut præſidio non opus habeat, cũ ex ſeipſa obtineat, unde naturaliter uacuetur.* Si *itaque nullo planè uacuante auxilio pueri opus habent, igitur nec purgatione, quæ poſt uenæ ſectionẽ potiſsima exiſtit. Atqui dicet quiſpiam, quid itaque faciendũ ſi infanti aut puero aluus nimium adſtricta fuerit? nã citra periculum niſi ſubuenias, aluo hoc pacto adſtricta, durare non poterunt. Curandũ ubi lactẽtes adhuc fuerint, ut nutrix aut animal cuius lacte infantes ueſcuntur aliquid quod ſubducendi aluum uim habeat, aſſumat* Ita enim Galenus *lib.3.de alimen.facult. faciendum ſuadet, dum ita inquit.* ἀλλὰ κἂν αἰγὸς ἢ τινος ἄλλου ζώου νεμηθέντος σκαμμωνίαν, ἢ τιθύμαλλον ἐν τροφῆς μέρει προσενέγκηταί τις γάλα, ῥυήσεται πάντως ἡ γαστὴρ αὐτῷ· *hoc eſt:* Si *capræ aut alterius cuiuſpiam animalis ſcãmoniam aut tithymalũ depaſti lac cibi loco quis ſumat, omnino aluus illi profluxura eſt.* Idipſum *uero ab* Hippocr. *didicit, qui 5.par.6. epid.34.in eum modum ſcribit:* γυνὴ, αἲξ ἐλατήριον ἢ σικύον ἄγριον βεβρωκυῖαι, καὶ παιδίοισι κάθαρσις. *quod eſt:* Mulier, *capra cucumerem ſylueſtrem comedẽtes, pueris purgatio.* Quod *ſi uero ablactati fuerint, glãde ſuppoſita aluus citari poteſt: aut mel, uel reſina terebinthina cibo adiicitur, id quod* Paul. Aegineta *lib.1. cap.6.*

Infantiũ aluus vt ſubducẽda

ca.6. iis uerbis faciendum docet: Porrò ſi pueri aluus ad-*ſtricta fuerit, mel cibo adiectum dabis: quod ſi ne ſic qui-dem deiicit, reſinam terebinthinam, quæ ciceris quanti-tatẽ æquat, adiicies.* In tantum certe ueteres medici nõ-*nullos noſtro ſæculo hoc titulo ſeſe uendentes ſuperarũt, ut ſi illos cum hiſ ipſis conferre uolueris, meros latrones præ illis dixeris.* Nihil autem mirum tales hodie oberra-*re paſsim medicos, cum, ut* Plin. *lib.29. cap.1. inquit, nul-la lex ſit quæ inſcitiã capitalem medicorum puniat, nullũ exemplũ uindictæ.* Diſcunt periculis noſtris, & experi-*menta per mortes agunt, medicóq; tantũ hominem occi-diſſe ſumma impunitas eſt, quãdo hercule in hac artiũ ſo-la eueniat, ut cuicunq; medicũ ſe profitenti ſtatim creda-tur.* Verũ dignum admodum eſt ut uulgo, quando nõ niſi *laruatos illos excoptet medicos, tales quales deſiderat con tingant, ut ſcilicet ſimiles habeant labra lactucas.* Mini-*me uero magnifaciendum eſſet ſic deſipere uulgum, niſi ſimul maxima principum & magnatum pars etiam eò inſaniæ deueniſſet, ut nõ niſi indoctiſsimos eosq; infantiſ-ſimos, adde quoque moriones ipſiſsimos ad curam ua-letudinis ſuæ adſciſcerent.* Neque admiratione dignum *puto, ſi indoctis hodie plerunque principibus, & nulli rei penitus niſi compotationibus ac uenationibus deditis, in-docti cõtingant medici,* τὸ ὅμοιον γὰρ, Ariſtotele *lib.8. mora liũ teſte,* ὁμοίου ἐφίεται. *id eſt,* Simile *enim appetit ſimi-le.* Et *ut omnis eruditionis oceanus* Hom. *quoque* Odyſſ. *ϱ inquit:* αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον, *hoc eſt,* Semper *deus ſimilem ducit ad ſimilem.* Proinde *quum docti in aulis principum plerunque ludibrio habeantur, neque enim adulari nouerunt, quæ una ars uere aulicos facit, fit ut hi qui garriendo, iactando, pollicendo, nugan-*

Medicorũ noſtri ſæculi latrocinium.

Vere aulici qui.

do, mentiendo, adulandóque plurimum poßint, omnium ſint gratißimi. Hinc *meritò ſtultis principibus multo ſtultiores obtingunt medici, qui probe illos non ſolum expilatos, ſed & excarnificatos* ἄϊδι προϊάπτουσι.

Catapotia, pilulas noſtri vocāt, non niſi ieiuno, & ei qui probe concoxit eſſe exhibenda, contra omnium fermè hac tempeſtate medicantium ſententiam.

CAP. VII.

N*Otum omnibus eſſe puto, qui tenuiter ſaltem noſtræ ætatis medicorum libros deguſtarunt, in uniuerſum omnes catapotia ea, quæ ut ex capite uehementius trahant exhibentur, non niſi unā alterámue poſt cœnam horam, contra omnium ueterum ſententiam ac rationem quoque ipſam deuoranda eſſe docere.* Non *enim niſi ieiuno, aut ei qui probe iam concoxit, eſſe exhibenda medicamenta purgantia, in quorum numero & catapotia ſunt, in primis monſtrat* Hippocrates *ſecundo de uictus ratione in morb. acutis* 13. *ita ſcribens:* ἐπεὶ καὶ κατὰ λόγον ἐστὶ μεσηγὺ τῆς καθάρσεως μὴ διδόναι ῥοφήν· *id eſt:* Nam *ab re non eſt, in media purgatione ſorbitionem dare non conducit.* Cur *autem apparēte iam purgationis initio à ſorbitione abſtinendum eſſe uetuerit, nulla alia ratio eſt, ut* Galenus *in comment. indicat, niſi quod aliàs purgantis medicamenti operatio exoluatur.* Si *itaque timor eſt ne iam cœpta etiam purgatione ſi quid ſorbitionis ſumptum ſit, operatio purgantis medicamenti imbecillior reddatur, cur non multo magis idem inter initia timendum, ubi longe facilius eſt medicamenti uim obtundere? Quapropter ieiuno certe danda*

Medicamēta purgantia ieiunis exhibenda.

medicamenta

medicamenta purgãtia, ne ſcilicet multitudine ciborum in ſtomacho operatio medicamentorum impediatur, id quod facile fit, quum natura iam concoquendis cibis occupata ſit. Teſtis eſt Paulus Aeginet. *qui libro 7. cap. 6. in hunc modum ſcribit:* Summatim *in omni purgatione efficaci, medicamentum homini quem certa prius uictus ratione alueris, ieiuno, & ei qui probe concoxerit tra des, ac ſomno quoad in totum purgatus fuerit, arcebis, motu mediocri ſi fieri poteſt adhibito, cibo omni & potu abſtinere uſque ad conſummatam purgationem compelles.* Quinetiã Auicenna *ipſe, quem tamen unum ſe ut ducem optimum ſequi putant, haud aliter quàm* Paulus *ac alij ueteres,* Fen. 4. *primi* Cano. *cap. 5. prohibet, ne quid poſt medicamenti purgatorij ſumptionem uel cibi uel potus ſumatur, ne ſcilicet facultas medicamenti iiſipſis obruatur, atque adeo imbecillior fiat.* Verba *eius hæc ſunt:* Qui *medicamentum ſumpſit, non debet comedere neque bibere donec pharmacũ ſuum perficiet officium.* Proinde *quemadmodũ diligenter cauendũ ne medicamenti operatio per ſubſequentes cibos aut potus imbecillior reddatur, ita ſumme cauendũ quo neque ciborũ concoctio per ſubſequentia medicamenta purgãtia interturbetur.* Hinc Paulus *lib. iam citato ca 4.* Aloen *etiã medicamẽtũ cæteris minus nocens, poſt cibũ non eſſe exhibendam docet.* Sed *praſtat uerba ſubſcribere:* Bilem, *inquit, flauam optime educit aloes denarius cũ melicrato matutino tempore exhibita, nã qui ueſperi eam propinãt, uel poſt cibũ, lædunt, quoniam alimentum diſtrahit corrumpitque.* Si *ergo* Aloe, *quæ, ut eodem loco* Paulus, *& alibi* Dioſc. *&* Gale. *ſcribunt, inter omnia purgantia medicamenta ſola amica & utilis eſt ſtomacho, ea ratione ne nutrimentũ*

 diſtrahatur

diſtrahatur poſt cibum exhiberi non debet, multo minus catapotia illa fortia, quæ nõ Aloen tantum, uerumetiam alia multo hac uehemẽtiora in ſe cõtinent medicamẽta, exhibere licebit. Diſcedant itaque à peruerſa illa conſuetudine medici, qua nondum perfecta concoctine medicamenta purgantia propinare didicerunt, nam hoc pacto concoctio non ſolum impeditur, ſed & nutrimentum ita diſtrahitur, ut conuenienter membra nutriri non queat, & potius tempore matutino ubi perfecta penitus concoctio exiſtit exhibeant, ea enim lege illorum operatio probe perficietur, & quicquid noxium eſt omnium facillime attrahetur. Sed tãta eſt illorum hominum pertinacia, ut uel citius mori eligant, quàm ab eo cui aſſueuerunt ut recedant, perſuadeas.

Præter omnem rationem noſtrates decocto piſorum poſt epota medicamenta purgantia abluendi abſtergendíve gratia vtí.

CAP. VIII.

QVemadmodũ nõ probo penitus poſt epota medicamenta purgantia abluendi ui præditis non uti, ita nec laudo ſi poſt quodcunque medicamentum purgatoriũ adhibeantur. Perinde enim ut non cõuenit, quemadmodũ autor eſt Hippoc. ſemper purgãte ſumpto medicamento à ſorbitione cremoris ptiſanæ abſtinere, ſed illum interdũ ſorbuiſſe ſalutare eſt, ita & abluere nonnunquam confert, nonnunquã uero minime. Quãdo autem ptiſanæ cremorem utile ſit ſorbere poſt epotum medicamentum, & quando minus, pulchre, Gale. ſuper Hippoc. de rat. uict. in morb. acut. lib. 2. cõm. 12. in hũc modum ſcribens indicat: ἐν ἄλλῳ μὲν χρὴ προνοεῖσθαι

τοῦ

τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς, ὃ δὲ καὶ στόμαχον ὀνομάζουσιν, ὡς διαμένειν ἀβλαβὲς ἐν ταῖς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων πόσεσιν, μάλιστα δ' ὅταν ἐπὶ τῶν πυρεττόντων δίδοταί τι τοιοῦτον. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ καθαρτικὸν φάρμακον, ὡς ἂν ὀλίγον ὂν, εἰς τὸν πυθμένα τῆς κοιλίας ἀφικνεῖται, κατὰ δὲ τὴν δίοδον ὁ στόμαχος ὅσον τε ὑψηλότερον τῆς γαστρὸς, οὐ μόνον τῆς ποιότητος τοῦ καθαίροντος φαρμάκου, ἀλλὰ καὶ τῆς οὐσίας προσιζούσης ἐν τῇ διόδῳ μεταλαμβάνων μεγάλως βλάπτεται. χρήσιμος οὖν ὁ χυλὸς τῆς πτισάνης ἐπιῤῥοφούμενος, ὡς ἂν ἀποῤῥύψαι μὲν καὶ κατασύραι κάτω προσαποπλασμένον ἐν τῇ διόδῳ δυνάμενος, ἐπικεράσαι δὲ καὶ ὑπαλλάξαι τὴν ἐνιζηκυῖαν τοῖς μορίοις ποιότητα τοῦ φαρμάκου. διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ καθαρτικοῦ πόσει κελεύει τῆς πτισάνης ἐπιῤῥοφεῖν. ἀρξαμένης δὲ γίνεσθαι τῆς καθάρσεως, οὐκέτι βούλεται διδόναι τῆς πτισάνης, εὐλαβούμενος ἐκλυθῆναι τὴν ἐνέργειαν τοῦ καθαίροντος φαρμάκου. *quod eſt:* Maxime *quidem ori uentris, quod & ſtomachum uocant, ut in ipſis purgantiū medicamentorū potibus illæſum maneat, prouidere oportet, præſertim ubi febrientibus tale quidpiam propinatur.* Nanque *purgans medicamentū ipſum tanquam exiguum, ad uentris fundum peruenit, dumq́; tranſit, ſtomachus & quæcunque ſublimior pars nō qualitatē medicamenti purgantis modo, uerū & ſubſtantiæ quæ in tranſitu adhæret aliquid adſumēs, uehemēter læditur.* Ptiſanæ *igitur cremor abſorptus cōmoditatem affert, nēpe & detergere, et deorſum trahere quod uiæ adhæret, & qualitatem medicamenti*

Quando ſorbendū.

mēti quod his partibus adhæret, tum temperare, tū permutare poteſt. Ob eas igitur cauſas à purgantis medicamēti potu, ptiſanā ſuperſorberi præcipit. Sed ubi purgatio cœpit, ab ea uult abſtinendum, purgantis medicamenti operationem exolui ueritus. Quæ ſanè uerba repetit in libro De iis quos purgare oporteat, quibusq́, medicamentis, & quo tempore. Diſcenda uero inde erit uera abluendi ratio, ut ſcilicet non quouis tempore, nec poſt quodlibet medicamentum epotum abluamus, ſed tum ſolum quādo nondū purgatio cœpit, & non niſi ubi timor eſt, ne illæſum os uētriculi, quemadmodū in febribus fieri contingit, permaneat. Errant itaque noſtræ tempeſtatis medici, qui non niſi ubi iam cœperit purgatio, ac uenter bis aut ter deiecerit, abluunt, etiamſi nulla ſtomachi mordicatio apparuerit, cū potius ante purgationis initium id faciendū eſſet, quod aliàs medicamenti purgantis operatio obtūdatur. Atqui non tantū hac ratione delinquūt, uerū in eo etiā quod decocto piſorum ad abluendum utuntur, cùm omniū ueterū ac probatiſſimorū ſcriptorum teſtimoniis cōſtet illa nulla abſtergēdi ui prædita eſſe. id quod ſatis aperte mōſtrat Ga. li. I. de alimentorū fac. de piſis, in hunc modū ſcribens: πλήσιόν τι κατὰ τὴν ὅλην οὐσίαν ἔχουσι κυάμοις, ἐσθιόμενοί τε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτοῖς, ἐν δυοῖν δὲ τοῖν παραλλάττουσιν, ὅτι τε φυσώδεις ὁμοίως οὐκ εἰσὶν τοῖς κυάμοις, ὅτι τε τὴν ῥυπτικὴν δύναμιν οὐκ ἔχουσι, καὶ διὰ τοῦτο βραδυπορώτεροι τῶν κυάμων κατὰ γαστέρα εἰσίν. hoc eſt: Simile quid tota ſubſtantia piſa cum fabis obtinent, nec alio quàm illæ modo comeduntur. Duo tantum ſunt in quibus euariant, non enim ſimiliter ac fabæ inflant, nec abſtergunt, ideóque ſegnius q̃ illæ

Quando abſtinendum à ſorbitione.

Quando abluēdū.

Piſa non abſtergūt.

illæ per aluũ ſecedunt. Quod ſi itaq; quis abluentibus uti commode uoluerit, potius idipſum decocto cicerum agat: ὑπάρχει γὰρ καὶ ῥυπτικὴ δύναμις αὐτοῖς, *ut lib. I. de alimentorum facult. Galenus ait:* ἐπιπλέον ἢ τοῖς κυάμοις, ὥστε τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς ἐν νεφροῖς συνισταμένους λίθους ἐναργῶς θρύπτουσιν. *i. Ineſt enim ciceribus abſtergendi uis potentior quàm ipſis fabis, adeò ut quædam ſpecies contractos in renibus calculos euidenter frangant. Licebit & hac ratione uti hordei decocto, quod & ipſum, Dioſcoride teſte, abſtergendi ui præditum ſit.* *Cicerum facultas.*

Febricitantes, tertiana præſertim exquiſita correptos febre, immodicis medicamentis purgatoriis non eſſe excarnificandos, vt plerique hodie faciunt, cum alterantibus vti interdum ſatis ſit.

CAPVT IX.

MVlti ſunt hac tempeſtate medici, qui non ſatis arbitrantur eſſe ſemel in febribus, tertiana etiam exquiſita, medicamẽtum purgãs exhibuiſſe, niſi id iterũ atq; iterũ deuorandũ propinarint, idq; nulla ueterũ autoritate, nec ratione, q̃ alicuius momenti ſit confiſi, ita ut hoſipſos errare hac medendi ratione omnium euidentiſſimum ſit. Sed ut idipſum clarius ſtudioſi deprehendere poſſint, primum ueterum teſtimoniis oſtendemus quàm ſuſpectas illi euacuationes, immodicas maxime, quæ per medicamenta purgantia ac alia auxilia in febribus fiunt, habuerint. Galenus ſiquidem libro ſecundo Artis cur. ad Glauconem, tertianæ exquiſitæ curationem ex profeſſo tractans, hanc ipſam primũ omnium

quanto

quanto magis fieri poteſt, refrigerare oportere ac humectare docet: nam contrariorum contraria remedia eſſe. flauam enim bilem humorem inter omnes qui in corpore ſunt aridiorem ſicciorémq; exiſtere. Poſt hæc tãquam ad minus neceſſariam, quàm ſit prior, indicationem, bilis ſcilicet excretionem, reſpicit, admonens non immodicis medicamentis ad eam educendam opus eſſe, cum interdum ad uentriculum repat, atq; tum per uomitũ educi poßit, interdum autem ad inferiora uergat, & tunc per aluum ſubduci queat, hoc quod ſponte plerunque fieri ſolet. Quod ſi uero non fiat, uentrem mollibus clyſteribus exinaniendum monet, adeò ut immodica per medicamenta purgatoria uacuatione minime opus ſit. Non *eſſe autẽ opus multa uacuatione, ipſe mox aquarum marinarum & ſalſarum exemplo monſtrat, ſic ſcribẽs:* τὰ λουτρὰ θαλάττια, καὶ ἁλμώδη, καὶ νιτρώδη, καὶ θειώδη πλεῖον μὲν ἀπάγει τῆς χολῆς, πολὺ δ' ἧττον ὠφελεῖ τὸ πολίμων. ἄμεινον δ' εἰπεῖν οὐδ' ὠφελεῖν αὐτά, μειζόνως βλάπτοντα ταῖς ποιότησιν, ἢ ὀνηθέντα ταῖς κενώσεσιν. ἀτὰρ οὖν καὶ εἶδά τινα κιβδήλῳ λογισμῷ τοιοῖσδε χρήσασθαι λουτροῖς ἀναπεισθέντα, εἶτα ξηρανθέντα τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, εἰς τοσοῦτόν τε διαφθαρέντα, ὥστε μαρανθεὶς ἀπέθανεν. ἐπέτεινε δ' αὐτῷ καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα δίαιτα πρὸς τὴν κένωσιν τῆς χολῆς. ἀεὶ δὲ χρὴ ποιότητας ἐναντίας τῇ κρατούσῃ παρὰ φύσιν αἰτίᾳ προσάγειν, καὶ ὡς πολὺ τὸ βέλτιον ἐστοχάσθαι τοῦ κενοῦν ὁπωσοῦν. ὅπερ οὔθ' αὐτὸς ἐγνώσκεν, οὔθ' ἑτέρων ἐμάνθανε λεγόντων. *quod eſt:* Marina bal*nea, ſalſa, nitroſa, atque ſulphurea, plus quidem bilis educunt,*

ducunt, ſed multo minus iis quæ ex potabili aqua fiunt proſunt. Præſtat uero neque ipſa utilia dicere, quandoquidem plus qualitate nocent, quàm euacuationibus iuuent. Equidem noui quendam corrupto iudicio hiſce balneis uti perſuaſum, deinde extenuato corporis habitu, ad tantam ueniſſe perniciem, ut tabe conſumptus interiret. Reliqua quoque uictus ratio ad bilem excernendam illi adaugebatur. Semper uero oportet contrarias qualitates illis quæ præter naturam inualuerunt opponere, cũ hoc multo melius ſit, quàm quomodolibet euacuare. Atqui neque hoc ipſe nouerat, neque ab aliis docentibus didicerat. In quibus ſanè uerbis Galenus periculo cuiuſdã qui inſcitia medici periit nos admonet, ne in tertiana exquiſita immodicis euacuationibus ſtudeamus, ſed id potius conemur, ut cõtrariis qualitatibus, quæ habitum corporis corrigere poſsunt, febrem oppugnemus, id quod multo præſtantius eſt, quàm hac aut alia ratione uacuare. Quod ſi itaque balnea aquæ ſalſæ, marinæ, nitroſæ et ſulphureæ tantum huic cuius Gale. meminit, obfuerunt ut tabe tandem abſumptus perierit, cur non idem periculum purgatoria medicamenta, immodica præſertim, quæ non tantum qualitate ſua, quando omnia id generis ſint potentia calida, uerumetiam uacuatione nimia nocent, adferrent? Huc reſpexit etiam in aphoriſmis Hippocrates, dũ prima ſectione 24. præcipit, in acutis morbis raro, & nõ niſi cũ præmeditatione multa, eſſe purgãtibus medicamentis utendum. Et in compendio Oribaſius in eam ſententiam ſcribens: Crudi exiſtentes humores antequã incipiant generare morbos, caute ſunt uacuandi, iam autem febrientes nullo modo. Inter Latinos etiã Cornelius Celſus libro primo, capite undecimo, nunquã, inquit,

inquit, in aduerſa ualetudine medicamentũ eius rei cau ſa recte datur, niſi ubi is morbus ſine febre eſt. At ubi febres ſunt, ſatius eſt eius rei cauſa cibos potionéſque aſſumere, qui ſimul & alant, & uentrẽ molliant. Cæterùm inedia calidis & ſiccis corporibus, Galeno libro decimo ther. metho. cap. 5. teſte, maxime eſt noxia. His autem qui in calida & ſicca æſtate febre laborant, quæ ſcilicet ex uſtione, aut labore immodico, aut uigiliis, aut comprehẽſis iam animi motibus ſit contracta, nõ tãtũ noxia eſt, ſed ſi quicquam aliud planè pernicioſa, quippe uel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus niſi prius mors occupet, in hecticas migrant, atque ab iis in maraſmum, uel protinus ardentibus præteritis in hecticas. Quapropter ſi calidas & ſiccas naturas tantum malum ob inediam ſequitur, cur idem non ab immodicis medicamentis, quæ ſubinde multo magis quàm inedia corpus exhauriunt, contingeret? Et ſcio ipſe quoſdam qui hoc pacto deducti ad tabem perierunt. Præterea quum tertianæ, & aliarũ ex putredine humorum natarum febriũ, curationis duplex ſit indicatio, una quæ humores febres efficientes, altera uero quæ febres ipſas reſpicit, ſemper medico ad febres magis quàm ad humores reſpiciendum, quod calor humoribus noxiis uehementior ſit, atque adeò magis etiam urget. Proinde ad contrariam opponendam qualitatem magis animum aduertamus oportet, quàm ut euacuemus. Ita Paulus Aegineta libro 2. ca. 20. tertianæ exquiſitæ tanquam morbo originem à bile flaua habenti, humectantibus & refrigerantibus medicamentis in primis occurrendum eſſe ſtatuit, necnon & cũ eiuſdẽ effectus uictus ratione. Tãdẽ ſi quid ſeſe in uentrẽ recipit, et tãq̃ in ſentinã cõfluit, id uel per uomitum, uel

uel per inferna euacuandum. Diximus autem ſuprà ſæpe ſua ſponte aluum, ea quæ ad inferiora repunt, in tertiana exquiſita deducere, ita ut non ſemper opus ſit purgante ad hanc rem medicamento. Quare quemadmodum immodicis medicamentis purgantibus uacuare febricitantes ſemper noxium eſt, ita interdum ſemel ea adhibuiſſe utile exiſtit, id quod fit ſi maior ex noxiorum humorum euacuatione utilitas, quàm ex purgantibus medicamentis conſequitur detrimentum, quemadmodum dilucide in prima ſectione aphoriſmorum Hippoc. *comment. 24. in hunc modum ſcribens* Galenus *indicauit:* κίνδυνος οὐ μικρὸς ἐν ὀξεῖ νοσήματι κακῶς φαρμακεῦσαι, τῷ πάντα μὲν τὰ καθαίροντα φάρμακα θερμὰ ταῖς δυνάμεσιν εἶναι. δεῖται δὲ ὁ πυρετὸς, ᾗ πυρετός ἐστι, κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον, οὐχ ὅπως τῶν θερμαινόντων καὶ ξηραινόντων, ἀλλὰ τῶν ἐναντιωτάτων αὐτοῖς, τοῦτ' ἔστι τῶν ὑγραινόντων τε καὶ ψυχόντων. οὐκοῦν οὐδ' αὐτῆς ἕνεκα τῆς πυρώδους θερμασίας ἡ κάθαρσις ἡμῖν παραλαμβάνεται, ταύτην γὰρ ἴσμεν ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ βλαπτομένην, ἀλλὰ τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν ἕνεκα χυμῶν. χρὴ τοίνυν μείζονα τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς τῶν λυπούντων χυμῶν κενώσεως γίγνεσθαι τῆς βλάβης, ἣν ἐξ ἀνάγκης βλάπτεται τὸ σῶμα πρὸς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων. ἔστι δὲ ἡ ὠφέλεια μείζων, ἐὰν ἀλύπως τε καὶ πᾶς ὁ βλάπτων καὶ λυπῶν ἐκκενώθη χυμός. *hoc eſt:* Periculum *non minimum in morbo acuto perperàm medicamento purgante uti, quod omnia id genus medicamēta facultatib. calida ſint.* Febris *uero quatenus febris*

febris eſt, & ſui ratione, nedum calefacientibus atque exiccantibus, ſed potius cõtrariis, hoc eſt humectantibus & refrigerantibus egeat. Non igitur ob igneam febris *caliditatem purgationem adhibemus, hanc enim ſcimus ſui ratione nocituram, ſed propter humores illam efficientes. Quare maiorem oportet ex noxiorum humorum euacuatione fieri utilitatem, quàm id quod neceſſariò cõſequitur ex purgantibus medicamentis detrimentum.* Eſt *autem utilitas maior, ſi abſque moleſtia omnis humor noxius & infeſtans euacuetur. Quibus utique uerbis* Gal. *etiam admonet, non temere febricitantes eſſe purgandos, quod id plerunque non ſine magno ægrotantis periculo fieri poßit. Quod ſi tamen purgandi neceßitas interdum incumbat, uidendum tum ut ita purgemus, quo ex euacuatione maius commodum, quàm detrimentum ſequatur, id quod fiet ſi lenibus, & ſine moleſtia euacuantibus medicamentis uſi fuerimus.* Hinc *manifeſtum eſt in febribus, tertiana maxime exquiſita, non facile medicamenta purgantia eſſe adhibenda, quod fermè ſemper natura ſua ſponte humorem febrem efficientem uincat atque educat.* Si *tamen ita contingat ut natura humorem integre uincere non queat, ſatis erit ubi leuioribus eam medicamentis iuuerimus.* Et *hoc inter* Arabes *etiam faciendum ſuadet* Abenrois, *qui lib.7. coll. cap.*11. *ſic ſcribit:* Hæc *febris ſi fuerit exquiſita tertiana, erit ſecura et abſq; periculo.* Et *ſcimus certò, quod natura uincet hũc humorem, & ob id non debemus hunc medicamẽtis attractoriis mouere, ſicut eſt ſcammonia, eo quod rectificã do illam quantum poſſumus, membris principalibus inducet noxã, atqueadeo uirtutem imbecilliorem reddit, auget quoque calorem febrilem, ſuámque ſiccitatem.* Et

ſi

ſi aliud nõ induceret nocumentum, niſi ſurgendi & decumbendi conatum, modicum non inueniretur, quia tẽperamentum inde magis caleſit & debilitatur. Sed apparente ſigno concoctionis, non eſt malum dare aliquam medicinam attractoriam, in hunc modum, ut des ea quæ habent lenire materiam & humectare. Diligenter igitur in febribus animaduertãt medici, ut plus in humectando & refrigerando, quàm nimium uacuando ſint occupati. Hic iterum cũ ridicula ſua annotatione in medium prodit Montuus, ac oſtendere conatur licere in tertiana exquiſita exhibere medicamenta purgantia, id tamen quod nunquã negauimus, ſatis enim conſtat, ut ex iam dictis etiam colligi poteſt, nonnunquam in tertiana quoque exquiſita purgantium medicamentorum uſum utilem eſſe. Nos uero immodicum illorum uſum damnamus, nec ulla niſi fuerint lenia, adhibere commode poſſe adſcrimus. Potuiſſet utique & hãc omiſiſſe annotationẽ ut alias oẽs Mõtuus, nã nihil habet ꝙ nobis aduerſetur.

Alterationi potius quàm euacuationi ſtudendũ.

Montuo reſpondetur.

Quum veterum omnium teſtimoniis ad febrium curationem balneo nihil vtilius ſit, inique facere hodie medicos quod febricitantibus illo interdicunt.

CAPVT X.

QVod noſtra tempeſtate magna medicorũ pars in eam dementiam prolapſi ſunt, ut febricitãtes in uniuerſum omnes, tertiana etiam correptos febre à balneo prorſus arceant, nulli acceptum ferendũ niſi uni Razi, qui tract. 10. c. 4. de tertianæ cura ita ſcribit: Cum febris ægrũ dimiſerit, adhuc eodem regimine quo

prius poſt febrē per tres dies erit regēdus. Quibus tranſactis pullina caro aut hœdina danda eſt. Interim tamen à balneo & ſole et uino abſtinēdus eſt. Quod ſi de laconio intellexit Razes, *nihil illi aduerſamur. Si uero de balneo aquæ dulcis, nihil decreto illo mendacius. Quicquid tamen ſit, euidentiſſimum exiſtit noſtræ ætatis medicos etiam ab aquæ dulcis balneo prohibere febricitantes, id quod erroneum eſſe multorum ueterum teſtimoniis euincemus.* Primum omnium Hippoc. *qui* 1. *aph.* 17. *ita ſcribit:* αἱ ὑγραὶ δίαιται πᾶσι τοῖσι πυρεταίνουσι ξυμφέρουσι. *quod eſt:* Victus *humidus febricitantibus omnibus confert. Quod ſi ergo in uniuerſum humidus uictus febricitantibus utilis eſt, conſequitur, & balneum aquæ dulcis conferre, quandoquidem illud non ſolum humectet, ſed & refrigeret, ut teſtatur* Hippocrates *libro ſecundo de ratione uictus, dicens:* ὕδωρ πότιμον ὑγραίνει καὶ ψύχει. *id eſt:* Dulcis *aqua humectat & refrigerat.* Gal. *quoque lib.* 10: *ther. metho. cap.* 7. *ſolium aquæ dulcis inter remedia quæ extrinſecus admota corpus refrigerant, & humectant, recenſet, inquiēs:* ἔξωθεν μὲν οὖν προσπίπτει τότε περιέχον ἡμᾶς αὐτὸ, καὶ ὅσα δυνάμει φαρμάκων ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν πεφύκασι. καὶ τρίτον πρὸς τούτοις ὑδάτων γλυκέων λουτρά. *id eſt:* Extrinſecus *corpori accedunt tum aer ipſe qui nos ambit, tum medicamenta quæcunque humectandi refrigerandique uim obtinent, & tertium præter hæc, dulcis aquæ ſolium.* Et *lib.* 3. *de tuenda ualet. ubi ſic ait:* ἔστι δὴ τῶν γλυκέων ὑδάτων θερμῶν ἡ δύναμις, εὐκράτων μὲν ὄντων ὑγρὰ καὶ θερμὰ, χλιαροτέρων δὲ γενομένων ὑγρὰ καὶ ψυχρά. θερμοτέρων δὲ τοῦ δέοντος ἀποτελεσθέντων, θερμὰ

Balneum aquæ dulcis humectat et refrigerat.

μὲν, οὐκέτι δ' ὁμοίως ὑγρά· hoc eſt: dulcium calfactarum aquarum, ſi media temperie ſint, uis calida & humida eſt: ſin tepidiores ſint, humida & frigida: quod ſi iuſto calidiores fiant, calida quidem, ſed non perinde humida. Ex quibus uerbis medicus non ſolum balnei uim, ſed & applicandi in febribus modum diſcere poteſt, ut ſcilicet tepidum ſit, ſi ut infrigidet atque humectet uoluerit. Balneum aquæ dulcis humectare & refrigerare Alex. quoque Trallianus lib. 3. cap. 43. docet, ita ſcribens: Nouimus quippe & experti ſumus, balnea dulcis aquæ frigorificam & humectantem obtinere facultatem. Si itaque balneum, maxime ubi tepidum fuerit, refrigerare & humectare poteſt, cur febricitantibus non ſuo tempore, cũ qualitate ſua febrium naturæ in uniuerſum aduerſetur, adaptari queat, non uideo. Quod autem in omnibus ferè febribus balneo commode uti liceat, ordine iam quodã demõſtrabimus. In diariis ſiquidẽ febribus, quas ephemeras Græci uocant, utile eſſe balneum docet Galenus libro primo capite ſecũdo ad Glauconem, ſic de curatione illarũ ſcribens: χρὴ ἐπί τε λουτρὰ ταχέως ἄγειν αὐτοὺς, καὶ τὴν ἄλλην τὴν συνήθη δίαιταν. id eſt: Oportet ſiquidem eos confeſtim ducere ad balnea, atque ad conſuetam uictus rationem. Id quod & libro octauo ther. metho. capite tertio facit, dum ita de diariarum curatione ſcribit: ἄγειν μὲν ἐπὶ τὰ λουτρὰ χρὴ πάντας ἐν τῇ παρακμῇ τοῦ πρώτου παροξυσμοῦ. hoc eſt: Quippe in prima acceſſione inclinante ducendi in balneum omnes ſunt. Ex quibus uerbis tempus quoque balnei inſinuat Galenus, οὐ μὴν ἅπαντί γε, ut paulò pòſt ait, καιρῷ τοὺς πυρέξαντας λουστέον, ἀλλ' ἐν τῇ παρακμῇ παροξυσμοῦ.

Diariis balneum confert.

Quando lauandi febricitantes.

quod eſt: Non enim quouis tempore febricitantes lauãdi ſunt, ſed in acceſſionis remiſſione. Lauãdos præterea eſſe diaria febre correptos Paulus etiã Aegi. lib. 2. ca. 16. docet. Et Alex. Trallianus li. 5. ca. 1. præſentiſſimã febribus diariis curationem balneum eſſe inquit. Cæterùm quod in putridis febribus etiam conferat balneum, lib. 10. & 11. ther. meth. Gal. multis in locis oſtendit, præſertim autem ca. 10. libri decimi, ubi balneum febribus per ſe & ex accidente utile eſſe ſcribit. Nam cum uacuatio excrementorum ſub cute detẽtorum illis utiliſſima ſit, certum eſt in balneo neceſſariò ob æqualem per omne corpus calorem, exiguorum meatuum rarefactionem fieri, atque adeo cutim laxari, & ſic quæ detenta ſub hac fuerunt uacuari, balneúmque ſic per ſe, quandoquidem uacuat pdeſſe. Quia uero denſatam atq; coarctatã cutim ipſam, ut ſuperuacua illic educi queant, laxat, fit ut & ex accidenti refrigeret. Tempus autem lotionis eodem quoque loco Galenus monſtrat eſſe febris inclinationem. In libro quoque de tabe febribus putridis balneum eſſe utile ſtatuit, at non niſi poſt concoctionem: Verba eius hæc: τῶν μὲν ὅσω ἤδη χυμοῖς σηπομένοις ἀναπτομένων πυρετῶν μετὰ τὴν πέψιν τῶν χυμῶν ἴαμα βαλανεῖόν ἐστι· quod eſt: Febrium quidem ex putredine humorum accenſarum, balneum poſt humorum concoctionem adhibitum, remedium eſt. In intermittentibus uero febribus eſſe balneum utile ſatis liquet, qui Galenum lib. 1. ther. meth. ad Glauconẽ, ita de tertiana exquiſita ſcribẽtem legit: λουτρὰ δὲ θερμὰ δι' ὕδατος ποτίμου, τὸ μέν τι κενοῖ τῆς χολῆς ἀπάγοντα· τὸ δέ τι ἐν τῇ ποιότητι μεγάλως ὀνίνησιν, ὑγραίνει γὰρ καὶ ψύχει κατὰ δύναμιν ὅσα τοιαῦτα λουτρά. id eſt: Balnea

Putridis febribus balneum cõducit.

In intermittentibus febribus balneum utile.

calida ex aqua potabili proſunt, tum quia bilis aliquid educunt, tum etiam quia qualitate ſua plurimum iuuãt, humectant enim ac potentia refrigerant. Et *paulò pòſt:* τοὺς δὲ φιλολουτροῦντας οὐδ᾽ εἰ δὶς τῆς ἡμέρας λούειν ἐθέλοις, ἁμαρτάνοις, ἀλλ᾽ ἐν καιρῷ μάλιστά σοι τοῦτο μνημονευέσθω. εἰ δὲ καὶ πέψεως τῆς νόσου σημεῖα φαίνοιτο, κἂν εἰ πλεονάκις λούοις οὐκ ἂν ἁμάρτοις. *hoc eſt:* Et *qui balneis admodum delectantur, ſi etiam bis in die lauare permiſeris, non aberrabis, ſed illud ſemper in memoria habeto, ut in tempore id faciant.* Si *uero etiam coctionis morbi ſigna apparuerint, tunc etiam ſi ſæpius laueris, nihil delinques.* Quibus *utique uerbis indicare uidetur* Galenus, *etiam ante concoctionem morbi eos qui delectantur ſemel aut bis tutò lauari poſſe: coctionis autem notis apparẽtibus etiam ſi ter aut ſæpius quis lotus fuerit, nihil obeſſe.* In *tertiana uero notha balneum quoque expedit, at non niſi ubi coctionis ſigna apparuerint.* Hinc *eſt quod ita ſcribat:* ἐν δὲ τοῖς οὐκ ἀκριβέσι τριταίοις οὐδὲ λούειν εὐθὺς κατ᾽ ἀρχὰς ἀγαθὸν, ἀλλ᾽ ἡνίκα ἂν φαίνοιτο ἤδη τὰ σημεῖα τῆς πέψεως. Idem *hoc quod iam ex* Galeni *ſententia diximus docet* Paulus *lib. ſecundo cap.* 20. & 21. In *quartana denique non ſolum* Hippoc. *lib.* 2. & 3. *de morbis balneum probat, ſed &* Galenus *libro* I. *ad* Glauconem. Denique *in lib. de tabe inquit:* τοῖς ἑκτικοῖς μόνοις μὴ συνισταμένοις χωρὶς ἐπιπλοκῆς τινος ἑτέρου πυρετοῦ, πᾶς χρόνος ἐπιτήδειός ἐστι πρὸς λουτρόν. *quod eſt:* Hecticis *ſolis ſine quidem alicuius alterius febris complicatione conſtitutis, omne tempus ad balneum idoneum exiſtit.* Idem *docet libro decimo cap.*

In tertiana notha balneum expedit.

In quartana balneã dum eſſe.

Hectica correptis balneum prodeſt.

10.*ther.meth.Sed oportet ut prorſus citra laborem æger in balneum ſuper lectulo deportetur, ne uires reſoluantur.* Auic.*denique in febribus balneum nō raro probat, quem mirum eſt cur hic ut principem ſuum nō ſectentur.* Inter Arabes *etiam balneum febribus utile eſſe ſtatuit* Abenrois, *qui* 7.*coll. cap.* 10. *ita ſcribit*: Et *ſcias quod balneum in declinatione febrium collaudatur, quoniam ſuperfluitates euacuat ſubtiles.* Adeò *ut mirari ſatis non poßim, cur noſtra ætate medicinam exercētes in uniuerſum omnes, tertiana etiam exquiſita correptos, febricitantes à balneo arceant.* Sed *quantū ex* Valeſco *colligere licet, nulla alia ratione fit, niſi quod hodie arbitrātur ſudorem in fine acceßionis factum ſufficere.* Sed *uerba* Va*leſci ſubiiciamus, quæ ſcribit libro* 7.*cap.*7. *in eum modum:* Antiqui *poſt digeſtionis ſigna balneabant in aqua dulci tepida, & ualet eis ut uult* Galenus Iā *autē ſciunt uulgares, quod uera breuis eſt terminationis, ideo nunc tales non ponuntur in balneo, ſed ſufficit eis quod ſudēt in fine paroxyſmorum.* Quibus *ſanè* Valeſci *uerbis quid ſtultius, quid deniq; magis ridiculū eſſe poſſet, nō uideo,* Etenim *ſi balneū febricitātibus, ut fatetur, utile eſt, quid eſt cur non adhibendū putet? neq; enim pius, multo minus medicus cenſeri debet, qui cōmoda ægrotanti auxilia denegat.* Riſu *præterea dignū eſt, quod tertiana exquiſita correptos ideo nō balneandos eſſe exiſtimat, quia breuißima ſit, quaſi* Hippoc.*ac ueterū ſæculo non itidem breuis fuerit tertiana, quū tamen* 4.*aph.*59.*ſcribat ita:* τριταῖος ἀκριβὴς κρίνεται ἐν ἑπτὰ περιόδοισιν τὸ μακρότατον· *id eſt:* Tertiana *exquiſita ſeptenis circuitibus, quod longißimū eſt, indicatur.* Nemo *tamen ueterū hoc nomine tertiana laborātibus balneo interdixit.*

Ridicula Valeſci ratio.

Valeſci ratio exploditur.

Stul-

Stultiſsimum autē eſt quod ait hodie à balneo prohibendos eſſe, quia in acceſsionis fine ſudent. An non Hippoc. Galeníque temporibus ſudarūt quoque febricitantes Valeſce? an naturæ ordinem inuerſum ſuſpicaris? Videant itaque ſtudioſi quàm ficulna ſit Valeſci & aliorum qui hūc imitātur ratio, ut puer penè illā refellere poſsit. Quapropter ꝓbatiſsimos potius medicæ rei ſcriptores, quàm frigidos illos ſophiſtas ſequantur ueritatis amatores moneo, è quibus præter ſterilem ac inconcinnam loquacitatem, nihil planè fructus ſperare poſſunt.

Flauam bilem tenuéſque ſuccos vt facilius ex corpore educantur nihil opus habere vt craſſiores reddantur, quemadmodum præter omnem rationem Auicenna credidit.

CAPVT XI.

AVicenna Fen. I. Cano. 4. *tract. 2. cap. 7. de intentione ad curationes uniuerſales febrium putredinis inter cætera ſic ſcribit:* Non euacues materiam indigeſtā in calido aut frigido, niſi propter neceſsitatem. Et non auſcultes uirum qui exiſtimabat quod intētio in digerendo eſt ſubtiliare, & humor calidus eſt ſubtilis, quare nō eſt neceſſe ut ſubtilietur. Res enim nō eſt ſicút dixit, imò intētio in digerēdo eſt æquare ſubſtātiam materiei, ita ut fiat præparata ad expulſionē facilē, & ſubtile inbibitum, & craſſum fixum & uiſcoſum adhærens, totum illud non eſt præparatum ad expulſionē facilem, imò eſt neceſſariū ut inſpiſſetur ſubtile, & ſubtilietur ſpiſſum paulatim, & incidatur uiſcoſum. Hactenus Auic. qui iā adductis uerbis pulchre ſuam in rebus me-

dicis inſcitiam prodit, nam oſtendere conatur bilem flauam haud aliter quàm pituitã craſſam ac tenacem opus habere cõcoctione antequam euacuetur. Concoctionem autem bilis eſſe, ſi craßior quàm antea fuerit reddatur, túmque eandem facilius educi ait. Notat prætereа Abenroen, qui lib. 7. cap. 9. de cura febrium putridarum, hũc errorem Auicennæ perſtringit atque explodit, dicens: Auicenna inquit quod expectare debemus digeſtionem, eo quod digeſtio humoris ſubtilis eſt eius ingroſſatio, & großi eſt eius ſubtiliatio, tamen medicinæ laxatiuæ citius & facilius expellunt humores ſubtiles quàm groſſos. Quare ut ueritatis ſtudioſi aperte uideant quàm deliret Auicenna, quámque recte ſentiat Abenrois, age rem penitius trutinemus, uerbáque Auicennæ ordine confutemus. Falſum eſt, imò ſenſui communi repugnat, humorem tenuem ut facilius per medicamenta ex corpore educi poßit, craßiorem reddi debere, atqueadeo concoqui. Ita in febribus à flaua bile ortis non opus eſt ut bilem ipſam per ſyrupos aut alia medicamẽta craßiorem reddamus, quo per purgantia medicamenta facilius educi queat: antea nãque bilis flaua ac alii humores quoniam tenues, ad educendum ſatis parati ſunt. Quanto enim humor tenuior eſt, tanto ut educatur aptior eſt, magíſque naturæ aut medicamento obſequitur, quod facillime & ſine omni impedimẽto, anguſtos corporis meatus tranſire poßit. Hinc recte Galenus lib. 14. ther. meth. ca. 17. in hunc modũ ſcribit: ὥσπερ μὲν γὰρ ὠχρᾶς χολῆς αἱ κενώσεις ἑτοιμότεραι, τὸ δὲ φλέγμα, καὶ μάλιστα ὅσον αὐτοῦ παχύτερόν τε καὶ γλίσχρον ἐστίν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μέλαινα χολή, δυσκόλως ἐκκενοῦται, καὶ διὰ τοῦτο δεόμεθα καθαιρόντων φαρμάκων.

Humor tenuis nõ eſt vacuationi ineptus dum mobilis eſt.

κατὰ

κατὰ δὲ τοὺς ἕρπητας, ἐπειδὴ λεπτός ἐστιν ὁ πάθος ἐργαζόμενος χυμός, ἀρκεῖ καὶ λαπάξαι γαστέρα διὰ τῶν ἐπιτυχόντων. id eſt: Flauæ quidem bilis uacuatio facilis eſt, pituitæ uero ac potiſsimũ eius quæ craſsior glutinoſiórq; eſt, itemq́ue nigræ bilis, difficilior, ideóque purgantis medicamenti ope indigent. In herpete uero quoniam tenuis humor qui id uitium creat, abũde eſt etiam aluum leuiter ſoluiſſe. Quibus ſanè uerbis Galenus in uniuerſum ita Auicennæ ſententiam explodit, ut prolixiori confutatione non opus ſit. Si enim tenuis humor ita ad uacuandum promptus facilíſque eſt, ut nõ niſi alui lenitione opus habeat, cur ergo ut craſsiorem reddamus illum neceſſe eſt? quando humor quanto craſsior glutinoſiórque fuerit, tanto ad uacuandum difficilior erit. Facilis itaque ad uacuandum ob tenuitatẽ quum ſit bilis flaua, fit ut ſemper ſumpto medicamẽto purgatorio eum humorem qui medicamẽto naturali quadam propinquitate coniũctus, atque adeo ſimilis eſt, attrahendo ſequatur. Eius rei teſtis eſt Hippocrates, qui in libro de natura humana ita ſcribit: τὸ φάρμακομ ὁκόταν εἰσέλθῃ ἐς τὸ σῶμα, πρῶτον μὲν ἄγει ὃ ἂν αὐτέῳ κατὰ φύσιμ μάλιστα ᾖ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντωμ· ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἕλκει τε καὶ καθαίρει, ὁκόταν οὖν πίῃ τις φάρμακον ὅ,τι χολὴν ἄγῃ, πρῶτα μὲν χολὴμ ἐμέει, ἔπειτα δὲ καὶ φλέγμα· ἔπειτα δ' ἐμέουσι καὶ χολὴμ μέλαιναν. τὰ αὐτὰ πάσχουσι καὶ ὑπὸ φαρμάκωμ τῶν τὸ φλέγμα ἀγόντων· πρῶτον μὲν φλέγμα ἐμέουσιμ, ἔπειτα ξανθὴν χολήμ, ἔπειτα μέλαιναν. id eſt: Quum medicamentum corpus intrauerit, primum id quod omnium maxime ſibi ſe-

cundum

cundum naturam cognatum in corpore eſt, agit, exinde & reliqua trahit atque purgat. Quando itaque quis medicamentum aſſumpſerit, quod bili mouendæ eſt, primum bilem, mox pituitam, dein bilem quoque atram euomit. Idē accidit iis qui pituitam cientia medicamenta ſumūt, primū enim pituitam, ſtatim bilem flauā, poſt hanc atrā reiiciunt. Neq; Gal. *in cōmentariis ſuper hæc uerba* Hippoc. *aliam rationem quare poſt peculiarem humorē ilico bilis trahatur affert, niſi quod ea ad educēdum omnium facillima ſit. Sed præſtat uerba ſubſcribere:* μετὰ γὰρ κενωθῆναι τὸν οἰκεῖον τῷ τοῦ καθαρτικοῦ φαρμάκῳ χυμὸν, ἐφεξῆς αὐτῷ πρῶτος ὁ τῶν ἄλλων εὐαγώτατος ἕπεται. μετ᾽ ἐκεῖνον δὲ ὁ τὴν δευτέραν ἐν τούτῳ τάξιν ἔχων. *quod eſt: Poſtquā familiaris purganti medicamento humor uacuatus fuerit, deinceps illū primo qui omnium aliorū ductu facillimus eſt ſequitur, poſt quem qui illi ordine proximus exiſtit.* Et *quod humores tenues non egeant ut craſſiores fiant, uel inde etiā colligi poteſt.* Hippoc. 4. *aphor.* 10. *medicari in ualde acutis, ſi materia turget, eadem die ſuadet.* Turgere *autē conſtat, quando in uehementi ſunt motu, atque ab una parte ad aliā transfluunt: id certe quod fieri non poteſt niſi ubi humores tenues atque biliosi fuerint: craſſi enim atq; tenaces humores meatus corporis pertranſire non poſſunt, atque adeò in aliqua parte corporis firmati manent.* Si *itaq; tenues exiſtentes niſi prius craſſiores fiant educi nō poſſunt, quare* Hippoc. *illos eadem die purgantibus medicamētis eſſe uacuandos monet?* Reſpōdeat *hîc* Auicēna, *aut quiſpiam eius hominis indocti patronus, rationémque afferat cur tenues humores* Hippocrates, *omnéſque alij ueteres ſine concoctione, hoc eſt, abſque eo ut craſſio-*

res

res ſiant, mox educendos docuerint. Nullam certe aliam efficaciorem quàm uacuandi facilitatem, quæ & ex parte humoris uacuandi, necnon impellentis naturæ ſe tenet, afferre poterunt. Quod enim tenue eſt, mobile quoque ſit oportet, ita ut hoc nomine facilius per medicamenta trahi poſſe nemo nõ uideat. Recte itaque Hippocrates et ueteres alij craſſos tantum atque tenaces humores, quique aliqua corporis parte firmati ſunt, antequam euacuẽtur concoctione opus habere ſcribunt, neque aliquis præter Auicennã in eam inſaniã delapſus eſt, ut bilẽ concoctione indigere putauerit. Hæc enim cũ ſemper acutos morbos, teſte Galeno 7. aph. comment. 32. faciat, & in acutis morbis, ut idem 2. aph. cõment. 24. docet, circa principia ſtatim, primo uidelicet die medicamentis purgantibus ſit uacuandum, fit ut nihil neceſſe ſit hunc fieri craßiorem. Ex his igitur omnibus ſatis probatum eſt, tenues humores nõ indigere ut craßiores fiãt, quo ductu faciles ſint, cũ quanto tenuiores ſint, tanto promptius trahentia medicamenta ſequantur. Hinc Galenus lib. 2. aph. 9 ubi de humoris præparatione agit, craßitiem duntaxat uiſciditatem corrigi oportere docet: illam quidem, eo quod craſſus humor motui ineptus ſit, ac per anguſtos meatus tranſmitti nequeat: hãc uero, quoniã quæ ſuo lentore adhærent, auelli haud facile poßint. Hac ratione motus & integrũ de extenuante uictu librum conſcripſit. Porrò iam Auicennæ rationes, quibus ut in eam deueniret ſententiam motus eſt, expendamus. Intentio, inquit, in digerendo eſt æquare ſubſtantiam humoris, materiei, hoc eſt medicamento, ut fiat præparata ad expulſionem facilem. Quibus uerbis ſe in eo eſſe errore, in quo libro primo cap. 41. Meſuen quoque uerſari diximus, indicat, medicamentum

Auicennæ ratiões refelluntur.

ſcilicet

ſcilicet purgans attrahendis humoribus non eſſe ſimile, quod quàm ueritati ex diametro pugnet, multis ibidem oſtendimus. Cum itaque medicamentorum purgantium naturam atque operationem ignorarit Auicenna, nihil mirum ſi tam uana ac friuola ratione ſeductus ſit. Nõ enim opus eſt æquare humores medicamento, cum illa antea attrahendis humoribus ſimilia ſint. neque enim attractiones ſubſtantiarum ſine ſimilitudine fieri poſſunt, ut in naturalium facultatum commentariis demonſtrauit Galenus. Proinde cum quodlibet nõ trahat niſi ſibi familiare ac ſimile, nihil ad faciliorem à medicamentis expulſionem opus habemus illis æquare humores attrahẽdos, cum antea iiſdem ſimiles ſint. Hinc Auicenna indocte admodum ad medicamenta retulit, quod ad humores tantum referendum erat. Cur nanque tenues humores difficilius à natura expelluntur, non medicamentorum fit ratione, ſed ideo quia humores tenues ab una parte in aliã transfluunt, atque adeo cum in continuo ſint motu, & natura eo tempore ueluti furiis agitata, haud recte motus ſuos inſtituere ac dirigere poſſit, fit ut ab illa ſuperari nõ facile queant. Ob id igitur opus eſt quopiam manũ porrigente, atque ad excretorios meatus humores agitatos dirigente, atque adeo ilico medicamentum purgans adhibendum, quod humores ſic turgentes familiaritate ſua attrahat, id quod omnium facillime fit, eo quod tenuitate ſua prompte per anguſtos uenarum meatus ferri poſſint. Sed inquit Auicẽna, Subtile facile membris immergitur, uel ut ipſe loquitur, imbibitur, ideóque difficulter educitur. Reſpõdeo, minime. Nam qua facilitate immergitur, eadem quoque educitur: immergitur autem nullo alio nomine, niſi quia tenuis, eadem igitur cauſa rurſus à trahẽ-

Non opus eſt æquare humores medicamento.

te

te medicamento facile educitur. Inefficaces igitur ſunt iam dictæ Auicennæ rationes, ut aliæ multæ, quas utcunque tanquam poſsibiles, etſi omnium maximè impoſsibiles ſint, confingit atque imaginatur. Veriſsimum enim eſt quod de eo ſcribit in libro de urinis Theophilus, hūc quidem magnum medicum atq; philoſophum fuiſſe ratione, ſed inexpertum: id quod Matthæus de Gradi cap.3. ſuorum in nonum Razis librum cōmētariorum ita interpretatur: Magnus fuit ratione, hoc eſt, multas effinxit rationes, quæ tamen experientiæ omnium rerum magiſtræ maxime aduerſabātur. Vel, ut uerbis eius utar, quæcūq; per rationem ſibi uiſa fuerunt poſsibilia, illa tanquā uera conceſsit, etſi nunquam in rerum natura fuerint, ſint, nec futura erunt. Quibus uerbis quid uerius dici poſsit non uideo, ita enim Auicennam deliniant, ut nullus pictor quantūuis ingenio & arte pollens, adde ne Apelles quidem, hūc certius exprimere potuiſſet. Quiſquis enim eius hominis ſcripta diligētius excuſſerit, inueniet illum paſſim eiuſmodi friuolis ac temere excogitatis rationib. uti. Sed ad alia pergamus.

Capitale eſſe pleuriticis lenticulā ex aceto dare, id quod tamen facere Auicennam, contra omnium veterum præſcriptum, conſtat.

CAP. XII.

NVſquā fermè apertius quàm hoc loco inſcitiam ſuam in rebus medicis prodit Auicenna, dū lentes ex aceto, cibum pleuriticis conuenientem eſſe tradit. Et certe ob unum hunc errorem meritus eſt, cur doctis omnibus ſuſpectus haberi debeat. Sed uerba eius ſubiiciamus, quæ ſcribit Fen.10. Cano.3. tract.5. cap.3. dicens:

Auicenna in rebus medicis inſcitia.

dicẽs: Et *maximi quidem erroris eſt in potu tribuere in-frigidantia uehementia, niſi in factis ex cholera.* Et *non dentur in potu infrigidantia ſtyptica, & cibi eorum ſint ſicut lentes cum acetoſitate & ſimilibus. Quæ utiq; uerba quàm erronea ſint, imo quã ex diametro ſibi pugnent, facile experietur, quiſquis illa paulò diligentius excuſſerit.* Porro *unicum poſt uenæ ſectionem medici in pleuritidis curatione ſtudium eſſe debet, ut ſputum celeriter facilẽque excreetur, id enim omnium maxime ad ſanitatẽ recuperandam conducit, cuius rei locuples teſtis eſt* Hippocr. 2. *præſagiorum quadrageſimotertio ſic ſcribens:* πτύελον χρὴ ἐν πᾶσι τοῖσιν ἀλγήμασι τοῖσι περὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὰς πλευρὰς ταχέως τε ἀναπτύεσθαι καὶ εὐπετέως, συμμεμιγμένον τε φαίνεσθαι τὸ ξανθὸν ἰσχυρῶς τῷ πτυέλῳ. εἰ δὲ πολλῷ ὕστερον μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὀδύνης ἀναπτύοιτο ξανθὸν ἐόν, ἢ πυῤῥόν, ἢ πολλὴν βῆχα παρέχον, καὶ μὴ ἰσχυρῶς ξυμμεμιγμένον, κάκιον γίνεται. *quod eſt:* In *omnib. pulmonis coſtarumq; doloribus, ut ſputũ cito facilẽq; ſcreetur neceſſe eſt. flauumq; cum ſputo uehemẽter cõmixtũ appareat.* Etenim *ſi multo poſt doloris initiũ aut flauum, aut rufum, aut multã tuſſim inferens, aut nõ admodum permixtũ expuitur, deterius eſt.* Et 1. *de rat. uictus in morb. acutis* 27. *in hunc modum ſcribens:* αἵ τε ἢ ὀδύναι ἐν τοῖσι πλευριτικοῖσιν αὐτίκα παύονται αὐτόμαται, ὅταν ἄρξωνται πτύειν τι ἄξιον λόγου καὶ ἐκκαθαίρεσθαι. *hoc eſt:* Dolores *ſiquidem pleuriticorum ilico ſua ſponte deſinunt, ubi aliquid effatu dignum tum expuere, tum expurgare cœperint.* In *prima denique ſect. aphor.* 12. *ubi ſic inquit:* ἐν πλευριτικοῖσι πτύελον

Sputi facilis excreatio in pleuritide.

πτύελον ἢν αὐτίκα ἐπιφαίνηται ἀρχομένης, βραχύνει. ἢν δ' ὕστερον ἐπιφαίνηται, μηκύνει. id eſt: In pleuriticis ſi circa initia ſtatim ſputum appareat, morbum breuiat, ſi uero poſtea appareat, producit. Cum itaque in omni dolore coſtarum utile ſit celeriter excreari ſputum, probe facit Auicenna quod refrigerãtia & adſtringentia pleuriticis neq; in cibo neq; in potu exhibẽda eſſe monet, hæc enim ne ſputum facile ſcreari poßit impediũt. Errat autem inſigniter, ac ſibiipſi pugnantia dicit, quod lentes cum aceto & ſimilibus illis exhibendas docet, nam hæ quia adſtringunt, faciunt ut ægre difficiléque ſputum ſcreetur, id quod certe ægrotanti ſummum exitium affert. Adſtringere uero lentes in primis Hippocrates 4. de rat. uict. in morb. acut. 88. ſic ſcribens tradit: Φακὸς στύφει καὶ ταραχὴν ἐμποιέει. quod eſt: Lẽs adſtringit, turbationemque facit. Et Dioſcorides quoq; lib. 2. cap. 117. Φακὸν δύναμιν ἔχειν στυπτικὴν ſcribit. Gal. quoque lib. 8. de ſimpl. med. facul. idipſum confirmat, ita ſcribens: Φακοὶ στύφουσι μὲν οὖν ἰσχυρῶς. θερμότητος δὲ καὶ ψύξεως ἐν τῷ μέσῳ καθεστήκασι. καὶ μέντοι καὶ ξηραίνουσιν κατὰ τὴν δευτέραν τάξιν. αὐτὸ μὲν οὖν αὐτῶν τὸ σῶμα ξηραίνει, καὶ ἵστησι γαστέρα. hoc eſt: Lentes ualenter adſtringunt, medium tenent caliditatis & frigiditatis, deſiccant tamen in ſecundo ordine. Ipſum itaque earum corpus deſiccat, & ſiſtit uentrem. Proinde cum adſtringant uehementer lentes, non debent pleuriticis in cibum adhiberi, ne ſcilicet ſputum quo minus excreari queat prohibeant, atque adeò ægrum ſuffocent. Id quod omnium diligentiſſime Galenus quoque libro primo de uict. ratione in morb. acut. cõmentario uigeſimoſeptimo monuit, dicẽs:

Lẽtes pleuriticis non exhibẽdæ

Lẽtes adſtringunt.

ὁ τὴν

Hiſtoria. ὁ τὴν φακῆν διδοὺς ἰατρὸς ἐσκευασμένην δι᾽ ὄξους ἐπὶ πλευριτικοῦ τελέως ἤδη παρηκμακότος, ὡς μηδενὸς ἄλλου δεῖσθαι ἢ ἀναπτύσεως τῶν πεπεμμένων, εἰκότως ἔδοξεν αἴτιος γενέσθαι θανάτου τῷ κάμνοντι, πνιγέντι διὰ τῆς ἐπιμένης νυκτὸς, ἀλλὰ φακῆν οὐδ᾽ ἂν τις δοίη τῶν ἐχόντων νοῦν: *id eſt:* Lentem *ex aceto confectam pleuritico in ea morbi declinatione, quæ nihil aliud quàm coctorum expuitione indigebat, qui exhibuit medicus, nõ immeritò ægrotanti ipſi qui ſequenti nocte ſuffocatus eſt, mortis occaſio fuiſſe uiſus eſt: imò lenticulam nemo qui mentis compos fuerit dederit. Quibus ſanè uerbis exemplo indocti cuiuſdam medici, quem etiã* Auicenna *temere ſectatus eſt, nos deterrere conatur, ne lentes ex aceto confectas pleuriticis exhibeamus, maxime in eiuſdem declinatione, ne coctorum expuitionem adſtringente illarum ui prohibeamus; ſed potius iuxta* Hippocr. *conſilium unum hoc conemur, ut ea quæ humectent, mediocritérque incîdant adhibeamus, atqueadeo ea quæ in thorace ſunt ſuperflua ad expuitiones præparemus: ita enim, ut ait ibidem* Hippocrates, αἱ καθάρσιες πολλῶν τελεώτεραί εἰσιν, καὶ ἔμπυοι ἧσσον γίνονται, ἢ εἰ ἀλλοίως τις διαιτῴη. καὶ αἱ κρίσιες ἁπλούστεραι καὶ εὐκριτώτεραι, καὶ ἧσσον ὑποστροφώδεες. *hoc eſt:* Purgationes longe *perfectiores ſunt, minúſque purulẽti fiunt, quàm ſi quis aliter cibaret. Inſuper iudicationes ſimpliciores, facilioréſque fiunt, & minus morbi reuertuntur.* Hinc *iterum diſcant ſtudioſi, quàm periculoſum ſit ita addictum eſſe* Auicennæ *placitis, id quod multi hodie faciunt, ut piaculum ducamus ab illis uel latum unguem diſcedere.*

Omnium exitioſiſsimum eſſe, veterúmq; placitis maxime aduerſum, dyſenteria affectos purgantibus excarnificari medicamentis.

CAP. XIII.

Noſtræ ætatis medicos in dyſenteria medicamenta propinare purgantia, notius eſt quàm ut demonſtrari debeat: nemo enim eſt qui practicas, ut uocãt, illorum legerit, qui idipſum ignorare poſſit. Sũt enim qui diaprunis ſolutiuum, & electuarium de ſucco roſarum exhibendum eſſe ſuadent, in quorum albo Marcus Gatinaria *exiſtit. Omnes autem quotquot hodie ferè extant rheubarbarum exhibent, ſaltem torrefactum in eóque ſe exemplum ueterum imitari exiſtimant.* Ve*rum quàm capitaliter ex æquo omnes errent, tam ueterum ſcriptis, quàm rationibus aliquot oſtendemus.* Non *eſſe itaq; purgandos dyſenteria correptos in primis* Hippoc. *in libro de morbis qui extra, mõſtrat, ubi dyſenteriæ curationem ex profeſſo tractans nihil medicamentorũ aluum ſubducentium exhibet, ſed uentrem cũ lacte tantum decocto diluendum eſſe docet.* Lac *autem cũ marinis maxime lapillis decoctũ fluctiones alui ſiſtere* Dioſcorides *lib. 2. ca. 77. ſcribit. Quinetiã* Alexander Trallianus *lib. 3. cap. 21. de curatione dyſenteriæ, principio lactis decocti trium cyathorum menſuram potui dandã ſuadet.* Galenus *etiam in lib. 9. de compoſitione medicaminum per ſingulas corporis partes in curatione dyſenteriæ ne uerbo uno purgantium medicamentorum meminit, ſed uniuerſam curationem adſtringẽtibus medicamentis abſoluit.* Neque *id temere facit, memor enim eſt eius quod ſcribit lib. 13. thera. metho. capite tertio, in*

Dyſenteria correpti nõ purgandi.

hunc modum: οὐκοῦν οὐδ᾽ ὅταν ἤτοι κατὰ τὴν ἕδραν, ἢ τῶν πλησίον μορίων ἀρχὴ φλεγμονῆς γίγνεται, γαστέρα λαπάξεις. ὥσπερ οὐδ᾽ εἰ κατὰ κύστιν ἢ αἰδοῖον ἢ νεφρούς, οὐρητικὰ φάρμακα καταπίνειν κελεύσεις. οὐδ᾽ εἰ γυναικὶ κατὰ μήτραν ἢ αἰδοῖον ἔμμηνα κινήσεις, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰ πορρώτατα τὴν ἀντίσπασιν ἀεὶ ποιήσεις. *quod eſt:* Neque *igitur cum uel circa ſedem, uel aliquam huic uicinam partem initium phlegmones fit, aluum deiicies.* Neque *cum in ueſica, pudendo uel renibus cœpta eſt, medicamenta quæ urinas prouocent bibenda dabis.* Neque *ſi mulieri in utero, uel pudendo inſedit, menſes prouocabis, ſed ad alias partes quæ maxime longinquæ ſunt, ſemper auerſionem facies.* Et *paulò pòſt:* ἀντισπᾶν χρὴ τῶν ἀρχομένων ῥευματίζεσθαι πορρωτάτω τὸ περιττόν, οὐχ ἕλκειν ἐπ᾽ αὐτά. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον οὐδὲ γαστρός, οὐδ᾽ ἐντέρων ἀρξαμένων φλεγμαίνειν, ὑπηλάτῳ χρῆσθαι προσήκει. *hoc eſt:* Longiſſime *à tentata fluxione parte auellere, nequaquam ad eam trahere oportet.* Hac *itaque ratione, nec ſi uẽtrem, aut inteſtina phlegmone occupare iam cœperit, medicamine quod aluum deiiciat, uti conuenit. Quibus uerbis Gal. aperte innuit ad mẽbra inflammatione aut fluxione tentata nõ eſſe trahendum, ſed potius longiſſime auertendũ. Quum uero in dyſenteria inteſtina nõ tantũ fluxione, ſed etiam ulceratione, imò inflammatione tẽtata ſint, nõ conuenit ut ad illa plus humorũ per medicamenta purgantia trahamus: ita enim nõ ſolum ulceratio inteſtinorũ uehemẽtior fit, ſed totus humorũ impetus huc fertur, atque adeo inteſtina tandem fruſtatim per aluum excernũtur.* Hinc

rectiſſime

rectiſſime lib.1.ad Glauconẽ cap.13.ſcribit Gale. dicẽs: ἀλλ' οὐδὲ εἰ μετὰ διαῤῥοίας ὁ πυρετὸς εἴη, χρήζει τινὸς ἄλλης κενώσεως, ἀλλ' αὐτάρκης αὕτη, κἂν μὴ κατὰ λόγον ᾖ τοῦ πλήθους. ὅσοι γὰρ τῶν τοιούτων ὡς πλείονος χρῃζόντων ἀφαιρέσεως, ἤτοι τοῦ αἵματος ἀπάγειν ἐτόλμησαν, ἢ τὴν γαστέρα κινεῖν, ἐς μᾶλλον ὀξεῖς κινδύνους ἐπήνεγκαν. hoc eſt: Sed neq; ſi fuerit febris cũ profluuio alui, alia eſt opus euacuatione, uerũ hæc ſola ſufficit, quãuis nõ ſit pro multitudinis ratione. Quicunq; enim iis plura adimere fore neceſſariũ putantes, aut ſanguinẽ mittere, aut uẽtrẽ mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Quod ſi ergo in alui tantũ cũ febre profluuio Gal. medicamentũ purgãs exhibere abhorruit, cur nõ multo magis in dyſenteria cauebimus, ne idipſum adhibeamus? Sequitur nanq; illa maior ad inteſtina humorũ decurſus, & tandem ob crebras alui deiectiones animi quoq; defectus, cui malo antea quoq; qui dyſenteria laborant ſatis obnoxij ſunt, quemadmodũ loco iam citato teſtatur Gale. ſic ſcribens: λειποθυμοῦσι γὰρ ἐπί τε χολέραις, καὶ διαῤῥοίαις, καὶ δυσεντερίαις, καὶ λειεντερίαις. id eſt: Animo deficiunt & in morbo cui choleræ nomẽ eſt, & in profluuiis uentris, & dyſenteriis. Paulus deniq; Aegin. lib.3.cap.42. communiter utendum eſſe in dyſenteria ait iis quæ in aliis præter naturam excretionibus cõprehenſa ſunt, hoc eſt, adſtringentibus medicamentis, nec per uniuerſum hoc caput alia niſi reſtringentia remedia recenſet. Id quod etiam facit Aetius ſerm.9. ca. 45. Et Alexan. Trall. loco paulò antè citato. Cornelius quoque Celſus lib.4.cap.15. de dyſenteriæ curatione omnia ea quæ exulcerationẽ cõcitare poſſũt, fugiẽda eſſe admonet,

Dyſenteria laborãtes animo deficiunt.

admonet, atque ilico ab adſtringentibus curationem or ditur, dicens: Oportet in primis quieſcere, ſiquidem omnis agitatio exulcerat: deinde ieiunũ ſorbere uini cyathum, cui contrita radix quinquefolij ſit adiecta. Et *paulò infrà:* Si *uetuſtior morbus eſt, ex inferioribus partib. tepidum infundere oportet, uel ptiſanæ cremorem, uel lac, uel adipem liquatum, uel medullam ceruinã.* Quod *ſi igitur ex* Celſi *ſententia omnia quæ exulceratiõe mouere nata ſunt, procul abiicienda erunt, quid deum immortalem remotius abeſſe debet, quàm medicamentum purgans, quod attractrice ſua facultate immẽſam acriũ ac pungẽtium humorum molem ad exulcerata iam inteſtina deducit?* Hinc *autor libri* Dinamidiorum *ca.* 4. *recte dixit, dyſenteria affectos per medicamenta purgationi ineptos eſſe.* Idem *quod iam citati autores, docet etiam* Auic. *ipſe, quem utinam iuniores medici in his potius ubi recte & cum ueteribus ſentit, quàm in illis ubi falſa inculcat, ſequi uoluiſſent, ita enim hodie melius audirent qui paſſim medica tractant.* Fen. *nãque* 16. Can. 3. *tract.* 2. *cap.* 7. *de cura ulcer. inteſtinorum ita ſcribit:* Etſi *fuerit neceſſaria euacuatio propter humoris malitiã, utere ea cũ timore & cautela, & ſtude ne ſolutiuũ uehementer noceat ueſtigio & ulceri, imò ſit ſicut myrobalanus, & rectifica ipſum cũ eo quod miſcetur ei ex eis quæ ſunt ſicut dragacantũ & ſimilia.* Si *itaq; myrobalanos ex* Auic. *ſententia, quib. nõ uulgaris ineſt uis bilis feruorẽ extinguẽdi, ſine alio medicamento glutinãdi facultate prædito exhibere dyſenteria correptis non licet, quid de purgantibus medicamentis & rheubarbaro, quod certe inter illa nõ poſtremum locum habet, ſentiendum erit?* At *dicent, quod rheubarbarum in dyſenteria*

Auicenna dyſenteriæ curationem recte tradit

teria propinamus, id non ſine exemplo ueterum fit, nam & Galenũ lib. 9. de cõpoſitione medic. per ſingulas corporis partes, rheo pontico ſeu rheubarbaro, quod idem eſt, uſum eſſe conſtat. Dioſcorides *etiã rheubarbarũ unicè conferre dyſenteriæ docet.* Reſpondeo, *uerũ eſſe ueteres rheubarbaro in dyſenteria uſos, atqui rheubarbarũ illorũ ab hoc noſtro diuerſum erat, ut lib. 1. cap. 4. monſtrauimus: huic enim aluum ſubducendi facultas ineſt, illi ſuum in contrariũ planè uſum adhibebat.* Errat *itaque rurſus inſigniter* Montuus, *quod ueteres rheubarbarum ad contrarios uſus adhibuiſſe ſcribit: euidentiſſimum enim eſt ad unum tantum uſum, nempe ut adſtringerent, adhibuiſſe, quapropter ad dyſenteriæ curationẽ rhabarbarum ueterum benefacere nõ negamus.* Quod *autem aluũ ſimul etiam ſubducat, minime concedimus.* Nec *obſtat* Pauli Aeginetæ *autoritas, qui certe inter ueteres non numerandus uenit, neque de ueterum rhabarbaro quod ille ſcribit intelligẽdum eſt, ſed de noſtro quo hodie utimur, quod* Pauli *temporibus in uſum medicorum iam primum ueniebat, quẽadmodum loco iam citato diximus.* Atqui *hic errori ſuo patrocinantes dicũt, etſi rhabarbaro purgandi facultatem ineſſe negare nobis non liceat, tamen ut nonnihil etiam adſtringat poſt ſe, illud torrefiat oportet.* Audio *quidem, ſed qua audacia id aſſeritis, eadem ego inficias ire poſſum.* Fateor *itaque nonnihil ablatum iri de rhabarbari purgandi uirtute dum aſſatur: quod autem adhuc de illa remanet tantum exiſtit, ut ad perdendos dyſentericos ſufficere poſſit, id quod quotidiana etiam nos experientia docet.* Lupus *itaque utcunque cicur eſt, lupus permanet: rheubarbarum utcunque torrefiat, rhabarbarũ manet, nec pur-*

Paulus inter ueteres non cõnumerandus.

gandi facultates ſuas penitus amittit. Quid multis opus eſt? ſi dyſenteria correptos quis probe curare uoluerit, ueteres imitetur oportet, qui unum hoc ſtudebãt, ut primum abſtergerẽt, ac dein mox exulcerata inteſtina glutinarent, nã hæc uera dyſenteriæ medendi ratio eſt. Erroneam uero hodie medẽtium methodum planè fugiat, quæ purgantia medicamenta adhibenda docet, nã ipſiſſima ægrotantis mors eſt, id quod non pauca hodie multorum ſic interfectorum exempla monſtrant. Et niſi nominibus parcendum, aliqua hic interſererem, ut ſaltem aliorum periculo quidam ſibi cauere diſcerent.

Colico cruciatu tentatos validis medicamentis purgantibus, vt hodie multi faciunt, non eſſe purgandos. CAP. XIIII.

Multos hodie medicorũ in colico affectu ualida exhibere medicamenta purgantia non aliunde certius niſi ex practicorum, ut uocãt, quos imitantur, libris deprehẽdere licet: paſſim enim electuaria Indi & diaphœnicon coli doloribus correptis propinanda eſſe docent, quorũ tamen compoſitionem turbit, ſcam-

Quare colica affectu purgãtia medicamenta non exhibenda.

monia, aliáque ſimilia medicamenta conſtituũt. Quantum uero à uera medendi ratione aberrent uel hinc colligi poteſt, quod magnã humorũ, ualida ſua ui, copiã ad uẽtriculum, atque dein ad inteſtina trahũt, qui illa plus ſubinde diſtendunt, atque adeo coli dolorem auctiorem reddũt. Is autẽ eo uehemẽtior fieri ſolet, quo maior illic obſtructio fuerit, quod tum unà cum excrementis, humorum quoq; per purgantia medicamentorũ attractorum multitudo in inteſtinis detineatur, quod ſanè non ſine magno dolore & periculo ægri accidit. Quare conſultũ eſt

eſt medicamenta exhibere ea quæ humores noxios tantum educere, nec aliunde alios trahere poſſunt. Teſtis Gale.lib.12.the.meth.cap.7.ubi ex duabus hiſtoriis docet fortia medicamenta colicis non eſſe exhibenda. Vna eſt de quadragenario quodam, qui cum colo laboraret, nõ modo nihil à fomentis tũ humidis tum ſiccis leuatus, ſed nec cataplaſmatis nec clyſteribus ex rutaceo oleo, caſtoreo, melle cocto cum pipere cõfectis, uerũ potius exacerbatus eſt. Cum igitur mordentes ſucci in tunicis inteſtinorum immerſi dolorem facerẽt, hiera picra nõ ſemel ſed iterum atque iterũ ex modicis quibuſdam interuallis uacuatus, prorſus ſanatus eſt. Altera de iuuene quodã qui non rarò antè colico cruciatu affectus fuerat, accepto ſcammoniæ ſucco purgatus eſt. Cum autẽ bene largitérq; fuiſſet uacuatus, aliaq́; multa, quæ ibidẽ Galenus recenſet, adhibita fuiſſent, poſt deinde per circuitus ſimilis rediit cruciatus. Audiẽs autem eius ſymptomata Galenus, intellexit noxam ex ſcammonia, quæ aliquid à toto corpore ad loca uentris detulit, in illis maxime inteſtinis procubuiſſe, quæ prius etiam imbecillia fuerant. Ex quibus ſanè hiſtoriis nemo non uidet Galenũ diligenter monere, ne colico affectu laborantibus purgantia medicamenta, fortia præſertim, propinemus, quod inde æger nihil leuetur. Hinc ut cautos faceret medicos, ne ſimili noxa ægros afficerent, lib.1.de affe.loc. modum, quem in adhibendis medicamentis purgantibus, his qui coli cruciatibus detinentur obſeruare debent, præſcribit, dicens: Non eſt dubium quin poſſint ea exhiberi, quæ educũt humores ex inteſtinis, nec aliũde alios attrahũt, Paulus denique Aegineta lib.3.cap.43. curationem coli doloris ex profeſſo tractans, medicamentorũ purgantiũ

nullam penitus mentionem facit. Aetius quoque ſermone 9. cap. 29. & ſequenti, haud aliter quàm Galenus nullũ niſi hieram picram medicamentum coli doloribus affectis dandum eſſe ſtatuit. Autor etiam libri Dinamidiorũ cap. 4. omnes coli doloribus affectos ad purgationes ineptos eſſe affirmat. Porrò cum morbus in inteſtinis, iíſque craßioribus ſit, magis à clyſteribus quàm epotis medicamentis præſidia petenda erunt. Id quod teſtatur Galenus etiam libro ſexto de affect. loc. capite ſecundo ſic dicens: διαφέρει δ᾽ οὐ σμικρὸν εἰς τὴν θεραπείαν ἐγνῶσθαι τὴν ἕλκωσιν ἐν τίνι μέρει τῶν ἐντέρων ἐστίν. αἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις, ἀπὸ τῶν καταπινομένων φαρμάκων ὠφελοῦνται· αἱ δ᾽ ἐν τοῖς ταπεινοτέροις, ἀπὸ τῶν ἐνιεμένων ὠφελοῦνται. *id eſt: Conducit non modice ad curationem, noſſe in qua inteſtinorum parte conſiſtat ulcus. Nam ſi in ſuperioribus inteſtinis eſt, ab epotis medicamentis iuuãtur. Si uero in humilioribus, clyſterem ſubiicere magis conuenit. Proinde quemadmodũ in dyſenteria locus affectus diligenter ſcrutandus eſt, ita & in coli affectibus, nam is mox rectam medendi rationem indicat. Cum itaque in coli cruciatibus locus affectus in humilioribus ſit inteſtinis, conuenit illos potius per clyſteres, locum affectum facile pertingentes, quàm epotis medicamentis curare, quæ non ſolum nõ ſtatim affectum locum pertingere poſſunt, uerumetiam magnam ſecum ubi illuc peruenerint malorũ humorum ex toto corpore copiam deducunt. Id quod etiam inter Arabes uidit Auicenna qui Fen. 16. cap. 3. tract. 4. cap. 1. de cura colicæ ita ſcribit: Et accidit interdum ut medicinæ attrahẽtes ex corpore, attrahant ad inteſtina humores malos alios, & quandoq; attrahũt humores puros,*

In coli affectib. locus affectus diligẽter ſcrutãdus.

quare

quare aggregātur excoriatio & colica ſimul, & hoc eſt ex nocumentis mortalibus. Et iterum: Ex eis in quibus non eſt conuenientia, eſt ut feſtinatio ſit in dando in potu ſolutiuum deſuper. Ipſum enim eſt fortaſſe uehementis uirtutis, & humores & ſquibalæ ſunt plures. Cúmque conuertitur ad eos humor deſuper, fortaſſe non inuenit penetrationem, & perducit regimen ad timorē maximum. Summa ſummarum, Auicenna per totum fermè caput hoc unum agit, ut à fortibus pharmacis deterreat. Caueant igitur ſtudioſi, ne temere in coli doloribus fortia propinent medicamenta purgantia, quod inde haud modica ægrotantibus pericula immineant.

Indocte admodum cōtráque veterum exemplum agere iuniores hodie medicos, qui neglectis omnibus ferè aliis remediis, in medendo renum calculo, aſſidua tantum clyſterium iniectione vtuntur.

CAPVT XV.

Eſſe hodie quamplurimos, qui mox in renū lapide ad clyſterium iniectionē, neglectis uenæ ſectione, fomētis humectantibus & relaxantibus, aliiſq; remediis, feſtinent, nemo eſt qui neſciat. Et ſcio qui uno die ſexies aut ſepties iniecerint clyſteres. Quantum autem à uera medendi ratione deuient, facile deprehendent, qui nocumentum quod ex frequenti clyſterium iniectione accidit, paulò diligentius expenderint. Cum enim quantitate ſua inteſtina extendant, fit ut renum uaſa & urinales uiæ per quas lapidi ad ueſicā trāſitus eſt, in anguſtū redigantur atque coartētur, atque adeo dolor quē lapis excitauit nō ſolū auctior, fit, ſed lapidis quoq;

tranſitus

tranſitus impeditur. Id quod tum citius fieri ſolet, ubi ualida commixta ſibi habuerint medicamenta purgantia: ea enim humorum molem ad uentriculum ac inteſtina attrahendo deducentia, maiorem illic diſtenſionem atque dolorem faciunt. Quæcunque enim uel dolent, uel tenduntur, per uehementes & acutos dolores ad ſe materias accerſunt. Proinde dolor ſemper plus affluere facit, meatúſque omnes tandem ita comprimuntur, ut non ſolum lapis ſed & clyſter, magno ægrotantis & periculo & cruciatu, aliquot diebus detineantur. Nam ſcio ipſe, quibus ad tertium uſque diem detenta ſint. Proinde longe alia medendi renum lapidi ratio ſequenda erit, ſi modò ægrum non planè perdere, aut nō ſine magnis cruciatibus curare uelimus. Non quod in uniuerſum clyſteriū uſum dānandū eſſe cenſeā, nam cōtingit et illis locum eſſe, nēpe ubi in inteſtinis multæ excrementorū ſuperfluitates fuerint. Teſtis eſt autor libri, qui de renū affectus dignotione & medicatione inſcribitur, ſic dicens: κενοῦμεν καὶ τὴν κόπρον διὰ κλυστῆρος, ἵνα μὴ τοῦ κώλου καὶ τῶν λοιπῶν ἐντέρων θλιβομένων καὶ βαρυνομένων θλίβηται καὶ πιλῆται ὁ νεφρός, καὶ πλεῖον ὀδυνᾶται. Δῆλον δὲ ὅτι ἐπ' ἐμφράξει κόπρου πολλάκις παροξύνεται ὁ νεφρός, ἐδήλωσεν ἕνεκα ὀδύνην παραμυθεῖσθαι νεφριτικήν, ἢ ὅτι ἐπὶ τῇ κενώσει οὐκέτι ἐθλίβη νεφρός, ἢ ὅτι οὐ γεννᾶται πνεύματα ἐκ τοῦ κόπρου, ἃ ὀφείλοντα φέρεσθαι ἐπὶ τὸν νεφρόν, ὡς ἀσθενῆ θλίβουσι καὶ διατείνουσιν αὐτόν. *quod eſt: Vacuamus etiam per clyſterem excrementa, ne colo & reliquis inteſtinis conſtrictis & grauatis unà quoque ren laborans ſtringatur comprimatúrque, atque*

Clyſteriū vſus quādo in calculo probandus.

amplius

amplius ſic doleat. Quippe manifeſtũ eſt ſtercoris obſtructione renes plerunque exaſperari, ut compertum ſit enematis iniectione renalem dolorem eſſe mitigatum, uel quod ab ea uacuatione ren non ſit amplius compreſſus, uel quod ex ſtercore nulli poſtea flatus generati ſint, qui in renes potuerint impingere, quibus comprimeretur diſtenderetúrque imbecillis iam exiſtens. Proinde *ubi medicus multa in inteſtinis excrementa eſſe cognouerit, poterit balanis (ſuppoſitoria noſtri uocant) aut clyſteribus, ſed modicæ quantitatis, & ex eorum decoctis quæ utilia ſunt confectis, aluum ſubducere.* Id *quod & faciendum eſſe ſuadet autor iam citati libri ſic ſcribens:* ἀλγηδόνων μὲν ἐξαίφνης εἰς νεφρὸν, ἢ κατ᾽ ὀλίγον εἰς βαλλουσῶν διὰ τὰς εἰρημένας πρόσθεν αἰτίας, εἰ μηδὲν ἔστι τὸ κωλῦον, κλύζειν αὐτίκα τὴν κοιλίαν, διὰ ἀφεψήματος ἰσχάδος, τήλεως, ἀριστολοχίας, καὶ τῶν ὁμοίων. καὶ εἰ μὲν κενωθείη δεόντως, ἔσω οὗτος· εἰ δὲ μὴ, δὶς καὶ τρὶς ἢ πολλάκις χρὴ κενοῦν ἐνέματι, καὶ διὰ τῶν προσφόρων καὶ οἰκείων τῇ τοῦ κάμνοντος φύσει, ἵνα μὴ πιέζωνται οἱ νεφροὶ καὶ οἱ οὐρητῆρες. *id eſt:* Doloribus *quidem repente ſiue pedetentim in renem incurſantibus ex cõmemoratis iam cauſis, ilico niſi quid prohibeat aluum decocto aliquo eluemus, ſicut caricarũ, fœnogræci, ariſtolochiæ, et ſimiliũ.* Et *ſi uacuatũ ſatis eſt, bene uertit, ſin minus, bis ter aut amplius enemate uacuare oportet, ſed ex eorũ decoctis quæ cõducibilia ſunt & familiaria naturæ ægrotãtis, ne renes & urinales uiæ angantur.* Quibus *utique uerbis diligẽter monet quo medicus in exhibẽdis in renum calculis clyſteribus multa utatur prouidentia: nam etſi excrementa illis in*

inteſtinis

*inteſtinis detenta uacuare expediat,atque etiam neceſſe ſit,cauendum tamen ne ex iis rebus ſiant quæ in cauſa e-runt,ut renes & urinæ meatus angantur.*Modicæ *quoque quantitatis ſint, ſatis enim erit ſi ſtercora indurata emollire aluumq; lenire queant,nec aliunde ex corpore ad inteſtina humores trahant.*Id *quod faciendum etiam docet* Auicen.Fen.18.*Can.3.tract.2.cap.*19.*ſic ditens:* Et *ſi fuerit conſtrictio aliqua naturæ, tũc de rectioribus rebus eſt extrahere fæcem cum ſuppoſitorio,aut cum clyſteri non magno,qui coartet & dolorẽ faciat,imò ſuppoſitoriũ amabilius eſt mihi.* Et *in lenificatione naturæ eſt alleuiatio plurima, & ſedatio doloris, & non eſt ſemita ad adminiſtrandum catharticum, ipſum enim lædit & nocet per illud quod facit deſcẽdere deſuper.* Hinc *recte admodum lib.6.ca.2.de affect.loc.*Gal.*inquit:* παρηγορεῦνται τοῖς χαλαστικοῖς ἐνέμασιν οἱ κωλικοὶ παροξυσμοί, μᾶλλον τῶν νεφριτικῶν. *quod eſt:* Coli*corum cruciatus multo magis quàm nephriticorum lenientibus mitigantur clyſteribus.* Q*uaſi dicat, raro admodum clyſterium eſſe debere uſum in nephreticis,quod non perinde ut in coli doloribus proſint.*Hoc *nomine factũ,ut nec* Hippo.*in libro de morbis qui intus, ubi calculi curationẽ ex profeſſo tractat, clyſteriũ utpote raro cõducentiũ,unquã meminerit.*Ea *ratione etiam* Alex.Tral*lianum nihil de illorum iniectione præcepiſſe puto.* Cum *itaque clyſterium uſus in renum lapide non admodum niſi ubi excremẽta multa in inteſtinis fuerint, probetur, non debent quouis tempore medici ad illorum iniectionem feſtinare,ſed conuenit etiam alia experiri præſidia.*

In calculo qua pre- *Si enim æger iuuenis robuſtúſque, & detractioni ſanguinis aſſuetus fuerit, optimum remedium erit uenæ popli-*

tis

tis ſectio, nec eo ſanè praſentius excogitari poteſt. Cum enim ob ſanguinis ad renes defluxum meatus coartētur, uacuato qui circa renes eſt ſanguine, diſtenſio atque adeo dolor ipſe aufertur, meatúſque dilatantur, ut expeditior ad ueſicam lapidi trāſitus ſit. Hinc autor libri de renum affectus dig. & med. ita ſcribit: ἀλλὰ μηδὲ αἷμα, ἢ ἕτερον χυμὸν πλεῖον τοῦ δέοντος ἐᾶν ἐν τῷ σώματι εἶναι, ἵνα μὴ τὰ πολλὰ ἀγγεῖα τοῦ νεφροῦ, τεινόμενα ὀδυνήσωσι πλέον. τὸ γὰρ ὀδυνώμενον, καὶ θερμαινόμενον καὶ τεινόμενον προσκαλεῖται τὰς ὕλας, διὰ τὰς σφοδρὰς καὶ ὀξείας ὀδύνας· id eſt: Sed & neque ſanguinem aut alium ſuccum plus æquo relinquere in corpore par eſt, ne multa hinc renis uaſa diſtenta plus doloris concilient. Quæcunque enim dolent, uel calefiunt, uel tenduntur, per uehementes & acutos dolores ad ſe materias accerſunt. Proinde cum origo uenæ poplitis, origini uenæ quæ peculiariter alit renes cōiuncta ſit, fit ut ea uacuata, dilatatis iam undique circa hos uaſis, facilior lapidi deſcenſus fiat, & omnium ocyſsime ad excretionem propellatur. Cuius rei locuples etiam teſtis eſt Paulus Aegineta, qui libro tertio capite 45. in hunc modum ſcribit: Dolorem præterea ſæpenumero placauit ſanguinis opportuna detractio, ocyſsime ad excretionem propellendo calculum. Experientia quoque cognoui eius uenæ ſectionem in hoc morbo non pœnitendam afferre utilitatem. Porrò prodeſt etiam interdum humectantia, relaxantia, & mitigantia, adhibere medicamenta, atque balnea aquæ dulcis. Id quod multis docet autor libri iam multoties citati de renū affect. dig. & medicatione, & Alex. quoque Trallianus libro tertio capite 34. ſic ſcribens: Inter ipſam ſtatim morbi acceſsionem

Cum ſidia experiri conueniat.

Venæ poplitis ſectio.

Topica remedia.

acceſsionem relaxantia & mitigantia medicaminũ auxilia adhibe. Verũ balnea cæteris cunctis utilitate præſtant, quoniam dolores ſedare pariter & morbo mederi aſſolent. Vbi uero lauerit ægrotus, locus affectus oleo chamæmelino perungendus eſt, inque ſolio multum ac diu perfricandus. Idem docet Paulus Aegineta lib. 3. ca. 45. & Razes lib. 9. ad Almanſorem, cap. 74. ita dicẽs: Cum in renibus fuerit lapis, æger balneum aquæ dulcis frequenter ingrediatur, & renes & ilia ex oleis inũgãtur. Poſt hæc utendum etiam iis erit medicamentis, quæ urinam mouere, calculóſque atterere poſſunt, quorum omnium copiam docet Aetius ac alii iam citati autores. Iam dictã uero medendi rationem unico aphoriſmo complexus eſt Hippoc. 1. ſect. li. 6. epid. 5: ita ſcribens: ἐς νεφρὸν ὀδύνη βαρεῖα, ὅταν πληρῶνται σίτου ἐμέουσί γε φλέγμα. ὅταν δὲ πλεονάζωσιν ἰώδεα, καὶ ῥάους μὲν γίνονται· λύονται δὲ ὅταν σίτου κενωθῶσι, ψάμμιά τε πυῤῥὰ ὑφίσταται. αἱματώδές τε οὐρέουσι, νάρκη μηροῦ τοῦ κατ' ἴξιν. ἐλινύειν οὐ ξυμφέρει, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι, μὴ ἐμπίπλασθαι, τοὺς νέους ἐλλεβορίζειν, ἰγνύην τάμνειν, οὐρητικοῖς καθαίρειν, λεπτύνειν καὶ ἁπαλύνειν, *ꝙ eſt: In renem dolor grauis, quãdo cibo replentur pituitã quidẽ uomunt, cũ uero dolores abundauerint, æruginoſa, & leuiores fiunt. Soluũtur cũ cibo uacuãtur, arenulæ rufæ ſubſident, cruentum mingunt, ſtupor eius fœmoris quod è directo eſt. Quieſcere non confert, ſed exercitari, non impleri, iuuenes ueratro purgare, poplitis uenam incidere, urinã mouentibus purgare, attenuare & mollire. Cuius quidem ſententiæ uberiorem explicationem uidere licet in noſtris in hunc librum Hippoc. commẽtariis. Eandem fermè*

mè curandi methodum præſcribit in libro de internis affectibus, ubi ſic ait: τῷ ὀπῷ τῆς σκαμμωνίης, ἢ αὐτῇ τῇ ῥίζῃ, πυριήσαι πρόσθεν δὲ ἅπαν τὸ σῶμα, ἐκκαθῆραι. τῇ δὲ ὑστεραίῃ καὶ ἀπ᾽ ἐρεβίνθων λευκῶν χυλῷ ἐκκαθῆραι δύο χοεῦσιν. ἅλας δὲ παρεμβαλὼν διδόναι πίνειν. μετὰ δὲ ταῦτα ποτοῖσι καὶ βρωτοῖσι καὶ λουτροῖσι μελετᾶν, διδοὺς τὰ αὐτὰ ἃ καὶ στραγγουριῶντι δίδοται φάρμακα. ὁκόταν δὲ ἡ ὀδύνη πιέσῃ, λούειν πολλῷ καὶ θερμῷ. καὶ χλιάσματα προστιθέναι ὅπῃ πονέει μάλιστα. *id eſt: Prius ubi corpus foueris, ſcammoniæque ſucco uel eius radice ſubter purgato. Poſtridie ciceris albi ſuccum, ſalem immiſcens, duobus congiis propinato. Poſtea cibo, potu, balneíſque curato, medicamẽta dato quæ ſtillicidio urinæ laboranti dari ſolẽt. Cum uero dolor preſſerit, multa calida lauato, & calefaciẽtia locis quæ maxime dolent apponito. Proinde imprudenter hodie agunt, qui cæteris fermè omnibus præſidiis neglectis, in calculo renum medendo aßidua clyſtérium iniectione tantum utuntur, cum illarum nõ niſi ubi multa in inteſtinis detenta ſunt excremẽta uſus ſit, adeò ut mirari ſatis nõ poßim cur Montuus hic annotare uoluerit, ad renum calculum curandum benefacere etiam clyſteres, cum id in uniuerſum non negauerim, ſed immo dicum ac intempeſtiuum illarum uſum tantum damnauerim, hoc quod & ipſe facit. Potuiſſet itaque facile hic quieſcere, ac uacuas chartas temere non commaculare, quod ſciret ſe mecũ eadem ſentire. Sed uoluit aliquid utcunque conſarcinatum producere, ne prorſus tacuiſſe uideretur.*

Elephantiaſin

Elephãtiaſin & Lepram morbos aliter apud Arabes medicos, aliter apud Græcos accipi, contra multorũ hodie ſententiam.

CAPVT XVI.

Elephantiaſin & lepram aliter ab Arabibus, aliter à Græcis deſcribi, non aliunde certius, niſi ex collatis illorum deſcriptionibus deprehendetur: id enim ubi factum fuerit, nemo non uidebit uerum eſſe quod aſſerimus. Inter itaque Arabes primas tenens Auicenna Fen.23.Can.3.tract.1.cap.16. Elephãtiaſin in eum depingit modum: Elephantia eſt additio in pedibus ſecũdum modum qui accidit in uenis uaricum, quare ingroſſat pedem cum æqualitate ſua. Haud aliter deſcribit eandem Razes libro nono, cap.93. ſic inquiens: Elephantiaſis eſt cum pedis craßities augeri uidetur, & color obfuſcari, uenæ quoque quæ uites uocantur apparere cœperint. A iam citatis non diſſentit Auenzoar lib. 2.cap.26. ſic de illa ſcribens: Et accidit cruribus craßitudo præter naturam, quæ dicitur elephantia, & hoc ideo quia aßimilatur cruribus elephãtis in craßitudine. Hos deinceps imitati ſunt recentiores omnes, ac elephãtiaſin haud ſecus quàm illi, pro morbo in quo pedes ſupra modum intumeſcunt, acceperunt, ita ut elephantiaſis iuxta horum ſententiam non aliud ſit niſi pedum tantum morbus. Quàm uero diuerſus ſit morbus is quem ſub eodem elephantiaſis nomine deſcribunt Græci, facile experietur qui illorum de hoc morbo ſententiam diligentius rimatus fuerit. Inter quos certe nemo hoc mali genus accuratius quàm Aetius ipſe deſcripſit, qui ſerm.13. ita de ea tradit: Elephantiaſis à quibuſdam leontiaſis, ab aliis ſatyriaſis appellatur. Elephantiaſis quidem à magnitudine

Elephantia Arabum.

Elephantiaſis Græcorũ.

ne & diuturnitate affectionis nomẽ accepit, imò et propter cutis aſperitatem quæ in quibuſdam ſuccedere conſueuit. Leontiaſis *autem uocatur quum frons ægrorum cum quodam tumore laxior redditur, ad ſimilitudinem pellis flexilis ſuperciliorum leonis.* Satyriaſis *uero dicitur propterea quod malæ faciei iiſdem cũ rubore attolluntur, & muſculis maxillaribus ueluti conuulſionẽ pátientibus, mentũ ipſum dilatatur, quemadmodũ etiã ridentibus euenire ſolet, ſimilitudine quadam ad picturas ſatyrorum. Quin & alacritas ad coitũ ipſis adeſt, quemadmodum & de ſatyris fertur. Eſt autẽ grauis morbus & propè ex eorum numero qui incurabiles exiſtunt.* Et *grauis quidem eſt ipſi ægro, intolerabilis autẽ conſpicientibus, utpote qui ipſum omnino auerſantur, adeò ut & plerique ex neceſſariis & domeſticis ægri, ipſius cõuerſationem deuitent, etenim ſuſpicionem de ſe præbet malum tanquam ſit contagioſum. Atque ego ſanè malũ eſſe affirmo cum ipſis conuerſari, inquinatur enim aer quem inſpirando attrahimus ex ulcerũ fœtore, & uitiata ſpiritus exhalatione. Hactenus Aetij uerba recenſuimus, in quibus nõ ſolum quale genus morbi ſit elephantiaſis, ſed & nomina eiuſdem explanantur. Conſtat autem cuiuis uerba iam citata probe expendenti elephantiaſin nõ eſſe alium morbum, quàm eum quem noſtræ tempeſtatis medici ex* Arabum *traditione lepram uocant. Is nanq; morbus quẽ lepram hodie uocant, haud ſecus quàm elephantiaſis ex eorum propè numero eſt, qui incurabiles exiſtunt.* Grauis *etiam ægro eſt, & intuentibus intolerabilis.* Contagioſus *præterea eſt, adeò ut qui lepra affecti ſint, cũ aliis conuerſari tutò non queant. Nihil uero differre elephantiaſin* Græcorum *à lepra* Arabum, *certius*

Elephantiaſis Græcorum eſt lepra Arabum.

niſi ex utrorũque autorum collatione ſciri nõ poteſt. Galenus *ſiquidẽ libro de tumoribus præter naturã elephantiaſin ſic deſcribit:* Elephas *quoque melãcholicus affectus eſt, originem ex ſanguine melancholico ducens, tempore uero atra bilis ſanguine copioſior redditur, quando tali morbo obnoxii grauiter olent, & aſpectu ſunt ingrato, quibuſdã ipſorum hulcera quoque accedũt.* Hoc *malum dum incipit, ſatyriaſmum uocant, quia ſatyris ſimiles facie redduntur.* Et *in libro de cauſis morborum in hunc modum:* ἔλεφας ὀνομαζόμενος καὶ ἡ φθόη φανερῶς ἐξαλλάττουσι τὴν μορφήν. σιμοῦται μὲν γὰρ ἡ ῥίς, καὶ τὰ χείλη παχέα, καὶ ἀπεξυσμένα τὰ ὦτα φαίνεται, καὶ τὸ σύμπαν ὅμοιοι τοῖς σατύροις οἱ ἐλεφαντιῶντες γίνονται. *hoc eſt: Quippe morbus qui elephas nominatur, atque tabes ipſa planè formã immutãt.* Etenim *naſus ſimus, labra craſſa, aures acuminatæ in elephantiaſi uidẽtur, atque in totũ ſic laborãtes ſatyris ſimiles ſunt.* Pau. Aeg. *lib. 4. ca.* 1. *haud aliter quàm ſuprà* Aetius *elephãtiaſin, ubi iam ſuperauerit, incurabilẽ, atque cãcrum totum occupantem corpus eſſe ait.* Sed *uerba eius ſubiicie mus:* Si *cancer unum tantũ corporis membrum infeſtãs,* Hippoc. *ſententia incurabilis eſt, quanto magis elephas, qui cancer eſt totius corporis, immedicabilis erit?* Eadem *itaque quæ ex* Gale. & Pauli *ſententia de elephantiaſi dicta produximus,* Auicenna *de lepra tradit.* Fen. *nanque* 3. *Can.* 4. *tract.* 3. *cap.* 1. *ita ſcribit:* Lepra *eſt infirmitas mala, proueniens ex ſparſione choleræ nigræ in corpore toto, quare corrumpitur complexio membrorũ, & forma ipſorũ, & figura eorum, & fortaſſe corrumpitur in fine eius ipſorum continuitas, ita ut corrodãtur membra, & cadant caſu qui fit ab ulceratione, & eſt*

ſicut

*ſicut cancer communis toti corpori. Razes quoque libro
quinto cap.35. lepram morbum eſſe ſcribit uulnerantem
membra, ac eorum corrumpentem figuras. Auenzoar e-
tiam libro ſecundo cap. 12. lepram eſſe cancrum peßi-
mum ortum in corporibus hominum tradit. Ita ut ex iis
euidentißimum ſit lepram Arabum ab elephantiaſi Græ
corum nihil diſtare: ubicunque enim Paulus elephătia-
ſin habet, hic Auicen. aut eius interpres lepram tranſtu-
lit. Id quod manifeſtißime indicant uerba eius quæ loco
paulò ante citato ſcribit in hunc modum: Et cum căcer,
qui eſt lepra unius membri, ſit de illis quibus non eſt ſana
tio, quid dicemus de lepra quæ eſt căcer totius corporis?
Quæ ſanè uerba ſi cum iis quæ antea ex Pauli ſententia
diximus contuleris, uidebis euidenter quod cōtendimus
uerū eſſe. Idē Auic. eodē cap. ita de lepra ſcribit: Et quan
do aggregatur caliditas aeris cū malitia cibi, & eius eſ-
ſentia eſt ex genere piſcium, & carne ſalita, & carne
craſſa, & carnibus aſinorum & lentibus, proculdubiò
èſt ut eueniat lepra ſicut multiplicatur in Alexandria.
Quæ utique uerba ex 2. li. artis cur. ad Glauconē deſum-
pta ſunt, ubi de elephantiaſi ſic ſcribit:* ἀλλ' ἐν Ἀλεξαν-
δρείᾳ παμπόλλη ἡ γένεσις αὐτοῦ διὰ τὴν δίαιταν
ἐστὶν, ἀθάραν τε ἐσθίουσι, καὶ φακὴν καὶ κοχλίας, καὶ τα-
ρίχη πολλά. τινὲς δὲ καὶ ὄνεια κρέα, καὶ ἄλλα τοιαῦ-
τα, παχὺν καὶ μελαγχολικὸν γεννῶντα χυμόν·
ὅτε δὲ θερμοῦ τοῦ περιέχοντος ὄντος, καὶ ἡ ῥοπὴ τῆς φο-
ρᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸ δέρμα γίνεται. *quod eſt. In Alexan-
dria uero plurimum generatur ex uictus ratione. Co-
medunt enim farinam elixatam & lentem, et cochleas,
& plura ſalita. Nonnulli ex ipſis carnes aſininas, & a-
lia eiuſmodi quæ craſſum & atræ bilis humorē generāt.*

Nam cum aer ambiens calidus ſit, humorum motus uerſus cutem agitur. Cæterùm Auic. eodem quoque capite lepram alio nomine leoninam dici ſcribit, unde iterum liquet eam ab elephantiaſi non differre, nam & hãc ita uocari paulò ſuprà ex Aetio demõſtrauimus. Idem Aui. capite 4. eiuſdem loci de cura lepræ ita ſcribit: Et ſcias quod caro uiperæ & illud in quo eſt uirtus eius, eſt de nobilioribus medicinis ei. Elixatio autem uiperæ eſt ut ſumatur uipera abſciſsis extremitatibus, mundificata à uiſceribus, deinde elixetur cum porris, & anetho, & ſale pauco, decoquatur cũ aqua donec diſſoluatur. Quæ iterum Auic. uerba deſumpta ſunt ex Galeni libro iam citato, ubi de elephantiæ curatione ſic ſcribit: ὥσπερ δὲ τῶν ἐλεφαντιώντων ἡ τῶν ἐχιδνῶν ἐδωδὴ θαυμάσιόν ἐστι φάρμακον. χρὴ δὲ ἐσθίειν αὐτὰς οὕτω σκευάζοντας, ὡς τοὺς θηριοτρόφους μάρσους ἑθεάσω. πρῶτον μὲν ἀποκοπτομένης τῆς οὐρᾶς καὶ τῆς κεφαλῆς ἄχρι δακτύλων τεττάρων, εἶτα τῶν ἐνδον ἁπάντων ἀφαιρεθέντων, καὶ τοῦ δέρματος δηλονότι, εἶθ' ὕδατι τοῦ σώματος αὐτῶν προαποπλυθέντος. ὥσπερ δὲ τῶν ἐλεφαντιώντων ἐν λοπάσι παραπλησίως τοῖς ἐγχέλυσι σκευάζοντες διὰ λευκοῦ ζωμοῦ. γίνεται δὲ οὕτως. ὕδατος μὲν δαψιλοῦς ἐμβληθέντος, καὶ ἐλαίου βραχέος, καὶ σὺν αὐτῷ πράσου καὶ ἀνήθου. πρόδηλον δ' ὅτι μέχρι τοσούτου τὰς σάρκας τῶν ἐχιδνῶν ἀφεψεῖν προσήκει μέχρις ἂν ἀκριβῶς γενηθῶσι μαλακαί. *hoc eſt: His qui elephantiam patiuntur, in uiperarum eſu eſt mirabile auxilium. Ita uero conditas eas comedere oportet, quẽadmodũ uidiſti Marſos, qui feris uenenatis nutriũtur. Capite quidẽ primum*

abſciſſo

abſciſſo, & cauda, uſque ad digitos quatuor, deinde omnibus interaneis exemptis, cute etiam uidelicet adempta, aqua dein corpus ipſarum abluatur. In his autem qui elephãtiaſi laborant, in olla anguillarum modo, per album ius præparantes. Fit autẽ hoc modo: Aquæ abunde, & olei paucum in ollam funditur, & cum hoc porrum & anethum adiicitur. Liquet autem quod uiperarum carnes ſunt decoquendæ donec exquiſitè molles reddãtur. Repetit iam dicta Aetius ſerm. 13. ca. 123. dicens: Mirabile elephantiaſis remediũ uiperarum eſus exiſtit, eas uero hoc modo apparatas edere oportet. Primum quidẽ amputato capite & cauda, & detracta pelle, exẽptisq; interioribus uiſceribus omnibus, caro aqua pura bis ac ter lota, in olla inſtar anguillarũ coquitur, aqua quidẽ ſufficiẽte affuſa, & oleo modico cũ anetho & porro. Viperæ denique carnes ubi condiũtur ceu anguillæ, nempe oleo, ſale, anetho, porro, & aqua, contra elephantiaſin utiles eſſe lib. 11. capite ſecundo de ſimp. med. fac. docet Galenus, idemq́ue tribus elegantiſsimis hiſtoriis monſtrat, quas, quia prolixæ ſunt, in præſentiarum omittere uolui. Ex quibus omnibus ſatis demonſtratũ eſt eum morbum quem elephantiaſin Græci nominãt, ab eo quem Arabes lepram uocant non differre. Quinetiam inter Latinos Cornelius Celſus libro tertio capite uigeſimoquinto de elephantiaſi haud aliter quàm Græci, loquitur, dum ſic ait: Ignotus penè in Italia, frequentiſsimus in quibuſdam regionibus is morbus eſt, quem ἐλεφαντίασιν Græci uocãt, isq; longis annumeratur. Totum corpus afficitur, ita ut oſſa quoque uitiari dicãtur. Summa pars corporis crebras maculas, crebróſque tumores habet. Rubor harũ paulatim in atrũ colorẽ conuertitur.

Summa cutis inæqualitas, craſſa, tenuis, dura, molliſq́;, quaſi ſquamis quibuſdā exaſperatur, corpus emacreſcit, os, ſuræ, pedes intumeſcūt. Quibus equidem uerbis nihil aliud quàm morbū illum, qui hodie lepra dicitur, deſcribere Celſum nemo nō uidet. Pli. haud ſecus atque Celſus lib. 26. ca. 1. elephātiaſin depingit, dicens: Diximus elephantiaſin ante Pompeij magni ætatē nō accidiſſe in Italia, & ipſam à facie ſæpius incipientē In nare prima ue luti lenticula, mox inualeſcente per totum corpus maculoſa, uariis coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura, ceu ſcabie aſperſa, ad poſterum uero nigreſcente, & ad oſſa carnes apprimente, intumeſcētibus digitis in pedibus manibuſq́;. Aegypti peculiare hoc malū. Ita ut & Latinorum elephantiaſis à lepra Arabū nō diuerſa ſit. Neq, temere dictū eſt, Arabū, lepra enim Græcorum diuerſum morbi genus ab eo quem Arabes ſic uocant. Arabum enim lepra dirum ac horrendū morbi genus eſt, nec ab elephātiaſi, ut diximus, quæ carnē interdum depaſcit, & ad oſſa uſque ingreditur, differt. Græcorum autē facilis eſt morbus, ac ſcabiei adeò ſimilis, ut uix ab ea diſcernatur, ſolámque cutem occupat, id quod in primis teſtatur Hippocrates in libro de affectibus, in hunc modum ſcribens: λέπρη, καὶ κνησμὸς, καὶ ψώρη, καὶ λειχῆνες, καὶ ἀλφὸς ἀπὸ φλέγματος γίνονται· ἔστι δὲ ταῦτα αἶσχος μᾶλλον ἢ νοσήματα. id eſt: Lepra, pruritus, ſcabies, impetigo, uitiligo, pituita gignuntur, potiúſque corporis turpe quid ſunt quàm morbi. Hippocrati ſubſcribit Gale. lib. de tumoribus dicens: ἔστι δὲ καὶ ἡ ψῶρα καὶ ἡ λέπρα μελαγχολικὰ πάθη μόνου τοῦ δέρματος, ὡς εἴγε κἂν ταῖς φλεψὶ καὶ τῇ σαρκὶ γίγνοιτο· καρκῖνος ὀνομάζεται

Lepra Græcorū diuerſa eſt à lepra Arabum.

ζεται. quod eſt: Pſora & lepra melancholici cutis tantum affectus ſunt, nam ſi in uenis & carne proueniant, cancri uocabulũ ſortiũtur. Paulus quoq; Aegineta à iam dictis nihil diſſentit, dũ lib. 4 capite ſecundo ſic inquit: Lepra pariter & pſora communis quædam ſummæ cutis ſcabrities ſeu aſpredo eſt, cui ſane pruritus corporíſque lenta conſumptio accedere conſueuit, ex atra bile utraque originem trahens. Sed lepra profundius circularibúſque eroſionibus, corporis cuticulam depaſcit, & piſcium inſtar ſquamulas ex ſe remittit. Pſora uero ſuperficiem tantum uaria eroſione lædit, furfuraceáque magis quàm ſquamoſa ex ſe corpuſcula ædit. Autor denique libri, cui titulus introductorius ſeu medicus eſt, lepram haud aliter quàm iam citati autores deſcribit, dum inquit: λέπρα πάθος μὲν καὶ αὐτὴ δέρματος ὥστε τὸ λευκότερον καὶ τραχύτερον τρεπόμενον. ἡ δὲ τραχύτης οἷον ψιδράκιον ἐπανεστώτων. ἡ δὲ ψώρα ἐστὶν ἑλκωδεστέρα. id eſt: Lepra cutis eſt uitiũ atq; affectus, dum ſcilicet ipſa candidior aſperiórque fit. Aſpredo uero ueluti pſidracia emergentia. Pſora autẽ ſeu ſcabies exulcerata magis exiſtit. Cũ itaque lepra Græcorũ morbus ſit facilis, ac cutem tantum, ut ex iam dictis patuit, occupans, euidentiſſimum fit eundem à lepra Arabũ eſſe diuerſum, qui morbus ingens, aſpectu etiam turpis eſt, uehementem cruciatum excitans, nec ſolam cutem, ſed & carnem & oſſa plerunque uitiãs. Quod ſi uero quiſpiam obiecerit, lepræ nomen in ſacris literis pro graui accipi morbo, id quod & Montuus facit, adeóque non tantũ cutis eſſe uitium, neque enim aliàs à reliquis hominibus ſeparare eo affectos morbo Moſis lex præcepiſſet. Montui obiecta huic diluũtur.

huic ita reſponſum uolo: Nobis *hic nõ eſſe contentionem quid ſacræ aut* Hebræorum *literæ de lepra ſtatuant, ſed potius quid medici* Græci *de hoc morbi genere ſcripſerint indicare conamur, eſſe nimirum lepram* Græcorum *à lepra* Arabum, *qui lepram uocant quod* Græci *elephantiaſin, admodum diuerſam. Quamuis ſi quis etiam caput* 13. *Leuitici rectius expendat, lepram in cute tantum fuiſſe uidebit, maxime inter initia, & haud aliter quàm in ea uitiliginis ſpecie quàm* λεύκην Græci *nominant, pilos albos apparuiſſe.* Hinc *eſt quod* Auguſtinus *etiam lepram coloris eſſe uitium, non ualetudinis aut integritatis ſenſuum atque membrorum eſſe ſcribat.* Neque *mirum eſt cur* Moſes *ſeparare lepra correptos à reliquis hominibus præceperit, contagioſus nanque morbus fuit, perinde atque hodie ſcabies, etſi ſcabies fortè tolerabilior ſit.* Ridiculum *autem imò puerile admodum eſt quod ſcribit* Montuus, *in* Græcorum *euangelio inter præcipua* Chriſti *miracula lepræ ſanationem recenſeri, igitur non facilem eſſe morbum lepram* Græcorum. Mira *ſanè ſequela, quam uel puer etiam explodere poßit: neque enim euangelicæ literæ obſunt cur minus apud* Græcos *facilis fuerit morbus lepra, niſi fortè* Mõtuus *euangelium* Græcorum *nominet, quod à natione* Græcis *ſcriptum ſit, quo nihil ſtultius dici poſſet, cum conſtet ab* Euangeliſtis, *quos certe* Matthæũ *maxime &* Ioannem Hebræos *fuiſſe nemo neſcit, conſcriptum eſſe, idq́; literis* Græcis. Nihil *igitur ad rhombum, quod euangelicæ literæ lepræ ſanationem inter miracula* Chriſti *commemorant, nam cum* Iudæi *fuerint, quos à lepræ contagio ſanauit* Criſtus; *quibus utique hoc mali genus exoſum erat, quãdoquidẽ à reliquorũ conſortio eo*

affectos

affectos ſegregabat, nihil mirum ſi miraculũ illis uiſum ſit. Etſi enim cutis tantum uitium fuerit, non tamen facile abigi, maxime ubi radices paulò intimius egiſſet, potuit, ita ut meritò etiam eius ſanationem inter miracula commemorarint Euãgeliſtæ. Quid autem ad Græcos attinet, quod in Iudæa factum eſſe nemo non nouit? Potuit etiam fieri, nam non anxie reluctor, ut aliud fuerit morbi genus, de quo ſacræ literæ & Euangeliſtæ tradũt, quàm id de quo medici Græci ſcribunt, adeò ut Mõtui argumentum ſit planè inefficax: aliud enim euangelium eſſe Hebræorum, aliud Græcorum, aliud Latinorũ ſomniat, quod quàm ridiculũ ſit nemo ſanæ mentis ignorat. Vnum enim euãgelium Græco ſermone conſcriptũ, quod ad omnes cuiuſque nationis homines ſpectat. Euangelicas tamẽ hiſtorias ſingulas in Iudæa factas eſſe, quandoquidem Iudæis tantum Chriſtus miſſus ſit ut prædicaret, euidentiſsimum eſt, adeò ut de lepra Hebræorum in euangelio tantum mentionem fieri certum ſit, neq; ob id conſequi poſsit lepram etiam de qua Græcorum medici ſcribunt inter grauiſsimos morbos eſſe connumerandã. Falſiſsimum præterea eſt quod lepram interdum pro cutis affectu, interdum etiam pro elephantiaſi accipi apud Græcos ait, ídque exemplo ſatyriaſis oſtendere conatur, ita colligens: Quemadmodũ ſatyriaſis iuxta Græcos diuerſos denotat affectus, ita & lepra. Quis autẽ niſi planè amens ſit, illam ſequelam admitteret? Fateor quidem uerum eſſe, ſatyriaſin diuerſos denotare affectus, elephãtiaſin ſcilicet, & pudendi præter naturam erectionem, nam id abunde Græcorum teſtantur ſcripta. Quod uerò itidem de lepra dici poſsit, conſtanter nego. Nam producat unum ſaltem teſtimonium ex Græcorũ medicorum

libris,

libris, quod lepram elephantiaſin eſſe uocaríue aſtruat, Montuus, & uictum me fatebor. Tantus eſt ergo dialecticus Montuus, ut ſequelas eas etiam admittat, quæ omnium maxime pugnare uidentur ſi rectius expendas. Sed uerum eſſe puto, quod uulgato iactatur prouerbio, Bis pueri ſenes: anxie enim laborat in eo ut oſtendat ſatyriaſin ſignificare diuerſos affectus, id quod tamen nemo it inficias: at ne uno quidem uerbo quod omnes eruditi negant, lepram cum elephantiaſi apud Græcos nonnunquam coincidere, probare ſtudet. Verum ualeat cũ ſuis deliramentis ac ficulnis argumẽtis Montuus, diſcátque interim uel meliora cõfingere, uel penitus ſilere.

Morbum quem vulgò Gallicum vocant, non eſſe eum quem Græci Lichenem, Latini verò Impetiginem appellant, ſed nouum potius & veteribus incognitum.

CAP. XVII.

INiurium me ſibi fuiſſe hoc loco conqueritur Symphorianus Campegius, quod in ea ſententia illum eſſe ſuſpicatus ſim, quaſi gallicũ morbum eundẽ cum lichene ſeu impetigine dixerit, cum tamen omnium notiſſimum ſit idipſum in lib. 2. cap. 12. Aggregatoris Lugdunenſis aſtruxiſſe. Et certe niſi librum hunc ad ſe pertinere negabit, fateri cogetur hoc ipſum quod ſcripſimus ſenſiſſe. Titulus enim capitis idipſum ſatis mõſtrat, qui ſic habet: De lichene ſeu mentagra ſiue pudendagra, quam noſtri Neapolitanum morbum uocãt, Itali uero gallicum. Quibus uerbis quid (oro) apertius eſſe poteſt? Aſſerunt enim lichenem nihil aliud eſſe quàm eum morbum, quem hodie quidam Neapolitanũ, aliqui uero

gallicum

gallicum uocant, ita ut mirari ſatis non poßim, quare ſe ſic non ſentiiſſe auſus fuerit negare Campegius. Confinxit deniq; neſcio quam annotationem, eamq; paßim ſuis libris inſeruit iſto lemmate. Hoc capite reſpondet dominus Symph. Cāpegius Leonardo Fuchſio, qui eum de pudendagra ſiue morbo gallico immeritò reprehēdit. Quibus uerbis iterum ſatis monſtrat ſe in ea eſſe ſententia, ut mentagrā à morbo gallico nihil differre putet. Præterea quæ ibi contra me annotauit, planè ad inſtitutum nihil faciunt. Mihi contentio eſt morbū gallicū non eſſe lichenem: ille theologum agens oſtendere conatur iram eſſe Dei, id quod nemo negauit. Optarem certe eiuſmodi næniis bonas chartas non commaculari. Mendacij itaq; arguēdus nobis potius uenit Symphorianus, qui non tantum mihi, ſed & Leoniceno iniurius exiſtit. Leoniceno ſiquidem, quod hunc lichenen à morbo gallico nihil differre docuiſſe aſſerit, cū tamen idem in libro de morbo gallico ædito eam opinionem quæ morbum gallicum eſſe lichenas aſtruit, penitus explodat. Mihi porrò, quod me morbum gallicum ab impetigine diuerſum nō facere putat, cum tamen conſtet confutationes meas legenti, me ab iſta ſententia fuiſſe olim, ut hodie ſum, alieniſsimum, ut qui docuerim lichenas non eſſe morbū gallicum, ſed eum potius qui impetigo Latinis dicitur. Scio autem quid deceperit Campegium: præpoſitionem is in themate ad lichenem referendam, ad gallicum morbum retulit perperā. Atqui erroris ſui eum monuiſſe confutatio mox ſequēs potuit, ita ut mirū ſit cur hoc loco in noſtris legendis tam negligens fuerit, cum aliàs nō raro totas paginas, imò folia etiam integra, in ſua transferre è noſtris ſolitus ſit. Sed ut hæc miſſa faciamus, ad inſtitutū

reuertentes

reuertentes monſtremus quàm turpiter errent qui morbum gallicum uocatum eundem cum lichene putent. Nouus cum ſit morbus is quem hodie gallicum aut Neapolitanum nominant, fieri non poteſt ut lichen dicatur. Lichenas enim ſæculo etiam Hippocr. fuiſſe cõſtat, harum nanque in tertia parte aphor. 20. inter uernales morbos meminit, & in lib. de morbis, multíſque locis aliis.

Erratum Plinij.

Quapropter uehementer errauit Plin. qui lib. 26. cap. 1. lichenem morbum non Italiæ modò, uerumetiã uniuerſæ propè Europæ ante Cl. Tiberij Cæſaris principatum incognitum fuiſſe ſcribit. Si enim toti propè Europæ incognitus fuiſſet lichen, nullo modo Hippocr. eius tam crebram mentionem feciſſet, quem multis annis ante Tiberium è uiuis exceſsiſſe conſtat. Verum autẽ eſt quod paucis ante Tiberij principatum in Italia cognitus fuerit, nondum enim Ro. imperio ad exterás natiões propagato nomine carebat, donec medici Græci qui urbẽ Romanam frequentare cœperunt, hunc morbum ſuæ linguæ uocabulo lichenen nominantes, illuſtriorem pluribúſque notum fecere. Meminit lichenũ Dioſc. Galenus, Paulus, & quotquot ſunt Græci alij medici, ita ut morbus gallicus dici non poſsit. Is enim anno à Chriſto nato M.CCCC.XCIII. apud Neapolim primum irrepſit. No

Gallicus morb. quãdo primũ orbem irrepſit.

men uero inde ſortitum eſt, quod in Gallorum exercitu, qui illic Caroli regis ſui auſpiciis belligerabat, apparuit prius quàm uſquam alibi. Hac occaſione Galli ominoſam à ſe appellationem amolientes non gallicum hunc, ſed morbum Neapolitanũ uocarunt. Peruicit tamẽ conſuetudo ut gallicus uulgò dicatur. Quare λειχὴν Græcis aliud à gallico morbi genus eſt, cutis ſcilicet uitiũ & aſpredo, Latiníſque impetigo nominatur. Fiunt autẽ li-

Lichenes Latinè impetigines.

chenes,

chenes, teſte Paulo libro 4. cap. 3. mixtis ſaniebus tenuibus, & acribus, cum aliis craßis humoribus, & celeriter in lepram, & pſoram, ſcabiémue tranſeunt. Lichenem eſſe cutis aſpredinem teſtatur quoq; autor libri definitionum, dicẽs: λειχήν ἐστι τραχύτης ἐπιφανείας μετὰ πολλοῦ κνησμοῦ. *id eſt: Impetigo eſt ſummæ cutis cum multo pruritu aſperitas. Autor quoque introductorij quiſquis tandem ille fuerit, lichenem inter cutis affectus recẽſet, iis uerbis:* ὁ δὲ λειχὴν πάθος μὲν καὶ αὐτὸς δέρματος. διττὸν δὲ εἶδος λειχῆνος, ὁ μὲν ἡμερώτερος καὶ πραότερος, ὁ δὲ ἄγριος καὶ χαλεπώτερος· ἀφίστανται δὲ ἐπὶ τούτων καὶ λεπίδες τοῦ δέρματος καὶ ὁ ὑπὸ τὰς λεπίδας τόπος ἐρυθρότερος καὶ ἐγγὺς ἐλκωμένου φαίνεται. *quod eſt: Impetigo quidẽ ipſa cutis affectus exiſtit. Eius autem duæ ſunt ſpecies, una tolerabilis mitiórq; eſt, altera fera, difficiliórque. Squamulæ in his ex ſumma cute deſcendunt, ſub quibus locus rubicũdior, feréque exulceratus apparet. Impetiginem uero eum eſſe morbum quem Græci lichenen appellant, in primis teſtatur Caßius Fœlix, ſic ſcribens: Impetigines Græci lichenas dicunt: naſcuntur ex melancholico humore, rotundo ſchemate, in ſuperficie cutis, cũ ingenti pruritu. Et confirmat idipſum Cælius Aurel. libro 1. Chronion. ca 3. ita de lichenibus equorum loquens: Sũt ſquamulæ anteriorum crurum ſub armorum partibus in ipſis animalibus natæ, has Græci lichenas uocant, nos uero impetigines. Porrò lichenas eſſe impetigines uel inde ſatis liquet, quod ſingula fermè remedia quæ à Paulo Græcíſque aliis lichenibus accommodantur, eadẽ etiam à Latinis quibuſdam ac Arabibus autoribus impetigini adaptantur. Et ut unum atque alterum referamus, Paulus*

lus Aegineta lib. 4.cap.3. lichenas puerorum ſaliua humana perfricandas eſſe docet, id quod & Serenus Samonicus capite undecimo in impetigine faciendum ſuadet iis carminibus:

Si uero uitium eſt quod ducit ab impete nomen,
Hoc matutina poteris cohibere ſaliua.

Id quod & Auic.facit Fen.7.Can 4.tract.3.cap.4. ita de impetiginis curatione ſcribens: De medicinis quidem ſingularibus eius eſt ſaliua hominis ieiuni, & illud quod reſidet ſuper dentes eius. Paulus denique eodem loco folia capparis, ſulphur cum aceto, & alia multa remedia lichenum recenſet, quæ ſingula quoque ab Aui. non tamen ſine multa corruptione, enumerãtur. Proinde euidentiſſimum eſt ex iam dictis, Latinis eſſe impetiginem, quod Græcis Lichen, neq; eſt hodie inter Latinos interpretes, qui non lichenem impetiginem uertat. Cornelius tamen Celſ.lib.5.lichenas papulas uertit, id quod inde colligi poteſt. Quemadmodum autor Introductorij duas lichenum ſpecies facit, quarum altera mitis, altera autem fera ſit, ita quoque Celſus papularum duo eſſe genera ſtatuit, unam mitem, alteram uero ἄγριον, id eſt feram. Et ut prima à Caſſio Fœlice deſcribitur eſſe figura rotunda, in ſuperficie cutis, cum ingenti pruritu & aſperitate, ita Celſus primũ genus eſſe uitium in quo per minimas puſtulas cutis exaſperetur, & rubeat, leuitérque rodatur, & maxime rotundum incipiat, eadémque ratione in orbem procedat. Præterea ut Paulus lichenibus, & Auicenna impetigini ieiuni hominis ſaliua medentur, ita & Celſus leuem papulam ſi ieiuna hominis ſaliua quotidie defricetur ſanari ait, ut hinc manifeſtũ ſit papulas Celſi à lichenibus Græcorũ non differre. Habet

Cornelius lichenas papulas vertit.

bet autem libro iam citato Celſus caput quoddā de impetigine, quæ certe non eſt ea de qua Arabes ſcribūt, nec cum lichene eadem, ſed potius cum lepra Græcorum, id quod hinc colliges. Paulus lichenas celeriter in lepram tranſire ſcribit. Celſus itidem de papulis, quas in impetiginem uerti inquit, docet iis uerbis: Quæ minus rotunda eſt, difficilius ſaneſcit: niſi ſublata eſt, in impetiginem uertitur. Nullum denique in Celſo de lepra caput eſt, adeò ut hanc ſub impetiginis nomine deſcripſiſſe nō leuis ſuſpicio ſit. Sed ſunt præter iā dicta alia multa, quæ Celſum hoc capite lepram Græcorum depinxiſſe argumēto eſſe poſſunt, quæ lubens prætereo. Cæterùm hic poſtremum cum Mōtuo ineūda pugna erit, qui iterum inſulſa, imò ſtolidiſſima annotatione ſua probare nititur morbū gallicū dici poſſe lichenas, quandoquidē à ſymptomatib. morborum nomina interdum mutuari liceat. Quapropter ita colligit: Morbo gallico affectos lichen magna ex parte concomitari ſolet, morbus igitur gallicus lichen dici poteſt. Validum planè argumentum, quod uel puer infringere poſſet ita colligens: Coli dolores paralyſis magna ex parte ſequi ſolet, coli igitur dolor paralyſis dici poteſt. Vel ita: Pulmonis inflammationem nō raro, Hippocr. teſte, phrenitis ſequitur, pulmonis ergo inflammatio phrenitis dici poteſt. Quibus argumentis quid per Apol. oro inſultius? quid magis ridiculū? Tanta eſt Montui in dialecticis ignorantia, ut planè minima eius artis principia non calleat. Perperam denique Gal. & Auic. citat Montuus, cum ait ex illorum ſententia aliquādo à ſymptomatibus morborū mutuari licere nomina: quaſi dicat, ſi nomen morbi proprium ignoratur, tū licet eum ſui ſymptomatis noīe appellare. O ſenē delyrū, quid hic

Impetigo apud Celſum eſt lepra Græcorum.

Montui poſtrema ānotatio refellitur.

confuſionis

confuſionis non faceret Galenus? Abſit autem ut Galenum, artis dialecticæ, quæ à confuſione maxime abhorret, tam ignarum fuiſſe putemus. Vt uero Montui inſcitiam hic ſtudioſi clarius agnoſcant, locum Galeni quo abutitur breuibus explicemus.

Locus Galeni explicatur.

Is in 2. ther. meth diuerſitatem nominum, quæ morbis impoſuerũt ipſorum primi autores, indicare uolens, inter cætera ſcribit, quibuſdam ab ipſo ſymptomate indita eſſe nomina, in quorum numero Ileos, hoc eſt conuoluulus, ab ipſo recenſetur. Huic enim morbo à circumactione doloris in inteſtinis, qui illum ſequitur, nomen impoſitum eſt. Nam εἰλεῖσθαι Græcis circumagi & cõuolui ſignificat. Tineſmos quoque morbus eſt cui à ſymptomate quod inducit nomen impoſitũ eſt, nempe ab aſſidua deſidendi cupiditate & conatu, τεινέσθαι enim Græcis conari eſt, & ire contendo. Tales etiam Dyſpnœà, hoc eſt difficultas ſpirandi, & Spaſmus, id eſt conuulſio, morbi ſunt: huic enim à conuellendo nomen inditum eſt, σπάω nanque conuello Græcis ſignificat: illi autem à ſpirãdi difficultate quã affert, πνέω enim ſpiro eſt, δὺς autem particula adiecta difficultatem indicat. Mens itaque Galeni loco citato eſt, quod morbis quibuſdam à ſymptomatis quæ faciunt, ſint impoſita nomina: minime autem quod liceat morbos eorum nominibus appellare, in quos interdum commutantur, nam aliàs atrã bilem aliquando hæmorrhoides dicere licebit, quod abſurdiſſimũ erit. Ita paſſim Montuus in citando Galeno frequens eſt, at illorum quæ affert planè nihil intelligit. Quieſcat itaque iam & ſenectutis ſuæ dies in ocio tranſigat, illúdque muſſitet, Qui quæ uult dicit, quæ non uult audiet.

Non

Non eſſe diuerſa morborum genera Prunam ſeu ignem Perſicum, Carbunculũ atque Anthracem, vt multi medicorum hodie putant, ſed vnum potius eundémque diuerſis his deſignari nominibus morbum.

CAP. XVIII.

SVnt non pauci inter recentiores hodie medici, qui prunam ignémue perſicum, carbunculumq́; ab anthrace diuerſum eſſe malũ putent, differréque ea ratione potiſſimum anthracẽ à carbũculo, quod anthrax fiat ex materia maligniore & magis aduſta, quàm ſit ea ex qua carbunculus generatur. Hac *nimirũ opinione ducti, de iis in diuerſis, tanquam morbis differentibus, capitibus egerunt.* Ex *horum ſanè numero* Valeſcus *exiſtit, homo ut tum tempora ferebant non indoctus, qui intantum tamẽ deſipuit, ut nomini græco latinã daret deriuationem, anthracem nimirum ab antro, id eſt fouea deducens, quod foueam ſcilicet faciat, nõ intelligens* ἄνθραξ *græcam eſſe dictionẽ, neque aliud niſi id quod* Latini *carbunculum nominant, ſignificare.* Cur *autem boni illi uiri in hunc errorẽ, ut inter anthracẽ atque carbũculum ſeu prunã differentiã ſtatuerent, lapſi ſint,* Arabes; *quorũ lectioni nimium addicti fuerũt, occaſionem dederunt.* Inter *hos nanque* Razes *in lib.* Di*uiſionum cap.* 133. *de igne perſico, mox autem cap.* 135. *de anthrace ſeorſim ſcripſit.* Proinde *illum ſecuti diuerſos eſſe morbos putãtes, diuerſis quoque capitibus de iis tractarunt.* Quod *autẽ anthrax à carbunculo nihil differat, uel iis qui primis ſaltem labris græca deguſtarunt notum eſſe poteſt.* Nam *ubicũque latinus interpres carbunculum*

Valeſcus perſtringitur.

Anthrax à carbunculo nihil differt.

bunculum habet, ibi de anthrace agere græcum autorē conſtat. Exemplo nobis ſit Galenus, qui li. 2. artis curat. ad Glauconem ita de anthrace loquitur: ὅταν τὸ ἐπιῤ-ῥέον αἷμα θερμὸν ἱκανῶς ᾖ καὶ παχὺ, καθ᾽ ὅ τι ἂν μόριον ἀθρόον ἐπιῤῥυῇ, τοῦτο καύσαν ἕλκος ἐσχάραν ἔχον εἰργάσατο. τὸ πέριξ δ᾽ αὐτοῦ πᾶν εἰς φλεγμονὴν ἐξαίρει, ζέουσάν τε καὶ ὀδυνῶς ἐπώδυνον. ὀνομάζεται δὲ τὸ τοιοῦτον πάθος ἄνθραξ. *quæ uerba interpres ita uertit: Quum ſanguis influens calidus ſufficienter extiterit & craſſus, quodcunq; mē-brorum ſubitò occupauerit, hoc comburendo facit ulcus cruſtam habens. Quicquid uero circumiacet, in inflam-mationem leuat, & efferueſcentem grauemq; dolorem infert. Vocatur autem huiuſmodi affectus carbunculus. Et libro de tumoribus præter naturam ubi ſic ſcribit.* αἱ μὲν γάγγραιναι καὶ οἱ ἄνθρακες ἐπειδὰν οἷον ζέσαν τὸ αἷμα ἐγγύς τι τῆς φλεγμονῆς διακαύ-σῃ τὸ δέρμα, ταῦτ᾽ ἄρα καὶ σὺν ἐσχάρᾳ γίγνονται καὶ φλύκταιναι προηγοῦνται τοῦ ἕλκους, ὥσπερ ἐν τοῖς πυρικαύσοις, ὀξύτατόν τε πυρετὸν ἐπιφέ-ρουσι, καὶ κίνδυνον ὑπόγυον ἀμφὶ τῇ ζωῇ. *quod ita uertendum: Gangrænæ & carbunculi ſunt, quum ſan-guis ueluti ferueat, feréque ut inflammatione cutē adu-rat. Cruſta quoque in iis oritur, & puſtulæ ulcus præce dunt ſimiles iis quæ ambuſtis fiunt, quæ febrē acutiſſimā inferunt, & imminens uitæ periculū. Ex quibus omni-bus manifeſtum fit anthracē penitus à carbun culis nihil differre. Præter id enī quod paſſim anthrax pro carbū-culo interpretatur, cōtextus etiā uerborū ſatis docet car bunculū ſeu anthracem à pruna, ignéue perſico minime diuerſum*

diuerſum eſſe. Quemadmodum enim Galen. 2. ad Glauconem carbunculum deſcribit, ita Auic. Fen. 3. Cano. 4. tract. 3. cap. 9. prunã ſeu ignem perſicum. Ait autẽ: Hæc duo nomina fortaſſe abſoluta ſunt ſuper omnem puſtulã corroſiuam, ueſicantem, adurentẽ, facientẽ accidere eſcharam, qualẽ facit accidere combuſtio. Et paulò poſt: Et fortaſſe nõ erit illic puſtula omnino, imò incipit in primis pruna, & totum illud incipit cum pruritu ſicut ſcarificationes. Amplius quãdoq; ueſicat ignis perſicus aut pruna, & currit ex ea aliquid ſicut currit à cauteriſato cũ combuſtione, & eſt locus cineritij coloris niger. Quæ uerba etſi nõnihil deprauata uideãtur, ſunt tamẽ deſumpta ex cap. 10. lib. 14. ther. met. ubi ſic de carbũculo ſcribit: ἄρχεται δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἀπὸ φλυκταίνης, ἐνίοτε δὲ καὶ χωρὶς ταύτης· ἀλλὰ κνῶνταί γε πάντως ἐν ἀρχῇ τὸ μόριον, εἶτ' ἀνίσταται φλυκταινίς τις, ἧς ῥηγνυμένης ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται· πολλάκις δ' οὐ μία φλυκταῖνα γεννᾶται κνυζωμένων, ἀλλὰ πολλαὶ μικραὶ καθάπερ τινὲς κέγχροι. ἅπασιν δὲ ἕλκος ἐσχαρῶδες γίνεται, ποτὲ μὲν τεφρώδεις ἐσχάρας, ποτὲ δὲ μελαίνης. *hoc eſt: Incipit hoc plerunq; à puſtula, aliquando uero & ſine hac. Cæterũ inter initia ſcabunt particulã omnino, mox oritur puſtula quædam, qua rupta ulcus cruſtoſum gignitur. Sæpe uero non una oritur ſcabentibus puſtula, ſed multæ exiles ueluti milij ſemina. Omnibus tamen cruſtoſum fit ulcus, modo cruſta ipſa cineris colorem præferente, modo nigrorẽ. Et excerpta uideri poſſunt ex 25. lib. 4. Pauli Aeginetæ, ubi de carbunculis ſeu anthracibus ita loquitur: Quandoque ſine puſtula emergunt, particulã quib. hoc malum inſtat ab initio omnino ſcabunt, unde puſtu-*

Anthrax ab igne perſico ſeu pruna nihil diſtat.

la nũc una oritur, qua rupta, ulcus cum cruſta gignitur, nunc plures etiam tenues milij magnitudine erumpunt, diſruptíſq; iis cruſtoſum redditur ulcus, ſimiliter iis omnino quæ cauterio aduſta fuerũt, quandoque cinereo colore cruſta apparente, quãdoque uero atro. Vnde *iterum ſatis liquet quatuor his nominibus, anthrace, carbunculo, pruna, ignéque perſico, unũ eundẽque morbum ſignificari.* Id quod & *antiquus* Galeni *interpres non ignorauit, qui cap. decimũ lib.* 14. *the. meth. de anthrace, pruna, igne perſico,* & *carbũculo inſcripſit.* Nihil *autem diſtare à pruna* & *igne perſico carbunculũ, ex eorundem etiã curationibus abũde declarari poteſt.* Nam *quam curationem* Galenus *ac* Paulus *anthraci ſeu carbunculo adhibendam docent, eandem* Auicenna *ac alij* Arabes *prunæ* & *igni perſico quoque accommodant.* Gale. *ſiquidem lib.* 14. *cap.* 10. *de anthracis curatione in hunc modum loquitur:* καὶ μὴν δῆλον ὡς ἀπὸ φλεβοτομίας ἀρκτέον ἐστὶ τῆς ἰάσεως εὔδηλον εἶναι νομίζω τοῖς μεμνημένοις ὅσα περὶ φλεβοτομίας εἴρηται κατὰ τὴν τῶν πυρετῶν θεραπείαν. οὐκ ἄδηλον δὲ οὐδὲ ὅτι μέχρι λειποθυμίας ἐπ᾽ αὐτῶν ἡ κένωσις γιγνομένη, μειζόνως ὠφελήσει πλὴν εἰ μὴ τῶν ἄλλων τι παρείη τῶν κωλυόντων φλεβοτομεῖν. *hoc eſt:* Sed & *incipiendam ab inciſa uena curationem eſſe, id quoque neminem latêre puto, qui præſertim meminerit quæ in curatione febrium de ſanguinis miſſione diximus.* Nec *illud obſcurũ, ſanguinis uacuationem quæ ad animi defectũ uſque ſit adhibita, magis his etiã collaturam, niſi tamen aliud quid obſtet ex iis quæ uenã incidi uetent.* Paulus *quoque* Aegineta *haud ſecus medendũ carbunculo, loco prædicto docet, dicens:* Medendum

itaque

itaque iiſipſis niſi omnino perpuſilli ſint, ſanguinis ſecta uena detractione, ad animi uſq; deliquium auferendo. Idem *ſanè remedium quod prædicti autores Auicenna prunæ ignique perſico accommodandum docet iis uerbis:* Neceſſaria *eſt phlebotomia ut euacuetur ſanguis cholericus, & quando ægritudo eſt timoroſa, tunc neceſſarium eſt ipſam approximare ſyncopi. Quæ uerba, quod ad uenæ ſectionem attinct, pulchre cum* Galeni *&* Pauli *ſententia quadrant: uariant autem multum ſi ad cauſam carbunculi, quam latẽter hic* Auicenna *inſinuat iis uerbis, ut euacuetur ſanguis cholericus, reſpexeris: neq; enim à bili carbunculum* Galenus *in ſecundo ad* Glauconem *fieri ait, ſed à ſanguine craſſo, fæculento ac feruente, id quod &* Paulus *docet, dum generari carbũculum inquit, cum referbuerit ſanguis, copioſiore atra bile abũdans.* Porrò *ſi pruna à bile flaua generatur, ut Auicẽna ſomniauit, quomodo hic curationis modus iis quæ alibi ſcribit conueniat non uideo.* Paßim *enim ſanguinem bilis eſſe frenum clamat, &* Canone primo *cauendum eſſe admonet, ne immodica ſanguinis mißione ægrum ad humorum bilioſorum ebulitionem perducamus.* Quapropter *iuxta huius in aliis locis placita, in morbo ex bili, ſanguiné ue bilioſo procreato, uenæ ſectio non competit, uel ſaltem non tanta quæ ad animi defectum perducat.* Hinc *falſum in uniuerſum ſit oportet quod dixit* Auicenna, *prunam ex ſanguine bilioſo generari, cũ potius ex craſſo, fæculentóque ſeu melancholico fiat.* Id *quod* Auicẽna *quoque ſibiipſi cõtradicens,* Fen 3. Can. 4. *tract.* I. Cap. I. *fatetur, ſic ſcribens: At uero ex ſanguine craſſo malo fiũt ſpecies exiturarum malarum.* Nam *ſi eius malitia uehemẽs fiat, & ipſius aduſtio, pro-* *Pruna ex ſanguine craſſo fit.*

ueniet eryſipela, & ueniet combuſtio & cruſta, & deterior ea eſt ignis perſicus. Cæterum non eſſe diuerſum carbunculum à pruna, teſtãtur & reliqua quæ de illius curatione Græci tradunt. Galenus nanque 14. ther. ſic de illo inquit: καὶ μὴν καὶ ἀποσχάζειν τοὺς τοιούτους ὄγκους ὅταν γε προφλεβοτομήσῃς οὐκ ἀνεπιτήδειον. ἔστω δὲ βαθύτεραι τῶν συμμέτρων αἱ ἀμυχαὶ, διὰ τὸ πάχος τοῦ λυποῦντος χυμοῦ. *quod eſt: Quinetiam ſcarificare eiuſmodi tumores poſt ſanguinis miſsionem, alienum non ſit. Sunto autem inciſiones mediocribus altiores, propter infeſtantis humoris craſsitudinem. Quẽ ſecutus Paulus ita ait: Poſt uero ſanguinis è uena miſsionem, ſcarificationibus incũbere altiorib. neque alienum fuerit neque abſurdũ, ob humoris craſsitudinem. De prunæ autẽ curatione Auic. in hũc modũ: Et fortaſſe eſt neceſſe & proprie in pruna facere ſcalpellationẽ profundam, ut egrediatur ſanguis malus conſtrictus in ea qui eſt in natura ueneni. Et nõ fiat illud quãdo materia eſt decliuis ad choleram. Ex quibus iterũ innoteſcit, carbunculũ à pruna non differre. Animaduertendũ autẽ raro admodũ fieri ut Auic. ueritatẽ ſyncere doceat, ſemper enĩ ſua adtexere ſomnia ſolitus eſt, id quod ubi factũ fuit, mox nauẽ impegiſſe certũ eſt. Exẽplo erit nobis hic locus, in quo ſanè pulchrè cum Gale. & Paulo ſibi cõuenit ab initio, in fine autẽ dum ait, Et non fiat illud quando materia eſt decliuis ad choleram, iterum ad priorem reſpicit errorem, putatq́; prunam ex bili flaua poſſe procreari, id quod paulò ante cõfutauimus. Adeóque meritò bonis omnibus ſuſpectus eſſe debet Auicẽna, quod ferè nunquam non falſa ueris permiſceat, quæ nemo niſi acri iudicio præditus ſit diſcernere queat. Et mi-*

rum certe admodum eſt tam ſuperſtitioſe timidũ in carbunculo fuiſſe Auic. ut dum materia declinaret ad choleram, profundam ſcarificationẽ prohiberet, cum tamen capite ante hoc ſexto, de cura formicæ, ex Galeni ſententia extirpare formicam cum aliquo quod ſit ſicut embuba, & extremitas pennæ aut alterius rei, cuius extremitas ſit acuta, quam poßibile ſit deglutire formicã, docuerit. Quæ tamen extirpatio formicæ ſi diligẽter inſpiciatur, multo eſſe quàm ſcarificatio uiolentior deprehendetur. Quare ſi hanc timuit Auic. quando materia erat decliuis ad choleram, multo magis tale aliquid facere formidare debuerat in morbo cuius materia non tantũ ad bilẽ decliuis, ſed mera bilis, ut ipſe putat, exiſtit. Errat antẽ hoc loco Auic. falſóq; Galenũ citat, qui id præſidij nõ ad carbunculũ, ſed myrmecias potius, ut ſequẽti capite dicemus, accõmodauit. Sed ut ad nauſeam uſq; oſtendamus prunã ſeu ignem perſicũ ab anthrace carbũculóue non differre, en alia quæ in Auic. de prunæ curatione ſequũtur, cum iis quæ Galenus & Paulus de carbunculi medela ſcribunt, cõferemus. Inquit igitur Aui. Cura autem localis neceſſaria eſt ut ſit ſicut cura eryſipelæ. Verũ non oportet ut ſit linimentũ uehementis infrigidationis ſicut in eryſipela, quoniã materia ad craſſitiem decliuis eſt, & quoniam ipſa eſt taliter quod non tolerat ut redeat parum ex ea ad interiora, quoniã materia eſt uenenoſa. Et non licet ut adminiſtrẽtur ea quæ ſunt uehementis ſtypticitatis iterũ, nam illa materia eſt tardæ reſolutiõis, imò oportet ut adminiſtres medicinas exiccatiuas, in quibus eſt infrigidatio & reſolutio quædam cũ expulſione, ſicut emplaſtrũ quod fit de arnogloſſa et gallis, & lẽtibus, & planè plurimi furfuris. Gale.

uero libro decimoquarto ther. meth. in hunc modum:
ἐπὶ δὲ τοῦ πεπονθότος μέρους ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ φλο-
γώσει τῶν χυμῶν, τῶν ψυχόντων ἐστὶ χρεία· διὰ δὲ
τὸ πάχος τοῦ χυμοῦ, καὶ μέντοι γε τὴν κακοήθειαν,
οὔτ' ἀποκρούσεις ποτὲ τὸ ῥεῦμα. καὶ εἰ τούτου ποτὲ
τύχοις, ἕτερόν τι ἐν τῷ βάθει βλάψεις. οὐ μὴν
οὐδ' ἐπιῤῥεῖν αὐτῷ συγχωρητέον ἐστὶν, ἀλλ' εὑ-
ρίσκειν φάρμακα, μετὰ τοῦ μετρίως ἀποκρούεσθαι
καὶ διαφορεῖν δυνάμενα· τοιοῦτον δ' ἐστὶ τό τε δι'
ἀρνογλώσσου κατάπλασμα, καὶ τὸ δι' ἑφθῆς φα-
κῆς, ἄρτου κλιβανίτου μιγνυμένων ἡμῶν αὐτοῖς ὅ-
σον ἁπαλόν. *quod eſt: imponi uero ſibi laborans par-
ticula, quod ad inflammationem ſpectat, refrigerantia
deſiderat. Propter autem humoris craßitudinem, atque
etiam malitiam, neque fluxionem auertere poteris. Et ſi
quãdo id feceris, aliud quippiam quod in alto ſit corpo-
re offendes. Atqui nec affluere is permittẽdus eſt, quin
potius inquirenda remedia ſunt, quæ cum modice repri-
mendo, etiam digerere poßint. Tale profecto eſt tum ca
taplaſma quod ex plãtagine conficitur, tum quod ex co-
cta lente, ſcilicet miſcentibus his micam panis qui in fur
no ſit coctus. Paulus ita: In parte uero affecta, reprimen
tibus, modice & diſcutientibus utamur, cuiuſmodi eſt
cataplaſma ex plantagine, & lente elixa, ſumendo pa-
nis in furno cocti micam. Ex quibus iterum clarum eſt,
quod pruna nihil ab anthrace differat: quæcunque e-
nim Auicenna de prunæ curatione tradit, ea ex capite
de carbũculi curatione Galeni tranſtulit, ita ut toto cœ-
lo errare manifeſtum ſit eos qui iam dictis uocabulis di
uerſa morborum genera ſignificari putauerunt.*

Auicennam

Auicennam eryſipelam, formicas, myrmeciam, ignémque perſicum morbos natura diſtantes, eorũdémque curationes turpiter admodum confundere.

CAPVT XIX.

TRes nominatos morbos, illorúmque curationes confundere Auicen. dilucidum erit, ſi quis ea quæ de iis horúmque curatione ſcribit, cum ueterum ea de re placitis contulerit. Quod enim ad eryſipelam attinet, clarum eſt illam confundere cum formica miliari. Fen. nanque 3. Can. 4. tract. 1. cap. 4. inter cæteras eryſipelæ notas ſic ſcribit: Et peruenitur quandoque ex caliditate eryſipelæ ad hoc ut comburat cutem, & eius uirulẽtia ueſicat. Quarum utique poſterior nota Herpeti, uel, ut ipſe loquitur, formicæ miliari ex Gale. in lib. 2. ad Glauconẽ ſententia, qui ideo ſic nominatam ſcribit, quoniam in hoc affectu puſtulæ paruæ ac multæ per ſummã cutem ſimiles miliis excitantur, potius conuenit. Id quod & Paulus teſtatur, qui lib. 4. cap. 20. in hunc modũ ſcribit: Si uero tenuis bilis, minoréque acrimonia fuerit, & calore exiguas puſtulas milii ſeminibus ſimiles in ſumma cutis ſuperficie excitauerit, miliaris herpes à ſimilitudine nuncupatur. Idem Auic. cap. 1. citati loci ita ſcribit: At uero à ſanguine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum malarum. Nam ſi eius malitia uehemens fiat, & ipſius aduſtio proueniet eryſipela, & ueniet combuſtio et cruſta. Quibus nimirum uerbis notas anthracis ſeu ignis perſici eryſipelæ tribuit: nã, ut capite præcedẽti ex Galeni autoritate diximus, anthrax eſt qui ex ſanguine craſſo & fæculento procreatur, quiq; comburẽdo ulcus cum

cruſta

cruſta facit, adeò ut manifeſtum iam ſit Auic. *eryſipelam non tantum cum herpete miliari, ſed etiam carbunculo confundere. Neq; uero notas tantũ, ſed curationes quoq; prædictorum morborum confundit.* Inter reliqua *enim* Auic. *de cura eryſipelæ hæc ſcribit:* Et *ſi fuerit eryſipelas ſuper cutem, curetur ex ſcoria plumbi, cum uino pontico bullito cum foliis ſiclæ bullitæ cũ uino.* Quod *ſanè remedium* Paulus Aeg. *unde* Auic. *deſumpſit, non ad eryſipelam, ſed ad herpeta miliarem accommodat.* Verba *eius ſubiiciemus:* Aliud *ad puſtuloſum herpeta:* Recremẽtum *plumbi ex uino auſtero contritum, mox illinitur, ſuperiniciuntur folia betæ in uino decocta.* Prætere*a quæ iam citata apud* Auic. *uerba ſequuntur, ſatis etiam mõſtrant quod curatio eryſipelæ illic herpeti potius exedenti conueniat.* Inquit *enim:* Et *curetur cum eo in quo eſt reſolutio & exiccatio fortis cum infrigidatione.* Quis *eſt uero qui neſciat, niſi qui tritũ illud in medicina principiũ ignorat,* Cõtraria *cõtrariis curantur, eryſipelæ morbo calido & ſicco fortiter exiccantia non cõpetere, ſed magis herpeti exedenti?* Huic *autẽ cõuenire exiccãtia teſtatur etiam* Gale. *qui lib. 2. artis cur. ad* Glauc. *ita ſcribit:* τοὺς δ' ἕρπητας τὰ μὲν πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὅλου κένωσιν ὁμοίως τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἰᾶσθαι προσήκει. τὰ δὲ πρὸς αὐτὸ τὸ πεπονθὸς μέρος, οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἅπαντες. οἱ γὰρ ἀναβιβρωσκόμενοι ψύχεσθαι μὲν ἐθέλουσιν, ὡσαύτως τοῖς ἄλλοις ἕρπησί τε καὶ ἐρυσιπέλασιν· οὐ μὴν ὅσα γε σὺν τῷ ψύχειν καὶ ὑγραίνειν φάρμακα πέφυκε, ταῦτα γ' ἔτι φέρουσιν, ἀλλὰ μόνον τῶν ψυχόντων προσίενται τὰ ξηραίνειν μάλιστα δυνάμενα. *quod eſt:* Herpetes *autem quantum ad totius corporis uacuationẽ attinet, ut eryſipelata curare oportet.*

oportet. Quantum uero ad ipſius particulæ patientis locum, non omnino ſimilis cura adhibetur. Nam qui exedentes ſunt refrigerari quidem deſiderant, ſimiliter aliis herpetibus & eryſipelatis. Non tamen ea ferunt medicamenta, quæ præter id quod refrigerant, etiam humectare natura apta ſunt, ſed ſola admittunt refrigerãtia, quæ etiam maxime exiccare poſſunt. Idem etiam confirmat Auic. qui ca. 7. de formica corroſiua, ſeu herpete exedẽte, in eum ſcribit modum: Via autem ſecundum quam curatur formica, eſt, ut quæ ex ipſa eſt corroſiua, alienetur ab humectatione, quam adminiſtraſti in eryſipela, humectatio enim non eſt conueniens ulceribus. Item curationẽ eryſipelæ confundit cum curatione herpetis miliaris iis uerbis: Et illud eſt ſic, ſumatur lanæ ueteris aduſtæ non lotæ pondus drach. 12. & ſemis, carbonis de cortice arboris pini tantundem, ceræ drach. 20. ſcoriæ plumbi drach. 11. ſepi caprini ueteris abluti cum aqua drach. 15. olei Myrthini uncias 5. Hoc enim præſidii Paulus ad curationem herpetis miliaris utile eſſe ſcribit lib 4. cap. 20. ſic dicens: Lanæ ueteris illotæ circa facem tedámue aduſtæ drach. 12. cũ dimidia, ceræ drach. 25. recrementi plumbi oxybaphi drach. ſemiſſem, ſeui caprini curati, et aqua abluti drach. 24. olei myrthini unc. quinque. Cæterùm Auicenna formicæ corroſiuæ, ſeu herpeti exedenti adhibet remedia, quæ ex ueterum autoritate eryſipelæ debentur. Sic enim ait: Et adminiſtra in principiis eius pòſt ſicut lactucam & nenuphar, & ſemperuiuam, & uolubilem, & portulacam. Quibus ſanè uerbis aperte innuit, remedia refrigerantia & humectantia in principio curationis formicæ corroſiuæ cõpetere: at non ſine maximo errore, & ſui ipſius cõtradictione: nã paulò ante docuerat quod ea q̃ debetur eryſipelæ humectatio,

Auic. eryſipelæ curationẽ cõfundit cũ herpetis miliaris.

in curanda formica corroſiua, ſeu herpete exedente ſit fugienda. Quod autẽ prædicta medicamẽta non herpeti exedenti, ſed eryſipelatis cõueniãt, cõfirmãt ea q̃ ſcribit Ga.li.2.ad Glauconem,*ſic de herpetis curatione ſcribẽs:* μὴ τοίνυν μήτε θριδακίνην αὐτοῖς, μήτε πολύγονον, μήτε τὸν ἀπὸ τῶν τελμάτων φακὸν, ἢ τὸν ἕλειον λωτὸν, ἢ ἀνθύλλιον, ἢ ψύλλιον, ἢ ἀνδράχνην, ἢ σέριν, ἢ ἀείζωον, ἢ τι τῶν οὕτως ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν δυναμένων προσφέρειν, ἃ τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἦν οἰκεῖα. *id eſt:* Non *igitur uel lactucam, uel polygonum, neque ex ſtagnis lentem, aut paluſtrem lotum,uel anthyllion, uel pſyllium,uel portulacam, uel ſerim,uel ſemperuiuum,uel tale aliquid quod humectare atque refrigerare poſſit apponendum,quæ eryſipelatibus erant opportuna. Itaque ex iam dictis ſatis conſtat* Auic.*eryſipelã pro formica ſeu herpete,& è regione formicam pro eryſipela,non ſine multa confuſione accepiſſe:ſiquidem quæ erant eryſipelæ remedia refrigerantia & humectantia, ea formicæ corroſiuæ adaptauit: quæ uero formicæ competebant,exiccantia nimirum,hæc ad eryſipelam retulit.* T*antus ubique confuſionis magiſter eſt* Auic.C*æterũ iam non ſemel,ſed iterum atque iterũ monuimus formicam corroſiuam apud* Auic. *ab herpete exedente nihil differre, id enim utriuſque curatio ſatis monſtrat.* Auicen.*tamen,& alii quidam* A*rabes, formicæ nomine mirum abuſi ſunt,nam non tantum herpetes hoc nomine,ſed & myrmecias,natura multum differentes,appellarũt,cũ tamen* μυρμηκία *ꝓprie* Latinis *formica ſit.*Ita *enim uocata eſt,quod in ſcalpẽdo & attritu mordentis formicæ ſenſum faciat.* T*eſtis eſt* Paulus Aeg. *lib.4.cap.15.Quod autẽ* Auic.*ſub formica nõ ſolũ herpetas,*

tas,ſed & myrmecias cõplexus ſit,argumẽto ſunt uerba eius quæ cap.7.de cura formicæ, ſeu herpetis ſcribit in hũc modum: Et Gal. *quidem dixit eſſe conueniens ut ſumatur aliquid ſicut embuba, & ex extremitate pennæ, aut alterius rei cuius extremitas ſit acuta, quam poßibile ſit deglutire formicam : deinde penetret in circuitu eius uſque ad profundũ cum acuitate ſua, deinde eradicẽtur formicæ,cũ radice ſua. Quod certe remedii nullo herpetũ,Galeno teſte,ſed myrmeciis potius debetur.* Is *enim lib.* 14.*ther.meth. de curatione myrmeciarũ ſic ſcribit:* ὡσαύτως δὲ καὶ διά τινος ἰσχυροῦ πτεροῦ περιτιθεμένου κυκλωτερῶς τῇ μυρμηκίᾳ ποιούμεθα τὴν ἄρσιν αὐτῆς. χρὴ δὲ σύμμετρον ἔχειν δηλονότι τὴν ἔσω τοῦ κενὴν σύριγγα τὸ πτερὸν τῷ πάχει μυρμηκίας, ἵνα τε πανταχόθεν αὐτὴν ἀκριβῶς σφίγγῃ· κἄπειτα περιστρέφεσθαι μετὰ τοῦ κάτω βιάζεσθαι, τάχιστά τε γὰρ ἂν οὕτω καὶ σὺν αὐτῇ τῇ ῥίζῃ τὴν μυρμηκίαν ὅλην ἐκβάλλεις· *quod eſt:* Aeque au*tem & ualente aliqua penna circulo myrmeciæ impoſita,ipſam educimus.* Debet *porrò pennæ fiſtula eſſe myrmeciæ craßitudini par,ut eam undique prorſus conſtringat,quæ poſtea circumacta,ac ſimul deorſum impulſa,celerrime ita myrmeciam cum ipſa radice totam educet.* Hunc *ſanè modum curandi myrmecias ipſemet etiam* Auic. *docet* Fen 7.Can.4.*tract.*3.*ca.*13.*nec tamẽ ad* Ga. *authorem refert.* Sed *ſic ſolet* Galenũ *citare* Auic. *ut illũ ubi maxime opus ſit, prætermittat,ubi uerò reticere,citet.* Neque *mirum,eiuſmodi enim ferè omnia ſunt placita* Auicennæ,*ut in his fides deſideretur.* Porrò *non minorem nobis in pruna ſeu igne perſico cõfuſionem peperit* Auic.*neque enim quid ſit ignis perſicus, aut qua ex cau-*

ſa

ſu procreatus,ex illius ſcriptis ſatis ſciri poteſt.Interdum nanque illum ex ſanguine craſſo & melancholico generari ſcribit,ut Fē.3.Can.4.tract.1.ca.1. ubi ſic ait:At uero à ſanguine craſſo malo fiunt ſpecies exiturarum malarum:nā ſi eius malitia uehemens fuerit & ipſius aduſtio,proueniet eryſipela,& eueniet cōbuſtio & cruſta, & deterior eſt ignis perſicus. Aliquando ex bile flaua originem ducere inſinuat,ut cap.10. ubi ita de curatione prunæ ſcribit: Neceſſaria eſt phlebotomia,ut euacuetur ſanguis cholericus. Per id enim quod ait ſanguis cholericus,latenter innuit,prunæ cauſam eſſe bilem flauam.Ad hæc ignem perſicum nunc idem morbi genus,ut ſanè eſt, cum pruna facit,ueluti Fen.3.Can.4. tract.1.cap.9.ubi in hunc modū ſcribit:Hæc duo nomina abſoluta ſunt ſuper omnem puſtulam corroſiuam,ueſicantem,adurentē, faciētem accidere eſcharam,qualem facit accidere combuſtio & cauterium.Interdum autem diuerſum etiam à pruna eſſe tradit,ut facit capite eodem, dum ita inquit: Ignis perſicus uehementius cholericus, & pruna uehementius melancholica.Nōnunquā etiā ipſum ad formicā corroſiuā transfert,ſicut cum eodem loco ait:Et quādoque abſoluitur nomen ignis perſici de illis ſuper quod eſt illic puſtula de genere formicæ comeſtiua adurēs, ueſicans,in qua eſt aliquid ambulans. Interdum uero cum formica miliari confundit,ueluti cū capite iam citato ſic inquit:Et quandoque ſunt cum formicæ ſpeciebus et miliaris malæ febres uehemētis caliditatis pernicioſæ. Quibus uerbis ſatis indicat,iuxta ſuā ſentētiam ignem perſicum & formicam miliarem parum aut nihil differre. Proinde parū referre exiſtimat,utrū ignis perſici uel formicæ miliaris ſigna manifeſtet. Euidentiſſimum itaque

ignẽ perſicũ Auic. non ſatis cognitũ fuiſſe, neque enim aliàs tam ambigua de illo ſcripſiſſet. Id quod probè expendant cupio noſtri ſæculi medici, ut tandẽ intelligere poſſint, quantum in Auic. libris ſit tenebrarũ, quantæ etiam non admodũ eruditis errandi illic occaſiones occurrãt: uix enim pagina in qua homo hic ſibi recte conſtet, et nõ ex diametro pugnãtia ſcribat, ut hoc nomine mirari ſatis non queam, quĩ factũ ſit, ut illum anteactæ ætatis medici principem ſuum ſtatuerint. Atqui conueniebat fortè ut cæcis militibus, dux cæcus obtingeret.

Auicennam perperam omnibus Bubonibus indiſcriminatim remedia reprimẽtia adhibere, cum iis tantum quæ ab humoribus nõ malignis ortum habent, conueniant.

CAPVT XX. *Althohoin quid.*

N*E ex ignotis ſermo noſter procedat, animaduertẽdũ Althohoĩ Auic. eſſe id quod Græcis* βουβὼν *dicitur, id quod in primis teſtãtur uerba eiuſdẽ q̃ ſcribit* Fẽ. 3. *Can.* 4. *tract.* 1. *cap.* 17. *ita dicens: Antiquiſſimi antiquorũ nominauerũt cũ nomine quod tranſlatũ eſt in Arabico* Althohoin, *omne apoſtema exiſtẽs in membris glandinoſæ carnis, aut alibi. Quemadmodum enim Auic. althohoin glandularum eſſe inflammationem docet, ita etiam* Galenus *libro ſecundo ad* Glauconem, *bubonem, ſic nimirum inquiens.* ἔστι γὰρ ὁ μὲν βουβὼν καὶ τὸ φῦμα, καὶ τὸ φύγεθλον ἀδένων παθήματα, βουβὼν μὲν ἡ φλεγμονή· *quod eſt: Sunt quidem bubon, phyma, & phygethlon, glandularũ ſeu partium laxarũ affectus. Bubon ſanè inflammatio. Quinetiã* Paulus. *lib.* 4. *ca.* 22. *ſcribit bubonẽ glãdularum adenúmque affectionem* *βουβὼν quid.*

affectionem eſſe. Conſtat autem antiquos Græcos omniũ generum præter naturam tumores in quacunque corporis parte factos bubones uocaſſe. Paulatim *deinde ad certa aliqua genera contracta uox fuit, priuatimq; dicti bubones, qui aut offẽſa ꝓpinqua ꝑte, aut ulceribus aliis, aut doloribus, ſine periculo in glandulis excitantur, aut qui in febribus peſtilentibus præſenti periculo in inguinibus, alis, collóque ingruere ſolent.* Cum *itaque ſatis ex iam dictis manifeſtum ſit althohoin Auic. nihil aliud eſſe niſi id quod Græci bubonem nominant, certum eſt eundem errare cum cap.* 18. *iam citati loci, ubi de curatione peſtilentialium bubonum agit: ſequenti enim capite, cuius titulus eſt de apoſtematibus accidentibus in glandulis, tradit curam bubonum non peſtilentialium, ſic ſcribens:* Althohoin *uero ipſum et quod currit curſu eius de eis quæ nominata ſunt curetur in principio cum eis quæ conſtringunt & infrigidant cũ ſpongia infuſa in aqua & aceto, aut in oleo roſarum, aut oleo de pomis, & arbore maſticis, aut oleo de myrtho, iſta fiunt in principio.* Paulus *ſiquidem multo aliter quàm* Auicen. *iuxta duplicem bubonem, ſuã curationem diſtinxit.* In *primo enim qui ex humoribus non malignis oritur, refrigerantibus atque adſtringentibus medicamentis utitur.* In *ſecundo uero, in quo humores uenenati ſunt, refrigerantibus & reprimentia remedia planè negligit.* Sed *uerba eius ſubiiciamus:* Verũ *priores bubones inter initia ſtatim, quẽadmodum quæuis imflammatio, præſidiis refrigerantibus & adſtringentibus auertuntur, ueluti ſpongia ex poſca impoſita, uel lana ex uino, & oleo acerbo, uel roſaceo, uel melino, uel lẽtiſcino, uel myrthino imbuta.* Porrò *in febribus, uel in humorum malignitate, auerſanda*

ac

ac fugienda ſunt refrigerantia & reprimentia, ne rurſus retruſa in profundũ deſcendat materia, ſed à diſcutiendi facultate præditis confeſtim auſpicandum eſt. Sic Gal.lib.14.*ther.meth.ubi carbunculi curationẽ tradit; refrigerantia & ualde reprimentia cauẽda eſſe monet.* ἐδεῖ δὲ τοῦ πεπονθότος μέρους ὅσον μὲν ἐδεῖ τῇ φλογώσει τῶν χυμῶν, τῶν ψυχόντων ἐστὶ χρεία. διὰ δὲ τὸ πάχος τοῦ χυμοῦ, καὶ μέντοι καὶ τὴν κακοήθειαν, οὔτ' ἀποτρέψεις ποτὲ τὸ ῥεῦμα. καὶ εἰ τούτου ποτὲ τύχοις, ἕτερόν τι ἐν τῷ βάθει βλάψεις. *quod eſt: Imponi autẽ ſibi laborans particula quod ad inflammationem ſpectat refrigerãtia deſiderat. Cæterùm propter humoris craſsitudinẽ, atque etiam malitiam, nec fluxionem auertere poteris. Et ſi quando id feceris aliud quippiam quod in alto ſit corpore offendes. Ita et noſtræ ætatis medici in uniuerſum omnes bubonibus peſtiferis nullo pacto refrigerantia reprimẽtiáque medicamẽta, ſed calidà potius & digerentia diſcutientiáue adhibent, intelligentes contrariis præſidiis ad interiora penitus humorũ impetum uerti. Mirũ igitur eſt cur* Auic. *præceptũ id quod* Fen.1.Can.1.*doct.1.cap.1.inculcat, neglexerit, quo monet omnibus inflãmationibus adhibenda eſſe ab initio q̃ refrigerare atque reprimere poſsint medicamenta, demptis iis quæ ſunt de materiis, ita enim loquitur, quas principalia mẽbra expellunt. Quis eſt autẽ qui neſciat bubones peſtilentes à membris principatũ in corpore habẽtibus emergere?* Neq; *enim temere* Hippoc.2. *par.6. epid.* 4 *ait:* αἱ ἀποστάσιες, οἷον βουβῶνες, σημεῖον μὲν τῶν τὰ βλαστήματα ἐχόντων. *hoc eſt:* Abſceſſus, *ueluti bubones, ſigna ſunt eorum membrorum à quibus ſuppullulant.* Siquidẽ *qui à cerebro emergũt, in collo ap-*

parent,qui uero à corde,ſub alis, quemadmodum ii qui ab hepate,in inguinibus.Proinde nunquam his reprimētia ac refrigerantia medicamēta adaptare licebit, quod aliàs ad ea membra quæ in alto ſunt conſtituta, quæque principatum gerunt in corpore,humores maligni detrudantur, quod non ſine magno ægri periculo & ipſiſſima morte fieri ſolet.Hinc iterum ſatis liquet Auicennam ſua ferè omnia utcunque ſine omni iudicio & delectu corraſiſſe, quando hic aperte conſtet ea remedia quæ bubonibus à non malignis humoribus ortis debentur,peſtiferis adhibuiſſe, adeò ut eius Canon meritò confuſiſſimum chaos dici poſſit.

Cœnam non in vniuerſum,vt ferè omnes noſtræ ætatis medici docent, prandio minorem eſſe debere,ſed vt plurimum pleniorem.

CAPVT XXI.

NEmo eſt qui hodie medēdi methodū præſcribentiū libros uel à limine ſalutauit, qui neſciat uulgatum atque tritū hoc illis eſſe decretum, ut nunquam nō prandio cœna minor ſit. Quantum uero aberrent,facile deprehendet qui rem altius expendet. Cœnā enim in omnibus, demptis iis, qui morbis nocturnis & catarrhis ſeu deſtillationibus affligūtur, prandio pleniorem eſſe conuenit. Qui enim iam nominatis corripiuntur morbis,horum cœna omnino modica ſic,tenuis, ſicca, ac præter aliorum morem,noctemque præueniens oportet, ut ingruētibus ſcilicet morbis,natura ab omnibus aliis muniis libera, unius morbi concoctioni operam nauare queat. Sunt & qui cōſueuerūt minus in cœna ciborū aſſumere quàm in prādio,horū certe cōſuetudo nō temere

etiam immutanda erit. τὰ γὰρ ἐκ πολλοῦ χρόνου συνήθεα, ut ait Hippoc. 2. aph. 50. κἂν ᾖ χείρω, τῶν ἀσυνήθων ἧσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. hoc eſt: Quæ enim ex longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſint, inſuctis minus moleſtare ſolẽt. Cur autẽ in aliis omnibus plenior cœna ſalubrior ſit, multa in cauſa ſunt. Primũ autẽ omnium noctis mox accedẽs frigiditas, quæ extrinſecus circũſtãs calorẽ natiuũ in profundũ ſecedere, & hoc nomine fortiorẽ fieri cogit, ita ut neceſſariò ciborũ tũ melior fiat cõctio. Et certe idẽ poteſt noctis frigiditas, quod aliàs anni tẽpus hybernũ, aut regio frigida poteſt. Horũ enim unumquodque calorẽ natiuum adaugere potis eſt. Teſtis Hip. qui li. 6. epid. tom. 6. ſic inquit: ὁ ἐν ψυχρότερος ἐν ψύχρῃ ὥρῃ καὶ χώρῃ ἐνθερμότερος ἔσται. quod eſt: Perfrigidior in tempore, & regione frigidis, percalidior erit. In 1. aphor. 15. quoque uentres hyeme & uere natura calidiſſimos eſſe aſſerit. Deinceps eſt ſomnus qui cœnam ſubſequitur, hic enim mirum in modum concoctionem adiuuat, τὸ γὰρ αἷμα ἐν ὕπνῳ εἴσω μᾶλλον φεύγει, ut teſtatur Hip. 6. epid. tom. 5. aph. 29. id eſt: Sãguis enim in ſomno ad interiora magis refugit. Cũ itaque ſanguis, cúmque eo calor natiuus per ſomnum ad interiora ſecedat, quid mirũ ſi calor auctus fortiorẽ tũ coctionem ciborum efficiat? Hinc rectiſſime Hip. li. 6. epid. tõ. 5. aph. 10. dixit: πόνος τοῖσιν ἄρθροισιν καὶ σαρξί, σῖτος, ὕπνος σπλάγχνοισι. hoc eſt: Labor articulis & carnibus, cibus uero ac ſomnus uiſceribus prodeſt: Somnũ quoque optime cibum concoquere teſtatur Galenus libro primo de ſympto. cauſis ita ſcribens: ἔοικεν οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ παύλῃ τῶν κατὰ τὸν ὕπνον ἀναπαύεσθαι μὲν ἡ ψυχικὴ δύναμις, ἐνεργεῖν δὲ

Quare cœna prãdio plenior eſſe debeat.

Somnus cibum cõcoquit.

ἰσχυρότερον ἡ φυσική· τεκμαίρετο δ' ἄν τις τοῦ κεκμηκυῖαν αὐτὴν ὑπνωσάντων ἀναρρώννυσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ τροφῇ συμμέτρῳ κοιμηθῶμεν, ἔτι τε ἐπὶ τῷ πέπτεσθαι τὴν τροφὴν ὑπνούντων κάλλιστα καθ' ὅλου τοῦ ζώου τὸν ὄγκον, οὐκ ἐν γαστρὶ μόνον· *quod eſt: Itaque toto hoc tẽpore quo quis dormit, animalis facultas quieſcere, naturalis uero ualidius agere uidetur. Cuius rei coniecturã ex eo facies, tũ quod ipſa ſi quãdo laborauerit, poſt ſomnũ robuſtior euadit, idq́; maximè, cũ à modico cibo ſomnũ admittimus, tũ etiam quod per ſomnũ cibus optime concoquitur, nõ ſolũ in uentriculo, uerũetiam per uniuerſi corporis habitũ. Cui ſubſcribit quoque Paulus Aeg. lib. 1. ca. 97. dicens: Somnus eſt animaliũ facultatũ quies, ab utili humore cerebrum madefaciente proueniens: hũc qui rite capeſſit, multa cõſequuntur cõmoda, cibos enim conficit, humores digerit. Quod autẽ hac ratione plenior cœna eſſe debeat teſtatur Gal. uel quiſquis tandem eius libri autor fuit, in lib. de diſſolutione continua, in hanc ſententiã ſcribẽs: Antiqui cœnam prandio præferebãt, præcipientes plus ciborum in cœna ſumendũ eſſe, ob caloris circa interiora aggregationem noctis frigiditate, & per ſomnum factam, calor nãque in ſomno ad interiora corporis reuocatur, eadémque calefacit, perinde ut in uigilia contrariũ planè accidit. Id quod Hippoc. etiam epid. 6. tom. 4. aph. 12. iis uerbis indicauit:* ἐμφανέως ἐγρηγορὼς θερμότερος τὰ ἔξω, τὰ ἔσω δὲ ψυχρότερος. καθεύδων τὰ ἐναντία. *q. eſt: Planè uigilans calidior circa exteriora, frigidior uero circa interiora. Dormiens contrà. In cuius aphoriſmi explicatione nonnulla etiã in noſtris cõmentariis produximus, quæ ad inſtitutũ facere poſſunt. Sed hic*

reclamabunt

reclamabunt quidā, pleniorémque cœnā ideo dānabūt, quod pleno uētre ingrata ſit quies, atque adeo ſomnus minus conueniens. His ita reſponſum uolo: *Nemo eſt tā ſine ſenſu cōmuni, qui neſciat inter cœnā & ſomnū aliquid tēporis interuenire debere, neque quemadmodū in brutis, nullā aliā niſi uorandi ac mox dormiendi uiciſſitudinem eſſe, quū omniū medicorū conſenſu conſultū ſit, quo aut hora aut amplius interſit.* Neque etiā eſt ut pleniorē *cœnam quis eā eſſe putet, qua multa ingeruntur tāta uoracitate ut uix ſpirare liceat, & periculū ſit, ne uel crepāt qui ita ſeſe replent, ſed frugalē potius, talē tamen in qua plus quàm in prādio abſumitur ciborū. Quod ſi tamē hic peccatū fuerit, melius certe in cœna quàm in prādio fertur, quod ſomnus poſt cœnā nō diu ſubſequens, facilius delictū quàm uigilia quæ prandiū concomitatur, corrigat. In ſomno enim, ut diximus, calor interiora petit, & quæ illic ſunt cibis cōcoquendis ſolis uacat.* Interdiu uero ad exteriora protrahitur, neque iis quæ intus ſunt proſpicere poteſt, adeò ut uerìſſime dixerit Hippoc. 2. *uict. acut.* 59. ἀγρυπνίη ἰσχυρὴ πόματα καὶ σιτία ὠμὰ καὶ ἀπεπτότερα ποιέει· hoc eſt: *Vigilia uehemēs cruditatem incoctionémque ciborū tū potionis efficit.* Porrò *cur cœnā prādio pleniorē eſſe oporteat & hac ratio eſt, quod rara admodū exiſtat corporis facultas, quæ paulò liberalius prādium ſpatio uel quinque uel ſex horarum, quod ferè inter prandiū & cœnā intereſt, cōficere poſſit. Quantum autē incōmodi adfert, ſi quis nondū planè concocto eo quod prius ingeſtū fuit, aliud ingerit? morbū nimirum facit.* ὁκοῦ ἂν ἡ τροφὴ παρὰ φύσιν πλείων, *ut ait* Hippoc. 2. *aph.* 17. εἰσέλθῃ, τοῦτο νόσον ποιέει. *id eſt; Vbi cibus præter naturā plus ingeſtus eſt, hic mor-*

Plenior cœna quæ.

bum facit. Et ſi quis denuò obiecerit, utcunque ſomnũ à cœna differamus, tamen quando fieri non poßit, quin ad ſomnũ cõuerſis, quod materia tum ad interiora tendat, caput impleatur: huic Gal. quidem reſpondebit, qui li. 4. aph. 67. ita ſcribit: καὶ μέντοι καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῇ τροφῇ κατενεχθέντες εἰς ὕπνον πληροῦνται τὴν κεφαλήν, οὕτω κἀν ταῖς πληθωρικαῖς διαθέσεσιν οἱ ὕπνοι πληροῦντες αὐτὴν βαρύνουσι τὸν ἐγκέφαλον. καὶ οἱ ὕπνοι δὲ δηλονότι διὰ παντὸς ἂν ἔβλαπτον, ὅσον ἐπὶ τὸ συρρεῖν εἰς τὸ βάθος τε καὶ τὰ σπλάγχνα τὴν ὕλην, εἰ μὴ τῷ τῆς πέψεως λόγῳ πλέον εἶχε τὸ τῆς ὠφελείας, ἤπερ τὸ τῆς βλάβης ἐστὶν ἐκ τῆς ἔσω ῥοπῆς. *hoc eſt: Et quidẽ ſicuti à cibo ad ſomnum cõuerſis impletur caput, ſic in plethoricis diſpoſitionibus ſomni ipſum replentes aggrauant cerebrum. Et ſomni uidelicet ſemper nocerent, quatenus ad profundum & uiſcera materia confluit, niſi coctionis ratione plus afferrent utilitatis, quàm ſit damnũ, quod ex motu ad interiora cõſequitur. Et hæc ad uulgarem multiſque communem errorem explodendum ſufficiant.*

Pultẽ ex auena confectã, nõ ſine magno errore & periculo ægri, à noſtræ ætatis medicis febricitantibus, ac aliis eiuſmodi morbis correptis, exhiberi. CAPVT XXII.

Onfectã ex auena pultẽ, auenatum hodie paſſim nominant, nõ tantum in febribus, ſed omnibus fermè morbis à noſtræ tempeſtatis medicis C *dari notius eſt, quàm ut demonſtrari debeat: nihil enim æque in ore habent, atque hoc, detur illi auenatum, cui parum aceti commixtum ſit. Et diſperéam ſi hodie in albo medicorũ eſſe reputetur, qui nõ mox aſcitus ad ægrũ*

auenæ

auenæ pultẽ comedẽdã præſcribat, præſertim ſi febribus eiuſmodi æger correptus fuerit. Quãtum autẽ à recta uictus ratione, atqueadeo medẽdi methodo aberrẽt, facile iudicabunt, qui auenæ tẽperamentum atque facultatem expẽderint. Quod enim ad tẽperamenti rationẽ attinet, euidẽtiſsimum eſt eius pultis eſum febricitantibus nõ cõpetere: iis enim Hippocrate *teſte.* 1. *aph.* 16. *uictus humidus cõfert: auena uero nõ tãtum ſicca, ſed calida quoque exiſtit, adeò ut hoc nomine ueteres eius pulte ad cohibẽdam aluum etiam uſi ſint.* Teſtis *eſt* Dioſc. *qui lib.* 2. *cap.* 104. *ita ſcribit:* πόλτος δὲ ἐκ τοῦ βρώμου γίνεται σταλτικὸς κοιλίας. *id eſt:* Ex *pulte auenæ aluus ſiſtitur.* Cui *ſubſcribit* Paulus Aegine. *libro primo cap.* 79. *iis uerbis:* Auena *calida eſt, & ſiccandi uim habet, exiguíque alimenti eſt.* Et *libro* 7. *in hunc modum:* Auena *ſimilem hordeo uim obtinet, deſiccat autẽ, & mediocriter ſine mordicatione digerit.* A*dſtringit quoque nõnihil, quo fit, ut uentris diarrhœas perſanet.* Quæ *ſanè uerba deſumpta ſunt ex libro ſexto* Gal. *de ſimp. med. fac. ubi ita ſcribit:* βρῶμος ἐστὶ μὲν ἕν τι τῶν ὀσπρίων, ἀλλ᾽ ὡς φάρμακον ὁμοίαν ἔχει δύναμιν κριθῇ· καταπλασσόμενον γὰρ ξηραίνει καὶ διαφορεῖ μετρίως καὶ ἀδήκτως· ἔστι δὲ καὶ θερμότερον ἀτρέμα τῇ κράσει, καί τι καὶ στύψεως ἔχει, ὥστε καὶ τὰς κατὰ γαστέρα διαῤῥοίας ὠφελεῖν· *hoc eſt:* Auena *unum ex leguminibus eſt, uerum ut medicamentum ſimilem hordeo uim habet.* Nam *illitum deſiccat & digerit mediocriter, & ſine morſu.* Temperiem *autem habet paulò calidiorem, ac nonnihil adſtrictionis obtinet, ut uentris profluuia iuuet. Calefacere etiam auenam in libro primo de aliment. facultatibus* Galenus *teſtatur in hunc modum.*

Auenæ tẽperamentum.

περὶ βρώμου ſcribens: τοῦτο τὸ σπέρμα πλεῖστόν ἐστιν ἐν ἀσίᾳ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὑπερκειμένην περγάμου μυσίαν, ἔνθα καὶ τύφαι καὶ ὄλυραι πάμπολλαι γίγνονται. τροφὴ δ' ἐστὶν ὑποζυγίων, οὐκ ἀνθρώπων, εἰ μὴ ποτὲ ἄρα λιμόττοντες ἐσχάτως ἀναγκασθεῖεν ἐκ τούτου τοῦ σπέρματος ἀρτοποιεῖσθαι· θερμότητος δὲ ἱκανῶς μετέχει, καὶ τροφὴν ἐλάττονα παρέχει τῷ σώματι. quod eſt: Hoc ſemen in Aſia perfrequēs eſt, & potiſſimū in Myſia quæ Pergamo ſuperiacet, ubi et typhæ & olyræ uberrimus eſt prouentus. Iumentorum magis pabulum quàm hominū, niſi utique aliquando extrema fames hoc quoque ſeminis in panes corrogare compellat. Multū calefacit, & minus quoque corpus enutrit. Ex quibus omnibus ſatis liquet, auenā febricitantibus nullo pacto cōuenire, primū quod calefaciat, deinceps autē quod uentrē cohibeat, quando nihil æque illis obſit, ac non ſemper apertā habere aluū. Quid multa? cū cōtraria cōtrariis curentur, nō poteſt febricitantibus exhiberi cōmode puls auenæ, quod illa ſcilicet calida & ſicca ſit, atque adeo febris naturæ perſimilis. Et quid opus eſt eiuſmodi legumine in cibo uti, quod, Gal. teſte, iumētorū magis pabulū quàm hominū exiſtit, &, ut Plin. ſcribit lib. 18. cap. 17. quod frumenti uitium eſt? ideoque latenter Germaniæ populos notat, ac de barbarie incuſat, quod auenæ pultē edant, neque alia pulte uiuant. Hinc antiqui tātum extrinſecus eius farinā aut panē illinebāt, & rariſſime niſi ad ſiſtendā aluum intra corpus adhibebant. Id quod ex antea dictis abūde intelligi poteſt, & ex cap. 25. lib. 22. Plinii, ubi illius meminit prolixius. Sed tanta eſt hodie medicorum inſcitia, imò temeritas, ut nihil horum animaduertant.

Auena febricitantibus non conuenit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LEONARDI FVCHSII PARADOXORVM MEDICINAE LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

QVanto olim in honore habita ſit anatome, uel hinc ſatis liquet, quod illam clariſsimi quique non modo philoſophi aut medici, ſed & patritij etiam, & primæ notæ uiri, magna induſtria cognoſcere ſtuduerint. Teſtes ſunt locupletiſsimi Flauius Boethus Romanorum conſul, qui, ut Galenus lib. I. anatomicarũ adminiſtrationum ſcribit, tam anatomicæ ſpeculationis amore flagrabat, quàm mortalium, qui uixerunt unquam, nemo alius: in cuius etiam gratiam libros iam dictos Galenus compoſuit. Sergius denique Paulus Romanorum præfectus, uir, ut ait Galenus, tum rebus tum diſciplinis philoſophicis per omnia præcipuus, anatomen haud minori quàm Boethus ſtudio ut exactè perdiſceret ambiuit, neque non raro, ubi conſectiones oſtenderet Galenus, adfuit. Quo autem illam ſtudio ſectati fuerint philoſophi, uel unus Ariſtoteles ſatis monſtrare poteſt, quẽ libro primo de hiſtoria animalium humani corporis partes, earúmque nomina docere ſimul & ſcribere non puduit. Cum itaque tot uiri & rebus bellicis, & doctrina celebres, anatomes amore præditi quaſlibet corporis partes tanta diligentia agnoſcere conati ſunt, quãto magis medicis laborandum erit, ut hanc partem medicinæ rectè perdiſcant, qua ad accuratam artis cognitionẽ ni-

hil eſt quod æque conducere poſsit. Hæc enim ſingularũ partium ſitum, figuram, magnitudinem, uſum, colorem, ordinem, duritiem, mollitiem, læuorem, contactum, proceſſus deinde ſingulorum, & receſſus, & ſiue quid inſeritur alteri, ſiue quid partem alterius in ſe recipit, perdocet. Neque enim cum dolor intus incidit, ſcire quid doleat eum, qui qua parte quodque uiſcus inteſtinúmue ſitum ſit non cognouerit, poßibile eſt. Neq; curari id quod ægrũ eſt poteſt ab eo, qui quid ſit ignorat. Et cũ per uulnus alicuius uiſcera patefacta ſunt, eum qui ſanæ cuiuſquam colorem partis haud nouit, quid integrum, quid corruptũ ſit neſciat oportet. Præterea quomodo tela extrahemus, continuata diuidemus, putrifica uitia & abſceſſus ſecemus, ſi ubi neruus aut muſculus inſignis ſitus ſit, ubi arteria aut uena grandior, ignoremus? Hinc uere in arte medica cap. 74. Galenus dixit: δῆλον ὡς ἐν τοῖς ἀδήλοις τῇ αἰσθήσει μεγάλα συντελεῖ πρὸς διάγνωσιν ἥ τε τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων γνῶσις, ἥ τε τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ τῶν χρειῶν εὕρεσις. ὅστις οὖν διαγνωστικὸς εἶναι βούλεται τῶν ὡς εἴρηται νῦν ἐσφαλμένων σωμάτων, ἐν ταῖς ἀνατομαῖς αὐτὸν γυμναστέον ἐστί, κἀν ταῖς τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ χρειῶν εὑρέσεσι. *id eſt: Cõſtat quod plurimum ad eorum quæ latent ſenſum cõfert cognitionem, ea quæ ex ſectionis inſpectione habetur peritia, & operationũ atque uſus inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoſcendi corpora lapſa conſequi cupit, oportet ipſum in ſectionibus ac operationum & uſuum inuentionibus exercitari. Quàm diligenter autem hãc partem medicinæ tractauerit Galenus, tot eius ea de re cõſcripti libri probe teſtãtur. Eo autem maiori ſtudio anatome perdiſcenda*

da erit, quo plus momenti in præſagiis exacta partium cognitio habet. Solemus enim non raro ex ea qua in parte corporis morbus ſit præſagire, quemadmodum Galenus *in libris de locis affectis pulchre docet. Proinde ſi corpus cartilagineum quod ſecundum aſperam arteriã eſt, bronchion appellant, aliquando tuſſiendo expuatur, maximum ulcus in pulmone eſſe iudicamus.* Sic quoque *cum inteſtini tunicam per dyſenteriam deiectam anatomes peritus conſpexerit, ſitq; latitudine & craſſitudine iis quæ à tenuioribus ſoluuntur multo maior, non ab re ulcerationem in craſſis inteſtinis conſiſtere prædixerit. Quid multis moror? anatome uelut medicinæ fundamẽtum exiſtit, quo ſublato reliqua omnia corruere neceſſe eſt. Atq; hinc eſt quod illã* Hippoc. Galenus, *ac aliæ ueterũ medicorũ familiæ tantopere excoluerint. Atqui, prò dolor, hoc ſæculo tanta eſt medicorũ ſecordia, imò temeritas & inſania, ut hanc tanquam ad medicinæ cognitionem planè non conducentem penitus negligant atq; contemnant, ita ut timor ſit nõnullos etiam eſſe, qui principalium uiſcerum regionem non ſatis perſpectam habeãt. Hi autem hactenus in temporũ infœlicitatem, qua pauci qui recte anatomica traderẽt fuerunt, culpã reiicere potuerunt: iam uero emerſo* Galeno, *qui anatomen exactiſſime conſcripſit, ac poſteris legendã reliquit, non eſt cur de eius partis ignorantia quis ſe excuſare queat. Adigant illos ad accuratius anatomica diſcenda multorum etiam eruditorum uirorum, hac in parte commiſſa errata, quorũ aliqua hoc tertio libro attingimus, ut ſaltem ex iis reliqua etiã expiſcari diſcãt, atque adeo alieno periculo prudentiores fiant. Id quod fiet, ſi non modo ex librorũ lectione aſſidua, uerũ etiã ſedula inſpectione,*

&

& oculata fide, cuiuſque corporis humani partis ſpeciẽ accurate perdidicerint.

Sex tantum numero eſſe inteſtina, ideóque à Cornelio Celſo, Auicenna, ac aliis quamplurimis, falſò pyloron ſeu portonariũ vulgò vocatum, inter inteſtina connumerari.

CAP. I.

V*T eo clarius ueritatis ſtudioſi in eum quem diximus errorem magni etiã nominis uiros incidiſſe agnoſcant, operæprecium me facturum arbitratus ſum, ſi omnium eorum præſertim qui cæteris nonnihil præſtare uiſi ſunt, uerba ordine ſubiicerem, primumq́ue* Celſi, *qui unus hodie inter latinos medicos nobis extat, ſententiam depromerem.* Is *lib.* 4. *cap.* 1. *in hunc modum de pyloro ſcribit:* Inde *ima uẽtriculi pars paulum in dexteriorem partem conuerſa, in ſummum inteſtinum coartatur.* Hanc *iuncturam* πυλωρὸν Græ*ci uocant, quoniam portæ modo in inferiores partes ea quæ excreturi ſumus emittit.* Ab *ea ieiunum inteſtinum incipit.* Quibus *utique poſtremis uerbis Celſus euidenter admodum innuit, pyloron eſſe primum inteſtinum, atqueadeo à duodeno nihil differre.* Si *enĩ ab ima illa parte uentriculi mox ieiunum incipit inteſtinum, à duodeno quod proximum ante ieiunum eſt inteſtinum, nihil differat neceſſe eſt.* Eius *ſententiæ fuit quoque* Auicen. *ipſe, quẽadmodum uerba eius, quæ ſcribit* Fen. 16. Can. 3. *tract.* 1. *cap.* 1. *aperte monſtrant, ubi ſic ait:* Et *inteſtinum duodenum continuatum eſt fundo ſtomachi, & habet orificium ſequens ſtomachum, & nominatur portonarius.* Quibus *uerbis abunde liquet* Auicennam *portonarium*

narium à duodeno non diſtinguere,nam ait duodenum fundo ſtomachi eſſe continuatum,ita ut iuxta huius ſen tẽtiam inter ſtomachum & duodenum planè nihil mediet.Auicennam ſequitur Valeſcus lib. 4.cap.22. ita de inteſtinorum diſſectione diſſerens:Sunt ergo tria inteſtina tenuia,& iſta ſunt ſuperiora.Primum uocatur portonarium ſiue duodenum. Vbi Valeſcus quoque idem duodenum cum portonario facit,& inter inteſtina con numerat. Id quod facit etiam Ioãnes Matthæus de Gradi,in ſuis ſuper nonum Razis librum cõmẽtariis cap. 11. dicens:Primum inteſtinum dicitur duodenum, quia eſt longum, extenſum longitudine duodecim digitorum in tranſuerſo, & huius inteſtini orificium primum terminatum ad ſtomachum ut ad fundum eius,dicitur portonarium . In quibus liquidò apparet Matthæum haud aliter quàm Auic. portonarium facere partem duodeni,eius ſcilicet orificium.In eadem opinione hæret Alexand. Benedictus, Celſum in hoc ut aliis multis imitatus,qui libro 2.ſuæ anatomes cap.8.ita inquit:Huic(ieiunum intelligit) demũ ea parua iunctura alligata eſt à media ferè uentriculi parte,parum in dexteriorem partem conuerſa, πυλωρὸν Græci uocant,quoniam portæ modo in inferiores partes,quæ excreturi ſumus emittit,cæteríſque inteſtinis arctius. Ad hanc portam, fellis meatus pertinet unus. Eadẽ de cauſa hæc duodecim digitorum menſuram continet. Ex quibus uerbis bis lapſum eſſe Alexandrum conſtat. Primum quod pyloron à duodeno non diſtinguit,ſed inter inteſtina connumerat. Deinceps quod pyloron nomen ſuum apud Græcos ideo ſortitum eſſe aſſerit,quoniam portæ modo per partes inferiores ea quæ excreturi ſumus emittat. Neq, enim in

hunc

hunc finem inteſtina, præſertim tenuia, à natura facta ſunt, ut per ea excrementa alui inferioris emittãtur, ſed potius ut ſint inſtrumenta deductionis alimenti, uel eius quod in chylon uerſum eſt in uenas. Teſtis eſt Gal. lib. 4. de uſu partium ſic ſcribens: ὅτι δ' οὔτε τῆς τῶν περιττωμάτων εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἕνεκεν, οὔτε πέψεως, ἀλλὰ τοῦ πᾶν εἰς τὰς φλέβας ἀναλαμβάνεσθαι τὸ κεχυλωμένον ἐν τῇ κοιλίᾳ, παρεσκεύασται τὰ ἔντερα μαθεῖν ἔνεστι. πρώτῳ μὲν τῷ μηδενὶ τῶν ζώων ἀπηρτημένην αὐτὴν τῶν ὀργάνων οἷς ἀποπατεῖ κατασκευασθῆναι. καίτοι γ' οὐκ ἦν ἀδύνατον εὐθὺς εἰς τὴν ἕδραν καλουμένην τὸ κάτω πέρας αὐτῆς ἐκτετάσθαι. δευτέρῳ δὲ τῷ παμπόλλας τῶν ἐντέρων τὰς ἕλικας ἐν τοῖς πλείστοις ζώοις γενέσθαι. καὶ τρίτῳ τὸ μηδ' ἂν ἐκπεφθῆναι τῆς γαστρὸς τὴν τροφὴν, εἰ μὴ τελέως πεφθῇ. τὸ μὲν δὴ μὴ συναφθῆναι ταῖς ἕδραις τῶν ζώων τὰς γαστέρας, ἐνδείκνυται σαφῶς, ἕτερον μὲν εἶναι δεῖν ὄργανον πέψεως σιτίων, ἕτερον δ' ἀναδόσεως. *id eſt: quod autem neque gratia lationis ſuperfluitatum, ad id quod ante & ultra eſt, neque concoctionis, ſed ut totũ id quod in chylon ſuccúmue in uentriculo uerſum eſt, in uenas trãſſumatur, præparata ſunt inteſtina diſcere licet. Primo quidem quod in nullo animali conſtructus eſt uẽter, ea tangens inſtrumenta, quibus excrementa expurgat, quamuis non erat impoſsibile mox ad uocatum anum finem uentris inferiorem extendi. Secundo autem quod permultæ inteſtinorum inuolutiones in plurimis animalibus factæ ſunt. Tertio quod non ante emittitur de uentre cibus, quàm perfecte cõcoctus ſit. Hoc itaque ſcilicet*

licet nõ copulari uentres animalium ano, indicat aperte, alterum quidem oportere eſſe inſtrumẽtum cõcoctionis, alterũ autem diſtributionis. Ex quibus Galeni uer*bis clarum eſt inteſtinorum reuolutiones, non alia cauſa factas eſſe, niſi ut quantum alimenti concoctũ eſt diligenter diſtribuatur, atqueadeo inteſtina non inſtrumẽta lationis ſuperfluitatum, ſed diſtributionis potius alimenti ſunt*. Re*ctius itaque pylorus ſic nominatus eſt, quod ueluti ianitor quidam iuſtus nulli antequam in chylum redactum ſit & concoctum, concedat ad inferna tranſitũ.* Te*ſtis eſt* Gal.*qui libro iam citato in hunc modũ ſcribit:* ὅτι πρότερον μὲν ἀτρίπτους καὶ σκληροὺς ὄγκους καὶ μεγάλους ἐνίοτε καταπίνει τὰ ζῷα, καὶ χρὴ πρὸς τὴν τούτων δίοδον εὐρεῖαν ἐδὸν τετμῆσθαι τὴν διὰ τοῦ στομάχου. κάτωθεν δ᾽ ἔμπαλιν οὐδὲν χρὴ προϊέναι μέγα καὶ σκληρὸν, καὶ ἀχύλωτον, καὶ ἄπεπτον, ἀλλ᾽ οἷον πυλωρός τις δίκαιος ἡ στενότης ἐστὶ τούτου τοῦ πόρου, μηδενὶ πρὶν χυλωθῆναί τε καὶ πεφθῆναι συγχωροῦσα παρέρχεσθαι ῥᾳδίως κάτω. *quòd eſt: Quia moles non tritas, & duras, magnáſque aliquando deglutit animal, ad harum ingreſſum amplam uiam præparari eam quæ per os uentriculi oportet. Inferne uero ecõtrario nullum oportet tranſire magnum, durum, non uerſum in chylum, ſed uelut ianitor quidam iuſtus eſt huius pori anguſtia, nulli antequam in chylum redactum ſit & concoctum, concedens facilem ad inferna tranſitum.* Ex *quibus clarum ſit, chylum iam probè concoctum per pyloron ad inferiora inteſtina non ideo diduci ut excernatur, ſed potius ut intra corpus per inteſtinorum reuolutiones diutius detineatur, ut tandem ex eo quæuis membra alimentum ſuum habere poſſint.*

Caterùm

Cæterum pylorum ſeu portonarium barbaris dictũ non eſſe inteſtinum, atque adeo cum duodeno eundem, ſed ab illo potius ſegregatum, teſtatur Galenus lib. 7. anat. adminiſtr. ita ſcribens: ἀπὸ μὲν τοῦ κυρτοῦ τῆς γαστρὸς αὖθις ἀρχόμενος ἄχρι τοῦ πυλωροῦ τε καὶ τῆς τῶν ἐντέρων γενέσεως. *id eſt: A gibbo uentriculi iterum incipiens uſque ad imam ipſius partem quã Græci* πυλωρὸμ *uocant, & inteſtinorum originem. Quibus uerbis ſatis innuit pyloron nõ eſſe in numero inteſtinorum, ſed ab eo inteſtina ſuam habere originẽ, ita ut illico poſt pylorum primum inteſtinorum quod duodenum dicitur, incipiat. Eſt itaque duodenum non pars pylori ſeu fundi uentris, ſed aliquid aliud huic connexũ. Id quod Galenus etiam confirmat, qui libro 4 de uſu partium ſic ſcribit:* τὸ κατὰ βραχὺ μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ στομάχου καταφύσεως ἀνευρύνεσθαι, σαφῶς αὐτοῦ τοῦ φαινομένου διδάσκοντος μέρος τι προμήκες ἀποτεταμένομ αὐτῆς ὑπάρχειμ τὸμ οἰσοφάγον. τὸ κατὰ βραχὺ δ' ἀλλ' ἀθρόως ἐκ τοῦ πυθμένος ἐμφύεσθαι τὸ ἔντερομ, ὡς ἂν οὐκ αὐτοῦ σώματος τῆς κοιλίας μόριομ ὑπάρχομ ἀλλ' ἕτερόν τι συμφυὲς αὐτῇ. *hoc eſt: Ex eo quidem quod paulatim ab oris uentriculi explantatione amplificatur, aperte res ipſa apparens docet partem uentris aliquam prælongã ſupertenſam exiſtere œſophagum. Ex eo autem quod non paulatim, ſed repente ſimul ex fundo uentris explantatur inteſtinum, non exiſtere partem corporis ipſius uentris, ſed aliquid aliud connexum ei, declaratur. Nec alia ratione duodenum alio nomine* ἔκφυσιμ, *id eſt exortum nominauerunt, niſi quod ex pyloro oriatur. Et Galenus loco iã citato duodenum inter ieiunum inteſtinum, & fundum*

Duodenũ inteſtinũ.

uentris ſeu pylorum ſitum eſſe ſcribit. Id quod & in lib. 2. de temperamentis facit, ubi ſic ait: ὁ πόρος τὴν χολὴν εἰς τὴν γαστέρα τὸ ἧπαρ ἐξερεύγεται, τοῖς μὲν διπλοῦς ἐστι, τοῖς δὲ ἁπλοῦς. τὰ πολλὰ μὲν οὖν ἁπλοῦς ἐστιν, εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. *quod eſt: Meatus per quem iecur bilem euomit in uētriculum, aliis geminus eſt, aliis unicus. Ac plurimum quidem unicus is eſt in id inteſtinum quod exitus fundi uentris, & ieiuni medium eſt, inſertus, quod quaſi ex uētre exortum uocant. Galenum ita ſentire teſtatur etiam Cælius libro antiq. lect. 2. cap. 44. in hunc modum ſcribēs: Sciendum à Galeno pylorum ſeu portonarium, ut recentiores uocant, inter gracilia non numerari inteſtina, ſed ex illis primum uocat Galenus* ἔκφυσιν, *id eſt exortum, quia ex pyloro primū exoriatur, aut dodecadactylon, ſeu, ut nunc dicimus, duodenum, à digitorum menſu duodecim. Omninóque pylorum in imo ſtomacho foramen accipit, cui primum adnectitur inteſtinum. Ex quibus omnibus dilucidum fit pyloron à duodeno planè diuerſum eſſe, ac uentriculi & minime inteſtinorum eſſe partem. Ipſemet etiam Auicenna ubi ſuprà ſex numero eſſe inteſtina ait, primum duodenum, ſecundum ieiunū, & deinceps reliqua commemorans, portonarium illis non annumerat. Atqui dicet forſitan quiſpiam, quod cōducit ſcire à duodeno differre portonarium? uidetur contentio eſſe de nomine tantum, nihil frugis adferēs. Huic reſponſum uolo, non inutile eſſe ſcire à duodeno differre pyloron, nam ita rectius theorema de bilis ad inteſtina meatu tractari ac intelligi poteſt, ut ſequenti capite patebit.*

Bilioſam ſuperfluitatem nõ ad ieiunum inteſtinum, quemadmodum Auic. putauit, neque ad pyloron, vt alii quidam opinantur, ſed ad duodenum potius confluere. CAP. II.

Auicennæ de bilis meatu erronea ſententia.

AVicẽna Fen. 16. *Can. 3. tract. 1. cap. 1. de ieiuni inteſtini diſſectione ita ſcribit: Et portio alia abluitur ab eo ad illud quod eſt ſub eo de inteſtinis, quoniam cholera citrina uenit ex felle ad hoc inteſtinũ, & eſt pura non permixta, quare eſt fortitudo ablutionis uehementer commouens uirtutem expulſiuã cum mordicatione, propterea quod lauat & adiuuat ad expellendum ad inferiora per hoc quod cõmouet expulſiuam. Quibus utiq; uerbis* Auic. *ſatis innuit meatum illum qui à ueſica fellis bilioſam ad inteſtina ſuperfluitatem defert, ieiuno implantatũ à natura eſſe inteſtino. Quam ſententiam* Valeſcus *etiam ſequitur, qui lib. 5. cap 1. ita ſcribit: Ciſtis fellis habet duos poros, unus illorum dirigitur ad medium hepatis, & alius dirigitur ad fundũ ſtomachi.* Et *ab iſto unus ramus deſcendens diuiditur in duas partes, quarũ una dirigitur ad inteſtinum ieiunum, ut expreſſe ponit* Auic. 14. *tertij tract. 1. cap. 1.* Et *alia pars mittitur ad inteſtinum colon, ut ibi faciat ſtimulationem. Sunt alij quidam, in quorum numero* Alexander Benedictus *exiſtit, qui meatum illum ad pyloron peruenire arbitrantur.* Libro *enim ſuæ anatomes ſecundo, capite 8. ita de pyloro ſcribit:* Ad *hanc portam fellis meatus pertinet unus.* Id *quod capite 15. apertius iis docet uerbis:* Huic *bini meatus ſunt, alter in medium iecoris deriuat, quo bilis attrahitur uel effunditur interdum, alter euidentior ad* πυλωρὸν, *id eſt ianitorem defertur.* Errare *autem omnes*

euiden-

euidentiſsimum eſt ex iis quæ anatomes peritiſsimi ſcriptores tradunt: inter hos enim Galenus, earum rerum diligentiſsimus inquiſitor, lib. 5. de uſu partium idipſum ſatis monſtrat, ita ſcribens: πρώτη πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν ἐν τῇ γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ πεφθεῖσαν τροφήν. ἡ θέσις δ' αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ παμπόλλων εἰσὶν ἐν αὐτῇ στόματα. τό τε χολῶδες περίττωμα μικρὸν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἔκφυσιν οἱ χολαγωγοὶ πόροι καταφέρουσι. *id eſt:* Primum omniũ *inteſtinorum ieiunum ſuſcipit in chylum uerſum* & *conctum in uẽtre cibum.* Situs *autem eius eſt prope iecur, uaſorum uero multorum in eo ſunt ora.* Ad *hæc bilioſam ſuperfluitatem paulò ſuperius, ſecundum ipſum ex uentre exortũ, bilis ductores meatus deferunt.* Et *paulò poſt ſic dicens:* μεμνημένος δή μοι διὰ παντός, ἄκουε τῶν ἐφεξῆς. ἄρχομαι γὰρ δείξειν ὃ μικρῷ πρόσθεν ἀνεβαλόμην εἰπεῖν, ὑπὲρ τοῦ χολώδους περιττώματος, ὡς εἰς τὴν ἐκ τῆς γαστρὸς ἔκφυσιν ἄμεινον ἦν αὐτὸ συῤῥεῖν. *quod eſt:* Memor *igitur horũ ſemper, audi quæ deinceps ſequũtur.* Incipio *enim oſtẽdere quod paulò ante ſuſpendebam ac differebam dicere, de bilioſa ſuperfluitate, quod ad uentris exortum melius erat eam confluere.* Id *quod* & *in libro de temperamen. ſecundo facit, ubi ſic ſcribit:* τὰ πολλὰ μὲν πόρος ἁπλοῦς ἐστιν, εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. *id eſt:* Vt *plurimum quidem unicus eſt meatus, in id inteſtinum quod pylori* & *ieiuni medium eſt inſertus, quod quaſi ex uentre exortum nominant.* Et *libro ſexto anatomic.*

ad miniſtrationum ita dicens: ὄψεις δ' εὐθέως ἂν ἀ-
κριβῶς ἔχειν τοῖς κατὰ τὰς πύλας χωρίοις, καὶ τὸν ἐκ τῆς χοληδόχου κύστεως πόρον εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐντέρων ἐκ φύσεως ἀφικνούμενον, οὐ πολλῷ κατωτέρω τοῦ πυλωροῦ καλουμένου. *hoc eſt: Mox utique accurate ſe habere portarum regionẽ ſpectabis, meatum etiam ex bilis ueſica ad inteſtinorũ exorti initium peruenientem non multo inferius quàm pylorus uocatus habetur. Ex quibus omnibus ſatis oſtenſum eſt meatum bilem ad inteſtina deferentem non ieiuno, ſed duodeno implantatum eſſe, à quo ſanè ſatis ſupérque in ieiunum quod huic proximum eſt deſcendit, adcóque proprio meatu minime opus habet. Teſtis eſt Galenus libro quinto de uſu partium, in hunc modum ſcribens:* διὰ μὲν γὰρ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὴν ἐγγὺς τοῦ ἥπατος θέσιν, καὶ τὸ πρῶτον δέχεσθαι τὰ πεφθέντα, καὶ κενῷ τῷ ἥπατι παρέχειν, πλείστη τε καὶ διὰ ταχέων ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνάδοσις γίνεται. διὰ δὲ τὸ πλησίον εἶναι πρώτης τοῦ χολώδους περιττώματος εἰς τὸ ἔντερον ἐμπτώσεως, ἡ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς σφοδρότης αὔξεται. *Propter multitudinem uaſorũ; & proximam iecoris poſitionẽ, & quia primum ſuſcipit ea quæ concocta ſunt, & quia hepati uacuo ea præbet, plurima & citiſſima ex ipſo ieiuno fit diſtributio. Propterea uero quia propinquum eſt primæ illapſui & fluxui billioſæ ſuperfluitatis ad inteſtinum, actionis eius uehementia augetur. Vnde iterum ſatis liquet, meatum illum deferẽtem ad inteſtina bilem non ieiuno, ſed duodeno, implantatum eſſe, huic enim illapſui Galenus ieiunum propinquum eſſe ait, ita ut bilis pura, & nondum ſuper-*

ſuperfluitatibus aliis permixta, facile à duodeno quod proximum eſt, ad ieiunum fluere queat. Hinc Galenus haud procul à prædictis uerbis rationem affert nullam aliam cur ad exortum eiuſmodi meatus implantatus ſit, niſi quod ita ex eo facile etiam ad reliqua inteſtina ut purgaret quæ illic ſunt craſſa & uiſcoſa deſcenderet bilis, nec externo aliquo indigerêt auxilio. Sed præſtat uerba eius ſubiicere: ἓν δ᾽ αὐτῶν ἐστὶν ἴαμα μόνον, ἡ τῶν παχέα καὶ γλίσχρα διαιρεῖν τε καὶ τέμνειν καὶ ἀπορρύπτειν δυναμένων προσφορά. ταῦτ᾽ οὖν τῆς βοηθείας εὐθέως ἐξ ἀρχῆς ἡ φύσις αὐτοῖς προυνοήσατο τὸν δριμὺν καὶ ῥυπτικὸν τοῦτον χυμὸν ἐνεχεῖν πάντως ἐκκενοῦσθαι τοῦ σώματος. οὐκ εἰς τὸ πλησίον τῆς ἕδρας ἔντερον, ἀλλ᾽ εἰς τὴν πρώτην ἔκφυσιν, πρὸς τὸ μηδὲν τῶν ἐφεξῆς δεηθῆναί ποτε τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας· *quod eſt: Vna ipſorum eſt ſanatio ſola, oblatio ſcilicet eorum quæ craßa & uiſcoſa diuidere, incidere, abſtergere, expurgaréque poſſunt. Hoc ergo auxiliũ mox à principio natura ipſis prouidit, acrem & abſterſorium hunc humorem, quẽ oportebat omnino euacuari à corpore, non ad inteſtinũ quod eſt prope anum, ſed ad primum exortum demittens, ut nullum inferiorum inteſtinorum externo unquam indigeret auxilio. Satis itaque probatum eſt ad duodenũ primum omnium bilioſam confluere ſuperfluitatem, deinceps autem ad reliqua quoque inteſtina.*

Cur meatus bilioſus duodeno implantatus.

Meatum bilem ad inteſtina deferentem non in omnibus geminũ eſſe, vt Mundinus ac alii quidam arbitrãtur, cum, paucíſsimis quibuſdam exceptis, omnibus vnicus ſit.

CAP. III.

Mundini de bilis meatu falſa opinio.

MVndinus in ſua anatome de bilis meatu in hanc ſententiam ſcribit: Alter magnus ramus uadit ad inteſtinum duodenũ, ut uidiſti: & iſte bifurcatur, quia ab ipſo paruus ramus ramificatur, qui uadit ad fundum ſtomachi ad confortandam digeſtiuam, & iſte fuit paruus ut expulſiuam ſuperflue nõ ſtimularet. Iſtud uerum eſt ut in pluribus. Aliquibus uero iſte ramus eſt maior eo qui uadit ad inteſtinum prædictum. Cui etiam ſubſcribit Razes lib. I. cap. 19. dicens: Fel ſuper hepar locatũ duos ſimiliter poros habet, quorum unus ad hepatis concauitatem, alter uero in partes ſeparatur quæ ad ſuperiora tendunt inteſtina, & ad fundum ſtomachi. Eius quoque ſententiæ Valeſcus exiſtit, ut ex uerbis præcedenti capite citatis ſatis liquet, & omnes fermè recentiores, eandem enim ſinguli cantilenam occinunt. Verũ quantum à ueritate deuient, ſatis ex his quæ ea de re Galenus ſcribit manifeſtum fiet. Neque mirum unum Galenũ tot opponi ſcriptoribus, cum nemo illo in ſcrutandis iis quæ ad anatomiam ſpectãt diligentior fuerit, quemque nihil poſteris, niſi quod ſedula inſpectione, & oculata fide, nõ tantum in mortuis, ſed etiam in uiuis reſecandis corporibus cognouerat, tradere conſtat. Is itaque lib. 2. de temperamentis euidentiſſimis uerbis, meatum bilem ad inteſtina euomentem non ſemper eſſe geminum, ut iam dicti autores ſentire uidentur, ſed unicum ut plurimum teſtatur, ſic dicens: ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐμπέπλωκε καὶ ἀνατομικὸν θεώρημα, ὃ μὴ γνῶντες ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, ἀχροιοῦνται δεινῶς ἐπὶ τῇ διαφωνίᾳ τῶν συμπτωμάτων, ἀγνοοῦντες ὡς ὁ πόρος ὁ τὴν χολὴν εἰς

τὴν

τὴν γαστέρα τὸ ἧπαρ ἐξερεύγεται, τισὶ μὲν διπλοῦς ἐστι, τισὶ δὲ ἁπλοῦς, ὡς καὶ ταῖς τῶν τετραπόδων ζώων ἀνατομαῖς ἔστι θεάσασθαι. τὰ πολλὰ μὲν οὖν ἡ ἁπλοῦς ἐστιν εἰς τὰ μεταξὺ πυλωροῦ τε καὶ νήστεως ἐκφυόμενος, ὃ δὴ γαστρὸς ἔκφυσιν ὀνομάζουσιν. ἡ διπλοῦς γενόμενος, εἰς μὲν τὴν ἔκφυσιν ἐμβάλλει θατέρῳ στόματι τῷ μείζονι, θατέρῳ δὲ τῷ μικροτέρῳ κατὰ τὸν πυθμένα, μικρὸν ἀνωτέρω τοῦ πυλωροῦ. σπανιώτατα δὲ τὸ μὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ, ποτὲ μεῖζον εὑρίσκεται, τὸ κάτω δὲ ἔλαττον. ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὧν γε μεῖζόν ἐστιν, ἐπὶ τούτων ἡ γαστὴρ ἐφ᾽ ἡμέραν ἐμπίμπλαται χολῆς οὐκ ὀλίγης, ἣν ἐμεῖν τε δέονται πρὸ τῶν σιτίων, καὶ βλάπτονται κατασχόντες. οἷς δὲ παντελῶς ἁπλοῦς ἐστιν ὁ πόρος, εἰς τὴν νῆστιν ἡ χολὴ τούτοις σύμπασα καταρρεῖ. *id eſt: Sed incidit hoc loco ſpeculatio quædam quæ ad corporū diſſectionem pertinet, quam aliqui medicorū ignorantes, ex ſymptomatum diſſonantia magnopere anguntur, dū ignorant meatum illū per quem iecur bilē in uentriculū euomit, aliis geminū eſſe, aliis unicū, id quod in quadrupedū diſſectionib. uidere licet. Ac plurimū quidē unicus is eſt, in id inteſtinū quod pylori & ieiuni mediū eſt, quod quidē uentris exortum nominãt, inſertus. Vel ſi geminus meatus ſit, in duodenū exortūue maior, minor autē in fundū uētriculi paulò ſupra pylorō īſeritur. Rariſsime autē ſuperior pars maior, inferior minor. Cæterū quib maior eſt, iis in uentrē quotidie nō exiguū bilis effunditur, quã & euomant ante cibos oportet, & niſi id faciãt, lædūtur. Quibus autē unicus eſt omnino meatus, his tota bilis cōfluit in ieiunū. Quibus uerbis Galenus in uniuerſum illorū ſententiã*

explodit, qui indiſcriminatim omnibus bilis quoq; meatum uentriculi fundo inſertum eſſe adſerunt: plurimum enim unicus tantum eſt duodeno implãtatus, paucißimis autem geminus. Ob id ſi geminus adſit, naturæ nonnihil aberrãtis peccatum eſt, haud aliter quàm cũ natura ſex producit digitos. Et ſi aberrare hoc modo naturam cõtigerit, tunc certe conſultius eſt maiorem meatũ duodeno inſeri, minorem uero ad uentriculi fundum tranſmitti. Si enim maior ad uentriculi fundũ pertingat, tunc à multa flaua bili, quæ quotidie in uẽtriculum effunditur, expultrix facultas irritata frequenti uomitione hominem illũ excruciat, nec poteſt hoc uitij ullis corrigi remediis, adeò ut uerißimè deploratæ conditionis homines, quibus id mali accidit, appellari queãt. Talem autem fuiſſe conſtat hunc de quo Gal. cap. 74. artis medic. ſic ſcribit: ἕτερον δ' ἐθεασάμην φλεγματικὸν μὲν ὅλην τὴν ἕξιν, ἐμοῦντα δὲ ἑκάστης ἡμέρας χολὴν ὠχράν· ἔγνων οὖν χρῆναι καὶ τὰ διαχωρήματα αὐτοῦ θεάσασθαι, καὶ ὀλιγοστὸν εἶχε χολῆς. ἐτεκμηράμην οὖν τούτῳ τὸν χολῶδες ὑγρὸν ἐξοχετεύοντα πόρον οὐ μικρὰν ἑαυτοῦ μοῖραν εἰς τὸν πυλωρὸν τῆς γαστρὸς ἀποπέμπειν, ὥς ἐπ' ἐνίων φαίνεται ζώων· *hoc eſt: Alterum quidem uidi, cuius totus habitus pituitam præ ſe ferebat, quotidie tamen bilem pallidam euomentem. Cenſui igitur inſpicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam deprehendi eum meatum qui bilioſum euomit humorem nõ minimam eiuſdem partem ad imũ uẽtriculi pyloron ſeu ianitorem effundere, ut in quibuſdam apparet animalibus. Proinde ex iam dictis abunde claret meatum bilem ad inteſtina deferẽtem plurimum*

unicum eſſe, in paucißimis autem geminum. Quod ſi uero geminus ſit, maior ad duodenum, minor ad uentriculi fundum pertingit. Accidit tamen ut & maior ad uẽtriculum perueniat, at rarißime. Friuola autem, imò ridicula, ac cachinnis multis explodenda, ratio eſt, quam Mundinus ac alii recentiores confinxere, quare opus ſit alterum meatum pyloro inſeri, ut ſcilicet concoctionem uentriculi bilis eò defluens adiuuet, cũ illam potius interturbet, cogátq; cibum pellere deorſum, antequã bene concoquatur. Hinc nõ negligentiæ naturæ adſcribẽdum quod meatum bilem ad uentriculum deferentem non fecerit, ſed prouidentiæ eius ac benignitati, quæ modicum commodum quod ex hoc meatu erat conſecuturus uentriculus, magnum euitare malum uoluit, crebram uidelicet ciborum euomitionem. Cuius rei locuples teſtis eſt Gale. qui libro 5. de uſu partium in hũc modum ſcribit:

οὐκοῦν σμικρόν, οὐδὲ τὸ τυχόν, ἡ φύσις εἰς ὑγείαν τοῖς ζώοις ἐκ τοῦ ἐπιχαίρου κατὰ φύσεως τοῦ χοληδόχου πόρου προυνοήσατο. τί δὴ οὖν οὐκ εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τινα μοῖραν ἐνέφυσεν, οὐκ ὀλίγα γε ἐπ' αὐτὴν ἀφικνοῦσαν τὰ τοιαῦτα περιττώματα; ταύτῃ καὶ μᾶλλον οἶμαί σε θαυμάσειν αὐτῆς τῆς προνοίας. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπερισκεπτότερον αἱρούμεθα τὸ λυσιτελοῦν, εἰ καὶ τύχοι ποτὲ μειζόνως εἰς ἕτερα βλάπτειν πεφυκός, ἢ ὠφελεῖν εἰς ἃ χρήζομεν. ἡ φύσις δ' οὐ καθ' ἓν τῶν αὐτῆς ἔργων ἀπερίσκεπτος, οὐδ' ὑπὸ ῥαθυμίας ἐνίοτε μεγάλα κακὰ αἱρουμένη δι' ἔλαττον ἀγαθόν, ἀλλ' ἀκριβεῖ μέτρῳ τὸ ποσὸν ἐν ἑκάστῳ κρίνουσα, πολλαπλάσιον ἀεὶ τοῦ χρηστὸν ἀποτελεῖ τοῦ μοχθηροῦ. εἰ μὲν γὰρ

οὐδὲν ἔμελλε μέγα λυπήσειν εἰς τὴν κοιλίαν ἡ ξανθὴ χολὴ καταῤῥέουσα, κακῶς ὑπερεῖδε τῆς ὠφελείας ἡ φύσις, ἣν ἐκ τοῦ ῥύπτειν ἐφ᾽ ἡμέρᾳ τὸ γλίσχρον περίττωμα παρέχειν ἂν ἡμῖν ὁ χυμὸς οὗτος. εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὕτω μικρὸν, ὡς διὰ τῆς ἔξωθεν ἐπικουρίας ἱκανῶς ἐπανορθοῦσθαι δύνασθαι, τὰ δ᾽ ἑπόμενα τούτῳ καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος ἦν, ὡς ἄρδην ἀνατρέπεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, οὐκ οἶδα πῶς ἀχαριστότερος οὐκ ἂν εἴη τις εἰς τὴν οὕτω προνοησαμένην ἑαυτοῦ φύσιν, ἢ τῶν δικαίων ἐπαίνων φθονερώτερος, εἰ δέον ὑμνεῖν αὐτὴν, ὁ δὲ καὶ προσεγκαλοίη. τίς γὰρ ὅλως ἀγνοεῖ τῆς ξανθῆς χολῆς τὴν δύναμιν ἱκανῶς δριμεῖαν ὑπάρχουσαν δάκνουσάν τε καὶ ῥύπτουσαν ἅπαντα; τίς δ᾽ ἀποκρίνας ποτὲ κάτω πλέονα τὸν χυμὸν τοῦτον, οὐκ ᾔσθετο προηγησαμένης ἐν τοῖς ἐντέροις δήξεως; τίς δ᾽ οὐκ οἶδεν ὡς ἐμέτου χολώδους ἄλλα τέ τινα παθήματα καὶ καρδιαλγίαν δήξεις οὔσας τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἐξ ἀνάγκης προηγεῖται; καὶ μὴν εἰ γινώσκεται πᾶσιν ἡ τῆς ξανθῆς χολῆς δύναμις, οὐ χαλεπὸν ἐξευρεῖν ὅτι πᾶν ἀναξέψειεν ἂν τὸ τῆς γαστρὸς ἔργον, εἴπερ εἰς αὐτὴν συῤῥέοι. καθ᾽ ὃν γὰρ λόγον ἄκρατος ἐμπίπτουσα τοῖς πρώτοις ἐντέροις ἐρεθίζει δάκνουσα καὶ κωλύει μένειν ἐν αὐτοῖς τὴν τροφὴν, οὕτω καὶ τὴν κοιλίαν εὐαισθητοτέραν ὑπάρχουσαν τῆς νήστεως, ἠνάγκαζεν ἂν ἀπωθεῖσθαι τὴν τροφὴν κάτω πρὶν πεφθῆναι καλῶς. ἄπεπτα γὰρ ἐκκρίνουσιν αἱ σφοδραὶ δήξεις τὰ σιτία. *quod eſt:* Non *igitur parum neque contingen-*

ter natura ad ſanitatem animalibus ex decenti applicatione meatus bilem ſuſcipientis prouidit. Cur autem non ad uentriculum inſeruit eius meatus aliquam partem, quum non paucas & ipſe gignat huiuſmodi ſuperfluitates? Hinc & magis, puto, miraberis eius prouidentiam. Nos enim magis temere eligimus quod confert, quanuis interdum natum ſit magis nocere aliis, quàm conferre iis quibus egemus. Natura autem ne in uno quidem ſuo opere temeraria eſt, neque per negligentiam quandoque magnum malum eligit, propter minus bonum, ſed exacta menſura quantitatem in unoquoque diſcernens, quod multifariam utile eſt praui reſpectu ſemper efficit. Si enim nulla magna moleſtia debebat triſtare bilis flaua in uentrem influens, male neglexit commoditatem natura, quā abſtergendo quotidie uiſcoſam ſuperfluitatem nobis humor ille præbuiſſet. Si uero hoc quidem commodum ita paruum eſt, ut per auxilium extrinſecus allatum ſufficienter corrigi poßit, mala uero quæ ſequuntur influentem uentri bilem tam magna ſunt, ut funditus euertatur operatio uentris, neſcio qualiter non erit aliquis admodū ingratus erga naturā quæ ita illa ipſi præuidit, aut ualde inuidus iuſtarū laudum, ſi quā deceret laudare, eā incuſet. Quis deniq; ignorat flauæ bilis uim ſatis acrem exiſtere & mordentē, abſtergē témque omnia? Quis autem excernens aliquando inferne copioſum hunc humorē, non ſenſit præcedere inteſtinorum mordicationem? Quis uero non nouit, quod uomitū bilioſum, tum alii quidam affectus, tū mordicatio oris uentris neceſſariò præcedit? Et nimirum ſi ab omnibus flauæ bilis uirtus agnoſcitur, non difficile eſt inuenire totum uentris opus ſubuerti, ſi ad illum confluxerit.

Qua

Qua enim ratione bilis pura primis inteſtinis incidens, irritat mordicans, & prohibet ne in eis maneat cibus, eadem & uentrem, ut qui exactiore ſenſu ſit præditus quàm ieiunum, cogeret utique quo cibum deorſum pelleret, priuſquam bene concoqueretur. Incocta enim excernunt cibaria ualidæ mordicationes. Hanc Galeni ſententiam confirmant etiam ea quæ ſcribit Auicenna, iuniorum medicorum numen & idolum, dum Fen. 15. Can. 3. tract. 1. cap. 1. ita inquit: *Et pluribus hominibus eſt meatus unus continuus cum duodeno. Et paulò pòſt: Et non fuit creata in pluribus fellibus uia ad ſtomachũ, ut lauarentur humiditates cum cholera, ſicut lauantur humiditates inteſtinorum, niſi quia ſtomachus læditur per eas, & patitur nauſeam, & corrumpitur digeſtio in ipſo, per illud quod miſcetur cibo de humore illo.* Quid multis opus? eam bilis ad fundum uentriculi uenientis commoditatem, quã Mundinus & ſui ſequaces fingunt, quò cõcoctionem eiuſdem iuuet, neque Auicenna Fen. 1. Can. 1. doct. 4. cap. 1. ubi rem hanc ex profeſſo agit, neque quiſquam ex ueteribus probat, ſed illam potius explodunt: ob id tanquam commentum omnium frigidiſſimum planè deridendum erit. Quî enim paruus igniculus illi membro calefaciendo eſſet neceſſarius, cui tot fornaces, omentum ſcilicet, iecur & lien, & ipſum præterea cor, fons ac principium natiui caloris, ſuum impartiuntur calorem? Hinc rectè Galenus lib. 3. de natural. facul. *uiſcera quæ uentriculo adiacent, tanquam magno lebeti plures ignis foci, à dextris quidem iecur, à ſiniſtris lienẽ, supernè cor, & tranſuerſum ſeptũ & eleuatum & aſſidue motum, his etiam amplius omentum quod prædicta tegit, ingentem quandam ciborum, qui in illum deuorati ſunt,*

ſunt, alteratione͂ facere ſcribit. Quapropter qua͂docunque meatus is ad uentriculum pertingit, naturæ errato & minime eiuſdem prouidentia fiat manifeſtum eſt.

Ieiunum no͂ eandem quam recta͂ inteſtinum habere rectitudinem, quemadmodum Razes, Mundinus, ac alii quidam putant.

CAPVT IIII.

R*Azes libro primo capite decimoſexto de diſſectione inteſtinorum in eam ſcribit ſententiam: Gracilium autem primu͂ eſt inteſtinum, quod ori inferiori ſtomachi co͂tinuari inuenitur, quod duodenum nominatur.* Hoc *autem ſequitur aliud inteſtinum, quod uocatur ieiunum: quæ duo inteſtina erecta ſtant, & in longitudinem extenduntur corporis.* Cui *ſubſcribit in ſua anatome* Mundinus, *ſic dicens:* Ieiunum *ita uocatur, quia plurimum reperitur uacuum in bene diſpoſitis.* Et *cauſa ſuæ uacuationis eſt duplex, ſcilicet rectitudo eius, nam rectum eſt ſicut inteſtinum ultimum.* In *qua ſententia &* Cornelius Celſus *eſſe uidetur, qui lib. quarto capite* I. *ita ſcribit: Ab ea ieiunum inteſtinum incipit, non ita implicitum.* Hunc *autem ſequitur* Alexander Benedictus, *qui libro ſecundo cap.* 8. *ſuæ anatomes ad uerbum ferè* Celſi *ſententiam exprimit, dicens:* Inteſtinum *eſt quod ieiunum nominant, non ita ut reliqua implicitum. Quibus utique uerbis ſinguli iam citati autores falſiſſime de ieiuno protulerunt, quod uerißime de duodeno dicere potuerunt: hoc enim haud ſecus quàm poſtremum inteſtinum circumuolutionibus caret.* Teſtis *eſt* Galenus *qui libro quinto de uſu partiu͂ in hunc modu͂ ſcribit:* εἰ δέ γε συνῆπτο τῷ πυθμένι τῆς κοιλίας ἡ νῆστις, αἱ κατ᾽ ἐκείνην ἂν ἕλικες οὐ σμικρὰν στενοχωρίαν

ρίαν εἰργάζοντο. ταῦτα δὴ προορωμένη, τὸ πρῶτον ἁπάντων ἔντερον τὸ τῇ γαστρὶ συνημμένον, οὐκ εἰς ἕλικας εὐθέως ἐπέκαμψεν, ἀλλ' εἰς τοσοῦτον προήγαγε κατὰ τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένον, εἰς ὅσον ἔμελλεν ἱκανὴν εὐρυχωρίαν παρέξειν τοῖς προειρημένοις σώμασιν. ἐφεξῆς δ' ἐκείνῳ ἑλίττεται καὶ κάμπτεται, καὶ καλεῖται τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἐντέρων νῆστις, ὅτι διὰ παντὸς εὑρίσκεται κενὸν, οὐδὲ τοὐλάχιστον ἐν ἑαυτῷ τροφῆς περιέχον· ὅσον δὲ μεταξὺ ταύτης τε καὶ τοῦ πυθμένος τῆς κοιλίας ἀνέλικτον ἔμεινε, δι' ἣν εἶπον αἰτίαν, ἔθος τοῦτο τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι τὴν εἰς τὸ ἔντερον ἔκφυσιν ὀνομάζειν. quod eſt: Si uero copulatum eſſet fundo uentris ieiunum, circumuolutiones eius haud modicam ibi efficerent anguſtiam. Hæc igitur præuidens natura, primum omnium inteſtinum, quod uentri eſt coniunctum, non ad circumuolutiones anfractúsue confeſtim flexit, ſed eatenus produxit ipſum in dorſo extenſum, quatenus debebat ſufficiens ſpacium præbere prædictis corporibus. Deinceps autem circumuoluitur & flectitur, uocatúrque hæc pars inteſtinorum ieiunum, eo quod ſemper inuenitur uacuum, neque minimũ quidem cibi in ſe continens. Quantumcunque uero inter hoc & fundum uentris nõ circumuolutum permanſit, propter cauſam nobis dictam, conſuetudo eſt diſſectioni corporis operam nauãtibus uiris, inteſtinum hoc exortum nominare. Ex quibus Galeni uerbis non ſolum duodenum anfractibus carere manifeſtum fit, ſed etiam ieiunum conuolui in orbes, miniméque rectum eſſe conuincitur. Id quod libro etiam ſexto anat. admin. Galenus ſic ſcribens indicat:

κατα-

κατακάμπτεται πολυειδῶς εἰς ἕλικα ἀγγείων παμπόλλων πλῆθος ἔχουσαν, ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται. id eſt: Multifariam conuolui in orbes anfractúsue uaſorũ complurium ſerie contextos, quod ieiunum nominant, quia ſemper inane eſt. Auicen. quoque Fen. 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. idem oſtendit, ſic dicens: Et pars inteſtini quod ſequitur duodenum, nominatur ieiunum, & in hac parte eſt initium circumuolutionis & circuitionis. Autor etiam librorum de iuuamentis membrorum, neque enim Ga. eſt, ſed alterius cuiuſdam, qui librum Ga. de uſu partiũ in cõpendium redigere uoluit, lib. 6. ca 2. iam dictis cõſentit, in hunc ſcribens modum: Et prouidentia creatoris indigentia illarum uenarũ & neruorum loco amplo non poſuit in primo inteſtino inuolutiones, ſed locauit ipſum recte extenſum ſuper dorſum. Et cum iſtud inteſtinum pertranſit ad paruam remotionem inuoluebatur, & pars inuoluta ex inteſtino dicitur ieiunum. Itaque ſole clarius Razem ac Mundinum hallucinatos eſſe, quod ieiunum circumuolutionibus planè deſtitutum ſcripſerint. Neque Mundinum ſuum Carpus ille Bononienſis ab errore uindicare poteſt, dicens id inteſtini parte ſuperiore eſſe rectum, inferiore uero implicitum. Nam rectum in uniuerſum Mundinus ſtare ait. Razes etiam rectũ eſſe ſicut ultimũ inteſtinum, quod tã ſuperiore quàm inferiore parte anfractib. caret, eſſe aſſerit. Ita pauci fuerũt præter Galenum, qui olim anatomica recte tradiderunt. Et ſunt hodie quoque paucißimi, qui non in ſcribendis anatomicis turpiter etiam lapſi ſint. Proinde diligenter admonitos uelim ſtudioſos, ut Galeni anatomicos libros diligenter perluſtrent, quando nemo unquam fuerit, qui

Carpus Mundinũ ab errore vindicare nõ poteſt.

Galeni anatomici libri diligẽter perluſtrandi.

qui illo in diſſectionibus uel peritior uel diligentior fue-rit. Et certe nulla alia cauſa factum eſt, ut tot in anatome hodie cōmittantur errata, niſi quod tāti uiri libris prioris ſæculi medici caruerint, quos hodie renaſcētibus undique bonis autoribus, dei benignitate uobis habere con tingit. Vtinam autem omnia eius anatomica haberemus, ita enim aliorum opera nobis non opus foret. Quàm mul ta uero perierint, ex libro ſuo quē de propriis libris ſcripſit, ſciri poteſt.

Ad ileon ſiue tenue inteſtinū non plures pertingere venas quàm ad vllum aliud inteſtinorū, id quod Mundinus præter veritatē aſſerit.

CAPVT V.

M*undinus de ileo inter cætera ſic ſcribit: Ad ipſum perueniunt plures uenæ meſeraicæ, quàm ad aliquod aliud inteſtinū. Mundini ſentētiæ ſubſcribit Carpus, qui de ileo in eum ſcribit modum: In iſto inteſtino ſunt plures meſeraicæ quàm in aliquo alio propter ſuam longitudinem. Sed quātum à uero deuiauerit uterque, facile deprehendet, qui ueterum, Galeni maxime, ea de re ſententiam paulò diligentius excuſſerit, tum enim ad inteſtinū quod ieiunū nominăt, multo plures q̃ ad ileon uenire uenas ītelliget. Is enim li. 6. admin. anat. ita ſcribit:* τούτῳ δ' ἐφεξῆς ἐστι τὸ λεπτόν, καὶ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν ταὐτὸν τῷδε. διαφέρον δὲ τῷ τε μήτε κενὸν εὑρίσκεται, μήτε τοσούτων ἔχειν ἀγγείων πλῆθος. *id eſt: Inde tenue inteſtinum eſt, ſubſtantia huic ſimile. Differt autem, quod neque uacuum reperiatur, neque tot uaſis ſcateat. Quibus uerbis aperte admodum teſtatur Galenus ieiunum uaſorū multitudine uincere*

tere ileon, quod non tot ſicut ieiunũ uaſis ſcatet. Id quod confirmat lib. 5. de uſu partium, ſic dicens: πρώτη πάντων ἐντέρων ἡ νῆστις ὑποδέχεται τὴν ἐν τῇ γαστρὶ χυλωθεῖσάν τε καὶ προπεφθεῖσαν τροφήν· ἡ θέσις δ᾽ αὐτῆς πλησίον τοῦ ἥπατος, ἀγγείων δὲ παμπόλλων εἰσὶν ἐν αὐτῇ στόματα. *quod eſt: Primum omnium inteſtinorum ieiunum ſuſcipit in chylum uerſum & con coctum in uentre cibũ. Situs autem eius eſt prope hepar, uaſorum uero multorũ ſunt in eo ora. Sic & lib. 6. ther. meth. cap. 4. ieiunum multo plures habere uenas innuit, dum ita ait:* εὐίατα μὲν οὖν τὰ παχέα τῶν ἐντέρων, δυσιατότερα δὲ τὰ λεπτά· παντάπασι δ᾽ ἀνίατος ἡ νῆστις, διά τε τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀγγείων, καὶ τὸ λεπτὸν καὶ νευρῶδες τοῦ χιτῶνος. *hoc eſt: Craſſa quidem inteſtina facilia ſanatu ſunt, econtrario difficilia quæ tenuia ſunt. Ieiunũ tamen omnino incurabile eſt, tũ propter multitudinẽ magnitudinẽq; uaſorũ, quod tunica eius prætenuis neruoſaq; ſit. Autor denique librorum de iuuamentis membrorum lib. 6. cap. 2. idem aſtruit, dicens: Inteſtinum ieiunum eſt propinquum hepati, ac pertingunt ad ipſum multarum uenarum ora. Et bilis flaua defluit per ſuos meatus in primũ, quod ſuper ipſum eſt. Et quia iſtud propinquiſsimum hepati inter omnia membra, quando hepar caruerit cibo, & fuerit uacuatum ab eo, capiet cum ex propinquiore ſibi loco, ſcilicet, ab inteſtino ieiuno, & à uenis cum attractione. Sed nemo apertius Mundini errorem confutat quàm Auic. qui Fen. 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. in eã ſcribit ſentẽtiam: Et nominatur hoc inteſtinũ ieiunũ, quoniam ipſum inuenitur ſecundũ plurimum uacuum & inanitũ, & cauſa in hoc eſt connexio duarum rerum, quarum una eſt,*

AA *quoniam*

quoniam illud quod attrahitur ad ipſum de multitudine chyli, uelociter ſeparatur ab eo, portio nãque eius attrahitur ad hepar, quoniam plures uenarum meſeraicarum continuatæ ſunt huic inteſtino, quoniam hoc inteſtinum eſt propinquius hepati, quàm alia inteſtina. Et *non eſt in aliquo inteſtinorum de ramis meſeraicæ, quantum eſt in eo.* Ex *quibus omnibus abunde liquet, & teſtium multitudine, rationéque ipſa, de errore cõuictos eſſe &* Mundinum *& huius interpretem* Carpum. Ieiunum *enim inteſtinum cum iecori uálde uicinum ſit, fieri nõ poteſt quin uaſorum ad ipſum pertingentium multitudine reliqua omnia uincat inteſtina.*

Stercora ſeu alui excrementa in vẽtriculo nũ generari, vt Auicenna ac alii nonnulli hũc ſequentes ſentire videntur.

CAPVT VI.

AVicen. Fen.16. Can.3.*tract*.1. *cap*.1. *de ĩteſtinorũ anatome in hũc modũ ſcribit:* Penetrãti *in meri non attribuitur ex uirtutibus naturalibus niſi uirtus una.* Penetrans *autem in inteſtino, primo patitur à duabus uirtutibus, quarum una eſt expulſiua, quæ eſt in ſtomacho, & altera eſt attractiua, quæ eſt in inteſtinis, & adiuuat eam fæx, quæ prouenit propter ſummã cibi, & fit facilis propter illud expulſio per uiam temperatæ amplitudinis.* Quibus *uerbis poſtremis manifeſte* Auic. *ſatis innuit ſe in ea eſſe ſententia, ut fæces ſeu ſtercora in ſtomacho generari putet: euidẽter enim ait ui attractiua duodeni & aliorum inteſtinorũ, fæcem à ſtomacho expulſam attrahi.* Quæ *etiã uerba gentilis enarrans, ita fæces ab inteſtinis trahi, ſicuti à ueſica urinã ſcribit.*

Cum

*cum tamen Gal.in lib.4.de uſu part. & multis etiã aliis
locis,teſtetur inteſtina nullam planè attractricem habe-
re facultatem,quod ſcilicet uillis rectis,per quos attra-
ctio fit,careant. Præſertim uero lib. 3. de fac.natu.ubi ſic
ſcribit:* ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐντέρων στρογγύλαι καθ' ἑκά-
τερον τῶν χιτώνων αἱ ἶνές εἰσι· περιστέλλονται γὰρ μό-
νον, ἕλκουσι δ' οὐδέν. ἡ γαστὴρ δὲ τῶν ἰνῶν τὰς μὲν εὐθεί-
ας ἔχει, χάριν ὁλκῆς, τὰς δ' ἐγκαρσίας ἕνεκα πε-
ριστολῆς· *quod eſt: Singulis quidẽ inteſtinis circulares in
utraque tunica fibræ ſunt. Cõtrahuntur enim dũtaxat,
nec quicquam trahunt. At uenter alias fibrarum rectas
habet,quibus ſcilicet trahat,alias tranſuerſas,quibus cõ-
ſtringat. Auicen.opinionem ſequitur Iacobus Forliuien-
ſis,qui ſecunda particula aphor. quærens in quo loco cor-
poris fæx uel egeſtio ſuam recipiat formam, ita ſcribit:
Stercoris forma ſubſtantialis in corpore naturaliter diſ-
poſito, & debite recto acquiritur in ſtomacho. Separa-
tio autem & depuratio fæcis à chylo, & accidentalium
diſpoſitionum acquiſitio,quibus fæx à chylo diſcernitur,
acquiritur in inteſtinis. Quibus utiq; uerbis manifeſtiſ-
ſime indicat,ſtercora ſuam formam ſubſtantialẽ ſeu eſſẽ-
tiam prius in ſtomacho,ac deinde accidentalem, hoc eſt
figuram & colorẽ in inteſtinis acquirere. Quod ſi enim
in inteſtinis per depurationem atque ſeparationẽ tãtum
à chylo,ut ipſe inquit,fiũt ſtercora,certo certius eſt eorũ-
dẽ eſſentiam in uẽtriculo prius eſſe procreatã,aliàs nãq;
à chylo iã ſegregari nõ poſſẽt. Cuius ſentẽtiæ quoq; fuiſſe
uidetur Alex. Benedictus li.2.ca.7.ubi ſcilicet ait,excre
mẽta in colo inteſtino diutius immorari,atq; ibi quandã
effigiẽ ſuſcipere. Verũ falſum docere omnes,quis eſt qui
uel à limine medicinã ſolidã ſalutauerit,q̃ neſciat? Satis*

 enim

enim conſtat quouis tempore in ſanitate integra fruenti bus hominibus ſecundum utraſque formas in inteſtinis generari ſtercora per alterationem quæ ad ſubſtantiam terminatur. Materiam quidem ex qua fit ſtercus, in uentriculo gigni fatemur, nondum tamen eſſe ſtercus dicimus, donec ad tenuia inteſtina proueniat: perinde ut materiam urinæ in uentriculo ex cibis & potibus generari concedimus, nec tamen urinam adhuc eſſe dicimus, donec in renibus formã ſuam ſubſtãtialem recipiat. Quod autem non in uentriculo ſed in tenuibus magis inteſtinis generetur ſtercus, teſtatur Gal. *qui lib.* 3. *de fac. natur. ſic ſcribit.* δέδεικται γὰρ οὖν καὶ πρόσθεν, ὡς οὐδὲν εἰς τὴν ἐναντίαν ἀθρόως μεθίσταται ποιότητα. πῶς οὖν ὁ ἄρτος αἷμα γίνεται; πῶς δὲ τὸ τεῦτλον, ἢ ὁ κύαμος, ἢ τι τῶν ἄλλων, εἰ μὴ πρότερόν τινα ἑτέραν ἀλλοίωσιν ἐδέξατο; πῶς δὲ ἡ κόπρος εὐθὺς ἐν τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις ἀθρόως γεννηθήσεται; τί γὰρ ἐν τούτοις σφοδρότερον εἰς ἀλλοίωσίν ἐστι τῶν κατὰ τὴν γαστέρα; πότερον τῶν χιτώνων τὸ πλῆθος, ἢ τῶν γειτνιόντων σπλάγχνων ἡ περίθεσις, ἢ τῆς μονῆς ὁ χρόνος, ἢ σύμφυτός τις ἐν τοῖς ὀργάνοις θερμασία; καὶ μὴν κατ' οὐδὲν τούτων πλεονεκτεῖ τὰ ἔντερα τῆς γαστρός. τί ποτ' οὖν ἐν μὲν τῇ γαστρὶ νυκτὸς ὅλης πολλάκις μένοντα τὸν ἄρτον, ἔτι φυλάττεσθαι βούλονται τὰς ἀρχαίας διασώζοντα ποιότητας, ἐπειδὰν δὲ ἅπαξ ἐμπέσοι τοῖς ἐντέροις εὐθὺς γίνεσθαι κόπρον; *id eſt: Mõſtratũ nãque ſuprà eſt, nihil in contrariam qualitatẽ totũ ſimul migrare. Ergo quomodo ſanguis ex pane? quomodo ex beta fabáue, aut reliquis id genus, niſi hæc alteram prius mutationem*

ſint

ſint adepta? Iam quomodo in tenuibus inteſtinis cõfeſtim ſtercus fiet? Quid enim in his efficacius ad alterationem exiſtit, iis quæ ſunt circa uentrem? Num tunicarum numerus, an circumpoſitorum uiſcerum uicinitas, an moræ ſpacium, an innatus quidam in inſtrumentis calor? Atqui nullo horũ ſuperant inteſtina uentrẽ. Cur igitur ubi panis tota ſæpe nocte moratus eſt in uentre, etiam ſeruari eum uolunt, ac priſtinas ſuas qualitates tueri, ubi ſemel inteſtinis incidit, ſtatim effici ſtercus? Quibus ſanè uerbis Gale. abunde monſtrat ſtercora in tenuibus fieri inteſtinis, non quidẽ per ſeparationẽ atque depurationẽ à chylo, ut Forliuienſis putat, ſed per alterationẽ potius quæ ad ſubſtantiã terminatur: oportet enim ut prius alteram quandam mutationẽ quàm ſtercus fiant, adipiſcãtur, id quod iterum eodẽ libro teſtatur Ga. ita ſcribens: οὐ γὰρ δὴ τὰ μὲν σιτία τὴν ἀρχαίαν ὑπαλλάττει ποιότητα ταχέως οὕτως, ὥστ' ἐπειδὰν ἐμπέσῃ τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις εὐθὺς εἶναι κόπρον. *id eſt: Nõ enim ꝑfecto cibi ipſi adeò celeriter priorẽ qualitatẽ deponũt, ut protinus poſtquam in tenuia inteſtina deſcẽderint, ſtercus fiant. Quaſi dicat, opus eſſe & in tenuibus inteſtinis mutatione prioris qualitatis, ut ſtercus fiant. Ita ut planè ementitum ſit in ſtomacho generari ſtercora. Galenus denique libro quinto de uſu partium corporis humani rationem indicans, cur ieiunum inteſtinum dictum ſemper uacuum exiſtat, inter cætera ſic ſcribit:* σφοδρότης δ' ἐνεργείας προσγίνεται μήπω τῆς χολῆς μεμιγμένης τοῖς περιττώμασι, ἀλλ' ἔτι περιῤῥεούσης ἀκράτου κατ' αὐτοὺς τοὺς χιτῶνας τῶν ἐντέρων, καὶ δακνούσης αὐτά, καὶ πρὸς τὴν ἔκκρισιν ἐρεθιζούσης. *hoc eſt: Vehementior uero actio efficitur,*

citur, quando bilis nondum permixta eſt excrementis, ſed adhuc circumfluit pura ſecundum ipſas inteſtinorum tunicas, mordétque ipſa, et ad excretionem excitat. Si uero bilis quæ adhuc ab excrementis pura eſt ad ieiunum confluit, quomodo uerum eſſe poteſt ſtercora ſeu excrementa in uentre procreari? Hinc Auicennam quoque ſibi contradicere neceſſe eſt, quum loco iam ſæpius citato probat ſecundum in ordine inteſtinum ſemper uacuum reperiri, quia uidelicet cholera citrina uenit ad hoc inteſtinum pura, hoc eſt impermixta fæcibus, ita enim Auicen. interpretes exponunt. Nam ſi fæx, iuxta huius alibi ſententiam, chylo commixta trahitur ab inteſtino duodeno, à quo ſtatim deſcẽdit ad ſequens inteſtinum ieiunum nominatum, quomodo poterit cholera citrina pura, hoc eſt impermixta fæcibus, peruenire ad inteſtinum ieiunum, in quo inuenit fæces chylo commixtas, ſicuti & in aliis ſequentibus? Neque enim poſſunt dicere integram fæcum à chylo ſeparationem fieri in inteſtino duodeno nominato, qui aſſerunt fæces chylo permixtas uſque ad monoculum & colon quoque peruenire. Præterea ſtercus in uentriculo non gigni, uel inde colligi poteſt. Si enim in uentriculo generaretur ſtercus, tunc homo quotidie uomeret ſtercus, quotidie etiam ſingultiret, haud aliter quàm ileoſus, cui eiuſmodi ſymptomata nulla alia cauſa eueniunt, niſi quia ſtercus ad uentriculum aſcendit. Teſtis Hippoc. 7. aph. 10. ſic inquiens: ὑπὸ εἰλεῶ ἔμετος ἢ λύγξ. *quod eſt: In ileo uomitus, aut ſingultus. Et Gal. in eius ſententiæ explicatione, ſic ſcribens:* ἐν τοῖς εἰλεοῖς οὐδὲν ὑπέρχεται κάτω· καὶ τοῦτό ἐστιν ἴδιον ἀχώριστον τοῦ πάθους· ἔμετος δ' οὐκ ἀεὶ συνέστιν, ἀλλ' ὅταν ὀλεθρίως ἔχωσι. καὶ εἰ πλέον δὲ

παρέλτ-

σπαράττονται καὶ κόπρος αὐτοῖς ἐπανέρχεται, καὶ λύζουσιν. id eſt: In ileis nihil exit per inferiora, & hoc eſt propriũ inſeparabile affectus. Vomitus autẽ non ſemper adeſt, ſed quando exitiales ſunt, & ſi uehementius diſtorqueantur, ſtercus eis aſcendit atque ſingultiũt. Proinde ſi eiuſmodi ſymptomata ſtercus ab inteſtinis ad uentriculũ aſcendens efficere poteſt in ileo, quid prohiberet cur non eadem efficeret in uentriculo procreatum? Porrò ſi in uentriculo ſtercus generaretur, minime neceſſarium foret ut in ileo ſtercus ad proximiores ſuperiacentium inteſtinorum partes expelleretur ad uẽtriculum, adeóque totum tenue inteſtinum pertranſiret, ſi prius ſuam in eo habuiſſet generationẽ. Sed quid opus in re manifeſta temere uerba fundere, cum nemo hodie ſit paulò eruditior, qui non errare Auicennam ſuosque ea in re ſequaces intelligat.

Meſenterium falſò à quibuſdam inter inteſtina connumerari, quum peculiare potius ab iis membrum ſit.

CAPVT VII.

M*Acrobius libro 1. de ſomnio Scipionis, meſenterium inter inteſtina iis uerbis connumerat: Inteſtina principalia tria, quorum unũ dißipium uocatur, quod uentrem & cætera inteſtina ſecernit: alterum mediũ, quod Græci μεσεντόριον dicũt. Quẽ imitatus eſt Alex. Benedictus lib. 2. ſuæ anatomes cap. 8. ſic ſcribens: Graciliora deinceps inteſtina uentriculo annexa ſunt. Horũ primũ quod tenuius uocatur, in ſinus tortuoſos uehemẽter implicitũ eſt et orbes, et inteſtino quod mediũ Latini, Græci μεσεντέριον καὶ μεσεντέριον*

 uocant,

uocant, ſinguli connectuntur. Ex quibus utique uerbis manifeſtum fit utrunque meſenterion inter inteſtina Benedictum numerare, cum tamen omnium conſenſu ſex tantum inteſtina ſint, & recenſet illa Galc. libro quinto de uſu par. hum. corp. in hunc modum: πρῶτον μὲν τὴν ἔκφυσιν, δεύτερον δὲ τὴν νῆστιν, τρίτον δὲ τὸ λεπτὸν ἔντερον, καὶ τέταρτον τὸ τυφλόν, καὶ πέμπτον τὸ κῶλον, καὶ ἕκτον τὸ ἀπευθυσμένον· id eſt: Primum eſt exortus, ſecundum ieiunum, tertium tenue inteſtinum, quartum cæcum, quintum colum, ſextum rectum. Et libro ſexto de anat. adminiſtration. hoc pacto: πρῶτον μὲν οὖν ἡ ἔκφυσις. μετὰ δὲ ταύτην ὅπερ ὀνομάζουσι νῆστιν, ὅτι κενὸν ἀεὶ τροφῆς εὑρίσκεται· τούτῳ δ' ἐφεξῆς ἐστι τὸ λεπτόν. ἐπὶ τούτῳ δ' ἐστὶ τὸ τυφλὸν καλούμενον. εἶτα τὸ κῶλον· ἐφ' ᾧ κατὰ πέρας ἄχρι τῆς ἕδρας ἐκτέταται τὸ ἀπευθυσμένον ὀνομαζόμενον ἔντερον. hoc eſt: Primum itaque exortus. Ab hoc quod ieiunum nominant, quia ſemper inane eſt. Inde tenue inteſtinum eſt. Deinceps cæcum appellatum. Poſtea colon. Ab hoc in extremo rectum inteſtinum ad ſedem uſque porrectum eſt. In quorum ſanè catalogo meſenterii nulla penitus mentio fit, neque mirum cum peculiaris quædam ab inteſtinis corporis pars ſit, illa ipſa dorſo alligans copulánsue. Quare meſenterion nomen non ideo apud Græcos ſortitum eſt, quod ſit medium inteſtinum, quandoquidem in numero inteſtinorum non habeatur, ſed potius quod in medio inteſtinorum collocatum ſit, adeóque nomen illi à ſitu factum eſt. Vocatur autem alio etiã nomine meſaræon, quod omnes quæ ad ipſum ex iecore feruntur uenas, cum adiacentibus arteriis & neruis, circumquaque ambiat & complectatur.

plectatur. Vtriuſque rei locuples teſtis eſt Galenus, qui lib. 6. de anat. adminiſtr. ita ſcribit: τὸ μεσεντέριον ὃ καὶ μεσάραιον ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ τὰς προσηγορίας ἀμφοτέρας θέμενοι. μεσεντέριον μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως, μεσάραιον δὲ ἀπὸ τῆς οἰκείας οὐσίας. μέσον τε γὰρ τέτακται τῶν ἐντέρων, καὶ πάσας τὰς ἐξ ἥπατος εἰς αὐτὸ καταφερομένας φλέβας, ἅμα ταῖς παρακειμέναις ἀρτηρίαις τε καὶ νεύροις ἐν κύκλῳ περιλαμβάνει, καθάπερ ἕκαστον τῶν ἐντέρων. *quod eſt: Meſenterion quod etiam meſaræon appellant, utroque nomine ab accidentibus ipſi indito, meſenterio quidem à ſitu, meſaræo autem à peculiari ſubſtantia, nã & medium inter inteſtina ſitum eſt, & omnes uenas ex iecore in ipſum deſcẽdentes unà cum uicinis arteriis & neruis in orbem complectitur, quemadmodum inteſtina ſingula. Ita & Mundinus meſenterion ab inteſtinis diſtinguit, quemadmodum omnes alij qui anatomica ſcripſerunt, ut omnium ſit euidentiſſimum aberraſſe Benedictum, quod inter inteſtina meſenterium numerauerit. Libentius autem eius hominis errata refero, ne ſcilicet huius autoritas improuidis imponat, ſcio enim eius libellum omnium hodie in manibus uerſari, quod nemo præter hunc fermè ex recentioribus elegantiæ ſtudioſus fuerit, qui anatomica tractauerit.*

Venas nullas per quas fœtus in vtero vrinam emittit, in ſuminis ſeu abdominis extremã cutim terminari, quemadmodum præter omnẽ rationem & ſenſum Mundinus & Alexander Benedictus docent.

CAP. VIII.

MVndinus de anatomia uentris inferioris inter cætera in eam ſententiam ſcribit: Quarto eſt pars quæ uocatur ſumē, infra umbilicum per quatuor digitos, & eſt pars in qua uenæ quædam terminantur ad cutim, per quas pueri in matrice exiſtētes emittunt aquoſitatem. Et ideo, ut dicit Auicenna, tales uenæ & talis pars notior eſt in non natis quàm in perfectis, ut ego monſtraui multoties Quam Mundini ſententiam ſequitur etiam Alexander Benedictus in lib.2.cap.3.ſuæ anatomes, ita ſcribens: Pars quæ infra umbilicum ſitum habet ſumē dicitur, ab antiquis abdomen: uenas prætenues habet, ſubter cutem diſperſas, quibus in utero conceptus aquas emittit. Quæ ſanè ſententia quàm erronea ſit, mox oſtendemus, ubi primum quid ſit ſumē explanauerimus. Sumen anatomicis id eſt, quod Græci ἐπιγάστριον, Latini abdomen appellant. Eſt autē ea pars quæ à pube ſurſum uerſus ad præcordia ꝑuenit. Et cōplectitur in ſeilia, umbilicum, & uentrem imū, id quod teſtatur Galenus lib.2.aph.comment.35.ſic ſcribens. ἦτρον δὲ ἰδίως ὀνομάζει τὸ κάτω χωρίον τῆς γαστρὸς, ὅσον ἐστὶ μεταξὺ τῶν αἰδοίων, καὶ τοῦ ὀμφαλοῦ· ὡς εἰς τρία ταῦτα διαιρεῖσθαι τὸ σύμπαν ἐπιγάστριον, τὸ ὑποχόνδριον, τὰ ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν, καὶ τὸ ἦτρον. id eſt: Imum uentrem proprie nominat partem uentris imam, quæ umbilicum ac pudenda interiacet. Ita ut in hæc tria totum abdomen diuidatur, in ilia, ad umbilicū attinentia, & uentrem imum. Mundinus uero & Alex. abuſi uocabulo ſuminis ſeu abdominis, eam partē quæ digitorum quatuor ſpatio infra umbilicū eſt, dixerunt, atq; totius uocabulū

perperam

perperam parti accommodarunt. Quibus iam expenſis, facile erronea illorum de urinæ fœtus in utero emiſſione ſententia explodi poteſt; nemo enim eſt qui Galenum paulò diligentius excuſſerit, qui neſciat porum quendam eſſe ſecundum umbilicũ urachum dictum, qui ex fundo ueſicæ fœtus exportat urinã ad membranam alantoideã nominatam. Sunt enim fœtui undique membranæ circumpoſitæ, quemadmodũ pulchre Gal. li. 15. de uſu par. monſtrat, ita ſcribens: ὅσα δὲ περὶ τὸ κυούμενον ἔτι ζῶον ἡ φύσις φιλοτεχνεῖ διαπλάττουσά τε καὶ τρέφουσα καὶ περίνδυμα παρὰ τῆς μητρὸς ἐπάγουσα, καὶ χώρας τοῖς περιττώμασιν ἐξευρίζουσα, χαλεπὸν μὲν ἑρμηνεῦσαι σαφῶς· ὀφθέντα γε μὴν ἀκριβῶς διὰ τῶν ἀνατομῶν εὐθέως ἀναγκάζει θαυμάζειν τὸν θεασάμενον, ὅλῳ μὲν γὰρ αὐτῷ πανταχόθεν ὑμὴν περιβέβληται λεπτός, ὃν ἄγνιον ὀνομάζουσιν, ἐκδεχόμενος τὸν οἷον ἱδρῶτα τοῦ κυουμένου. τούτῳ δ' ἔξωθεν ἕτερος ἐπίκειται λεπτότερος, ὃν ἀλλαντοειδῆ προσαγορεύουσιν, εἰς τὴν κύστιν αὐτοῦ συντετρημένος, ἀθροίζων ἐν ἑαυτῷ καὶ οὗτος ἄχρι τῆς ἀποκυήσεως τὸ οἷον οὖρον τοῦ κυουμένου. τούτοις δ' ἔξωθεν ἐν κύκλῳ περιβέβληται τὸ χορίον, ἅπασαν ὑπαλεῖφον ἔνδον τὴν μήτραν, ὡς μηδαμόθεν ψαύειν αὐτῆς τὸ ἀποκείμενον, καὶ διὰ τούτου μέσου συνάπτεται τῇ μήτρᾳ τὸ κυούμενον. ἐφ' ἑκάστῳ δὴ στόματι τῶν εἰς τοὺς τῆς μήτρας ἐχόντων ἀγγείων, δι' ὧν πρόσθεν καὶ τὸ καταμήνιον εἰς αὐτὴν ἔφερεν, γεννᾶται παρὰ τὸν τοῦ κύειν καιρὸν ἕτερον ἀγγεῖον, ἀρτηρία μὲν ὑπὸ τῆς ἀρτηρίας

ἀρτηρίας στόμασι, φλὲψ δ' ἐπὶ τῷ τῆς φλεβός, ὥστ' εἶναι τὸν ἀριθμὸν ἴσα τὰ γεννώμενα τοῖς εἴσω τῆς μήτρας ὑπάρχουσι στόμασι. συνδεῖ δὲ αὐτὰ πρὸς ἄλληλα λεπτὸς μὲν, ἰσχυρὸς δ' ὑμὴν, ἔξωθέν τε περιφυόμενος ἅπασι τοῖς ἀγγείοις, καὶ τῶν ὑστερῶν τοῖς ἐντὸς μέρεσιν ἐμφυόμενος οὗτος ὁ ὑμήν. μικρὸν μὲν δὴ τῶν ἀγγείων ἕκαστόν ἐστιν ἵνα πρῶτον ἐκφύεται τῆς μήτρας, οἷον δένδρων ῥιζῶν τῶν εἰς τὴν γῆν καθηκόντων περάτων. προελθόντα δ' ὀλίγον εἰς ταὐτὸν ἀλλήλοις ἔρχεται κατὰ συνδυασμὸν, κἄπειθ' ἓν ἐξ ἀμφοῖν γενόμενον πάλιν ἐκείνων ἕκαστον ἑκατέρου τῶν ὁμογενῶν εἰς ταὐτὸν ἀφικνεῖται, καὶ τοῦτο οὐ παύεται γινόμενον ἄχρις ἂν εἰς δύο μεγάλα συναχθῇ πάντα τὰ σμικρά, καθάπερ ἤνα πρέμνα ἐκφυόμενα τῷ κυουμένῳ διὰ τῆς κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίου, τέτταρα γὰρ οὖν ἐνταῦθα τὰ πάντ' ἐστὶν ἀγγεῖα· δύο μὲν ἀρτηρίαι, δύο δὲ φλέβες. quod eſt: *Quæcunque circa id animal quod utero adhuc geritur, natura machinata eſt, tam cõfirmando, quàm nutrimẽtum & ſpiritum ad matricẽ inducendo, & loca excrementis apta præparãdo, difficile quidem eſt liquidò exponere. Sed quãdo uidentur exacte per diſſectiones, uidentem mirari mox cogunt. Toti enim ipſi fœtui undiq; membrana circumpoſita eſt tenuis, quam agnion uocãt, ſuſcipiens id quod eſt ueluti ſudor fœtus. Huic autem foris alia ſuperiacet tenuior, quam alantoidea nuncupãt, in ueſicam eius perforata. Aceruat uero in ſeipſa etiam hæc uſque ad partum, id quod eſt uelut urina fœtus. His autẽ extrinſecus in circuitu appoſita eſt ſecunda, totam*

ſubiungens

ſubiungẽs ſublinénsue internã uteri partẽ, ut nulla parte tangi queat à ſubiacentibus, & per hanc mediam fœtus matri copulatur. In unoquoque enim ore peruenientium intra matricem uaſorum, per quæ & menſtruũ in ipſam ferebatur, aliud uas tempore quo fœtus utero geſtatur, generatur, arteria quidẽ in ore arteriæ, uena uero in ore uenæ, ut ſint ea quæ generantur numero æqualia oris quæ intra uterum finiuntur. Colligat autẽ ea inuicem ſubtilis, ſed tamen fortis membrana, extrinſecus circumplectens omnia uaſa: eſt uero hæc eadem mẽbrana internis quoque uteri partibus inſerta. Vnumquodque autem uaſorũ ubi primo ab utero explantatur, paruum, quales ſunt arborũ radicum extremitates quæ terram pertingunt. Procedentia uero paululum in eandem coitionem conueniunt, ac deinceps unum ex ambobus factum, rurſus quodlibet illorum in idem alteri quod eiuſdem generis eſt peruenit, ídque non ceſſat fieri, quouſque in duo magna conueniant omnia illa parua, quæ tanquã ſtipites quidam fœtui per locum qui in umbilico eſt inſeruntur. Quatuor igitur ſunt illic uniuerſa uaſa, duæ ſcilicet arteriæ, & uenæ totidem. Ex quibus Galeni uerbis abunde liquet, porum illum lotium fœtus ex ueſica efferentem, unà cum aliis uaſis, non in ſumen, ſed in umbilicum inſeri. Eſt uero is porus in medio iam dictorum uaſorum ſitus, Vrachuſque dicitur, quemadmodum teſtatur Galenus libro eodem, ſic dicens: τέτταρα τοίνυν ἐστὶ τὰ προειρημένα κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἀγγεῖα, δύο μὲν ἀρτηρίαι, δύο δὲ φλέβες, μέσον ἑαυτῶν ἔχοντες τὸν οὐραχόν, οὕτω γὰρ ὀνομάζειν ἔθος τοῖς ἀνατομικοῖς, τὸν ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως πόρον ἐξοχετεῦον τι τὸ οὖρον εἰς τὸν ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημένον

εἰρημένον ὑμένα τὸν ἀλλαντοειδῆ. καλεῖται δὲ οὕτως ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς ἀλλᾶντας ὁμοιότητος κατὰ σχῆμα. ἀλλὰ τῶν τεττάρων ἀγγείων τῶν περὶ τὸν οὐραχὸν ἐκ μὲν τῶν ἄνω μερῶν αἱ φλέβες εἰσίν, ἄνω γὰρ αὐτὰς εὐθέως ἰέναι βέλτιον ἦν, ὡς ἐπὶ τὸ ἧπαρ. ἐκ δὲ τῶν κάτωθεν αἱ ἀρτηρίαι, καὶ δὲ καὶ κάτω ταύτας φέρεσθαι ταῖς πλευραῖς τῆς κύστεως ἀποχουμένας ἦν ἄμεινον. *id eſt: Quatuor igitur per umbilicum prædicta ſunt uaſa, duæ ſcilicet arteriæ, & uenæ totidẽ, in medio ipſorum habentes urachum, ita enim diſſectoribus nominare conſuetudo eſt porum qui ex ueſicæ fundo urinam ad paulò antedictam membranã alantoidea exportat. Vocatur autem ita à ſimilitudine formæ quam ad farcimina habet. Atqui uaſorum quatuor quæ circa urachũ ſunt, ex ſuperioribus partibus uenæ ſunt, ſurſum uerſus hepar mox ire melius erat, ex inferioribus uero arteriæ, deorſum enim has ferri lateribus ueſicæ inuectas conſultius erat. Alantoidea denique membranã ſuſcipere fœtus urinam, clarius teſtãtur ea quæ ſequuntur, ubi ſic ſcribit:* τῶν δ' ἄλλων δυεῖν ὁ μὲν ἀλλαντοειδὴς ὀνομαζόμενος, ὃν εἰς τὴν κύστιν ἔφαμεν συντετρῆσθαι κατὰ τὸν οὐραχόν, εἰς ὑποδοχὴν οὔρου παρεσκεύασται. βέλτιον οὖν μακρῷ μὴ κατὰ τὸ αἰδοῖον οὐρεῖν τὸ κυούμενον, ἀλλ', ὡς νῦν ἔχει, κατὰ τὸν ὀμφαλόν. ἐπειδὴ δὲ ὅλον αὐτὸ περιείληφεν ὁ ἄμνιος ὀνομαζόμενος ὑμήν, ἕτερον εἶδος ὑγροῦ ἐκδεχόμενος, οὐκ ἦν εὔλογον ἀναμήγνυσθαι τὸ τοιοῦτον τῷ οὔρῳ. ἐναργῶς γὰρ φαίνεται τὸ κατὰ τὸν ἀλλαντοειδῆ πρὸς τὸ λεπτότερόν τ' εἶναι, καὶ ξανθότερον τοῦ κατὰ τὸν ἄμνιον. ἔτι καὶ δριμύτερον ὑπάρχει.

ὑπάρχει, ὡς καὶ τὴν ὄσφρησιν ἀνιᾶν καὶ πλήττειν ἀνατεμνόντων τὸν ὑμένα. τὸ μὲν οὖν ἐν ἱδρῶτος λόγῳ κατὰ τὸν ἄμνιον ἀθροιζόμενον, ἐν κύκλῳ περικέχυται τῷ κυουμένῳ, μηδὲν βλάπτειν αὐτοῦ τὸ δέρμα δυναμένου. ἰδίᾳ δ' ἀπῆκται τοῦ ἢ καὶ ἀποκεχώρισται τὸ οὖρον, οὔτε τοῦ δέρματος, οὔτε τῶν κατὰ τὸ χωρίον ἀπτομένων φλεβῶν, ὅπος μηδὲν ὑπὸ τῆς δριμύτητος αὐτοῦ τὰ πλησιάζοντα βλάπτοιτο. quod eſt: Aliarum uero duarum quæ alantoides nominatur, quam perforatam eſſe per urachum ad ueſicam diximus, ad urinæ ſuſceptionem præparata eſt, quum ſit multo melius non per pudendum urinam fœtum reddere, ſed, ſicut nunc habet, per umbilicum. Poſtquam enim totum ipſum fœtum cōplectitur membrana nominata amnios, aliam ſpeciem humoris ſuſcipiens, nō erat rationabile eam humoris ſpeciem urinæ commiſceri. Euidenter enim humor is qui intra alantoidea eſt, & tenuior, & magis flaua eſſe apparet eo qui intra amnion eſt. Adde quod & acrior exiſtit, ut etiam incidentium hanc membranam odoratum moleſtet & percutiat. Quod igitur in ſudoris ratione intra amniū aceruatur, in circuitu fœtui circumfuſum eſt, nequaquam cuti eius nocere potens. Seorſum uero abacta & ſeparata eſt à fœtu urina, neque cutem, neque uenas quæ ſunt per ſecundam attingens, ne urinæ appropinquantia ipſius acrimonia lædantur. Quod autem hactenus de uaſis, membranis, & uracho multis diximus, compendio complexus eſt Gale. in libro de fœtuum formatione, in hunc modum ſcribēs: τά γε μὴν ἀγγεῖα τὰ κατὰ τὸ χορίον στενοτάτας μὲν ἔχει τὰς ἀρχάς, δι' ὧν, ὡς ἔφην, ἥνωνται

τοῖς

τοῖς πέρασι τῶν κατὰ τὴν μήτραν ἀγγείων, ἀποχωροῦντα δ' αὐτῶν, ἐς ταὐτὸν ἀλλήλοις ἀφικνεῖται, τρόπον ὁμοιότατον ταῖς ῥίζαις τῶν φυτῶν. ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνων ἐκ πολλῶν καὶ λεπτῶν περάτων ἀλλήλαις συνιόντων ἕτεραι ῥίζαι παχύτεραι γεννῶνται, κἀκείνων αὖθις ἀλλήλαις ἑνουμένων ἕτεραι, καὶ τοῦτο γινόμενον παύεται μέχρις ἂν ἅπασαι τελευτήσωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρέμνου, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αἱ κατὰ τὸ χόριον ἀρτηρίαι καὶ φλέβες συνιοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ἑτέρας γεννῶσιν ἑαυτῶν εὐρυτέρας, ἐξ ὧν ἀλλήλαις συνιουσῶν, εἶτα γεννωμένων αὖθις ἄλλας, καὶ τούτου πάνυ πολλάκις αὐταῖς συμβάντος, εἰς δύο μὲν ἀρτηρίας, δύο δὲ φλέβας ἡ πάντων τῶν κατὰ μέρος ἀγγείων κεφαλαιοῦται σύνοδος, ὧν ἐν τῷ μεταξὺ γεννᾶταί τις πόρος εἰς τὸν πυθμένα τῆς κύστεως τοῦ κυουμένου συντετρημένος, ὃν οἱ δεινοὶ περὶ τὰς ἀνατομὰς ὀνομάζουσιν οὐραχόν. τὸ δ' ἕτερον τοῦ πόρου τοῦδε σῶμα χωριζόμενον τῶν τεττάρων ἀγγείων εὐρύνεται κατὰ βραχὺ, λεπτὸν ὑμένα παραπλήσιον, ἄλλαντι τὸ σχῆμα γεννῆσαν, ἐπιτεταμένον ἔξωθεν ἑτέρῳ τοιούτῳ, ᾧ περιέχεται τὸ ἔμβρυον. ὀνόματα δὲ τοῖς δύο τούτοις ὑμέσιν οἱ ἀνατομικοὶ τέθηνται, τῷ μὲν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἀλλαντοειδεῖ, θατέρῳ δὲ τῷ περιέχοντι τὸ ἔμβρυον ἀμνιῷ. ταῦτα μὲν ἔξωθεν ἐστὶ τοῦ κυουμένου. hoc eſt: *Vaſa quidem quæ per ſecundam exiſtunt, anguſtiſſima habent initia, per quæ, ut dixi, extremitatibus uaſorum quæ in utero ſunt, uniuntur. Vbi uero ab eo diſcedũt, inter*

ter

ter ſe in idem redeunt, haud aliter quàm plantarum radices. Quemadmodum enim in his ex multis iisq; tenuibus inuicē coeuntibus extremitatibus, radices aliæ craſſiores naſcuntur, & rurſus illis inter ſe unitis aliæ, & hoc fieri non ceſſat donec uniuerſæ in trunci principium finiantur, ita & per ſecundam arteriæ atque uenæ inuicem coeũtes, alias ipſis latiores generant, ex quibus inter ſe coeuntibus deinceps alias rurſus producunt, eóque multoties ipſis contingente, omnium particulatim uaſorum coitio in duas arterias, totidémque uenas colligitur, quorum in medio meatus quidam gignitur in fundũ ueſicæ ipſius fœtus perforatus, quē in diſſectionib. celebres urachum nominauerunt. Alterũ autem huius meatus os, à uaſis quatuor ſegregatum, paulùlum dilatatur iuxta membranã tenuē, figuram farciminis generantē, extrinſecus altera tali circũdatam, qua fœtus cõplectitur. Duabus uero iis membranis diſſectionis periti nomina fecerũt, illi quidem à figura alantoidi, alteri autem fœtũ complectenti amnio. hæc quidem extrinſecus fœtũ ambiunt. Ex quibus uerbis iterum claret urinam fœtus per meatũ urachum in membranam alantoiden aceruari, & minime per uenas in extremam ſuminis cutem finientes. Neque autem temere, ut obiter dicam, humorem hunc natura uſq; ad partus tempus in dicta membrana detinet, ſed ut tum perfuſo collo uteri, fœtus facilius excidat, quemadmodum docet Galenus lib. 15. de uſu partium corporis humani, in eum modum ſcribens: προσέρχεται δὲ καὶ ἄλλη τις χρεία τῶν ὑγροῖς, τοῖς δὲ κοινὴ κατὰ τὴν ἀποκύησιν τοῦ ζώου γινομένη, ῥᾷον ἐκπίπτειν τοῦ τῆς μήτρας αὐχένος τὸ κυούμενον, ὑγρότητι πολλῇ τεγγόμενον, οὐ ῥηγνυμένων ἐξ ἀνάγκης τηνικαῦτα

τῶν ὑμένων· οὐ μόνον γὰρ εἰς ὄλισθον συμβάλλεται τοῖς ἐμβρύοις ἡ ὑγρότης, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐχένα τῶν μητρῶν ἕτοιμον εἰς τὸ διαστέλλεσθαι μέχρι πλείστου παρασκευάζει. βρεχόμενος γὰρ ἀεὶ τῶν προειρημένων ὑγρῶν, μαλακώτερος γίνεται, καὶ ῥᾷον διαστέλλεται. μεγίστη δ' ἀπόδειξις τοῦ λεγομένου τὸ κατὰ τὰς μαίας· ἐπειδὰν φθάσῃ ἀθρόως ἐκρυὲν τὸ ὑγρόν, αὐτὰς ἀναγκάζεσθαι μιμουμένας τὴν φύσιν, ἔχειν τινὰς ὑγρότητας ὑπὲρ τοῦ διαβρέξαι τῶν μητρῶν τὸν αὐχένα. *quod eſt: Accedit autē & alia quædam utilitas humoribus iis cōmunis in parturitione animalis facta, ſcilicet ut fœtus à collo uteri faciliusexcidat, humiditate multa perfuſo, huius tunc neceſſariò ruptis membranis, Non ſolum nanq, ad lubricitatē partui humiditas illa confert, ſed etiam collum uteri ut plurimum dilatetur promptū efficit. Perfuſum enim à prædictis humoribus, mollius fit, & facilius dilatatur. Maxima autē eius quod dicimus demōſtratio eſt, quod obſtetrices poſtquam ante partū hic humor effluxerit, naturam imitantes coguntur habere nonnullas humiditates, quibus collū uteri perfundant. Sed dicet hic quiſpiam, quî fit ut cū collum veſicæ meatum habeat, nō tamen fœtus per id meit, ſed tota in umbilicū & urachum urina tranſit? oportet enim quum ex utraque parte ueſica effluxiones exitúſue habeat, non magis per urachum quàm per collum urinam efferri. Huic Galenus loco citato ita reſpōdet:* διελὼν τὸ περιεχόμενον τῆς κύστεως περιτόναιον ἅμα ἄμφω ποίει, τὸν μὲν ὀμφαλὸν ἀνατεῖναι, τὸ δ' ἐν τῇ κύστει περιεχόμενον ἐκθλίβειν περιλαμβάνων τῇ χειρί· θεάσῃ γὰρ τὸ οὖρον ἐκρέον εἰς τὴν ἀλαντοειδῆ

τοειδῆ διὰ τοῦ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν πόρου: καὶ μετὰ δὴ καὶ ἐκθλίψεις πάλιν αὐτὸν τὸν ἀλλαντοειδῆ, πληρώσεις τὴν κύστιν· εἶτ' αὖθις τὴν κύστιν θλίβων, πληρώσεις τὸν ὑμένα, καί σε τὸ γινόμενον αὐτὸ διδάξει, τά τε τὴν εὐθύτητα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν πόρου φθάνον ἐκρεῖν ταύτῃ τὸ οὖρον. ἥ τε γὰρ εὐρύτης ἡ κατὰ τὸν οὐραχὸν πολλαπλάσιός ἐστι τῆς κατὰ τὸν αὐχένα· τά τε τῆς εὐθύτητος οὐδὲ παραβάλλεσθαι δίκαια. σκόλιος μὲν γὰρ ἱκανῶς ὁ τῆς κύστεως αὐχὴν, εὐθὺς δὲ ἀκριβῶς ὁ οὐραχός. id eſt: Diſſecans ueſicæ præpoſitum peritonæum ſimul ambo faciet, umbilicum quidem extendat, & quod in ueſica continetur manu cõprehendens exprimat. Videbis uero urinam in alantoidea per porum qui ſecundum umbilicum eſt effluentem: & ſi quidem rurſus ipſam alantoidem compreſſeris, ueſicam implebis: & rurſus ueſicã comprimens, membranam implebis. Id autem quod accidit te docebit, quod propter rectitudinem & magnitudinem meatus qui ſecundum umbilicum eſt, prius hac ratione urina effluat. Amplitudo enim quæ in uracho eſt, multo maior quàm quæ in collo ueſicæ. Ea uero quæ ſunt rectitudinis, ut comparẽtur iniuſta ſunt. Obliquum enim ſufficienter ueſicæ collum, rectus uero urachus. Ex iis itaque abunde monſtratum eſt Mundinum toto aberrare cælo, quod uenas urinam fœtus in utero efferentes ad ſuminis cutem finiri doceat, cum non per uenas, ſed meatum potius, qui in medio uenarum & arteriarum ſitus, in ueſicam fœtus pertingat. Et ſi uenæ ad ſuminis cutem deſinentes urinam efferrent, unde, rogo, hæ uenæ ſuminis urinam haurirent? an ex emulgentibus tales uenæ in ſumen urinam traducerent, quod nũquam compertum eſt?

Et ſi ſic etiam haberet, qua, oro, ui aquoſus ille humor à ſanguine quem ſimul commixtum emulgentes deferunt, ſecerneretur? Fruſtra certe ſic renũ conſtitutus uſus eſſet, qui eius rei gratia, ut lib. 4. de uſu partium corporis humani teſtatur Galenus, facti ſunt, quo aquoſam ſuperfluitatẽ attrahant, nec ulla alia pars eſt, cui hæc facultas ſecernẽdi aquoſum humorẽ à ſanguine inſita ſit, quàm renibus. Si itaque non ex emulgentibus urinã ſuminis uenæ hauriunt, tum ex renibus hauriant neceſſe eſt, & plures tunc meatus urinarij, οὐρητῆρας Græci uocant, quã unus ex ſingulis renibus emergent, quod falſum tamen eſſe cõſpecta renũ ſtructura, & ſua ipſius Mundini ea de re decreta teſtantur. Quod ſi ergo nec ex renibus urinam hauriunt, ex meatibus urinariis hauriant oportet. Inſerũtur itaque multæ hæ ſuminis uenæ pertuſis in multa foramina ureteris, quod nec unquã uiſum eſt. Neque enim natura cõmittit, ut tot foraminibus exitioſo periculo adſcitas ureteras pertundat. Si autẽ neque ex ureteris ſeu meatibus urinariis urinã hauriũt, igitur ex ueſica, & ſic quoque in idẽ periculum hominem natura cõiiceret, quod ex crebra uaſorum inſertione atq; perforatione ueſicæ ſibi immineret. Eſto autem hoc periculum à natura neglectũ ſit, quô, per ſuperos oro, tot uenarũ ora urinam deferẽt? fortè etiam alantoidea tam crebro perforabunt, quod tamen conſilium à natura alieniſſimũ exiſtit, quæ diſperſa uaſa ad unum inſtituta finem, omnia circa eorundem in membrũ aliquod ingreſſum, in oſculum unum ſemper colligit uníque, ueluti in porta iecoris, & in inuolucro exteriori fœtum in utero complectenti, uidere licet. Errat itaque Mundinus, multíſque ſecum errandi occaſio fuit, quod uenas ad ſuminis extimam cutem pertingentes uri-

nam

nam fœtus in utero deliteſcentis efferre docuerit, cũ per meatum potius peculiarem ad membranam alantoidea nominatam efferatur, illícque uſque ad parturitionis tempus detineatur, quemadmodũ pluribus fortè quàm oporteat uerbis demonſtrauimus. Prolixius autem hanc rem tractare placuit, partim quod pauci ſint hodie, qui uere de ea ſcripſerint, partim etiam ut commonefacerem ſtudioſos, ne temere Mũdino aliíſque eius farinæ autoribus crederent, ſed ex Galeno, tanquam optimo eius rei artifice, diſſectionis notitiam haurirent, non neglecta tamen crebra partium corporis inſpectione, oculatáque fide, ſine qua autorum lectio parum aut nihil fermè proderit.

Diſſectionis natura ex Galeno diſcenda.

Vterum non habere ſeptem ſinus ſeu cellulas, vt Mũdinus præter omnem veritatem aſtruit, ſed duos tantum, ídque in homine.

CAP. IX.

MVndinus in anatome uteri ſic ſcribit: Figura matricis eſt quadrangularis cum quadam rotunditate, habens collum longum in parte inferiori. Per talem figuram habet diſtinctionem ſeptem cellularum. Et paulò poſt: Concauitas uero eius habet ſeptem cellulas, tres in parte dextra, & tres in parte ſiniſtra, & unam in ſummitate, uel in medio eius. Et iſtæ cellulæ non ſunt niſi quædam concauitates in matrice exiſtentes, in quibus poteſt ſperma coagulari. Mundinum ſequitur Valeſcus libro ſexto, capite nono, in eum modũ ſcribens: Quamuis matrix non habeat niſi unam concauitatem, tamen ſecundum longum in qualibet medietate eius reperiuntur tres cellulæ, & una in medio, & ſic

ſunt in ea ſeptem cellulæ. Quæ ſanè ſententia quàm erronea ſit, facile deprehendet, qui oculis uterum humanum intueri uoluerit, quíque ea quæ ueteres de huius ſinibus tradidere, expẽdere curauerit: de aliorum enim animalium utero nobis hic contentio non eſt, ut quem plures quã duos habere ſinus probe ſcimus. In homine uero non *eſſe niſi duos ſinus, teſtatur* Hippocrates *in lib. de natura fœtus, ita dicẽs:* δίδυμα δὲ γίνονται ἀφ᾽ ἑνὸς λαγ-
νεύματος. ἔχουσιν αἱ μῆτραι κόλπους συχνοὺς
καὶ καμπύλους. τοὺς μὲν τηλοτέρω, τοὺς δὲ πλησιαι-
τέρω τοῦ αἰδοίου. καὶ τὰ πολύγονα τῶν ζώων πλείους
ἔχει κόλπους τῶν ὀλίγα κυεόντων. ὁμοίως δὲ καὶ
τὰ πρόβατα θηρία τε καὶ ὄρνεα. ὅταν δὲ ἡ γονὴ
τύχῃ σχισθεῖσα εἰς δύο κόλπους ἀφικομένη, καὶ αἱ
μῆτραι δέξονται τὴν γονὴν, οἱ κόλποι τε μὴ ἕτε-
ρος πρὸς τὸν ἕτερον χαλάσῃ, ἡ χωρισθεῖσα ἐν ἑκα-
τέρῳ κόλπῳ ὑμενοῦται, καὶ ζωοῦται κατ᾽ αὐτὸν
τρόπον ὥσπερ καὶ τὸ ἓν οὗ εἵνεκεν εἴπομεν. ὅτι δὲ ἀφ᾽
ἑνὸς λαγνεύματος δίδυμα γίνεται, ἱσόριον τόδε
ἐστὶ κύων καὶ ὗς καὶ ἄλλα ζῶα ὅσα ἀφ᾽ ἑνὸς λαγ-
νεύματος τίκτει καὶ δύο, καὶ πλείονα. καὶ ἕκαστον τῶν
ζώων ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἐν κόλπῳ καὶ ὑμένι ἐστί. ὧ-
δε δὲ καὶ τῇ γυναικὶ ἀπὸ μιῆς μίξιος γινόμενα τὰ
παιδία, ἑκάτερον ἐν κόλπῳ καὶ χωρίῳ ἐστί. καὶ
τίκτει τῇ αὐτῇ ἡμέρῃ ἀμφότερα, καὶ πρότερον
θάτερον χωρέει ἔξω καὶ τὸ χωρίον αὐτοῦ. *hoc eſt: Gemelli uero uno coitu gignuntur. Multos ſinus habent uteri, uarióſque, partim longius, partim propius pudenda. Quæque animalia plurima generant & pariũt, plures habent ſinus, quàm quæ pauciora: ſimiliter oues, fe-*

ræ,

ræ, & aues. Cum uero genitale ſemen in duos ſinus diuiditur, uterúſque ſuſcipit, nec ſinus alter in alterum demiſerit, diuiſum in utroque ſinu membranam obducit, ſimilíque modo quo &, ut diximus, animatur. Quod autē uno coitu gemini creentur, comprobant canis, ſus, cateráq; animalia, quæ uno coitu duos uel plures catulos pariunt. Nam unuſquiſque ſuo ſinu conditur, ſuáque membrana conuelatur. Sic & mulier uno coitu duos pueros enititur, unumquenque ſuo ſinu, ſuáque membrana conuolutum, utroſque autem eodem die parit, primúmque unus ſuáque membrana prodit. Et paulò poſt: ἐς ὁκότερον ἂν τῶν κόλπων τύχῃ ἡ γονὴ παχυτέρη καὶ ἰσχυροτέρη ἐσιοῦσα, κεῖθι ἄρσεν γίνεται· ἐς ὁκότερον δ' αὖ ὑγροτέρη καὶ ἀσθενεστέρη, κεῖθι θῆλυ γίνεται. ἢν δ' ἐς ἄμφω ἰσχυρὴ εἰσέλθῃ, ἄμφω ἄρσενα γίνεται· ἢν δὲ ἀσθενὴς ἐς ἄμφω, ἄμφω θήλεα γίνεται. *id eſt: Siquidem craſſum robuſtúmque genitale ſemen in quemcunque ſinum intrauerit, mas illic gignitur: ſi uero contrà humidius & inualidius, fœmina. Si autem ſinus utrúſque ſemen ualidum intrauit, mares utrique erunt. ſin inualidum, utraque fœminæ generabuntur. Quibus ſanè uerbis* Hippocrates *aperte monſtrat duos tantum in hominis utero eſſe ſinus, licet in animalibus multa generantia, plures reperiantur. Id quod etiam teſtatur* Galenus, *qui libro decimoquarto de uſu partium in eam ſententiam ſcribit,* τοῦτον μὲν οὖν στόμαχον ἕνα, τὸ δὲ κύτος τῶν ὑστερῶν οὐχ ἓν ἡ φύσις ἐποίησεν, ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ὑσὶ καὶ ἄλλοις ὅσοι πλείω κυΐσκεσθαι δεομένοις, παμπόλλους κόλπους ἐδημιούργησεν. ἀνθρώπῳ δὲ

καὶ τοῖς ὁμοίοις, ὥσπερ ὅλον ἐστὶ τὸ σῶμα δίδυμον ἀριστεροῖς τε καὶ δεξιοῖς, οὕτω καὶ τῆς ὑστέρας κόλπος, ὁ μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖς, ὁ δ' ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τέτακται· quod eſt:Itaq; collum hoc unum quidẽ,ſinuoſam autem cauitatem uteri natura non unam fecit,ſed in ſuibus quidem & aliis nonnullis multa concipere ſeu in utero ferre indigentibus,permultos creauit ſinus. In homine uero & ſimilibus,ſicut totum corpus geminum diuiſumque dextris & ſiniſtris eſt,ſic & uteri ſinus, unus quidem in dextris,& alius in ſiniſtris eſt. Ex mox poſtea ita: προνοουμένη γὰρ ἡ φύσις, ὅπως ἂν μὴ ζώου τι γένος ἀφανισθείη μηδένος, ὅσα διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν, ἤτοι βραχυχρονία τελέως, ἢ βορὰ τοῖς ἰσχυροτέροις ἔμελλε γενήσεσθαι, τούτοις ἅπασιν ἴαμα τῆς συνεχοῦς φθορᾶς ἐξεῦρε τὴν πολυγονίαν· ἔστι μὲν δὴ καὶ τοῦτο θαυμαστὸν ἔργον τῆς φύσεως· ἁπάντων δ' ἂν οἶδ' ὅτι θαυμάτων ἐπέκεινά σοι δόξειεν ἤδη τὸ πλῆθος τῶν κόλπων ἰσάριθμον γενόμενον τοῖς τιτθοῖς. οὐ γὰρ ἔτ' ἐγχωρεῖ λέγειν ἐνταῦθα τοῖς σοφισταῖς, ὡς ἄλογος αἰτία καὶ τύχη τὶς ἄτεχνος ἀνθρώποις μὲν δύο τῶν μητρῶν τοὺς κόλπους ἐδημιούργησε, παμπόλλους δὲ ταῖς ὑσί. τὸ γὰρ ὅσος ἐκείνων ἀριθμός, τοσοῦτον γενέσθαι καὶ τῶν τιτθῶν, ἀπάγει τὴν γνώμην τῆς αὐτομάτου γενέσεως. id eſt: Natura enim prouidens ne aliquod genus animalis deſtruatur, quæcunque propter corporis imbecillitatem, uel parum duratura prorſus,uel cibo fortiora erãt futura, omnibus iis remedium crebræ corruptionis inuenit,plurium generationem. Eſt autem & hoc mirabile naturæ opus. Vltra uero omnia,

ſcio,

ſcio, mirabilia tibi peruenire uidebitur multitudo ſinuum, numero æqualis facta mamillis. Non enim hic e*tiam dicere licet ſophiſtis, quod cauſa irrationalis, et fortuna quædam, inartificioſa, hominibus quidem duos uteri ſinus, plurimos uero ſuibus creauit.* Hoc nanque quo*tus eſt ſinuum numerus, tantum fieri & mamillarum numerum, ſententiam fortuitæ generationis tollit.* Et paulò *pòſt:* ὥσπερ γὰρ αἱ μῆτραι δύο γεγόνασι ταῖς γυναιξὶν, εἰς ἕνα περαινοῦσαι τράχηλον, οὕτω καὶ τιτθοὶ δύο τῆς καθ' ἑαυτὰς ἑκατέρας μήτρας, οἷον ὑπηρέτης τις ἀγαθός. οὕτως γοῦν ὁ Ἱπποκράτης ἔλεγε, γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ὁ ἕτερος μαζὸς ἰσχνὸς γένηται, δίδυμον ἐχούσῃ, θάτερον ἐκτιτρώσκεται. καὶ ἢν μὲν ὁ δεξιὸς ἰσχνὸς γένηται, τὸ ἄρσεν, ἢν δ' ἀριστερός, τὸ θῆλυ. οὗτος γὰρ ὁ λόγος ἐκείνῳ συνᾴδει. ἔμβρυα τὰ μὲν ἄρρενα ἐν τοῖς δεξιοῖς, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖς ἀριστεροῖς. *hoc eſt:* Sicut e*nim duo uteri mulieribus facti ſunt, in unũ collum finiti, ſic et mãmæ duæ in iis cuilibet utero una ueluti miniſtra quædam exiſtens.* Ita & Hippoc. *dixit, mulieri in utero habenti, ſi altera mamma gracilis fiat, geminos habenti, alterum abortit: & ſiquidem dextera gracilis fiat, marem, ſi uero ſiniſtra fœminam.* Hic *enim ſermo conſonat cum illo:* Fœtus *mares quidẽ in dextris, fœminæ uero in ſiniſtris.* Ex *quibus omnibus clarum eſt duos tãtum uteri muliebris eſſe ſinus, quod illos mammis numero æquales eſſe oporteat: quemadmodũ etiam* Auic. 21. *tertii, tract.* 1. *cap.* 1. *docet, ſic ſcribens:* Et *habet matrix in omnibus duas cõcauitates.* Loquitur *autẽ de mulieribus, id quod uerba præcedentia ſatis indicant.* Iam *dictis ſubſcribit quoque* Lactantius *in libro de opificio dei cap.* 12. *ita inquiens:*

quiens: Item in fœminis uterus in duas ſe diuidit partes, quæ in diuerſum diffuſæ ac reflexæ circumplicantur, ſicut arietis cornua. Quæ pars in dextrum torquetur maſculina eſt, quæ in ſiniſtrum fœminina. Quapropter euidentiſsimum eſt aberrare Mundinum, *húncque ſequentes ſophiſtas, quibus ſeptem in utero cellulæ placent, ternis in dextra, ſiniſtráque conſtitutis, una tantum in meditullio compoſita, quod totidem ſint in unoquoque animali quot mammæ.* Nihil *refert autem ſinus, cellulas, ſiue concauitates dices, nã omnibus iis idem ſignificatur, ut ex* Mundini *uerbis abunde liquet.*

Septũ tranſuerſum, quod Græci diaphragma nominãt, nõ prorſus carne carere, quẽadmodũ Alex. Benedictus Pliniũ in hoc ſecutus ſentire videtur. CAPVT X.

P*Linius lib.* II. *cap.* 37. *de diaphragmate in hunc modum ſcribit:* Exta *homini ab inferiore uiſcerum parte ſeparantur mẽbranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci phrenas appellauerunt.* Omnia *quidem principalia uiſcera, membranis propriis, ac uelut uaginis incluſit prouidens natura.* In *hac fuit & peculiaris cauſa uicinitas alui, ne cibis ſupprimeretnr animus.* Huic *certe refertur accepta ſubtilitas mentis, ideo nulla eſt ei caro, ſed neruoſa exilitas. Quem ſecutus eſt* Alexander Benedictus *lib.* 3. *ſuæ anatomes cap. tertio ita de diaphragmate ſcribens:* Septum *tranſuerſum ſub pulmone collocatum eſt, cinctũ alij appellãt, ueteres quoniam cordi prætenduntur præcordia dixere, diaphragma alii.* Plato *uero phrenas ceu prudentiæ participes mentéque coniunctas, unde quidã*

mentis

mentis ſubtilitatē accipi putauere, ideo ei nulla caro eſt, ſed neruoſa exilitas. Errāt autē utrique duplici noīe, primū quod diaphragmati nullā ꝓrſus ineſſe carnē tradūt: ſecundo quod eidē mentis ſubtilitatē acceptā referri dicūt, quod tamen falſum eſſe Ariſt. et omnes Peripatetici cōtendūt. Quod ad primū attinet, diaphragmati ſcilicet carnem nullam ineſſe, cum Galeni medici omniū doctiſſimi, ac in diſſectionibus membrorum exercitatiſſimi placitis pugnat, qui libro ſeptimo de uſu partium corporis humani ſeptū tranſuerſum muſculum eſſe tradit iis uerbis: τῶν φρενῶν ἡ μὲν ἴδιος οὐσία μῦς ἐστίν. *id eſt: Phrenων quidem ſubſtātia propria muſculus eſt. Si itaque muſculus eſt, carnem habeat neceſſe erit, nam hocipſum propriæ naturæ euincit ratio, cum muſculus aliud nihil ſit, niſi caro neruis intexta. Id quod teſtatur Galenus libro primo de uſu partium corporis humani, ita ſcribens:* ἐπεὶ δὲ οὐδεμία σὰρξ ἐξ ἑαυτῆς αἴσθησιν ἐκέκτητο, καὶ ἦν ἄτοπον ἀντιληπτικὸν ὄργανον ἀναισθήτῳ σκεπάσαι μορίῳ, τῶν εἰς ὅλας τὰς χεῖρας ἄνωθεν ἰόντων νεύρων οὐ σμικρὰν μοῖραν, εἰς τὰς σάρκας αὐτὰς κατέφυσεν. ἀλλ᾽ ἐπεὶ τοῦτο ἐγένετο, μύες εὐθὺς αἱ σάρκες ἦσαν. *hoc eſt: Quoniam uero nulla caro ex ſeipſa ſenſum acquiſiuit, & abſurdum erat inſtrumentum apprehenſorium inſenſili tegi particula, neruorum ad totas manus deſuper uenientium, non paruam portionem, natura ad carnes ipſas deriuauit. Sed cū hoc factum eſſet, muſculi mox carnes fuerunt. Clarius autem libro ſecundo idipſum indicat, ubi in eum modum ſcribit:* ὅτι δ᾽ αἱ σάρκες μόρια τῶν μυῶν εἰσιν, ἅπασι μὲν εἴρηται σχεδὸν τοῖς ἀνατομικοῖς, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμῖν ἐν

τοῖς

τοῖς περὶ κινήσεως αὐτῶν. *quod eſt: Quod uero carnes muſculorum partes, ſint ab omnibus fere qui in diſſectionibus periti fuerunt, quemadmodum & à nobis in libris de motibus ipſorum dictũ eſt.* Et *paulò pòſt:* τὸ δ' ὁμολογούμενόν τε ἅμα καὶ φαινόμενον ἐν ταῖς διαιρέσεσιν, ἀρκεῖ πρός γε τὰ παρόντα, τὸ τὰς σάρκας ἐν τῇ τῶν μυῶν οὐσίᾳ περιέχεσθαι. *hoc eſt:* Id *uero quod confeſſum eſt, & apparet ſimul in reſectionibus, ad præſentia ſufficit, nempe carnes in muſculorum ſubſtantia contineri.* In *libro denique ſecundo de temperamentis* Galenus *carnem perpetuò muſculi eſſe partem ſcribit.* Verba *eius hæc:* πρώτη μὲν ἡ κυρίως ὀνομαζομένη σὰρξ ἣν οὐκ ἂν εὕροις καθ' αὐτὴν οὐδαμόθεν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἔστιν ἀεὶ μόριον μυός. *hoc eſt:* Pri*ma quidem quæ proprie caro appellatur, quã nuſquam in corpore per ſe ĩuenies, ſed eſt perpetuò muſculi pars.* Inter Arabes *etiam* Auicẽna Fen. I. Can. I. *doct.* 5. *Sum.* 2. *cap.* I. *muſculum carnem habere teſtatur, dum ita ſcribit:* Muſculus *eſt membrum ex neruo & ligamento, & eorum uillis, & carne implente, & panniculo cooperiente compoſitum.* Razes *quoque libro primo, capite* 3. *idem docet iis uerbis:* Muſculũ *itaque ex carne, & neruo, & ligamento componi dicimus.* Inter *recentiores etiam* Mundinus *in ſua anatome diaphragma nõ ex omni parte carne carere iis uerbis oſtendit:* Tertius *panniculus eſt diaphragma, qui etiam dici poteſt muſculus, cuius ſitus eſt in pectore, in fine pectoris et coſtarũ, altior exiſtens in parte anteriore quàm poſteriore.* Nam *quantum ad eius partem carneſam, eſt continuatum cum cartilaginibus coſtarum mendoſarum.* Ex *quibus ſanè omnibus ſatis monſtratum eſt, diaphragma ſeu ſeptum tranſuerſum,*

ſum, antiqui phrenas appellarunt, eſſe carnoſum, aliqua ſcilicet eius parte, ea præſertim qua coſtis admouetur. Et in hoc à reliquis muſculis diſtat, qui in medio carnoſi, in extremis autem partibus neruoſi ſunt. Quod Ariſtoteles etiam ſatis indicat, qui libro tertio de part. animalium capite decimo in eam ſententiam ſcribit: ἔστι δὲ τὸ διάζωμα πρὸς μὲν τὰς πλευρὰς σαρκωδέστερόν τε καὶ ἰσχυρότερον, κατὰ μέσον δ' ὑμενωδέστερον, οὕτω γὰρ πρὸς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν τάσιν χρησιμώτερον. διότι δὲ πρὸς τὴν θερμότητα τῶν κάτω, οἷον παραφυάδες εἰσὶ, σημεῖον ἐκ τῶν συμβαινόντων. ὅταν γὰρ διὰ τὴν γειτνίασιν ἑλκύσωσιν ὑγρότητα θερμὴν καὶ περιττωματικὴν, εὐθὺς ἐπιδήλως ταράττει τὴν διάνοιαν καὶ τὴν αἴσθησιν. διὸ καὶ καλοῦνται φρένες, ὡς μετέχουσαί τι τοῦ φρονεῖν. αἱ δὲ μετέχουσι μὲν οὔ, ἐγγὺς δ' οὖσαι τῶν μετεχόντων, ἐπίδηλον ποιοῦσι τὴν μεταβολὴν τῆς διανοίας. διὸ καὶ λεπταὶ κατὰ μέσον εἰσὶν, οὐ μόνον ἐξ ἀνάγκης, ὅτι σαρκώδεις οὔσας κατὰ τὰ πρὸς τὰς πλευρὰς, ἀναγκαῖον εἶναι σαρκωδεστέρας, ἀλλ' ἵν' ὀλίγης μετέχωσιν ἰκμάδος. σαρκώδεις γὰρ οὖσαι καὶ εἶχον καὶ εἷλκον ἂν ἰκμάδα πολλὴν μᾶλλον. *quod eſt: Eſt hoc ſeptũ circa coſtas quidẽ carnoſius, media autẽ ſui parte mẽbranoſius, ita enim & ad robur, et ad extenſionem commodius eſt. Cõtra calorem ſe ab infernis efferentem, hoc ueluti propaginem eſſe, argumentum ex iis quæ plerunq; accidunt. Vbi enim propter uicinitatem attraxerint humorem calidum atque excremẽtitium, cõtinuò mentem, ſenſúmque planè perturbãt. Quamobrem phrenes appellantur, quaſi participes prudentiæ*

dentiæ ſint: atqui nullatenus participes ſunt, ſed quid
propinquæ ſunt iis, quæ uim obtinent illam, hinc mentis
mutationẽ aperiunt. Quare tenues parte ſui media ſunt,
non modo de neceſsitate, quod cum carnoſæ ſint parte ſui
coſtis admota, carnoſiores eſſe neceſſe ſit, uerumetiam ut
minus uaporis excipiant. Nam ſi carne pleniore conſta-
rent, copiam uaporis & haberent, & traherent. Ex
quibus Ariſtotelis uerbis dilucidum fit, primum ſeptum
transuerſum nõ penitus ſine carne eſſe: deinceps nullius
rationis participes eſſe phrenas, ſed ſic à Græcis anti-
quis nominatas, quod adiaceant & uicinæ ſint his quæ
facultatem illam obtinent, cordi ſcilicet, cui iuxta Ari-
ſtotelem & Peripateticos mentis ſubtilitas accepta re-
fertur, ita ut manifeſtiſsimum ſit & Plinium & Alexã-
drum Benedictum utroque errare nomine, quod ſcilicet
nullam planè diaphragmati carnem ineſſe dixerint, &
quod huic mentis ſubtilitatem ſeu prudentiam acceptam
retulerint. Nã etſi cor minime prudentiæ ſedes ſit, quẽ-
admodum Hippocrates, uel quiſquis tandem eius autor
fuit, in libro de morbo ſacro contendit, non tamen ob id
phrenes erunt, ſed cerebrum, id quod Hippocrates loco
iam citato iis uerbis probat: Cerebrum in homine pro-
pterea multum poſſe duco, quod nobis, ſi ualet, interpres
ſit eorum quæ per aerem fiunt. Prudentiam autẽ ei aer
præbet. Oculi autem, aures, lingua, manus, pedes, tan-
quam miniſtri, quæ cerebrum cognoſcit perficiunt. Tan-
tum enim quodque corpus ſapit, quantum aeris ſuſcipit,
prudentiam ſiquidem cerebrum nunciat. Cum enim ho-
mo ad ſeſe aerem trahit primo cerebrum petit, ſicq; per
reliquum corpus aer ſpargitur, ſed uigorẽ uimq; ſuam
in cerebro relinquit, & quicquid erat prudẽs notitiam-

que

que habens. Nam ſi corpus prius quàm cerebrum petierit, dignotionem in carnibus uenìſque relinqueret, cerebrúmque ſi calidus adhuc exiſtat non ſyncerus, ſed carnium ſanguiníſque humiditate commiſtus, adeóque nequaquam purus perueniet. quare dico cerebrum prudentiæ nuncium & interpretem eſſe. Præcordia uero caſu quodam legéque decora nomen hoc nanciſcuntur, non natura. Quam uero uim præcordia habeant, ut ſapiant & cognoſcát, ignoro, niſi cum quis inſperato gaudeat, uel triſtetur, tum ſaliunt, triſtitiámq. præ tenuitate præbent, & quod in corpore maxime tenduntur, ſinúſque nullos habent, quibus bonum uel malum accedens ſuſcipiant, ſed ab utroque horum ob naturalem imbecillitatem perturbantur. Siquidē nihil prius quàm cætera quæ in corpore ſunt ſentiunt, quare fruſtra hoc nomen cauſamque habent, quemadmodum & quæ in corde aures dicuntur; nihil ad auditum conferunt. Corde uero quidam nos ſapere dicunt, quoniam hoc prius moleſtiam curámque ſentit. quod nō ita habet, quare cōuellitur quidem haud aliter quàm præcordia, quinetiā magis, quoniam de toto corpore uenæ eò ſimul tendunt, illicq; clauduntur. Quare ſi quis labor moleſtiáue homini accidat, ſentit. Neceſſe enim eſt corpus moleſtia affectum horrere, atque extrahi. Quod etſi ſummopere quis lætetur, idē patitur, quoniam cor præcordiáque hoc præcipue ſentiunt. Prudentiæ autem utraque expertia ſunt, ſed cerebrum horum omnium autor eſt & cauſa.

Perperam Alexandrum Benedictum in triū ventriculorū cordis aſſertione defendere Ariſtotelem, cum plurimum duo tantum ſint.

CAPVT XI.

Ariſto-

ARiſtoteles uariis in locis librorum de hi-
ſtoria animalium tres eſſe cordis ſinus
ſeu uentriculos aſſerit, nimirum cap.17.
lib.1. iis uerbis: ἡ δὲ καρδία ἔχει μὲν
τρεῖς κοιλίας, μεγίστην μὲν τὴν ἐν τοῖς
δεξιοῖς, ἐλαχίστην δὲ τὴν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, μέσην
δὲ μεγέθει τὴν ἐν τοῖς ἀνὰ μέσον. quod eſt: Cor uen-
triculos tres habet, maximum quidem in dextro latere,
minimum autem in ſiniſtro, medium magnitudine inter
ſiniſtrum & dextrum. In capite etiam tertio libri ter-
tii indiſcriminatim omnia in uniuerſum animalia tres
habere uentriculos pronunciat, ſic dicens: ἔχουσι δ'
αἱ πᾶσαι μὲν καρδίαι κοιλίας ἐν αὐταῖς, ἀλλ'
αἱ μὲν τῶν σφόδρα μικρῶν ζώων, μόλις φανερὰν
τὴν μεγίστην ἔχουσι· τὰ δὲ μέσα τῷ μεγέθει τῶν
ζώων καὶ τὴν ἑτέραν· τὰ δὲ μέγιστα πάσας τὰς τρεῖς.
ἔτι δὲ τῆς καρδίας τὸ ὀξὺ ἐχούσης εἰς τὸ πρόσθεν,
καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἡ μεγίστη μὲν κοιλία
ἐν τοῖς δεξιοῖς καὶ ἀνωτάτω ταύτης, ἡ δὲ ἐλαχίστη
ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, ἡ δὲ μέση μεγέθει τούτων ἐν τῷ
μέσῳ ἀμφοῖν· ἀμφότεραι δὲ αἱ δύο πολλῷ ἐλάτ-
τους εἰσὶ τῆς μεγίστης. συντέτρηνται μέντοι πᾶσαι
αὗται πρὸς τὸν πνεύμονα, ἀλλ' ἄδηλοι διὰ σμι-
κρότητα τῶν πόρων, πλὴν μιᾶς. hoc eſt: Habent in-
tra ſe corda omnia ſinum uentriculúmue triplicem, ſed
minutiſsimorum animalium qui maximus eſt uix conſpi
ci poteſt. Mediocrium animalium ſecundus etiam conſpi
cuus eſt, maximorum omnes tres perſpici poſſunt. Et cũ
priorẽ in partem cor ſuo mucrone ſpectet, ut dictum eſt,
maximus ſinus dextrum, ſupremúmq; ſuſcipit ſitum, mi-

nimus

nimus ſiniſtrum, mediocris medium. Qui autem maximus inter eos eſt, hic lōge reliquis ambobus amplior eſt. Omnes tamen ad pulmonem peruii ſunt, ſed propter exiguitatem meatuum latent, uno excepto. Ariſtotelem ſequitur Auicenna Fen. II. Can. 3. tract. I. cap. I. tres quoque in corde uentres eſſe ſtatuens. Alexander etiam Benedictus cap. 13. libri tertii ſuæ anatomes tres eſſe in corde uentriculos contendit, ac Ariſtoteli inibi patrocinari cupit, ut quā fœliciter ex his quæ dicemus dilucidū fiet. Et hi duo tantum ſunt, quod ſciam, ex omnibus ferè qui Ariſtotelis ſequi ſententiam temere uoluerunt. Errare autem Ariſtotelem uel unus Galenus, qui in diſſectionum peritia Ariſtotelem longe ſuperauit, ut qui illo etiam poſterior fuerit, ac omnia quæ ab eodem ſcripta ſunt diligenter excuſſerit examinaueritque, abunde docere poteſt, qui euidentiſſimis argumentis hanc paſſim Ariſtotelis ſententiam conuellit explodítque, ut qui in diſſectionibus animalium probe conſpexerit non eſſe æqualem in cunctis uentriculorum cordis multitudinem. In lib. ſiquidem 6. de uſu partium ita ſcribit: πλῆθος μὲν δὴ τῶν κοιλιῶν τῆς καρδίας οὐκ ἴσον ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστίν, ἀλλ' ὅσα μὲν ἐξ ἀέρος εἰσπνεῖ διὰ φάρυγγος καὶ ῥινῶν καὶ στόματος, εὐθὺς μὲν καὶ πνεύμων τούτοις ἐστίν, εὐθὺς δὲ καὶ τῆς καρδίας ἡ δεξιὰ κοιλία. τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν οὔτε πνεύμων ἐστίν, οὔτε ἐν τοῖς δεξιοῖς τῆς καρδίας εὐρύτης οὐδεμία· συναπόλλυται γὰρ ἀεὶ τῷ πνεύμονι δύο ταῦτ' ἐξ ἀνάγκης, ἥτε φωνὴ τοῦ ζώου, καὶ ἡ δεξιὰ τῆς καρδίας κοιλία. κἂν τῷδε δῆλον εἰς ὅσον ἑκάτερον αὐτῶν ἥκει χρείας, ἡ μὲν γὰρ δεξιὰ κοιλία τοῦ πνεύμονος ἕνεκα γέγονεν, ὁ δὲ πνεύμων αὐτὸς

ἀναπνοῆς τε καὶ φωνῆς ἐστὶν ὄργανον. οὐκ οὖν ὀρθῶς Ἀριστοτέλης διηρεῖτο περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλιῶν, εἰς μέγεθος καὶ μικρότητα τοῦ σώματος ἀνάγων αὐτῶν τὸν ἀριθμόν. οὔτε γὰρ τοῖς μεγίστοις ζώοις ἅπασι τρεῖς, οὔτε τοῖς ἐλαχίστοις ἐστὶ μία, τὴν αὐτὴν γὰρ ἀκριβῶς ἔχει κατασκευὴν καρδίας ἵππος ὁ μέγιστος, ἐλαχίστῳ στρουθῷ, κἂν εἰ μυῶν ἀνατέμοις, κἂν εἰ βοῶν, κἂν εἴ τι τῶν ἄλλων ζώων, κἂν εἴ τι μικρότερον ἔτι μυὸς, ἢ μεῖζον βοὺς, ἅπασιν αὐτοῖς ὅ τ' ἀριθμὸς ἴσος ὁ τῶν κοιλιῶν, ἥ τ' ἄλλη κατασκευὴ τῆς καρδίας ἡ αὐτή. οὐ γὰρ εἰς μέγεθος ἀποβλέπουσα καὶ σμικρότητα σώματος ἡ φύσις ἐξαλλάττει τῶν ὀργάνων τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἡ τῆς ἐνεργείας διαφορὰ σκοπὸς αὐτῇ γίγνεται τῆς κατασκευῆς. αὐτὰς δ' αὖ πάλιν τὰς ἐνεργείας, τῇ πρώτῃ χρείᾳ μετρεῖ. *quod eſt: Multitudo itaque uentriculorum cordis non in cunctis animalibus æqualis eſt, ſed quæcunque aerem inſpirant per fauces, & nares, & os, his mox quidem & pulmo eſt, & dexter cordis uentriculus. Reliquis autem uniuerſis neque pulmo eſt, neque in dextris aliqua cordis amplitudo, ſemper nanque cum pulmone ſimul pereunt neceſſariò hæc duo, animalis uox, & dexter cordis uentriculus. In hoc uero manifeſtum eſt ad quantum uſum utrunque ipſorum peruenit, dexter enim uentriculus pulmonis gratia factus eſt, pulmo autem ipſe reſpirationis & uocis inſtrumentum eſt. Haud recte igitur Ariſtoteles uẽtriculorum cordis multitudinem diſtinxit, ad magnitudinem*

gnitudinem & paruitatem corporis numerum eorũ reducens. Neque enim maximis quibuſq; animalibus ſunt tres, neque minimis eſt unicus, eandẽ enim cordis cõſtructionẽ exacte habet maximus equus cũ minimo paſſere. Et ſi murem diſſecueris, aut bouem, aut aliquod aliorum animaliũ, uel quod minus etiã mure, uel maius boue ſit, his omnibus æqualis eſt uentriculorum numerus, & reliqua cordis conſtructio eadem. Neque enim natura magnitudinẽ & paruitatem corporis reſpiciens, inſtrumẽtorum formã permutat, ſed actionis differentia huic ſcopus & intentio fit. Ipſas autẽ rurſus actiones primo uſui cõmenſurat. E quibus utique uerbis nemo non intelligit aberraſſe Ariſtot. quod indiſcriminatim omnibus animãtibus tres eſſe cordis uentriculos aſſeruerit, cum uentriculorum numerus nõ in omnibus æqualis ſit, quidam enim dextrũ uentriculum non habent, ueluti ſunt ea quæ pulmone etiã carent: id quod etiam oculata in diſſectionibus fides abunde docet, ita ut ad Ariſtot. confutandam ſententiam nõ multis opus habeamus. Proinde ſatis mirari non poſſum, cur Alexander Benedictus iniuſte Galenum Ariſtotelem perſtrinxiſſe dicat, cum eundem à ueritate deuiaſſe omnibus ferè notum ſit. Sed putat hominem per tot ſæcula laudatiſſimum fas non eſſe de errore accuſare, immemor ſanè eius dicti quod ad Ariſtotelem autorem refertur, Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica ueritas. Si Ariſtot. ſuperiorum omnium placita, Platonémque ſummum tum philoſophum atque præceptorem ſuum, ubi à ueritate ſibi aberrare uiſus eſt, cõuellere auſus fuit, cur non pariter Galeno & nobis, eundem hallucinantem perſtringere licebit? Neque poteſt eum ab

errore uindicare Alexãdri de auribus cordis cõmẽtum, neque enim ſiniſtram aurem, ſiniſtrum eſſe uentriculum admittimus, cum uentriculi ſint in ipſo corde, aures uero ex utraque parte cordis, haud aliter quàm capite animalis, emicent. Teſtis Galenus loco iam citato, ſic ſcribens: ὠνόμασται δ' οὕτως οὐκ ἀπὸ χρείας, ἢ ἐνεργείας τινός, ἀλλ' ἀπὸ μικρᾶς ὁμοιότητος, ὅτι τῆς καρδίας ἑκατέρωθεν, ὥσπερ τῆς κεφαλῆς τοῦ ζώου πρόκειται τὰ ὦτα. *id eſt: Nominantur uero aures, non ab uſu aut aliqua actione, ſed à modica ſimilitudine, quoniam ſcilicet utrinque cordi, perinde atque capiti animalis aures, adiacent. Id quod etiam lib. 7. anat. adminiſtr. iis docet uerbis:* νυνὶ δ' ἤδη τὰ τῆς προκειμένης πραγματείας ἴδια μετέλθωμεν, ἀπὸ τῶν ὤτων ἀρξάμενοι τῆς καρδίας, ἃ καθ' ὁμοιότητά τινα τοῖς κυρίως ὀνομαζομένοις ὠσὶν ἐκάλεσαν οἱ πρόσθεν. ὡς γὰρ ἐκεῖνα παραπέφυκεν ἑκατέρωθεν τῇ κεφαλῇ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ταῦτα τῇ καρδίᾳ, νευρωδέστερά τε καὶ δερματωδέστερα φαινόμενα σαφῶς αὐτοῦ τοῦ τῆς καρδίας σώματος. *id eſt: Nunc autẽ ad propoſiti operis peculiaria digrediamur, ab auribus cordis auſpicati, quas ad ſimilitudinẽ quandã aurium proprie dictarum maiores uocarũt. Vt enim illæ capiti utrinq; annexæ ſunt, ita & hæ cordi neruoſiores ac magis cuticulares ipſo cordis corpore manifeſtò apparent. Et paulò pòſt cordis auriculas extra uentriculos ipſius conſiſtere Gal. ſcribit. Errat denique idem Alex. quod aures tantum in cadauere conſpici poſſe putat, atque adeo qui eas in corde poſuerunt cadaueris tantum poſituram conſideraſſe, quaſi Gale. ſingula quæ de anatome tradit, non tam in uiuis quàm in mortuis*

tuis contemplatus ſit. Quoties enim ſe uiuam diſſecuiſſe ſimiam, quæ hominis figuræ proxima eſt, ſcribit, eo tantum nomine ut ſingula ad anatomes cognitionem neceſſaria exactius rimaretur? Non *is fuit* Galenus*, qui anatomen ex libris tantum, & ex aliorum ſcriptis tradiderit, qualem* Alexandrũ *hunc, aliorum non ſolum ſententiam, ſed & uerba imitantem, fuiſſe conſtat. Quod uero in maximis etiam animantibus nulla fiat ob magnitudinem in corde differentia, atque adeo in iis etiam non niſi duo cordis ſint uentriculi, teſtantur ea quæ* Gale. *lib. 7. anat. admin. in eũ ſcribit modũ:* πᾶσι μὲν γὰρ τοῖς ζώοις ὡσαύτως ἡ καρδία ὑπάρχει, μηδεμιᾶς διὰ μέγεθος ἐν αὐτοῖς γιγνομένης διαφορᾶς, ὡς ἀριστοτέλης οἴεται, σαφεστέρα δ' ἡ θέα κατὰ τὰς μεγάλας ἐστὶ καρδίας· καὶ γὰρ οὖν καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ὀστοῦν, ὃ τοῖς μεγάλοις ζώοις ὑπάρχειν νομίζουσι, ἔστι τισὶν οὐ πᾶσιν, ἐν πᾶσιν μὲν ἐστὶ καὶ τοῖς ἄλλοις, οὐ μὴν ὀστοῦν πᾶσί γε ἀκριβῶς, ἀλλὰ χόνδρος. θαυμαστὸν δ' οὐδὲν ἐπὶ τῶν μικρῶν ζώων ἀγνοεῖσθαι τελέως αὐτὸ τοῖς ἀγυμνάστοις ἐπὶ τὰς ἀνατομάς, ὅπου γε καὶ κατὰ μεῖζον λανθάνει πολλάκις αὐτούς· καὶ γὰρ λέγω τὰ μείζω, μεγίστου γοῦν ἐλέφαντος ἔναγχος ἐν ῥώμῃ σφαγέντος, ἠθροίσθησαν μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατομὴν αὐτοῦ πολλοὶ τῶν ἰατρῶν, ἕνεκα τοῦ γνῶναι πότερον ἔχει δύο κορυφάς, ἢ μίαν ἡ καρδία, καὶ δύο κοιλίας, ἢ τρεῖς. ἐγὼ δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀνατομῆς αὐτοῦ διετεινόμην εὑρεθήσεσθαι τὴν αὐτὴν κατασκευὴν τῆς καρδίας ταῖς ἄλλαις πάσαις τῶν ἐξ ἀέρος ἀναπνεόντων ζώων, ἅπερ ἐφάνη καὶ διαιρεθείσης. εὗρον δὲ ῥᾳδίως ἐστὶ τὸ κατ' αὐ-

τὴν ὀστοῦν, ἅμα τοῖς ἑταίροις ἐπιβαλὼν τοὺς δα-
κτύλους. οἱ δὲ ἀγύμναστοι μὲν ἐλπίζοντες δὲ εὑρί-
σκειν, ὡς ἐν μεγάλῳ ζώῳ, τὸ μὲν φαινόμενον ὑπὸ
τῶν ἄλλων, ὑπέλαβον οὐδὲ τὴν ἐλέφαντος καρδίαν
ἔχειν ὀστοῦν, ἐγὼ δ᾽ ἤμελλον μὲν αὐτοῖς δεικνύ-
ειν, τῶν δ᾽ ἑταίρων γελώντων ἐφ᾽ οἷς ἑώρων
ἀναισθήτους ἐκείνους διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ τόπου. πα-
ρακαλεσάντων δὲ μὴ δεικνύειν, ὑπέσχον τὴν δεῖ-
ξιν. ἀρθείσης μέντοι τῆς καρδίας ὑπὸ τῶν τοῦ
καίσαρος μαγείρων, ἔπεμψά τινα τῶν γεγυμνασ-
μένων ἑταίρων περὶ τὰ τοιαῦτα παρακαλέσον-
τα τοὺς μαγείρους ἐπιτρέψαι τὸ κατ᾽ αὐτὴν ὀστοῦν
ἐξελεῖν, καὶ οὕτως ἐγένετο. καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἐστι νῦν
οὐ σμικρὸν μὲν ὑπάρχον τῷ μεγέθει, θαυμαστὴν
δὲ παρέχον ἀπιστίαν τοῖς ὁρῶσιν, εἰ τηλικοῦτον ὀ-
στοῦν ἐλάνθανε τοὺς ἰατρούς. οὕτω ἄρα καὶ τὰ μέ-
γιστα τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων λανθάνει τοὺς ἀγυμ-
νάστους, καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν ἄλλα τε πολλὰ κα-
τὰ τὰς ἀνατομὰς Ἀριστοτέλη διαμαρτεῖν, καὶ
ἡγεῖσθαι τρεῖς ἔχειν κοιλίας ὑπὸ τῶν μεγάλων
ζώων τὴν καρδίαν, ὅτι μὲν οὖν ἀγύμναστος ὢν ἐν
ταῖς ἀνατομαῖς ἐσφάλη περὶ τὴν τῶν μορίων εὕ-
ρεσιν, οὔτε θαυμάζειν χρὴ, καὶ συγγινώσκειν αὐ-
τῷ προσήκει· ὅπου γε οἱ τὸν ὅλον ἑαυτῶν βίον ἀνα-
θέντες τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ, καθάπερ Μαρῖνος,
ἥμαρτον πολλά, τί χρὴ νομίζειν συμβαίνειν
τοῖς ἐξαίφνης μὲν ἐπ᾽ αὐτὴν ἐλθοῦσι, πεισθεῖσι
δ᾽ οἷς πρότερον οὐκ εἶδον, ὡς μηκέτι ἐπιχειρῆσαι
δεύτερον ἰδεῖν; quod eſt: *Omnibus enim ſimiliter ani-*
mantibus

mantibus cor ineſt, quum nulla ob magnitudinem in ipſis ſit differentia, ſicut Ariſtoteles *autumat: ſed clarior in magnis cordibus eſt ſpeculatio, quoniam & ipſorum os, quod magnis ineſſe animalibus arbitrantur, atque his non omnibus, etiam aliis natura conceſſit, haud tamẽ os uniuerſis exactum, ſed cartilaginẽ.* Nullum *uero miraculũ, eſt in minutis ipſum animantibus confectionum rudes penitus ignorare, quum & in grandiori frequenter ipſos lateat.* At *quid dico in grandioribus?* Nuper *elephanto maximo* Romæ *iugulato, plerique medici ad ipſius diſſectionem conuenerant, diſcendi gratia, duóſne cor haberet uertices, an unum, & uentriculos ne duos, an tres.* Ego *autem uel ante ipſius confectionem aſſerebã eandem cordis ſtructuram cum aliis omnibus animaliũ aerem ſpirantium inuentum iri, quæ etiam ipſo diuiſo apparuerunt.* Item *os ipſius ſine negocio reperi, unà cum familiaribus digitos admolitus.* At *inexercitati ſperantes id quod in aliis animantibus apparet, ceu in magno ſe inuenturos, ne elephanti quidem cor os habere putabant.* Ego *autem oſtenſurus ipſis eram niſi familiares riſiſſent, quòd attonitos illos ac ſenſus expertes propter loci ignorantiam conſpicerent, & quum adhortarentur ne indicarem, ſubticui.* Corde *uero à* Cæſaris *coquis exempto, miſi aliquem ex familiaribus in huiuſmodi exercitatis, rogatum coquos, ut os ipſius eximi ſinerẽt, atque ſic factum eſt.* Seruatur *idem apud nos etiam hodie eximiæ adeò magnitudinis, ut ab iis qui intuentur, nullo modo credi queat tantum os medicos latuiſſe.* Ita *ſanè & maxime in animantibus particularum, inexercitatis ignorantur.* Ac *miri nihil eſt, ſi præter alia multa etiã in anatomis* Ariſtoteles *errauerit, qui triplicẽ ſinum cor*

habere in magnis animalibus exiſtimat. Quod igitur in confectionibus parum exercitatus circa partium inuentionem errorem commiſerit, neque mirandum eſt, & cõdonare homini cõuenit: quũ enim qui totam ſuam uitam huic ſpeculationi dedicarunt, quemadmodum Marinus, *in plæriſque falſi ſunt, quid exiſtimandũ eſt iis accidere, qui repente ipſam adierint, perſuaſi ea quæ prius non uiderunt, ut denuò inſpicere non aggrediantur?* Hactenus *Gale. cuius utique uerba, etſi prolixa admodum ſint, eo tamen libẽtius recitaui, quod ſola ad* Ariſtotelis *ſententiam explodendam ſufficere uidebantur. Quod ſi tamen exactiorem eius rei diſputationem ſcire cupis, lege quæ in anatomicis ſcripſit* Ga. *& uoti compos efficieris. Cæterùm* Galeni *ſententiam confirmat* Hippocrates *in libro de corde, ſic ſcribens:* ἡ καρδίη δύο γαστέρας ἔχει διακεκριμένας ἐν ἑνὶ περιβόλῳ· τὴν μὲν ἔνθα, τὴν δὲ ἔνθα. ἡ μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖσιν ἐπὶ στόμα κέεται ὁμιλέουσα τῇ ἑτέρῃ φλεβί. ἀτὰρ ἥδε ἐστὶ πάμπαν εὐρυκοίλιος ἐστὶ λαγαρωτέρη πολλῷ τῆς ἑτέρης, οὐδὲ τῆς καρδίης νέμεται τὴν ἐσχατίην· ἡ δὲ ἑτέρη κέεται, ὑπένερθεν μὲν μάλιστα καὶ κατ' ἰθυωρίην. μάλιστα μὲν μαζῷ ἀριστερῷ. στόματα δὲ αὐτέοισιν οὐκ ἀνεῴγασιν, εἰ μή τις ἀποκείρῃ τῶν οὐάτων τὴν καρδίην, καὶ τῆς καρδίης τὴν κεφαλήν. ἢν δ' ἀποκείρῃ φανήσεται καὶ δισσὰ στόματα ἐπὶ δυσὶ γαστέροιν. *i. Cor duos ſinus uentriculóſque utrinque diſcriminatos habet circuitu & uallo uno, quorũ unus in parte dextra os uerſus poſitus eſt, qui cum uena una cõmunicat. Quin & hic latior eſt ac mollior multo quàm alter, nec in ultimã uſque cordis*

partem penetrat.Sinus uero alter ſupernè recta,& contra ſiniſtram mammam ſitus eſt. Ora autem horum non patent,niſi quis aures & caput cordis præcidat: quæſi præcidantur patent, geminàque in ſingulis ſinibus ora ſunt. Et Corn.Celſus *lib.4.cap.1.iis uerbis:*Huic cor *annexum eſt natura muſculoſum,in pectore ſub ſiniſteriore mamma ſitum, duóſque quaſi uentriculos habet.* Iulius *quoque* Pollux *ſecundo Onomaſtici duos tantum in corde ſinus agnoſcit.* Inter Arabes Abenrois *primo* Collig. *cap.24.duas tantum cordis cauitates,& utique amplas eſſe ſtatuit,in dextra unam,in ſiniſtra alterã.* Quinetiam Razes *lib.1.cap.14. cor duos magnos habere uẽtriculos tradit,quorum unus in dextro eſt latere,& alter in ſiniſtro.Quid multa?ſenſu deprehenſum eſt,indicíſque adhuc in diſſectionibus deprehenditur, duos tantum cordis eſſe uentriculos, ut erraſſe* Ariſtotelem *eúmque ſequentes omnium euidentiſſimum ſit.* Nec *ualet quorundam hic ex* Auicenna *deſumpta concordia,qui* Galenum *uentrẽ medium foueam appellaſſe tradunt.Nã liber hic ex quo iſta deſumpſit* Auicenna,*non eſt* Galeni *ſed alterius cuiuſpiã* Arabis, *qui multa ex* Galeni *commentariis anatomicis tranſcripſit.* Eſt *autem liber hic de anatomia uiuorũ inſcriptus,in quo ſic ſcribitur:* Duo *ſunt in corde uentres, & fouea quæ eſt quaſi meatus quidam inter uẽtres, & non eſt uenter.*Et *rurſus in eodem libro de cordis anatomia in hunc modum:*Cor *autem habet tres diſtinctiones ſiue folliculos ad modum quarundem burſarum,in quarũ parte ſuprema recipitur aer,in infima ſanguis,in media quæ fouea appellatur,aeris & ſanguinis commixtio, & ſpirituum generatio, unde ille locus in corde dicitur minera ſpirituum.*Ex *hoc ſiquidem libro* Auicennã,*quæ*

Fen.

*Fen.*II. *Canon.*3.*tract.*I. *cap.*I.*ſcribit,deſumpſiſſe cōſtat, quemadmodum uerba eiuſdem abunde teſtantur.*Nō *eſſe autem hunc librum* Galeni,*uel hoc uno argumento colligi poteſt.* Autor *libri quiſquis ille fuit,* Galenum *nō ſemel ſed iterum atq; iterum citat, quod minime factū fuiſſet, ſi* Galeno *autore conſcriptus hic liber fuiſſet. Quid enim attineret ſeipſum in teſtem uocare?*Extremæ *certe eſſe dementiæ quis diceret,ſi tale quid commiſiſſet* Galenus. *At ita inſaniunt hodie, qui citra iudicium temere quoſuis libros ad optimos quoſque autores referunt, quos certe ſi hodie uiuerent,neutiquam agnoſcerent, quandoquidem ne umbram quidem illorum referrent.*

Gulam nullos habere muſculos motui deglutionis deſeruiētes, quemadmodum Auicenna ac alii nonnulli putant, quando motus ille ſit planè naturalis, atque adeò muſculis opus minime habeat.

CAP. XII.

N*E alicui uocabulorum ignorantia imponat,animaduertēdum gulam* Latinis *eſſe id quod* Græci οἰσοφάγον, Arabes *meri uocant. Huic itaque corporis parti latenter muſculos ineſſe innuit* Auicēna, *dum illi motum uoluntariū in pleriſque locis tribuit.* Ne*que enim uolūtarius motus fit niſi à muſculis, id quod teſtatur* Galenus *libro primo de motu muſculorum ita ſcribēs:* ὄργανα κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν οἱ μύες εἰσίν. *id eſt:*Inſtrumēta *motus uoluntarij muſculi ſunt.*Et *in libro primo de uſu partium corporis humani omnes uoluntarios motus à muſculis fieri docet.*Id *quod & Razes cōfirmat libro primo cap.*3.*ſic dicens:* Omne *membrū quod*

uoluntario

uolũtario mouetur motu, muſculum habet quo mouetur. Quod uero Auicenna meri uoluntarium tribuat motum, eius aperte monſtrant uerba quæ Fen.1. Cano.1. doct. 6. cap. ultimo ita habent: Et ſimiliter tranſglutiendi operatio duabus completur uirtutibus: una eſt attractiua naturalis, & altera eſt attractiua uoluntaria. Et prima quidem ſuam complet operationem per uillum, qui ſecũdum longitudinem protenditur, qui eſt in ore ſtomachi & iſophagi: & ſecundæ completur operatio per uillum lacerti tranſglutiendi. In eãdem ferè ſententiam de duabus uirtutibus, altera naturali, altera animali, adiuuantibus deglutionem loquitur idem Auicenna Fen. 16. Can. 3. tract. 1. cap. 1. dicẽs. Et ſecunda cauſa eſt quod penetrãti in meri non attribuitur ex uirtutibus naturalibus niſi uirtus una, quamuis uoluntas adiuuet ipſum ex parte una, & eſt attractiua: adiuuat ergo aperiendo uiam & dilatando ipſam. Clarius multo circa finẽ eiuſdem capitis in meri eſſe muſculos oſtendit, dum ita inquit: Et non mouetur aliquod horum membrorum, quæ ſunt uia cibi per lacertos, niſi duo extrema, ſcilicet caput, & eſt meri, & guttur, & inferius, & eſt ficteris. Si itaque per lacertos meri mouetur, quid eſt cur non etiam illic motum uoluntarium eſſe dicamus? Idem denique Auicenna Fen. 9. Can. 5. cap. 8. tertiam ſpeciem ſuffocationis apoſtemoſæ in lacertis intrinſecis meri fieri ſcribit, inquiẽs: Aut erit in lacertis intrinſecis meri, & quæ ſequuntur ipſum, & ſtringit anhelitum. Ex quibus omnibus Auicẽnæ locis à nobis iam citatis manifeſtiſſime colligitur, eundem uoluiſſe meri haberi lacertos, hoc eſt muſculos, in ea enim ſignificatione interpres utitur, atque ita moueri ipſum non modo ex ui ſua naturali, ſed etiam animali ſeu uoluntaria, quæ per

muſculos

muſculos ceu inſtrumenta operatur. Errorem hunc Auicennæ, ſtatuẽtis meri intrinſecos habere muſculos, ſequitur Iacobus Forliuienſis *in enarratione aphoriſ. 34. quartæ* Hippocratis *particulæ, ubi quatuor anginæ ſpecies enumerans, tertiam numero illam conſtituit, quæ in lacertis intrinſecis meri fieri ſolet. Quamuis eo loci* Forliuiẽſis *bis aberret, primũ quod falſo meri intrinſecos muſculos aſsignet, deinceps etiam quod perperam tertio præſagiorum* Hippocratem, *&* Galenum *in quarto de locis affectis libro, de eiuſmodi anginæ ſpecie intrinſecos gulæ muſculos occupante loquentes, citet, cum tamen neque* Hippocrates *neque* Galenus *ibidem illum enarrans, neque etiam de affectis locis libro, ubi quatuor anginæ ſpecies recenſet, quicquam de tali ſpecie in qua gulæ intrinſeci muſculi inflammatione afficiantur, loquatur. Sequutus eſt & hunc errorem* Alexander Benedictus, *dũ libro quinto ſuæ anatomes cap. decimooctauo muſculos gulæ, haud aliter quàm epiglottidi & tracheæ arteriæ tribuit.* Verum *à ueritate aberraſſe omnes ſatis conſtat, ſi motum deglutionis probe expendimus: is enim cum planè naturalis ſit, hoc eſt uirtute uillorum, qui deglutionis tẽpore in ſe contrahũtur, & hac ceſſante relaxantur, factus, fieri non poteſt ut ex naturali & animali ſeu uoluntario compoſitus ſit. Cum itaque uoluntarius non ſit, nulli ad eum efficiendum muſculi neceſſarij ſunt, ſed uillis ſeu fibris tantum, quas* ἶνας *Græci uocant, per quas facultas attractiua naturalis, ſuam actionem exercet, opus erit.* Teſtis *ſatis locuples exiſtit* Galenus, *qui libro tertio de facultatibus naturalibus deglutionem per facultatem uentris attractricem, ope fibrarum ſeu uillorum fieri monſtrat. Sed præſtat eius uerba ſubiicere:* καὶ μὴν

Δύο χιτῶνας ἡ γαστὴρ ἔχει, πάντως ἕνεκά του γεγονότας, καὶ διήκουσιν οὗτοι μέχρι καὶ τοῦ στόματος· ὁ μὲν ἔνδον, οἷός ἐστι κατὰ τὴν γαστέρα τοιοῦτος διαμένων· ὁ δ' ἕτερος ἤδη τὸ σαρκωδέστερον ἐν τῷ στομάχῳ ξεπόμενος. ὅτι μὲν οὖν ἐναντίας ἀλλήλαις τὰς ἐπιβολὰς τῶν ἰνῶν ἔχουσιν οἱ χιτῶνες οὗτοι, τὸ φαινόμενον αὐτὸ μαρτυρεῖ· ὁ μὲν ἔνδον εὐθείας ἔχει τὰς ἶνας, ὁλκῆς γὰρ ἕνεκα γέγονεν· ὁ δ' ἔξωθεν ἐγκαρσίας ὑπὲρ κατὰ κύκλον περιστέλλεσθαι. ἑκάστῳ γὰρ τῶν κινουμένων ὀργάνων τοῖς σώμασι κατὰ τὰς τῶν ἰνῶν θέσεις αἱ κινήσεις εἰσίν. ἐπ' αὐτῶν δὲ πρότερον τῶν μυῶν, εἰ βούλει, βασάνισον τὸν λόγον, ἐφ' ὧν καὶ αἱ ἶνες ἐναργέσταται, καὶ αἱ κινήσεις αὐτῶν ὁρῶνται διὰ σφοδρότητα. μετὰ δὲ τοὺς μῦς ἤδη τὰ φυσικὰ τῶν ὀργάνων ἴδε, καὶ πάντως ὄψει κατὰ τὰς ἶνας κινούμενα. καὶ διὰ τοῦτ' ἑκάστῳ μὲν τῶν ἐντέρων, στρογγύλαι καθ' ἑκάτερον τῶν χιτώνων αἱ ἶνές εἰσι. περιστέλλονται γὰρ μόνον, ἕλκουσιν δ' οὐδέν. ἡ γαστὴρ δὲ τῶν ἰνῶν τὰς μὲν εὐθείας ἔχει χάριν ὁλκῆς, τὰς δ' ἐγκαρσίας ἕνεκα περιστολῆς. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς μυσὶν ἑκάστης τῶν ἰνῶν τεινομένης τε καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἑλκομένης αἱ κινήσεις γίγνονται, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐν τῇ γαστρὶ τῶν μὲν ἐγκαρσίων ἰνῶν τεινομένων, ἔλαττον ἀνάγκη γίγνεσθαι τὸ εὖρος τῆς περιεχομένης ὑπ' αὐτῶν κοιλότητος, τῶν δ' εὐθειῶν ἑλκομένων τε καὶ εἰς αὐτὰς συναγομένων, οὐκ ἐνδέχεται μὴ οὐ συναιρεῖσθαι τὸ μῆκος. ἀλλὰ μὴν ἐναργῶς φαίνεται καταπινόντων συναιρουμένων

καὶ

καὶ τοσοῦτον ὁ λάρυγξ ἀνατρέχων, ὅσον ὁ στόμαχος κατασπᾶται. καὶ ὅταν γε συμπληρωθείσης τῆς ἐν τῷ καταπίνειν ἐνεργείας, ἀφεθῇ τῆς τάσεως ὁ στόμαχος, ἐναργῶς πάλιν φαίνεται καταφερόμενος ὁ λάρυγξ. ὁ γὰρ ἔνδον χιτὼν τῆς γαστρὸς ὁ τὰς εὐθείας ἶνας ἔχων, ὁ καὶ τὸν στόμαχον ὑπαλείφων, καὶ τὸ στόμα τοῖς ἐντὸς μέρεσιν ἐπεκτείνεται τοῦ λάρυγγος. ὥστ' οὐκ ἐνδέχεται κατασπώμενον αὐτὸν ὑπὸ τῆς κοιλίας, μὴ οὐ συναπεσπᾶσθαι καὶ τὸν λάρυγγα. quod eſt: *Atqui uenter duas habet tunicas, quæ omnino alicuius gratia ſunt cōditæ, pertingúntque hæ etiam uſque ad ipſum os. Quæ interior eſt qualis in ipſo eſt uentre, talis perſiſtens: altera ad carnoſiorem ſpeciem in gula conuerſa. At quod contrarias inter fibrarum diſpoſitiones hæ tunicæ habeant, ipſa rei euidentia teſtatur. Quæ interna eſt, in directum porrectas habet fibras, ut quæ trahēdi cauſa ſit inſtituta. Externa tranſuerſas, quo circulo contrahant. Quippe ſingulorum quæ mouentur inſtrumentorum corpora, pro fibrarum poſitura motus habent. Primum autem ſi placet, in muſculis ipſis ſermonem examina, in quibus tum fibræ ipſæ, tum motus propter uehementiam euidentiſſime cernuntur. A muſculis ad naturalia inſtrumenta te cōferas licet, omnino uidebis ea per fibras moueri. Itaque etiam ſingulis inteſtinis circulares in utraque tunica fibræ ſunt, contrahūtur enim duntaxat, nec quicquam trahunt. At uenter alias fibrarum rectas habet, quibus ſcilicet trahat, alias tranſuerſas quibus conſtringat. Tanquam enim in muſculis dum fibra quæque intenditur, atque ad principium retrahitur, motus eorum obitur, itidem in uentre dum tranſ-*

uerſæ

uerſæ fibræ tenduntur, latitudinem contentæ inter ipſas cauitatis minorẽ fieri eſt neceſſe. Recte uero dum trahuntur ac in ſeipſas coguntur, fieri nequit ut non minuatur longitudo. At uero deglutientibus nobis liquido cernitur larynx ſimul ſublata ſurſúmque intantum currens, quantum gula deorſum trahitur. Qúumque completa iam deglutiendi functione retenderit ſe gula, luculenter deſcendere cernitur ſumma arteria ſeu larynx. Siquidẽ interna uentris tunica quæ rectas habet fibras, quæ tum gulam intrinſecus ueſtit, tum os ipſum, ea ſuper internis laryngis partibus extenditur: itaque fieri nequit, quum ipſa à uentre deorſum trahitur, ut non ſimul larynx attrahatur. E quibus uerbis Galeni euidẽtiſſimum fit motum deglutionis non per muſculos, ſed uillos potius fieri, atque naturalem & minime uoluntarium eſſe. Proinde meri ſeu gula muſculi potius miniſterium in animalibus præſtat, quàm ut per muſculos moueatur. Id quod Galenus etiam docet lib. I. de motu muſculorum, ſic ſcribens: εἰ δὲ καὶ ὁ στόμαχος τῆς γαστρός, ὃν οἰσοφάγον ἐκάλουν οἱ παλαιοί, αὐτός τε μῦς ἐστι, καὶ τὰ τοῦ μυὸς ἔργα τοῖς ζώοις ὑπηρετεῖ, εἴη ἂν καὶ οὗτος ὁ μῦς, οὔτε εἰς τένοντα τελευτῶν, οὔτε ὀστοῦν συγκινῶν· *id eſt: Quod ſi etiam ſtomachus ſeu os uentris, quem œſophagum, hoc eſt gulam uocabant ueteres, muſculus eſt, & muſculi officia animalibus miniſtrat, erit utique & hic muſculus, neque in tendonem deſinens, neque os ſimul mouens. Iam dictis accedit quod Galenus nuſquam in ſuis anatomicis libris, neque etiam in aliis ubi de muſculorum uarietate agit, muſculorum gulæ mentionem facit. Sed neque Auicenna Fen. I. Canonis I. doc. 5. Sum. ſecunda ubi ex profeſſo de omnibus omnium*

membrorum

membrorum muſculis tractat, quicquam de meri muſculis refert, ſed tantum gutturis muſculos cōmemorat, quos deglutionē iuuare inquit. Per guttur uero pharynga ſeu fauces, ut Arabes omnes, intelligit. Ita nec Aliabas tertio theorices ſuæ ullum de lacertis meri uerbum facit, ſed ſolum de gurgulionis, hoc eſt, faucium, lacertis mentionem facit. Atqui differre fauces à gula ſeu meri nemo eſt qui neſciat. Quinetiam Alexander Benedictus, immemor eorum quæ alibi ſcribit libro tertio capite decimoſeptimo haud ſecus quàm Galenus, gulæ naturalem quandam facultatem tribuit, qua deglutionis modus per uillos & minime muſculos perficitur. Ait ita: Gula duplici membrana, uarióque uillorum ordine conſtat: altera ſtamine per latitudinem procedēte cibum expellit, qui cum attrahitur cedit, nec læditur: altera uero interior, deorſum trahit uillorum oblongo ſtamine cibum, ea uis καθελκτικὴ dicitur. Ex quibus liquidò apparet gulæ nullos ineſſe muſculos deglutiendi functionem perficientes, nam niſi ita eſſet, fruſtra illos feciſſe naturam quis dicere poſſet: ad quem enim aliū uſum hos ipſos natura, niſi uel ad attrahendum, uel expellendum cibum dediſſet? Verū cum uillorum fibrarúmue hoc opus ſit, muſculi fruſtra creati ſint neceſſe erit. Quare nullo pacto intrinſecos gulæ muſculos admittāt ſtudioſi, cum & ueterū placitis, ac rationi ipſi ex diametro pugnet. De extrinſecis uero nihil digladiamur, ſi qui enim ſunt extrinſecus ipſam contingentes, duo quidem in parte anteriori uerſus guttur, duo in poſteriore uerſus colli uertebras ſunt, neutrum uero par motibus gulæ in deglutiendo famulatur, ſed alterum quod contingit anterius, motum præſtat cartilagini gutturis, quæ ſcutiformis nominatur, alterum autem

ad

ad colli facit flexiones, ut ex anatomicis Galeni latius patère poteſt.

Viam vocis ac ſpiritus tracheam arteriam dictam non eſſe interiorem, neque cibi & potus, gulam nominatā exteriorem, vt Alexander Benedictus aſſerere auſus fuit.

CAP. XIII.

ETſi exemplaria anatomes Alexandri Benedicti recēs excuſa per autorem ipſum, aut amicum fortè quendam, emendata ſint, tamen quando conſtat priora exemplaria adhuc multorum in manibus eſſe, quæ ſemidoctis errandi occaſionem exhibere poſſunt, committere nolui quin hunc ipſum errorem ab Alexandro cōmiſſum, ne ſcilicet alicui hominis autoritas imponeret, impugnarem. Scio enim quàm mordicus plerique hodie medici autorem hunc teneant, quem tamen lapſum eſſe quāplurimis in locis euidentiſſimum eſt. Is itaque libro tertio capite octauo de binis iam nominatis uiis primū ita ſcribere auſus fuit: Binæ, inquit, ab oris faucibus canaliculæ coeūt, quarum altera breuior interiórque eſt, τραχέαν ἀρτηρίαν Græci, Latini ſpiritalem fiſtulam appellant. Altera uero longior, exteriórque eſt, οἰσοφάγον Græci & στόμαχον, Latini gulam & cibalem fiſtulam uocant. Quibus uerbis contra naturæ poſitū, gulam in anteriore colli parte, tracheam uero in poſteriore collocat. Gulam nanque qua cibus potuſque deuoratur, eſſe uiam interiorem ſeu poſteriorem, tracheam uero arteriam exteriorem, in homine uiuo citra etiam diſſectionem dignoſci poteſt. Eā autē olim Alexandri fuiſſe ſententiam exemplar Plinianum, quod ſuis auſpiciis in publicum prodiit,

DD quódque

quódque tanquam emendatiſsimũ paſsim defendere conatur, pulchre teſtatur, in quo lib. II. *ca.* 27. *in hunc modum legendum eſſe contendit: Sub ea minor lingua, quæ nulli oua generãtium, opera eius gemina duabus interpoſitæ fiſtulis. Interior earum appellatur arteria, ad pulmonẽ atque cor pertinens, hanc operit in epulando epigloſsis, ſpiritu ac uoce illac meante, ne ſi cibus ac potus in alienũ deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior eſt, appellatur ſanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Quod ſi itaque aliter quàm uerba iã citata præ ſe ferunt, ſenſiſſet, nunquam paſſus fuiſſet exemplar ut aliis omnibus caſtigatius, eam lectionem continens, in publicum prodire, multo minus tueri. At locum hunc Plinij deprauatum in ſua æditione, quam nuper ex elegantiſsima Frobenij officina accepimus, linguarum ille antiſtes Eraſmus Roterodamus pro ingenij ſui acrimonia ita reſtituit: Sub ea minor lingua epigloſsis appellata, nulli oua generãtium opera eius gemina, duabus interpoſita fiſtulis. Exterior earum appellatur arteria, ad pulmonem atque cor pertinens. Hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac uoce illac meante, ſi potus cibúſue in alienũ deerrauerit tramitem, torqueat. Altera interior eſt, appellatur ſanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Sic autem eſſe legendum in primis teſtatur Ariſtoteles, qui libro primo de hiſtoria animalium cap.* 12. *de duabus his uiis ita ſcribit:* αὐχὴν δὲ τὸ μεταξὺ προσώπου καὶ θώρακος. καὶ τούτου τὸ καὶ πρόσθιον μέρος λάρυγξ, τὸ δὲ ὀπίσθιον στόμαχος. τούτου δὲ τὸ μὲν χονδρῶδες καὶ πρόσθιον δι' οὗ ἡ φωνὴ καὶ ἀναπνοή, ἀρτηρία. τὸ δὲ σαρκῶδες στόμαχος ἐντὸς πρὸ τῆς ῥάχεως. *id eſt: Collum uero inter pectus & faciem eſt.*

Huius

Huius quidem pars prior guttur, poſterior autem gula. Quantum uero colli ipſius cartilagineum priorem ſitum obtinens uocem tranſmittit & ſpirationem, id arteria nominatum eſt. At quantũ interius carneum ſpinæ præiacet, gula. Et libro tertio de *partibus animalium* capite tertio in hunc modum : Κεῖται δ' ἔμπροσθεν τοῦ οἰσοφάγου ἡ ἀρτηρία. hoc eſt: Ante gulã arteria poſita eſt. Cornelius quoque Celſus libro quarto cap. I. iam dicta confirmat, ſic dicens: *Deinde duo itinera incipiũt, alterum aſperam arteriam nominant, alterum ſtomachum. Arteria exterior ad pulmonem, ſtomachus interior ad uentriculum fertur.* Cui etiam ſubſcribit autor introductorij iis uerbis: Δύο τοίνυν πόροι ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς τοῦ στόματος εὐρυχωρίας, ὁ μὲν κατὰ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ τραχήλου τέτακται, καὶ καλεῖται βρόγχος ἢ τραχεῖα ἀρτηρία, ὁ δὲ στόμαχος. διαπέμπει δὲ τὸ πνεῦμα ἡ τραχεῖα ἀρτηρία εἰς τὸν πνεύμονα· ὁ δὲ στόμαχος ἐνδοτέρω τοῦ βρόγχου ὤν, πρὸς τοῖς σπονδύλοις τοῦ τραχήλου. quod eſt: *Duo igitur meatus ſiue itinera à lato oris ſpacio incipiunt, alterum iuxta priorem colli partẽ aſperam arteriam nominãt, alterum gulã. Aſpera autem arteria ſpiritum pulmoni tranſmittit. Gula uero interior arteriæ exiſtens, ceruicis uertebris annexa eſt.* Sic itaq; legendo uerba Plinij, ut legenda eſſe demonſtrauimus, à grauiſſimo etiã errore alio uindicatur Plinius. Nã ſi ne prohibitiua particula præponatur uerbis illis *ſi potus*, & non prioribus, legendo *ne ſi ſpiritu*, illud ſequetur abſurdum, aſperã arteriam eodẽ temporis momento & opertã & apertã eſſe, quod impoſſibile erit. In epulando enim operitur ac clauditur, ſpiritu autẽ & uoce meãte aperitur.

Ea enim à minore lingua operta neque uocem neq; ſpiritum per eam tranſire poßibile eſt. Hæc itaque ad præſentis errati confutationem ſufficiant, neque enim quod res in propatulo ſit, pluribus opus habet.

Alexādrum Benedictū præter veterum exemplum pharynga cum aſpera arteria cōfundere. CAP. XIIII.

Confundere Alexandrum tracheam arteriam cum pharynge uerba eiuſdem ſatis indicāt, quæ ſcribit libro tertio ſuæ anatomes cap. 8. ſic dicens: Binæ ab oris faucibus canaliculæ coeunt, quarum altera breuior interiórq; eſt, τραχέαν ἀρτηρίαν ἢ φάρυγγα, *Græci, Latini guttur uel ſpiritalem fiſtulam appellant. In quibus ſanè uerbis errat Alexāder, primum quod tracheā arteriam alio nomine uocari ait pharynga, quod tamen nemo ueterum aſſerere auſus eſt. Deinceps quod pharynga guttur interpretatur, cum id nominis laryngi potius conueniat. Proinde cum & alij multi pharyngis & laryngis Græcis, fauciúmque & gutturis Latinis uocabulis, hodie abutantur, neceſſarium erit ut hoc loco genuinum earundem uocū uſum ſtudioſis indicemus. Animaduertendum itaque proprie loquendo pharynga nihil aliud eſſe Græcis, niſi id ſpacium quod gulam & guttur præiacet, Latiníſq; fauces nominantur. Guttur autem ea pars eſt quæ ueluti caput ſeu initium eſt aſperæ arteriæ, Græcisq́; λάρυγξ dicitur. Teſtis Galenus lib. ſeptimo de uſu partium corporis humani ita ſcribens:* ὥστε μὲν ἐκ φύσεως ἡ ἀρτηρία τοῦ συνωνύμονος, ἡ ἐκ τῶν βρογχίων συγκειμένη· καλεῖν γὰρ οὕτω τοῖς ἰατροῖς τοὺς χόνδρους αὐτοῦ, ὥσπερ γε τὸ ὅλον μὲν βρόγχον, καὶ

κεφαλὴν

κεφαλὴν τὸ ἄνω πέρας αὐτοῦ, ὅπερ δὴ καὶ λάρυγξ ὄνομα· id eſt: Hæc quidẽ eſt natura arteriæ pulmonis, quæ ex bronchiis conſiſtit. Vocare enim ita medici eius cartilagines conſueuerunt, quemadmodũ & ipſam totam bronchum. Superiorem autem eius extremitatem caput, quæ utique etiam guttur nominatur. Et rurſus libro octauo: πρῶτον καὶ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, ᾧ λάρυγξ ὄνομα, τὸ ἄνω πέρας ἐστὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας· quod eſt: Primum & principaliſsimum uocis inſtrumentum, cui guttur nomen eſt, ſuperior aſperæ arteriæ finis exiſtit. Idem etiam teſtatur libro ſexto de tuenda ualetudine, iis uerbis: τὴν δὲ εἰς τὸ στόμα φορὰν τῶν περιττωμάτων ἀποδέχεται στόμαχός τε, καὶ ἡ τραχεῖα ἀρτηρία, καλοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ βρόγχον, ἧς τὸ συνάπτον τῷ στόματι πέρας ὑψηλόν, ὀνομάζεται δὲ λάρυγξ, ὄργανον φωνῆς ὑπάρχον. hoc eſt: Excremẽtorum in os decurſum tum gula excipit, tum aſpera arteria, appelant hanc Græci & bronchum, aut etiam ſumma eius pars quæ ori coniungitur. guttur autem nominatur, uocis inſtrumentum exiſtens. Proinde cum λάρυγξ nihil aliud ſit niſi aſperæ arteriæ caput, conſultum erit ut paſsim hæc dictio in Græcis autoribus obuians pro gutture interpretetur. Pharynga uero ſeu fauces eſſe ſedem gulæ & gutturi præiacentem omnium maxime teſtantur ea quæ Galenus in commentatione aphoriſmi 34. tomi quarti aphoriſmorum ſcribit, ſic dicens: ἀλλ' εἴ γε συνίζησιν στενοχωρία μὴ γίγνεται πάντως. ἡ στενοχωρία δὲ ἤτοι πεπληρωμένης τοῦ μεταξὺ τοῦ θώρακός τε καὶ πνεύμονος χώρας, ἢ τῶν σηεάγ-

γῶν τοῦ πνεύμονος, ἢ τινος φλεγμονῆς περὶ τὸ σπλάγχνον ὅλον οὔσης, ἢ κατὰ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ἢ τὴν οἷον κεφαλὴν αὐτὴν, ἣν ὀνομάζουσι λάρυγγα. καὶ ποτε κατὰ τὴν προκειμένην εὐρυχωρίαν ταύτης ἣ, τοὔνομα φάρυγξ ἐστὶ, πνίγεσθαι πέφυκεν. οὕτως δὴ καὶ ὅμηρος ἔφη, φάρυγγος δ' ἐξέσυτο οἶνος ψωμοί τ' ἀνδρόμεοι. τὴν προκειμένην εὐρυχωρίαν στομάχου καὶ λάρυγγος ὀνομάζων φάρυγγα. *id eſt ſtrãgulatio omnino ex anguſtia fit. Anguſtia autem uel repleta intermedia regione quæ inter pectus & pulmonem eſt, aut pulmonis cauernis, uel aliqua inflammatione totum uiſcus occupante, uel aſperam arteriam, uel eam partem quæ eſt ueluti caput eius, quam nominant guttur. Quæ etiam inflammatio in præiacenti ſpacio, quod fauces appellant, aliquando facta ſtrangulare ſolet.* Nam & Homerus ita *nominauit, inquiens:* Per *fauces autem uinũ erumpebat, fruſtáque humana.* Spacium *illud laxius quod gulam & guttur præiacet, fauces nominans.* Ex quib. Galeni *uerbis liquidò conſtat quid Græci utroque uocabulo, & laryngis & pharyngis intellexerint, præſertim autẽ quid* Homer. *Odyſſeæ primo Cyclopis temulentiã depingens, pharyngos uoce ſignificare uoluerit, nempe ſpacium id quod ante gulam & guttur eſt. Quod ſi itaque, ut* Alexander *ſomniat,* Homerus *per pharynga aſperam arteriã intellexiſſet, certe iuxta* Homerũ, *potus per tracheã arteriã primũ ad pulmonẽ deflueret, niſi enim illuc primum migraret, per illam euomi non poſſet.* Atque *adeò in ea ſententia eſſe* Homerus, *in qua* Plato *olim fuit deprehenderetur, potum nimirum ad pulmonem primum & minime uentriculũ ipſum delabi quod certe de tanto*

to

to uate, quem haud temere oceanum eruditionis appellăt, ſuſpicari alieniſsimum ſit, quandoquidem tale quid ne per ſomniū quidē cogitauerit. Quare pharynx aliud à trachea arteria erit, nempe ſpacium illud, ut diximus, quod gulam & guttur præiacet. Id *quod præter iam dicta teſtantur etiam ea quæ libro quarto de affectis locis capite ſexto* Galenus *ſcribit, dicēs:* φάρυγγα ὀνομάζω τὴν ἔνδον τοῦ στόματος χώραν, εἰς ἣν ἀνήκει τότε τοῦ στομάχου καὶ τὸ τοῦ λάρυγγος πέρας. *quod eſt:* F*auces uoco internum oris locum, ubi ſimul conueniunt, & gulæ & gutturis partes extremæ.* Et *lib. tertio præſagiorum aphoriſmum* 18. *explicans, ubi in hunc modum ſcribit:* ὅτι φάρυγγα τὴν προκειμένην χώραν στομάχου τε καὶ λάρυγγος ὀνομάζει δῆλόν ἐστι. *hoc eſt:* V*t fauces præiacentem gulæ & gutturi locum appellet, perſpicuū eſt.* Ex *quibus omnibus clarum eſt pharynga ſeu fauces locum eſſe ad quem tam ſummum aſperæ arteriæ, quàm gulæ pertingit, adeò ut errare* Alexandrum, *qui hunc à trachea arteria non diſtare putauit, omnium euidentiſsimum ſit.* Atqui *non latet* Galenum *inter initia libri octaui de uſu partium corporis humani ſcribere, tracheam arteriam pharynga æquiuoce illi quæ eſt ante larynga ſeu guttur nominari.* Verba *eius hæc:* πρῶτον καὶ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς, ᾧ λάρυγξ ὄνομα, τὸ ἄνω πέρας ἐστὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἣν δὴ καὶ φάρυγγα καλοῦσιν, ὁμωνύμως τῇ πρὸ τοῦ λάρυγγος. *hoc eſt:* P*rimum & principaliſsimum uocis inſtrumentum, cui guttur nomen eſt, finis ſuperior aſperæ arteriæ exiſtit, quam utique pharynga nominant æquiuoce cum ea pharynge quæ gutturi incubat. Quibus uerbis*

certe latenter indicat quorundam errorem, qui abuſi uocabulorum proprietate tracheam arteriã æquiuoce faucium, quæ ante guttur ſunt, nomine appellauerunt. Sed nos hic illos nihil moramur, qui de genuino ac uſitato pharyngos ſignificato loquimur. Quapropter ſi proprie dicere curauerimus, quemadmodum in membrorũ diſſectionibus maxime conuenit, ſemper in Græcis autoribus pharynga per dictionem latinam fauces interpretemur. Nec nos offendat Plinius, qui libro undecimo, ſummũ gulæ fauces uocari dicit, nam in pleriſque, præſertim in anatomicis, uocabulorum etiam proprietatem neglexit. Eadem ratione & laryngos uocabulũ per guttur reddimus, nõ animaduertẽtes quomodo alij uſi ſint, ita enim proprie iam dictis utimur uocabulis. Tolerabilior certe Alexandri fuiſſet ſententia ſi tracheam arteriam larynga uocari dixiſſet, ita enim partis uocabulũ toti accõmodaſſet, larynx enĩ ſuprema arteriæ pars eſt.

Magno & impudenti errore Alexandrũ Benedictũ bronchum cum larynge confundere.

CAP. XV.

A Lexander libro tertio cap. 18. ſuæ anatomes bronchũ iis deſcribit uerbis: Bronchus, inquit, in ſuprema parte ſitus eſt, pelliculare membrum, muſculoſum, cartilaginoſúmque ut argutius ſit, in quod percuſſus ſpiritus, ſonus aut uox ipſa pfectius elidatur. Quæ ſane deſcriptio broncho minime conuenit, id enim membrum pelliculare, muſculoſum, neruoſum, cartilaginoſúmque, præcipuum uocis de quo ipſe loquitur, inſtrumentum, non bronchus à Græcis, ſed bronchi caput ſeu larynx nominatur, quemadmodũ capite præcedenti dixímus:

diximus: adeóque errare Alexandrum euidentiſsimum eſt, quum bronchus nihil aliud ſit quàm aſpera alio nomine uocata arteria, id quod teſtatur Galenus ab initio libri ſeptimi de anatomica adminiſtratione ita ſcribens: ἕτερον δὲ γένος ἀρτηριῶν, ἃς ὀνομάζουσι τραχείας, ἐν τραχήλῳ μὲν μία μεγίστη, καθ' ὅλον δὲ τὸν πνεύμονα ταύτης ἀπονεμήσεις πολλαί. τῷ δ' ἄνω πέρατι τῆς εἰρημένης ἐν τραχήλῳ μεγάλης ἀρτηρίας οἷον κεφαλή τις ἐπίκειται μόριον ὁ προσαγορευόμενος λάρυγξ. ὀνομάζεται δὲ καὶ τοῦτο πρὸς τῶν νεωτέρων ἀνατομικῶν βρόγχου κεφαλή, διότι καὶ αὐτὴν τὴν τραχεῖαν οὐ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ βρόγχον καλοῦσι. *id eſt: Alterum genus arteriarum eſt quas nominãt aſperas. In ceruice quidem una maxima, quæ frequenti ramorum ſerie pulmones adit. Superiori dictæ in collo grandis arteriæ extremo ueluti caput quoddam incumbit particula guttur appellata. Dicitur autem hæc etiam à recentioribus anatomicis bronchi caput, eo quod & ipſam totam aſperam arteriam non ita ſolum, ſed bronchum quoque nuncupant. Idem docet ab initio ſeptimi li. de uſu part. cor. humani, ubi ita ſcribit:* Διὰ τί δὲ τρίτον αὐτοῖς ἀγγεῖον ἡ φύσις ἔζευξε τὸ ἀπὸ τοῦ φάρυγγος ἐρχόμενον, ὅ τινες μὲν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ἔνιοι δὲ βρόγχον ὀνομάζουσι, νῦν εἰρήσεται. *hoc eſt: Cur autem eis natura cõiunxit tertium à faucibus prodiẽs uas, quod quidam aſperam arteriam, quidam autem bronchum nominant, nunc dicetur. Et rurſus eodẽ libro: Nominatur autem ſicut & antè diximus, non hoc nomine ſolum, ſed etiam bronchi caput, quoniã & ipſam arteriam aſperam bronchum appellant. Idem*

docent

docent loca quæ capite præcedēti ex ſeptimo de uſu partium corporis humani, & ſexto de tuenda ualetudine libris citata ſunt, quæ repetere in præſentiarum ſuperuacaneum eſſe duxi. Ex his omnibus ſole clarius fit bronchon Græcis nihil aliud eſſe quàm id corporis membrum quod alio nomine aſperam arteriam nominant, & nequaquā larynga ſeu guttur dictum, quemadmodum Alexander Benedictus putat. Proinde cum Alexandro bronchus à gutture nihil diſtet, nō aliud iis uerbis, brōchus in gutturis ſuprema parte ſitus eſt, uidetur dicere, quàm guttur in ſuprema parte gutturis ſitum eſt, aut larynx in laryngis ſuprema parte ſita eſt, quo certe nihil ridiculoſius dici poſſet. Quod uero larynx ſiue guttur præcipuum uocis ſit inſtrumentum, multis Galenus libro ſeptimo de uſu partium corporis humani oſtendit, præſertim cum ſic ſcribit: ὅτι δ' ὁ χόνδρος οὗτός ἐστι τὸ πρῶτον τῆς φωνῆς ὄργανον, ὁ λάρυγξ δεικνύσθω σοι μάλιστα· καλεῖται δ' οὕτω τὸ συνάπτον τῷ φάρυγγι τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν μόριον. ὃ δὴ καὶ προπετὲς φαίνεται κατὰ τὸν τράχηλον, καὶ ψαυόντων σκληρόν ἐστι, καὶ ἀνατρέχει καταπινόντων. οὗτος οὖν ὅτι μὲν αὐτὸ τὸ πρῶτόν τε καὶ κυριώτατόν ἐστι τῆς φωνῆς ὄργανον, ἐν τοῖς περὶ τῆς γενέσεως αὐτῆς δέδεικται γράμμασιν· *id eſt: Quod autem cartilago hæc primum uocis inſtrumentum eſt, uel guttur tibi maxime oſtendat. Vocatur uero ita particula ea quæ faucibus aſperam arteriam coniungit. Hæc utique prominens apparet in collo, tangentibusque dura ſentitur, & deglutientibus recurrit. Hanc igitur ipſam primum & maxime præcipuum uocis eſſe inſtrumentum, in libro de generatione uocis demonſtratum eſt. Sunt autem*

tem

tem laryngi & aliæ quædam particulæ ad ædendam uocem neceſſariæ, quemadmodum loco iam citato Galenus oſtendit, & libro primo de affectis locis ubi partes illas quoque enumerat, ita dicens : τῆς φωνῆς αὐτῆς ἴδια μόρια ταῦτ' ἐστὶ συνελόντι μὲν εἰπεῖν, ὁ σύμπας λάρυγξ· κατὰ μέρος δ' ἑρμηνευόντων, οἵ τε τρεῖς αὐτοῦ χόνδροι, καὶ οἱ κινοῦντες αὐτοὺς μύες τρεῖς, ἅμα τοῖς ἀπ' ἐγκεφάλου νεύροις· ἔτι τε πρὸς τούτοις ἡ ἔνδον τοῦ λάρυγγος ἐπιγλωττίς, ἥπερ ἐστὶ τὸ κυριώτατον ὄργανον τῆς φωνῆς. αὕτη γὰρ ὑπὸ τῶν μυῶν ἀνοιγομένη τε καὶ συναγομένη μετρίως ἐργάζεται τὰς φωνάς· *quod eſt: Propriæ uocis ipſius partes, ſummatim quidem loquendo, totum guttur. Si uero particulam explicare uolueris, ſunt tres cartilagines, & totidem has mouentes muſculi, quibus accedunt nerui à cerebro demiſſi. Et præterea in gutture ligula, hæc maximè propriũ uocis inſtrumentum eſt: etenim cum moderate & aperitur & committitur, uocem efficit. De qua ligula ſequenti capite multa. Et diſcant hinc iterum ſtudioſi, quàm neceſſarium ſit in omni diſciplina propria rerum noſſe uocabula.*

Perperam Alexandrum Benedictum ligulæ, quã epiglottida Græci vocant, muſculos tribuere, qui propriè loquẽdo laryngi gutturíve potius tribuenda erant. CAP. XVI.

NE aliquem uocabuli moretur ignorãtia, ſciendũ ἐπιγλωττίδα *ſeu ligulã nihil aliud eſſe, quàm id membrum quod in regione interna gutturis ſitum eſt linguæ fiſtulæ perſimile, non ſolum ad ædendam*

dam recte uocem, ſed etiam ſpiritus comprehenſionē, & ne inter epulandum cibus & potus in alienum delabatur tramitem neceſſarium. Id quod teſtatur Galenus lib. 7. de uſu. par. corp. hu. ita ſcribens: In regione laryngis gutturíſue interna, per quam intrò & foras ſpiritus fertur, locatum eſt quoddam corpus, neque ſubſtantia, neque figura ſimile alicui alii eorum, quæ in toto animali. Aſsimilatur quidē linguæ alicuius fiſtulæ, maxime ſi infernā et ſupernā eius partem ſpectaueris. Vt autem uocē ædat animal, indiget omnino etiā ea ſpiritus latione quæ ab infernis repēte ſimul erumpit. Indiget autē nihilo minus quàm hac, etiam ſtrictiori qui eſt ſecundum guttur tranſitu. At non ſimpliciter ſtrictiori, ſed qui paulatim quidem ex amplo ad ſtrictum adducatur, paulatim rurſus ex ſtricto amplificetur. Quod exacte efficit corpus, quod hoc ſermone exprimimus ac enarramus, ἐπιγλωττίδα, hoc eſt, linguam gutturis nomino. Non ſolum autem ad ædendam uocem neceſſarium eſt gutturi corpus hoc epiglottidis, ſed etiam ad comprehenſionem ſpiritus. Et paulò pòſt: τὴν ἐπιγλωττίδα προμηθῶς ἡ φύσις οἷον ἐπίθημά τι προὔθηκε τοῦ κατὰ τὸν λάρυγγα στόματος, ἑστηκυῖαν μὲν ὀρθὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἅπαντι χρόνῳ, καθ' ὃν ἀναπνεῖ τὰ ζῶα, καταπίπτουσαν δ' ἐπὶ τὸν λάρυγγα καταπινόντων ὁτιοῦν. *quod eſt: Epiglottida non ſine prouidentia natura uelut operculum quoddam ori gutturis præpoſuit, ſtantē quidem rectam toto priori tempore quo animalia reſpirāt, cadentem uero ſupra guttur quodcunque deglutiētibus. id quod confirmant etiam ea quæ de epiglottide ſcribit autor introductorii, ita dicens:* ὁ μὲν βρόγχος προκείμενος ἐν τῷ καταπίνεσθαι τὴν τροφὴν προσανατρέχων

τρέχων ἐπιπoματίζεται ἀκριβῶς τῇ ἐπιγλωττίδι, ἥτις πέφυκεν ἐκ τῆς ῥίζης τῆς γλώττης. ἡ δὲ ἐπιγλωττὶς οὐ μόνον τὸ στόμα ἐπιπoματίζει, ἀλλὰ καὶ τὴν τροφὴν, τὴν ἀπὸ τῆς γλώττης οἷον ἀπὸ πτύου ἀναλαμβανομένην, διαπορθμεύει ὥσπερ γέφυρα ἐπιτεθεῖσα τὸν στόμαχον, ὑπὲρ τὸ στόμα τοῦ βρόγχου ὑπερτεθεῖσα αὐτήν. id eſt: Trachea arteria adiacēs dum cibus deuoratur recurrens epiglottide, quæ ex radice linguæ producta eſt, operitur. Hæc autem non ſolum os aperit, ſed & cibum à lingua uelut uentilabro purgatum, ori ipſius arteriæ ſuperimpoſita pontis modo ad gulam tranſmittit. In hunc uſum à natura eſſe creatam epiglottida, teſtantur etiam ea quæ ſcribit Alexander lib. 3. cap. 18. ſuæ anatomes ita inquiens: Gutturi epiglottis ſub ipſis faucibus quoddam operculum linguæ poſtremæ annexum accommodauit, ne quid cibi potúſue in alienum delabatur iter, quoniam ſpirandi meatus intercludūtur. Huic itaque membro aliquot muſculos tribuit lib. 5. cap. ſuæ anatomes, dum ſic ſcribit: In epiglottide, gutture ac gula triginta duo ſunt muſculi. Quibus uerbis etſi nō manifeſtet quot epiglottidi, quot gutturi, quótque gulæ tribuat muſculos, tamen cum per guttur, ut ſuprà diximus, aſperam arteriam & eius ſuperiorem partem, larynga dictam, intelligat, ipſius quidem arteriæ erunt muſculi quatuor, laryngis uero uiginti: totidem enim huic membro Galenus libro ſeptimo de uſu part. corp. hu. aſsignat his uerbis: Mouetur autem guttur à muſculis ſecundum ſuam quidem propriam compoſitionem duodecim, ſecundum communionem uero quæ ei eſt cum adiacētibus ab aliis octo. Et paulò pòſt: Propter hoc ipſum autem & communes trium cartilaginū muſculi facti ſunt decem numero,

numero, primo quidem duo dicti, qui anteriores partes copulant, & claudunt magnam gutturis cartilaginem. Qui uero conſequenter duo ſunt, eas quæ per profundum. Aliorum uero ſex, quatuor quidem aperiunt arytenoeide cartilaginem, reliqui uero duo claudunt. Quibus adiutores duo muſculi tranſuerſi pluribus animalibus ſibi inuicem inniti, baſin ſtringunt tertiæ cartilaginis. Hi igitur omnes muſculi in gutture continentur, nulli adiacentium inſtrumentorum copulati. Alii uero octo muſculi colligantes ipſum corporibus quæ ſunt in circuitu, alterius motus ſunt duces, per quē totus ſpiritalis meatus amplificatur & contrahitur. Cũ itaque uiginti ſint gutturis ſeu laryngis ex Gal. ſententia muſculi, & quatuor arteriæ, tunc ſimul iuncti erunt uigintiquatuor: octo ergo ſupererũt epiglottidi tribuēdi, nullos enim habere gulã antea mõſtrauimus. Nemo autē unquã ex probatis ſcriptoribus totidem epiglottidi muſculos aßignauit. Si qui enim huic muſculos tribuunt, duos tantũ tribuũt, quamuis non admodum probè: proprie enim loquēdo hi muſculi ad larynga guttúrue tanquam ad totum, & minime ad epiglottida, quæ gutturis tantum pars eſt, referendi ſunt. Teſtis eſt Galenus, qui libro iam paulò ante citato illos laryngi, & nõ epiglottidi aßignat, uocátque illos muſculos claudentes guttur ſeu larynga, de quibus iter cætera ſic ſcribit: Mirabile eſſe putabit aliquis ſi mētem ei attenderit, & cogitauerit quanta eſt magnitudo & multitudo muſculorum thoracem comprimentiũ & conſtringentiũ, quibus omnibus reſiſtunt duo parui muſculi, qui claudentes laryngem, apprehendunt cum eis ipſam quoque glottidem. Ex quibus utique uerbis dilucidum fit duos iam dictos muſculos, non recte epiglottidi,

quam

quam apprehendunt tantum cum claudũt guttur, ſed laryngi tribui: ita ut toto cœlo erret Alex. qui huic plures etiam quàm duos tribuat muſculos. Secutus eſt autem in hoc Razem qui lib.1.ca.3.eandem quoque fouet ſententiam, dum ita ſcribit: Muſculi qui gulam & epiglottim mouent ſunt trigintaduo. Atqui conſultius erit ut nullos planè muſculos ligulæ tribuamus, quũ nullos habeat præter illos, qui dum guttur claudunt, ſimul etiã cum eis apprehendunt illã, ita ut meritò hoc nomine ad guttur tanquam ad totum referendi ſint. Neque obſtat quod Auic. Fen.1. Can.1. doct.5.Sum.2.cap.11.epiglotti muſculos tribuat, is enim per epiglottim non ligulam, ſeu, ut Plin. nominat, minorem linguam, ſed larynga ſiue guttur intelligit, adeóque partem pro toto deſcribit, id quod aperte eiuſdem teſtatur deſcriptio, quæ ſic habet: Epiglottis eſt membrum cartilagino ſum, creatum ut ſit uocis inſtrumentum, quod ex tribus compoſitum eſt cartilaginibus. His enim uerbis planè larynga depingit, ut uidere licet apud Ga.libro ſeptimo de uſu par. corporis humani, ubi ſic ſcribit: Conſtat autem larynx ex tribus magnis cartilaginibus, quarũ maxima eſt anterior, quam & tangimus, foris quidem conuexa, intus autem concaua, ſcuto maxime ſimilis. Secũda uero cartilago quanto minor eſt prima, tãto maior eſt quàm tertia, internis quidem partibus locata eſt, qua ſtomachus ſubſidet. Tertia cartilago in anguſtum ualde tranſitum deſinit, quemadmodum prolixius ibi Galenus diſſerit. Quare euidentißimum eſt Auicennam uel huius interpretem per epiglottim nõ ligulam, ſed guttur intellexiſſe. In quem etiam errorem multi hodie recentiorum lapſi ſunt, qui abutentes uocabulo, per epiglottim paßim larynga ſiue guttur accipiũt.

Auic. per epiglottim laryngam intelligit.

Qui

Vocabulorũ proprietas nõ negligenda.

Qui certe meritò reprehendendi ſunt, quod proprietate uocabulorum neglecta, perſpicue de rebus loqui non ualeant, atque adeò fit ut ambiguitate uocum multis errãdi occaſionem præbeant. Diſcant igitur moneo ueritatis ſtudioſi propria rebus ſuis adhibere uocabula, ita enim citra difficultatem quod expetunt addiſcent, eadémque facilitate reliquos pòſt docebunt.

Cerebrum naturam aduerſus cordis calorem non eſſe molitam, veluti Alex. Benedictus, Ariſtotelem in hoc ſecutus, putat.

CAPVT XVII.

Alexandri ſententia habetur lib. 4. ca. 2. ſuæ anatomes, ubi inter cætera de cerebro ſic ſcribit: Cerebrum omnium frigidiſſimum eſt pro cordis tẽperamento, ſolet enim natura ſemper moliri contra cuiuſuis exuberantiam auxilium per coniunctionẽ rei aduerſæ, ut excelſum alterum altero compeſcat. In uniuerſo enim corpore frigiditas ad temperandum naturalem calorem à natura data eſt, quod tactu percipitur & ratione intelligitur, ſanguinis enim nihil habet. Quibus ſanè uerbis aliud non innuit, niſi quod cerebrum gratia caloris qui circa cor eſt, à natura factum opinetur: ſecutus in hoc Ariſtotelis erroneam ſententiam quam prodit lib. 2. de par. animal. cap. 7. ſic ſcribens: ὁ μὲν γὰρ ἐγκέφαλος ψυχρότατον τῶν ἐν τῷ σώματι μορίων. ἀεὶ γὰρ ἡ φύσις μηχανᾶται πρὸς ἑκάστου τὴν ὑπερβολὴν βοήθειαν τὴν τοῦ ἐναντίου παρέδρειαν, ἵνα ἀνισάζῃ τὴν θατέρου ὑπερβολὴν θάτερον. διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν πρὸς τὸν τῆς καρδίας τόπον καὶ τὴν ἐν αὐτῇ θερμότητα μεμηχάνηται τὸν ἐγκέφαλον

Ariſtotelis erronea ſẽtentia.

ιλον ἡ φύσις. τούτου χάριν ὑπάρχει τοῦτο τὸ μόριον τοῖς ζώοις, τὴν φύσιν ἔχον κοινὴν ὕδατος καὶ γῆς. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔναιμα ἔχει πάντα ἐγκέφαλον, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲν ὡς εἰπεῖν, πλὴν ὅτι κατὰ τὸ ἀνάλογον, οἷον ὁ πολύπους, ὀλιγόθερμα γὰρ πάντα διὰ τὴν ἀναιμίαν. ὁ μὲν οὖν ἐγκέφαλος εὔκρατον ποιεῖ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θερμότητα καὶ ζέσιν. hoc eſt: Cerebrum omnium partium corporis frigidiſsimum eſt, ſolet enim natura ſemper emoliri contra cuiuſuis exuperantiam auxilium per coniunctionem rei aduerſæ, ut exceſſum alterius altero compenſet, & moderetur. Idcirco aduerſus cordis ſedem & calorem, cerebrum natura molita eſt. Et ea de cauſa pars iſta animalibus iuncta eſt, naturã obtinens aquæ & terræ communem. Atque ob eam rem cerebrum omnia ſanguine prædita habent, ex cæteris nullum ferè niſi per proportionem, ut polypus, parum enim caloris obtinet omne id genus propter ſanguinis priuationem. Cerebrum igitur calorem feruorémque cordis moderatur, & temperiem affert. Erroneam autem eſſe utriuſque ſententiam uel ſitus maxime cerebri ſatis demõſtrat: cum enim locus alterans parti alteranti proximus ſit oportet, fieri non poteſt ut ex tãto interuallo, præſertim denſis ac tutis duorum oßium ſepimentis interpoſitus, frigiditatem ſuã cerebrum ad cor perfundat. Id quod fuſius docet Galenus libro octauo de uſu partium corporis humani in eũ modum ſcribens: τὸ οἴεσθαι τῆς περὶ τὴν καρδίαν θερμασίας ἕνεκα γεγονέναι τὸν ἐγκέφαλον, ἀναψύχοντά τε αὐτήν, καὶ εἰς μεσότητα κράσεως ἄγοντα, παντελῶς ἄτοπον· οὔτε γὰρ ἂν οὕτω πόρρω τῆς

καρδίας ἡ φύσις ἔταξεν αὐτὸν, ἀλλ' ἤτοι παρέβαλεν ἂν ὥσπερ καὶ τὸν πνεύμονα, ἢ θώρακί γε πάντως κατέθετο. οὔτ' ἂν τῶν αἰσθήσεων ἁπασῶν τὰς ἀρχὰς εἰς αὐτὸν ἀνήρτησεν· ἀλλ' εἰ καὶ τοσοῦτον παρεῖδεν, ὡς καὶ πόῤῥω τάξαι, καὶ τὰς αἰσθήσεις συνάψαι μηδὲν δέον, ἀλλ' οὔτι γε διττοῖς ἂν περιβόλοις οὕτως ἀσφαλέσι καὶ πυκνοῖς διετείχισε, τῷ μὲν τὸ κράνιον ὅλον, τῷ δὲ τὸν θώρακα περιθεῖσα. ἢ εἰ καὶ ταῦτα παρεῖδε· τὸν γοῦν τράχηλον οὐκ ἂν εἰς τὸ μέσον ἀμφοῖν φέρουσα κατέθετο, καὶ ταῦτα ἐν τοῖς θερμοτάτοις ζώοις, καὶ τοῖς καρχαρόδουσιν ὀνομαζομένοις ἱκανῶς μακρόν. ἐν δὲ δὴ τοῖς πτηνοῖς ἔτι καὶ μᾶλλον. ὥστ' ἴσον ἀφεστάναι τῆς καρδίας τοῖς ποσὶ τὸν ἐγκέφαλον. ὅμοιον γὰρ τοῦτό γε τὸ δόγμα τῷ φάσκειν ἕνεκά γε τῆς καρδίας τὰς πτέρνας γεγονέναι. καὶ μή σοι δοκεῖν με τοῦ γελοίου χάριν οὕτως εἰπεῖν, ἀλλ' ἂν ἀκριβῶς σκοποίης θᾶττον ἐκ τῶν πτερνῶν εἰς τὴν καρδίαν ἀφίξεταί τις ψύξις, ἢ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου. εἰ γὰρ καὶ ποῤῥωτέρω τετάχθαι δοκοῦσιν ἐπί γε ἀνθρώποις, οὐ γὰρ δὴ ἐν ἅπασί γε τοῖς ζώοις, ἀλλ' οὔτι ποδηγεῖσθον διττοῖς ὀστῶν περιβόλοις, οἷον ἀσφαλέσι τείχεσιν· ἐν μὲν γὰρ τοῖς κάτω μέρεσιν μόνοις, οὐκ ἔστιν ὀστέινος ὁ θώραξ, ἀλλ' ὑμενῶδές τε καὶ μυῶδες σῶμα, τὸ διάφραγμα καλούμενον, ἐνταυθοῖ τέτακται, διαπέμπειν ἑτοιμότατον ψύξιν· οὐ μὴν οὐδ' ἧττον ἢ ψυχρὰς εὕροις ἂν τὰς πτέρνας τοῦ ἐγκεφάλου. ὅσον γὰρ εἰ καὶ μηδὲν, ἀλλά τό γε διηνεκὲς τῆς

Legẽdum τοῖς πόδας καὶ.

κινήσεως ἱκανὸν ἐκθερμαίνῃ, ἵνα παραλείπω τὸ πλῆθός τε καὶ μέγεθος τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν, ὧν οὐδέν ἐστι θερμότερον ἐν ζώου σώματι μόριον. ἀλλὰ καὶ τὸ σκέπεσθαι διτταῖς μήνιγξι, καὶ μετὰ ταῦτα σκληροτάτῳ τε ἅμα καὶ πυκνοτάτῳ καὶ παχυτάτῳ ὀστῷ, τοιοῦτον γὰρ τὸ κατὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ, δι' οὗ πάντως ἡ ἐπὶ τὴν καρδίαν ὁδὸς τῆς ψύξεως. οὐ γὰρ δὴ διά γε τῆς κορυφῆς, καὶ ταῦτα τήν γε ἐν αὐτῷ θερμασίαν ἐξ ἀνάγκης ἐπαυξήσῃ, καὶ τῆς κατεψυγμένης ψυχρότητος, τὴν ἐπὶ τὴν καρδίαν ὁδὸν ἀμήχανόν τε καὶ παντελῶς ἄπορον ἐργάζεται. id eſt: *Opinari gratia caloris qui in corde eſt factum eſſe cerebrum, ut ſcilicet id refrigeret & ad moderatam temperiem ducat, omnino eſt abſurdum*. Nequaquam enim natura ipſum tam longe à corde locaſſet, uerum aut id undiquaque cordi circumpoſuiſſet, perinde atque pulmonem, aut in thorace omnino poſuiſſet: neque etiam ſenſuum omnium principia idipſum cerebrum locaſſet. Sed tametſi neglexiſſet ut illud procul à corde locaret, & contrà quàm decuit ſenſus ei affixiſſet, non tamen demum binis ſeptis ita munitis & denſis ea fulſiſſet, huic quidem craniũ totum, illi autem thoracem circumponens. Si uero & hæc cõtempſiſſet, collum tamen nequaquam in medio amborum poſuiſſet. Adde quod hæc in calidiſsimis animalib. & aſperos dentes habentibus ſatis parua ſint. In uolatilibus autem adhuc negligentius ſe geſſit, ut quibus æqualiter diſtent à corde pedes & cerebrum. Simile enim eſt hoc placitum, ac ſi diceretur, gratia cordis factos eſſe calcaneos. Neque putet quis me gratia deriſionis ita dicere,

nam ſi diligenter intēderit, citius à calcaneis ad cor aliqua perueniet refrigeratio, quàm à cerebro. Licet enim *longius locari uideantur in hominibus, non tamen in omnibus animalibus, ſed neque duobus oßium ſeptis uelut tutis muris prohiberentur.* In *ſolis nanque infernis partibus non eſt oſſoſus thorax, ſed membranoſum ac muſculoſum corpus, ſeptum tranſuerſum uocatum, ibi locatum eſt, ad frigiditatem immittendam promptiſſimum.* At *uero neque minus frigidos inuenies utique calcaneos quàm cerebrū: hoc enim etſi nihil eſt, continuus tamen motus ſufficiens eſt excalfacere: ut interim omittam multitudinem & magnitudinem uenarum & arteriarum quæ in eo ſunt, quibus nulla eſt calidior in corpore animalis particula.* Sed *& quia cooperitur duabus membranis, ac præter hæc oſſe durißimo, denſißimo, & craßißimo, tale enim eſt id quod in baſi eius iacet, per quod omnino refrigerationis ad cor uia ablata eſt, non enim utique per cacumen: & hæc caliditatem quæ in eo eſt, neceſſariò augebunt, & uiam frigiditatis ad cor impoßibilem, & quæ inueniri haud queat, operabuntur.* Ex *quibus ſanè uerbis ſatis liquet, ob remotam à corde poſitionē, itémque ob alia quæ obſtāt, fieri non poſſe ut cerebrum cordis caliditatem moderetur.* Et *quid attinet cor à cerebro refrigerari, cum id abunde poßit reſpiratio, quæ quidem frigidum aerem inſpirat, feruenteſque fumos halitúſue expirat?* Mirum autē eſt *Ariſtotelem* Hippocratice *& uere de reſpiratione alibi ſentientem, hoc loci quod aliàs recte dixit, oblitum eſſe.* Sed *diceret forte quiſpiam aerem cerebro multo eſſe calidiorem, proinde quum parcius quàm conuenit cor ab eo refrigeretur, auxilio egere, quod à cerebro, utpote frigidiori*

gidiori præſtetur. Huic cum Galeno reſpondemus, ita loqui aut ſentire nullos niſi qui excedentia ueritatẽ loquuntur, aut ea quæ apparent ignorant. Cerebrũ enim nunquam non aere calidius multo eſſe inuenitur, ſi fractũ alicuius caput manu contrectemus. Et quî fieri poſſet ut aer cerebro calidior eſſet, cum inciſis cranio aut huius membranis citiſſime feſtinemus, ſummẽque caueamus ne perfrigeretur ab ambiẽte aere cerebrum? Quod ſi itaque aer cerebro calidior eſſet, nequaquam ab eo refrigeraretur, cuius tamen cõtrarium, æſtate etiam ipſa, ubi omnium maxime calet aer, experimur. Porrò cum omni calido ad ſublime ſit impetus, cor cerebrum, quod ſibi ſuperpoſitum eſt, magis calefaciet, quàm cerebrum cor. Quid multa? mõſtro ſiquidem ſimile erit, ſi cerebrũ longiſſima ſanè & calidiſſima, perque multos in medio obices, infrigidare poteſt, proxima autem & minus calida, ſibíque cõgenita ac applicata, ueluti eſt membrana tenuis, ſimiliter afficere haud poteſt. Calidam autem eſſe tenuem membranam, ut quæ plurimas in ſe ipſa uenas & arterias habeat, & quæ ſemper tota pulſet, id quod nequaquam abſque feruente caliditate efficitur, nemo ſanæ mentis negare poteſt. Quare & Ariſtotelem, huiúſque æmulum Alexãdrum Benedictum, errare neceſſe eſt, quemadmodum fuſius loco prænominato Galenus oſtendit: cerebrúmque nulla alia ratione factum à natura exiſtit, niſi ut neruorum principium & uniuerſorum ſenſus inſtrumentorum, motúſque uoluntarij dux eſſet.

PERORATIO.

Hæc habui ſtudioſe lector, quæ in præſentiarum de paradoxis medicinæ diſſererem, nulla ſiquidem gloriæ

cupiditate ductus, nec ullis liuoris ſtimulis agitatus, ſed tantum ueritatis amore huc pertractus. Quid enim gloriæ ex aliorum ſugillatione ſperarem, unde plus odij ac inuidiæ quàm laudis uenari licet? Fieri enim non poteſt quin obſequium amicos, ut ille ait, ueritas autem odium pariat. Neque eſt quod ſpe lucri in eum ſcribendi campum me diuertiſſe quiſpiam temere ſuſpicetur, quando probè expertus ſim quantam inde annis aliquot & rerum & fortunarum iacturā fecerim. Dum enim omnes alij ampliandæ rei familiaris ac dignitatis ratione habita, ut ſummis honoribus afficiantur, & quàm ditiſſimi euadant ſtudent, huncque ſolum ſibi rerum agendarum ſcopum proponunt, unus ego in Germania ferè indagandæ ueritati, poſthabitis omnibus, operam nauans, præter multorum odia, ac inopiam ipſam nihil expecto. Neque interim tamen in hoc campo pugnare pigebit, modo aliqua inde ad ſtudioſos commoditas perueniat. Proinde mordeant, ſugillent, uulnerent, dilacerent etiam, nunquam tamen dum uiuam in acie pro ueritate ſtare detrectabo. Vltima denique experiri potius quàm ſigna turpiter deſerere mecum conſtitui. Quare laborem hūc noſtrum boni conſulas, & ſi non per omnia tibi ſatisfactum fuerit, conatum ſaltem quæſo, quando in magnis & uoluiſſe ſat ſit, donec meliora obtingant, probato. Spero enim futuros poſthac multos, qui & eruditione & dicendi facultate nos longe ſuperabunt. Hi itaque ea quæ à nobis omiſſa, aut non pro dignitate tractata ſunt, in lucem proferent, maioríque dicendi copia illuſtrabūt. Cuius rei euidentiſſimum nobis exemplum nuper præbuere uiri eruditiſſimi, Petrus Franciſcus Paulus, & Leonardus Gracchinus, quorum opuſcula Arabes atque

barbaros

arbaros medicos ſuis depingentia coloribus, dum paradoxa hæc noſtra abſoluiſſemus, typographorum opera in lucem prodierunt: in quibus certe multa ſunt, quæ his quæ hic docuimus, fidem facere poſſunt. Multa denique *quæ nos prodere diſtulimus, iampridem tamen muſsitauimus, ueluti aquarum deſtillatarum exiſtit commentum, quod ſanè ut inutile ac præter omnem rationē excoctum, multis iam annis neglexiмus, parum curantes quantum à multis noſtræ tempeſtatis medicis probetur, admiretúrque.* Sunt *& plura alia quæ uiri iam nominati in ſtudioſorum gratiam illic docuerunt, quæ ad exactam medendi rationem probè cognoſcendam non parū momenti afferunt. Quapropter & erudita illa opuſcula omnibus modis tibi commendata eſſe uelim.* Et *faxint ſuperi ut ex hac noua academia multi indies eiuſmodi libelli prodeant.* Tu *uale, & conatum noſtrum æqui boníque facito.*

Aquarũ deſtillatarum fraus.

FINIS.

1005.665

L. GOTTSCHER
1972

Digitized by Google